K. FEDIN

OPERE

КОНСТ. ФЕДИН

СОЧИНЕНИЯ
В ШЕСТИ ТОМАХ

ТОМ ТРЕТИЙ

Похищение Европы

РОМАН

ГОСУДАРСТВЕННОЕ ИЗДАТЕЛЬСТВО
ХУДОЖЕСТВЕННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

Москва 1953

KONST. FEDIN

OPERE
IN ȘASE VOLUME

VOLUMUL III

Răpirea Europei

ROMAN

EDITURA CARTEA RUSĂ

București 1956

Traducere de
ION NICHIFOR și ISABELLA DUMBRAVĂ

Prezentarea grafică: I. PETRESCU

CARTEA ÎNTÎIA

Există în stilul acestui roman multe expresii naive, nu am curajul să le schimb.

STENDHAL

I. PISCUL

În vara aceea, călătorea prin Norvegia un tînăr puțin adus de spate și care șchiopăta ușor. Altminteri, înfățișarea lui nu se deosebea aproape deloc de a celorlalți turiști care umpleau hotelurile, vapoarele și trenurile. Călătorul nostru privea munții, cascadele, suprafața rece și verzuie a golfurilor care pătrundeau ca niște rîuri șerpuitoare înăuntrul acestei țări de piatră. Nimeni nu-l lua în seamă. Norvegienii se obișnuiseră demult cu năvala străinilor în timpul verii. Oamenii de afaceri clădeau hoteluri cu vederea spre cascadă, deschideau cafenele atrăgătoare și cabane pe înălțimi pitorești și, cu aceeași iscusință ca elvețienii, scoteau — politicoși, dar foarte demni — din buzunarele străinilor guldeni, coroane sau mărci, înveselindu-se cînd vedeau dolari sau lire sterline. Dar nici patronii hotelurilor, nici agenții biroului de turism al lui Bennet nu prea dădeau atenție turistului adus de spate și care șchiopăta ușor.

Numai cînd completa la hotel fișa pentru călători și ajungea la rubrica cetățenie, portarul își ridica chipiul cu galon auriu și își căuta tacticos batista ca să-și șteargă chelia asudată. Apoi își punea chi-

piul la loc pe cap şi citea cu băgare de seamă fişa de la un capăt la altul, punct cu punct:

Numele şi pronumele	—	*Ivan Rogov.*
Domiciliul stabil	—	*Leningrad.*
Cetăţenia	—	*sovietică.*
De unde vine	—	*Oslo.*

In oraşele mari, cele patru întrebări din fişă erau însoţite de o a cincea, tipărită sub forma unei note mici, cu totul nevinovată: „Aveţi de gînd să căutaţi de lucru în localitate?“ Cum călătorul nostru trecea în dreptul acestei note un „nu“ scurt, răspunsul îi reda — într-o anumită măsură — portarului liniştea sufletească. Dacă din întîmplare, holul era gol, portarul se uita primprejur şi rostea încet:

— O! Lenin-grad!

In felul acesta răsplătea jignirea ce-o adusese sentimentului patriotic al călătorului prin spaima, puţin delicată, ce-o manifestase la citirea cuvîntului „sovietică“, şi lucrurile îşi reluau cursul normal.

Călătorul se suia în camera lui, se bărbierea, se primenea, cobora la masă, mînca salata de crabi cu maioneză şi rostbiful rece, bea cafeaua şi gusta din brînzeturi, apoi se înapoia în cameră şi se culca. Dimineaţa găsea hainele periate, ghetele curăţate şi cobora din nou la restaurant; în vreme ce-şi lua micul dejun, odată cu celelalte geamantane, cufere şi truse de voiaj — englezeşti, germane, americane — era scos în hol şi geamantanul său, împodobit cu o etichetă cu numele hotelului şi cu un peisaj în culori.

Astfel lăsase în urmă Myrdalul, cu vuietul asurzitor al celor cinci cascade, ce cădeau de-a dreptul în pîlnia defileului de la o înălţime de mai bine de cinci sute de metri; sătucul Flom ce părea ca o jucărie şi stîncile din jurul lui, acoperite de pletele argintii, cărunte parcă, ale izvoarelor; Freithemul, cu grădinile lui nepăsătoare şi întinderea moartă, sticloasă a apelor Aurlandului; tihna fericită a şerpuitorului şi înverzitului Sogne-fjord.

Firește, Rogov ar fi putut contribui la glorificarea poetică a priveliștilor norvegiene și Bennet i-ar fi acoperit cu plăcere cheltuielile de călătorie în schimbul unui articol frumos, scris pentru ghidul său, dar Bennet nu se preocupa atît de poezie, cît de buna funcționare a întreprinderii sale, unde avea puzderie de salariați.

La sosirea vaporului la Gudvangen, agentul lui Bennet pregătise un torpedo cu șase locuri, cam rablagit, și cîteva trăsuri mici. Drumul prin valea Nyrëdal semăna cu multe alte drumuri norvegiene; la stînga, apăreau, se răsuceau și dispăreau, parcă fără voia lor, munți trufași; la dreapta, sub rambleul șoselii, se zbătea un rîu, săltînd cu zgomot asurzitor peste praguri și lăsînd să se vadă prin străvezimea apelor lui adîncurile albiei de piatră galben-roșcată.

În punctul unde începea urcușul spre Stalheim, Rogov coborî din mașină. Drumul era povîrnit, și Rogov mergea dinadins încet ca să nu-și obosească piciorul bolnav. Peste o jumătate de oră se opri și privi în vale. Cascadele, în neîncetata lor cădere către sălașul avid al apelor — valea — scînteiau printre stînci. Șuieratul și vuietul șuvoaielor de apă, care spintecau văzduhul, erau fermecătoare. Puzderia de stropi mărunți și răcoroși purtați de vînt, ca niște imponderabili nourași de praf, ajungea pînă la șosea; șuvițe răzlețe de apă sclipeau în crăpăturile negre ale stîncilor, ca niște stele în noapte. Drumul ce-l străbătuse pînă aici Rogov însoțea rîul cu șerpuiri care păreau niște ațe albe căzute pe podea. Jos, chiar la picioarele sale, se vedeau caii care suiau greu dealul, trăgînd după ei trăsuricile încărcate cu geamantane.

Rogov își continuă urcușul, dar după puțin se opri din nou.

Un bătrîn, cu picioarele larg desfăcute, proptite pe colțurile unor stînci și ținîndu-se cu mîna stîngă de un brăduț pirpiriu, cosea iarba aspră și rară din crăpăturile unui perete stîncos aproape vertical. Unealta pe care o mînuia cu dreapta — un fel de

coasă scurtă și strîmbă — aducea a seceră de pe vremea lui moș Adam. Capătul ei îndoit luneca agil peste asperitățile stîncii. Izvoarele pornite din munte spălau pietrele care, în bătaia soarelui, aveau aceeași sclipire umedă ca și fața năduşită, de un roșu-cafeniu, a bătrînului.

Zărindu-l pe drumeț, bătrînul își agăță coasa de un colț de stîncă și salută. Grăbit și stîngaci, Rogov își scoase pălăria. Ar fi vrut să-i spună ceva, dar toate cuvintele pe care le cunoștea din limba aceasta străină îi fugiseră din minte și se mulțumi numai să facă un pas spre bătrîn. Pe chipul acestuia nu se citea nimic altceva decît truda. Moșneagul se șterse pe obraz cu mîneca, își alese un nou loc unde să pună piciorul, îl mută cu băgare de seamă și apucă din nou coasa. Și iarăși pîrîiașe de sudoare începură a curge pe obrajii săi scofîlciți, pitindu-se în barba-i țepoasă, presărată de fire albe. Palele rare de iarbă cosită se lipeau de pietrele umede sau cădeau în drum. Coasa căuta cu îndîrjire smocurile verzi prin crăpăturile și adînciturile stîncii.

Rogov porni mai departe.

Pe un tăpșan îngust și însorit, o țărancă firavă punea la uscat iarba cosită. Smocurile ofilite, cenușii, erau atîrnate pe parii rînduiți pe niște capre scunde de lemn. Fînul era atît de puțintel încît nu era nevoie nici de furci, nici de greble. Femeia își vedea de treabă fără să ridice capul și Rogov trecu pe lîngă dînsa, fără ca să-l bage în seamă.

Peste puțin ajunse în vîrful muntelui și culmile — ca totdeauna — deschiseră larg în fața lui porțile nemărginitului ceresc și lumea neclintită a piscurilor.

Rogov rămase multă vreme nemișcat. Apoi oftă, strînse din umeri și se întoarse.

În fața lui sta clădirea unui hotel masiv, îngrijit, stilat, pe al cărui acoperiș flutura cu multă demnitate drapelul național. Era Stalheimul.

Rogov zîmbi și se îndreptă încet spre intrarea largă, ospitalieră a casei.

II. ORARUL LUI BENNET NU SE RESPECTĂ

În sufragerie, oaspeţii erau serviţi de femei care se mişcau domol, fără zgomot. Nici îmbrăcămintea lor, nici privirile prietenoase pe care le aruncau oaspeţilor nu lăsau să se vadă că ar fi vorba de un restaurant: domnii străini trebuiau să se simtă ca la ei acasă.

Străinii mestecau. Englezii aveau ţinuta unor oameni care s-ar fi aflat în faţa unor date matematice. Rezolvau problema metodic, folosindu-se de tabla de logaritmi, de rigla de calcul şi de aritmometru, ferm încredinţaţi că atît logaritmii cît şi rigla de calcul sînt infailibile, deoarece au fost verificate de tradiţia britanică. Nemţii aveau o atitudine filozofică, cugetînd cam aşa: antricotul nu e numai un simplu antricot, adică o bucată de carne friptă, ci un anumit complex alcătuit dintr-o întreagă gamă de condimente în care intră în proporţii utile ulei de scorţişoară, ceapă, piper; complexul este însoţit de anumite substanţe care, fără a face parte integrantă din el, sînt totuşi inseparabile, aşa de pildă garnitura de morcovi, sparanghel, spanac, cartofi şi alte produse ale grădinii de zarzavat. Dacă se servesc la el şi castraveţi — e minunat! Dacă se serveşte salată — e perfect! Păcat că antricotul nu-i făcut şi cu ouă. De pildă, şniţelul vienez e preparat cu ouă... Aplicarea practică a acestui sistem filozofic făcea ca farfuriile neamţului să fie ridicate din faţa lui aproape tot atît de curate ca atunci cînd fuseseră puse pe masă.

Rogov mînca ruseşte. Cu alte cuvinte, era greu să-ţi dai seama dacă a isprăvit sau nu de mîncat, şi dacă îi place sau nu mîncarea. Femeile se uitau în farfuria lui şi-l întrebau şovăitoare: „Mai serviţi?“ El dădea din cap că nu, dar după ce i se lua farfuria, simţea deodată că îi mai este foame şi începea să mănînce pîine goală.

Îşi găsi o parteneră neaşteptată, care mînca la fel de distrat ca şi el. Rogov nu-i putu stabili naţionalitatea. Poate că tocmai de aceea... Dar nu... Motivul

care-l făcuse să se uite cu atîta luare aminte la partenera sa era de altă natură.

Era o fată foarte tînără, care să tot fi avut vreo nouăsprezece ani. Şedea la o măsuţă separată, lîngă o fereastră imensă. Privirea ei sărea de colo-colo ca o vrabie pe uliţă. Părea interesată de grinzile sculptate din tavan la care se uita cu capul dat pe spate şi cu gura întredeschisă. Îşi îndrepta apoi ochii, captivată la japonezul care şedea retras; o intriga, probabil, grăitoarea nemişcare de pe figura lui. Ea, personal, nu se putea plînge că n-ar avea o faţă expresivă: cînd femeile îi puneau farfuria în faţă, găsea prilejul să rîdă, să le întrebe ceva cu blîndeţe, să clatine dojenitor din cap şi să înceapă iar să rîdă. Femeile se depărtau de masa ei surîzînd, măgulite.

Cînd lumea începu să se ridice de la mese, Rogov fu surprins de siguranţa şi de nepăsarea cu care fata străbătu sala, urmărită de privirile tuturor. Era vizibil încîntată de atmosferă, şi fiecare mişcare a ei exprima această încîntare.

Cafeaua şi ceaiul fură servite într-un salon cu lămpile aprinse. Trecerea din sufrageria scăldată în soare în lumina palidă a lămpilor cu abajururi predispunea la lenevie. Călătorii străini se întindeau în fotolii.

În salon era amenajată un fel de expoziţie. Păpuşi norvegiene, corăbii miniaturale de vikingi [1]), cusături naţionale, porţelanuri — tot felul de fleacuri minunate care înlesnesc operaţiunile de schimb ale băncilor — împodobeau pereţii şi consolele. O diplomă cu chenar înflorit, pusă într-o ramă cu sticlă, şi purtînd semnătura mareşalului curţii imperiale şi a aghiotantului său, atesta că în timpul şederii sale la Stalheim, kaiserul Wilhelm fusese mulţumit de natura din jur şi de bucătăria restaurantului. Un colţ luminat de becuri era rezervat tablourilor unui pictor diletant şi cîtorva articolaşe ridicole de ziar care-l ridicau în slăvi.

Intrînd, Rogov zări şi aici fata. Hotelierul tocmai îi arăta fereastra de unde se putea vedea peisajul

pe care pictorul îl zugrăvise pe pînză. Fata ciripea ceva în englezeşte. Deodată, îi scăpă, fără voie, exclamaţia :

— Vai, e atît de monstruos, încît, zău, îţi vine să-l cumperi.

Şi îi aruncă lui Rogov o privire fugară.

Mutra jignită a hotelierului o făcu, însă, să se dezmeticească numaidecît. Luîndu-şi o figură gravă, încruntă din sprîncene și, ca un adevărat cunoscător de artă, începu să admire printre gene un asfinţit zmeuriu, naiv.

Se întoarse apoi spre hotelierul care, gata să complacă se trudea să-şi sugă burta de restaurator și rosti pe un ton preocupat:

— Mulţumesc. Tatăl meu are o colecţie de vechi olandezi. Ar fi în stare să mă bată dacă aș cumpăra aşa ceva.

Şi, salutîndu-l din cap, trecu la măsuţa cu porţelanuri, în vreme ce patronul Stalheimului, cu mîinile împreunate pe burtă, îşi dădea silinţa să pătrundă tîlcul cuvintelor ei...

În autobuzul care mergea de la Stalheim la Voss, Rogov ar fi dorit să se aşeze lîngă fată. Dar un marinar bătrîn, cu o înfăţişare peste măsură de teatrală, i-o luă înainte. Marinarul părea s-o cunoască şi, după ce autobuzul se puse în mişcare, îi adresă cîteva cuvinte pe un ton plin de respect dar în acelaşi timp părintesc.

Drumul spre Voss ducea în sus. Era o şosea iscusit tăiată în serpentină în jurul masivelor rîpoase, unul din acele drumuri de munte care te silesc să te gîndești la îndrăzneala omului, la puterea optimistă a minţii și a braţelor lui. Autobuzul luneca lin, claxonînd la curbele brusce cu sunete ce aminteau de cornul diligenţelor de odinioară.

La una din aceste cotituri, șoferul frînă brusc, zvîrlind dintr-o mişcare vehiculul acesta uriaş și greoi la marginea drumului, pînă în dreptul bornelor aşezate deasupra prăpastiei. Zguduitura fu atît de puternică şi de zgomotoasă, încît unii pasageri

scoaseră țipete, și toată lumea începu să strige în diferite limbi, repezindu-se la uși și ferestre.

Pe șosea sta un flăcău imberb cu o coasă în mînă. Surîdea buimăcit și-și ștergea alene fața nădușită cu mîneca suflecată a cămășii. Alți doi cosași, mai tineri încă, coborau în grabă pe colțurile lunecoase ale stîncii. Cel dintîi sări pe șosea un băiețel desculț care se apropie în fugă de șofer și începu să-i vorbească repede.

— Ce spune? Ce spune? — întrebă, atingînd cotul șoferului, o nemțoaică subțirică, cu părul tuns și sprîncenele pictate.

— Spune că a auzit de colo, sus, semnalul, și a strigat jos că vine autobuzul, — răspunse șoferul.

— Cel de jos n-a auzit însă nimic. În locul ăsta sunetul e dus de vînt într-o parte. Și flăcăul se afla în mijlocul drumului!

Tînărul spuse și el ceva, surîzînd ca și înainte.

— Zice că e frînt de oboseală, — tălmăci șoferul.

— Dar pentru ce se cațără pe stînci în locul acesta? — întrebă nemțoaica cu sprîncenele pictate.

Șoferul și cosașii se uitară în tăcere unii la alții.

— Așadar, s-a isprăvit totul cu bine, ei, putem pleca mai departe? — întrebă un englez scund, cu trupul fleșcăit, cu un Baedecker [2]) în mînă și o curea de binoclu petrecută după gît.

— Poftiți, — răspunse șoferul.

În clipa asta se apropie marinarul.

— O să trebuiască să mai zăbovim, — spuse el cu tonul cu care vorbesc căpitanii cu pasagerii cînd încărcarea vaporului întîrzie. Din cauza zguduiturii, domnișoara de lîngă mine a scăpat din mînă poșeta care i-a căzut pe fereastră în prăpastie. Trebuie s-o scoatem.

Grupul de turiști se adunase grămadă în spatele autobuzului. Poșeta se zărea. Zăcea pe un colț îngust de stîncă, acoperit cu iarbă. Se vede că iarba o și reținuse, altfel s-ar fi dus de-a dura în fundul prăpastiei.

— Nu-i prea adînc, — spuse cineva.

— Vreo douăzeci și cinci de picioare, — aprecie marinarul uitîndu-se în adînc.

— Vreo zece metri.

— Vai, ce tot vorbești! Dacă or fi patru, cel mult.

— Doamne! Dar cine o să se bage acolo, e un abis!

— Pentru ăi de locuiesc aici în munți, nu-i defel adînc.

— Dar asta ne face să întîrziem și nu vom mai avea timp să vizităm Vossul, — declară tare englezul.

— Totuși nu pot pleca fără poșetă! — spuse fata rotindu-și în treacăt privirile asupra tuturor pasagerilor. Ai fi zis că nu afla înțelegere la nimeni, nici măcar la femei, nici una negăsind de cuviință să zică ceva.

Marinarul spuse șoferului că dacă vreunul din cosași vrea să scoată poșeta, i se va da un bacșiș bun.

Flăcăul, din pricina căruia autobuzul se oprise, se șterse din nou pe obraz cu mîneca, rîse și murmură cîteva vorbe.

Femeia cu sprîncenele pictate îl trase iar de mîneeă pe șofer.

— Ce spune? Ce spune?

— Spune că i-o da lui dumnezeu prea multă bătaie de cap: abia s-a îndurat cel de sus de i-a salvat viața de autobuz.

— O, o, doamne! — exclamă nemțoaica.

— Dau bacșiș bun, — repetă marinarul.

— Cît? — întrebă cu vioiciune băiatul cel desculț.

— Un dolar. Vrei?

Băiatul se uită cu coada ochiului la tovarășii lui mai în vîrstă, își scoase șapca, o băgă în pantaloni, la spate, și se apropie de marginea prăpastiei. După ce se uită atent în adînc, se culcă pe burtă, lăsă în jos picioarele și începu să coboare.

Lumea amuți. Cosașii și șoferul se retraseră spre autobuz, parcă supărați că nu le picase lor cîștigul.

Rogov sta de o parte. Vedea bine cum cobora băiatul ținîndu-se de pietre și de trunchiurile aspre,

strîmbe ale brazilor firavi, pipăind cu degetele viguroase ale picioarelor punctele de sprijin. Cobora încet, calculîndu-şi şi verificîndu-şi cu teamă fiecare mişcare.

Rogov era furios. Socotea că aventura aceasta are în ea ceva respingător. În afară de asta, ea îi distrusese încordarea spirituală care-l stăpînea de cînd se afla în munţi. Concentrat, compara ideea ce şi-o făcuse de mai înainte despre lumea aceasta nesfîrşită şi totodată închisă a piscurilor cu ceea ce se deschidea în realitate în faţa ochilor lui. Cărţile care-l îndemnaseră oarecum să viziteze aceste locuri erau bizar contrazise de simplitatea celor ce vedea: nimic simbolic sau tainic în culorile sau în conturul şi poziţia masivelor muntoase, nici un mister în avîntul nemărginit al cerului sau în norii veseli şi repezi care se agăţau de piscuri. Văzduhul era străveziu, şi pînă şi cele mai îndepărtate şi înguste defileuri erau fără urmă de negură.

Rogov nu mai putea rămîne singur cu el însuşi.

Cînd băiatul atinse colţul de stîncă unde zăcea poşeta, se văzu clar cît de abruptă şi de adîncă era prăpastia. După ce se odihni puţin şi-şi atîrnă poşeta de braţ, reluă urcuşul cheltuindu-şi cu şi mai multă luare aminte forţele. Principalul îl făceau braţele. Băiatul îşi înfigea degetele în brazi, se ridica cu băgare de seamă după ce încerca rezistenţa rădăcinilor şi abia apoi rămînea o clipă atîrnat în aer, mutîndu-şi cu precizie şi agilitate piciorul.

Rogov îi vedea faţa pe care i se reflecta rînd pe rînd cînd efortul de încordare, cînd relaxarea. Se stăpînea uimitor şi avea o dîrzenie asemănătoare cu calmul rece al muncitorului pus la o muncă primejdioasă.

Rogov îşi aminti deodată de eroul unei cărţi — un ţăran norvegian care se căţăra — ca şi acest copil — pe o stîncă dreaptă ca un perete ca să ajungă la tînăra lui iubită. Îl încălzea acum gîndul că şi cărţile de care se simţise înstrăinat cu o clipă înainte cuprindeau puţin adevăr. Tocmai în acel moment, îl văzu pe băieţaş că se opreşte. Strîngînd cu amîndouă mîinile un colţ ascuţit de stîncă, atîrna

în gol abia atingînd pămîntul cu degetele picioarelor şi respirînd cu gura larg deschisă. Avea de făcut încă două-trei mişcări ca să ajungă la ultimul colţ de stîncă, dar popasul nu-i mai reîmprospăta puterile. Mai făcu o sforţare, apucă cu mîna colţul de stîncă de deasupra şi-şi sprijini un picior de un brăduţ subţire ce scotea capul din crăpătura muntelui.

— Clar că nu vom mai avea timpul să vizităm Vossul, — spuse englezul, punîndu-şi cu grijă ceasul în buzunarul jiletcii.

Părea că nimeni nu-l auzise. Lumea era îngrămădită, tăcută la marginea prăpastiei, şi se uita în jos.

Băiatul ridică din nou braţul, dar îl coborî numaidecît şi rămase atîrnat, în nemişcare, deasupra abisului, ca şi cum s-ar fi resemnat deodată la gîndul că nu va izbuti să ajungă sus. Tot sîngele îi fugi din obraz; spînzura alb ca varul; gura larg deschisă i se strîmbă.

— Dar ajutaţi-l! — strigă fata, aplecîndu-se deodată atît de tare deasupra prăpastiei, că marinarul o apucă brutal de umăr şi o trase înapoi.

Nimeni nu se clinti.

Cuprins din nou de un val de furie rece, neştiind el însuşi împotriva cui şi pentru ce, Rogov smulse aproape din mîna unuia care stătea lîngă el, bastonul şi-şi croi drum spre marginea prăpastiei. Se culcă la pămînt, îşi desfăcu pentru mai multă siguranţă picioarele şi coborî bastonul cu mînerul în jos. Băiatul apucă cu o mînă acest cîrlig, încercă încet să vadă cîtă siguranţă prezintă acest ajutor neaşteptat şi tot atît de precaut ca înainte, începu să-şi mute picioarele.

Englezul cu Baedeckerul şi binoclul se depărtă puţin, scoase din buzunar un Kodak şi, calculînd tacticos distanţa şi lumina, fotografie această scenă interesantă.

Ridicîndu-se, Rogov simţi o durere atît de ascuţită în picior, încît abia se putu stăpîni să nu scoată un ţipăt şi se îndreptă şchiopătînd spre autobuz.

— Mulţumesc, — îi spuse plin de demnitate bă-

iatul netezind cu degetele bancnota de un dolar pe care i-o întinsese marinarul.

Lumea se grăbi să-şi ocupe locurile în autobuz...

La Voss, localitate împrăştiată pe coline, după ce vizitase cîteva case de lemn înnegrite, asemănătoare izbelor ruseşti, păstrate ca raritate de muzeu, turiştii se adunară pe peronul unei gări minuscule.

Cu puţin înainte de sosirea trenului, tînăra tovarăşă de călătorie se apropie de Rogov. Avea un mers tot atît de degajat ca la Stalheim.

— Aş vrea să vă mulţumesc că aţi ajutat la scoaterea poşetei mele, — îi spuse ea zîmbind.

— Nu la scoaterea poşetei dumneavoastră, — răspunse Rogov răspicat. — I-am ajutat băiatului să iasă din prăpastie.

— Atunci vă mulţumesc pentru băiat.

— N-aveţi pentru ce. Trebuia însă să-i daţi ceva peste ceea ce i se făgăduise.

— Nu mi-a trecut prin minte.

Tăcură amîndoi. Prin faţa vagoanelor trenului sosit în gară se stîrni forfota obişnuită.

— Mergeţi departe ? — întrebă Rogov.

— Plec acum la Bergen. De acolo — la Batavia.

— Cum asta : la Batavia ? În insula Java ?

— Da, în Java.

— Sînteţi olandeză ?

— Eu sînt — van Rossum, — îşi spuse fata cu o trufie copilărească numele şi, înclinîndu-se uşor, se îndreptă spre vagonul ei ; Rogov avu impresia că ea abia se stăpînise să n-o rupă la fugă.

Rămase nemişcat privind în urma ei. Apoi se izbi cu palma peste frunte :

— Van Rossum... ei, drăcie !...

Abia mai avu timp să sară în tren.

III. O CONVORBIRE LA BERGEN

Mulţimea îl înghesuia din toate părţile. Un curent domol dar persistent, îl zvîrlea cînd afară din albie, cînd îl prindea şi-l trăgea după el. Îl înconjurau

crabi uriaşi. Vedea ba spinările lor de un verde tulbure, ba burţile lor de un galben-trandafiriu. Crabii mişcau ameninţător din picioare şi îşi deschideau cleştii. Erau traşi cu frînghiile, aruncaţi în coşuri, acoperiţi cu cîrpe şi saci, apoi din nou scoşi afară şi zvîrliţi cu burta în sus. Burta era totul : ridicîndu-i şi desfăcîndu-li-se larg cleştii puternici, crabii erau pipăiţi, strînşi cu degetele, apăsaţi pe umflăturile galbene şi cărnoase. Burţile erau proaspete, burţile erau dulci : burţile erau totul. Crabii dădeau din picioare şi îşi deschideau cleştii.

Mulţimea îl înghesuia din toate părţile. De jur împrejur se zbăteau peştii. Cu solzii lor argintii curgeau din bazinele de peşte ale vaselor pescăreşti în lăzile tarabelor, aşa cum curge metalul topit şi sclipitor din cupă în forme. Cu curelele de un albastru cînd deschis, cînd închis, sau de un negru cafeniu ale spinărilor curbate, cu aripioarele lor roşii, cu văpăi de cadmiu ; cu burţile albe ca laptele, toată această droaie pătată, vărgată, lunecoasă îşi căsca ochii portocalii, îşi deschidea larg gurile mustăcioase, îşi umfla bronhiile şi spinteca şi bătea aerul cu cozile. Nu văzuse de cînd era astfel de peşti. In faţa ochilor lui, oceanul îşi etala măruntaiele. Monştrii aceştia îl împresurau din toate părţile. Mirosul de peşte îl pătrundea. Incepea să se simtă şi el un animal acvatic.

Cu şorţurile lor de piele, însîngerate, vînzătorii turnau marfa vie în talerele adînci ale cîntarelor. Marfa se zbătea, marfa tresălta. Vînzătorii spintecau cu iuţeală burţile ceva mai jos de bronhii, cu cuţite lungi şi subţiri ce străluceau ca nişte igliţe. Sîngele se prelingea în şuviţe, sîngele împroşca cu stropi, sîngele se scurgea pe jos prin jgheaburi şi pe piciorușele tarabelor. Pe caldarîm, se amesteca cu apa de mare şi băltoacele purpurii lipăiau sub picioarele cumpărătorilor.

Cumpărătorii se învîrteau în jurul cîntarelor şi al tarabelor ; marfa potolită de cuţitul subţire cădea neînsufleţită pe fundul coşurilor şi al panerelor deschise. Hala de peşte etala măruntaiele oceanului.

Rogov fu împins la picioarele unui postament. Nu izbuti să vadă ce anume era. Respira briza amăruie ce adia dinspre golf, se uita la catargurile grele ale vaselor pescăreşti care salutau în dreapta şi în stînga.

Deodată, lumea se dădu înlături. Femeile se repeziră, ţipînd pe trotuare. Vînzătorii se întrerupseră din oficierea lor cu cuţitele. Mulţimea lăsă un loc liber, cum se face pe o scenă de teatru cînd apare o procesiune.

Un marinar păşea pe acest loc liber. Făcea un pas, se lăsa uşor pe vine, se uita la mulţime şi făcea încă un pas. Era încălţat în nişte cizme mari, cu carîmbul răsfrînt ca un sul, ceva mai sus de genunchi. Haina scurtă de piele îi era descheiată, iar borul larg al pălăriei lui pescăreşti de muşama îndoit în sus, lăsîndu-i fruntea descoperită. Călca, izbind cu talpa în băltoaca însîngerată de pe caldarîm şi împroşca noroiul în toate părţile; femeile îşi fereau fustele şi se dădeau înapoi ţipînd strident; marinarul îşi rotea încîntat privirile de jur împrejur. Îngîna un cîntec nemţesc:

Sluga dumneavoastră, prea-plecată!
Sluga dumneavoastră, prea-plecată!
Vă salut cu alese sentimente!
Primiţi ale mele complimente!

La sfîrşitul catrenului îşi repeta senzaţionala lui figură de dans: noroiul de-un roşu stacojiu ţîşnea de sub cizme, şi era încîntat. Limba i se împleticea în gură şi se descurca greu din

Ale mele com-ppli-mente!

— Scafandrul Nielsen petrece! — strigă el, zîmbind şi fără să dea atenţie înjurăturilor şi mormăielilor femeilor. — Pentru scafandrul Nielsen azi e sărbătoare!

Părea bine cunoscut prin partea locului. Profitînd de răgazul ce li-l dăduse, negustorii aruncau, cu palmele, sîngele de pe tarabe şi de prin jgheaburi pe caldarîm şi schimbau între ei priviri batjocoritoare.

Scafandrul se apropie de un coş pe deasupra căruia, culcat pe-o cîrpă, zăcea, dînd din picioare, un crab, şi îl plesni peste burta trandafirie.

— Te-ai săturat de cadavre? — întrebă el, şi clătină dojenitor din cap.

— Ptiu, ptiu, ptiu! — strigară femeile cu panere în mînă, depărtîndu-se iute de coş.

— Ştiu lucrul ăsta prea bine! — spuse Nielsen convingător. — Zău aşa! Văd doar tot cu ochii mei cum îi sug şi-i smucesc, şi-i rup bucăţi, şi-i trag prin tot oceanul... Zău!

— Eşti beat! — îi spuse, încruntat, negustorul de crabi. — Car-te! Du-te de te culcă.

Negustorii de peşte izbucniră în rîs, dar fără veselie, ci ca şi cum ar fi căpătat o mustrare scrisă cu avertisment. Pauza se prelungea; pierdeau cîştigul, căci în loc să cumpere, femeile trăncăneau şi-şi agitau în aer braţele.

— Credeţi, poate, că peştii sînt mai buni? — urlă deodată Nielsen de se auzi în toată hala. Deloc! Şi peştii îi sug, îi muşcă şi apoi îi înghit şi-i scuipă iar, şi-i înghit din nou pe înecaţi, zău!... Peştii! Noi îi înghiţim pe ei şi ei ne înghit pe noi. O ştiu prea bine!

Un negustor gras, cu un cojoc ce ajunsese cafeniu din pricina sîngelui, se apropie de scafandru şi-l cuprinse de umeri.

— Bună ziua, Nielsen!

— Bună ziua, *sir,* sau cum îţi zice? — răspunse prietenos scafandrul. — Vreau să mă înţelegeţi, atîta tot! — începu el blînd.

— Noi te-am înţeles de minune, — îi replică grăsunul. — Nu ştiu numai dacă şi poliţistul de colo are să te înţeleagă?

Negustorii de peşte izbucniră veseli în rîs. Era, în orice caz, spiritual. Şi afară de asta, femeile începură să se apropie încet-încet de tarabe.

Nu departe sta, neclintit în uniforma lui neagră, un poliţist cu obrajii rumeni şi se uita nepăsător, fără să clipească, la scafandru.

— Să mă înţeleagă, pe dracu! — strigă Nielsen lăsîndu-se pe vine şi plesnindu-se cu toată puterea cu palma peste carîmbul cizmelor. — Să mă înţeleagă!

Împroşcînd în jur mîzga de pe caldarîm, Nielsen se îndreptă spre Rogov.

— Stimate domn turist, *sir* — rosti el cu autoritate prefăcută. — Daţi-vă la o parte!

Abia acum observă Rogov postamentul spre care-l împinsese mulţimea, lipindu-l de el.

Era un postament de cărămidă pe care era aşezat învelişul sferic al unei mine plutitoare. De mină era prinsă o cutie pentru colectă de bani purtînd inscripţia:

Ajutaţi copiii celor căzuţi în marele război al marinarilor.

— O lume întreagă are grijă de voi, micuţilor! — rosti scafandrul şi scoase din buzunar o pungă soioasă. — De cînd bieţii voştri părinţi s-au scufundat, n-avem pace nici zi, nici noapte. Jertfim, jertfim, jertfim tot ce putem pentru voi, bieţi orfani...

Scotoci în pungă îndelung, pescui în sfîrşit cîţiva bănuţi de aramă şi-i aruncă cîte unul în cutie, dar nu mai mult de patru-cinci *öre.* [3]) Apoi reîncepu:

— Noi nu purtăm nici o vină, zău aşa! Am asigurat vapoarele, toate pînă la unul! Şi totuşi s-au lovit de mine...

Poliţistul nu se urnea din loc. Doi-trei spectatori se întoarseră plictisiţi în altă parte. Hala îşi relua viaţa: şuvoaiele argintii de peşte începură din nou să curgă din juvelnice pe cîntare, zumzetul femeilor redeveni monoton ca susurul apei.

— Da, dragi copilaşi, — urmă Nielsen cu glasul stins, parcă jignit de lipsa de atenţie a lumii, şi adresîndu-se numai cutiei pentru bani. — Cunosc bine treaba asta — cum sînt aruncate în aer vapoarele şi cum, apoi, se scufundă. Poate că i-am şi văzut pe bieţii voştri părinţi înecaţi... Cîte unul, înainte de a se ridica la suprafaţă, se agaţă cu un picior în tachelajul vaporului şi stă în apă ca un soldat cu

brațele ridicate. Iar în jurul lui mișună peștii, zău că da! Scafandrul Nielsen are ce povesti!

Nimeni, însă, nu mai voia să asculte palavrele lui Nielsen. Spațiul liber din juru-i se făcea din ce în ce mai mic și era aproape să dispară, înghițit de mulțime, cînd în scenă apărură pe neașteptate alți actori.

Două femei și un bărbat, îmbrăcați în modeste haine negre, înjghebară în tăcere și cu îndemînare, o scenă mobilă, din scaune și scînduri. Femeile se urcară pe estradă, bărbatul se așeză la picioarele lor și scoase dintr-un tulpan o ghitară zgîriată. Femeile își îndreptară pălăriile — mici ghivece de pai negru cu cîte o panglică și un fionc zmeuriu. Bărbatul duse mîna la banda zmeurie a chipiului. Pe fondul ei zmeuriu, niște litere de argint compuneau deslușit cuvintele: Armata salvării. Bărbatul atinse coardele. O femeie, săltîndu-și capul, anunță:

— Cîntecul înălțării!

Ghitara scoase un suspin minor. Toți trei începură a cînta.

Spre tine, cerescule părinte
Ochii mi-i înalț!

Un cerc de numai cîțiva oameni făcu roată în jurul cîntăreților. Mai toți se uitau la ghitară — un instrument bunicel, care aducea, poate, în oarecare măsură, cu un psalterion cu zece coarde. Dar nimeni nu dădea nimic. În sfîrșit, o bătrînică deschise o poșetă lucrată cu mărgele și aruncă o monedă în farfuria de la picioarele bărbatului cu ghitara. Psalmul se isprăvi, auditoriul începu să se împrăștie. Scafandrul Nielsen clătină din cap și băgă din nou mîna în buzunar să scoată punga. Lăsă obolul să cadă în farfurie, așa ca toată lumea să vadă, își roti asupra celor de față privirile-i smerite de învățăcel și aruncă o ochiadă piezișă polițistului. Ordinea publică stătea cu spatele la Armata salvării, de parcă ar fi vrut să spună: salvează-se fiecare cum vrea.

Nielsen se apropie de Rogov și oftă.

— Mîna celui care dă pomană nu sărăcește, — rosti el încet și-și arătă palma de un galben tranda-

firiu cu umflături mari ca o burtă de crab, mişcîndu-şi degetele groase şi îndoite, cum îşi mişcau crabii picioarele.

— Iată cum trăieşte Norvegia, mîntuieşte doamne sufletul meu, — spuse el. — Aţi venit şi dumneavoastră *sir,* cum vă mai zice, să vedeţi pămîntul nostru minunat? Sînteţi străin?

— Da.

— Şi eu. Sînt poreclit aici Nielsen. Stau în ţara asta de douăzeci de ani şi tot de atîţia ani mă dau mereu la fund ca un rechin, şi în ocean şi în mare. De fapt sînt din Hamburg şi mă cheamă Busse. Drace! Şi dumneavoastră sînteţi străin?

— Da.

— Mi-am dat seama numaidecît. Vă gîndiţi desigur: uf, ce beţivan, s-a îmbuibat cu alcool şi acum se vîră în vorbă. Nu-i aşa? Dar dacă eram beat, statuia ceea de colo m-ar fi ridicat pe loc. Eu sînt scafandru şi nu pot să nu beau. Încearcă de coboară la fund fără alcool! Iacă, dacă aş scufunda de pildă statuia ceea la vreo patruzeci de picioare adîncime, să vedeţi cum i-ar sări şi nasturii. Nu mă credeţi?

— Ba da!

— Toată lumea mă cunoaşte. Doar v-am spus: sînt ca rechinul lui Hagenbek[4]) din Hamburg. Mă las la fund, ei se uită. „Uitaţi-vă, strigă, Nielsen s-a lăsat la fund!“ Şi-şi aduc copiii să mă vadă. Noroc că nu-mi aruncă şi-o minge s-o ţin în echilibru pe nas. Aşa că nu vă temeţi că v-aş compromite. Sînt un om al casei aici. Sînteţi străin, nu-i aşa?

— Ţi-am mai spus doar că da!

— Neamţ? Lituanian? Austriac?

— Rus.

Nielsen se dădu înapoi şi-l măsură pe Rogov din cap pînă în picioare.

— Nu se poate, murmură el aproape în şoaptă. — Nu se poate. Cum adică rus?

Rogov începu să rîdă.

— Adică rus sovietic, rus roşu.

Nielsen se depărtă şi mai mult. Apoi se repezi greoi la Rogov, îl luă de braţ şi, îmbrîncind lumea, îl trase afară din mulţime, repetînd mereu:

— Sfinte dumnezeule! Sfinte dumnezeule!...

Se opri cu el într-o piaţetă, trecu în faţa lui, îl măsură din nou cu atenţie şi murmură iarăşi:

— Nu se poate! Cu toate că... — se întrerupse el, — dacă nu eraţi, aţi fi chemat demult un poliţist, nu-i aşa?

— Probabil că da! Dar de ce te miri că sînt rus?

— Cum să vă spun... Ei, drace!...

Îl privi pe Rogov plin de admiraţie, dar se încruntă imediat.

— Dacă ai spus adevărul, atunci... ce eşti dumneata acolo, adică la Moscova?

— Sînt gazetar.

Nielsen rămase o clipă pe gînduri, apoi se plesni cu palma peste carîmb, iar cu cealaltă mînă îl strînse pe Rogov de braţ şi rosti sufocîndu-se aproape:

— Să scrii despre ei tot aşa cum este, să scrii tot despre porcii ăştia, lua-i-ar dracu, pricepi? La Moscova poţi scrie despre ei orişice, nu-i aşa?

— Care ei?

De data aceasta, Rogov era acela care-l privea cu admiraţie pe scafandru.

— Despre ăştia toţi! — Nielsen îşi desfăcu braţele uriaşe. — Uite ce, — adăugă el cu o neaşteptată blîndeţe, aplecîndu-se spre Rogov, — văd că eşti un om fără prea multe fasoane. Te-aş ruga să-mi răspunzi la o întrebare, hm? Vino diseară colo, vezi străduţa aceea îngustă? E o cîrciumă unde putem bea în linişte un păhărel. Se cheamă „Scorbura de aur". Am să fiu acolo toată seara. Vii?

— Bine, — răspunse cu plăcere Rogov.

Lăsă să-i strîngă mîna; el nu putu să-i cuprindă palma aceea ca un crab cald, de un galben-trandafiriu. Îl petrecu cu privirea; legănîndu-se deasupra capetelor celorlalţi, pălăria-i lucioasă de muşama dispăru în îmbulzeală. Nielsen era complet treaz şi nu mai stîrnea nici un fel de curiozitate. Poliţistul

urmărea cu nepăsare piaţa. În conformitate deplină cu legea şi obiceiul, oceanul îşi etala măruntaiele.

Rogov se amestecă din nou în mulţime.

IV. CONTINUAREA DISCUŢIEI

Podul German — cheiul de piatră al golfului, zbîrlit de vîntul Atlanticului şi împodobit cu catargurile vaselor care-şi leagănă veşnic cu o melancolică mustrare vîrfurile — porneşte de la hala de peşte.

Odinioară, podul acesta era de lemn — grinzi şi scînduri de un negru-verzui, îmbibate de sarea oceanului şi de saramură de la scrumbii. Vlăjgani nemţi, cu jiletci roşii şi nasturi de cositor, în cizme cu tălpi de mesteacăn şi ciorapi lungi pînă la genunchi, îmbibaţi de untură de peşte, alergau pe pod rostogolind butoaiele de la golf spre magazii şi înapoi. Vlăjganii aceştia erau laţi în umeri, cu braţe lungi, picioare groase iar pumnii ca nişte măciuci, şi, la nevoie, puteau fi asmuţiţi împotriva englezilor, olandezilor, norvegienilor ; atunci ei, cu pumnii lor ca nişte măciuci, îi făceau una cu pămîntul pe cei împotriva cărora erau stîrniţi, însîngerau Podul German de lemn, se umpleau şi ei de sînge şi apoi, cu capetele sparte, cu nasurile stîlcite, cu gîturile sucite, se înapoiau acasă — în contoarele de lemn cu miros de peşte ale Hansei [5]).

Dracu' ştie ce era de făcut cu englezii, cu blestematul acela de brit care îşi vîra peste tot locul nasul său coroiat şi îşi băga botul însemnat de dumnezeu oriunde sunau arginţii ! Trebuia să-l plesneşti peste nas, peste bot, ca măcar acolo, pe Podul German, sub ochii contoarelor care aparţineau Bremenului şi Lübeckului să nu-l laşi să zburde şi să se întindă.

Gîndiţi-vă şi dumneavoastră : Hansa dobîndise de la danezi privilegiul de a transporta tot peştele norvegian la Bergen ; Hansa luase în mîna ei calea maritimă spre oraşul şi portul Bergen şi tot comerţul

de peşte din Bergen cu prăvăliile, depozitele şi halele lui. Ai fi zis că lucrurile sînt acum simple şi clare: că Hansa e stăpînă. Dar ţi-ai găsit! Nici briţii, nici scoţienii, nici olandezii nu se astîmpărau! Nu era de ajuns că mişunau prin fiorduri, cumpărînd pe ascuns peştele de la pescari, dar pătrundeau şi în Bergen unde, sub ochii contoarelor Hansei — numai ce se întuneca pe afară — cumpărau de la producători untura de morua, trecînd butoaiele de pe un bord pe altul ca piraţii. Nu se dădeau înlături nici de la morua crud, nici de la cel uscat, nici de la icre, nici de la untura oricărui altfel de peşte; furau şi prădau Hansa de toate mărfurile cu care făcea comerţ curat şi cinstit!

Doamne, dumnezeule! Te vedeai silit să-i baţi, pe aceşti briţi şi scoţieni, să-i omori în bătaie pe Podul German de lemn, ca să ţină minte pe viitor pumnii celor din Bremen, să afle ce înseamnă muşchii celor din Lübeck.

Te vedeai silit să-i baţi şi pe olandezi, ce să le faci? Căci şi olandezii ăştia sîsîiţi atentau la sfînta proprietate a Hansei. Nu le ajungea Asia! Nu le ajungea Orientul, nu le ajungea cîte comori prăda şi aducea în Europa Compania Indiană! Nu, se vîrau şi în Nord, se căţărau pînă hăt departe în Nord, pînă la Bergen! Aşa că, cu ajutorul lui dumnezeu şi spre gloria negustorimii libere din Hansa, îi luau la bătaie şi pe olandezi.

Dar mai ales îi băteau pe norvegieni! Oamenii ăştia cu frunţi de granit s-au apucat să statornicească nişte rînduieli după care nici o fată n-avea voie să se arate pe stradă după căderea serii, iar pe Podul German femeile nu călcau nici măcar ziua. Ce să facă atunci bieţii hanseeni? Se vedeau siliţi să întreprindă razii prin ulicioarele întunecoase ca să pună mîna pe femei, să ia nevestele pescarilor de pe vase, să momească cu mărgele, ineluşe şi panglicuţe fetişcanele de la ţară, atrăgîndu-le în contoare, că doar nu există femei pe lume cărora să le placă mai mult să se gătească, ca frumoaselor norvegiene. Uneori, fetelor le plăcea la nemţi (dealtfel

cavaleri erau cîtă frunză în codru și nu le puteai scăpa chiar atît de ușor din mînă) și rămîneau în vizită la contoare toată noaptea aceea, lungă, bergeniană, iar dimineața, ce vedeai? Pe Podul German adunată o mulțime de norvegieni. Și se găsea cîte unul cu părul alb care ridica glasul împotriva rușinii și năpastei adusă de Hansa, arătînd cu mîna înspre contoarele ei iar mulțimea începea să se apropie de poartă.

Adevărate frunți de granit! De ce nu se însoară nemții cu norvegienele, ci își bat joc doar și-și fac poftele cu fetișcanele norvegiene prin contoare? Foarte simplu: dacă vechilii Hansei și ajutorii lor s-ar însura cu norvegiene, Hansa n-ar mai avea nici un spor din negoțul ei la Bergen. Nu degeaba Lübeckul a interzis cu stricteţe și înțelepciune vlăjganilor săi să-și facă rost de soții și copii la Bergen. Dar vlăjganii nu sînt călugări! E de ajuns să te uiți la obrajii lor care străluceau roșii ca zmeura. Cu un sînge ca acesta nu poți rămîne nemișcat sub pologul patului și nici o opreliște din lume nu-i poate stăvili goana prin vinele tinere. De ce urlă atunci norvegienii ăștia îngrămădiți în fața contoarelor Hansei? A mai mas peste noapte o nevastă din Bergen la nemți? Poftim, luați-vă nevasta! Și iat-o ieșind fuga pe poartă și trecînd peste drum; cade în genunchi în fața mulțimii, plînge, își frînge mîinile pe deasupra capului, vîntul îi flutură părul desfăcut. Se jură că nemții au luat-o cu forța, au îmbătat-o cu vin și au chinuit-o pînă în zori. Așa fac toate: mai întîi joacă și cîntă cît le ține gura, apoi se jură că au petrecut cu de-a sila. Și acum iată-i pe norvegieni înfuriați; lovesc cu bîtele în pereți și în obloanele ferestrelor și balamalele de fier ale porții gem sub presiunea mulțimii. Cînd văd așa, vlăjganii Hansei dau buzna în curte, își suflecă mînecile de la cămăși, dau fuga la șoproane unde zac grămadă butoaiele crăpate de căldură, aleg cîte o doagă răsunătoare de stejar, lungă cît o jumătate stat de om și — într-o clipă, dînd porțile de perete — năvălesc în mulțime, răsucind doagele ca pe niște coase. De

prin bărci şi lotci pescarii se grăbesc să sară în ajutorul alor lor, bergenienii înarmaţi cu ce se nimereşte coboară în fugă de pe munţii alunecoşi, îngheţaţi, spre golf; dar pe loc, de prin alte curţi ale Hansei, ies, gloată, încercînd să se îmbrace din mers, compatrioţii nemţi şi nu se mai aude nimic după asta, decît lovituri de bîte şi de doage, pîrîit de ţeste, icnet şi geamăt de oameni încăieraţi. Şi atunci văfăşeii prudenţi, ocolind de departe valul legănat de luptători, dau semnal căpitanilor Hansei, şi de pe bordul corăbiilor sosite din Bremen şi Lübeck, îşi îndreaptă gurile spre Podul German, mici tunuri de aramă. Privirea lor neclintită şi neagră hotărăşte lupta. Norvegienii fug, culegînd în drum pe luptătorii răniţi; nemţii pun mîna pe cei rămaşi în urmă şi-i ameţesc, unul cîte unul, cu lovituri de doagă, cum sînt ameţite focele cu lovituri de măciucă.

Hansa a învins şi i-a pedepsit din nou pe nesupuşi, afirmîndu-şi pentru a suta sau a patra suta oară voinţa ei de stăpînă...

Toate acestea s-au petrecut cîndva, cu veacuri înainte, cînd Podul German era îmbibat de sarea oceanului, de saramură de peşte şi de sînge vărsat în lupte corp la corp.

Acum podul se întinde neted şi spălat, străjuit de vapoare paşnice, sub presiune, iar într-un colţ zîmbeşte în culori şi lacuri ţipătoare Muzeul hanseatic — o rămăşiţă a decedatei puteri mondiale, ultimul contor al Hansei, dinte putred îmbrăcat grijuliu cu o coroană de aur de o civilizaţie dornică de a cunoaşte cît mai multe.

Rogov vizită muzeul. Nu prea era lucru mare de văzut, în afară de arhitectura interioară a camerelor, a scărilor, a antresolurilor, a coridoarelor fără ieşire şi a acelui minunat al treilea etaj, ce-a fost adăpostul, iadul şi raiul vlăjganilor neguţători care momeau şi aduceau cu forţa acolo pe frumoasele norvegiene, iar apoi îşi arătau drepturile asupra lor cu doaga de stejar.

De-a lungul unui perete se aflau paturi — lăzi înguste şi scurte, cu cîte două găuri fiecare. Una de afară înspre coridor — o ferestruică pătrată egală în diagonală cu lăţimea şoldurilor unei femei bine făcute, aşa încît era destul de greu să pătrunzi prin ea în alcovul dur al plăcerii. Alta — dădea în odaie şi era aproape tot atît de lungă ca şi patul, dar atît de îngustă încît nu puteai pricepe cum de izbuteau să iasă prin această deschizătură oameni în toată firea. Stăpînul, un negustor cu moravuri aspre, recursese la această stratagemă pentru a stăvili desfrîul în cazarma lui negustorească. Dar — şi Rogov surîse la acest gînd — severitatea legilor şi rînduielilor împotriva viciului constituie o unitate de măsură a adîncimii lui.

Ieşi pe chei, avînd încă în nas mirosul de lemn putred, de obiecte ruginite şi de unghere neaerisite ale muzeului. Dinspre golf îl lovi în valuri un alt miros: mirosul de vechime al globului pămîntesc şi totodată mirosul veşnic tînăr, parcă burduşit de rîs al mării. Talazurile erau atît de puternice, încît Rogov închise ochii ca sub o ploaie de lovituri şi rămase nemişcat cîteva clipe. Printre catargurile bărcilor cu pînză vîntul şuiera cîntece; apa plescăia şi lovea cu zgomot vasele şi pietrele cheiului; păsările, alungate de vînt departe de bazinele cu peşti unde le plăcea să stea, ţipau. Învălmăşeala confuză a acestor sunete întărea şi mai mult senzaţia trecutului. Hansa apărea în faţa ochilor închişi ai lui Rogov, precisă, vie, aproape plastică. Şi cînd alte zgomote: urletul sirenei, fîsîitul aburului de eşapament, zgomotul unui automobil, vacarmul macaralei îi pătrunseră în conştient, ele se contopiră cu trecutul din închipuirea lui, fără a ştirbi cîtuşi de puţin din complexul acestui trecut. Rogov deschise ochii şi văzu iarăşi îmbulzeala de catarge ale vaselor de pescari, cerul bergenian ferfeniţit şi gata să se prăbuşească, acoperişurile ţuguiate ale clădirilor şi apa. Tot spaţiul, tot universul îi aparţineau, sau nu, mai bine zis el aparţinea universului, era o părticică din întinderea ce o avea în faţă. Se simţi brusc fericit. Ca

în copilărie sau în vis, inima îi bătea cu putere şi ar fi vrut să se mişte, să alerge sau să meargă. pentru ca acea comuniune stabilită între el şi lumea înconjurătoare să nu dispară, să nu se destrame. Avea senzaţia că e perfect sănătos, nu mai simţea în picior durerea obişnuită. Coti iute după colţ şi începu să suie dealul spre hotelul în care locuia.

Se aşeză la masă. Hîrtia din faţa lui era nemaipomenit de lucioasă. Îi plăcea hîrtia, îi plăcea să se uite prin ea la lumină, s-o pipăie de parcă s-ar fi minunat de măiestria mîinilor care au fabricat-o. Peniţa începu să alerge fără zgomot. Scrise:

„F. H. van Rossum. Leningrad

Stimate Frans Hubertovici,

vă mai aduceţi aminte că la ultima noastră întîlnire în portul din Leningrad mi-aţi spus că dacă aş avea prilejul să plec în Olanda, mi-aţi da o mînă de ajutor ca să nu întîmpin piedici cu formalităţile? O mai puteţi face? Am hotărît să fac în drum spre casă un mic ocol. Cine ştie dacă voi mai veni vreodată în Apus, mai curînd nu decît da! Şi Olanda mă atrage demult.

Aştept răspunsul dumneavoastră“.

Rogov lipi plicul. Ca omul obişnuit cu singurătatea, rosti două-trei cuvinte cu glas tare şi făcu cîţiva paşi prin odaie. Afară începea să se întunece. Dintr-o dată, simţi că-i păcat să piardă timpul de pomană, îşi aduse aminte de Nielsen şi fu cuprins de dorinţa să iasă în stradă.

Lumina felinarelor aprinse îmbucătăţea oraşul, în preajma golfului era lume puţină, piaţa, mai adineaori pradă forfotei febrile a halelor, era pustie. Farmecul oraşelor-portuare în amurg, cînd vîntul se potoleşte şi semnalele luminoase ce stau de veghe recapătă viaţă, i se păru lui Rogov deosebit de cuceritor aici, la Bergen, în seara aceea. Se simţea tot atît de vioi şi plimbarea îi făcea la fel de multă plă-

cere. Pătrunse în vălmăşagul străzilor înguste. Umbre apăreau şi se topeau în noapte, uşile ba îşi căscau gurile, strigînd ceva în întuneric, ba erau trîntite cu zgomot şi amuţeau.

Felinarul strîmb care atîrna la intrarea localului „Scorbura de aur" lumina insinuant trotuarul, lăsînd parcă dinadins în umbră firma şi treptele care duceau în cîrciumă. Rogov îi trecu pragul şi se opri. Plutea în aer un miros greu de fum de pipă şi de piele; lumea de la mese discuta zgomotos şi gesticula.

Nu-l zări numaidecît pe Nielsen, dar acesta se ridică de la masă să-i vină în întîmpinare şi deodată, ca şi cum s-ar fi smuls din lanţuri, se năpusti spre ieşire, dînd scaunele înlături. Fără să vrea, Rogov se dădu de o parte, dar Nielsen nu-l învrednici nici măcar cu o privire, ci smuci cu putere uşa şi o zbughi afară. Singurul lucru pe care Rogov avusese timp să-l observe, înainte ca Nielsen să se fi ridicat vijelios de la locul lui şi să se fi repezit afară, a fost că uşa s-a mai închis odată : prin urmare cineva mai intrase în cîrciumă după el. Se îndreptă stîngaci spre tejghea. Lumea rîdea — probabil de Nielsen fiindcă numele lui era pomenit mereu — dar Rogov avu impresia că toată cîrciuma rîde de el. Ceru un piolter. Un bărbat uscăţiv dar vînjos, cu un şorţ verde ca postavul de biliard, surîse politicos şi întrebă :

— Whisky-soda ?

Rogov dădu repede pe gît paharul şi părăsi cîrciuma. Afară se întunecase şi mai mult şi străzile erau parcă şi mai pustii. Drumul abia luminat, necunoscut, se topea într-un abis negru.

— Spre Olanda, — îşi spuse Rogov, şi pentru prima dată în ziua aceea petrecută la Bergen îşi dădu seama că îl atrăgea spre Olanda un scop încă vag, dar care prinsese viaţă. Aproape numaidecît îşi aminti de Stalheim şi-i reveni gîndul legăturii de rudenie care ar putea să existe între van Rossum căruia îi trimisese scrisoarea şi fata cu acelaşi nume; se gîndi însă că Batavia nu-i în Olanda, că fata tre-

buie să fie rea şi capricioasă cum sînt de obicei fetele de bani gata, că toate acestea sînt prostii!

În clipa aceea, se repezi din ulicioară, spre el, aproape îmbrîncindu-l jos de pe trotuar, Nielsen, greoi, gîfîind. Cu capul dat pe spate, se uită la Rogov la lumină, îl recunoscu şi horcăi:

— Mi-a scăpat! Iar mi-a scăpat, canalia!

— Dar ce se petrece? — întrebă Rogov înciudat.

— De cîţi ani caut să-l prind! Acum doi ani mi-a scăpat şi azi iar! Ghinion!

Toată strada răsuna de gîfîielile care ieşeau din pieptul larg al scafandrului. Stătea în mijlocul drumului blestemînd şi trăgîndu-se de mîneci de parcă era gata să se ia la bătaie.

— Parcă a intrat în pămînt, fire-ar să fie de afurisit! Cunoaşte toate ascunzişurile pe aici. Pe vremuri îşi petrecea zilele şi nopţile pe străzile astea.

— Cine-i omul de care vorbeşti?

— Omul? Nu! Om n-a fost de cînd l-a făcut maică-sa. Nu ştiu cum să-i zic... dracu'... Uite care-i povestea...

Se uită la Rogov şi, încredinţîndu-se că a găsit omul care să-l asculte, îl îmbrînci uşor şi o luă înainte.

— Mi se pare că ţi-am spus că sînt neamţ? M-am născut şi sînt cetăţean al oraşului liber Hamburg. Dar lucru mai de seamă e că nu sînt singurul pe aici, sîntem destui de-a lungul litoralului. Azi au rămas mai puţini, dar înainte de război şi în timpul războiului unde nu dădeai de noi? Pe fiecare vas, fie cît de mic, pleca cel puţin un neamţ. Dar prin porturi şi fiorduri? În timpul războiului s-a pornit toată istoria. Îmi cunoşti patria? Ce nu-i al nostru, nu ne trebuie, dar ce-i al nostru, nu lăsăm din mînă, şi nu ştim de glumă. Se înţelege că sînt mîndru de ea şi o respect. Încă şi azi cînd mă gîndesc, îmi zvîcneşte inima. Pe vremea aceea eram tînăr, abia începusem să cîştig, aveam un carnet la casa de depuneri, şi aveam şi o soţie clasa întîi. Unii din noi s-au întors acasă, să-şi facă datoria, să-şi verse sîngele şi aşa mai departe. Bobocii au fost recrutaţi

pentru flotă, unde au dat de marinari, care navigaseră în Kattegat, pe Marea de Răsărit;[6]) nici nu știu unde eram mai mulți: în Danemarca, la suedezi sau aici. S-a văzut atunci că noi, cei din străinătate, eram trimiși unde era mai greu — pe submarine, pe vasele de pază, pe cargoboturile care trebuiau să treacă în America — mormînt! Pe scurt, trebuia să mă grăbesc să intru sub drapel, iar eu stăteam și mă codeam. Ce-i drept, nici nevastă-mea nu era tocmai pentru război. Și atunci...

Nielsen îl luă pe Rogov de braț și-l trase înapoi către fațada unei case întunecate. Cineva ieși de după colț mergînd prin mijlocul străzii. Nielsen amuți.

— Nu, — spuse el ceva mai tîrziu, — acum n-o să-și mai arate nasul pe aici, s-o fi vîrît în vreo vizuină... Și așa a răsărit pe vremea aceea și el, omul cela, cum îi zici dumneata. Și era un timp — un vînt de forța zece. Uragan nu alta! Nemților le era îngăduit orice și riscau tot ce vrei. Dar degeaba toate. Și-au făcut obiceiul să navigheze sub pavilion neutru. Au început să cumpere vase vechi, bărci cu pînze. Cît s-a cîștigat la asta, nici nu-ți poți închipui. Au crescut prețurile și la soldații care știau să vorbească norvegiana. Fiindcă se camuflau mai ales în norvegieni, așa că aveau nevoie de echipaj norvegian. Cînd izbuteau să rupă blocada, era o faptă eroică. Dar asta se întîmpla rar. Mai mult se scufundau. Dacă englezii puneau mîna pe un norvegian din ăștia, apoi nu-l cruțau: îl trimiteau să-l înghită peștii! S-a zvonit atunci că dezertorii sînt iertați de tot, numai să se prezinte. Ei, și am luat o hotărîre, una și bună: sluga dumneavoastră prea plecată, primiți ale mele complimente! Te iartă nemții, nu te iartă englezii! Ați început fără mine, sfîrșiți tot fără mine; eu, ca să zic așa, vreau să mă înec de moarte naturală... Să vezi dumneata însă, ce ciudățenii au ieșit la iveală. Pleca bunăoară un vas la pescuit și se abătea prin zona neutră, aproape de linia blocadei. Hop, ca din pămînt, un vas de pază german. Semnal să te oprești. Te opreai. Sosea cu

șalupa un ofițer, îi cerea căpitanului hîrtiile, le citea și întreba: cutare și cutare din echipajul dumitale nu sînt cumva supuși germani? Ba da. Cheamă-i! Zis și făcut. În numele legii, vă arestez! Alinierea, drepți! După mine, marș! Și basta. În timp de război nu se discută... S-a întîmplat asta o dată, de două, de trei ori: îi luau pe nemți din larg, de pe bordul vaselor norvegiene de parcă lucrau după program. Am căutat să aflăm cine angajează echipajele? Cunoșteam toate întreprinderile pescărești, pe toți căpitanii, aveam pe fiecare marinar sub ochi. Dar cît ne-am trudit, cît ne-am bătut capul — degeaba! A ajuns să ne fie teamă să mai ieșim în larg. Dracu' știe, azi ieși și mîine ai de ales: tribunalul militar pentru dezertare, sau navigare sub pavilion fals. Și una și alta — cunună de flori pe mormînt. În cele din urmă... ce crezi? Am izbutit să prindem un agent. Ba mai mult, am aflat că există o întreagă societate pe acțiuni, zău așa! O societate mixtă germano-norvegiană pentru trafic de nemți, ptiu drăcia dracului! Altădată făceam negoț cu vapoare putrede, cu pește împuțit, azi, na, poftim! Au început să facă negoț cu dezertori. Fiecare dezertor era învelit în hîrtie, legat cu sforicică întocmai ca la prăvălie și livrat de pe un bord pe altul, de-a dreptul în brațele comandamentului militar german, pe bază de apartenență. Prăpădul pămîntului și pace, zău!...

Nielsen oftă îndurerat. Ridică un deget, și, fluturîndu-l deasupra capului, spuse cîntat, cu convingere:

— Toate pe lumea asta au fost făcute ca să ne înhațe pe noi, oamenii simpli, — n-am dreptate, hm?

— Și ce a fost apoi? — întrebă Rogov.

— Apoi? Cînd am aflat că am ajuns marfă de negoț, am făcut jurămînt să nu mai îngăduim negoț de oameni, să fim necruțători! Norvegienii țineau cu noi fiindcă li se atingea neutralitatea. În scurt timp am dat de mulți vinovați și... ce să-ți spun? Scurt, au fost și unii care au scăpat cu viață, dar

negoţ n-au mai făcut de nici un fel... Eu, însă, am avut ghinion. Cu specialitatea mea, ieşeam mereu în larg. Se făceau multe lucrări la care era nevoie de scafandru. Unii scufundau, alţii scoteau, minele pluteau ca icrele. Eram tocmit ba ici, ba colo, aşa încît riscam mai mult decît alţii să fiu prins. Atunci, de furie, am luat asupra mea sarcina să pun mîna pe şeful din Bergen al acestui negoţ mîrşav. Era un fel de director de filială, aveau pînă şi diferite posturi, ca într-o adevărată casă de comerţ; zău aşa! Il ştiam dinainte: făcuse puţină contrabandă şi ţinuse o tutungerie în port. Apoi s-a topit fără urmă, a lăsat şi prăvălia, şi-a dat seama ce-l aşteaptă. M-am pus la început pe treabă în draci, am pierdut şi timp, am cheltuit şi toţi banii, dar de pomană. Intr-un rînd am fost pînă şi în Danemarca, fiindcă mi se spusese că ar fi deschis o berărie la Copenhaga. Pe urmă, războiul s-a sfîrşit şi încetul cu încetul mi s-a potolit mînia. Nu că aş fi părăsit gîndul de a mă răfui cu bestia ceea, nu. Dar mi se mai domolise inima. Mi-am zis: dacă dau de el — îi spun eu de la obraz ce cred, dar de căutat nu-l mai caut. Cîţi nu s-au făcut vinovaţi în timpul războiului, să-i pedepseşti pe toţi, ar trebui să începi treaba din celălalt capăt, nu-i aşa?... Nu l-am văzut nu ştiu cîţi ani; am crezut că o fi murit cînd, într-o zi, acum doi ani, prin preajma crăciunului mă întîlnesc cu el nas în nas pe stradă, sub un felinar, aşa cum te-am întîlnit pe dumneata adineaori! M-au trecut sudorile. M-am repezit după el. El o fi înţeles, pesemne, de ce. Şi ce crezi?... Mi-a scăpat printre degete, da, zău! S-a făcut nevăzut ca aburul la ger...

Nielsen îl opri pe Rogov în loc. Lumina albastră a felinarului se prefira de sus pe figurile lor. Umbrele cădeau nete şi întunecate. Uitîndu-se cu luare aminte la Nielsen, Rogov descoperi deodată că era plin de acea bunătate proprie oamenilor foarte puternici şi sănătoşi şi că toată povestea lui nu era decît o pălăvrăgeală naivă, nicidecum o poveste sîngeroasă cum i se păruse la început.

— Lumea din Bergen îşi bate joc de mine, — spuse Nielsen zîmbind, — zice că am avut ghinion. Ce să-i faci? Nici nu vreau cine ştie ce, vreau numai să-i fac mutra zob, la naiba! Să ştie că oamenii nu i-au uitat mîrşăvia. Atîta tot. Cînd a intrat după dumneata în cîrciumă şi s-a oprit în prag, mi-am zis: acum nu-l mai scap! Am fugit afară... Sau cumva mi s-o fi părut? — întrerupse Nielsen coborînd glasul şi privindu-l cercetător pe Rogov.

După asta îl apucă de reverul pardesiului.

— Păcat că am pierdut atîta vreme. Am vrut să vorbesc cu dumneata despre altceva. Am vrut să te întreb...

In strada alăturată răsună un cîntec. Melodia lui sacadată se izbea de pereţi de parcă cineva ar fi bătut nu se ştie unde un covor şi ecoul ar fi repetat de nenumărate ori loviturile. Nielsen îl trase pe Rogov mai aproape de el şi-i spuse repede:

— Se zice că la dumneavoastră, omului obişnuit, omului muncitor, simplu ca mine, îi sînt deschise toate uşile. E adevărat?

— Da!

— Adevărat? Atunci cît poate să cîştige un om la dumneavoastră? Cît vrea? Care vasăzică, fiecştecine poate ajunge om bogat? Adevărat? Dacă eu, simplu scafandru, aş veni la dumneavoastră, ce-aş avea?

— Nu ştiu. Locuinţă, pîine şi lucru mult.

Nielsen privi înapoi. Un cîntec se desprinsese de după colţ şi mergea pe drum, legănîndu-se peste capetele a trei cheflii la braţ, care îşi căutau împreună echilibrul.

— Nu asta, — observă Nielsen şi mai grăbit. — Dar dacă aş ajunge la voi ministru? Ce-aş avea atunci?

— Dumneata, Nielsen, nu vei ajunge la noi ministru, — rîse Rogov.

Intinzîndu-se, ca o armonică ce se desface, lanţul de cheflii ajunse în dreptul felinarului. Cel care se afla mai aproape de Nielsen îl bătu pe spate şi-i strigă ceva, ceilalţi îi ţinură isonul, dar armonica

se strînse repede la loc și, ca luați de vînt, cei trei o tuliră mai departe pe caldarîm.

— Nu, am vrut să întreb... dacă aș veni la dumneavoastră, aș putea să...

— Uite, te cheamă, Nielsen, — îi atrase atenția Rogov.

— Sînt prieteni de-ai mei... Dacă aș veni la dumneavoastră.

— Nu mai zăbovi, Nielsen. N-au să stea să te aștepte.

— Păcat că am pierdut atîta timp. Am vrut, doar, să aflu de la dumneavoastră atîtea lucruri... Prilej ca ăsta !...

Nielsen surîdea cu obrazul lui mare ca un băiețel care ar fi făcut o poznă și îi scutură cu căldură mîinile lui Rogov.

— Grăbește-te ! — îl îndemnă Rogov, scoțîndu-și încet, dar stăruitor, mîinile din palmele scafandrului.

V. PHILIPP VAN ROSSUM PLEACĂ LA HAARLEM

Cu puțin înainte de închiderea biroului, Philipp van Rossum chemă la telefon pe secretarul-șef și-i spuse :

— Trimite-mi-l pe Willem.

Willem intră cu bereta în cap, și cu o cîrpă în mîinile sale unsuroase. Închise ușa cu cotul și rămase locului cu picioarele desfăcute, ștergîndu-și cu cîrpa degetele galbene lucind de unsoare.

— Ai curățat-o pe „Roza" ?

— Da, *mijnheer.* *)

— Mă duc pe jos, — spuse Philipp contemplînd binevoitor pantalonii și șorțul scurt de piele al lui Willem.

— Cum doriți, *mijnheer,* — îi răspunse Willem.

— Mîine la ora zece iau masa la Lodewijk van Rossum (Philipp îl numea totdeauna pe fratele său cu numele întreg). Fă-ți socoteala, Willem, cînd trebuie să

---

*) Domnule (în limba olandeză). (N. trad.)

plecăm de la Haarlem ca să fim la ora două la Rotterdam. La Haga mă opresc numai o jumătate de oră.

Se sculă. Era foarte bine dispus şi vorbea oarecum solemn. Îşi îndreptă haina.

— Să-ţi dau un creion şi o hîrtie? — întrebă el surîzînd.

— Nu, *mijnheer*. Haarlem-Haga, cincizeci de kilometri, Haga-Rotterdam — douăzeci şi cinci.

— Prin urmare?

— Aveţi timp destul, *mijnheer*.

— Eşti un mucalit, Willem! Philipp van Rossum dispune de mult timp!

— S-o înham pe „Roza"?

— Un mucalit! — repetă Philipp. — Înham-o. Eşti liber pînă mîine.

— Să nu murdăresc ceva pe aici, — spuse Willem, apăsînd clanţa cu cotul.

Philipp se apropie agale de uşă şi o dădu de perete.

— Poftiţi, vă rog!

— Mulţumesc, *mijnheer*.

„Trebuie să fim cît mai bine cu ei, cît mai bine, îşi spuse în gînd Philipp, sunîndu-şi secretarul; în definitiv le dai pe mînă viaţa — viaţa — viaţa!" Dumnezeu ştie de ce îi cînta sufletul: se simţea minunat.

— Poţi lua asta, — spuse el secretarului care intrase, arătîndu-i un dosar. — Căpitanul Dirk Janssen a intrat în zona de furtună în preajma insulei Gottland, — adăugă el tacticos.

— Căpitanul Dirk Janssen e un căpitan bătrîn, — observă secretarul ţinîndu-i pardesiul.

— E căpitan bătrîn. Dar „Dordrecht" e o covată veche, — spuse Philipp ducîndu-şi la spate mîna stîngă.

— Există vapoare şi mai vechi, — remarcă interlocutorul său dîndu-i pălăria.

— Totuşi furtuna e de forţa şapte, — replică Philipp van Rossum întinzînd dreapta.

— *Time-Charter* [7])-ul pentru „Dordrecht" e în perfectă regulă, — răspunse secretarul întinzîndu-i lui Philipp van Rossum bastonul.

— Nu mă îngrijorează „Dordrecht". Mă îngrijorează căpitanul.

Își scoase mănușile și începu să coboare scara atingînd cu un deget balustrada îmbrăcată în pluș roșu. De fapt, nimic nu-l îngrijora. Se simțea bine. Se opri pe palier și dirijînd cu bastonul, dictă :

— Mîine între zece și douăsprezece sînt la Lodewijk van Rossum. La unu la Ministerul de externe. La două la bursă, la Rotterdam. Am să mă întorc pe la cinci.

Salută cu bastonul la pălărie și ieși în stradă...

Dimineața, „Roza" fu trasă la scară. Strălucea cu toate culorile, fiecare spiță sclipea în bătaia soarelui, caroseria părea presărată de stele. Willem coborîse geamurile de la mașină și se plimba în jurul limuzinei parcă scoasă din cutie, ca un grăjdar în jurul calului. Fata în casă aduse un buchețel de garoafe bătute și-l puse în rozeta din fața canapelei.

Philipp van Rossum își făcu apariția într-un ulster culoarea oului de rață, cu o narcisă la butonieră. Așezîndu-se cu îndemînarea omului obișnuit să meargă cu mașina, porunci ca geamurile să fie ridicate.

— Nicăieri nu pute așa ca la Amsterdam.

— E lume multă, *mijnheer,* — răspunse Willem.

Fata în casă șterse cu un capăt al șorțului urma de deget lăsată pe geam. Willem se așeză la volan. Motorul porni fără zgomot, încet, și o conduse pe „Roza" de-a lungul canalului.

Prinsen-gracht, Brauwers-gracht [8]), mașina cotește spre apus, prin umbrele liliachii ale lui Wester-parck, prin fața fabricii de gaze, și iată întinderea cunoscută pînă în cele mai mici amănunte ale periferiei, pătratele verzi ale plantațiilor, panglicile albastre ale canalurilor, verdele grădinilor și albastrul cerului — peticit de albul velelor. Drumul e neted ca suprafața apei și mașina lunecă pe întinsul pietruit, liniștit, ca o barcă.

Philipp van Rossum își pune pălăria în colțul canapelei, deschide fereastra și-și descheie haina. Grilajul radiatorului cerne aerul șuierînd. Șuieratul îi amintește vag de velierul „Roza", vasul cel mic al familiei van Rossum cu care, cu mulți ani în urmă, Philipp făcea naveta între Haarlem și Amsterdam. „Roza" aceea mai trăiește, încă, și bătrînul Lodewijk pune din

cînd în cînd să i se renoveze literele „v. R." de pe velă și o plimbă cu ea pe canaluri pe soția sa Elisabeth. Vîntul șuieră prin vergi aproape la fel ca și în radiatorul acestei tinere, noi, celei mai noi „Roze", dar pe care Lodewijk nu o poate suferi.

Colțurile buzelor moi ale lui Philipp tresaltă ușor și își aduce aminte de toate „Rozele". E numele preferat, porecla de predilecție a familiei. Tatăl a botezat pe vremuri cu acest nume velierul, Lodewijk — primul vapor al van Rossumilor. Azi își poreclește cu numele de „Roza" porumbeii. Nici chiar Elisabeth n-a putut rezista tentației și și-a poreclit favorita — o vacă de Groningen — „Roza".

— Roza, — spune dînsa întinzînd vacii o chiflă cu chimion. — Roza, poftim afară, e timpul mulsului...

Nu, cu nici una din aceste „Roze" Philipp nu și-o poate asemui pe a lui. Mîngîie cu palmele pielea aspră a canapelei și se uită pe geam.

Trec în zbor acoperișuri cu olane portocalii, sere ca niște nestemate cu geamuri presărate de boabe în culori scînteietoare, și Philipp își aduce aminte de ordinea culorilor spectrului solar învățate la școală: roșu, portocaliu, galben, verde, albastru, indigo și violet. Apoi vin razele ultra-violete, insezisabile ca și copilăria, ca și anii de școală. Dar prin mișcarea lină și iute a mașinii, însoțită de șuieratul radiatorului, ochiul ghicește în chip bizar scînteierea tulburătoare și fierbinte a acestor raze. Timpul a imprimat urmele vieții lui Philipp pe drumul care duce de la Amsterdam la Haarlem. Iat-o — micuță, cu bucuria bomboanelor și a țigărilor fumate pe furiș; iat-o îndărătnică, stăruitoare, cu suferința primelor îndrăgostiri și șoapta întîlnirilor; duioasă și pătimașă, cînd adorată, cînd respingătoare, iat-o plină de liniște și siguranță, iat-o puternică, neînduplecată, poate un pic tristă.

Vacanțele, vacanțele! Țara întreagă se mută pe gheață. Patinele lui Philipp sînt bine ascuțite, gheața curățată sună sub ele ca argintul. În jurul lui, băieți de o vîrstă cu el, cu cărțile pe umăr. Ca un stol de mierle, băieții zboară pe canal acasă, la Haarlem.

Zăpada se învîrtejeşte deasupra şesului alb; prin vălul de zăpadă abia o poţi zări pe tînăra care rămîne puţin în urma lui Philipp; o trage de mînă, se uită înapoi, dar din pricina fulgilor nu-i vede decît obrajii roşii, cu picuri de zăpadă topită pe buze. Philipp o trage la piept, o îmbrăţişează; amîndoi şi-au încetinit fuga, gheaţa răsună mai surd...

Philipp ia receptorul telefonului şi-i spune lui Willem :

— De ce te grăbeşti aşa, Willem? Mai am timp...

...Tălpile de oţel ale scăunelului ating gheaţa, lăsînd o urmă care seamănă cu şinele unei mici linii ferate de uzină. O fetiţă, bătînd din picioruşele îngheţate cu cizmuliţe albe de postav, stă în scăunel.

— Ţi-e frig, Helena? — întreabă Philipp.

— O, da! Şezi, te duc eu...

A fost aici... ba nu, dincolo, lîngă ecluză... Lîngă ecluză se află velierul; trebuie să coboare pînza cea mare fiindcă vîntul suflă tare, zboară nori cenuşii, toamna e rece. Muncitorii se apropie de bord, îşi scot pălăriile de piele; vîntul le zburleşte părul. „Roza" îşi duce pentru cea din urmă oară stăpînul: un sicriu cenuşiu întocmai ca cerul se află pe bord.

Literele „v.R." de pe velă ba dispar în falduri, ba apar din nou. Pînza cea mare coboară...

Philipp ia receptorul şi spune repede.

— Willem, n-ai nici o măsură: acum abia te mişti parcă ai fi un birjar rus.

Îşi întoarce ochii de la canal şi priveşte pe celălalt geam. Trenul electric zboară ca o nălucă venindu-i în întîmpinare.

Cu un tren ca acesta, a zburat odată Philipp la Haarlem, fără să se sinchisească de îmbrăcămintea lui nepotrivită, fără să răspundă la saluturi. Era plin de maşini tot Amsterdamul, maşinile alergau prin ţara întreagă. El a trebuit să călătorească cu trenul ca un voiajor, ca o fată în casă duminica, sau ca un şcolar. La Haarlem a împrumutat bicicleta funcţionarului de servici din gară. Philipp van Rossum pe bicicletă! În sfîrşit, a intrat ca o furtună în odaia fratelui.

— Lodewijk, trei din vapoarele noastre s-au scufundat!

Trei nume care nu-i ies din minte, îşi iau unul după altul zborul de pe buzele lui.

— Mi-ai telefonat, probabil? — întreabă domol Lodewijk. — Am avut de lucru în grădină şi mi-am udat picioarele.

Îşi trage pe el nişte ciorapi de lînă.

— În golful Biscaya? — întreabă el. — Am aflat despre furtună din ziare şi mi-am făcut socoteala că trebuiau să fi ajuns exact acolo. Era de aşteptat.

Se îndreaptă apoi spre cămin şi începe să aprindă focul.

— Trei din şapte, un procent considerabil. Căpitanii? Echipajul?

— Mi-a comunicat englezul. Unii au fost salvaţi.

— Dă-mi un creion, — spune Lodewijk.

Şi iată-i aşezaţi în faţa căminului; focul trosneşte nepăsător mistuind lemnele, iar creionul aşterne numere cu patru cifre. Philipp se domoleşte şi-l ajută pe fratele său la socoteală; creionul aşterne acum numere cu cîte cinci cifre. Intră Elisabeth; Lodewijk o roagă să le facă o cafea; creionul aşterne numere cu cîte şase cifre.

— Îţi aduci aminte ce ne-a învăţat răposatul tata? — spune Lodewijk. — Cînd începe ploaia, omul de afaceri trebuie s-o privească cu ochiul unui om de afaceri. Acum e război.

Lodewijk se scoală, îşi lasă capul în piept şi rosteşte în şoaptă numele lui Isus. Apoi se aşază din nou şi-şi apropie de foc picioarele încălţate cu ciorapii de lînă.

— Lucrurile acestea nu depind de noi, după cum nu depinde de noi nici ploaia sau furtuna. Uite aici. Asta e prima pentru întîiul vapor, asta pentru al doilea, asta pentru al treilea. Să adunăm. Asta-i prima pentru încărcătură. Întîia, a doua... Să adunăm. Cred că n-am greşit? Peste o săptămînă comisarul Vambersi va întocmi actele de naufragiu. Peste altă săptămînă vom prezenta poliţele de asigurare.

În săptămîna următoare... Toarnă-mi cafeaua, Philipp...

— Fireşte, pierdem ceva, — continuă Lodewijk sorbindu-şi cafeaua, — dar să analizăm mai îndeaproape faptele. Plouă, Philipp, plouă. Nu trebuie să uităm lucrul ăsta. Mulţumită primelor de asigurare, o parte din capitalul nostru devine disponibil. Cu aceste sume putem achiziţiona cinci vapoare. Ce-i drept, deocamdată sînt încă toate în şantierele navale şi nu sînt potrivite pentru scopuri comerciale. Dar azi englezii cumpără orice fel de vapoare. Asta nu depinde de noi, Philipp. Ei au nevoie. Nu-s necesare cine ştie ce reparaţii. Doar atît cît vapoarele să nu supere prin aspectul lor rechinii şi peştii-ferestrău, Şi apoi, ce le pasă nemţilor dacă vor lansa o mină într-un fund de vapor bun sau de vapor prost ?

Fraţii cer iar cafea ; mai bagă în cămin un lemn de brad şi creionul continuă să aştearnă cifre, ajungînd pentru întîia oară să compună numere cu cîte şapte cifre.

— Pricepi ? — întreabă Lodewijk.

— Pricep, — răspunde Philipp.

— Mai tîrziu, cînd ploaia va înceta...

Lodewijk pune mîna pe umărul lui Philipp.

— Frate. Totdeauna am fost de părere că firma van Rossumilor trebuie să se ocupe mai mult de lemn şi mai puţin de transport. Lumea stă pe lemn. Iar vapoarele nu se scufundă totdeauna aşa cum s-au scufundat cele de acum.

Se ridică de pe scaun şi adăugă :

— Să pomenim bietele suflete ale marinarilor înecaţi. E o pierdere grea.

Lodewijk şi Philipp van Rossum rămîn în picioare cu capul în piept...

Philipp vede foarte clar chipul fratelui său. Prin ce anume i l-o fi amintind pe tatăl lor ? Prin favoriţii lui albăstrii ? Prin mersul lui insinuant ? A îmbătrînit rău Lodewijk, mai ales după război, da, în cei zece-doisprezece ani care s-au scurs de la război, a îmbătrînit şi poate a devenit şi cam supărăcios.

Buzele lui Philipp tresaltă din nou; își rotește privirile de jur-împrejur și-și ia pălăria: Willem își cunoaște perfect meseria — iată Haarlemul.

„Roza" trece în goană prin fața masivelor cenușii ale lui Sint-Bavo-Kerk. *) În umbra ei a rămas Jans Coster [9]) îngîndurat și nemișcat ca fonta deasupra primului său text tipărit. „Roza" se avîntă într-o ulicioară îngustă, coboară panta, se oprește la o răscruce prin mulțimea de biciclete și gonește din nou. La capătul lui Groote Hejlichland — fațada scundă, tristă în lungimea ei a muzeului „Frans Hals" [10]). Philipp își scoate capul pe geam. În pustiul străveziu al cerului, deasupra acoperișului muzeului, flutură un nouraș de puf. Philipp mișcă din sprîncene: Lodewijk și-a trimis porumbeii la plimbarea de dimineață.

„Roza" virează brusc după colț. Deasupra canalului, se leagănă și se rupe un văl de abur poleit de soare. Willem frînează. Stop.

VI. CITEVA DIN OPINIILE LUI LODEWIJK VAN ROSSUM

Elisabeth ieși în întîmpinarea lui Philipp. Îndreptîndu-și podoaba de dantele de pe cap, spuse:

— Întinerești mereu, Philipp. Cu ulsterul ăsta, arăți ca abia trecut de patruzeci de ani.

— Păi, nici n-am mult peste patruzeci, *mevrouw* **), — răspunse Philipp rîzînd; — abia trebuie să împlinesc șaizeci!...

— Dar să știi că narcisa nu se potrivește cu culoarea oului de rață. Vino să-ți dau altă floare!

Curtea era plină de flori. Se cățărau pe pereții de cărămidă, creșteau în straturi, pe gazon, în lăzi și în ghivece, se ascundeau sub geamurile ușor ridicate ale serelor, segmentînd spațiul în cercuri și poligoane albastre, liliachii, sinilii.

În mijlocul curții, pe un stîlp vopsit, se înălța ca un uriaș felinar — porumbarul. Stînd cinchit, Lode-

---

*) Biserica Sfîntul Bavo (în limba olandeză). (N. trad.)
**) Doamnă (în limba olandeză). (N. trad.)

wijk van Rossum ţinea cu amîndouă mîinile un, porumbel şi-i sufla pe burtă. Fulgii zburau şi cădeau lin peste păsările albastre ca nişte zambile, care se înghesuiau în jurul troacelor. Cu cozile în evantai, cu guşile umflate atîrnate pe piept, porumbeii se uitau la Philipp plini de importanţă.

— Năpîrlesc înainte de vreme, — spuse Lodewijk, dînd drumul păsării să zboare.

Se îndreptă din şale, întinse fratelui său mîna şi, cîteva clipe, se uită la el ca un porumbel, cu favoriţii albaştri ca zambilele înfoiaţi de importanţă. Apoi îşi netezi favoriţii şi se gîrbovi uşor. Nu era nimic de făcut: diferenţa de zece ani între ei îl osîndea să şadă în casa părintească.

Lodewijk tuşi şi se îndreptă spre cerdac. Nu-i adevărat! Nimic în afară de propria lui voinţă nu-l silea să crească flori şi să dădăcească porumbei. Îi plăcea casa asta. Pe timpul cînd trăia tatăl său şi afacerile îl reţineau pe Lodewijk la Amsterdam, a pleca acasă era pentru el o sărbătoare. Aici, scormonind în grădină, ieşind în stradă prin poarta de colo, primind negustorii sub acest acoperămînt, Lodewijk simţea că trăieşte. Viaţa era uriaşă, fiindcă zilele se succedau nenumărate ca fluxul şi refluxul oceanului. Era măreaţă, fiindcă totul se petrecea domol, omul cunoştea preţul fiecărui pas pe care-l făcea. Nebunia vitezei a început să-i cuprindă pe oameni de-abia după moartea tatălui său şi a fratelui său mai mare. Trenul electric, automobilul, avionul. Cinematograful multiplică şi răspîndeşte în toată lumea imaginea maimuţelor libidinoase, patefonul cîntă cîntece obscene. Pe client, nu-l vezi la faţă cu lunile, preferă să pălăvrăgească prin telefon: allo, strigă el, şi asta-i tot!...

— Allo! — strigă şi Lodewijk. — Allo, Philipp! Vino deocamdată în birou!

Nu, mulţumesc frumos! Lodewijk va rămîne în casa lui şi se va mulţumi cu fericirea dăruită de Elisabeth. În acest birou, la masa de scris a tatei, îi va aştepta pe puţinii clienţi vechi ai tatei, în orele de primire ale tatei. Va asculta cu cîtă grijă îşi

şterge în antreu picioarele bătrînul, van Gattum, îşi va fuma pipa cu căpitanul Mees, va tocmi controlori-recepţionari şi stivatori. Toate lucrurile acestea se pot face de minune fără dirijabile şi, de bună seamă, fără radio, dracu' să-l ia!

— Nu s-a primit nici o radiogramă nouă de la căpitanul Dirk Janssen? — întrebă Lodewijk, luînd loc la masă.

N-au decît să se lipsească de Lodewijk; însă nu şi-au pierdut minţile, are destulă stimă faţă de el însuşi ca să se retragă la timp din afaceri. Dealtfel, îi va da cu plăcere un sfat lui Philipp dacă i-l va cere, va discuta bucuros noutăţile comerciale. Orice s-ar zice, tot el rămîne proprietarul firmei van Rossum: „Van Rossum, senior şi junior. Import de cherestea. Transporturi pe mare şi pe ocean". Din această formulă, nu poţi scoate cuvîntul „senior". Cît despre conducerea treburilor...

— Cum merg treburile? — întrebă Lodewijk.

— Am avea ceva de discutat, — răspunse Philipp, — dar n-ar fi mai bine s-o facem după dejun, ca să nu ne întrerupem?

— O da, — se învoi Lodewijk.

Menu-ul era alcătuit ruseşte: icre de Astrahan, somon de Marea Albă, ciuperci la tavă. Lodewijk se sculă în picioare; după el, se sculară şi Elisabeth cu Philipp. Toţi îşi plecară capetele. Lodewijk rosti rugăciunea. „Amin", încheiară tustrei şi-şi desfăcură şervetele.

La masă servea o fată în casă mai în vîrstă, în cap cu o bonetă zeelandeză împodobită cu două spirale ascuţite de staniol care săteau ca nişte cornite. Nu purta încălţăminte; aluneca fără zgomot pe podea în ciorapi groşi cu o dungă galbenă.

— *Budte zdorovî* *), — rosti impunător Philipp în ruseşte şi ridică păhărelul de votcă.

— *Zdorof!* — răspunse Lodewijk, mai puţin corect decît fratele său.

---

*) In sănătatea voastră! (În limba rusă). (N. trad.)

— Scuzele mele, *mevrouw,* — spuse Philipp, — dar situaţia obligă: aţi alcătuit în aşa fel menu-ul...

— Cunosc pasiunea dumitale pentru tot ce e rusesc, Philipp.

Nu mai reveniră asupra acestui subiect. Dealtfel, nu prea vorbiră mult în general. După ce aperitivele fură luate de la masă, Lodewijk se plînse că pe „Roza" nu se mai ţine vopseaua: pesemne că, cu vremea, lemnăria bordurilor s-a stricat. La friptură, gazda îşi aduse aminte de Roza ei: capul alb al preferatei a început să capete o roşeaţă ciudată.

— Poate că ţi se pare numai, — o linişti Ledowijk.

— Sau poate mi se strică vederea? — presupuse Elisabeth. — Dar, altădată, era orbitor de albă, pe cînd acum şi-a pierdut cu totul luciul.

— Vrei să chemăm un veterinar?...

Ceaiul învioră un pic discuţia. Elisabeth întrebă de fetele lui Philipp. Cea mare era măritată cu directorul unei uzini de maşini şi locuia în Silezia. Philipp o vizita o dată pe an, cînd venea sezonul de vînătoare şi putea să vîneze căprioare împreună cu ginere-său.

— E foarte drăguţ la ei, — spuse Philipp, adresîndu-se mai curînd fratelui său decît cumnatei. — Anul trecut, MBW mai plătea acţionarilor dividende destul de mari.

— Ai acţiuni de-ale lor? — întrebă Lodewijk.

— Nu. E greu să păstrezi relaţiile familiare cînd cursul hîrtiilor scade, — surîse Philipp.

— Ce veşti ai de la Helena? Eşti totdeauna atît de chibzuit în tot ce faci, Philipp, — observă Elisabeth, — dar de data asta... Să laşi o fată atît de tînără într-o călătorie ca asta!

— Sînt liniştit în privinţa ei. Nici nu bănuieşte sub ce pază voiajează. Căpitanul e un om serios. Lodewijk îl cunoaşte. Itinerarul a fost dinainte stabilit. Şi apoi, ştii doar ce fire are, *mevrouw!*

— Totuşi — o colonie! — obiectă Elisabeth.

— Ai o părere cu totul greşită despre colonii. Batavia nu se deosebeşte cu nimic de Haarlem, te asi-

gur! Doar că poţi întîlni pe stradă oameni prea sumar îmbrăcaţi.

Elisabeth întoarse ochii în altă parte.

— Lumea e în general peste tot aceeaşi, — adăugă Philipp, ca şi cum şi-ar fi cerut scuze pentru această situaţie.

— Pretutindeni se face comerţ cu cherestea, — rosti cu convingere Lodewijk.

— A şi sosit la Batavia? — întrebă Elisabeth, sculîndu-se de la masă.

— Da. Am primit o radiogramă. I s-a făcut o primire splendidă. În curînd, sper să-mi ajungă şi scrisorile.

Servitoarea aduse pe o farfurioară două chifle presărate cu chimion — darul de fiecare zi pentru Roza. Elisabeth le luă şi ieşi din sufragerie.

Lodewijk se apropie de ceasul aşezat într-o cutie înaltă de mahon, înnegrit de vreme. Cadranul lui întunecat era împărţit în sectoare. În fiecare din ele, pe nişte discuri mici, lunecau sau săreau arătătoarele. Ceasul acesta arăta pătrarele lunii, indica data, număra secundele; viaţa îşi urma cursul măsurată, calculată — nu puteai să greşeşti defel.

Philipp îl urmări pe fratele său cum împinse spre ceas o bancă, deschise cutia şi scoase din cui cheia. Mecanismul pîrîia, arcul îi ţinea isonul cu glas cîntător. Philipp îşi aducea aminte din copilărie de aceste două sunete. Ca şi Lodewijk acum, tatăl său se suia şi el pe bancă, scotea cheia şi arcul cînta la fel cu glasul lui baritonal de oţel, şi toate acestea se petreceau — ca şi acum — o dată pe lună, în ziua de douăzeci şi cinci.

Pe rînd, încetişor, toate îşi reluară locul: cheia, portiţa cutiei, banca. Lodewijk se duse să se schimbe.

În cabinet domnea liniştea şi semiîntunericul. Fraţii şedeau nemişcaţi. Din fotoliu, nu li se vedeau decît capetele, umerii şi coatele rezemate pe braţele înalte ale jilţurilor.

— Trei puncte, — spuse Philipp: — concesiunea, convenţia cea nouă, Eldering-Gejsser.

— Justus Eldering-Gejsser? — întrebă Lodewijk nemulţumit.

— Da. Îmi pare foarte rău că nu am adus cu mine ultimele scrisori primite de la Frans. Situaţia devine primejdioasă. Mă îngrijorează concesiunea.

— N-am avut niciodată încredere în concesiunea asta. Nu este în firea ruşilor să se ţină de cuvînt.

— Nu este în firea bolşevicilor, nu a ruşilor, — îl îndreptă Philipp.

— Bolşevic este pseudonimul postbelic al ruşilor. Ruşii au refuzat să-şi plătească datoriile şi, ca să ne convingă că acest lucru nu depinde de ei, şi-au zis bolşevici. E ca şi cum, după ce aş da faliment, aş boteza cu un nume nou firma şi aş spune că nu van Rossum refuză să plătească, ci noua firmă.

— Bolşevicii numai datoriile vechi nu le plătesc, — obiectă Philipp în treacăt.

— Nu există datorii vechi sau noi. Există numai datorii scadente la o anumită dată.

Lodewijk se enervă. Bătu chiar cu degetele în fotoliu cînd spuse: „scadente la o anumită dată".

— E vorba de o nouă răsturnare la ei, — preciză Philipp, ca şi cum n-ar fi observat enervarea fratelui. — Munca lui Frans devine din ce în ce mai grea. Îşi pierde stăpînirea de sine. Scrisorile lui sînt foarte nervoase.

— Fiind de multă vreme în contact cu bolşevicii, viziunea în afaceri a lui Frans s-a deformat.

— *Uhlon* *), — spuse Philipp în ruseşte.

— Ce-i asta?

— Un termen la modă al bolşevicilor. Cînd vasul se înclină într-o parte.

Philipp întinse palma, întorcînd-o puţin.

— Cînd Frans a fost aici ultima dată, — mormăi Lodewijk, — am observat că i s-au schimbat gusturile. Asta nu-i a bine.

— Gusturile?

— Se plictisea cu noi.

— E tînăr.

---

*) Deviere (în limba rusă). (N. trad.)

— Da... Şi ce scrie?
— Are impresia că bolşevicii împing conştient lucrurile spre final. De fapt, acelaşi lucru: rate de asigurare, salarii, sindicat. Timpul trece, noi învestim capital, dar... o să-l recuperăm vreodată?
— Trebuie să pleci acolo.
— Sînt de aceeaşi părere. Frans scrie că e nevoie de metode noi. Cred că... poate, prospecţiuni în ţinuturi îndepărtate...
— Prospecţiuni?
— Da. Ceva în genul acesta. Asta ar putea interesa Sovietele ca ceva nou.
— Sovietele *tale!*
Lodewijk clătină din cap: înţelegea perfect de bine tot, nu se putea înşela. Şi explică apăsat:
— Sovietele au nevoie de banii noştri.
Philipp surîse:
— Sovietele *mele*... Eşti bine dispus, Lodewijk... Trebuie să cumpănim situaţia. Să zicem aşa: prospectarea de noi exploatări în ţinuturi puţin accesibile cu dreptul de exploatare al unei părţi din aceste sectoare. Ceva în această direcţie... Ca să nu fie concesiune în înţelesul strict al cuvîntului, adică să nu se numească concesiune. Trebuie să prezentăm lucrurile în aşa fel, ca şi cum am da un ajutor direct economiei naţionale a Rusiei.
— A Sovietelor, — îl corectă Lodewijk.
Philipp surîse din nou:
— A Sovietelor! A Sovietelor *mele!*
— Trebuie să pleci acolo.
— Să punem problema plecării în funcţie de evenimente. Avem toate motivele s-o amînăm deocamdată, căci exportul va creşte şi s-ar putea ca ruşii să aibă nevoie de capital mult mai devreme decît îşi închipuie.
Lodewijk ridică pe neaşteptate glasul:
— Şi ce doreşte, mă rog, de la noi, Justus Eldering-Gejsser? Ce binevoieşte a vrea Justus Eldering-Gejsser?
— Asta am vrut să te întreb pe tine. Ce crezi că ar putea să însemne invitaţia lui?

— Te-a invitat pe tine! Pe tine te-a invitat broasca asta rîioasă!

Sprijinindu-se în coate, Lodewijk van Rossum ieşi din fotoliul său adînc ca dintr-o cadă.

— Broasca asta rîioasă te-a invitat pe tine! Ce poate dori o broască rîioasă? Broasca vrea muşte.

Îşi trăgea în jos hăinuţa scurtă şi-şi sufleca mînecile, îndreptîndu-se de spate ca înaintea unei partide de box.

— Te enervezi de pomană, Lodewijk. Este o chestie de tact: dacă propunerile sînt dezavantajoase, le refuzi, dacă sînt avantajoase, le primeşti.

— Avantajoase! — strigă Lodewijk atît de revoltat, încît Philipp căscă gura: s-ar fi zis că pînă şi cuvîntul „avantajos" îi trezea acestui om dezgust.

— Iar o să ne bage pe gît păcura şi parafina lui! Cît trăiesc eu, firma van Rossum nu va avea de-a face decît cu cherestea!

Lodewijk îşi înfoie favoriţii albăstrii; îşi ieşise aproape din sărite. Philipp spuse pe un ton de înţelept:

— Dăm tonaj pentru fel de fel de mărfuri.

— Cu atît mai rău!

Era un strigăt senil. Philipp îşi înălţă fruntea: oare Lodewijk s-a dezvăţat să se stăpînească? Nu. Îşi trase încă o dată hăinuţa, prinse între degete dunga bine călcată a pantalonilor şi se lăsă în fotoliu cum s-ar fi lăsat într-o cadă.

— Cheresteaua are aromă, cheresteaua e parfumată. Toate celelalte mărfuri put, — spuse el ofensat.

— Dar tu te mişti cu ajutorul petrolului!

— Mă mişc cu ajutorul petrolului! Dacă doamna tehnică va mai descoperi încă o porcărie, voi călători şi cu ajutorul acelei porcării. Aşa e lumea. Dar mă doare capul de la fumul de păcură. Mă doare cînd văd cum lichidul acesta rău mirositor umple vapoarele noastre. Dacă s-ar putea, le-aş pune în mişcare cu rumeguş. Rumeguşul arde cu o flacără nobilă.

— Dacă s-ar putea, ai zbura călare pe porumbei, — completă Philipp.

Imaginea îi plăcu lui Lodewijk. Pleoapele albăstrii i se lăsară uşor pe ochi. Îşi îndreptă apoi privirea spre

cămin, făcînd o mişcare parcă ar fi vrut să aprindă focul chiar și în ziua asta de vară. Puritatea acestui cămin n-a fost niciodată întinată nici de antracit, nici de brichete: căminul lui nu cunoștea altceva decît pinul şi bradul rusesc. Lodewijk simţea că are în el un aliat recunoscător.

— Mă bucur că părerile noastre coincid, — zise Philipp, deşi nu era tocmai clar dacă se referea la porumbei, la rumeguş sau la Eldering-Gejsser. Dar trebuia să sfîrşească odată.

— Am vrut să-ţi vorbesc și despre noua convenţie. Ca să punem capăt arbitrajelor cu ruşii, am detailat textul convenţiei. Vom avea de acum înainte motive absolut precise pentru reclamaţiile asupra calităţii. Am să-ţi citesc, de exemplu, cîteva puncte... hm... ale convenţiei celei noi pentru livrarea unei cantităţi de lemn de celuloză de brad, curat cojit, expediat din Leningrad cif [11]) Rotterdam... Nu eşti obosit?

— Nu, urmează... cif Rotterdam... — repetă încet Lodewijk.

— Cif Rotterdam. De pildă... uite un amănunt...

Philipp scoase din buzunar portofelul, îl deschise şi desfăcu fără pic de foşnet o foaie de hîrtie împăturită în patru, subţire ca o batistă de mătase.

— Hm... Lemnul de celuloză atins de putregai alb sau roşu este exclus din cantitatea livrată; în schimb, roşeaţa superficială ca urmare a acţiunii tananţilor sau albăstreala superficială care apare sub formă de dungi sau pete şi pătrunde parţial în alburn sau, în sfîrşit, brunificarea superficială care n-a pătruns în adîncime sînt admise...

Philipp se uită la fratele său. Nu i se zăreau decît coatele nemişcate, mîinile roze, cărnoase şi o şuviţă dreaptă de păr sur ca o pană albă culcată pe speteaza de piele a fotoliului.

Philipp împături la loc hîrtia tacticos, se sculă, îşi îndreptă hainele. Străbătu odaia cercetînd-o cu privirea severă şi se opri în faţa căminului. Ca în copilărie, număra mecanic plăcile. Erau treizeci şi şase: douăsprezece păsărele galbene, douăsprezece corăbioare verzi, douăsprezece mori albastre. Trei rînduri netede

și lucioase de imagini alternative care-și duceau viața lor fantomatică. Nu, viața asta era reală, îndărătnică, trainică! Și poate că Frans are dreptate: viața aceasta e aproape insuportabilă!

Philipp își propti palmele în cămin, de parcă ar fi vrut să-i verifice rezistența.

Claxonul mașinii răsună gros și respectuos în stradă. Lodewijk tresări și întrebă:

— Ai isprăvit?

Se ridică frecîndu-se la ochi, se apropie de Philipp și-i strînse mișcat mîna!

— Sînt în totul de acord cu tine.

VII. INTILNIRI FĂRĂ ÎNSEMNĂTATE

Ecourile concertului de amiază din clopotnița Sint-Bavokerkului din Haarlem îi mai răsunau în urechi cînd capitala încetini viteza „Rozei". Philipp van Rossum descoperi desăvîrșita legătură armonioasă dintre dangătul clopotelor și priveliștea ce i se deschidea de la ferestrele mașinii. Clopotele cîntau slavă și recunoștință cerului etern. Cu timpul, glasul lor se făcuse mai pur și mai mișcător. Arama și argintul, contopite pe cheltuiala cetățenilor din Haarlem, întruchipau visul perfecțiunii angelice a existenței pămîntești. Capitala reprezenta concertul împietrit al clopotelor de la Sint-Bavokerk, capitala era întruchiparea perfecțiunii existenței divine.

„De fapt, putea să gîndească Philipp, e exagerat." „E exagerat," putea să gîndească Philipp.

Deoarece e de presupus că perfecțiunea nu există pe pămînt, cum o să existe pe pămînt o perfecțiune angelică? Totuși, capitala deborda de fericire — de lucrul ăsta, Philipp van Rossum nu se îndoia. Deplîngea pe oamenii care nu știau ce înseamnă Haga — Haga cea fericită cu dangătul clopotelor, prosperă ca orice capitală, acest 'S Gravenhage[12]) — bastion al prinților lumii, bastion al desfătărilor, oraș al fericirii, aproape nu oraș, ci o operă, o creație a fortunei, un muzeu de bunăstare!

Muzeu! Da, Philipp van Rossum putea fi mulţumit; îi venise în minte cuvîntul cel mai potrivit: muzeu. Philipp van Rossum înainta lin, cu mişcări adormitoare, prin muzeu. Din galerie în galerie, din sală în sală. Prin galerii — ca pe stradă — se plimbau rentieri. Înfăţişarea lor nu dădea loc la nedumerire: erau cunoscători în ale artei, admiratori ai faţadelor atîrnate cu dibăcie de-a lungul galeriilor, aidoma clădirilor de-a lungul străzilor. Prin săli, ca prin pieţe, mulţimea foia fără zgomot; erau expuse aici pe toţi patru pereţi, operele celor mai mari dintre cei mari. Aici veneau străinii. În muzeu domnea o uşoară larmă; mulţimea se minuna în şoapte molcome: ce galerii minunate! Ce săli minunate! Rentierii păşeau cu luare aminte din galerii în sală. Salutau demn, trecînd pe lîngă faţade şi strîngeau respectuos mîinile cîte unui mecena ale conservatorilor şi epitropilor impasibili ai muzeului.

— Ce idee bizară! — murmură van Rossum şi îşi schimbă poziţia.

Zări în dreapta nişte biciclişti care o luau înaintea maşinei: doi şcolari, care nu se ţineau de ghidoane, ci curăţau cu mîinile nişte banane şi-şi băgau coaja moale în sîn, un pater respectabil, destul de gras, cu melon şi ochelari care sclipeau, o femeie care aduna gunoiul de pe stradă cu un coş la spate şi o mătură subţioară, un poliţist cu trupul zvelt şi o cască colonială de plută în creştet, care parcă nu mergea pe bicicletă, ci luneca prin văzduh.

Se apropiau de o răscruce. Willem frînă. Poliţistul din post dădu semnalul: stop! Bicicliştii se opriră. După cum e obiceiul, urma să se formeze acum un lanţ neîntrerupt, ale cărui verigi să se sprijine între ele — fiecare biciclist sprijinindu-se de vecinul lui. Şcolarii îşi dădură braţele fără să coboare şi, cu obişnuinţa pe care o aveau, îşi găsiră imediat echilibrul. Ajungînd în dreptul lor, femeia care mătura gunoiul puse mîna pe umărul vecinului său — unul din şcolari. Colegul acestuia întinse, fără să se întoarcă, braţul în aer ca să-şi atingă reazămul. Dar propteaua îi scăpă numaidecît de sub palmă: era

umărul rotund al pastorului. Pastorul avea nevoie de ajutor. Învîrtea de zor ghidonul în dreapta şi-n stînga. Era gata să calce pe pămînt şi coborî chiar picioarele de pe pedale. De sub sutana neagră, îi ieşiră la lumină ghetele cu gumă în părţi şi cu urechiuşe roşii în faţă şi la spate. Paterul nu se mai putea lipsi nici o clipă de ajutor. Dar şcolarii nu-l băgau în seamă. Ei îşi scoteau din sîn cojile de banane şi le aruncau în coşul pe care îl purta femeia în spate. Femeia rîdea. Paterul căzu. În clipa aceea, o mînă cu mănuşă albă se aşeză plină de siguranţă, dar şi de respect, pe ghidonul lui: era mîna poliţistului care se apropiase din partea cealaltă. Paterul îşi îndreptă ochelarii pe nas şi îşi ridică melonul. Poliţistul duse un deget la casca de plută.

Philipp van Rossum se întoarse către stînga.

În stînga, în maşina vecină, se zărea un şofer. Spatele acestuia i se păru monstruos de mare. Philipp ar fi vrut să-i vadă şi figura. Dar circulaţia se deschise din nou. Îşi mută privirea pe spatele lui Willem. Era tot atît de uriaş ca şi al şoferului de alături, umerii rotunzi i se profilau prin haină, iar sub mîneci i se putea urmări jocul domol al bicepşilor.

„Sînt curios unde o să mă ducă oare," se gîndi Philipp.

În acelaşi moment, în faţa lui apăru suprafaţa însorită a unui lac cu lebede şi-şi dădu seama că „Roza" îşi micşorează viteza: Willem cotea spre Maurits-huis [13]. Philipp puse mîna pe pîlnia telefonului:

— Nu, nu, Willem. Am treabă la Ministerul de externe.

Willem trecuse din nou cu bine examenul. În dosul întrebării „unde o să mă ducă oare?" se ascundea o altă întrebare, de care Philipp poate că nici nu era conştient. Dar era mulţumit că Willem îi ţine minte şi-i respectă obiceiurile. Socotea că omul acesta, cu spinarea uriaşă, încovoiată, îl înţelege exact aşa cum se înţelegea el pe sine însuşi: el, Philipp van Rossum, tatăl Helenei, al acestei fete minunate, plină de

viaţă, posesorul unor frumoase tablouri vechi, cunoscător al Rusiei, al acestei ţări interesante care promite multe, bun vînător şi ţintaş... şi mai ce?... să zicem, membru al unei familii foarte respectabile şi plăcute — în sfîrşit, amator de pictură, care, de fiecare dată cînd vine la Haga, vizitează Mauritshuis şi îşi petrece cîtva timp în sala a noua sau a opta, ca să-l admire pe Rembrandt.

„Roza" ieşi în *Plein* *) ; ministerele îşi etalară înaintea lui Philipp faţadele expuse de o parte şi de cealaltă a pieţii ca operele lui Rembrandt[14]) pe pereţii sălii muzeului. Străinii stăteau vrăjiţi înaintea lor. Fericirea umplea capitala.

Ajuns la minister, Philipp van Rossum îşi trimise carta de vizită. Fu invitat imediat în cabinet. Un funcţionar costeliv, cu guler înalt, închis, scrobit tare şi lucios ca porţelanul, se ridică de la birou ca să-l primească. Funcţionarul Ministerului afacerilor externe şi Philipp van Rossum se înclinară reciproc.

— Aş vrea să vă rog să daţi autorizaţie unui rus...

Philipp van Rossum îşi duse mîna înlăuntrul vestonului :

— ...unui rus...

Răsfoi carneţelul :

— ...*monsieur* Rogov, *monsieur* Ivan Rogov să viziteze Olanda.

Funcţionarul făcu o mişcare ciudată cu capul, de parcă ar fi vrut să şi-l deşurubeze din guler.

— Acest rus... — începu el şi se opri numaidecît.

— Acest rus, — spuse prevenitor van Rossum, — doreşte să cunoască Olanda şi eu vă rog să-i daţi viza.

— Acest rus, *mijnheer,* aparţine acelor ruşi care... — rosti funcţionarul, înşurubîndu-şi uşor capul înapoi în guler.

— E un rus ca toţi ruşii.

— ...care au domiciliul stabil... — continuă funcţionarul.

— *Monsieur* Rogov locuieşte la Leningrad.

---

*) Piaţă (în limba olandeză). (N. trad.)

— Da? — întrebă funcționarul și-și deșurubă gîtul din guler. Un gît destul de lung. Și, fără să-l bage îndărăt, scandă solemn: — *Mijnheer* știe desigur că regatul Țărilor de Jos n-a recunoscut guvernul care, în momentul de față, se află pe teritoriul imperiului rus.

— Da, *mijnheer*, dar asta nu are nici o legătură cu ceea ce discutăm noi.

— În virtutea acestui fapt, guvernul Țărilor de Jos nu poate avea nici un fel de legături cu persoanele care locuiesc pe teritoriul susmenționat.

— Dumneavoastră, *mijnheer* n-aveți nevoie să intrați în legătură cu nici un fel de persoane. Vă rog să dați viza de intrare în Olanda cunoscutului meu, *monsieur* Rogov.

— În virtutea celor ce v-am spus, guvernul Țărilor de Jos a interzis intrarea în țară tuturor persoanelor care posedă acte eliberate de acest guvern, care nu-i recunoscut *de jure* *) de către guvernul nostru.

— *Mijnheer*, — rosti van Rossum cu importanță, — nu am de gînd să discut cu dumneavoastră problema cutăror sau cutăror măsuri luate de guvern. Totuși, nu există printre aceste măsuri nici una care să interzică supușilor olandezi de a face afaceri pe teritoriul despre care ați binevoit să vorbiți. Or, eu sînt în legătură cu diferite instituții sovietice pentru chestiuni de afaceri și tot în interes de afaceri vă rog să acordați lui *monsieur* Rogov viza de intrare în țară. N-aș vrea ca pentru un fleac ca acesta să-l deranjez pe domnul ministru.

Philipp van Rossum se plecă ușor, ca și cum ar fi avut de gînd să se scoale. Funcționarul își înșurubă încet, docil, gîtul în guler:

— Doriți să garantați pentru rusul de care ați pomenit?

— Da.

— Binevoiți să vă faceți declarația în scris?

— Da.

---

*) De drept, oficial (în limba latină). (N. trad.)

Problema era epuizată. Se ridicară și se salutară ceva mai energic decît la sosire.

Philipp coborî în fugă scara, deschise larg portiera mașinii și porunci scurt:

— La Rotterdam!

Discuția de afaceri urma abia să aibă loc, iar el se și simțea obosit. Tot drumul, stătu cu ochii închiși, picotind de somn.

Ca să se dezmorțească, hotărî să facă o plimbare pe jos prin Rotterdam. Coborî la Haf-plein, lîngă gara trenului electric și porni de-a lungul viaductului. Mai avea un sfert de oră la îndemînă. Înainta domol ca omul care știe să-și întrebuințeze bine timpul. Își trase pălăria mai pe ochi, verifică dacă ulsterul e încheiat la toți nasturii și-și puse mîinile în buzunare. Dinspre Maas sufla un vînt puternic care aducea mirosuri felurite din port și ba acoperea soarele cu nori zdrențuiți, ba mătura cu repeziciune cerul. Îngustele străzi transversale se înveseleau în lumină o clipă, apoi se posomorau și se topeau în umbră. Vîntul îl lovea drept în față; ulsterul i se lipea de picioare: Philipp mergea fără să se aplece.

La întretăierea cu Hoog-straat, înaintarea îi fu stînjenită de circulația străzii. Acum se simțea odihnit, era proaspăt și calm ca de obicei.

Auzi zgomot de pași în urma sa. Atingîndu-i aproape spatele, cineva încerca să-i țină pasul. Deodată auzi o voce domoală:

— Domnule bancher! Ajutați un om care a rămas fără adăpost.

Philipp van Rossum mergea înainte fără să se întoarcă.

— Domnule bancher! — se auzi aceeași voce. — Dacă sînteți străin, pot să-mi repet rugămintea în limbă străină.

Philip van Rossum nu se întoarse. Pașii lui se identificau perfect cu pașii îndemînatic potriviți ai însoțitorului său neașteptat. Auzi într-o engleză destul de corectă:

— Domnule bancher! Ajutați un biet nenorocit care n-a mai mîncat de trei zile.

Philipp van Rossum își continuă drumul.

Însoțitorul său murmură ceva mai tare și mai pripit în nemțește:

— Nu vă mint. N-am de lucru. Ajutați un om care...

Philipp van Rossum se opri brusc. Omul, care-l urma pas cu pas, dădu peste el și sări înlături. Era un bărbat scund, bine clădit, cu o barbă galbenă în jurul feței sale turtite și cafenii. Hainele și bereta pleoștită îi luceau ca la oamenii care umblă cu unsori, cu gaz, cu catran.

— E și vreo limbă pe care n-o vorbești? — întrebă Philipp tăios.

— Foamea te învață toate limbile.

— N-am timp de glume. Cauți de lucru?

— Da.

— Ești marinar?

— Da.

— Cîți ani ai navigat?

— Azi am treizeci și cinci de ani. Am ieșit în larg întîia oară la paisprezece ani.

— Cum te cheamă?

— Briwer.

— Bine. Pleacă la Amsterdam, la societatea van Rossum și ai să capeți de lucru.

Philipp își văzu de drum mai departe. Glasul îl ajunse din urmă:

— Dar, *mijnheer*...

Philipp se opri din nou, brusc:

— N-ai auzit de van Rossum?

— Sînt marinar olandez. Vă pot înșira la rînd toate vapoarele lui van Rossum: „Kahlbergen“, „Willi“, „Dordrecht“, „Frans Hals“...

— Perfect. Atunci ce mai vrei?

— Mă trimiteți la Amsterdam. Dacă am să pornesc pe jos...

Philipp își descheie ulsterul și se scotoci prin buzunarele hainei. Erau goale. Își descheie haina. Nici în buzunarele vestei n-avea nimic.

— Poate... un cec? — îi suflă prudent Briwer, depărtîndu-se uşor.

Philipp îşi aduse aminte de buzunărelul ascuns dinăuntrul buzunarului mare al ulsterului. Acolo găsi o monedă. I-o dădu marinarului şi îi întoarse spatele. Bursa era aproape.

Briwer îi salută spatele şi desfăcu mîna. În palmă îi strălucea un rijksdaalder[15]). Briwer se uită în jos, apoi îşi roti privirile de jur împrejur şi străbătu cu pas hotărît piaţa, ridicînd piciorul drept mai sus decît cel stîng.

Intră într-o librărie şi întrebă:

— Aveţi carneţele de note?

— Avem.

— Dar elastice pentru carneţele, din acelea rotunde, aveţi?

Şi descrise cu arătătorul cîteva cercuri în aer.

— Avem.

— Daţi-mi unul mai gros.

Alese din cutie un elastic roşu, se aşeză pe un scaun, îşi puse piciorul drept pe genunchi şi atinse talpa; ea se depărtă uşor de gheată cu vreo două degete. Briwer puse elasticul în două şi-l petrecu peste botul ghetei, prinzîndu-şi cu el talpa.

— Nu-i prea mare lux? — îl întrebă vînzătorul.

— Îmi pot permite, — răspunse Briwer şi se ridică, zvîrlind pe tejghea rijksdaalderul.

Negustorul îi numără cu dispreţ restul. Briwer strînse de pe tejghea argintul: patru jumătăţi de gulden şi patru monede de cîte zece cenţi. Le lăsă să cadă una cîte una în buzunarul pantalonilor ca într-o cutie, le scutură ca să zornăiască şi ieşi din prăvălie.

VIII. O ZI DE BURSĂ LA ROTTERDAM

Activitatea la bursă era în toi.

Prima secţie — fonduri — constituia un adevărat material didactic pentru studierea originei speciilor bursiere. Dacă ar fi fost sociolog, Darwin n-ar fi ieşit cu lunile din acest laborator. Ar fi scormonit carac-

terele primare ale mulţimii de indivizi care umplu toţi porii acestei clădiri urîte ce datează de două sute de ani. Ar fi studiat cravatele, gulerele, ar fi examinat factura şi forma meloanelor, pălăriilor şi impermeabilelor; ar fi cercetat cu lupa, ca un adevărat giuvaergiu, pietrele inelelor şi ale acelor de cravată; ar fi pipăit, ca un croitor, postavul hainelor. După culoarea cravatei şi modelul gulerului, acest nou Darwin ar fi dat la lumină clasele, grupurile şi familiile umane care au dat naştere speciilor bursiere, după puritatea diamantelor şi fineţea stofelor ar fi stabilit locul fiecărui individ în acest univers vast şi mult încercat. Şi un viitor discipol al noului Darwin şi-ar fi însuşit uşor dintr-o carte de popularizare clasificarea speciilor bursiere.

Prima specie din această clasificare ar fi fost afaceristul care se mişcă în căutarea persistentă şi grea a prădei, întocmai ca un nevertebrat. În cursul zilei sale de muncă, el intră şi iese de zece ori din bursă în stradă şi din stradă în bursă, adulmecă fiecare colţişor şi fiecare crăpătură pe coridoarele şi culoarele din bursă, îşi bagă capul în secţia de cereale şi se învîrteşte prin toate birourile camerei de comerţ, ascultă sute de scurte dialoguri alcătuite din interjecţii şi tîrăşte necăjit acasă trupu-i nevertebrat, strîngînd în buzunar cei zece gulden de pradă şi rumegînd cu tristeţe în minte cursul acţiunilor rentabile. Clădirea bursei e cucerită de indivizii acestei specii, iar murmurul glasurilor lor şi lipăitul neîntrerupt al tălpilor lor uzate fac muzica bursei.

Cea de a doua specie de afacerişti face parte dintr-o clasă zoologică superioară. Nu numai că acest nou om de bursă are vertebre, dar vertebrele i s-au şi întărit în mod extraordinar, calcificîndu-se aproape, restul de calciu produs de organism transformîndu-se într-o carapace exterioară de apărare. Acest om de bursă nu se mişcă, acest om de bursă stă în picioare. Cu ochi de crocodil, adormiţi şi tulburi, se uită la babilonia din jurul lui şi, închizîndu-şi-i poate în clipa cea mai patetică, adică atunci cînd muzica bursei atinge forţa tunetului şi unele împărăţii ale

banului se năruie, iar altele se nasc, el închide ochii și deschide larg gura în care cad zece-douăzeci de nevertebrate din prima specie. Uneori, oamenii de bursă din această a doua specie stau izolați în secția fonduri; alteori, se adună în grupuri, alcătuind cu carapacele lor niște insule pitorești ca de corali și aceste insule sînt spălate de valuri de nevertebrate naive și sute de indivizi din această specie pier în tăcere, amăgiți de mimetismul perfid al oamenilor de bursă cu carapacea tare.

Iată, în sfîrșit, și cea de a treia specie, ce se întîlnește ceva mai rar. Caracterul ei rudimentar îți îngăduie să-i stabilești ușor originea. Mai are încă picioare, dar nu mai are nevoie de ele. Evoluția speciilor bursiere l-a făcut să capete proprietatea de a ședea. Și șade. De-a lungul pereților uniformi ai secției fonduri se află cabine înguste, deschise în față, așa cum sînt cabinele de pe plajă. Pe peretele din fund al cabinei sînt fixate firmulițe smălțuite cu numele răsunătoare ale acestor indivizi din specia a treia, care au căpătat proprietatea de a ședea și au arendat în acest scop cabinele: van der Aa, de Jung, van Dam, Shaapfelt și Shaffelt, van der Meer, de Weer și multe altele. Individul care șade în cabină nu are nevoie de picioare. Vin ceilalți la el. Ceilalți îi strîng mîna, îl salută, îi pun întrebări. Și individul răspunde:

— O sută optzeci și doi și cinci zecimi.

Sau, de pildă:

— Două sute unsprezece și doi. Ieri — două sute zece și nouă.

Ceilalți îi mulțumesc, acceptă sau — cîteodată, dar rareori — se tocmesc cu dînsul respectuos. Individul șade neclintit, fără a lua în seamă mișcarea în masă a nevertebratelor sau privirea atentă și iscoditoare, dar în același timp tulbure, a crocodililor. El își rotește încet ochii, oprindu-i inspirat asupra verigilor construcției perfecte din mijlocul sălii.

Acolo, în centru, se află aidoma unui strat de flori dintr-un parc, un inel de cabine lustruite. Acestea nu mai seamănă cu cabinele stațiunilor balneare de

pe malul mării. Sînt mai curînd un fel de cabine catolice de spovedanie, unde e loc destul și pentru părintele spiritual și pentru păcătosul pocăit. În ele s-a cultivat și s-a dezvoltat individul din specia a patra, specia cea mai perfecționată și de pe treapta cea mai de sus, obiectul aspirațiilor arzătoare al tuturor oamenilor de bursă de pe treptele inferioare de dezvoltare și un fel de icoană aproape spirituală a aurului, luat ca noțiune absolută. Și, aidoma cuvintelor de pe tablele legii, răsună deasupra cabinelor inscripțiile smălțuite ale firmelor: Eldering, Justus Eldering-Gejsser, „Royal-Dutch-Shell". Această specie superioară nu numai că nu are nevoie de mădulare inferioare, dar, socotind că va avea de-a face numai cu cei de o seamă cu ea, a pregătit pentru aceștia un loc alături în aceeași cabină, în fortul acesta de lemn, ieșit mult în afara granițelor cetății de aur.

Activitatea la bursă era în toi.

Gîndacii și viermii se învîrteau, păianjenii își țeseau plasa lor ușoară, musculițele se zbăteau disperate în mreje, tarantulele, ba alergau cu vioiciune, ba se chirceau ca moarte. Crocodilii se prefăceau că dorm. În bîrlogurile de lemn șlefuit, ședeau carnivorele. Fiecare vietate din această corabie a lui Noe își aștepta cu nerăbdare clipa pentru a pune în aplicare legea care a adus-o acolo — legea nimicirii reciproce.

Printre șuvoaiele sprintene ale mulțimii ce se scurgea în diferite direcții, puteai desluși unda unui curent puternic. El se îndrepta spre ușa bursei de cereale, spre ușa marii pieți de grîne.

De-a lungul acestei săli, galantarele cu mostre de marfă se întindeau ca ieslele unui grajd uriaș. Grăunțele umpleau lăzile, se risipeau pe podea, erau cîntărite ca nisipul aurifer, curgeau din plic în plic, din buzunar în buzunar, erau numărate, scîrțîiau între dinții curtierilor, misiților, funcționarilor, vînzătorilor și cumpărătorilor. Podeaua era lunecoasă de atîtea boabe de porumb călcate în picioare; aerul era dulceag și înăbușitor, iar soarele, care pătrundea în sală, își pierdea strălucirea în praful roșcat de pleavă.

Praful se aşeza pe pălării şi pe meloane. Pălăriile şi meloanele alunecau pe ceafă. Privirile erau aţintite în sus. După asta, oamenii — herghelii de oameni — alergau la cabinele de telefon. Peste o clipă, se întorceau la iesle. Mestecau, pipăiau, frecau între degete grîul. Ridicau din nou capul, priveau în sus.

Pe un balconaş, în faţa unei table negre fixată în perete, se afla un om cu cască la urechi. În partea de sus a tablei, orizontal, erau înşirate denumirile oraşelor :

Chicago ***Londra*** ***Hamburg***

Vertical, coborau în ordine denumirile mărfurilor :

grîu
porumb
orz

Omul cu cască, călăuzit parcă de bunul său plac, ştergea de pe tablă cifrele scrise cu cretă şi scria citeţ, altele în loc :

103
80

La picioarele lui, clocotea o mare de meloane şi de pălării, pe deasupra căreia praful roşcat plutea ca aburul. Deodată, omul de sus apuca buretele şi în locul lui 103 apărea 102,98. Atunci se pornea furtună la picioarele lui, marea îşi ieşea din matcă ; meloanele şi pălăriile alergau la cabinele telefonice şi ştirea cea nouă, captată din eter, de cască, se răspîndea pe firele de cupru :

— Chicago, grîu 102 virgulă 98. Da, da Chicago ! Da, da, 102 virgulă 98 cenţi *bushel*[16])-ul.

Şi praful de la pleavă se lăsa şi mai gros pe meloane şi pălării.

Activitatea la bursă era în toi.

În sala de fonduri, în cabina pe care scria „Justus Eldering Gejsser“, şedea unul din funcţionarii superiori ai firmei.

Pip [17]), omul vrăjit de speranţe, eroul celui mai neverosimil şi mai virtuos roman al lui Dickens, ni-

merind la bursa londoneză, n-a putut să priceapă de ce toţi negustorii păreau prost dispuşi. Negustorimea din Rotterdam păstra cu sfinţenie această tradiţie a celor mai vestiţi oameni de bursă din lume, iar funcţionarii, curtierii şi *broker*[18])-ii nu se lăsau cu nimic mai prejos decît negustorimea.

Funcţionarul lui Eldering-Gejsser trona cu un aer de parcă s-ar fi aşteptat din clipă în clipă la o condamnare la moarte a firmei pe care o reprezenta, a lui Eldering-Gejsser şi a lui personal. Privirea îi încremenise aţintită asupra intrării, pupilele i se dilataseră, sudoarea îi brobonea buza de sus puţin răsfrîntă ; nu mai era om, ci o statuie atingînd culmea imobilităţii.

Deodată se sculă şi porni cum ar porni un monument de bronz înviat pe neaşteptate. În faţa lui, lumea se dădea înlături, iar în întîmpinarea lui venea Philipp van Rossum.

— *Mijnheer,* — începu funcţionarul, şi sudoarea i se prelinse de pe buza tremurătoare în gură, — şeful v-a rugat, dacă sosiţi ceva mai devreme de două, să binevoiţi a-l aştepta pînă la ora fixată. A promis să fie aici la două fix.

— Dar e ora două, — obiectă Philipp.

Pe funcţionar îl trecură din nou sudorile : fruntea i se umezi şi începu să lucească, dar pe loc îşi scoase batista din buzunar şi se şterse, fericit, pe obraz. Misiunea lui luase sfîrşit : la intrare, lumea se dădu la o parte valuri-valuri şi în sală păşi Eldering-Gejsser. În aceeaşi clipă, orologiul din turnul bursei îşi începu cîntecul, în care o litanie tărăgănată, bisericească se amesteca cu ceva graţios şi laic, ca o coserie cochetă pentru clavecin.

Eldering-Gejsser şi Philipp van Rossum luară loc în cabină.

Gejsser era de două ori mai scund ca Philipp ; picioarele lui abia atingeau podeaua. Chiar şezînd, se uita la Philipp cu capul dat pe spate şi de aceea în ochii lui era ceva care aducea a teamă. De vorbit însă, vorbea autoritar, deschizînd şi închizîndu-şi ameninţător gura sa mare cu colţurile aduse în sus :

— Am fost însărcinat să-ți fac o propunere, van Rossum.

Philipp înclină capul.

— Royal-Dutch începe construirea unor depozite noi.

— Unde ?

— La Rotterdam, pe terenul noului cheu de Petrol. Vă propunem să luați asupra voastră furnizarea de material lemnos, în primul rînd, de grinzi.

— Ce cantitate ?

— Vă vom comunica amănuntele de îndată ce veți accepta să începeți tratativele. Nu-mi amintesc exact, dar, pare-mi-se că va fi nevoie, numai grinzi vreo trei mii.

— Grinzi de Rotterdam ?

— Da, mi se pare că așa le numiți. Construcția va avea proporții grandioase.

— Nu e chiar atît de mare. Pentru poșta din Rotterdam, au fost folosite șase mii de grinzi.

— Da ? — făcu Eldering-Gejsser total indiferent. — Prin urmare, această afacere nu te interesează ?

— N-am spus asta, Eldering-Gejsser. Am vrut numai să spun că noua construcție întreprinsă de Royal-Dutch nu-i chiar atît de grandioasă.

— Cîteva firme ne-au propus serviciile lor.

— Firme care cumpără material lemnos de la noi sau îl importă, prin intermediul nostru ?

— Cunosc rolul și reputația voastră pe piața de cherestea, van Rossum, — spuse Gejsser contrariat. Se aplecă, depărtîndu-se de Philipp. Funcționarul, încremenit ca o statuie, îi întinse o fîșie îngustă de hîrtie cu o coloană de cifre. Eldering-Gejsser cercetă cifrele.

— O, — rosti el atît de tare încît bursierii mărunți, care se aflau mai la o parte cu aerul că habar n-au cine e în cabină, ciuliră urechile atenți.

— O, Royal-Dutch e mereu stabil. Minunat !

Exclamația era adresată eterului și se răspîndi prin toată bursa ca prin radio.

— Minunat ! — repetă Gejsser și se apropie din

nou de Phillipp. — Așadar, van Rossum, ești de acord să începem tratativele în vederea furniturii?

— Da.

— Intre altele, în ceea ce privește calitatea... — începu Gejsser și-și închise la loc gura imediat.

— Va fi lemn rusesc, — răspunse Philipp.

— Lemn rusesc, — rosti lămurit Gejsser, — da, tocmai lemn rusesc...

— Tocmai lemn rusesc.

Tăcură puțin amîndoi.

— In legătură cu asta, van Rossum, voiam să-ți spun că...

Gejsser își încrucișă brațele. Luă, mut, poziția unui comandant de oști, căruia, în chip de cal, îi ținea loc bancheta prețioasei sale cabine, iar, în chip de aghiotant, funcționarul nemișcat. Oștile stăteau gălăgioase în rînduri împrăștiate în fața lui. Eterul îi glorifica geniul: acțiunile lui Royal-Dutch-Shell continuau să fie ferme.

Gejsser își desfăcu brațele și atinse ușor cu degetul cel mic manșeta lui Philipp.

— Aș vrea să-ți vorbesc... prietenește... de la om la om...

Folosea rar asemenea cuvinte și trebuia să-și frămînte deajuns creierul înainte de a le rosti.

— Mă bucur, — spuse din vîrful buzelor Philipp.

— Ai avea ceva împotriva unui dejun împreună?

— Nu. Cu multă plăcere.

Se ridicară și ieșiră din clădirea bursei, lăsînd în spate mulțimea agitată, despicată în două de trecerea lor, ca dîra clocotitoare lăsată la pupa de o barcă cu motor.

La restaurant, luară loc față în față la o masă rotundă. Prin difuzoare ce nu se vedeau, muzica din sala aflată dedesubt — în care se dansa după-amiaza — se strecura pe furiș. Un omuleț, cu picioare scurte, foarte îndemînatic, cu fața cafenie și mîinile violete, servea la masă.

Eldering-Gejsser și van Rossum erau adînciți în gînduri ca doi șahiști înainte de meci.

— Mica mea demonstrație cu Royal-Dutch n-a fost

cîtuşi de puţin premeditată, — spuse Gejsser. — Situaţia trustului este într-adevăr cît se poate de solidă ; bursa n-a făcut decît să confirme faptul.

— Nu mă îndoiesc.

— Deţinem azi jumătate din întreaga producţie de petrol a Indoneziei iar capitalurile olandeze ale trustului au crescut în ultima vreme. Îi înlăturăm pe englezi.

— Foarte plăcut.

— Nemţii manifestă un interes sporit faţă de Borneo al nostru.

— E natural.

— Interesul acesta va creşte.

— E clar.

Nu se uitau unul la altul. Mîinile violete mutau farfuriile din faţa lor. Mîncărurile apăreau şi dispăreau. Furculiţele îşi făceau sîrguincios treaba. Totuşi, lipsea ceva !

Şi iată că, la un moment dat, determinat poate de starea stomacului, cînd mîinile violete aduseră sosiera cu spanac, Justus Eldering-Gejsser, fără a-şi ridica ochii de la masă, spuse încet :

— Mi s-a comunicat că v-aţi văzut siliţi să răscumpăraţi de la ruşi cîteva vapoare cu marfă.

Philipp van Rossum răspunse tot atît de încet :

— Dai dovadă că cunoşti destul de bine uzanţele comerciale internaţionale : *broker*-ul îşi răscumpără totdeauna marfa cînd importatorul refuză s-o accepte.

— Serios ? — se minună Gejsser şi ridică privirea. Era foarte teatral. Van Rossum surîse :

— Dar, în primul rînd, nu ne ocupăm numai cu *brokerage*-ul, ci importăm şi cherestea pe riscul nostru. În al doilea rînd, de cînd lucrăm cu Rusia Sovietică, nu ni s-a întîmplat ca importatorul să refuze marfa. Ruşii îşi îndeplinesc corect obligaţiunile, iar marfa lor rămîne, ca şi altădată, o marfă de prima clasă.

Gejsser se grăbea să mestece oul. Băşicuţe verzi de spanac i se umflau şi i se spărgeau pe buze. Luă şervetul :

— Nu spun nimic despre Rusia Sovietică! Ştiu că eşti un admirator al guvernului ei. Am auzit că eşti pentru recunoaşterea bolşevicilor. Nu spun nimic despre toate acestea.

Îşi puse şervetul pe genunchi şi tuşi:

— Dar, dragul meu van Rossum, eu sînt membru în consiliul de administraţie al unei bănci care nu-ţi este necunoscută şi ştiu ce des luaţi credite, dînd în gaj lemnul vostru de prima clasă.

— Găsim lesne cumpărător, — replică van Rossum. — In ceea ce priveşte creditele, noi nu lucrăm cu aceste mijloace... Ar fi ridicol însă să nu te foloseşti de credit cînd te poţi folosi de el.

— Pe cine vreţi să înşelaţi? Ridicol? Nu e ridicol, ci inevitabil, i-ne-vi-tabil. Trebuie să te foloseşti de credit cînd piaţa este suprasaturată de marfă, cînd...

— Dragă Eldering-Gejsser, discuţia se întemeiază pe o informaţie greşită a dumitale.

— Dragă van Rossum...

Gejsser se apleacă peste masă şi, cu manşeta, dădu jos, din greşeală, cuţitul. Ca un asistent de chirurg, omul cafeniu restabili iute şi fără zgomot ordinea pe masă. Gejsser îşi îndreptă mînecile. Luă cuţitul şi trecu la operaţie:

— Crezi că mă îngrijorează lemnul vostru? Aţi umplut ţara cu lemn sovietic pentru trei ani de acum înainte şi ştiu bine că, în curînd, nu veţi mai avea nici un cent disponibil. Aţi început de pe acum să împărţiţi marfa printre micii consumatori pentru că cei mari sînt sătui pînă în gît şi, în curînd, firma mondială a van Rossumilor va începe să vîndă scînduri cu bucata fiecărui tîmplar, şi lemn de celuloză oricărui gentleman pentru scobitori!

Eldering-Gejsser trînti cuţitul, smulse din solniţă o scobitoare, o frînse în două şi o zvîrli în farfuria sa, peste spanac:

— Atunci vei veni chiar dumneata la mine şi vei spune: Eldering-Gejsser, îţi dăm lemnul nostru la orice preţ. Dar nu asta-i principalul! Urmăreşti conjunctura comercială a momentului de faţă? Ştii, de pildă, că în Germania 0,5 la sută din numărul total

de întreprinderi iau jumătate din întregul spor de capital? Ai cîntărit acest lucru? A doua suta parte din întreprinderi ia jumătate din avuţia naţională!

— Acelaşi lucru se întîmplă în Anglia, — rosti liniştit Philipp.

— Acelaşi lucru se petrece şi în America! — şopti amenințător Gejsser şi luă din nou cuţitul. — Acelaşi lucru se petrece în lumea întreagă! E inevitabil, înţelege odată, van Rossum! Capitalurile se vor concentra din ce în ce mai mult. Şi cine nu şi-a pierdut încă minţile, îşi dă seama că Olanda trebuie să opună capitalurilor unite ale celorlalte ţări capitalul ei propriu, puternic, elastic, unit sub o singură voinţă în toate operaţiunile, capitalul financiar, industrial şi comercial!

Philipp întrebă blînd:

— Şi, în vederea acestei unificări a capitalurilor, mă sfătuieşti să cumpăr acţiuni Royal-Dutch?

— Vă recomand prudenţă, — rosti Gejsser prezumţios, dar cu vocea puţin scăzută. — Vă recomand să ţineţi seama de interesele patriei şi deci şi de interesele firmei voastre. Fărîmiţaţi capitalul olandez şi, prin aceasta, vă luaţi sîngele. Rupeţi bogăţiile naţionale de baza lor, le zvîrliţi într-o ţară care ne e duşmană şi care foloseşte cu îndemînare divergenţe ca astea dintre noi aici la masă, pentru a lovi în piaţa europeană, pentru a arunca în aer finanţele noastre şi a semăna în cele din urmă, pretutindeni, anarhia! Şi eşti pentru recunoaşterea guvernului acestei ţări! Voi...

Eldering-Gejsser izbi cu cuţitul în sosieră şi o răsturnă. Spanacul se prelinse ca o grămadă de muşchi verde pe faţa de masă. Gejsser zvîrli cuţitul:

— Toată lumea luptă împotriva importului sovietic! Şi voi, cu nebunia voastră, îl susţineţi!

Era pe punctul să mai rostească un cuvînt, dar gura i se închise cu atîta putere, încît ai fi zis că nu se va mai deschide niciodată.

Strînse pleoapele, apoi holbă ochii. Sclipea gheaţa în ei. Philipp citi în cel drept — *Dum* — în cel stîng — *ping. Dumping* [19])!

IX. DUMPING

Această istorioară s-a petrecut în Silezia de Jos, în orăşelul descurcăreţ şi dezmierdător Görlitz.

Administraţia societăţii pe acţiuni MBW, văzînd cîte greutăţi întîmpină cu desfacerea mărfurilor, a hotărît să reducă producţia uzinelor ei principale unde se fabricau maşini. Planul de reducere trebuia pus cu mare grabă în aplicare și, în primul rînd, s-a procedat la concedierea muncitorilor. Printre cei concediaţi era și fochistul Rudolf Quast, un om de vreo patruzeci de ani, cam nesociabil și plicticos. Cînd, după ce i s-a plătit ce avea de luat, a ieșit pe stradă cu tovarăşii lui, unul din ei l-a bătut pe umăr și i-a spus :

— De tine-i încă bine.

— De ce ? — întrebă Quast.

— Fiindcă n-ai copii.

Intr-adevăr, Quast n-avea copii. Dar era însurat şi avea o nevastă care nu se prea putea lăuda cu sănătatea.

Deoarece, încă din tinerețe, Quast lucrase numai în camera focarelor, toate ideile lui cu privire la modul de a cîștiga o pîine se învîrteau în jurul cărbunelui. Şi, pînă la urmă, își născoci o ocupaţie.

L-a scos din încurcătură bicicleta, unica bogăţie pe care reușise s-o agonisească în ultimii ani de muncă : Rudolf Quast a început să umble prin oraş cu bicicleta, ducînd în spate un coş şi o lopată de fier. Cînd vedea că undeva, în faţa vreunei case, se descarcă cărbuni, îşi oferea serviciile. Dacă era tocmit, atunci își lua lopata și începea să arunce cărbunii de pe trotuar pe ferestruica de la subsol, apoi făcea curat pe caldarîm și căra cîteva coşuri de cărbune la etajul doi, trei sau chiar șase. Se întorcea acasă la fel de murdar ca altădată de la uzină, dar nu mai izbutea să facă faţă cheltuielilor, fiindcă prea mulţi Quaşti străbăteau orașul pe bicicletă cu coş și lopată în spate.

Şi tocmai în această perioadă se abătu asupra lui nenorocirea de care se temuse într-una : i s-a îmbolnăvit soţia și a căzut la pat. Quast a chemat doctorul.

Medicul i-a prescris două rețete și i-a spus că ar fi trebuit să se gîndească mai din timp la soție. Quast i-a răspuns că s-a gîndit. Medicul l-a prevenit că-i va trimite socoteala în decembrie și că va trebui să-i achite onorariul pînă la 1 ianuarie. Era iulie și Rudolf, făcîndu-și socoteala cît mai avea pînă la anul nou, îi mulțumi doctorului și hotărî că făcuse tot ce se putea face pentru soția lui. Într-adevăr, mai mult nu se putea face. Femeia zăcu vreo trei săptămîni, se chinui, își reveni pentru o clipă și spuse :

— Rudolf, iartă-mă, Rudolf... — Apoi închise ochii.

Quast a rămas singur. Pentru ca să-și poată înmormînta soția, a trebuit să-și vîndă perna, două scaune și, din păcate — lucrul cel mai important — bicicleta.

După asta, a început să cîștige în trei zile atît cît cîștiga altădată, cînd avea bicicleta, numai într-o singură zi. Era prea din cale afară.

S-a petrecut atunci în oraș un fapt cu oarecare tîlc politic, deși în aparență fără însemnătate, ba chiar ridicol. Un negustor, care făcea negoț cu produse lactate, a avut norocul să achiziționeze în nord, în condiții foarte avantajoase, resturile unei partide de unt și ouă. Negustorul a transportat marfa la magazinele lui și a început s-o vîndă. N-a apucat însă să-și facă socoteala primelor cîștiguri, că negustorii de unt din oraș au și pornit să sune trîmbița : negustorul vinde ouăle și untul sub prețul pieții ! Lucrurile s-ar fi putut aplana cu ușurință, dacă un deștept n-ar fi mirosit proveniența mărfii. Untul și ouăle au fost decretate produse ale dumpingului sovietic. Și atunci a început o istorie întreagă. Prilejul de a îndrepta rămînerea în urmă provincială față de ultimele noutăți ale zilei au ațîțat patimile, interesele contradictorii au prins a clocoti, ziarele — ca niște bucătari — au apucat în mînă bine încercatele făcălețe. S-a stîrnit fumăraie nemaipomenită.

Comitetul pentru ajutorarea șomerilor din oraș, de sub patronajul cuconetului din buna societate, ca, de pildă, soțiile consilierilor municipali social-democrați și chiar ale unor acționari ai MBW-ului

primi o cerere de brațe de muncă. Era nevoie de cinci bărbați sau adolescenți pentru a face oficiul de spectre fantastice care să umble prin oraș ziua în amiaza mare cu reclame în spinare. Cererea era semnată de Uniunea negustorilor de unt și purta mențiunea „urgent", așa încît comitetul recrută pe cei dintîi șomeri pe care îi avea la îndemînă. Printre ei era și Rudolf Quast, distrus de mizerie și ajuns o umbră de om, tocmai bun să poarte reclame prin oraș.

În ziua aceea, la comitet era de serviciu *Frau* Maria Krieg, născută van Rossum. Cînd sosi acasă, îi povesti soțului ei că comitetul își desfășoară activitatea cu succes, că primise mai bine de patru mii de cereri de ajutor, că în ziua aceea fuseseră plasați patruzeci și nouă de șomeri, iar două sute căpătaseră mîncare caldă și că Uniunea negustorilor de unt organizează o manifestație împotriva importului de mărfuri sovietice. Știrea aceasta din urmă fu primită de soțul ei cu entuziastă aprobare. *Herr Direktor* Kaspar Krieg își aduse bine aminte de neplăcerile pe care le avusese la administrația MBW-ului în legătură cu încercarea neizbutită de a obține pentru uzina de mașini o comandă din partea reprezentanței comerciale sovietice.

Și, cum *Herr Direktor* nu făcea nici un fel de tranzacții comerciale cu Uniunea Sovietică, era categoric împotriva negoțului cu rușii.

— O să obținem ce vrem, — spuse el și, de enervare, începu să caute cu privirile scrumiera care se afla chiar sub nasul lui.

A doua zi, Rudolf Quast primi la Uniunea negustorilor de unt un afiș fixat de o bucată de placaj cocoțată pe o prăjină. Un tînăr, care avea trei creioane colorate și un stilou în buzunarul de sus al vestonului, îl conduse, în calitatea sa de organizator priceput, pînă la întretăierea a două străzi și-i dădu ordin să stea acolo, în fața prăvăliei cu firma „Produse lactate". O dată cu afișul, Quast primise și o fîșie de pînză groasă. El și-o petrecu peste umăr, înălță afișul deasupra capului, propti prăjina

în fîşia de pînză şi se puse pe treabă. Îşi îndeplinea datoria cu toată seriozitatea, fiindcă era obişnuit să muncească serios şi fiindcă ştia că va căpăta pentru asta două mărci şi jumătate, ceea ce însemna că, timp de două zile, va fi aproape sătul. Instrucţiunile primite cînd fusese tocmit nu erau complicate. Trebuia să stea la uşa magazinului ţinînd afişul spre trecători şi să respingă prin tăcere, cu dîrzenie şi cu toată gravitatea, eventualele atacuri ale publicului. Trebuia să întruchipeze o „stîncă neclintită de voinţă" ; aşa i se spusese la Uniunea negustorilor de unt. Perspectiva de a fi sătul două zile sau aproape două zile i se prezenta sub forma unei salate de cartofi şi a unei răcituri din picioare de vacă şi măruntaie. Şi, cu toate că îi venea rău de foame şi în faţa ochilor îi jucau pete trandafirii şi galbene ca fărîmiturile de carne de răcitură, strîngea totuşi cu rîvnă între degete băţul, în vîrful căruia era cocoţat afişul cu litere portocalii ce glăsuiau pe fondul lor alb aşa :

**IN ACEST MAGAZIN SE VÎND
PRODUSE RUSEŞTI.**

**BOICOTAŢI
MĂRFURILE SOVIETICE!**

**NU CUMPĂRAŢI UNTUL ŞI OUĂLE
LUATE DE COMUNIŞTI
DE LA GURA
BIEŢILOR COPILAŞI RUŞI!**

Mai întîi se repezi afară din prăvălie un negustor cu faţa roşie, cu manşete negre de muşama, cu un cuţit lung într-o mînă şi cu o piatră de ascuţit într-alta. Citi afişul, hîrşîi o dată cu cuţitul pe piatra de ascuţit, se apropie de Rudolf Quast şi se răsti la el cu toată convingerea :

— Măi, cîine ticălos !

Rudolf Quast tăcea.

Negustorul dădu fuga în prăvălie. Şi îndată ieşi ca o furtună de acolo o femeie cu un şorţ prins în brîu, cu mînecile suflecate pînă la cot şi, tot înfăşurîndu-şi pe cap tulpanul sub care căuta să-şi vîre şuviţele de păr năclăite de unt, începu să urle :

— Ce mai e şi asta ? De ce stai aici ? De ce te-ai înfipt în faţa noastră cu scîndura asta idioată ?

Cine ți-a dat voie să închizi intrarea în prăvălie? Cine ți-a spus că sînt comunistă? Comunist ești tu, tu ești bolșevic! Pooolițiaaa!

Țipa și tropăia în jurul lui Quast, căznindu-se să-și îndrepte șuvițele, dar nereușind decît să se ciufulească și mai rău; apoi își smulse tulpanul de pe cap și, fluturîndu-l cu brațul întins în sus, se repezi în prăvălie urlînd:

— Oameni buni! Oameni buni! Sa-ma-vol-ni-ci-e!

Rudolf Quast tăcea.

În fața prăvăliei, se adună o mulțime de lume: femei cu coșuri, trei băieți cu patine pe rotile, un ciclist care se opri cu un picior pe trotuar, doi comisionari care-și fumau enigmatic pipele. Femeile vorbeau toate odată — împotriva Rusiei, dar pentru untul la preț ieftin; pentru comuniști, dar împotriva bolșevicilor; pentru apărarea libertății comerțului și pentru apărarea sărmanilor copilași ruși. Un băiețel se apropie în fugă pe patinele lui cu rotile, îl gîdilă pe Quast după ureche cu o nuielușă, căpătă numaidecît o scatoalcă de la o cucoană și se dădu înapoi, rîzînd cu hohote. În momentul acela, se stîrni pe neașteptate un vînt puternic; praful se învîrteji și luă cu asalt mulțimea, trecătorii începură să se împrăștie, precupeața ieși val-vîrtej în stradă, scuipă de trei ori și fugi iar înăuntru, biciclistul își făcu vînt cu piciorul, spunînd nu se știe cui: „Ce idioți!“ Răspîntia rămase pustie.

Rudolf Quast închise ochii, orbit de praf. Vîntul sufla în afiș. Afișul era lat și-l trăgea pe Quast ca o pînză de corabie înapoi, spre vitrina prăvăliei. Quast se apleca înainte și își desfăcu și mai tare picioarele. Se clătina la fiecare rafală de vînt și se sprijinea greoi cînd pe un picior, cînd pe altul. Nu trecu mult și vîntul se potoli. Picături mari de ploaie începură să plesnească afișul. Toba ploii torențiale rîpîia din ce în ce mai tare și mai îndesat ca un semnal de alarmă care anunță la circ un număr cu pericol mortal. Bășici albe pluteau pe trotuar. Burlanele vîjîiau.

Dar Rudolf Quast nu-și părăsea postul. Petele din fața ochilor deveneau din trandafirii roșii, din galbene — verzi. În scurt timp, apa de pe pălăria lui udă începu să-i curgă înăuntru prin guler. Își lăsă capul în piept. Șiroaiele de apă i se scursese atunci pe mîini și se strînseră în fîșia de pînză cu care susținea placarda pe burtă. Ploaia încetă la fel de iute cum se pornise. Dar Quast era acum ud leoarcă; i se lipise cămașa de spate, simțea cum îl pătrunde frigul și genunchii începură să-i tremure neplăcut. În clipa aceea, o mulțime de oameni apăru pe strada pustie. Ploaia părea să-i fi rupt rîndurile, care acum se refăceau din mers. Oameni vînjoși și tăcuți pășeau mohorîți cîte patru în rînd. Semănau uimitor între ei; ai fi zis că e același om în o sută de exemplare. Omul acesta purta haine ponosite, o basma murdară în loc de cravată, de sub pălărie îi ieșeau smocuri de păr demult netunse, obrazul îi era cenușiu ca marmora. Sutele de oameni care pășeau alături de el și în urma lui reproduceau ca o oglindă îmbrăcămintea, basmaua, fața lui cenușie, marmoreană.

Primul rînd se opri ajungînd în dreptul lui Rudolf Quast. Mulțimea începu să se adune grămadă. Ca semințele pe care le frămînți în pumn, așa își schimbau oamenii locul, trecînd unii în fața altora.

Ușa magazinului fu trîntită numaidecît și o firmuliță scrisă citeț se bălăbăni îndărătul geamului de la ușă: „Închis". La fereastră, pe după perdeluța de dantelă, apăru dintr-o parte obrazul roșu și ochiul holbat al negustorului, iar de cealaltă parte capul femeii cu tulpan și șuvițe de păr unsuroase.

Oamenii aflați mai aproape de Quast citiră cu atenție și severitate placarda. Un bărbat în vîrstă, scund, făcu un pas înainte și îi spuse grav lui Quast:

— Ai aerul de a fi mîncat chiar acum la casino.

Rudolf Quast tăcea.

— Ce ai mîncat acolo? Crenvurști de Nürnberg? — întrebă altul.

— Nu, — făcu un al treilea, — nu-i plac crenvurștii; preferă șuncă cu mazăre verde.

Quast tăcea.

— Există oameni cu noroc pe lumea asta, — spuse cel mai în vîrstă, dus pe gînduri, — te-oi fi cinstit și cu un vinișor?

— Nu, — spuse din nou al treilea; — e muncitor, bea bere.

— Neagră sau Pilsen?

Quast tăcea.

Croindu-și drum în față, un tînăr cu vocea subțire strigă:

— Lăsați-l în pace! Acu' are să cadă! Nu vedeți cum i s-au învinețit buzele?

— Îl cunosc, — spuse un glas din ultimele rînduri; — a lucrat la noi în uzină.

— Cît ți-au făgăduit ca să stai aici? — întrebă tăios cel mai în vîrstă și-l apucă pe Quast de mînecă.

În sfîrșit, Rudolf Quast deschise gura.

— Două mărci și jumătate, — rosti el încet.

— I-auzi! Bine, o să aranjăm noi asta.

Băgă mîna în buzunar, scoase un pachețel învelit într-un șervețel cu franjuri și floricele liliachii spălăcite, desfăcu cu grijă șervețelul și-i întinse lui Quast o bucată de pîine.

Quast strîngea tare bățul placardei.

Cel mai în vîrstă făcu un semn cu capul, vecinului său. Acesta se apropie.

— Ascultă tovarășe, — spuse el încet, aplecîndu-se ușor peste umărul lui Quast. — Cînd ne-am adunat dincolo de pod ca să pornim, am avut o mică încăierare cu *Reichsbanner*[20]-ii. Ai înțeles? Erau împotriva demonstrației noastre, pricepi? În cursul încăierării, bățul de la steagul nostru s-a rupt. Bățul de la placarda ta s-ar potrivi de minune. Pentru steag, pricepi? Uite.

Își puse mîinile sale mari și vînjoase peste degetele lui Quast. O fracțiune de secundă ținu lupta între șovăială și hotărîre. Apoi, degetele îi fură ușor descleștate și bățul lunecă numaidecît în sus, afișul căzu pe trotuarul ud, stropind mulțimea cu noroi, niște picioare călcară peste el și, cu pîrîituri și șu-

ierături, bățul fu smuls de placaj. O fîșie lungă de pînză trecu ca o limbă de foc prin fața ochilor lui Quast. Cineva îl luă de braț. Apoi se pomeni cu o bucată de pîine în mînă.

— Mergem spre centru, — spuse muncitorul mai în vîrstă ; — acolo ne vom întîlni cu ceilalți. Oamenii se adună acolo din toate părțile.

Scrută atent fața lui Quast.

— Mănîncă ! — îi spuse el energic.

Ușa magazinului de produse lactate se deschise cu băgare de seamă. Femeia cu tulpan scoase sfioasă capul afară, privi la afișul călcat în picioare și dispăru din nou în prăvălie. Apoi, în prag, răsări negustorul. Cu mîinile la spate și înfoiat ca un cocoș, își plimbă privirile asupra mulțimii.

— Dacă înțeleg bine, — rosti el înfipt, — ați pus capăt agitației care împiedica comerțul nostru.

— Ați înțeles foarte bine, — răspunse tînărul cu vocea subțire. — Dar am hotărît să te impunem la o contribuție.

O larmă veselă legăna mulțimea. Fu însă stăvilită de gestul grandilocvent al negustorului care ridicase sus brațul drept — ca un tribun — strigînd :

— O clipă !

Apoi își aduse încet de la spate celălalt braț. Ținea în palmă o bucată de unt înfășurată în hîrtie de pergament.

— Bucata asta e pentru nefericitul de colo, — grăi negustorul pe un ton de pastor și, gata să izbucnească în lacrimi, îi oferi untul lui Rudolf Quast.

— Munca ta nu s-a irosit de pomană ! — strigă rîzînd tînărul.

Stindardul era gata. Fu desfăcut și înălțat. Oamenii începură să se așeze repede în coloană. Peste capetele primului rînd, se vedea scris cu litere albe pe fond roșu :

> Cerem muncă și pîine !
> Voi nu ne puteți da nimic !
> Deci — cărați-vă !

Cîte patru în rînd, într-o tăcere desăvîrșită, oamenii își văzură de drum. În rîndul al treilea, al șap-

telea sau poate al treisprezecelea sau al patrulea, mergea în acelaşi pas cu mulţimea şi Rudolf Quast, care nu se deosebea prin nimic de ceilalţi, ba, dimpotrivă, semăna cu ei, parcă ar fi fost imaginea lor văzută în oglindă...

Uniunea negustorilor de unt trimise Comitetului de ajutorare al şomerilor un protest scris pentru că recomandă oameni neverificaţi şi nepotriviţi. Musculiţele de la ziare îşi fîlfîiră triumfător aripioarele, învinuind comitetul de perfida politică dusă împotriva unei campanii de însemnătate naţională şi făcînd aluzii la simpatiile faţă de Soviete ale unora dintre conducătorii comitetului.

Două zile mai tîrziu, *Frau* Maria Krieg scria pe o hîrtie de scrisori cu marginile crestate:

„Nu, hotărît lucru, în acest Görlitz trist şi filistin, poţi să mori de plictiseală! Mi-a secat imaginaţia tot căutînd o preocupare ca lumea. Lucrez în două societăţi de binefacere, între altele şi în Comitetul pentru ajutorarea şomerilor. Avem foarte mulţi şomeri. Dar, ştii doar, cît de puţin recunoscătoare e lumea asta. Nu-mi aduc decît neplăceri. Şi, din cauza asta, sînt şi mai plictisită. A, cît o invidiez pe drăguţa noastră Helena! Fericita! Ce călătorie minunată face printre sălbatici! Sper să-mi aranjezi şi mie un turneu de acest fel, nu-i aşa, tată? Te sărut cu respect şi dragoste. A ta M."

Plicul cu clapa lungă şi ascuţită şi cu căptuşeala pestriţă ca un ou de paşte purta pe el, tipărit în albastru, adresa: „Domnului Philipp van Rossum. Amsterdam. Prinsen-gracht, 68."

X. ZIUA DE BURSĂ A LUAT SFÎRŞIT

Mîinile violete făceau cu îndemînare ordine pe masă. Faţa de masă cu grămada verde de spanac dispăru; farfuriile curate străluciră ca nişte discuri luminoase. Justus Eldering-Gejsser tot mai şedea cu gura ermetic închisă. Gheaţa din ochii lui se topea încetul cu încetul, privirea i se tulbura,

Fu adusă apa caldă pentru mîini. Philipp van Rossum scoase ceasul și rămase cu ochii la cadranul lui mai mult timp. Nu se atinsese de sparanghel. Bețele acestea strujite, de culoare gălbuie, dispăreau pentru o clipă în gura lui Gejsser ca să fie numaidecît trase afară, în chip de mănunchi de zdrențe albe, morfolite, printre dinții rînjiți. Van Rossum găsi momentul prielnic ca să încheie discuția :

— Te supără faptul că mă pronunț în favoarea recunoașterii guvernului sovietic. Nu-i așa, Eldering-Gejsser ? Eu însă, socot acest lucru logic. Facem afaceri cu Rusia și asta are de asemenea o logică. Afacerile noastre ar fi mers din plin dacă funcționarii noștri n-ar suferi de miopie. Cel mai puternic argument împotriva colaborării cu Rusia este că, făcînd comerț cu ea, sprijinim un regim îndreptat împotriva noastră. Dar acest argument se bazează pe neîncrederea în puterea și regimul Europei. Cunosc Rusia și cunosc Europa. Sînt convins că Rusia va mai avea încă douăzeci de regimuri, fiindcă rușii nu știu niciodată să ducă lucrurile la capăt, iar regimul nostru va continua să se dovedească bun și să se perfecționeze. Am încredere în Europa.

Philipp van Rossum sorbi o înghițitură de apă și răsuflă.

— Cît despre propunerile dumitale, — urmă el, încîntat de faptul că Gejsser continua să se ocupe de sparanghel, — interesele noastre se despart nu pentru că avem păreri diferite asupra problemei ruse. Dimpotrivă. Părerile, pînă și părerile greșite, ne sînt dictate de interesele noastre. Royal-Dutch își extinde exploatările de petrol în insula Borneo. Pe cît știu, Sovietele de asemenea își extind exploatările la ei, la Baku.

Se opri. Ultimele bețișoare de sparanghel erau pe cale să dispară. Eldering-Gejsser își arătă într-un rînjet pînă la urechi dinții galbeni ca sparanghelul.

— Situația firmei noastre este alta. Rusia își extinde exploatările forestiere în nordul țării. Sîntem gata s-o ajutăm fiindcă pe polderii [21]) olandezi nu

cresc păduri și noi avem nevoie de lemn. Şi, în sfîrşit, mai e un fapt, Eldering-Gejsser. Cumpărător de petrol este lumea întreagă. Dacă petrolul nu-i vîndut Franței, este vîndut Italiei. Lemnul olandez nu este necesar nicăieri, în afară de Olanda. Grinzile de tip Rotterdam cu care vă veți construi depozitele nu se potrivesc nici măcar Amsterdamului : sînt prea lungi. Nimeni în lumea asta n-are nevoie de aceste grinzi. Iată prin ce se deosebeşte activitatea noastră de a voastră. Îmi propuneți unirea capitalurilor ca să vă întăriți poziția împotriva Rusiei. Eu caut capital ca să-mi întăresc poziția în Rusia. Drumurile noastre diferă.

Eldering-Gejsser ridică ochii la interlocutorul său și, cu un aer plin de importanță, zăbovi cu răspunsul. Trase apoi spre el apa fierbinte, își clăti tacticos degetele, le şterse cu grijă, unul cîte unul, cu şervetul şi din nou se uită tăcut la Philipp. Se spălă pe mîini în înțelesul strict al cuvîntului.

— Poate doreşti să bei ceva ? — întrebă el pe un ton cu totul nou.

— Sînt grăbit, — răspunse Philipp și se înclină mulțumind.

Maşinile îi aşteptau la ieşire.

— Societatea dumitale mi-a făcut multă plăcere, — spuse Gejsser.

Reținu un pic degetele lui van Rossum în mîna sa și rosti enigmatic :

— Conjunctura se va întoarce împotriva dumitale, van Rossum.

Philipp contemplă atent maşina lui Gejsser.

— Plăcută culoare are Rolls-Royce-ul dumitale, — spuse el.

Trîntiră simultan portierele maşinilor. Cea din față porni drept înainte, cea din spate viră și o luă în direcția opusă. Justus Eldering-Gejsser, regele olandez al petrolului, mergea spre sud, Philipp van Rossum, regele olandez al lemnului, mergea spre nord.

Sosi la Amsterdem după ora cinci. Era obosit şi se gîndi să vadă numai hîrtiile urgente. Secretarul

îl tot spunea ceva, ajutîndu-l să-și scoată pardesiul. El însă, aproape nici nu auzea. Trecu în odaia de toaletă, își săpuni mîinile, frămîntă îndelung între palme spuma albă, deasă, ca untul, apoi alese o apă de colonie, își udă prosopul și se frecă pe cap și pe față, își făcu vînt cu alt prosop, își curăță unghiile. Se duse apoi la oglindă, își examină sprîncenele lungi și acele cute și umflături de pe obraz pe care le știa atît de bine; pe urmă, își făcu mai bine nodul la cravată și se înapoie în birou.

— Ceva important? — întrebă el.

Secretarul deschise mapa și repetă ceea ce îi raportase deja în timp ce-l ajuta să se dezbrace.

— Bine. Du-te.

Philipp van Rossum luă loc la masă și-și puse *pince-nez*-ul. Luă telegrama care zăcea deasupra hîrtiilor, dar n-avea chef s-o citească, Se uită pe fereastră, își îndreptă *pince-nez*-ul pe nas, scoase ceasul și verifică ora după cronometrul din cutia de piele de lîngă calendar. Apoi desfăcu telegrama.

„Pentru asigurarea colaborării ulterioare cu întreprinderile sovietice, care momentan poate fi productivă numai sub formă de *brokerage,* cer insistent mandat pentru anularea obligațiilor ce decurg din convenția de concesiune, precum și a convenției însăși. Clipa de față este cea mai prielnică pentru denunțarea convenției prin înțelegerea părților. Intîrzierea ar antrena o creștere a pretențiilor față de noi și o eventuală pierdere de autoritate pentru firmă. Amănunte cu căpitanul Baars. Salutări. Frans van Rossum."

Philipp își scoase *pince-nez*-ul și-l aruncă pe masă. Peste o clipă, *pince-nez*-ul își reluă locul pe nas. Citi telegrama încă o dată. O sonerie lungă. Dar cînd secretarul apăru în prag, Philipp întoarse brusc capul spre el și-i spuse:

— Mai tîrziu.

Netezi telegrama, se uită la data și ora cînd a fost expediată, la ștampila biroului cu ora primirii. Depeșa sosise la ora 14 și 30 minute. La ora aceea, dejuna încă cu Eldering-Gejsser. Luîndu-și rămas

bun, Eldering-Gejsser spusese: conjunctura se va întoarce împotriva dumitale, van Rossum. Philipp puse mîna pe receptor. Secretarul răsări tăcut în fața lui. Philipp îl privea fără a rosti un cuvînt. Pe canal, chiar sub fereastră, răsună sirena unui cuter cu aburi.

— Conjunctura... — începu Philipp și se strîmbă uitîndu-se pe fereastră.

Secretarul făcu un pas înspre fereastra ce sta întredeschisă și o închise.

— Una din două, — vorbi în sfîrșit Philipp: ori ne înțelegem, ori ni se dictează.

În semn că e cu totul de acord și complet pregătit, funcționarul scoase din buzunar carnetul de notițe.

— La Leningrad, urgent, — dictă Philipp. — Trebuie continuate lucrările în baza convenției stop. Vom examina problema în ansamblu după sosirea căpitanului Baars stop. Socotim necesar ca și pînă acum ca pe lîngă *brokerage* să ne păstrăm dreptul la exploatare și export pe socoteală proprie.

Cuvintele din urmă îi readuseră calmul. Secretarul pricepu că poate să plece. Plin de siguranță, Philipp luă din mapă cea de a doua depeșă. Era o radiogramă de vapor. Nu fusese deschisă la secretariat, fiindcă era adresată lui Philipp van Rossum personal.

«Radiograma de pe vaporul „Frans Hals“ via Calcutta, Aden, Port-Said, Marseille» — citi Philipp. El fusese acela care dăduse celui mai bun dintre vapoarele van Rossumilor numele de „Frans Hals“, deși Lodewijk îl ironizase, socotind că oceanul trebuie să poarte pe valurile lui gloria orașelor, porturilor, navigatorilor și comandanților de arme, nu a artiștilor, a pictorilor. Dar Philipp era mîndru de arta patriei sale și fericit că se trage din același oraș cu marele pictor.

Văzu, în primul rînd, ultimele două cuvinte ale radiogramei: „aștept dispoziții“ și semnătura căpitanului. Asta îl uimi, dar se așeză mai comod ca să adîncească mai bine textul.

Aproape în aceeaşi clipă, se îndreptă brusc de spate ca străpuns de o durere, apoi se ridică în sus împingînd cu piciorul fotoliul, îşi apropie depeşa de ochi, o mototoli în pumn şi încremeni. *Pince-nez*-ul îi căzu de pe nas pe mapă. Închise tare ochii, ca şi cum i-ar fi ars un acid. Gura i se deschise încet. Se schimbă tot într-o mască de film mut, care striga fără să scoată nici un sunet. Aşa se scurse un minut. Ridică greu braţul şi-şi trecu palma peste faţă, de la frunte spre bărbie. Degetele pipăiră cu un tremur cravata. Deschise ochii şi desfăcu depeşa mototolită.

«Acum trei zile, *mevrouw* Helena a căpătat pe neaşteptate o emoragie intestinală. Medicii chemaţi în grabă nu i-au putut ajuta. In cursul operaţiei de peritonită, urmare a perforării intestinului, *mevrouw* Elena a încetat din viaţă azi, la ora şase şi cinci minute. Consultul medicilor a constatat o complicaţie în urma unei forme ascunse de febră tifoidă. Zdrobit de durere, rugăm pe bunul dumnezeu să vă ajute să puteţi îndura năprasnica lovitură. Ofiţerii şi echipajul lui „Frans Hals" în doliu. Aşteptăm dispoziţii.»

Cînd Philipp van Rossum căpătă iar puterd să recitească depeşa, o vînă albastră i se umflase de-a curmezişul frunţii ca un „V" strîmb. Fără să se uite la masă, bîjbîi după ochelari. Degetele lui atinseră de cîteva ori sticlele, dar păreau că nu simt şi continuau iar şi iar să lunece pe hîrtii, pe mapă, pe marginea mesei.

Secretarul răsări din nou în cabinet. Se opri nehotărît, tuşi uşor şi spuse prudent :

— *Mijnheer,* un marinar doreşte să vă vadă.

Philipp van Rossum nu auzi.

— Cineva doreşte să vă vadă, — spuse el mai tare.

— Cum ? — întrebă van Rossum, continuînd să-şi caute *pince-nez*-ul.

— Un marinar, care spune că i-aţi dat ordin să se prezinte la dumneavoastră personal, doreşte să vă vadă.

— Cum ?

— Un marinar pe care-l cheamă Briwer.

— Cine?

Secretarul își plecă fruntea și tăcu. Philipp van Rossum încetă să mai pipăie masa, dar nu spuse nimic.

— Susține că i-ați dat dispoziție să vină la Amsterdam, — începu iar, încet, secretarul. — Zice că v-a întîlnit azi la Rotterdam.

— La Rotterdam?

— Exact.

— Cine?

— Un marinar pe care-l cheamă Briwer.

Philipp van Rossum se depărtă de birou și ridică brațul cu depeșa strînsă în pumn.

— Briwer? — repetă el neobișnuit de tare.

Apoi, căzînd în fotoliu, roșu la față, cu vîna purpurie bifurcată pe frunte, țipă ieșit din fire:

— Dă-l afară!

XI. REGELE

Automobilul lui Justus Eldering-Gejsser nu era de fapt o mașină, ci întrucîtva una din noțiunile fundamentale ale contemporaneității, ceva cum ar fi numele unui dictator sau al unui recordman mondial. Într-un cuvînt, Rolls-Royce-ul acesta, comandat special la renumita uzină engleză și adus la Londra — monstru orbitor de șaisprezece cilindri care gonea fără zgomot — Rolls-Royce-ul acesta al lui Eldering-Gejsser făcuse vîlvă în toată Europa. Fusese fotografiat din față, din profil, ca o stea de cinema de nouăsprezece ani; inginerii care l-au făcut vorbiseră la radio despre motorul lui, iar presa automobilistică publicase poezii despre interiorul lui. Cînd Eldering-Gejsser sosise la Bayreuth, la festivalurile wagneriene[22]), și-și lăsă Rolls-Royce-ul în fața teatrului la rînd cu alte douăzeci de mașini de aceeași marcă, lumea — deși la mijlocul actului — începu să părăsească sala ca să vadă Rolls-Royce-ul lui Eldering-Gejsser. Căci Eldering-Gejsser ar fi putut în orice

clipă să plece de la teatru, din Bayreuth și din Bavaria, poate și din Germania în general, putea chiar să plece de pe continent, pe cînd Nibelungii sau Siegfried [23]) sau Lohengrin [24]) călare pe lebădă, unde să plece? De furie, Toscanini [25]) își rupsese bagheta de dirijor, dar asta n-a schimbat cu nimic situația, căci jumătate din teatru voia să vadă Rolls-Royce-ul lui Eldering-Gejsser, ca, după aceea, fiecare gentleman să poată spune că, uite, la festivalul Wagner, la care a dirijat Arturo Toscanini în persoană, a văzut cu ochii lui Rolls-Royce-ul lui Eldering-Gejsser.

Iată ce însemna automobilul lui Justus Eldering-Gejsser! Și nu se putea ca proprietarul ei să nu se așeze din cînd în cînd la volan, mai ales atunci cînd intra într-o localitate frumoasă sau in cartierul modern al vreunui oraș mare.

Brabantul septentrional este un ținut frumos. Și mai frumos e Seelandul și poate cel mai frumos loc din lume este Walcheren, insula cea mai de apus a arhipelagului Seeland. Acolo, la gurile rîului Schelde, se află orașe rupte din rai, cunoscute numai de turiștii rafinați. Tot acolo se află Vlissingen, stațiune balneară, unde viața se desfășoară ca pe ecranul unui cinematograf: din necunoscut sosesc vapoare, plutesc pe Schelde ca pe pînza unui ecran și dispar iar în necunoscut. Acolo, lumea începea să-i spună lui Eldering-Gejsser *„sir"*, fiindcă localitatea e aproape de Anglia, unde Eldering-Gejsser era într-adevăr *sir;* și tot acolo, la „Grand Hotel Britania", el înceta aproape să mai simtă că e în patrie, în Olanda cam naivă și lipsită de podoabe, în Olanda cea mercantilă.

Și, într-adevăr, iată că la intrarea în Brabant, Justus Eldering-Gejsser dori să treacă la volan. Ploaia abia încetase, aerul era răcoros și dulce; orice medic ar fi recomandat să se facă sport la ora aceea, Rolls-Royce-ul se opri în mijlocul drumului și Gejsser coborî ca să treacă în locul șoferului.

Tocmai atunci, un camion nu prea mare, ce venea din față, trecu pe lîngă el huruind, zăngănind, zor-

năind, lătră ca un buldog din claxonul lui răgușit și turtit — a-î, a-î — și-l stropi pe Eldering-Gejsser cu noroi, nu prea tare, dar destul ca să-i păteze pardesiul în două-trei locuri și să-l nimerească cu un strop și în față; ba, pare-se, chiar în ochi. Ștergîndu-se la ochi cu batista, Gejsser privi după camion. Pe oblonul din spate al caroseriei de lemn, văzu scris cu roșu pe galben un cuvînt ce-i era cunoscut, alcătuit din caractere ce-i erau cunoscute, așternute într-un fel ce-i era cunoscut: *Shell*.

Nu cred ca acest cuvînt să-l fi împăcat cu camionul, dar se pare că se simți totuși ușurat, fiindcă își șterse tăcut noroiul de pe pardesiu și se așeză tot atît de tăcut la volan.

Eldering-Gejsser avea de gînd, ca de obicei, să se oprească la „Grand Hotel Britania", să-și petreacă acolo noaptea; dimineața, să facă o plimbare pe dune, apoi să ia expresul Vlissingen-Harwich; nu voia să se ocupe de afaceri înainte de a ajunge la Londra. Eldering-Gejsser dorea să se odihnească.

Dar dimineața îi strică socotelile. Dimineața, cînd se trezi, simți că ochiul drept îi era închis. Și închis de-a binelea: nu putea desface pleoapele umflate nici cu forța, și ochiul îi lăcrăma.

Un sfert de oră după această descoperire, trei linii telefonice interurbane erau ocupate: se vorbea cu Belgia vecină — cu Antwerpen și Gand — și se vorbea cu Rotterdam. Antwerpenul se dovedi la înălțime: numai ce auzi de numele lui Eldering-Gejsser, oculistul de acolo luă mașina și instrumentele și plecă la Vlissingen.

Îi făcu o spălătură și-i spuse că, pe cît se pare, inflamația nu este periculoasă, că trebuie să facă o infuzie de ceai de mușețel și să-și pună comprese, că trebuie să amîie cu cel puțin douăzeci și patru de ore călătoria pe mare pînă la Harwich pentru că este foarte greu să te ferești de răceală în larg și pentru că... Nu, oculistul nu-i spuse acest lucru; nici măcar nu-i trecu prin cap. Presimțea, încîntat, că va mai veni o dată de la Antwerpen să-i facă o vizită lui Gejsser, și-i va trece în cont o impunătoare pană de

maşină, căci pentru ceai de muşeţel, nu poţi lua cine ştie ce şi, ca să iei de la Eldering-Gejsser un fleac de parale, ar fi de-a dreptul caraghios.

Aşa se făcu că Eldering-Gejsser rămase încă pentru douăzeci şi patru de ore la Vlissingen, la „Grand Hotel Britania". Sora de caritate îi făcea comprese, iar el se uita cu un singur ochi cum răsar şi dispar pe mare vapoarele. Dar Gejsser era prea activ, prea dinamic ca să poată rezista la tortura compreselor. Se plictisea în cele cinci odăi goale pe care le ţinea permanent la dispoziţia lui la „Britania". Ceaiul de muşeţel se prelingea, cald şi amărui, de pe ochi pe obraz şi de pe obraz în gura-i mare. Începea s-o urască pe sora de caritate pentru întrebările ce i le punea cu acel ton impasibil de soră : „Nu s-a răcit ?" şi apoi stătea atît ca să moaie compresa în cana cu muşeţel încît ochiul se răcea de-a binelea. Pentru dînsa era important să nu se răcească compresa ; nu-i păsa defel de ochiul lui Eldering-Gejsser. Pînă la urmă, Gejsser o numi, în gînd, neroadă inconştientă, o dădu pe uşă afară şi începu să-şi pună singur compresele, udîndu-se tot cu ceaiul de muşeţel ; şi atunci, ca şi cînd şi-ar fi dat seama de nu ştiu ce, dădu ordin să fie chemat de la Rotterdam consilierul pentru piaţa Orientului Apropiat.

Consilierul sosi cu avionul, însoţit de o stenografă, o fată albăstruie, cu vinişoare fine, marmoreene, pe tîmple, pieptănată *Bubikopf*. Era palidă şi paloarea o făcea să pară albăstrie ; degetele îi tresăreau şi-i tremurau — poate pentru că i se făcuse rău în avion sau poate pentru că avea să-l vadă pentru întîia dată pe Eldering-Gejsser. Consilierul semăna cu un magistru al nu ştiu căror ştiinţe, adică cu un om care, deşi şi-a pus o haină sport şi pantaloni scurţi, îşi păstrase umerii strîmbi — unul mai înalt decît celălalt — şi mersul greoi al omului care nu practică alt sport în afară de săritul în tramvai din mers.

Eldering-Gejsser trecu din odaia alăturată în cabinet, unde fuseseră conduşi salariaţii lui Shell, abia sosiţi cu avionul, îmbrăcat cu o pijama groasă, ţinînd

compresa la ochi şi ducînd cu sine cana trandafirie cu ceai de muşeţel.

— Scuzaţi-mă, — spuse el, uitîndu-se incomod, cu un singur ochi, întîi la consilier, apoi la fată.

— Domnilor, — rosti el, ca şi cum acest cuvînt s-ar fi referit la „scuzaţi-mă".

— Ştiţi desigur... — şi arătă compresa.

— E foarte neplăcut, — urmă el, muindu-şi compresa în cană.

— Şi, în sfîrşit, e de-a dreptul caraghios! — încheie el enervat.

— Dimpotrivă, — spuse emoţionat, cu vocea lui de bariton, consilierul; — cazul acesta, vrednic de compătimire, este numai colosal de trist. Poate că v-ar fi mai comod dacă v-aţi lega la ochi, *sir?*

— Adică cum? — întrebă Gejsser şi, dumnezeu ştie de ce, îşi aduse deodată aminte cu precizie de numărul care-l urmărea de dimineaţă: 95955.

— Am vrut să spun că v-ar fi mai comod să vă legaţi la ochi ca să nu vă obosiţi, *sir.*

— Medicul a spus să fac aşa: să moi compresa şi s-o pun la ochi — ca să nu se răcească.

— Ah, doctorul! — şopti consilierul, clătinînd din cap.

— Poate cît vom lucra împreună, — spuse Gejsser.

— Cît vom lucra împreună? — repetă consilierul fără să înţeleagă şi se fîstîci.

— Să-l pansăm poate? — întrebă Gejsser.

— Bineînţeles! — răspunse consilierul răsuflînd uşurat şi, uitîndu-se la stenografă, făcu doi paşi spre masa de scris, la care, cu cana în mînă, şedea Eldering-Gejsser. Stenografa făcu şi ea doi paşi, dar ceva mai mici.

— Dacă, *sir...* o batistă, — rosti consilierul, intimidîndu-se ca o domnişoară.

— În buzunar, — spuse Gejsser şi se răsuci repede în fotoliu, oferindu-i consilierului bustul său scurt în pijamaua garnisită cu un şnur pestriţ.

Consilierul îi făcu semn din sprîncene stenografei să se apropie şi, în acelaşi timp, întrebă:

— Dacă *sir* îngăduie...

— Da, — îngădui Gejsser.

Nu putea să priceapă de unde i se năzărise cifra aceea — 95955, care-i juca tot timpul în fața ochilor și zise: „Poftim!“ cum ar fi spus: „Asta-i bună!“

Stăpînindu-și tremurul, stenografa scoase din buzunarul pijamalei batista, o împături ca un bandaj și începu să-i potrivească pe cap lui Eldering-Gejsser pansamentul.

Gejsser văzu în fața sa brațele ei goale, albe, cu vinișoare albastre, dispărînd sub mînecile scurte ale rochiei. Era rasă cu grijă la subțiori; coatele i se părură rotunde și fine. Se simți ciudat de singur în clipa aceea, în hotelul uriaș și trist, cu istoria asta idioată cu ochiul.

— Ceva mai strîns, *mevrouw*, — o rugă el plîngăreț.

Fata îi arătă din nou, pentru o clipă, subțiorile albăstrii — mai întîi subțioara din dreapta, apoi pe cea din stînga. Degetele îi tremurau, dar mișcările îi erau îndemînatice și precise.

Căutînd să alunge ispita dracului, Gejsser deschise gura și zise autoritar:

— Vreau să aud punctele pe care concernul le va expune în fața consiliului de administrație al Ost-Bensin-ului.

Îi arătă consilierului fotoliul. Stenografa își așeză într-un colț creioanele.

Consilierul începu să vorbească insinuant și convingător cu un glas baritonal:

— Punctul de vedere al companiei Shell decurge din necesitatea de a face ca Ost-Bensin să intre în concern. Așadar, noi susținem că scăderea acțiunilor Ost-Bensin observată în ultimul timp este consecința reducerii generale a vînzărilor pe care au suferit-o societățile ce nu-s în trust. Și această depresiune se repercutează, în primul rînd, asupra societăților cu o piață de desfacere limitată din punct de vedere teritorial. Intrînd în concern, Ost-Bensin va căpăta piețe suplimentare de desfacere și-și va putea reglementa raporturile cu societățile concurente prin

intermediul companiei Shell. Susținem mai departe că...

— Trebuie să-i facem să înțeleagă că Shell și-a propus să obțină adeziunea Ost-Bensin-ului, — îl întrerupse Gejsser. — La ce sumă se ridică acțiunile Ost-Bensin pe care le-am vîndul noi ?

— Operațiunile abia au început ; v-am pregătit datele, *sir,* — răspunse consilierul și, ridicîndu-se ușor de pe scaun, îi întinse lui Gejsser o foaie de hîrtie presărată cu cifre.

Înclinîndu-și capul într-o parte, păsărește, Gejsser cercetă cifrele :

— Trebuie să acționăm mai energic. Ritmul nu e bun. Cu o săptămînă înainte de ședință, să fie vîndute toate acțiunile ! Trebuie găsită o posibilitate de a cumpăra acțiunile Ost-Bensin-ului în afara bursei și să le lichidăm energic la bursă. Dar asta nu trebuie să aibă, doamne ferește, caracter de speculație

Gejsser ridică ochiul la cer și-l închise.

— Vai, *sir !*

— Și apoi ?

— Apoi, Shell susține că neînsemnata reducere a extracției ce se observă pe terenurile de exploatare ale unor societăți care fac parte din concern n-a fost cîtuși de puțin provocată de criza care a început pe piețele de desfacere, după cum încearcă să dovedească adversarii companiei Shell, ci de hotărîrea fermă a concernului de a nu înrăutăți situația societăților ce nu sînt în trust printr-o concurență care le-ar fi primejdioasă.

— E... — începu Gejsser și se opri.

Tăcerea ținu o clipă. Consilierul nu mai răsufla ; Gejsser deschisese gura și uitase s-o închidă. Stenografa schimbă creionul. Gejsser spuse :

— Aș clarifica mai mult acest punct.

— *Sir !* — oftă consilierul și, forțîndu-și glasul baritonal, urmă : — Shell respinge categoric afirmația Ost-Bensin-ului cu privire la legătura concernului cu petrolul sovietic.

— Nemaipomenit ! — aproape că strigă Gejsser.

— Nemaipomenit! — fu de acord consilierul. — În special, Ost-Bensin-ul ar trebui să fie în mod practic recunoscător Shell-ului că în scopuri tactice a achiziționat ultimul petrolul sovietic...

Gejsser se strîmbă:

— Nu, nu! Argumentul trebuie construit cu totul altfel. Vreau să spun că noi sîntem datori să arătăm Ost-Bensin-ului adevăratul sens al poziției Shell-ului în această... în această problemă. Fapte.

— Numai fapte, *sir*.

— Ce spun faptele? Cîteva societăți care nu au nici o legătură cu Shell, — nu-i așa?

— Nici o legătură, *sir*.

— Și care îi sînt chiar dușmane, — nu-i așa?... În orice caz, asta-i ușor de dovedit, dacă domnii de la Ost-Bensin ar dori și aici să aibă dovezi. Cîteva societăți rivale ale Shell-ului, împinse de dorința de profit, cumpără așa numitul petrol sovietic. Piața de desfacere a produselor acestor societăți coincide cu piața de desfacere a produselor Ost-Bensin-ului. Petrolul cumpărat la preț scăzut este destinat să exercite presiune asupra prețurilor produselor petrolifere ale Ost-Bensin-ului. Shell își vede astfel, pe bună dreptate, amenințată politica sa de a purta permanent de grijă pieții petrolului...

Eldering-Gejsser se opri, răsuflă și deodată se răsti:

— Faptul că piața de produse petrolifere este piața cea mai bine organizată din lume o datorăm...

Își umplu zgomotos pieptul cu aer, bombîndu-și-l solemn. Consilierul profită de această pauză pentru a completa, înclinîndu-și capul.

— Dumneavoastră, *sir*.

În treacăt fie zis, făcu pe loc semn stenografei cu degetul să nu strice notele cu această observație.

— Lui Royal-Dutch-Shell, — rosti cucernic Gejsser. — E natural deci ca Shell să fi socotit de datoria sa să preîntîmpine dezorganizarea pieții și să îndepărteze din circulație masa aceea de marfă care dădea pe nedrept avantaj unei părți în detrimentul celeilalte... De fapt, Shell *n-a achiziționat* așa zisul

petrol sovietic prin intermediul unei a treia societăţi, ci a *înlăturat* tocmai de pe piaţă marfa care ameninţa Ost-Bensin-ul. E clar ?

— Da, *sir*.

Gejsser începu să se gîndească ce ar urma să răspundă la întrebarea Ost-Bensin-ului : ce sumă a trecut Shell în rubrica venit ca urmare a acestei *înlăturări* plină de grijă a petrolului sovietic de pe piaţă, dar numaidecît — aşa cum i se mai întîmplase în dimineaţa aceea ori de cîte ori începea să se gîndească la cifre — în minte îi veni iar cifra 95955, răsărită din senin. Parcă ar fi fost o melodie : auzi de afară, din stradă, o melodie uşoară, care apoi te obsedează toată ziua, toată seara, mereu îţi umblă prin cap şi, cu cît vrei mai mult să scapi de ea, cu atît notele ei îţi sună mai sîcîitor în urechi : 95955, 95955. Număr ciudat de sărăcăcios în comparaţie cu cifrele cu care era obişnuit să opereze creierul lui Eldering-Gejsser şi totodată de o simetrie atît de căutată, parcă ar fi numărul de telefon al pompierilor sau al poliţiei.

Gejsser se sculă în picioare. Ca toţi cei mici de statură, prefera să şadă, şi atunci cînd sta în picioare se enerva mai uşor şi mai rău. De aceea, din cînd în cînd, se scula dinadins în picioare.

— Shell reduce extracţia şi producţia anumitor societăţi în scopul menţinerii preţurilor la nivelul normal. Şi iată că apare un vînzător cu preţuri anarhic de joase. Raţiunea ne dictează să nu-l admitem la libera concurenţă şi să excludem dinainte orice posibilitate ca el să devină un factor pe piaţă. Iată care este sensul operaţiunii cu aşa zisul petrol sovietic ca răspuns la falsa legătură cu care îndrăznesc să ne atace. Nu legătură, ci luptă necruţătoare pentru a nu o admite pe piaţa liberă. Ost-Bensin-ul trebuie să înţeleagă acest lucru. Noi înlăturăm unicul concurent care e în egală măsură duşman tuturor societăţilor. Dar chiar în cazul cînd Ost-Bensin nu va fi de acord să se unească cu noi în lupta împotriva acestui concurent duşmănos...

Gejsser îşi atinse pansamentul. Îl durea iarăşi ochiul.

— Pentru Shell, petrolul sovietic va rămîne în orice caz petrol furat.

Eldering-Gejsser își puse impunător, ca o ștampilă, mîna pe masă și se așeză. Spusese tot ce avea de spus.

Aprinzîndu-se la față și trăgîndu-și haina, ba chiar bîlbîindu-se ușor, luă acum cuvîntul consilierul. Din pricina încordării, pielea de pe cap i se mișca, trăgîndu-i în sus sprîncenele și urechile. Părul de pe ceafă prinse viață. Era clar că lucrurile acestea îl atingeau pe consilier direct și, dacă înainte căutase argumente de domeniul logicei, de data aceasta deschidea larg porțile sentimentului:

— Dacă-mi permiteți, *sir*... Shell nu se ocupă cu achiziționarea lucrurilor de furat. Shell e la înălțimea înțelegerii intereselor proprietății. Shell propune Ost-Bensin-ului să analizeze politica concernului din punctul de vedere al dreptului. Proprietarii legali ai exploatărilor petrolifere din Caucaz și din regiunea Caspicei găsesc un apărător al drepturilor lor batjocorite de revoluție numai în concern. Operațiunile cu așa zisul petrol sovietic, pe care ne-am văzut siliți să le facem, așa cum *sir* a arătat în mod atît de strălucit, au meritul de a compensa, deși numai în parte, pierderile proprietarilor legitimi ai acestui petrol și ai moștenitorilor lor. Dobînda pe care Shell o plătește proprietarilor petrolului rus ar putea fi mai mare, dacă...

— Stai, stai puțin, — rîse Gejsser.

Rîsul lui era înăbușit, aproape nu-l auzeai. Dar pîntecul lui mic, oviform, ca o bășică de bou umflată, tresărea sub pijama, de parcă ar fi trăit o viață separată de a restului corpului. Gura își dădu în vileag mărimea-i nemăsurată. Pansamentul lunecă în sus, pe cap, și deodată îi căzu, împreună cu compresa, pe umăr. Chior, cu o gură enormă și privindu-și impertinent, cu un singur ochi, partenerul care îngheța pe dată sub privirea lui, Justus Eldering-Gejsser rîdea cu hohote.

Două treimi din acțiunile fostelor societăți petrolifere ruse, cumpărate pe o nimica toată, zăceau demult în safe-urile lui Gejsser, iar ultima treime

se gîndea s-o cumpere la hala de vechituri din Paris sau acolo unde aceste valori mai puteau fi găsite, ca să pună capăt pentru totdeauna văicărelilor și plîngerilor de atîți ani ale acestor milogi sau — spre a folosi expresia lor — pretențiunilor legale ale proprietarilor legitimi ai terenurilor petrolifere. Și toate acestea pentru ca, într-o zi, într-o clipă de bună dispoziție ca acum, să le spună uite așa, cu mîinile la spate, rîzîndu-le în nas: „Vai de mine, domnilor, dar despre ce proprietate tot vorbiți? Dulapurile acestea gem de obligațiunile dumneavoastră. Dacă legea pe care o deplîngeți ar fi restabilită, dreptul de proprietate asupra averii dumneavoastră, cu măruntaie cu tot, mi-ar reveni mie, unicul posesor al acestor dulapuri cu hîrtii. Eu, Justus Eldering-Gejsser sînt proprietarul petrolului rus. Și, dacă nu vă e cu supărare, domnilor, jefuit de puterea sovietică am fost eu, ha-ha, și nicidecum dumneavoastră; așa că vă rog să-mi dați voie, domnilor, să știu mai bine cum trebuie să mă socotesc cu puterea sovietică. Dumneavoastră nu mai aveți nici o legătură cu toate acestea. Și, dacă am nevoie de hîrtiile astea, nu-i defel pentru a intenta proces Sovietelor, ci pentru a mă descotorosi de dumneavoastră, domnilor. Zău așa. Sînt un om de acțiune și am destulă judecată, vă rog să mă credeți. Hîrtiile sînt în mîinile mele, iar petrolul — în mîinile Sovietelor. Dacă, în urma operațiunilor mele, el va curge în cisternele lui Shell, se va realiza o situație de drept existentă: produsul exploatărilor mele petrolifere va fi pus la dispoziția mea. Nu petrolul dumneavoastră va umple cisternele lui Shell, nu, domnilor. Va fi petrolul meu din depozitele mele. Și nu va mai fi petrol furat, nu, domnilor! De fapt, nici nu va mai fi vorba atunci de petrol sovietic, pentru că înțelegerea cu Sovietele va privi petrolul meu, da, da, domnilor! Petrolul meu. Și mă voi înțelege, mă voi înțelege..."

Eldering-Gejsser rîdea cu hohote. Și, ca și cum ar fi vrut ca și auxiliarii lui să ia parte la această veselie, se uită pieziș la consilier și stenografă. Dar aceștia doi ședeau mai mult morți decît vii, arborînd un surîs de manechine de coafor.

Rîsul i se potolea încet pe măsură ce discuţia cu presupuşii proprietari ai petrolului rus se apropia de sfîrşit şi Gejsser putu să observe mai ca lumea chipul speriat al consilierului. Se gîndi: „Bun băiat şi defel scolastic în jurisprudenţă..." Şi, după ce se linişti, spuse:

— Am să asist la şedinţă. Dezbaterile ne vor arăta dacă trebuie să ne referim din nou la politica noastră cu privire la societăţile ruseşti. Lumea întreagă ştie cît de umană este această politică. Te rog să faci un memoriu pe baza punctelor discutate aici, dar în aşa fel ca el să poată fi adresat atît Ost-Bensin-ului cît şi oricărei alte societăţi care s-ar opune Shell-ului.

Strîngînd tare între degetele ei subţiri creionul şi cercetîndu-i atent vîrful ascuţit, domnişoara albăstrie se întreba dacă se poate scula de pe scaun fără invitaţia lui Gejsser şi să-i ceară voie să-i îndrepte pansamentul. Dar, după ce aşteptă puţin, magnatul îşi trase singur, în silă, pansamentul pe ochi.

— Notaţi, — spuse el: — „Trustul recomandă membrilor săi să nu afreteze vapoare de la companiile de transport care nu sînt deţinătoare de acţiuni Shell."

Se uită piezîş la consilier şi adăugă:

— De pildă: vapoarele firmei van Rossum. Pentru ce? Nu înţeleg. Există companii mai binevoitoare Shell-ului.

— Evident, — consimţi consilierul. Şi cum Gejsser tăcea, încercă să abordeze un subiect monden: — *sir* a aflat probabil că van Rossumii au un doliu în familie?

— Da, da, — suspină Gejsser, — am văzut anunţul. O fată tînără de tot. Şi ce boală ciudată!... Foarte bine că mi-ai adus aminte.

Se răsuci în fotoliu:

— O telegramă. O vei expedia chiar acum de la hotel, Amsterdam, domnului... Mi se pare că e fata lui Philipp, nu-i aşa? — întrebă el peste umăr. Şi, după ce primi răspunsul, dictă cu un aer foarte convins: — „Amsterdam, domnului Philipp van Rossum. Sincere condoleanţe pentru nenorocirea care, din voia

domnului, v-a lovit. Să vă dea cel de sus putere s-o înduraţi. Justus Eldering-Gejsser."

Suspină din nou. Şi, ca şi cum ar fi continuat să dicteze telegrama, spuse cu nasul în vînt, fără să se adreseze nimănui:

— Van Rossum ne oferă pentru depozitele din Cheul de Petrol lemn sovietic. Cunoscînd lupta pe care o ducem împotriva comerţului rus de astăzi, faptul acesta e cel puţin... De data aceasta, ne putem solidariza în totul cu formula pur practică a americanilor... Notaţi: „Trustul recomandă membrilor săi să nu cumpere mărfuri care provin din folosirea muncii forţate." În paranteză: „mărfuri ruseşti, vîndute de monopolul sovietic."

Se ridică de pe scaun:

— Asta se poate da şi în presă. Am terminat, — spuse el, punînd mîna pe cană. — Veţi pregăti hîrtiile şi telegrama aici şi mi le veţi da la semnat.

Făcu o mişcare cu capul.

Cel dintîi se îndreptă înspre uşă consilierul, apoi stenografa. Eldering-Gejsser se uită după ea: n-avea nimic în afară de coatele rotunde şi subţioarele rase. Omoplaţii, ascuţiţi, îi ieşeau de sub rochie, şoldurile drepte, aproape verticale, erau una cu linia plată a coapselor. Femei atît de slabe nu mai erau la modă. În schimb, rochia galbenă pe care o purta era la modă; poalele îi atingeau cu dunga lor orizontală, mai jos de genunchi, pulpele subţiri în timp ce se grăbea, cu paşi mărunţi, de fată tînără, să iasă din odaie. Dunga aceasta galbenă îi aminti fulgerător ceva lui Gejsser; simţi din nou durere în ochi — ceva îl ustura, îl înţepa, îl împungea. „Doamne dumnezeule, durerea asta nu mai îmi trece!" Gejsser îşi muie batista fără să lase cana din mînă şi strigă:

— *Mevrouw,* o clipă!

Stenografa ajunsese în prag. Întorcîndu-se, îl văzu pe Gejsser cum aruncă batista udă pe masă şi plesneşte din degete, ţinînd braţul deasupra capului.

— Notează.

Fata notă în picioare şi cu carnetul în mînă:

— „Shell. Administrația vînzării cu de-amănuntul, Rotterdam. Cer concedierea șoferului mașinii Nr. 95955..."

Gejsser se apropie de stenografă, ținînd o mînă la ochiul bolnav și cealaltă la spate. Clar, mult mai clar decît o văzuse în realitate, vedea acum camioneta aceea zgomotoasă, huruitoare și placa galbenă sub care se putea citi limpede numărul negru și într-un oval literele NL — Nederland. Se dumirise în sfîrșit ce era cifra aceea afurisită și-și elibera bucuros creierul de ea pentru totdeauna.

— Nr. 95955, — repetă el cu satisfacție, apropiindu-se foarte tare de stenografă. — Să fie concediat, pentru că... conduce imprudent mașina.

Se apropie atît de mult de fată, încît îi atinse cotul cu umărul. Și, deodată, izbucni într-un rîs care o făcu să se înfioare.

XII. ÎNSEMNĂRILE DOMNULUI ABATE DE LAPORTE[26])

„...Ajungînd astfel depozitul și magazia uriașă a mărfurilor din întreaga lume, Olanda a început să le cărăușească ea însăși către alte țări, stingherindu-le acestora negoțul. Locuitorii ei ajunseră bancherii Europei și legiuitorii polițelor. Nici un popor n-a dovedit încă atîta iscusință; atîta grijă, atîta pricepere gospodărească în navigație și negoț; și, ceea ce e lucru și mai de seamă, e că astă grijă, duhul gospodăresc se împletea cu viața de strălucire adusă de bogății..."

La Stavanger, Rogov își luă rămas bun de la Norvegia. Grupuri de oameni se urcau grăbiți în sus, spre piață, se întorceau de acolo cărînd legături de crabi, se opreau ca să răsufle, lăsînd dihăniile acestea pe caldarîm și uitîndu-se cu nepăsare la cleștii și picioarele lor încîrligate ca niște vreascuri. Ploaia lustruise instalațiile de lemn din port. Pietrele țărmului rămîneau în urmă reci și nedeslușite. Săltînd și coborînd, înghițit de nord, orașul se depărta de vapor.

A doua zi, marea se potoli. Întinderea ei lăptoasă, de culoarea opalului, se netezi și vaporul luneca lin, ca o patină pe gheața curată. Aici începeau marile drumuri dintre continent și insulele britanice și, să nu fi fost imensitatea boltei cerești, s-ar fi putut spune că pe mare domnea învălmășeală de vase. Rogov numără vreo zece. Traseele lor se întîlneau, se încrucișau sau coincideau , coșurile zvîrleau în sus ghemotoace de fum negru, care se subțiau și rămîneau în urma vaporului aninate de cer în chip de panglici roșcate.

„...Țara lor nu poate fi o putere de uscat, întrucît pămîntul lor abia poate hrăni a patra parte din numărul populației. Este o putere maritimă care a luat naștere din negoț și se gîndește mai puțin să-și vîndă roadele propriului ei pămînt decît să cîștige din productele altor popoare. De aceea, olandezii au căutat să înjghebeze în țara lor prima piață din Europa și au dobîndit astfel, peste cîștigurile din neîncetate vînzări și cumpărări, cîștiguri de pe urma comisioanelor, care sînt foarte mari, mai ales la Amsterdam."

Puține lucruri izbuteau să-l distragă pe Rogov de la citit. Ochiul lui se obișnuise cu seninul diafan al cerului și prindea repede orice schimbare, cît de simplă, ce se petrecea pe punte sau pe mare. De undeva, de sus, căzu un porumbel, care descrise o linie curbă în jurul vaporului, dispăru pentru o clipă într-un vălătuc gros de funingine, se smulse din el plin de siguranță și se așeză în vîrful catargului. Își îndreptă și-și strînse pe spate aripile, aplecă capul într-o parte și începu să cerceteze vaporul cu un singur ochi. Se odihnea pe catarg liniștit și comod, de parcă ar fi stat pe un acoperiș cu care era obișnuit. Apoi se înălță în văzduh, odată cu fumul, rămase în urma vaporului, apăru din nou deasupra punții și, cotind brusc într-o parte, dispăru în mare, spre apus.

Rogov reluă cartea. Întîmplarea făcuse s-o cumpere înainte de a se fi gîndit să plece în Olanda. Aflîndu-se la Copenhaga, în acest oraș de anticari și telali universali, se simțise atras de un subsol cu ferestruici

mici, unde erau expuse rame aurite, monezi înverzite, coperte de piele roase de viermi. Prăvălia era atît de pitorească, încît era cu neputinţă să nu-i treci pragul. Şi iată că acolo, într-un ungher, după o armură de cavaler de origină mai curînd de rechizită decît istorică, Rogov dădu peste o carte rusească din secolul al XVIII-lea. Era volumul „al nouăsprezecelea“ din „O călătorie pe glob sau Cunoaşterea Lumii Vechi şi Noi, adică: descrierea tuturor pămînturilor cunoscute pînă în ziua de azi din cele patru unghiuri ale lumii“ de domnul abate De Laporte. Titlul complet al lucrării ocupa o pagină întreagă şi, fireşte, nici nu se puteau menţiona mai pe scurt toate problemele atinse în atîtea volume de această „Călătorie“. Instruitul domn abate, dornic de cunoştinţe noi, vizitase Olanda pe vremea cînd, transformată în republică de politica europeană, această ţară înflorea sub egida *staadhouder*[27])-ilor din casa prinţilor de Orania şi a conţilor de Nassau. Domnul abate admira atît avantajele oferite de libertăţile republicane cît şi curajul civic al prinţilor şi conţilor, spunînd dealtfel despre *staathouder* că „un conducător ca acesta nu se deosebeşte mult de un rege.“

Era o lectură minunată şi acum, cînd se apropia de Rotterdam, nu-şi putea închipui ceva mai actual decît aceste descrieri ale glorioaselor oraşe ale Ţărilor de Jos sau aceste reflecţii asupra „Lecţiei de anatomie“ a lui Rembrandt şi asupra caracterului olandez sau relatările ce le dădeau despre Erasmus[28]), despre negoţ, filozofie, despre cîrciumile din această ţară şi „alte curiozităţi vrednice de a fi luate aminte.“

„...Amintiţi-vă de uimirea tînărului Telemac[29]) la vederea anticului Tir şi atunci veţi avea icoana celor ce-ţi răsar în faţa ochilor la Amsterdam.

„...Totul se asemuieşte cu un neîncetat flux şi reflux, departe, se înalţă o pădure de catarguri şi de vase care te împiedică să vezi apa ce le poartă. Inchipuiţi-vă încîntătoarea privelişte a două mii de corăbii, ancorate sau plutind pe loc; închipuiţi-vă o aşezare uriaşă în mijlocul apelor, şi încă nu veţi avea

icoana limpede a frumuseţii ce o deşteaptă mulţimea aceea de corăbii, ale căror catarguri, drapele şi pavilioane înfăţişează ochilor o panoramă nemaivăzută.

„...Intrînd în ăst oraş, veţi crede că vă aflaţi în capitala lumii, deoarece aici vin neguţători din toate colţurile pămîntului şi deoarece şi olandezii înşişi sînt cei mai buni neguţători de pe întreg pămîntul."

Rogov se ducea la cei mai buni negustori de pe pămînt. Îşi imagina uimirea tînărului Telemac la vederea Tirului. Se simţea de parcă ar fi călătorit toată viaţa. Aducîndu-şi aminte de Hansa, numea şi el, alături de abatele De Laporte, oraşele ei „hanseatice", de parcă ar fi trăit în secolul al XVIII-lea. Vorbea limba acelui secol cu aceeaşi uşurinţă cu care o vorbea pe aceea a contemporanilor săi. Infinitul omogen care-l înconjura — apa, cerul, lumina — era vădita expresie orbitoare a unui alt infinit omogen: timpul. Nu putea spune: aici începe apa, acolo sfîrşeşte lumina. Rogov urma drumul străbătut de abatele De Laporte, îi continua călătoria, cunoaşterea Lumii Vechi şi a celei Noi. Şi iarăşi puse puternic stăpînire pe sufletul lui sentimentul chinuitor şi entuziast al hoinarului îmbătat de întinderile nesfîrşite ale lumii. Recitea rîndurile scrise cu două sute de ani în urmă cu emoţia cu care ar fi scris el însuşi unei corespondente necunoscute pe care o căuta mereu şi pe care se ducea acum cu corabia s-o descopere „în marea capitală a lumii".

„...Doamna mea, întoarce-ţi privirile spre istoria negoţului şi vei vedea în ea aceleaşi schimbări ca şi în istoria statelor. Vei afla că a cuprins Asia, Europa, Africa, stîrnit de aceleaşi pricini, întins cu aceleaşi mijloace, năpăstuit de aceleaşi restrişti.

„...In Olanda şi mai cu seamă la Amsterdam, se află un număr covîrşitor de neguţători înzestraţi cu priceperea trebuitoare negoţului pe care-l fac pentru ei sau pe socoteala străinilor. Primesc comenzi de cumpărare şi de vînzare din toate părţile lumii şi sînt în măsură să le îndeplinească numaidecît. Această pri-

cepere se împleteşte cu o cinste mare şi treburile celor ce şi-au pus încrederea într-înşii sînt gospodărite cu aceeaşi sîrguinţă ca treburile lor ; iar dacă se face oarecare deosebire între interesele proprii şi interesele altora e numai pentru ca cele străine să fie gospodărite cu şi mai multă socoteală.

„...In vreme ce, în alte ţări, neguţătorul nu se deosebea de un ticălos de salahor, acolo se ridica la rangul de legiuitor. Monarhiile puternice îşi făureau armate, iar acest stat mic atrăgea neguţători ; şi deşi patima cîştigului dăuna patimii gloriei, deşi poporul era mai mult neguţător decît războinic, Olanda a ajuns cu atît mai mult ţara cea mai harnică din lume."

Cugetările economice alternau în „Călătorie" cu descrierea obiceiurilor — adevărate picturi de Brabant[30]) — şi atunci bursa de la Amsterdam sau temniţa, frumoasa grădină a domnului Pinto sau hanul doamnei Bougie răsăreau în miraje multicolore deasupra mării.

„...In această mare adunătură de oameni, nu se putea să nu existe şi şarlatani care să-i fure pe bravii olandezi. Mîinile lucrează adeseori aici, îmi spunea un bancher, dar sorţii cad mai ales asupra străinilor. Coţcarul prins este numaidecît pus sub pază, scos afară din bursă, zvîrlit în canal şi împins cu o cange de corabie ca să nu iasă din apă. După cîtva timp, e scos afară, întins pe mal, unde hainele îi sînt stoarse cu bastoanele, apoi e zvîrlit din nou în apă şi toate acestea se repetă pînă vine comisarul care-l scapă din mîinile gloatei şi-l bagă pentru douăzeci şi patru de ore la răcoare. Dacă se întîmplă ca de pe urma bătăii omul să moară, nimeni nu e pedepsit pentru moartea lui, ca astă pildă să vîre în sperieţi pe cine ar mai vrea să apuce pe aceeaşi cale...

„La bursă, ca şi în alte locuri publice, se plimbă un soi de oameni care fac o meserie cît se poate de legală. Se învîrtesc, ţinînd în mînă două tabachere : una cu tutun obişnuit, cealaltă cu tutun spaniol. Neguţătorul care şi-a uitat sau, poate, de frica hoţilor,

şi-a lăsat dinadins acasă tabachera, se apropie, şi ei îl cinstesc foarte cuviincios cu tabacul lor. La sfîrşitul lunii, li se dă drept răsplată un escalen[30]) — iar de anul nou li se face un dar. Sînt unii cărora meseria aceasta le aduce pînă la cinci sute de guldeni pe an."

În temniţă, abatele văzuse „...nesupuşi, pe care părinţii nu-i pot stăpîni. Tot acolo sînt băgaţi, pe răstimpuri care se deosebesc după crima săvîrşită, feluriţi răufăcători. Ei sînt siliţi să taie cu fierăstrăul şi să lustruiască lemn de Brazilia şi dacă, în pofida pedepselor, nu vor să se îndrepte şi să muncească, sînt băgaţi într-un beci care se umple treptat cu apă şi unde s-ar îneca, dacă nu ar pompa-o. Astfel se văd siliţi sau să muncească sau să moară".

Abatele găsise şi un prieten care să-l conducă prin locuri unde se petrecea.

„...Peste tot, am văzut lume multă, care arată cît de populat este oraşul. Fiecare stă cu sticla, pipa şi prietena lui, bea bere, mănîncă brînză şi unt — şi toate acestea fără să scoată un cuvînt. Totul se petrece fără zgomot, fără ţipete; pînă şi danţul, în timpul căruia ţi se pare că şi scripcarul şi dănţuitorii s-au vorbit să aţipească împreună. În astă privinţă, olandezii nu seamănă defel cu ţăranii noştri din Provence, cărora le place atît de mult să dănţuiască".

Rogov ar fi vrut bucuros să împărtăşească cuiva hazul cu care gusta cartea abatelui. Şi, ca întotdeauna cînd încerca o asemenea dorinţă, îl cuprinse pe nesimţite o stare nervoasă şi senzaţia de singurătate. Avea nevoie de cineva care nu numai să-l asculte sau să-i fie un partener de discuţii rutinat: avea nevoie de un fel de complice, căruia să-i împărtăşească fiecare gînd, o fiinţă de care ducea o lipsă dureroasă.

Rogov avea să vadă o Olandă schimbată de-a lungul veacurilor, o Olandă care îşi strînsese cîşti-

guri de pe urma puterii sale și își păzea acum cu chibzuială și dîrzenie cuferele vechi.

Profiturile încetaseră a mai fi dobîndite numai prin acumulare de bunuri; începuseră a fi dobîndite și prin nimicirea lor și Olanda învățase de minune această artă de a-și mări cîștigurile. Ineca în mare, pe drumul ei dinspre colonii, piperul; strica cu dibăcie, în depozite, scorțișoara, cacao și cafeaua; interzicea pentru mult timp strîngerea cauciucului. Recolte întregi de mirodenii, pentru a căror posesiune, întocmai ca pentru posesia aurului, s-au dus războaie seculare, erau scufundate în mare. Cei care se îngrijeau de bunăstarea Olandei își mențineau prestigiul tot atît de bine ca și alți renumiți neguțători din lume, căci cu cît dispăreau mai multe mărfuri de pe suprafața pămîntului, cu atît scădeau mai puțin prețurile, și, cu fiecare vapor de piper scufundat, se stabiliza mai ferm cursul mărfii la bursă. Ce-i drept, bravii olandezi nu mai erau acum buzunăriți de pungași mărunți, vrednici de dispreț, care puteau fi scăldați în canal și scuturați cu bețele; trebuiau să dea peste mînă unor oameni aprigi la cîștig și însetați de putere care puseseră deja mîna pe primul loc pe mare și pe uscat și împotriva cărora nu puteai folosi bățul: împotriva lor, trebuia să folosești aurul. Și, oricît se încerca preschimbarea olandezului într-un om care să cinstească în chipul cel mai licit bursa europeană cu tutun spaniol, olandezul respingea acest rol: ca și odinioară, ținea să se servească din tabacherele altora.

Toate lucrurile acestea, Rogov ar fi putut să le împărtășească acelui partener care îi lipsea, acelui complice al gîndurilor sale, capabil să intre într-un complot, într-o înțelegere ce-i rămînea cam nelămurită pînă și lui — toate acestea ar fi putut să i le împărtășească împreună cu hazul ce-l resimțea citindu-l pe domnul abate. Lui Rogov îi trecu cu acest prilej prin minte, fără să vrea, o socoteală pe care și-o mai făcuse și înainte în gînd: patru săptămîni pînă la Batavia, patru înapoi. Cum trecuseră aproape trei luni de cînd o văzuse la Stalheim, se putea,

prin urmare, ca ea să se întoarcă curînd în Europa. Dar de ce dracu' își face această socoteală?

Se ridică de pe locul său, vîrî brusc cartea în buzunar și se duse în salonul ofițerilor.

Pasagerii se aflau la masă. La locul de onoare al gazdei, ședea căpitanul vaporului. Obrajii lui bucălați, proaspăt rași, erau trandafirii ca ai unui copil; aurul galoanelor de pe mînecile tunicii lui, strălucitoare și netedă ca o față de masă, scînteia orbitor. În salon plutea miros de colonie, de parfum și de săpun de toaletă: înainte de masă, pasagerii își puneau alte haine; bărbații se bărbiereau. La masă, mirosurile de parfumerie se amestecau cu mirosul de la bufet și de la bucătărie: se servea supă de sparanghel cu frigănele presărate cu parmezan.

După ce fetele care serveau la masă se făcură nevăzute și bufetierul se dădu la o parte, intră radiofonistul cu un difuzor în mînă.

— L-ai pus la punct? — îl întrebă amabil căpitanul, mutînd o frigănea cu vîrful unghiei. Cocheta ușor cu albeața manșetelor și cu manecura.

— Da, dom' căpitan, — răspunse radiofonistul.

Așeză difuzorul pe pian și vîrî ștecherul în priză. Un sunet monoton de orgă umplu cabina, acoperind huruitul mașinei și al elicelor. Un cor căuta să țină isonul orgei, dar rămînea în urmă, și armonia lui uniformă, parcă purtată de vînt, mai plutea încă în salon în timp ce orga trecea la altă tonalitate.

— E divin, — rosti cucoana care ședea la dreapta căpitanului.

— Da, *madame,* — răspunse căpitanul; — e slujba duminicală de la Londra.

— Slujba duminicală, — repetă un pasager cu ceafa rasă, punîndu-și o frigănea în supă.

— Londra, — adăugă după o clipă un altul, cu ochii portocalii, de pește, punîndu-și, la rîndul lui, o frigănea în supă.

— Slujba de duminică, — rosti o doamnă tunsă scurt și cu cîrlionți de păr fals lipiți pe tîmple.

— Londra? — întrebă uimită doamna care-și lăsa părul să crească.

Orga vuia, cînd acoperind corul, cînd cedîndu-i locul, şi părea că din pricina acestui vuiet zăngăneau paharele aşezate în jurul carafelor de apă şi se clătinau soneriile-pară care coborau deasupra mesei. Auditoriul trona ca pe jilţurile din biserică, cu ochii lăsaţi pios în farfurii şi ducînd cuvios lingurile cu supă la gură. Trupurile lor aveau ceva de alabastru, ca statuetele grosolan colorate înşirate la o tombolă de bîlci. Pasagerul gras, cu cap rotund, gît gros şi burtă mare, care era vecin cu Rogov, îşi şterse chelia cu batista şi spuse cu autoritate, adresîndu-se bufetierului:

— *Halo, mister steward!* *) Un sifon şi o jumătate de Nirnstein.

Orga tăcu, un pastor cu glas de bariton îşi începu predica şi chelneriţele intrară în salon aducînd fripturile şi sosurile.

Rogov se ridică brusc. Vecinul lui fornăi nemulţumit, scoţîndu-şi burta de sub masă. Aproape toată lumea se uită nedumerită la cel care tulburase pe neaşteptate dejunul. Numai căpitanul cel trandafiriu ca un prunc surîse cu înţeles; îşi cunoştea bine pasagerii. Paşapoartele lor erau în dulapul lui, alături de jurnalul de bord şi de alte documente. Se răsuci uşor spre dreapta:

— Pastorul are o voce plăcută, *madame*.

— O, da!...

Rogov nu-şi mai părăsi cabina pînă spre seară. Cînd se urcă din nou pe punte, ghemul portocaliu, de foc, al soarelui se rostogolea spre asfinţit, iar la răsărit luceau alte două gheme, aproape tot atît de uriaşe şi de calde ca şi soarele. Nu-ţi puteai da seama dacă e reflexul soarelui sau nişte planete care apuneau. Se uită multă vreme la ele, crezînd că e vorba de un joc de lumini; dar ele se stinseră deodată şi deasupra lor se ridică un val de fum negru. Erau nişte cargoboturi pentru transport de cherestea care mergeau în aceeaşi direcţie cu vaporul lor, la o distanţă de trei-patru noduri unul de celălalt. Vaporul de pa-

---

*) Alo, domnule chelner! (In limba engleză). (N. trad.)

săgeţi le-o luă înainte. Cuburile galbene de lemn se ridicau mult deasupra corpului vaselor. Ele sclipeau din cînd în cînd cu pete în văpăi de cadmiu cum luceşte lemnul proaspăt cojit în bătaia soarelui de după amiază. Cargoboturile înaintau greu şi, să nu fi fost dîra prelungă pe care o lăsau în urmă elicele şi panglica de fum negru-roşcat de deasupra, ar fi semănat cu şlepurile complicate de transportat cherestea de pe Volga, care-şi expun blînd vîntului şi luminii coastele lor de scînduri galben-portocalii.

Vecinul lui de masă, pasagerul cel rubicond, trecu pe lîngă Rogov cu un binoclu pe burtă. Rogov îi ceru binoclul. Pasagerul uitase pesemne că Rogov îl enervase la masă : fără ranchiună, trase încet peste cap cureaua binoclului după ce-şi scoase mai întîi pălăria.

Lentilele îi arătară precis conturul cargoboturilor pentru transportul de cherestea ; încărcătura de pe punte era întretăiată de liniile ce mărgineau faţetele strălucitoare ale stivelor înalte, iar la pupa se vedeau clar nişte pavilioane mici, roşii.

Rogov îşi aduse aminte surîzînd de fraza aceea cu înflorituri despre statul olandez : „Este o putere maritimă care a luat naştere din negoţ şi se gîndeşte mai puţin să-şi vîndă roadele propriului ei pămînt decît să cîştige din productele altor popoare“.

— Cuvinte de aur, domnule abate ! — spuse Rogov luînd loc pe bancă.

Rămase pe punte pînă ce întunericul coborî pe apă, luminile de semnalizare ale navelor de transport se topiră şi se zări licăritul primului far olandez din drumul lor — Scheveningen. Peste puţin, vaporul pătrunse în gurile rîului Maas şi luă pe bord pe pilotul din Rotterdam.

XIII. SUPUSUL

Într-o zi, Rudolf Quast începu să tuşească şi în odaia pustie răsună deodată o tuse străină, ce semăna a şuierat, a cloncănit. Îl cuprinseră gînduri

negre: își aminti de răposata lui soție — cu puțin înainte de a muri, îl speriase cu o tuse asemănătoare. Tulburat, se îndreptă spre fereastră. I se năzări că în spatele lui și undeva, sus, aproape de tavan și în toate ungherele răsună pași străini, de parcă o droaie de musafiri ar fi umblat prin odaie. Își roti privirile prin cameră. Era goală. Era chiar prea goală: nici perdele la geam, nici așternut pe pat, nici haină în cuier, nici preș în prag care să absoarbă zgomotele. Sunetele se preumblau prin casă întocmai ca prin pod și odaia se distingea de pod numai prin lampa care atîrna țiuind și clipind în mijlocul tavanului. Rudolf Quast se întinse pe patul gol.

Nu era mult de cînd nu se deosebea de sute de alți oameni care rătăceau pe malurile Neisseului, în jurul podurilor înguste de fier. De la un timp însă, trecătorii începură să-și oprească privirile asupra vestei lui decolorate de soare și asupra capului lui ciudat de mic, așezat pe gîtul acela subțire ca un port-drapel. Chiar el își privea îndelung și cu nepăsare mîinile: erau de un galben ca ceara și cute mărunte îi încrețeau vizibil pielea ca o coală de hîrtie mototolită, iar degetele i se îndoiau cu ușurință.

Rătăcea în preajma debarcaderelor, unde bărcuțe colorate ca niște surîsuri erau închiriate de către proprietarii lor serioși și grijulii. Uneori, avea norocul să ajute pe cîte cineva să coboare din barcă și căpăta cîte un bacșiș. Alteori, era tocmit să vîslească. Ședea la vîsle, iar la pupa se afla o pereche preocupată de ea însăși. Vîslea pînă la lunca de pe celălalt țărm și rămînea să păzească barca în timp ce perechea dispărea în sălcinișul verde, scund și des, agitat de vînt. Într-o zi, se furișase să se uite prin tufe cum își petreceau vremea îndrăgostiții. Îi plăcuse fata aceea, îmbrăcată într-o rochie de sărbătoare albă cu dungi albastre. Stătea întinsă pe iarbă și strîngea tare ochii — bătută în față de lumina soarelui — iar gura îi era întredeschisă într-un surîs dulce. Purta ciorapi neobișnuit de lungi, cu văpăi de mătase, care-i strîngeau piciorul ca tricoul unei călărețe de circ. Rămase nepăsător. Perechea băgase sub banca de la pupa un

pachet învelit în hîrtie. Quast se tîrî pînă la barcă şi se culcă lîngă apă, aşteptîndu-i cu răbdare pe cei doi amanţi să se înapoieze. După ce se întoarseră, îi porunciră să meargă mai departe, scoaseră pachetul şi se puseră pe mîncare şi băutură. Apoi, înveselindu-se, vrură să acosteze din nou. Sticla de vin fu azvîrlită în apă, iar resturile de mîncare zăceau pe hîrtie. Lipită de prietenul ei, fata dispăru în sălciniş. Quast rămase singur cu rămăşiţele minunatului ospăţ. Işi dădea seama perfect de tot. Ştia că, dacă va rezista şi-i va duce pe cei doi fericiţi înapoi la debarcader, îi vor da bani cu care va putea cumpăra de zece ori mai mult decît bucăţile acelea morfolite, rupte, de franzelă cu brînză şi bucata aceea de prăjitură începută. Se va întoarce apoi iar la debarcader şi va aştepta să-l tocmească altă pereche fericită. Asta s-ar putea întîmpla a doua zi sau peste două zile sau, poate, peste o săptămînă. Totuşi, în preajma bărcilor, acolo la debarcader, inima lui mai putea păstra o urmă de speranţă. Dacă însă nu va rezista... Da, îşi dădea seama perfect de tot! Cuprins de ură, trecu peste speranţe, peste debarcader, peste perechile de fericiţi. Genunchii îi tremurau, căzu, în timp ce se îndrepta spre pupa, şi înghiţi, ca un cîine hămesit, franzela unsă cu unt, cu mirosul dulceag de brînză care se lipise de ea şi prăjitura muşcată. Vomită numaidecît drept în apă. Coborî din barcă şi, clătinîndu-se, cu broboane reci de sudoare pe frunte şi deasupra buzelor, o porni de-a lungul ţărmului spre oraş; se făcuse mic şi-şi ţinea ochii în pămînt ca un hoţ. De atunci, nu se mai arătase la debarcader.

Intr-o zi, un om în haine ponosite şi decolorate se apropie de el. Se aşezară amîndoi pe malul Neisse-ului. In întreaga lume, mereu şi pretutindeni, apa atrage oamenii care n-au nici o treabă. Stătură alături două ceasuri şi tăcură aproape tot timpul. Dar şi fără a se privi, se înţelegeau de minune. Cu acest prilej, Quast află că poate cîştiga în fiecare sîmbătă o porţie de salată de cartofi şi o halbă de bere. Noul lui prieten numise munca aceasta „pilda vie" şi făcuse observaţia că principalul era să nu te fîstîceşti.

Din ziua aceea, Quast fusese de două ori la berăria din apropierea gării și, într-adevăr, de ambele dăți, mîncase salată și băuse bere.

Era sîmbătă, și Rudolf Quast se putea duce din nou la berărie. Se sculă din pat. Seara învăluise în întuneric odaia și ea nu mai semăna cu un pod. Quast îi dărui cîteva priviri, așa cum le dăruiești omului de care, după ce ai trăit cu el laolaltă, ești silit să te desparți pentru totdeauna: încă o zi și trebuia să părăsească locuința. De două ori, mai avea să doarmă sub acoperiș; după asta, îl aștepta cerul ospitalier și îndatoritor, deschis spre tus-patru vînturi.

Se duse la berărie fără pic de sfială, cu pasul sigur al muncitorului chemat la datorie. Tot ce văzu acolo, îi păru familiar. La tejghea, se agitau brațele presărate pînă la cot de pistrui ale cîrciumăresei. Pistruii îi împodobeau nasul și alcătuiau un cuib albăstriu pe frunte, în fața cărării drepte ce împărțea în două părul ei roșu. Două cozi groase îi încununau capul, care părea o reminiscență a unui pașnic veac trecut.

Secolul de azi se plimba prin berărie: Frieda cea albă la trup și cu o chică de păr negru, tuns scurt și buclat, cu ceafa rasă, albăstrie, se uita cu ardoare și voie-bună curat bavareză la bărbați. Ca o pasăre de pradă ce urmărește dintre nori zborul a zeci de neînsemnate viețăți înaripate, străpungea cu o privire ce nu dădea greș cele cincizeci de halbe de bere aflate în dreptul bărbiilor clienților. Și era deajuns ca măcar una să se golească, pentru ca brațul iscusit al Friedei, aidoma păsării de pradă din nori, să se repeadă asupra ei și halba să se încingă din nou cu chihlimbarul berei. Dar clienții măsurau și cîntăreau cu grijă fiecare înghițitură și Frieda n-avea ce face.

Cînd Quast intră în berărie, ședința era deja deschisă și vorbea un grăsan. Vreo patruzeci de inși ședeau la mese. Dîre de fum de țigară de foi se înălțau deasupra halbelor pe jumătate golite. La masa mare și rotundă dintr-un colț îndepărtat al berăriei, se afla președintele și doi-trei dintre noii prieteni ai lui Quast. Vizitatorii îl ascultau pe grăsun: unii — distrat, indiferent, alții — cu înțelegere.

Omul vorbea gîfîind, abia întorcînd capul și strîngînd în palmă halba, de parcă ar fi vrut să încălzească resturile de bere. Quast văzu numaidecît cum sta situația : salata se mîncase ; doar farfuriile goale se mai aflau pe masa rotundă, iar berea fusese sorbită aproape pînă la fund. Atent, ca să nu-l deranjeze pe orator, se așeză la masă și se uită supus la președinte.

— Parcă ei vor să ne creadă ? — întreba grăsunul, oftînd la fiecare două cuvinte. — Primim doar ajutor ! Și cu asta, basta ! Ba, de îndată ce-mi văd burta... s-a terminat : „N-o duci chiar atît de rău, burtosule !“ Încearcă de le dovedește că burta-i goală...

Quast aruncă din nou o privire piezișă președintelui. Acesta sta nemișcat și aerul său serios invita publicul să fie atent. Era bolnav de boala lui Addison — boala bronzului : chipul lui avea un luciu mat de medalie veche și ochii lui erau bulbucați, tot ca ai unei medalii. Coborî pleoapele. Frieda se repezi atunci fluturîndu-și părul ei negru și puse în fața lui Quast o porție de salată de cartofi cu miros de ceapă și o halbă de bere galben-aurie. Furculița îi tremura lui Quast în mînă și își apropie farfuria de bărbie. Președintele îi scrise un bilețel : „De ce întîrzii ? E rîndul tău.“

— Plătesc bani pentru grădina de zarzavat, — urma grăsunul. — Ce-și închipuie dumnealor ?... Și trăim acolo. Mi-am făcut singur o casă, unde eu și soția dormim în lung, iar cei patru copii în lat. Dacă vreunul vrea să se dea jos, trebuie să sară peste ceilalți. Mi-am făcut casa dintr-un furgon. Pe una din scînduri, mai scrie încă : „Circ.“ Am început să mă gîndesc la circ... Cel mai mic dintre băieți are trei ani. S-a îmbolnăvit. Nu doarme noaptea. Și scîncește întruna. Mama îi dă apă. Dar el cere lapte. Dă-i lapte! Lapte și iar lapte. Ce pot să fac ?...

Grăsanul sorbi o înghițitură de bere.

— Lapte ! — repetă el, răsuflînd din greu. — Mi-am pierdut somnul din pricina afurisitei ăsteia de boli. Nu-l mai pot auzi cum scîncește !... Și de aceea

am făcut, împreună cu nevastă-mea, o scrisoare către circ. Nevastă-mea mi-a dat ideea unor cuvinte tare frumoase.

Se stîrni rumoare în berărie. Nici urmă de nepăsare sau neatenție.

— Ce este? — întrebă oratorul. — Ați auzit de scrisoare? N-ați auzit?... Am trimis-o și am așteptat... Cînd, deodată, mă pomenesc cu un tovarăș cunoscut care îmi aduce un ziar. În ziar — scrisoarea mea. Am înlemnit. Nevastă-mea mi-a zis: „Acu' ești renumit, o s-o ducem bine." Scrisoarea a început să circule prin ziare. Le-a plăcut tuturor că mă ofeream să intru în cușca leilor. Pentru o sută de mărci. Ce-i drept, prețul l-am pus chiar eu: sînt gata să intru într-o cușcă de lei pe care nu-i cunosc deloc pentru suma de o sută de mărci de care am nevoie ca să-mi hrănesc copiii. Nevastă-mea a fost aceea care m-a sfătuit să scriu de copilași.

Am devenit cunoscut, asta-i adevărat. Într-o zi, a venit la mine un fotograf. M-a întrebat: „Dumneata ești ăla?" „Eu." S-a uitat la mine și a zîmbit. „De ce zîmbești?" l-am întrebat. „Vezi, dumneata ăi fi fiind bun pentru lei, dar, dacă îți public fotografia în ziar, nimeni n-are să creadă că ești un înfometat..." Și a plecat. A doua zi, ziarele au început să publice, sub numele meu, poza unui necunoscut, pe care l-or fi scos dintr-un spital, se vede, că era numai piele și oase... „Poftim faima mea!" i-am spus nevestei. Circul nu mi-a răspuns... Într-o seară însă, s-a oprit în fața grădinii mele de zarzavat un Mercedes. Cît pe aci să dărîme gardul: n-avea loc să intre. Nevastă-mea mi-a șoptit: „Iată norocul!"... Ne-am pomenit cu o cucoană: „Dumneata ai vrut să intri în cușca leului?" „Eu." „Pentru ce?"

— Și chiar ai fi intrat în cușcă? — îl întrerupse pe grăsun o voce naivă.

— „Priviți!" i-am spus cucoanei. Și i-am arătat casa. S-a uitat prin ușă. Apoi mi-a zis: — „Eu sînt *Frau Direktor* Krieg; poftim asta din partea societății de binefacere." Și i-a dat nevestii-mi un pachet. În pachet era o jumătate kilogram de cafea surogat.

Iată norocul ce dăduse peste noi!... Şi *Frau Direktor* mi-a mai spus: „Dumneata îţi dai seama, desigur, că în ţara noastră este sărăcie — ceva întîmplător şi care nu poate să dureze mult..." I-am răspuns: „Întîmplător, chiar mi s-a întîmplat. Şi de doi ani numai!..." „Dar dumneata cred că nu eşti pentru distrugerea societăţii?" m-a întrebat dînsa. „Vai, scumpa mea *Frau Direktor!...*"

Grăsunul se sufocă. Îşi descleştă mîinile, scăpînd din încercuirea lor halba de bere, dar o strînse numaidecît şi o duse la gură. Sorbi, fără să mai stea pe gînduri, rămăşiţele de bere. Glasul lui sună strident:

— Nu i-am spus nimic. Fiindcă erau lîngă mine nevasta şi copiii. Dar voiam să-i spun: „Tu plăteşti o sută de mii pentru o maşină..."

— Ba plătesc şi cîte două sute! — strigă cineva dintr-un colţ.

— „Tu te plimbi cu maşina, — strigă grăsunul, — şi vorbeşti de societate, spui că nu trebuie distrusă! Să văd să trăieşti cum trăiesc eu! Ce-ai să spui atunci? Eu crăp de foame în societatea ta! Cu copiii mei cu tot! Crăp! Crăp!..."

Striga acest cuvînt, agitînd fără rost braţele în aer, neştiind ce să facă cu ele în clipa aceea. Preşedintele cu chip de bronz îl trase să se aşeze. Gîfîind, grăsunul se prăbuşi pe bancă. În berărie, se lăsă o tăcere nebişnuită.

Celălalt vecin al preşedintelui se sculă atunci în picioare şi cu un glas răguşit, dar puternic, de parcă vorbea prin megafon, strigă de răsună întreaga berărie, apăsînd şi scandînd cuvintele:

— Aşa ceva-nu-se poate-întîmpla-în Uniunea-Republicilor-Sovietice-Socialiste!

Şi se aşeză la loc.

Berăria începu să vorbească toată deodată. Cuvintele nu se mai distingeau. Fiecare cerea să fie ascultat. Dar nimeni nu voia să asculte. Un tînăr, un copil aproape, roşu la faţă, se apropie de masa rotundă şi ceru strident să i se dea cuvîntul:

— Daţi-mi voie! Eu, de pildă, sînt contabil. Numele meu e Schudel... Daţi-mi voie!

Dar nici el, nici ceilalţi clienţi înfierbîntaţi ai berăriei nu izbutiră să ia cuvîntul. Acelaşi bărbat cu vocea surdă se sculă din nou şi, schimbînd ordinea cuvintelor, repetă tare :

— În Uniunea-Republicilor-Sovietice-Socialiste-nu se poate-întîmpla-aşa ceva !

Berăria răspunse cu o nouă explozie de strigăte. Preşedintele se sculă încet de la locul lui. Răsuci în toate părţile capul cu ochii bulbucaţi şi tulburi ca ai unei medalii şi aşteptă să se facă linişte. Apoi rosti convingător :

— Încă o pildă vie a mizeriei din ţara noastră. Vă va vorbi şomerul Rudolf Quast, fochist de la uzinele B.M.W., treizeci şi opt de ani, fără familie.

— Fără familie, — repetă sfios Quast, ridicîndu-se şi opintindu-se ca să împingă masa grea.

În clipa aceea, cîrciumăreasa, de parcă ar fi presimţit ceva, o strigă tare pe Frieda. Dar Frieda nu era prin apropiere. Ea se afla în coridorul care ducea spre bucătărie şi toaletă. În semi-întunericul coridorului tînărul contabil cu numele de Schudel o înghesuia la perete, din ce în ce mai roşu la faţă. Frieda se apăra cu iscusinţă, trăncănind şireată :

— Să pui mîna, nu zic nimic ! Dar mai mult, nuuu !... Iar tu sari şi la pupături ! Te înfigi, te înfigi întruna... Hai... cară-te !...

— Frieda ! Frieda ! —striga stăpînă-sa cu vocea subit răguşită de emoţie. Cuiburile albastre de pistrui de pe faţa ei deveniră violete ; apuca ba un obiect, ba altul, de parcă se vedea silită, ca la foc, să salveze totul dintr-o dată.

— Frieda !

Afară, sub fereastra cea mare, se agitau umbre mătăhăloase.

— Frieda !

Şi, deodată, ceva trecu şuierînd prin geam. Cu un zăngănit puternic, geamul se brăzdă de crăpături, transformîndu-se pe dată într-o stea uriaşă, sclipitoare, ca gheaţa spartă printr-o lovitură puternică. În aceeaşi clipă, dublînd zgomotul şi zăngănitul, năvăliră ca soldaţii înăuntru pe uşa dată de perete unul,

doi, trei, o mulțime de vlăjgani cafenii, bine înțoliți.

Împingînd și răsturnînd mesele și băncile, zvîrliră pe dată în stradă cîțiva oameni ce se aflau în apropierea ușii.

Frieda alerga de la o masă la alta să strîngă halbele. Cîrciumăreasa ascundea farfuriile sub tejghea.

Quast nu avu vreme să-și înceapă discursul; sorbi berea dintr-o înghițitură, strînse halba în pumn și o ascunse sub masă. Clienții se retraseră într-un colț, spre fundul berăriei, făcînd zid, gata să se apere. În centrul apărării, se afla masa rotundă cu președintele de bronz. Totul se petrecu aproape fără țipete. Berăria se zbîrlea parcă de atîta hîrșîit de picioare de atîta zgomot de mese împinse cît colo, de atîta clinchet și zăngănit de halbe. Cei care nu voiau sau nu puteau să se apere fură zvîrliți afară sau țîșniră fulgerător pe coridor spre toaletă și bucătărie, urmînd pilda contabilului Schudel cel iute de picior. Agresorii se apropiau de grupul oamenilor strînși în jurul președintelui. Se vedea că aveau experiență și că veniseră bine pregătiți.

Deodată însă, inițiativa le scăpă din mînă.

Președintele păru că prinde viață. Întunecîndu-se la față și accentuînd astfel și mai mult asemănarea sa cu bronzul, dădu ordin prietenilor săi :

— În stradă !

Aproape întregul lanț se propti de masa rotundă și o împinse cu toată puterea înainte, răsturnînd-o într-o clipă, așa uriașă și grea cum era, peste flăcăii cei cafenii. La adăpostul mesei, ca după un scut, atacații sparseră frontul agresorilor și se repeziră spre ieșire. În ușă, se încinse o bătaie și abia prinse unul a geme de durere, că se și porniră țipete, care crescură vertiginos, transformîndu-se într-un urlet aprig.

Quast își aminti mai tîrziu că ridicase deasupra capului halba de bere strîngînd bine în pumn toarta de sticlă și că izbise la întîmplare cu muchea fundului ei tare ca fierul. O lovitură în ceafă îl făcu să vadă stele verzi ; se dezmetici abia în stradă, vîrît într-o grămadă de oameni încleștați care se rosto-

goleau ca un balon urlător pe drum. Continuă să-şi vînture pumnii. Dar din halbă nu mai avea în mînă decît toarta şi un ciob ascuţit de sticlă. Tăia, dădea în dreapta şi în stînga cu ciobul acesta.

În străfulgerarea unei clipe, îl văzu pe omul de bronz cu ochii bulbucaţi prăbuşindu-se la pămînt fără urmă de lumină în pupile şi pe oratorul cel rotofei, care se declarase gata să intre în cuşca leilor, întins la picioarele lui. Faţa grăsanului se înnegrise de sînge. O uniformă albastră cu nasturi strălucitori ridică o bîtă să-l lovească pe Quast. Ar fi fost o lovitură la fel de teribilă ca aceea care-l doborîse pe grăsan; Quast sări înlături şi se lăsă la pămînt. Cineva îl apucă de la spate, de coate şi se atîrnă de el. Quast se scutură din răsputeri şi zvîrli greutatea ce i se agăţase de braţe. Nu mai era nici o clipă de pierdut. O rupse la fugă.

Un gură-cască încercă să-l împiedice. Ce caraghios! Pe el, nimic nu-l mai putea opri. Dorinţa nestăvilită de a se salva îl gonea înainte de-i sfîrîiau călcîiele. Un bărbat înalt şi slab sta lipit de faţada unei case. Oftatul lui deznădăjduit: „Of, of, popor german!..." ajunse pînă la Quast.

Fugea, fugea, fără să se uite înapoi. Nu pricepea cum de rămîn toate la fel, cum de nu se schimbă nimic sub impulsul fugii lui chinuitoare. Dinspre gară, se auzeau fluierături prelungi, nepăsătoare, trenurile băteau tactul marşurilor lor grăbite. Asta era, fără îndoială, o stratagemă a duşmanului. De frică, i se strînse inima. Viaţa nu voia să ştie de el, îi era totuna dacă va scăpa sau nu, dacă va izbuti să se salveze de urmăritorii lui sau se va prăbuşi pe caldarîm şi va zace cu faţa înnegrită de sînge. Dar Rudolf Quast voia un singur lucru: întreaga sa fiinţă, din creştet pînă în călcîie, era cuprinsă de o singură dorinţă: să se salveze. Groaza de nepăsarea care-l înconjura îl silea să se bizuie numai pe sine însuşi, pe puterile sale şi îşi încordă forţele tot mai tare, cît mai tare pînă cînd, sleit, se prăbuşi la pămînt.

Zăcea cu fața în jos pe taluzul liniei ferate. Țipenie de om în jur. Luminile rămaseră departe în urmă. Pămîntul începu a se cutremura sub el. Se ridică hotărît să-și reia fuga dacă prin apropiere s-ar arăta urmăritori și dacă picioarele ar mai vrea să-l slujească. Un tren trecu zgomotos; cuptorul uruitor al locomotivei îl orbi o clipă și dispăru ca fulgerul înghițit de beznă.

Cîteva clipe, Quast rămase locului, cuprins de o toropeală rece. Deschizînd ochii, simți o durere ascuțită și sîcîitoare în cap, de parcă i-ar fi jupuit cineva încet pielea de pe ceafă. Duse cu teamă mîna la spate. Părul i se năclăise în smocuri, degetele i se umeziră și se făcură lipicioase.

Groaza îi strînse din nou dureros pieptul. Sări în picioare, se uită înfricoșat împrejur și ciuli urechile. Era liniște în noapte. Mult timp, nu se putu hotărî încotro să apuce. În cele din urmă, trecu terasamentul și căută să ocolească gara.

Intr-un tîrziu, se înapoie în odaia lui. Casa dormea. Scuturat de frigul pătrunzător al nopții, pipăi pe plita goală ca să dea de cutia de chibrituri. Avea un singur chibrit. Odaia repeta deslușit fiecare foșnet și, cînd Quast încercă să scoată cu unghia chibritul din cutie, cineva, din colțul celălalt, lîngă ușă, zgîrie, ca și el, ceva cu unghia.

Găsi pe întuneric lănțișorul de la lampă și-l trase în jos. Dar, în aceeași clipă, îi trecu prin gînd că ar fi mai bine să nu aprindă lampa, fiindcă lumina ar putea să atragă atenția urmăritorilor de care abia scăpase. Ideea că primejdia trecuse se înfiripa, și acest gînd îl învioră un pic, îl făcu chiar să zîmbească. Ii era frig. Durerea, cînd îl apăsa pe creier, cînd se îndepărta ca un val. Hotărî să se culce. Trebuia să închidă gazul. Mirosul lui dulceag începuse să-l gîdile în nas și să-l usture în gît. Trebuia să ridice brațul și să tragă de lănțișor. Quast însă sta cu pumnii proptiți de marginea mesei, sprijinindu-și pe ea tot trupul ostenit, fleșcăit.

Deodată, cu pași grei, se apropie de pat. Se mai aflau acolo cîteva zdrențe. Se întinse pe scîndurile

goale și, ghemuindu-se, se înfofoli. Tare ar fi vrut să se încălzească. Dîrdîia întruna. Durerea îi apăsa creierul ca beția. Ochii i se închideau de la sine și conștiința, ba îi era înghițită de întuneric, ba se trezea — și asta atunci cînd durerea se depărta ca un val. Dar valul revenea numaidecît acoperind totul și clipocea, îi lovea creierul cum lovește apa coastele unei bărci. Barca se legăna lin; la cîrmă zăcea pîinea albă cu unt și brînză. Brînza avea un miros dulceag; mirosul ei îl gîdila în gît. Odaia era mare și gazda, desfăcînd brațele disperată, spunea: „Acum nu mai pot face nimic cu dumneata, domnule Quast; stai aici cît poftești. Stai, pentru că ești un hoț." „Hoțul! Hoțul!" striga fata cu rochia aceea de sărbătoare albă cu dungi albastre și-l urmărea, arătîndu-l cu degetul: „Uite hoțul! Ne-a furat brînza". Quast alerga gîfîind și mestecînd brînza lipicioasă, împuțită. Brînza asta vîscoasă, dezgustător de dulceagă, îi astupa nările, îi venea rău de la mirosul ei, dar alerga întruna; cineva îl prindea și-i dădea drumul; nu-i ajungea aerul, gemea și tușea, tușea ca nevastă-sa înainte de a muri. Nevastă-sa spunea încet: „Of, of, popor german!" O strîngea în brațe. Era rece. Ciorapii, negri, lungi îi strîngeau picioarele ca un tricou, iarba înaltă o înghițea, ținea gura întredeschisă într-un surîs dulce. Dulceața era de nesuferit; nu mai putea să răsufle. Gîtul îi era îmbîcsit de putoarea aceea dezgustătoare; nu mai avea nici o clipă de pierdut: trebuia să fugă, să fugă, să fugă.

Rudolf Quast începu să se zbată. Pentru o clipă, o văpaie țîșni în el cu puterea luminii de zi și-i strigă un singur cuvînt disperat:

— *Gazul! Gazul!*

Căzu din pat. Căzătura trezi într-însul putința slabă, parcă străină de ființa lui, de a se mișca. Se tîrî spre masă, se agăță cu mîna de marginea ei. O distanță foarte mică îl mai despărțea de lampă. Trebuia să apuce lănțișorul și să tragă de el. Dar Rudolf Quast se liniști. Fără umbră de durere, își aduse aminte cum, nu demult, la vecinii lui, au venit într-o zi

pompierii și, în prezența unui *schupo**) în uniformă albastră, au spart ușa. Cu măști pe față, pompierii pătrund în odaie. Deschid ferestrele. Pe pat zac soțul și soția, negri-vineți, asfixiați de gazul de iluminat. În părul soției e înfiptă floarea de lămîiță din ceară cu care s-a cununat la pastor în urmă cu treizeci și cinci de ani. Schupo cel albastru și un polițist fără uniformă intră în odaie după ce s-a aerisit destul, și întocmesc procesul verbal...

Vai, cît de încet îi spune nevasta: „Iartă-mă, Rudolf!" Cu rochia ei albă, de sărbătoare, se apleacă asupra lui și-l privește cu ochi de fată tînără, plini de lacrimi.

Fluierături tărăgănate de locomotivă însoțesc dimineața. Vin pompierii. Ușa trosnește. Rudolf Quast zace pe podea, cu un braț ridicat în sus, cu care încă se mai ține de marginea mesei.

XIV. VAN ROSSUM COBOARĂ PAVILIONUL

Amenajarea noului vapor al lui van Rossum lansat pe apă era pe sfîrșite. Nava urma să fie vopsită în alb și albastru și deja literele de lemn din care se compunea „Haarlem" fuseseră aplicate la pupă și aurite. Dar în toiul lucrărilor, șantierul primi dispoziția să acopere albastrul cu negru, să scoată aurul de la pupă și să dea vaporului numele nou de „Helena", ale cărui litere să fie și ele vopsite în negru. Corpul alb al vaporului pe tot lungul bordului, cît și cabina albă a timonierului și duneta albă a căpitanului fură prevăzute cu chenar de doliu. Tot portul știa pentru ce.

Lui Phillipp van Rossum îi fură aduse schițele noii amenajări interioare ale cabinelor de pe „Helena" — culoarea și desenul tapetului pentru pereți, forma și culorile pentru armatură. El examină cu atenție schițele, apoi luă nota explicativă a inginerului și scrise pe ea cu albastru: „Se vor lăsa ca înainte."

*) Prescurtarea cuvîntului *Schutzpolizei* — sergent de stradă (în limba germană). (N. trad.)

N-ar fi fost rentabil să întîrzie lansarea vasului pentru ca să caute un stil mai frumos.

Tocmai cînd se ocupa de asta, i se anunţă că a sosit domnul Rogov din Leningrad care doreşte să-l vadă. Îşi scoase *pince-nez*-ul şi se sculă. Venind în întîmpinarea lui Rogov, zîmbea şi glăsuia moale:

— În ce limbă o să vorbim? În engleză? Germană? Rusă?

Poseda bine limba rusă, cu precizia străinului care a studiat cu luare aminte gramatica, şi cum rusa era limba cea mai grea dintre limbile pe care le cunoştea, o vorbea cu plăcere, cochetînd un pic cu accentul său.

— O da, da! — exclamă el, poftindu-l pe Rogov să ia loc in faţa lui. — Doar am stat în Rusia cincisprezece ani! Am făcut treaba pe care o face astăzi Frans... Cum? O, firma noastră lucrează cu Rusia de aproape cincizeci de ani. O jumătate de secol! Cît a trăit tata, lucra în Rusia fratele meu mai mare, Hubert. După moartea tatii, am trecut eu în locul fratelui meu, m-am făcut rus, ha, ha! Azi am redevenit olandez şi rusul nostru este Frans... Frans?... Da, mi-e nepot: e fiul răposatului meu frate mai mare. L-aţi bolşevizat cred cu totul pe rusul nostru Frans. Nu-i aşa?

— Asta ar însemna să sabotăm comerţul exterior sovietic, — rîse Rogov.

— Da? Am înceta să vă mai trimitem agenţi? Ha-ha! Ei, sper că Frans va rezista pericolului roşu, nu-i aşa?

— Sînt de aceeaşi părere, — încuviinţă Rogov.

— Da, da, — continuă van Rossum zîmbind, — eu însumi m-aş supune bucuros acestui pericol... o lună, două. Ştiţi, am plecat din Rusia înainte de război. După revoluţie, n-am fost pe la dumneavoastră decît o singură dată, ca să cad la o înţelegere cu noul guvern. O, nu mi s-a părut defel înfiorător. Am stat numai o lună. Şi m-am odihnit foarte bine. Am făcut baie în minunata dumneavoastră Neva, am călătorit pe Murmanka... Murmanka se spune, nu? Da. Am vînat în pădurile dumneavoastră. Sînteţi vînător?...

O! Ce minunată vînătoare de păsări! Aşa se spune — de păsări?

— Şi atunci, cînd aţi mai avut timp să încheiaţi convenţia?

— O, asta s-a făcut în doi timpi şi trei mişcări! Bolşevicii dumneavoastră nu-şi pierd timpul cu vorbe. Iar eu sînt un om de afaceri. Şi apoi, vechea mea experienţă...

— Vechea dumneavoastră experienţă?

Van Rossum se uită ceva mai atent la Rogov şi-i oferi cutia cu ţigări:

— Vorbesc despre cunoaşterea Rusiei. Şi dumneavoastră v-aţi gîndit la revoluţie, nu-i aşa? Revoluţia este un fenomen prea adînc. În aparenţă, lucrurile rămîn neschimbate. Aşa încît vechea mea experienţă...

— Nu cred ca lucrurile să vă fi părut neschimbate, nici măcar în aparenţă, — spuse Rogov.

— Da? — întrebă van Rossum şi tăcu, parcă cuprins de şovăială. Dar pe dată, cu acelaşi ton de om guraliv şi ospitalier, încheie: — Vă asigur! În fond, lucrurile aveau multe aspecte noi şi... oarecum neobişnuite. Dar în linii generale... O, de bunăseamă, era ceva mai murdar şi mai puţină bună rînduială ca înainte de război. La Moscova, de pildă, am tras la un hotel, unde, înaintea mea, au stat nişte actori. Hotelurile mari erau toate ocupate. Am cerut o perie de haine şi am tot aşteptat şi aşteptat să mi-o aducă: o căutau prin odăi. Pînă la urmă, a ieşit că hotelul nu avea perie. Am întrebat cum se poate una ca asta. Şi atunci servitorul... ştiţi, ăla, cum îi spune... cameristul... mi-a spus că au avut perie, dar că au venit nu ştiu ce delegaţi şi au cerut peria... şi acum, peria nu mai este. Asta-i toată schimbarea pe care am observat-o.

— Ei, asta-i o anecdotă prerevoluţionară.

— V-am spus doar că mie mi s-a părut totul neschimbat. Şi cum sînt un om superficial, — Philipp van Rossum surîse din nou cu surîsul lui inteligent, — nici eu nu mi-am schimbat vechile obiceiuri. Am făcut baie şi am vînat, iar Frans s-a ocupat de afaceri. Ştiţi, nicăieri nu mă odihnesc mai bine ca în

Rusia. Stațiunile balneare de la noi... O! Dar cînd stau în vagon, undeva, pe Murmanka... Îmi sînt deajuns douăzeci și patru de ore ca să mă simt renăscut.

Philipp van Rossum făcea pe comunicativul. Nu putea ști ce i-ar fi dat să audă dacă domnul Rogov din Leningrad, care ședea în fața lui, ar deschide gura. Prefera să vorbească el, să vorbească pe îndelete, blajin, ca și cum ar avea timp berechet și i-ar fi dor de o discuție prietenească. De aceea, cînd secretarul își vîrî nasul pe ușă, van Rossum clătină dezolat din cap, parcă s-ar fi plîns cum nu vor oamenii să înțeleagă cîtă plăcere îi face să stea de vorbă cu domnul Rogov din Leningrad.

— Nimic urgent, *mijnheer,* — spuse secretarul. — Iar a venit marinarul acela Briwer...

— Am dat doar dispoziție să fie angajat pe un vapor.

— Exact. Dar nici un căpitan nu vrea să-l primească.

— De ce? E un marinar prost?

— Nu — excelent. Dar, de fiecare dată, căpitanii se văd siliți să-l trimită pe uscat. Spun că-i un răzvrătit.

— Un om care protestează? Un revoluționar? — ciripi rîzînd van Rossum.

Atinsese culmea bunei dispoziții: glumea cu secretarul:

— Să nu ne certăm cu căpitanii. Treceți-l pe acest bolșevic în viitorul echipaj al „Helenei“ și dați-i un avans.

Prefăcîndu-se că-și aduce aminte că rusul n-a înțeles nimic, îi relată cu vioiciune întreaga poveste a lui Briwer.

— După cum vedeți, nu mi-e frică de bolșevici, — adăugă el la fel de blajin.

— O constat după mine, — spuse Rogov. — Am venit să vă mulțumesc pentru intervenția dumneavoastră, fără de care n-aș fi acum în Olanda.

— Fleacuri!... Și apoi, parcă sînteți bolșevic?... Da, da, pricep: toți rușii sînt astăzi bolșevici, nu-i așa?... Sper că are să vă placă la noi. Unde stați?... Pe Warmus-straat? Nu cred să fie mai bun ca hotelul meu de la Moscova. Ce ziceți?

— A, nu se poate face nici o comparaţie, — surîse Rogov. — La hotelul acesta sînt perii cîte vreţi.

Van Rossum zîmbi şi el şi dădu să se scoale:

— Îmi va face o deosebită plăcere să vă văd acasă la mine, — spuse el pompos. — Ruşii m-au primit întotdeauna atît de bine, că voi fi fericit să le pot mulţumi prin intermediul dumneavoastră. Dar...

Era tot mai solemn; părea că încremeneşte în poza lui gravă; şovăi o clipă şi repetă:

— Dar... din păcate, nu vă pot invita nici azi, nici mîine.

Ridică ochii spre cornişa din tavan:

— Astăzi a fost adus cu vaporul trupul răposatei mele fiice şi mîine va avea loc înhumarea.

Rogov se sculă:

— Fiica dumneavoastră?

— Fiica mea cea mai mică a murit la Batavia.

— La Batavia... Fiica dumneavoastră? Nu cumva am întîlnit-o în Norvegia? Se poate...

— Da, acesta i-a fost itinerariul. Din Scandinavia în Iava şi acum aici, — spuse grav van Rossum şi din nou privi în sus, spre cornişă, ca şi cum acolo s-ar fi găsit izvorul cucerniciei şi al tăriei potrivite momentului. Apoi, schimbîndu-şi din nou brusc atitudinea, zise, radiind de ospitalitate şi pronunţînd cuvintele pe un ton blînd şi cîntat:

— Mai rămineţi, fireşte, în Olanda şi vom mai avea, cred, prilejul să ne vedem nu numai o dată. Vă consider, începînd de poimîine, oaspetele meu. Soţia lui Frans, Klavdia Andreevna, se află aici. O cunoaşteţi? Nu?... E rusoaică. Dealtfel, a mai stat în Amsterdam şi o vom ruga să vă ajute să vă orientaţi în micul nostru babilon. La revedere!

Il petrecu pe Rogov pînă la uşă şi se uită la ceas. I se aduse un pardesiu negru, jobenul, mănuşi negre şi bastonul de lemn negru, cu mînerul rotund de fildeş. Se privi în oglindă. Era cum se cuvenea să fie. Nu-i plăcu însă că secretarul îşi vîrî nehotărît nasul în odaie, strîngînd la piept mapa cu hîrtiile pentru raport.

— Ei? — il zori van Rossum.

— O radiogramă din partea căpitanului van Reichen. Norvegienii au reziliat convenția. Vaporul este fără încărcătură la Drammen.

— Mai tîrziu! — i-o reteză van Rossum.

Dînd ușa de perete, lovi pe cineva.

Pe palier se afla un *skipper* *) ca scos din cutie, spilcuit, cu o tunică scurtă, cu mînecile împodobite pînă la cot cu zigzaguri de aur, cu chipiul cu un galon de aur cît palma, cu mănuși de un galben țipător, cum e coaja de lămîie sau un afiș, cu un *stick* **) la subțioară, un *stick* galben, îmbrăcat în argint.

— Căpitanul Baars! — exclamă van Rossum și întoarse capul.

Ar fi vrut să spună: „E o lipsă de tact să vii azi la mine cu mănuși galbene și cu *stick*". Dar spuse:

— Veți înmîna, la Leningrad, domnului van Rossum pachetul care vi se va da acum la birou. Altceva, nimic.

Făcu doi pași pe scară, dar se opri. Tot sîngele îi năvăli în obraji. Întoarse cu o sforțare capul și se uită țintă, cu ochii pe jumătate închiși, la mănușile acelea galbene:

— Să-i mai comunicați, totuși verbal domnului Frans van Rossum ceea ce vă voi spune acum.

Lovi cu bastonul în balustrada îmbrăcată în pluș, ca și cum ar fi vrut să-l bată pe căpitan:

— Van Rossumii nu au pretenție la ceea ce revoluția rusă le-a luat. Dar van Rossumii nu vor ceda nimic din ceea ce revoluția le-a dat.

— Nimic! — repetă el pătruns, recăpătînd culoarea naturală a feței și lovind ceva mai încet cu bastonul.

— N-o să uitați? — întrebă el coborînd vocea, mai puțin supărat acum pe mănușile galbene. — Cu bine, căpitane!

Și, cu pas hotărît, începu să coboare scara.

Căpitanul Baars rămase țintuit locului, ca în fața fotografului. Nu era obișnuit să fie tratat în felul

*) Căpitan de vapor (în limba engleză). (N. trad.)
**) Baston (în limba engleză). (N. trad.)

acesta: era un căpitan desăvîrşit, nu avea la activul lui nici o greşeală, iar Philipp van Rossum, cînd lucra cu el, îi oferea de obicei un trabuc. Strînse din umeri şi repetă în şoaptă ce anume nu pretinde şeful şi ce anume nu va ceda. Apoi scoase din buzunar un splendid carnet de piele şi notă exact cuvintele, al căror înţeles nu prea îl sezisase. Aşa era mai sigur. Fercheş, auriu, strălucitor de galben, în sclipirile nasturilor şi ale cocardei, căpitanul Baars apăsă cu eleganţă pe clanţa uşii care ducea în birou...

Ziua era mohorîtă, fleşcăită; o ceaţă deasă, cafenie, atîrna ostenită deasupra portului; fumul vapoarelor se aşternea greu sub ea.

Înainte de a intra în Handelskade, Rogov întîlni o fanfară militară. Fanfara mergea în fruntea unor plutoane rapide de infanterie şi cînta un marş, un marş săltăreţ, care deborda de veselie, de parcă vreun mîntuitor voios ar fi pogorît chiar atunci pe lume şi sosirea lui trebuia anunţată numaidecît universului. Saxohornii, cornii şi saxtubele străluceau ca nişte sori arzători. Nici o ceaţă, nici un fum, nici înserarea nu ar fi putut să stingă aceste planete orbitoare şi ar fi fost nevoie de explozii de dinamită pentru a acoperi această muzică stupidă. Ca pretutindeni, pe tot globul, după fanfară alergau copii plini de admiraţie, gîfîind, cu urechile ciulite, călcîndu-se unul pe altul pe picioare, înlăturînd piedicile cu cotul — gloată cu o singură inimă zvîcnindă, cu privirile orbite de strălucirea acestor planete, gloată care parcă semăna cu o droaie de şobolani ce aleargă vrăjită după fluierul celui care-i prinde. Fiecare din copii credea cu înflăcărare că viaţa cea mai fermecătoare din lume e înăuntrul fanfarei, iar muzicanţii, ca şi cum ar fi vrut să întărească această credinţă, se fandoseau lăsîndu-se pe genunchiul stîng, făceau să le tresalte pulpele strînse în pantaloni, răspîndind cu dărnicie chemarea şi văpaia planetelor lor răsunătoare de aramă.

Handelskade dispărea în infinitul ceţei şi al fumului cu drumurile sale ramificate în braţe. La stînga

și la dreapta, mișunau cuterele și remorcherele repezi ca mașinile într-o piață unde domnește hărmălaia. Transatlanticele — adevărate case de raport cu mai multe etaje — păreau încremenite de-a lungul cheiului.

Rogov alese din șuvoiul de oameni pe unul care nu părea grăbit și-l întrebă unde acostează vapoarele care vin din Indii.

— N-ai nimerit unde trebuie... Al cui vapor cauți?

— Al lui van Rossum.

— „Frans Hals" ?

— Nu știu. Am nevoie de vaporul... care a sosit din Iava... vaporul care a...

— Ei, așa spune. Vezi pavilionul coborît ? Acela e.

Rogov nu vedea nici un pavilion. Uriașele siluete ale vapoarelor se pierdeau uniform în ceață; vîrfurile catargelor nu se zăreau deloc. Merse mai departe. Pe neașteptate, îi apăru în drum un șir de mașini. Una după alta, nemișcate, ele răsăreau din vălul de ceață lepădîndu-l ușor și îmbrăcînd culorile lor felurite, strălucitoare, ca tromboanele vesele ale fanfarei.

Rogov întoarse capul. Lîngă chei, se înălța pupa boantă, gigantică a vaporului pe care scria cu litere de aur mat: „Frans Hals". Pe chei, în apropierea acestui masiv, viața portului se întrerupea brusc. Siluetele mici, negre, de oameni care păreau niște jucării, se rînduiau cu sobrietate. Doamnele, cu crep de doliu, se așezau în față, domnii, cu jobene — în spate. Pe primul plan, lîngă pupa, stăteau izolate două jobene. Trei doamne li se alăturară. Ofițerii de marină luară poziție în unghi drept față de cele două jobene. Mulțimea străinilor privea spectacolul, ținîndu-se la respectuoasă distanță. Un car funebru alb, trist, dar pompos, trecu și se opri cu mișcări domoale. Patru perechi de cai, cu văluri albe de plasă, bine struniți, rămaseră locului liniștiți.

Pe bord, se zărea echipajul și ofițerii aliniați în front. *Skipper*-ul sta militărește pe treapta de sus a paserelei de onoare, privind în jos la jobene. Totul se desfășură conform ordinei dinainte stabilite și, cînd

nimeni nu mai clinti, cele două jobene izolate coborîră, lăsînd descoperite două capete: unul pieptănat lins, cu păr negru, celălalt ciufulit, cărunt, cu nuanțe albastre. *Skipper*-ul de pe pasarelă duse mîna la gură cu un gest teatral și dădu semnalul.

Sirena de pe „Frans Hals“ începu să vuiască din ce în ce mai tare, mai viguros. Vapoarele vecine îi ţinură isonul cu tînguirile variate ale sirenelor lor. Lanţul macaralei de la pupa, coborît în cală, se întinse. Ofiţerii duseră mîna la chipiu. Suspinele sirenelor creşteau. Un sicriu drept, alb, diferit de cele europene, ieşi din cală şi se ridică în aer purtat de lanţul macaralei. O clipă rămase nemişcat, apoi pluti deasupra punţii către bord. Unul din ofiţeri făcu semn cu mîna ca să se destindă lanţul ca la descărcare. Altul aşeză pe sicriu nişte trandafiri albi. Sicriul purcese a coborî pe chei. Alături de el, pe pasarelă, cobora garda de onoare, alcătuită din ofiţeri. Portul se cutremura de vuietul sirenelor. Ofiţerii scoaseră sicriul din lanţuri, îl luară pe umeri şi se îndreptară cu el spre catafalc. Bărbaţii şi femeile care stăteau în faţă porniră după ei, apoi se puseră în mişcare şirurile de doamne şi domni în doliu, marinarii şi mulţimea de gură-cască. Ca la comandă, jobenele îşi reluară locul pe capetele descoperite. Pregătindu-se să încheie cortegiul, şoferii strălucitoarelor maşini puseră mîna pe volan. Rogov îl recunoscu pe Philipp van Rossum după capul lui mare, cu păr negru, pieptănat lins. Il recunoscu şi pe *skipper*-ul de pe paserelă după înălţimea şi poza lui supărător de teatrală : era căpitanul care o însoţise pe Helena van Rossum la Stalheim. Ba lui Rogov i se păru că mai recunoaşte pe cineva : pe Helena van Rossum, îndoliată, care mergea la braţul tatălui ei, ca şi altădată, vaporoasă şi senină, în pofida doliului, urmîndu-şi sicriul drept şi alb.

Rogov îşi prinse tîmplele în mîini şi părăsi tristul cortegiu, pus în mişcare parcă de un mecanism, plecînd pe chei departe, obosit, urmărit de plînsul necontenit al portului, cu certitudinea bizară că ve-

nisc degeaba în acest oraş sau poate chiar în această ţară.

XV. TREI DIALOGURI

— Dar ce va impresionat atît de mult? — întrebă Philipp van Rossum.

— Am încercat o senzaţie în genul extazului pe care ţi-l dă o descoperire, — spuse Rogov. — Am cutreierat mai bine de jumătate din pinacoteca de la München, am văzut italieni, nemţi, olandezi şi deodată, undeva, în plină măreţie a Renaşterii — un veritabil Cézanne![31]) In primul moment, n-am înţeles nimic. Linii frînte, disproporţii între părţile trupului, tonuri murdare, incomplete, care se străvăd unele prin altele. Impresionişti! Sfîrşitul secolului trecut. Cînd colo, după catalog — mijlocul secolului al XVI-lea, începutul secolului al XVII-lea. Mi-am pironit privirea în acest Domenico Theotocopuli[32]). Şi cu cît îl priveam mai mult, cu atît mai mult găseam în acest vechi grec pe francezii nu chiar aşa de vechi.

Rogov zîmbi vorbelor pe care le spusese. Philipp îi răspunse cu un surîs politicos.

Am fost uimit, bineînţeles, de descoperirea mea. O datoram ignoranţei mele, dar oare nu este un lucru uimitor să vezi două fenomene absolut identice despărţite între ele prin trei secole? Grecul picta madone, apostoli, totuşi pictura lui constituia o campanie împotriva canoanelor Renaşterii, împotriva întregii estetici de pe vremea aceea. N-avea nimic din proporţiile consacrate, nimic din convenţionalismul paletei italiene. Lovea simultan în toate noţiunile statornicite despre frumos. Şi ceea ce-i important de reţinut e că trei secole după asta s-au folosit în lupta cu o estetică cu totul diferită, aceleaşi metode. Fenomenul care rămăsese atîta vreme steril s-a repetat în cele mai mici amănunte.

Philipp se uita pieziş, cu curiozitate, la Rogov.

— Tînăra Rusie, — spuse el reverenţios, păstrîndu-şi încă totuşi surîsul ironic, — respinge, pare-se,

ideea că nu-i nimic nou sub soare. Cu toate acestea, în realitate, lucrurile se repetă.

— Multe se repetă, dar asta nu înseamnă că nu există nimic nou. Fenomene vechi în aparență dau pe neașteptate rezultate noi. Şi nu numai în artă. În viaţa economică, de pildă, la dumneavoastră, în Apus...

Rogov întîlni privirea lui Philipp.

Şedeau amîndoi în fotolii, odihnindu-se după vizitarea cîtorva săli de pictură ale Muzeului de Stat. Philipp se oferise să-i arate în persoană această mîndrie a Amsterdamului. Cunoştea de minune mai toate colecţiile grandiosului muzeu. Dar alesese numai ceea ce constituia faima lui, și vizitară cu de-amănuntul şcolile Haarlem şi Amsterdam, sălile Leiden şi Utrecht, două încăperi care purtau numele lui Rembrandt şi pe care l-ar fi meritat chiar dacă nu ar fi conţinut patru dintre tablourile lui; în sfîrşit, pictorii spanioli, printre care Rogov remarcase numaidecît pe unicul El Greco cu culorile lui mate. Van Rossum îl conducea prin muzeu cu aerul cu care unii medici după ce-şi plasează bolnavul în aer liber îl întreabă: „Ei cum e? Nu-i aşa că-i delicios?“ ca şi cum aerul ar fi fost fabricat după o reţetă a lor la mai ştiu eu ce farmacie. S-ar fi zis că lui Philipp van Rossum, îi aparţine toată această pictură plină de virtuozitate, că el adunase toate aceste tablouri cu renume universal în acel palat superb, că dădea dovadă de o subtilă cunoaştere a şcolilor de pictură. Gardienii însărcinaţi cu ordinea îl salutau, dar el nu băgă în seamă salutul lor. Voia să ştie: cum e? Nu-i aşa că-i delicios? Dăduse peste un elev ce părea capabil. Îi displăcea doar o singură trăsătură: elevul acesta abandona prea uşor măreţia detaliilor, căutînd să găsească o cheie pentru toate printr-un fel de generalizare şi se depărta adesea de subiect. Chiar şi acum, agăţîndu-se de un pretext neînsemnat, Rogov începuse — dumnezeu ştie pentru ce — să vorbească despre economie. Ce legătură are o asemenea discuţie cu pictura? N-o fi oare acesta un mijloc ocolit de a-l intervieva pentru gazetă?

Frans e un om prevăzător — puţin probabil să nu se fi gîndit la vreun avantaj pentru întreprinderea lor cînd i-a dat o mînă de ajutor acestui ziarist sovietic ca să poată întreprinde călătoria aceasta. Se spune că presa bolşevică a căpătat o influenţă considerabilă acolo, la ei. În orice caz, trebuie să fie atent.

Ca şi cum ar fi citit în privirea lui Philipp dorinţa acestuia de a nu se abate de la problemele picturii, Rogov continuă cu încăpăţînare:

— Nu se ştie ce dezvoltare va lua criza care a început să bîntuie în Europa. Dar urmările ei vor fi desigur mai triste pentru capitalism decît urmările crizelor din trecut. Ele vor avea ceva nou, deşi, prin structura lor crizele capitaliste se repetă destul de des.

Philipp dădu din umeri. Se simţea oarecum jignit să asculte prelegeri. Răspunse sentenţios:

— Cînd în Rusia se vorbeşte despre Apus, se subînţeleg două-trei puteri. Europa însă este un organism infinit mai complex. Aici, adesea, împotriva bolii nu luptă organul atins de ea, ci altul, fără importanţă în aparenţă. Greutăţile ivite în cercurile de afaceri ale Germaniei se resimt şi în celelalte ţări, asta-i adevărat. Totuşi, nu numai în sensul că celelalte ţări trec şi ele prin greutăţi, dar şi prin aceea că ele fabrică antitoxine pe care ţările bolnave nu le pot deocamdată fabrica.

— S-ar putea să fie şi aşa, — răspunse Rogov. — Cînd un stat european nu-şi poate satisface necesităţile de înarmare, vine alt stat şi îl ajută. În acest caz, într-adevăr că aproape nu există diferenţă între o putere mare şi una mică: fiecare se străduieşte pe măsura forţelor ei. Singurul lucru greu, de neînţeles, este a se şti împotriva căror toxine se folosesc tunurile?

Philipp dădu din nou din umeri.

— Recunosc în dumneata zelul agitatorului rus.

— Zelul omului care vrea să înţeleagă cele ce se petrec. Ştiţi, îmi pare ciudat că şi astăzi încă liberalii mai susţin mitul că popoarele europene alcă-

tuiesc o singură familie. Se poate oare ca cineva să creadă în existența acestei idile de familie? Ați spus că noi nu apreciem rolul statelor de o importanță în aparență secundară? Am căutat să-mi plec urechea la starea de spirit ce domnește în Scandinavia. Acolo se așteaptă, fără a se ascunde acest lucru, un nou război, deoarece războiul trecut a îmbogățit toate cercurile de afaceri scandinave. La Copenhaga, a fost ridicat în port un monument în amintirea vapoarelor scufundate în timpul războiului. Sute de nume îndoliate se află săpate pe acest monument. E foarte impunător. Dar uitați-vă ce flotă modernă și uriașă posedă azi Danemarca! Și parcă numai Danemarca? Azi, acolo, ca și peste tot, domnește liniștea. Întreprinderile stau în derivă. Încetul cu încetul, se dau pe față toate. Europa statelor mici se demască tot atît de bine ca și marile puteri. Și, după părerea mea, Europa statelor mici nu se deosebește cu nimic de cea a statelor mari. Aceleași ape, doar adîncimea diferă. Și la adîncimea aceasta este mai ușor să observi ceea ce, în altă parte, e foarte bine ascuns.

— Oare nu cumva, după părerea dumneavoastră, Olanda se află tocmai la o adîncime potrivită pentru astfel de observații? — întrebă van Rossum pe un ton aproape oficial.

— Vai de mine! — exclamă deodată, cu căldură, Rogov. — Încă demult, aproape din copilărie, am visat să vizitez Olanda. Și dacă, în treacăt, voi găsi ceva care să confirme în general părerile mele, sper că acest lucru n-ar avea ce să dăuneze țării dumneavoastră.

Philipp se îmbună și el: acum nu trebuia să uite că se cuvenea să fie indulgent față de pasiunea aceasta slavă de a reduce totul la politică. Politică, politică! Proastă educație — iată ce înseamnă pasiunea pentru politică.

— L-am abandonat cu desăvîrșire pe El Greco al nostru, — spuse el cu tonul unui estet, care nu vrea să vadă decît frumosul. — Nu-mi pare rău că aici nu se află decît un singur tablou al lui: nu-mi place.

Pînă și în Spania, m-am simțit totdeauna tulburat și trist privindu-i chiar cele mai bune opere. El Greco nu înseamnă decît dezagregare. Dealtfel și curentul căruia i-a dat naștere trei sute de ani mai tîrziu e tot un curent dezagregant. În pictură, ca și în toate celelalte domenii, frumoase sînt numai epocile formelor clare.

Avea impresia că el însuși e un cristal: atît de neted și de precis erau șlefuite fațetele reflecțiilor sale.

— Artiști ca El Greco netezesc terenul pentru ivirea unor forme noi, — spuse Rogov.

Această remarcă amenința din nou să facă discuția să alunece dumnezeu știe unde. Și apoi, ce putea aduce acest tînăr rus într-o discuție cu van Rossum, în afară de încăpățînare? Philipp se ridică:

— Nu doriți să vedeți și sala de alături, sala flamandă?

— Sînt obosit.

— Atunci... — Philipp arătă scara.

Coborîră în tăcere, cînd scăldați în prospețimea albastră a ferestrelor, cînd învăluiți de semitonurile palierelor umbrite, și acest joc de umbre și lumini răspundea sentimentelor alternative care-l stăpîneau de dimineață. Pentru întîia oară, muzeul nu avusese asupra lui efectul pe care îl avea de obicei: nu-i risipise neatenția, nu-l calmase. Nu-și putea da seama care anume era cauza: acest rus, cu care nu te poți înțelege, amintirea înmormîntării Helenei sau poate și altceva. Părăsea galeria care fusese totdeauna pentru el ca pieptenele pentru păr, rămînînd totuși cu simțăminte confuze.

Ieșind în stradă, Philipp întrebă:

— Vă întîlniți azi cu Klavdia Andreevna?

— Da. Vrem să facem o plimbare de-a lungul canalurilor.

— Nu vi se pare că Klavdia Andreevna... — începu Philipp, dar se întrerupse brusc și începu să-și caute mănușile care se aflau, ca de obicei, la locul lor, în buzunarul pardesiului. Nu avea obiceiul să vorbească nesăbuit și avea nevoie de o clipă de răgaz ca să-și

ascundă încurcătura. Cu un gest, îl invită pe Rogov să ia loc în mașină.

— Mulțumesc, — răspunse ziaristul; — mai am timp. Am să iau tramvaiul.

— Vă rog să nu uitați că-mi face plăcere să vă văd și să stau de vorbă cu dumneavoastră, — îi spuse Philipp, luîndu-și ziua bună.

In mașină, își întinse picioarele, mișcă nervos din vîrful pantofilor săi negri și începu a bate toba pe genunchi cu trei degete: ta-ra-rap, ta-ra-rap. Dumnezeu știe cu ce scop o fi venit rusul ăsta aici și el, Philipp van Rossum, s-a apucat să dea în scris garanție pentru dînsul la minister. In scop instructiv? Ta-ra-rap, ta-ra-rap! Scopul instructiv e o noțiune prea largă. In fond, toată lumea vine cu un scop anumit. Fără scop, nu călătorește nimeni. Cu un scop oarecare... ta-ra-rap.

Pe Philipp îl preocupau însă prea multe griji de altă natură, așa încît, de îndată ce ajunse acasă, încetă să se mai gîndească la Rogov. Luă receptorul, vorbi mai întîi cu biroul, apoi cu Haarlemul, cu Lodewijk. Fratele i se plînse de o durere la stomac și-i spuse că doctorii îl chinuiesc, îi iau suc gastric pentru analiză cu o sondă subțire. Treaba asta durează două ore, sucul este pompat puțin cîte puțin din cincisprezece în cincisprezece minute și dumnealui Lodewijk van Rossum, trebuie să stea cu un capăt al tubului de cauciuc vîrît în stomac și cu celălalt capăt petrecut pe după ureche ca un creion.

— Sînt om bătrîn, — îi spuse Lodewijk, — și metoda asta mă înjosește. Am citit că la Moscova se procedează așa cu cîinii. Eu nu sînt cîine. Mai întîi, îmi dau supă de carne, apoi o pompează afară. Știința și-a luat nasul la purtare.

Philipp trebui să recunoască faptul că pomparea sucului gastric este neplăcută. Dar își sfătui fratele să rabde, întrucît analiza e necesară pentru stabilirea diagnosticului.

— Nu ești bătrîn; trebuie să te faci bine.

Se arătă prietenos și guraliv, respectînd eticheta familiei, dar dorea să treacă cît mai repede la afa-

ceri. Era vorba de faptul că patru dintre vapoarele firmei rămăseseră fără încărcătură — două în porturile Statelor Unite, unul la Drammen şi altul în ţară, la Amsterdam, şi nu era nici o speranţă să fie afretate curînd. Legăturile van Rossumilor cu Uniunea Sovietică i-ar putea scoate din încurcătură, dar trebuiau să ofere tarifuri scăzute pentru a putea concura cu mai mult succes cu celelalte companii care lucrau bucuros cu porturile ruseşti din Marea Neagră şi mările de la Nord. Fratele ascultă cu răbdare argumentele detailate ale lui Philipp şi răspunse smerit că s-ar putea să nu mai aibă mult de trăit şi că îi era totuna ce se va întîmpla după ce va muri. Dar cum Philipp nu părea dispus să discute problemele veşniciei, Lodewijk adăugă:

— Proporţiile crizei sînt mult exagerate. Clientela noastră va reveni iar curînd. Sînt convins de acest lucru. Dar îmi dau seama, fireşte, că vasele goale sînt vase goale. Şi apoi, tot lucrăm cu Sovietele.

Şi iarăşi nu se putu stăpîni:

— După ce am să mor...

Philipp ar fi vrut să-l întrerupă, dar Lodewijk stărui cu încăpăţînare:

— După ce am să mor, firma van Rossum n-are decît să intre şi în Internaţională [33].

— În care anume? — întrebă Philipp de data asta înciudat.

— Cum în care? Sînt mai multe?

— Sînt. De pildă cea de la noi, de la Amsterdam.

— De la Amsterdam? E desigur o filială a celei de la Moscova!...

Nu-i mai rămînea decît să rîdă în receptor, ceva mai tare, dar atît cît să nu-l enerveze pe Lodewijk. Respectul îi cerea să nu ia decizii importante fără ştirea lui. „Îmbătrîneşte, îmbătrîneşte“, se gîndi Philipp depărtîndu-se de telefon, bucuros că discuţia luase sfîrşit.

El însă, nu îmbătrînea; nu, nu îmbătrînea. A avut de îndurat o mare nenorocire, dar nenorocirea nu l-a frînt. N-a pierdut gustul afacerilor. Eşecurile îl îmboldeau la rezistenţă, era gata, în orice moment,

să manevreze și să lupte. Se simțea vioi, da, vioi; ce drept și mlădios îi era torsul — oglinda îl înfățișa un bărbat voinic și — zău! — cîtuși de puțin greoi. O plimbare în oraș îi face totdeauna plăcere — în societatea Klavdiei Andreevna, s-ar plimba și acum, de pildă.

Philipp se apropie de oglindă, își netezi părul și se îndreptă spre ușă. Străbătu o cameră, a doua și, deodată, o văzu în a treia pe fata lui cea mare. Era în doliu și sta la fereastră cu un lucru de mînă, credincioasă pasiunii ei de a fi mereu activă. O manieră cam provincială, care degradează femeia.

— Bună-ziua, *Frau Direktor* Krieg, — glumi Philipp, apropiindu-se de Maria.

Ea întinse pe genunchi împletitura de lînă de Schaffhausen în culori deschise, aplecă capul la dreapta, apoi la stînga:

— E frumos?

— Foarte frumos. Ceva pentru sport?

— Nu vreau să-ți spun.

Philipp se uită pieziș, în treacăt, la fiică-sa și găsi că cochetăria n-o mai prinde.

— Aș vrea să te rog ceva: cînd mănînci ciocolată sau bomboane, nu mai arunca staniolul. Știi — hîrtiuțele acelea...

Philipp dădu din cap.

— Noi le strîngem și asta merge pentru ajutorul șomerilor.

— Aaa! Ei, atunci sînt liniștit în ce privește soarta șomerilor.

— Crezi că nu merită? Dacă s-ar aduna în toată Europa și în America....

— Ei da, dacă e vorba de America...

— Rîzi?

— Se poate, draga mea! Numai că, vezi, eu nu mănînc ciocolată.

Privi țintă pe geam afară. Maria observă și-și întrerupse lucrul de mînă.

Klavdia Andreevna trecea strada. Ieșise abia din casă. Dacă discuția asta despre staniol nu l-ar fi întîrziat, ar fi mers poate acum alături de dînsa de-a

lungul lui Prinsen-gracht. O vede cum, ţinîndu-se cu mîna într-o mănuşe de culoare închisă de grilajul cheiului, se leagănă în joacă, — o dată, încă o dată. Apoi dispare după copaci.

„Klavdia, Klavdia“, îi cîntă parcă cineva în urechi; fără să-şi dea seama de ce, nici el nu-şi poate lua ochii de la grilaj.

Simte apoi că fiică-sa îl urmăreşte din ochi. Să fie într-adevăr fiică-sa ? De fapt, nu mai e o femeie chiar aşa de tînără.

— Ce drăguţ din partea ta că ai mai rămas la mine.

Îi strînge degetele reci :

— Am treabă.

Şi pleacă.

XVI. AMSTERDAM — ZIUA

Trei culori — verde, albastru şi negru — zugrăveau succesiv drumul străbătut în zig-zag de cuter prin canaluri şi prin port.

Cuterul alerga, ascunzîndu-se din cînd în cînd pe jumătate, iar ici şi colo pe de-a-ntregul, sub nenumăratele poduri şi se oprea pentru a lăsa să treacă vreun şlep jos sau o barcă cu motor, răsărite de după cotitură. Vasele mergeau pe apă ca prin nişte pivniţe ale oraşului. Sus, de-a lungul cheiurilor îmbrăcate în piatră mată, mărşăluiau copacii. Frunzişul lor ascundea privirilor străzile, ca o perdea deasă, lăsînd numai din cînd în cînd să se străvadă faţada cîte unei case care-şi marca originea patriciană prin culori şi ornamente pretenţioase. Era linişte, nu se simţea nici o adiere, sirenele vuiau cu jumătate glas — tot şi toate păreau pătrunse de respect faţă de cartierele nobile de prin partea locului, iar verdeaţa înăbuşea grijuliu, ca un covor, zgomotele întîmplătoare.

În port, verdele canalurilor se topea trecînd în albastru şi, cu toată aglomeraţia mare de vapoare, cu toate pestriţele culori în care erau vopsite, apa

oglindea viguros și cuprinzător coloritul viu al cerului, ce învăluia în strălucirea lui veselă toate cîte se aflau de jur împrejur. În fața debarcaderelor, se înghesuiau vasele împopoțonate ale liniilor de cabotaj; din spre nord, din depărtarea palidă, fumurie a canalului maritim, apăreau masivele greoaie și prudente ale transatlanticelor; remorcherele negre mențineau conștiincios ordinea în puzderia de nave ale flotei comerciale înșirate de-a lungul cheiurilor, trăgeau după ele macarale plutitoare, șlepuri de cărbune și șlepuri petrolifere grele. Ajungînd în port, cuterul își mări viteza, dar spațiul lărgit înghiți cu ușurință fuga-i neliniștită, iar pasagerilor li se păru că merge mai încet decît pe canaluri. Lent, ca într-o procesiune, defila portul scăldat în azur.

Ce vertiginos a început să dispară azurul! Demult au rămas în urmă vapoarele spilcuite, destinate excursiilor de plăcere; gara ivită din apă, clocotind de trepidațiile trenurilor; docurile plutitoare, răsunînd de triluri metalice și unde, ca în niște cutiuțe, stau corpurile oviforme, nițeluș turtite, ale vapoarelor.

Zidurile de piatră ale canalului împresurară din nou de aproape cuterul. Drumul ducea spre o lume aparte. Întunericul atîrna deasupra capului, de parcă soarele s-ar fi stins. Canalul se frîngea în falange scurte, ce păreau închise ca niște ecluze. Locul era strîmt. Și aproape orbecăind, cuterul se tîrî sub un pod scund, lung și pustiu. Înainte de a se afunda în funinginea rece a acestui tunel bizar, timonierul dădu un semnal de avertizare și sunetul lui prelung și trist, ca un rămas bun, aminti de portul albastru, plin de viață, lăsat în urmă. Involuntar, odată cu motorul, amuțiră și pasagerii. Un curent rece, cu miros greu, venea din întuneric. Te pătrundea prin haine ca o suflare umedă, rău mirositoare. Încetul cu încetul, în fața călătorilor apăru Amsterdamul cel negru, intrat în putrefacție, sugrumat de întuneric, învăluit de mantaua vaporilor ca un mormînt săpat într-o mlaștină.

Se îmbulzeau în el ca orbeţii, spetele şi cefele clădirilor lui străvechi, nespălate şi necurăţate, pare-se, de pe vremea exodului.

Casele răsăreau din apă, şi temeliile, fundaţiile lor, alcătuiau zidurile canalului. Pereţii împodobiţi, zugrăviţi în nenumărate nuanţe de putregai, de mucegai, de ciuperci şi de licheni se înălţau pînă hăt sus. Pe alocuri, izvoarele lor căpătau viaţă, se schimbau: de prin crăpături şi rosturi, din răsuflătoare şi gemuleţe ieşea, băşicîndu-se şi prelingîndu-se în jos, putregai mai proaspăt. La suprafaţa canalului, curgeau şi se prăvăleau în jos din ţevi şi canale de scurgeri care se deschideau ca nişte guri negre în pereţi, şuvoaie de lături. Mîzga pe care cuterul se lupta s-o străbată şi care se împotrivea cu toată masa ei densă mişcărilor elicei, amintea numai pe departe apa. Huruind şi cutremurîndu-se, elicea răscolea din adînc armate întregi de resturi roşcate, purpurii sau vinete ca mortăciunile, pe jumătate descompuse care se depărtau întinzîndu-se şi contractîndu-se ca meduzele. Acolo unde printre casele îngrămădite una lîngă alta răzbea din întîmplare o rază de soare, se ridicau în lumina ei limbi de aburi ca fumul de tămîie. Şi tot acolo, nişte fetiţe, preţuind această rază — cald oaspe din altă lume — se jucau cu păpuşa într-o barcă acostată lîngă o scară de piatră înghesuită între clădiri. Surîzînd, ele îşi fluturară în semn de salut braţele goale şi firave şi aplecară capul păpuşii la fel de buclat ca al lor, ca şi ea să salute pe pasageri. Dar pasagerii nu răspunseră. Priveau înmărmuriţi, nevenindu-le să creadă că în fundul acela de mormînt plin de miazme te poţi juca cu păpuşile. Tot înmărmuriţi, priveau la zdrenţele decolorate atîrnate pe frînghiile întinse între rarele ferestre, la înălţimea podurilor. Erau pavilioanele, semnalele nefericiţilor care pribegeau fără speranţă pe oceanul mizeriei. Pasagerii priveau înmărmuriţi căpşoarele ciufulite ale copiilor de la aceleaşi ferestre pe care atîrnau boarfe sau perne roşii, saltele ude, sau pantaloni întorşi pe dos. Înmărmuriţi, îl fixau cu privirile lor pe ghidul care

stînd la prora, cu fața spre dînșii, nepăsător ca Virgiliu în infernul lui Dante, îi invita să admire grozăviile acestei cloace negre. Și deși pasagerii călătoreau în goana după senzații și își dădeau seama că văgăuna prin care plutea cuterul le va rămîne senzația cea mai puternică pe tot restul vieții, se uitau aproape implorător la timonier (care-și făcea cu prea mult zel datoria și conducea prea încet vasul), căci nimeni, nici chiar cei mai curioși, nu voiau să se sufoce și să-și piardă cunoștința.

În sfîrșit, după ce lăsă în urmă unul după altul podurile cocoșate, cuterul ieși la lumină. Iarăși apăru în față întinderea veselă a canalului larg, iarăși începu să surîdă de pe maluri verdeața. Rogov răsuflă adînc, și se întoarse spre Klavdia Andreevna. Ea îi spuse:

— Am văzut curtea din dos a ghettoului, lada lui de gunoi. Acum trebuie să vedem intrarea lui principală. O să mergem la Waterloo-plein. La ora asta acolo e tîrg.

Nu-și vorbiseră tot drumul aproape deloc. Numai la începutul plimbării, cînd cuterul făcuse un scurt popas sub pod și-i răzbise frigul și umezeala, Klavdia Andreevna îl întrebase:

— Nu-i așa că e ca la Piter? Undeva, pe lîngă piața Koniușennaia, la Moika.

Faptul că erau din același oraș al cărui farmec îl aminteau acum cheiurile, treptele și grilajurile prototipului său apusean, făcea ca relațiile dintre ei să fie firești și agreabile. Îi amuza faptul că se înțelegeau între ei fără cuvinte cînd zăreau pe o clădire vreun basorelief vechi cu subiect marin. Le plăcea că, fără a și-o spune, gîndurile lor se încrucișau spre aceleași lucruri. Și totuși, pentru Rogov, tot ce vedea era pătruns de valoarea încă nedeslușită a noului.

Ieșiră din cuter pe cheiul Rokin, în centrul orașului, și, înainte de a se duce la Jodenhoek — cartierul evreiesc, se gîndiră să ia un aperitiv. Străbătură piața cu nenumărate culori și darnică în perspective, doldora de mișcare și de rumoarea claxoanelor, și se pomeniră într-o stradă unde, pe neaștep-

tate, totul dispăru: oamenii, culorile și sunetele. Nici măcar nu era stradă, ci o crăpătură între clădirile înalte, pavată cu grijă ca o fîntînă din adîncul căreia se puteau observa stelele în timpul zilei. În fundul ei, deasupra unei uși, lipită de vitrina luminată dinăuntru, văzură firma unei faimoase prăvălii de lichioruri. Intrară. Prăvălioara aducea cu o spițerie de altădată, rafturile erau încărcate cu sticle pline de licori avînd infinit de variate culori. Batalioane de păhărele înconjurau docile femeia de la tejghea.

Klavdia Andreevna ceru un Bols. Ridicînd paharul, spuse:

— Lichiorul se numește Triple-Sec Bols. Secretul lui datează de trei secole și jumătate. Numai.

— Și pentru ce bem? — întrebă Rogov. — Pentru secretul lui Bols? Pentru cele trei secole și jumătate? Sau pentru că sînteți în materie de lichioruri un ghid tot atît de bun ca și pentru Amsterdam?

— Sînt un ghid prost. Sînt eleva soțului meu. El trăiește superficial și mă învață și pe mine să trăiesc la fel.

— Cu alte cuvinte, pentru soț?

Ea nu răspunse, dar Rogov îi văzu surîsul ascuns de pahar. Văpaia gustoasă, aromată, a lichiorului îți ardea gîtlejul înăbușind o clipă toate aromele care umpleau prăvălia. Pe urmă, arsura dispărea și mirosul combinat de uleiuri aromate și de aburi de spirt care îmbibau tejgheaua, pereții seculari și butoaiele de prin colțuri se făcea din nou simțit. Gustară încă două lichioruri din cele două sute de sorturi renumite: unul verde ca frunzișul și gros ca untdelemnul, altul de culoarea aprinsă a chihlimbarului, ca rășina. Lichiorurile colorau lumea ce se răsfrîngea în sticla păhărelelor dîndu-i tonuri savuroase din cele cum apar în imaginația copiilor. Rogov ridică paharul la ochi și o privi pe Klavdia Andreevna prin jocul razelor de lumină ale acestei lumi. Capul ei se vedea ca o minusculă pată pe fiecare din

multiplele fațete ale sticlei. Rogov întinse paharul și ea, surîzînd din nou, ciocni cu el.

În stradă îl întrebă :

— Mi se pare că ați întîlnit-o în Norvegia pe răposata Helena ?

— Da.

— E adevărat că semăn cu ea ?

— Cine a putut susține așa ceva ?

Privind-o drept în față, Rogov aștepta răspunsul aproape emoționat. O luase puțin înainte ca să-i poată compara mai bine trăsăturile cu chipul care stăruia persistent în amintirea lui.

— Ce-i cu piciorul dumneavoastră ? — auzi el deodată în loc de răspuns.

— O poveste plicticoasă, — mormăi Rogov încetinîndu-și pasul, — o să v-o spun altădată, mai avem timp.

— Credeți că mai avem ?

Schimbară între ei o privire întrebătoare, fugară, vicleană, apoi viața străzii îi întrerupse.

Se deschidea în fața ochilor lor priveliștea cheiurilor și a străduțelor împletite bizar într-un nod de piatră. Cu fiecare pas pe care-l făceau înăuntrul acestui nod, pulsul vieții creștea. Pradă unei grabe arzătoare, oamenii ieșeau fuga din case, alergau cu pași mici pe trotuare și pe caldarîm, zburau pe biciclete, claxonînd alarmați ca și cum s-ar fi întîmplat o nenorocire undeva, prin apropiere. Pe alocuri, în mici piețe, unde nu era atîta forfotă, copiii roiau preocupați și pasionați de jocurile lor, tot atît de nepăsători ca și cînd s-ar fi jucat sub un acoperămînt în casă. De după colț, trei bărbați înhămați la un cărucior scoaseră o orgă maiestoasă, împodobită cu pietate ca sanctuarul lui Iehova. Unul apucă cu amîndouă mîinile roata, ceilalți doi, fără a mai pierde vremea, porniră înarmați cu niște farfurioare smălțuite să strîngă cheta. Țevile, rînduite pe fațada acelui sanctuar ca lumînările într-o biserică, intonară cu putere de bas un vals care nu avea nimic bisericesc. Micuțele evreicuțe, îmbrățișate între ele cu gesturi feminine, începură să se rotească pe caldarîm.

Numărul perechilor creştea, cîrlionţii de toate nuanţele — de la negrul ca pana corbului pînă la roşul de aramă — fluturau în aer, monedele sunau vesel în farfurioarele smălţuite. Instrumentul făcu o scurtă pauză, tuşi cu poftă şi trecu la un charleston. Perechile de copii .porniră a se mişca ritmic înainte şi înapoi imitînd pe cei mari şi umplînd dintr-o dată colţul acela de stradă de agitaţia unei săli de dans. Guriţele lor trandafirii se întredeschideau, ochişorii lor naivi ardeau, şoldurile lor micuţe tresăreau. În trecerea lor, bărbaţii se uitau la dansatoare. Atunci orga tăcea pudic. Farfurioarele erau băgate fără îndurare sub nasul fetiţelor îmbujorate şi înghiţeau uşor monedele de aramă care poate cu o clipă înainte fuseseră destinate unor scopuri înalte. Orga porni mai departe, copiii se împrăştiară prin curţi şi fundături; ritmul, ritmul, ritmul! — ca în muzică — stăpînea oamenii, crescînd mereu. Bicicliştii, nemaiputînd să înainteze, săreau jos de pe rablele lor şi le trăgeau repede-repede de mînă spre mulţimea de femei şi de bărbaţi în goană. Nu se mai făcea nici o deosebire între trotuar şi caldarîm şi şuvoaie de pietoni se suceau ca o pîlnie ce s-ar învîrti pe loc. Părea că se produsese cu adevărat un cataclism, că se abătuse poate pe undeva o plagă egipteană şi că trebuie alergat spre a scoate cît mai repede pe nefericiţii sinistraţi de sub ruine.

În apropiere se auzeau gemete şi ţipete ascuţite care străpungeau acest vuiet clocotitor, ca fluxul învolburat al mării.

Fluxul începea după colţ. Rogov şi Klavdia Andreevna fură azvîrliţi într-acolo împreună cu un pumn de gură-cască; în faţa lor se deschidea de-a lungul întregii Joden-Bree-straat bazarul ghettoului.

Ce domina aici? Dominau mărfurile risipite sau aşezate cu rînduială pe mese şubrede? Domina mirosul sărat de peşte afumat care plutea peste oraşul întreg, dar care aici devenea înăbuşitor ca aerul dintr-o afumătorie? Domina flacăra aprigă din ochii negri ai vînzătorilor în căutarea cumpărătorului? Domina aluatul viu al clien-

ţilor dintre care fiecare era gata mai curînd să-şi vîndă ultima jiletcă de pe dînsul decît să cheltuiască pe cumpărături o jumătate de cent? Dominau bătrînele care cu degetele tremurătoare pipăiau mătasea artificială de pe tejghele? Sau prorocii biblici cu gambete drept cunună şi cu bărbi argintii, inelate care coceau blajini turte?

Nu. Dominau ţipetele şi chemările negustorilor. Nu ţipau negustori izolaţi şi nici măcar cete izolate de negustori: urla întreaga negustorime a ghettoului, nenumărată ca nisipul mării. Sărăcia striga lumii cît de greu îi este să-şi poarte mizeria. Mizeria se văita că zdrenţele îi sînt ponosite, că tălpile picioarelor i s-au acoperit de plăgi, că n-are unde să se ducă să-şi tămăduiască ochii lipsiţi de vedere.

Un negustor cu faţa palidă cînta strîngîndu-şi tare ochii şi legănîndu-se cînd într-o parte cînd într-alta. Trecea deodată la murmurul de rugăciune, apoi scotea un ţipăt strident şi, bocind cu o voce subţire, cu rezonanţe de sticlă, implora piaţa: „Cumpăăăraţi, cumpăăăraţi!" Omul ţipa cum ţipă un înecat căruia încă nu-i sînt secate toate puterile, dar care îşi vede limpede moartea cu ochii. Strigătul lui se transforma în urlet piţigăiat: omul voia, trebuia să acopere vuietul clocotitor al pieţii, aşa cum cel ce se îneacă vrea să acopere vîjîitul vîntului şi al valurilor. Întredeschidea pentru o clipă pleoapele ca să vadă dacă nu cumva îi vine cineva în ajutor şi, nevăzînd pe nimeni, strîngea din nou tare ochii şi cu disperare şi implorare, aproape plîngînd, îşi relua cîntecul duios şi tînguitor.

Cînta că e păcat să uiţi sărbătorile şi aniversarea evenimentelor de familie, că buna-creştere cere să fii atent cu mama-mare care împlineşte optzeci de ani, cu prietenii care îşi sărbătoresc nunta de argint, cu părinţii fericiţi pe care dumnezeu i-a blagoslovit cu încă un băieţel. Cunoaşteţi poate o mireasă care se mărită zilele acestea? Sau — invers — un mire care are de gînd să se însoare? Pentru toate ocaziile de acest fel şi vai! pentru toate ocaziile în general, avem felicitări de carton Bristol, de mică, de celu-

loid. Iată-le înşirate pe masă, pictate, aurite, împodobite cu texte şi desene distinse. Admiraţi această frumuseţe fără seamăn: un rabin care citeşte rugăciunea peste capetele mirelui şi miresei sub un baldachin zmeuriu. Şi ce text! „Vă urăm mulţi ani de viaţă fericită!". Nu rămîne decît să te iscăleşti... Sau aruncaţi o privire asupra acestui tablou: o mamă tînără, frumoasă ca zorile, îşi dădăceşte primul născut şi cu ce dragoste îl privesc tatăl şi bunicul, bunica, mătuşile şi unchii şi tot tabloul este încadrat într-o ghirlandă de trandafiri purpurii. Viaţa înfloreşte în trandafiri purpurii, doamne, milostive doamne, ce minunat înfloreşte!

Cumpăraţi, dar, o felicitare, cumpăăăraţi!

Negustorul strigă din nou chemînd salvarea, şi obrajii palizi i se îmbujorează, glasul lui piţigăiat acoperă pentru scurt timp bocetele vecinilor, şi buzele uscate parcă reţin din toate puterile cuvîntul cel mai potrivit: „Mă înec!"

Negustorimea se îneca sub ochii ghettoului întreg, agăţîndu-se, absurd, de paiul strigătelor ei. Iar fluxul pieţii, în nepăsarea lui necruţătoare, ameninţa să ia în joacă tejghelele cu marfă şi să le zvîrle în abis ca pietrişul de pe mal...

Klavdia Andreevna fu dusă de curent într-o parte. Nişte femei care se certau, trăgînd toate de o cîrpă ce semăna în acelaşi timp cu o draperie, cu un dos de saltea şi cu o crinolină, se vîrau între dînsa şi Rogov. Se văzură siliţi să-şi dea mîna ca să-şi poată urma mai departe drumul împreună. Rogov nu-i mai lăsă mîna.

Avea o senzaţie bizară, nouă şi neaşteptată. Ea purta pe mînă o mănuşă scurtă, dar la încheietură, acolo unde bate pulsul, rămăsese dezgolită o fîşie îngustă de piele caldă, moale şi netedă parcă ar fi fost şlefuită. Degetele lui Rogov strîngeau ca o brăţară fîşia aceasta gingaşă, în care pulsa viaţa. Simţurile lui se concentrară treptat asupra unei singure senzaţii, devenind surde faţă de toate celelalte, aşa încît aproape încetă să mai audă strigătele disperate ale negustorilor. Frenezia pieţii se depărtă lin, molcom,

ca malul de corabia pornită în larg. Corabia plutea spre o lume cunoscută din închipuire, lumea tandreţei depline şi indivizibile, pe care o trăise cîndva în visurile lui de adolescent. Dar visul se dezvăluia la marginea realităţii, îl simţea limpede, desluşit, şi numai într-un singur punct nu-şi pierdea asemănarea cu închipuirile din somn: în puterea de neînvins a năzuinţei către ţel. Nu, Rogov nu venise degeaba în această ţară, în acest oraş. Aici şi-a sfîrşit căutările, sau nu, el nu căuta nimic! Dar acum ştia că poate scăpa pentru totdeauna de acea stare pe care se încăpăţîna să n-o numească singurătate dar care, nu era altceva decît singurătate. Putea spune cu convingere că duce de mînă fiinţa care i-a lipsit toată viaţa. Trecea prin mulţime atingîndu-se, ciocnindu-se cu braţul, cu umărul, cu pieptul, de o puzderie de oameni, dar nu simţea prezentă decît o singură fiinţă, aceea care păşea alături de el. La nici o întrebare a Klavdiei Andreevna nu răspunsese aiurea, ba chiar îi pusese la rîndul lui întrebări pline de raţiune, cu un aer serios, dar mai tîrziu, după ce ea, cu o insistenţă feminină, îşi luase mîna din mîna lui, el se dezmetici şi îşi dădu seama că nici măcar nu observase cum au ieşit din înghesuială, şi că nu-şi aducea deloc aminte despre ce au vorbit în faţa clădirilor din străduţa mohorîtă şi îngustă în care lumea se îmbulzea aproape ca şi în piaţă.

Reveni la realitate, supărat ca şi cum cineva l-ar fi împiedicat să spună ceva foarte important, deşi nici prin gînd nu-i trecuse să vorbească despre senzaţiile lui nici chiar Klavdiei Andreevna.

Lăsară în urmă Jodenhoekul cu forfota lui debordantă — Jodenhoekul, unul din acele minuscule patrii, arendate, împrăştiate pe tot globul pămîntesc, ale poporului care a dat lumii întregi pilde de mizerie şi de bogăţie — şi ajunseră din nou în centrul oraşului.

— Trebuie să fii obosit, — spuse Klavdia Andreevna. — Hotelul nu e departe. Nu mă mai conduce.

I se părea că nu e defel obosit şi, interpretînd cuvintele ei ca o nouă aluzie la piciorul lui bolnav, răspunse ursuz:

— Bine. Să zicem că sînt obosit. Atunci poftește la mine.

— Imposibil. Nu sîntem la noi, la Leningrad.

— Prin urmare, ai două vieți: una acolo, alta aici?

— Ca și dumneata. Nu te supui rînduielilor de aici?

— Căror rînduieli? Vreau să vii la mine. Există în asta ceva împotriva bunei rînduieli?

— În Olanda așa ceva nu se cade. Nu vreau să fac de ocară numele van Rossumilor.

— Mă rog.

Tăcu, iscodindu-i din nou chipul.

— Spune-mi, cum ai ajuns olandeză?

— Cum am ajuns olandeză?

Klavdia Andreevna izbucni în rîs.

— E o poveste lungă... Am să ți-o spun altădată... Mai avem timp...

— Crezi că mai avem? — întrebă Rogov, rîzînd și el și aducîndu-și aminte de cochetăria ei de adineauri care-i plăcuse atît de mult. — Bine, fie și așa...

Și îi întinse mîna ca să-și ia rămas bun.

XVII. EXEMPLARUL WILLEM

O scară în spirală ducea din oficiu într-o odăiță de la parter, vecină cu bucătăria. În colțul odăii se afla o băncuță de teracotă mereu caldă pentru că avea plita alături. Aici, ghemuită într-un colț, ședea gîrbovită pe o plăpumioară veche, plină de păr, Ioheli — o maimuță mică, zbîrcită și cuminte, cu pieptul gol, roz și cu o blană roșcată și fină pe burtă. Cu labele negre încleștate pe după ceafă, cu privirea tulbure, urmărea tristă o muscă ce umbla pe perete.

Philipp cobora scara cu brațul strîngînd tare palma mică și fierbinte a Klavdiei Andreevna care-l urma. Precauțiunea era inutilă fiindcă el mergea greu pe treptele scării în spirală, pe cînd ea dacă ar fi mers în față ar fi coborît-o fuga jucîndu-se. Totuși, la fiecare trei-patru trepte el îi strîngea mîna și o ruga să fie atentă cum coboară.

Ioheli își descleștă labele, se îndreptă de spate și privi atentă: ce i s-a adus? Philipp îi întinse o banană. Din obișnuință, maimuța rupse o fîșie subțire de coajă, apoi puse banana într-un colț și, plictisită, își șterse labele de burtă.

— Nu mănîncă nimic, — spuse Philipp, — tot timpul tînjește. Și doar e un animal foarte vioi de felul lui. E originară din Guyana noastră, din Paramaribo.

— O aveți demult?

— De un an aproape. Și cît timp... adică pînă la plecarea Helenei...

Dintr-o săritură Ioheli fu la marginea culcușului. Klavdia Andreevna scoase un țipăt și se feri.

— Nu-ți fie teamă! — o liniști Philipp. — Apropie-te de ea.

Klavdia Andreevna purta un taior englezesc și ținea mîinile în buzunarele jachetei. Ioheli îi scoase mîna dreaptă din buzunar și căută isteață înăuntru, pufăind și încrețindu-și enervată fruntea.

— Ai ceva în buzunar?

— Nu, nimic.

— Dă-i ceva, — se agită Philipp, — dă-i niște nuci.

Se repezi la fereastră, luă de acolo o pungă, o desfăcu, și i-o întinse Klavdiei Andreevna.

— Poftim, poftim!

Klavdia Andreevna dădu maimuței cîteva nuci pe care le ținea în palma deschisă. Ioheli desfăcu îndemînatică cu dinții și ghiarele coaja și își băgă miezul curățat în gură, fără să-l mestece, să aibă o rezervă. După ce o examină încruntată pe Klavdia Andreevna, îi sări pe neașteptate de gît, o îmbrățișă tare, se lipi de pieptul ei și începu să scîncească jalnic.

— Nemaipomenit! — exclamă Philipp.

Klavdia Andreevna nu știa ce să facă, fiindcă pe de o parte nu avea încredere în maimuță, pe de altă parte se temea s-o alunge, dar nici s-o mîngîie nu simțea nici un chef.

— Mîngîi-o! — stăruia Philipp. — E ceva nemaipomenit! Iți spun, ia-o cu dumneata. Vreau s-o iei.

Te rog. Aici... fără Helena are să moară. Se împrieteniseră atît de bine! O iei? Da?

— Am să mă mai gîndesc, — răspunse într-o doară Klavdia Andreevna.

Încercă să scape de maimuţă, dar Ioheli nu-şi descleşta ghiarele, tremurînd şi scîncind. Philipp se văzu silit s-o lovească. Maimuţa sări într-un colţ, îşi arătă colţii şi ţipă.

Klavdia Andreevna urcă scara cu un rest de enervare în suflet. Philipp se grăbea să se ţină după ea. Avea înaintea ochilor lui, aproape, extraordinar de aproape, picioarele ei drepte, frumos cambrate. Scara i se păru prea scurtă. Spunea întruna:

— Mai încet... mai încet... bagă de seamă...

In clipa în care intrau în sufragerie, apăru în pragul celeilalte uşi servitoarea care-i căuta şi anunţă sosirea lui Rogov care n-a vrut să mai intre în casă întrucît maşina e la scară şi e momentul să plece. Stabiliseră de dimineaţă să plece la Leiden. Bătea vîntul, ziua era înnorată, fără să fie rece. Barometrul cobora a ploaie şi trebuiau să se grăbească.

Willem o lustruise pe „Roza" aşa de bine că nu se mai deosebea deloc de maşinile de reclamă expuse de firmele mondiale în vitrine de cristal. Aşa cum îi era obiceiul, înainte de a pleca undeva, el se învîrtea în jurul „Rozei", cu ochiul lui expert închis pe jumătate, ca să poată admira mai bine caroseria lustruită. Cu un chiştoc de trabuc aromat, lipit de buza răsfrîntă, cu cravata lui de duminică, în culori vii, cu ciorapii verzi pînă la genunchi şi cu pantofii lui cu talpă de cauciuc, Willem avea un aer plin de importanţă. În unele momente acest aer important atingea o concentrare solemnă, şi atunci Willem semăna cu un om care chiar în clipa aceea primise binecuvîntarea pentru a săvîrşi o faptă eroică.

Rogov sta şi-l contempla, neîndrăznind să intre cu el în vorbă numaidecît.

— Am citit că s-a anunţat pentru azi o grevă a şoferilor.

— Da, *mijnheer*, am auzit şi eu, — răspunse de sus Willem.

— N-am băgat de seamă însă, că pe străzi să fie mai puţine maşini ca de obicei.

— Oamenii sînt prea harnici.

Zîmbind satisfăcut, Willem trase din chiştoc, apoi îl smulse de pe buze şi, cu un bobîrnac, îl zvîrli peste drum, în canal: în poartă apăruseră Philipp van Rossum şi Klavdia Andreevna.

În timp ce ei îi dădeau bună ziua lui Rogov şi luau loc în maşină, Willem, tăcut şi liniştit, gata de muncă, se aşeză neobservat la volan, ca un automat.

— Trecem prin centru? — întrebă nu se ştie pentru ce Philipp.

Nu i se răspunse. Îi dădu dispoziţii lui Willem prin telefon şi „Roza" o luă din loc.

Abia ieşiră pe Dam, şi Willem se văzu silit să frîneze. În piaţă era o învălmăşeală de nedescris: tramvaiele stăteau locului ca nişte eşaloane nesfîrşite, moarte, maşinile se înghesuiau locului neputincioase, poliţiştii treceau în fugă, unul după altul, cu braţele îndoite din cot, aşa cum cere disciplina, strecurîndu-se între taximetre şi un grup de pietoni. Willem îşi făcea loc prin îmbulzeală, manevrînd cu prudenţă şi încăpăţînare. Încetul cu încetul, lucrurile se lămuriră: taximetrele împiedicau circulaţia, zăgăzuind la răscruci căile de acces în piaţă. Cel mai bine ar fi fost să se întoarcă înapoi, dar şi în spate se formaseră cozi nesfîrşite de maşini. Poliţia îşi concentra forţele, ofiţeri cu figuri cărămizii îşi scoteau burta în afară, şi, savurînd cu anticipaţie victoria lor viitoare cum ar savura o cină de calitate, închideau ochii, îşi dregeau glasul şi mişcau din mustăţi. Deocamdată, însă, superioritatea era vizibil de partea dezordinei. Părăsindu-şi maşinile cu portierele deschise, şoferii fumau pipă sau trabuc ca la cafenea, iar pasagerii din tramvaie, înghesuindu-se pe lîngă scări, argumentau cu glas tare, unul altuia, că nimeni n-are dreptul să-i împiedice să meargă unde au nevoie.

— De fapt ce le lipseşte domnilor şoferi? — întrebă Philipp înălţînd sprîncenele şi privind pe fereastră mulţimea.

— Sînt străin aici și nu prea pricep despre ce e vorba, — zîmbi Rogov. — Cred, însă, că vor să cîștige un pic mai mult.

— Şi cine îi opreşte?

Rogov se uită la Klavdia Andreevna. Avea în clipa aceea ceva asemănător cu Philipp, ca și cum ar fi fost uniţi în acelaşi gînd.

— Credeţi că şoferii cîştigă destul? — întrebă Rogov.

— N-am nici o părere în această privinţă, — răspunse Philipp precaut de parcă ar fi răspuns în faţa tribunalului. — Ştiu numai că şoferii mei cîştigă destul.

O agitaţie isterică punea stăpînire pe piaţă: tramvaiele sunau neobosite, claxoane, sirene, fluierături, strigăte se amestecau într-un tumult înfiorător. La un moment dat, ceata de vagoane şi de maşini se zgîlţîi, se urni, și în mijlocul ei se ivi un curent compact care se mişca lent, dar continuu. Poliţia îşi atinsese scopul: descongestionase artera principală silindu-i pe şoferi să plece din piaţă toţi în aceeași direcţie, curăţase de maşini liniile de tramvaie şi nu lăsa ca şuvoiul ce se ivise să se oprească, ci dimpotrivă îi dădea ghes și-l zorea cu forţa să înainteze. Poliţiştii săreau în taxiuri, îi aşezau cu de-a sila pe şoferi la volan sau puneau ei înşişi mîna pe volan şi apăsau, înjurînd, pe pedale, pe claxoane.

Willem porni odată cu celelalte maşini care se urniseră ca nişte broaşte ţestoase și încercă să ocolească cu băgare de seamă un taxi mititel. Un vlăjgan voinic se deslipi pentru o clipă de la volanul lui.

— *Hallo*, Willem, — strigă el, căutînd să scoată capul pe fereastra îngustă: *het is tijd*! — E timpul!

Şi-l salută cu mîna galbenă de ulei. Willem şedea nemişcat, împingînd-o cu băgare de seamă pe „Roza“ înainte. Un poliţist se apropie în fugă de taxi, spintecă cu o mînă văzduhul ca să arate direcţia, iar cealaltă mînă, pentru a fi mai convingător, o băgă pe geam în nasul şoferului.

Cu concursul prevăzătorilor păzitori ai ordinei, „Roza“ ieşi din învălmăşeală, trecu de clădirea bursei

noi şi, ajungînd într-o stradă goală, unde ar fi putut lua în sfîrşit viteză, se apropie pe neaşteptate de trotuar şi se opri.

Willem se întoarse către cei dinăuntrul maşinii, coborî geamul care despărţea partea unde şedea el de partea din spate şi-şi scoase şapca.

— *Mijnheer,* la douăsprezece a început greva şoferilor...

— Şi ce legătură ai dumneata cu greva? — întrebă van Rossum încet dar apăsînd cu răutate pe fiecare silabă.

— Să mă ierte *mijnheer...*

— Unde îţi faci serviciul, amice? — îl întrerupse Philipp. — La unul care arendează taxiuri pe piaţă sau...

— Mă solidarizez cu ei, *mijnheer,* — murmură Willem, deschizînd portiera şi coborînd pe trotuar. — N-am vrut să vă părăsesc în piaţă, în vălmăşeala aceea.

— Ţi-ai pierdut minţile, lua-te-ar dracu'! — strigă Philipp.

— Sînt sindicalist, — declară convingător Willem, potrivindu-şi hainele şi pregătindu-se să-şi pună la loc şapca pe cap.

— Îmi pare rău că n-am ştiut-o pînă azi! Cară-te!

Philipp sări în sus, se lovi cu capul de caroserie şi-şi turti pălăria. Stacojiu, pierzîndu-şi îndemînarea şi lovindu-se cu coatele şi genunchii de portieră, coborî din maşină. Willem, plin de importanţă, muşca din capătul unui trabuc neînceput; se depărtase cu doi paşi de „Roza".

— La dracu'! — strigă răguşit Philipp, aşezîndu-se la volan.

Umflăturile de pe obrajii lui, transformate brusc în pungi, îi tremurau, sîngele i se urca tot mai mult la cap. Trecătorii căscau gura la scandal. Willem îşi scoase chibriturile din buzunar.

Philipp porni repede motorul. Primii metri străbătuţi îl liniştiră întrucîtva. Îşi aduse aminte atunci că nu era singur, că martorii neputinţei şi mîniei sale se aflau tăcuţi în aceeaşi maşină cu el. Întorcîndu-se

pe jumătate spre ei, spuse cu ironie și cu un dispreț față de propria sa glumă:

— Mîna Moscovei!

Rîse deși ar fi vrut să înjure urît de tot. Îl rugă pe Rogov să ridice geamul și dădu mașinei o viteză interzisă în oraș.

Rogov se uită din nou la Klavdia Andreevna și rămase uimit: ea își stăpînea cu greu rîsul, cînd uitîndu-se prin geam la van Rossum, cînd întorcînd capul. Îi veni și lui să rîdă. În acest Mercedes încăpător și elegant, unde de partea cealaltă a geamului de cristal trona în toată severitatea și trufia lui, van Rossum, jignit, în pardesiul lui negru de doliu, impecabil și cu pălăria lui neagră, turtită, se simțeau ca la ora unui profesor sever, care interzice rîsul. Îți venea să rîzi, și această dorință irezistibilă era dulce și totodată chinuitoare, căci trebuia să respecți buna-cuviință și să faci o mutră serioasă și gravă pentru ca nu cumva stăpînul mașinei, întorcîndu-se pe neașteptate, să se simtă și mai jignit.

Dar el nu se putea întoarce. Își mîna automobilul pe șoseaua netedă ca oglinda, croită printre întinderile polderilor, împletind o parte a gîndurilor și a simțurilor sale cu viteza mașinei, gata să înfrunte mecanic surprizele călătoriei. Cealaltă parte a conștientului său mai resimțea jignirea. Nu putea înțelege de unde și pînă unde îi apăruse în minte spatele lat al unui om care ședea în fața lui într-o cămașă albastră îmbibată de sudoare și ulei, cu bretele de piele rupte și cusute cu ață de cizmărie. Spatele era rotund, și omoplații încovoiați răsăreau ca niște scoabe de fier, iar mușchii brațelor se contractau molcom, umflîndu-i brățara mînecilor suflecate. În imaginația sa, Philipp van Rossum îl concediase demult pe Willem, îl zvîrlise în stradă, scrisese în certificatul lui că e necinstit, se desfătase cu umilința lui, cu slugărnicia lui, cu mizeria lui, ba încetase chiar să se mai gîndească la el. Demult de tot, fire-ar afurisit să fie de o sută de ori! Dar spatele acela îi apărea mereu în fața ochilor și o frază idioată îi sfredelea creierul: „Trebuie să

fim cît mai bine cu ei, cît mai bine, dracu' să-i ia, la urma urmelor le dăm pe mînă viața noastră!"

— La dracu'! — mormăi el din nou cu satisfacție și mări viteza...

— Am crezut la început că-i ții partea, — spuse Rogov.

— Unchiului meu?

Klavdia Andreevna se aplecă într-o parte să-l mai privească o dată pe Philipp; geamul avea reflexe, totuși Philipp se vedea bine cu pălăria lui turtită trasă peste urechi.

— Van Rossumii sînt grozav de caraghioși cînd ceva nu le merge bine, — rîse dînsa.

— Sînt obișnuiți să le meargă toate bine?

— Probabil. Nu știu. La Frans pînă și furia e caraghioasă. Le stă bine numai cînd sînt calmi sau veseli... Cît despre a cui parte țin...

Klavdia Andreevna își scutură cu foc capul:

— Dumneata, desigur, simpatizezi cu greviștii? După părerea mea totul e o bagatelă. Furtună într-un pahar cu apă.

— Asta nu mai este simpatie, ci o apreciere. Dacă furtuna ar fi fost ceva mai mare, ți-ai fi schimbat atitudinea?

— Willem s-a purtat urît și obraznic, — spuse Klavdia Andreevna pe un ton ofensat. — Era dator să-l anunțe că e grevă, înainte de a pleca. Și să nu plece. Pe cînd așa cum s-a purtat, a fost o măgărie.

Tăcu puțin, uitîndu-se pe geam la un șir îndepărtat de mori de vînt risipite în poziție de drepți de-a lungul canalului și mișcîndu-și vesele, grăbite, de parcă s-ar fi luat la întrecere, aripile străvezii, străbătute de vinișoare, ca aripile libelulelor. Fără a-și lua ochii de la geam, i-o tăie apoi cu o voce dură:

— Și ai absolută dreptate: sînt de partea lui Philipp Feodorovici, pentru că Willem este un porc.

Se întoarse brusc spre Rogov.

— Ce te uiți așa? După părerea dumitale e cu neputință să țină cineva partea lui van Rossum, nu? Simpatiile față de oameni ca dînsul sînt firește suspecte, nu-i așa?

— Simpatiile dumitale față de van Rossum sînt firești, — răspunse Rogov atît de prudent că se minună el însuși.

— Desigur, dumneata trebuia să găsești o explicație „de clan“, — exclamă Klavdia Andreevna zîmbind ironic și înălțînd sprîncenele. — Dar aici nu e vorba că sînt și eu o van Rossum! E vorba că... Iartă-mă, — se întrerupse ea, potolindu-se deodată, — poate nici nu gîndești așa. Dar la baza atitudinii nedrepte pe care o ai față de van Rossum e mereu aceeași cauză: e un capitalist, iar capitaliștii sînt dușmanii noștri, prin urmare el este dușmanul nostru, așadar a-i arăta simpatie înseamnă trădare! E îngrozitor!

— Dușmanii „noștri“? Ai cui „ai noștri“? — întrebă Rogov.

— Ei, ai noștri, ai rușilor! Dar acest lucru e injust! Injust și nedrept! Știu bine că van Rossumii sînt prietenii Rusiei Sovietice. Întreabă-l pe Frans cît folos ne aduc, cît ne-au adus și ne vor mai aduce încă!

— „Ne“... Adică cui?

— Nouă, rușilor! Și de la sine înțeles rușilor sovietici, nu altora.

— Te întreb, pentru că dumneata ești străină, nu rusoaică...

Klavdia Andreevna se ghemui într-un colț. Il privea țintă cu spaimă și deznădejde ca și cum numai cu privirea asta și-ar mai fi putut exprima uimirea.

— Ce nerozie! — spuse ea că abia se auzi. — Doamne, ce nerozie!

— S-ar putea să nu fie chiar atît de mare, — observă Rogov cerîndu-și parcă scuze, dar arătîndu-se în același timp dîrz. — De pildă, în ceea ce privește foloasele, ai aceeași părere ca și soțul dumitale, care e un străin.

— După părerea dumitale, van Rossumii ne aduc prejudicii?

— Asta nu. Firește ne aduc folos. Ca să zic așa, n-au altceva de făcut. Li se îngăduie să ne aducă numai folos. Și apoi e și pentru ei avantajos să ne aducă foloase. Acest lucru se plătește cu sume respectabile.

într-un cuvînt... e mai degrabă meritul regimului sovietic, decît... iartă-mă, nobleţea rudelor dumitale...

Klavdia Andreevna nu răspunse. Se întoarse din nou cu faţa spre fereastră. Încetul cu încetul, chipul ei îşi relua expresia calmă. Şi, apoi, merita oare să se enerveze pentru himerele contradicţiilor omeneşti? Oamenii se ceartă pentru cuvinte goale ca nasturii de metal goi pe dinăuntru. Atunci, însă, cînd este vorba de dorinţe, de instincte, diferenţa de păreri dispare ca fumul. Şi, atunci, gol ca Adam, lipsit de zulufii şi cîrlionţii plăsmuirilor, omul apare în toată simplitatea unei mizerabile maimuţe. Încearcă să spui acest lucru cu glas tare: ce revoltă ai stîrni, cum ar începe cu toţii să facă pe deştepţii, cu cîtă făţărnicie ar căuta să denunţe această părere drept înapoiată, greşită şi plată! Vorbe de clacă! Pe o femeie nu o puteţi înşela cu asta! Femeia ştie doar perfect cum se transformă înţelepţii în maimuţe. Mai ales o femeie frumoasă, ca mine, Klavdia van Rossum, tînără, atrăgătoare — care cunoaşte cît se poate de bine deşertăciunea contradicţiilor umane! Totul totdeauna şi la toţi se sfîrşeşte prin dorinţa de a poseda frumosul şi de-ai înălţa un cult. Şi cîte vorbe goale nu s-au spus chiar şi despre frumos! Că nu-i veşnic, că-i ceva convenţional, că frumosul ca atare — sau cum i-o mai fi spunînd? — nu există şi încă nu mai ştiu ce, în sute de feluri complicate, încît pînă şi eu am auzit atîtea în scurta-mi viaţă că m-am săturat ascultînd. Şi doar e limpede: n-a existat nici cu mii de ani în urmă şi nu va exista nici mii de ani de acum înainte decît o singură sursă a ideilor despre frumos — natura. Cu cerul, cu un cer ca acela pe care-l priveşte acuma pe fereastra maşinii, cu şesul acesta... Dunga din zare care mărgineşte orizontul, dunga aceasta apoasă, nebuloasă, ce pare vie din pricina schimbării succesive a luminii, se preface într-o fîşie albă. Fîşia creşte, se face tot mai verde. Verdele se topeşte pînă ajunge albastru, se întăreşte treptat, se face tot mai închis şi deodată se concentrează şi zboară în sus, într-un avînt de azur. Acolo, sus, aleargă trenuri albe de nori, agăţate în grabă de

vînt, și trenurile acestea se ciocnesc și se încalecă fără nici o piedică. Jos, se întinde cîmpia al cărei suflu adormit e ceața palidă de pe apele sale nesfîrșite... De cîte ori n-au văzut oamenii această unire simplă a cerului cu pămîntul? Și de fiece dată cînd o văd, o privesc îndelung. Prin urmare, există ceva de netăgăduit pe lume? Cele cinci simțuri ale omului, dorințele, pasiunile. O, da! Și n-are nici un rost să le faci anoste cu filozofii și fraze. Fraze — ce plictiseală!

— Ce plictiseală! — repetă tare Klavdia Andreevna. — Vorbe, vorbe și iar vorbe!... Uneori pizmuiesc pisicile sau alte animale... nu știu care, maimuțele de pildă! Le pizmuiesc...

Își întoarse ochii de la geam și-i aținti asupra lui Rogov de parcă ar fi vrut să vadă: ce se va întîmpla dacă-l va ațîța?

— Philipp Feodorovici mi-a dăruit azi maimuța răposatei Helena. Vrea s-o iau cu mine la Leningrad.

— Și dumneata?

— Mă bate gîndul s-o iau.

— Foarte bine. Toate cucoanele care se respectă se plimbă cu cîte o maimuță în brațe.

Rogov o privea atent, drept în ochi. Nu putea ghici care îi va fi răspunsul. În căutătura ei, lunecau rînd pe rînd seriozitate, ciudă și șovăială.

— Bine, fie, cucoană! — oftă ea, întorcîndu-și privirea sfios, ca o fată tînără.

Apoi, zîmbind, încheie blînd:

— Ascultă, cucoana are să-ți spună povestea ei. Mai avem timp. Vrei?

— Da.

XVIII. MARȘUL LUI BIZET [34])

Numai o parte din conștientul lui Philipp se împletise cu viteza mașinii. Cealaltă parte, cea mai mare, rămînea liberă, și după ce își potoli, își consumă enervarea pe care i-o provocase Willem („spatele — de unde și pînă unde i se năzărise spatele ăla cu bretele de piele și cu omoplații ca niște scoabe metalice?“),

Philipp începu să-şi caute izvor de nelinişte în ascunzişuri tainice, neaşteptate, a căror existenţă nici n-o bănuise în sufletul său. În oglinda mică prinsă sus în faţa locului unde stă şoferul, îi vedea pe Klavdia şi pe Rogov. Klavdia povestea ceva cu însufleţire. Trăsătura care-l uimise întotdeauna la ea — mimica ei fulgerătoare — devenea şi mai vizibilă în oglindă. Ori de cîte ori ridica ochii, Philipp întîlnea un alt chip al Klavdiei — ba un chip uimit, ba unul jignit, cînd unul blînd, cînd unul zîmbitor sau îmbufnat. Alături de ea, Rogov părea mereu acelaşi. Aveau ceva comun de discutat — asta era clar. Găsiseră uşor despre ce să vorbească. Rîd desigur de felul în care ticălosul acela de Willem şi-a bătut joc de Philipp van Rossum pe străzile Amsterdamului, în faţa bursei, unde fiecare trecător o cunoaşte pe „Roza", îl ştie pe Philipp. Sînt enervaţi probabil, că nu pot să rămînă între patru ochi, că privirile lor se lovesc mereu de spinarea lui. Lui Rogov i-o fi acest spate la fel de nesuferit pe cît îi este lui Philipp, spatele acela sîcîitor cu bretelele de piele? Ei şi! N-are decît să aibă şi domnul Rogov neplăceri. Că doar n-o fi vrînd să-i fie rezervate numai bucurii. Tare ar schimba cu el locul, să vadă ce mutră ar face junele la volan. Philipp se căia acum că-l rugase să închidă geamul, deoarece nu mai auzea nimic din ciripitul Klavdiei Andreevna. Fireşte, pe tinerii ăştia doi îi apropia faptul că sînt compatrioţi şi au aceleaşi concepţii, concepţii bolşevice. În definitiv toţi ruşii sînt bolşevici, Lodewijk nu greşeşte cînd susţine lucrul ăsta! Aşa că dumnealui, Philipp van Rossum, plimbă acum cu „Roza" lui confortabilă nişte bolşevici. E firesc. Ai intrat în horă, trebuie să joci. Nu se poate să faci negoţ cu Sovietele şi să nu ai de-a face cu agenţii lor. Agenţi, lua-iar dracu'! Agenţii bolşevicilor, mîna Moscovei! Da. Cîte prostii nu-ţi trec prin minte cînd vezi gura unei femei tinere surîzînd altuia! Altuia! Acest altul ar fi putut să se arate ceva mai decent şi să amîie discuţia aceasta foarte intimă cu Klavdia Andreevna pentru data viitoare cînd se vor vedea. Doar se întîlnesc destul de des. Chiar prea des. Aşa că, vă rog, pe altădată! Nu

acum în văzul lui, în mașina lui. Da, vă rog! Bine cel puțin că mașinile nu cunosc oboseala, că polderii mării de Haarlem au dispărut demult și că trec acum în goană ultimele trepte din valea Vechiului Rin. Bine că Leidenul își mînă spre ei acoperișurile lui strînse ghem, bine că se apropie sfîrșitul călătoriei, că vor coborî...

Și, deodată, Leidenul îi spulberă cu tărie toată posomoreala așteptării. Zarea lui, încă nedeslușită dar atrăgătoare, îi apăru ca prin vrajă în față, și viața începu din nou să-i pară plăcută.

Philipp o lăsă pe „Roza" într-un garaj-atelier, la marginea orașului. Doi ucenici, bucurîndu-se dinainte la gîndul bacșișurilor grase, în perspectivă, puseră zeloși mîna pe cîrpe ca să frece mașina și să redea luciul caroseriei ei prăfuite. Stăpînul garajului se interesă lingușitor despre greva de la Amsterdam.

— Toți tîmpiții fac grevă! — i-o tăie cu năduf Philipp.

Plecă de la garaj fierbînd încă de furie și de enervare și, deodată, își dădu seama că o despărțea pe Klavdia Andreevna de Rogov, că mergeau unul în stînga și altul în dreapta lui, dar că nu el îi separase din întîmplare, ci că ei înșiși îl aleseseră, cu voia lor, drept perete despărțitor. Îi cîntări din ochi pe rînd, mai întîi pe Rogov, apoi pe Klavdia Andreevna. „Ehe! Asta e! Nu sînteți actori prea buni, dragii mei copilași, sentimentele voastre se dau pe față, fără să vreți: ciripitul vostru intim din mașină s-a isprăvit cu ceartă. Să vedem ce urmează!" Philipp încercă să lege o conversație. Și văzu că amîndoi erau dispuși să flecărească cu el despre orice, dar că unul altuia nu-și spunea o vorbă. Atunci se simți ca o vioară acordată de un bun muzician.

Începu să scoată, să toarne din el tot ce a știut vreodată despre Leiden, luînd parte cu toată ființa lui, cu trup cu tot, la cele ce spunea. Cînta osanale arhitecturii, proslăvea războaiele, compunea ode herzogilor, un requiem solemn lui Rembrandt van Rjin. Ajuns pe valul cetății circulare Burght și arătîndu-le împrejurimile acestui oraș intim și feminin,

Philipp van Rossum declamă o întreagă legendă despre asediul la care au supus spaniolii Leidenul în secolul al XVI-lea. Cu toată respectabila vechime a evenimentului, zugrăvi în chip viu momentul în care, din ordinul amiralului, leidenezii au rupt zăgazurile canalurilor şi hoardele spaniole au trebuit să fugă urmărite pas cu pas de apele dezlănţuite cu o vajnică forţă. Se desfăta, retrăind ruşinea duşmanului pus pe fugă ; deschidea cu mîna lui porţile ecluzelor ca să taie calea oştilor pe care le ura atîta ; ura realmente aceste oşti — dar cum şi le va fi reprezentînd în închipuirea lui, nimeni nu ştia : poate că în fond trăia retragerea diviziilor şi corpurilor de armată ale lui Rogov, poate că în fond se înecau în valurile furibunde oştile bolşevicilor de la Moscova şi, înecîndu-se, comandanţii roşii primeau toate condiţiunile dictate de van Rossum. Strateg inspirat, el îşi ridica braţul peste Leiden ca un demon al ispitei, propunîndu-i Klavdiei Andreevna să-i ceară orice vrea şi răspundea mărinimos întrebărilor lui Rogov dîndu-i astfel să înţeleagă că, uite vezi, acum, dumneata tinere, manifeşti o modestie exemplară, dar la ce atentai cu atîta neobrăzare cînd ai rămas în *tête à tête* în maşină cu această tînără *lady ?...*

În timp ce vizitau Sint-Pankratius-Kert şi se aflau în faţa monumentului ridicat în cinstea *burgmeister**)-ului van der Werff — adevăratul apărător al Leidenului împotriva spaniolilor — van Rossum mai plutea încă pe aripile patosului şi cînta întruna. Klavdia Andreevna îi spuse că nu-i lipseau decît însemnele de *burgmeister* ca să fie un adevărat van der Werff contemporan.

Philipp coborî tonul, dar buna dispoziţie nu-l părăsi şi deveni liric.

Plimbarea îi predispunea la lirism cum predispune un fotoliu moale la picoteală.

Străzile păreau nişte jucării. Tălpile de lemn ale saboţilor copiilor bocăneau pe asfalt. Pe canaluri, în acelaşi rînd cu casele, se zăreau mori de vînt ce adu-

---

*) Primar (în limba germană). (N. trad.)

ceau cu femei în crinoline strînse tare pe talie. Velele pleoştite ale corăbiilor aşteptau vîntul. Şlepuri lungi îşi croiau drum cu căngile de-a lungul Vechiului Rin. Cînd vechile podeţe suspendate peste canaluri erau ridicate, în faţa tăbliilor lor trase de lanţuri se strîngeau bicicliştii şi trecătorii tacticoşi ca nişte săteni. Aici Philipp avu prilejul să constate cu un oftat satisfăcut imuabilitatea civilizaţiei patriei sale, căci dacă n-ar fi fost bicicliştii şi asfaltul, ce ar fi deosebit Leidenul idilic de cel de acum trei sau patru sute de ani? Tot aşa bocănesc tălpile de lemn, căngile bolborosesc pe canal, paznicul supraveghează zelos ca şlepul să nu rupă maşinăria podului, patronul vasului, un neamţ de prin părţile Rinului, stă cu picioarele desfăcute şi, uitîndu-se chiorîş la mateloţii care împing şlepul, se rade fără oglindă, cu o jumătate de brici. Îndată se va porni vîntul de sud-vest şi moara va începe să-şi mişte aripile făcîndu-şi veşnica datorie de a pompa apa de pe treapta de jos a canalului pe cea de sus. Philipp van Rossum se simţea emoţionat : ce pace şi ce tihnă domnea în sufletul omului ! În faţa unei florării, înşirînd numirile plantelor cu bulb, înduioşarea lui Philipp atinse culmea sentimentalismului şi, prefăcîndu-se sărac lipit pămîntului, rosti :

— Bulbii lalelelor hrănesc puţin cîte puţin micul nostru regat !

— Asta o fac mai ales coloniile dumneavoastră, nu lalelele, — obiectă Rogov.

Dar nici această intervenţie deplasată nu izbuti să-i strice lui Philipp buna dispoziţie.

Se înapoiară la garaj. „Roza" îi aştepta sclipitoare, radioasă, cuceritoare ca o femeie. De după ea ieşeau mutrele înnegrite ale ucenicilor. Patronul le făcu semn cu ochiul — hai căraţi-vă ! — banii sunau deja în buzunarul lui.

Philipp gonea maşina pe drum de întoarcere. Din cînd în cînd îşi ridica ochii spre oglinjoara din faţă. Situaţia era ideală : ai fi zis că Kladvia Andreevna şi Rogov nu mai aveau limbă în gură. Philipp fluiera de plăcere renumitul marş a lui Bizet : fiu-fi-fi-fi-hi-hi-hi !

Prin Amsterdam puteai zbura fără piedici: întîlneai mașinile tot atît de rar ca înainte de război. La poarta casei sta de gardă celălalt șofer, ajutorul lui Willem. El deschise portiera „Rozei“ și spuse:

— *Mijnheer,* dacă m-ați fi luat pe mine, nu v-ați fi văzut silit să stați la volan.

— De azi înainte ești în postul lui Willem, — îl anunță van Rossum pe tonul unui mareșal.

Rogov îi mulțumi pentru plimbare și-și luă rămas bun de la el și de la Klavdia Andreevna fără să facă cea mai mică deosebire între ei.

Van Rossum intră cu pas tineresc în casă.

— Fiu-fi-fi-fi! — fluieră el, suind în goană scara înaltă sub privirile Klavdiei Andreevna. — Hop, hop!...

XIX. INCERCAREA CU DIAMANTE

Frau Maria Krieg desfăcea un scul de lînă care-l întinsese pe speteaza fotoliului, răsucind ghemul în mînă. Maldăre de tricotaje de toate culorile stăteau înfoiate pe masă și pe pervazul ferestrei. Philipp își sărută fata în creștet.

— Păcat că n-ai venit cu noi. Am făcut o plimbare foarte frumoasă.

— Nu-mi arde de distracții, — răspunse tărăgănat Maria. — Ai auzit ceva despre Holzapfel? Nu? E un nou proroc.

— Și ce prorocește?

— Prorocul conștiinței noi, Rudolf Maria Holzapfel. N-ai auzit de el? Am asistat de curînd la o conferință a lui despre panidealism. Cercetarea adîncurilor sufletului omenesc îi descătușează forțele creatoare. Se arată un nou drum ispășitor năzuințelor spirituale, căutărilor religioase, chinurilor creației. Se deschid porțile făuririi spiritului și luptei înălțătoare pentru binele tuturora.

Frau Maria își mișca uniform brațele durdulii în jurul fotoliului și răsucea ghemul. Era toată grăsună și moale. Vorbea de parcă ar fi citit un anunț — cu glasul monoton și fără să se poticnească.

— La întoarcerea mea acasă, vreau să-i ascult tot ciclul de conferințe.

— N-ar fi mai bine să faci un pic de sport? — îi sugeră Philipp îngrijorat. — Ai început să te îngrași.

— Una nu poate să țină locul celeilalte, tată!

— Știu. Dar mă gîndeam cel puțin să le îmbini...

— Asta se poate. Iarna și poate vara — sport, toamna—panidealism.

Părea concentrată. Philipp n-o lăsa din ochi.

— Moartea Helenei... — începu ea.

— Lasă, — o întrerupse brutal Philipp.

— Nu sîntem defel înarmați spiritualicește. Nesocotim spiritul. Și, în același timp, plaga mondială a bolșevismului crește.

Philipp făcu un gest plictisit cu mîna și se așeză pe un colț de fotoliu.

— Ciudat. Ce-ți veni tocmai azi?

— Cînd lucrez, mă gîndesc totdeauna. În timp ce voi erați plecați, mi s-a părut... mi-am zis că s-ar putea ca și Klavdia...

— Fantezie! — strigă Philipp.

— Și acest Rogov...

— Nu mă interesează Rogov. Ce-i Rogov? Praf? Moloz? Vînt? Gol? Cruță-mă, draga mea! Ai văzut că-i strîng mîna? Nu eu o fac. O face tactul omului de afaceri. Dar ce legătură ar putea avea Klavdia cu bolșevismul? Niciodată!

— De ce?

— Pentru că... — Philipp se sculă umflată în pene, cu un aer zdrobitor de dojană glacială. — Pentru că nu are nici o nevoie de tutelă socială. E soția lui Frans, a lui Frans van Rossum.

Se răsuci pe călcîie și se îndreptă spre ușă.

— Soția lui Frans, — repetă el străbătînd odăile și deschizînd și trîntind apoi ușile în urma lui. — Soția lui Frans. Ce-mi pasă mie că-i soția lui Frans? Că-i soția nu știu cui?

În urma lui ușile se trînteau, broaștele clănțăneau cu un sunet de oțel și zăngăneau slab. Pășea tot mai energic, tot mai repede. Pe coridor, în fața ușii mici care ducea spre apartamentul Helenei, se opri și bătu

la ușă străduindu-se să ciocănească cu cît mai multă delicateţe. Linişte. Bătu ceva mai tare. Vocea puternică şi cîntată a Klavdiei ajungea pînă la el venind de undeva de departe. Philipp ar fi vrut să-i spună două vorbe. Dar ea nu-l poate primi fiindcă e gata să intre în baie. O aude alergînd pe covor în papuci moi. O roagă să-i deschidă uşa pentru o clipă. Klavdia nu poate: e în pijama. Ei şi? E tocmai ceea ce vrea! Fireşte, nu i-o spune. Nu, nu. Nici măcar nu se gîndeşte să i-o spună. N-a fost niciodată vulgar. Tace mîlc, ciuleşte urechea la uşă. Cu un simţ care e mai fin și mai subtil decît văzul și auzul ghiceşte conturul spatelui ei. Ar vrea să-i ghicească şi linia picioarelor. I se pare că vede pînă şi culoarea pijamalei. Trebuie să fie de un verde foarte palid. Helena avea una la fel. Un acces de duioşie părintească ce se tranformă într-o senzaţie chinuitoare pune stăpînire pe întreaga lui ființă. Durerea i se adună undeva în piept. Îi strînge inima, devine de neîndurat: trebuie, trebuie s-o vadă măcar o clipă pe Klavdia! Îi spune că nu-i comod să-i vorbească prin uşă. Klavdia rîde. Rîsul ei nu seamănă cu rîsul Helenei: şiretenia femeiască domină veselia. Rîsul acesta stîrneşte în sufletul lui Philipp un simţămînt nou, nu duioşie părintească, o, nu! N-a mai rămas nici urmă de duioşie. Un alt soi de durere, un acces de dor îl apasă pe inimă. Nu mai poate rosti nici un cuvînt. Klavdia îl strigă pe nume. Aha! Are să tacă dinadins. Ea o să creadă că „a plecat" și are să deschidă uşa. Atunci el va năvăli în odaie. Planul acesta asiatic nu ajunge însă pînă în conştientul lui. Rămîne ascuns undeva adînc în suferinţa şi în dorinţa lui, şi ţine doar o clipă. Conştientul e mai tare: Philipp murmură la întîmplare un crîmpei de rugăciune. Ca să vezi pînă unde poate ajunge un om cu atîtea păcate! Se stăpîneşte. A venit s-o invite pe Klavdia Andreevna la o plimbare în oraş seara. Ea primeşte cu multă bucurie. Philipp îi mulţumeşte şi se depărtează cu senzaţia pe care o ai cînd te îneci cu coniac.

În sfîrşit, a venit şi seara.

Ca nişte făpturi vii, felinarele se leagănă în vînt. Luminile reclamelor aleargă pe acoperişuri şi pe cornişele clădirilor. Literele se fugăresc şi, după ce înfiripează cuvintele, dispar în hăul negru. Mii de silabe sînt închise în cuşca mare, iluminată, a pieţii oraşului. Miros de pudră, ţăcănitul metalic al restaurantului automat, tînguirile de havaiană, strigătele răguşite ale vînzătorilor de ziare, se împletesc cu mirosul de peşte, de tutun capstain, de sudoare, cu lipăitul de tălpi, cu ţipetele mute ale reclamelor luminoase — albastre, roşii, viorii, galbene — cu trabuce, cu Chlorodont, cu picioarele celor patruzeci de *girls* de revistă, cu lichior, jaz, gura unei vedete de cinema şi peste tot vitrine, vitrine. Vitrine cu machete de transatlantice, cu sutiene şi corsete, cu blănuri siberiene, cu aparate fotografice Kodak şi Leika cu produse gastronomice şi giuvaeruri de preţ.

Giuvaergeria — tema tradiţională a Amsterdamului, temă pe care Philipp o atinge tinereşte, cu pasiune. Ştie că va vorbi pe această temă, dar deocamdată tace şi, mişcînd mulţumit din buze, o ascultă pe Klavdia. Trec prin faţa magazinelor. Sclipirile reclamelor le scaldă feţele în culori de curcubeu. Klavdia se sprijină de braţul lui. Nimeni n-ar spune că e între ei o diferenţă de vîrstă de treizeci şi cinci de ani. Au aerul fericit. Şi chiar aşa e, Klavdia îl asigură că e foarte fericită. Este fericită pentru că-l iubeşte pe Frans. E atît de simplu, atît de vesel, atît de viguros. Şi atît de drăguţ şi de caraghios cînd, obosit de muncă, iese ca o furtună din birou cu părul vîlvoi şi începe să se lase pe un picior ţinîndu-l pe celălalt în aer, că nu te poţi stăpîni să nu-l săruţi. Viaţa alături de el e atît de plăcută ! Îi e tare dor de dînsul şi curînd-curînd se va înapoia la Leningrad. Philipp o roagă să nu se grăbească ? Reînvie în societatea ei ? Bine. Dar cum rămîne cu Frans, cu dragul ei Frans ? Măcar dacă ar fi iarna sau primăvara, cînd Frans e mai puţin ocupat ! Acum, însă, nu părăseşte portul de dimineaţă pînă seara, expediind vapor după vapor. Se oboseşte rău, sărăcuţul, are nevoie de atenţie, de îngrijire, i-o fi dor şi lui... Pietre ? Bijuterii ? O, nu !

Pentru ce? Frans a vrut de atîtea ori să-i dăruiască astfel de podoabe, dar l-a refuzat mereu. Nu-i plac pietrele. Nici nu-şi închipuie cum s-ar putea găti cu aceste jucării perfide. Şi apoi, în patria ei, pe timpul revoluţiei...

— Stai puţin, — spuse Philipp. — Să ne oprim la vitrina asta. E cunoscută în toată Europa.

Ea îl trage mai departe, rîzînd şi născocind nu ştiu ce despre educaţia ei sovietică.

— Fugi de pietre de parcă ţi-ar fi teamă ca vraja lor să nu te ispitească, — stăruie Philipp. — Bine. Dacă latura estetică ţi se pare ruşinoasă, priveşte-le ca o industrie interesantă. Ar fi un fel de a privi lucrurile în spirit cu totul sovietic. Industria de lux, exploatarea nefericiţilor muncitori. Nu-i aşa? Ha-ha! Bine, n-am să mai vorbesc aşa! Se poate să nu fi vizitat niciodată fabricile noastre de şlefuit diamante? E ruşinos! Ce-a făcut Frans cînd a fost cu dumneata aici? Şi nici la bursa diamantelor n-ai fost? Ţi-e frică, asta-i clar. Nu? Bine, dovedeşte că nu ţi-e frică: hai înăuntru în magazin. Nu vrei?... Păcat...
In sfîrşit începu să vorbească cu siguranţa omului obişnuit să pună stăpînire pe atenţia auditoriului.

— Parisul pretinde să ocupe azi locul întîi în producţia de briliante? Vai! Dacă vorbim despre deverul comercial, acest lucru e din păcate, just. Dar în prelucrarea pietrelor, în arta de a da viaţă diamantului, de a-i dezvălui taina — în asta nu ne întrece nimeni, ca şi altădată. Parisul e viciat de imitaţii. Acolo nu se va ajunge niciodată la felul nostru de a ne comporta faţă de arta şlefuirii pietrelor, la cultul nostru. Da, cultul nostru, te asigur. Meşterul nostru îşi priveşte munca lui ca o misiune. Pe cînd Parisul, nu are meşteri, are meseriaşi. Şi voiajori în genul celor de la Pforzheim. Cunoşti Pforzheimul? Un orăşel lîngă Stuttgart. Toată lumea se ocupă acolo cu fabricarea imitaţiilor de pietre preţioase, cu chimia germană a pietrelor false. Iţi dai seama, nemţii nu ştiu să lucreze prost sau scump. Ei au inundat tot globul cu podoabe. Fabrică pietrele false în aşa fel, încît maharadjahlele trimit la Pforzheim după „nestematele

peşterilor indiene“ şi „nestematele“ nemţeşti scînteiază în coroanele regilor mărunţi, le întîlneşti în Anglia, în America de Sud, în Siam. Sînt răspîndite de comisionari-plasatori, care în dialectul pforzheimenian poartă denumirea de tigereri. Lucrează şi ei cum lucrau de pildă la voi voiajorii din Nijni, la bîlci, cutreierînd de dis-de-dimineaţă hotelurile şi vîrînd pe sub uşile camerelor adresele de reclamă ale firmelor lor. Producţia în masă cere desfacerea în masă. De aceea, Pforzheimul este condamnat. Nu va crea nimic de preţ, e otrăvit cu veninul falsului. Fabrică obicte care sînt exact ca cele veritabile. Dă-i un obiect veritabil şi va ieşi din mîna lui exact ca o imitaţie. Parisul seamănă întrucîtva cu acest ucigaş al culturii pietrelor, care este Pforzheimul. Parisul este şi el orbit de imitaţii. Sub un anumit raport, imitaţia e doar mai bună decît originalul. Ca în orice artă. Imitaţia e înţeleasă mai uşor, e mai uşor consacrată de public; aparent e mai vie, mai de efect decît originalul, în sfîrşit — e mult mai accesibilă. Dar ea coboară nivelul gustului şi, odată căzut pînă la fals, gustul nu se mai ridică niciodată la înălţimea măiestriei. La Paris sînt destui meşteri adevăraţi. Dar n-are o tradiţie ca Amsterdamul; torente de produse în masă înăbuşă tot ce iese din comun, tot ce este artistic. Piaţa, otrăvită de gustul tigereriilor care mişună peste tot, îşi impune voinţa; meşterii nu mai merg pe acelaşi făgaş, sînt lipsiţi de sprijin, dau lucruri banale şi pier. Fireşte şi la Amsterdam au început să apară oameni care aleargă după o bucată de pîine ieftină. Dar solul nu le prieşte. Meşterii noştri, negustorimea noastră, oraşul nostru mai au încă o rezervă destul de mare de gust şi de înţelegere a originalului şi imitaţia se simte la noi ca într-o tabără duşmană. Cultura noastră nu decade, nu. Ea constă în aceea că la noi şlefuirea diamantelor pe scară industrială nu stînjeneşte comportarea individuală faţă de o piatră luată izolat. Adeseori faţetele artificiale dau doar un joc de culori mai bogat decît cele naturale. Acest fel de a privi, şlefuitorul îl transmite giuvaergiului. Înainte de a îmbrăca piatra în

haina unui obiect, giuvaergiul caută să-i înțeleagă conținutul. Însușirile de suprafață ale pietrei — dimensiunea, greutatea, felul în care e șlefuit — nu determină încă forma monturii: soarta ei este hotărîtă de calitățile lăuntrice ale pietrelor. De aceea nu oricine le poate înțelege. Știi, există briliante vesele și briliante triste. Există unele care rîd cum... cum rîzi dumneata acum. Zău. Uite...

Se înapoiaseră pe nesimțite la prăvălia despre a cărei vitrină Philipp spusese că e cunoscută în toată Europa.

Van Rossum o opri pe Klavdia în fața vitrinei strălucitoare. Becurile nu se vedeau și interiorul prăvăliei era complet mascat de draperii negre. Un postav negru îmbrăca treptele și stelajele expoziției. Pietrele zăceau pe catifeaua neagră a cutiilor deschise.

Philipp le cercetă tăcut.

— Nimic extraordinar, — rosti el încet. — Dealtfel, uite...

Și o luă de braț pe Klavdia Andreevna.

— Vezi acul acela cu smaragd? Și inelul de deasupra? — Vezi — are un briliant mare și în jur un cerc de pietre mărunte? Vezi?... Acum privește-l, de aici, uite de aici.

Și-i strînse tare la piept brațul și umărul.

— De aici pare că piatra aruncă o rază albastră continuă. Nu-i așa?... Vezi? Acum apleacă-te un pic încoace. Mai aproape de mine. Și mai aproape. Privește cum a început să sclipească... cum se frînge în firimituri multicolore, parcă ar fi alcătuită dintr-o mulțime de grăunțe... Apropie-te încă puțin...

Philipp cuprinse deodată cu amîndouă mîinile umerii Klavdiei și spuse încet:

— Să intrăm. Ca să vezi ca lumea un briliant, trebuie să-l ții în mînă.

Klavdia Andreevna se îndreptă grăbită spre ușă. Intrînd în prăvălie o lovi un aer greu, înăbușitor, închis. Galantare cu geamuri, căptușite cu postav negru, erau zgîrcit împodobite cu cristaluri montate în argint. O lumină albă umplea această cutie înă-

buşitoare, revărsîndu-se de sus, de după cornişe, într-un şuvoi mut.

Giuvaergiul — un om chel, slab, ca un ascet, cu o barbă turtită, demodată, şi cu ochi pe care suferinţa părea să-i fi adîncit în orbite — se afla după tejghea. Il salută pe Philipp, spunîndu-i pe nume. Vorbele lui accentuară parcă muţenia înăbuşitoare din jur — a uşii de oţel a safe-ului, a cristalului tejghelei scunde, a golului negru-alb şi trist parcă din întreaga prăvălie.

Philipp îi spuse:

— Am vrea să vă admirăm arta.

Negustorul închise uşor pleoapele-i mari şi ostenite. Broasca galantarului ţăcăni scurt şi el scoase dinăuntru o cutie şi o deschise.

Klavdia Andreevna şi Philipp se aplecară asupra ei

Din aceeaşi clipă, magazinul parcă se îndepărtă de Klavdia ca obiectele care trec din cîmpul vizual în amintire. In acelaşi timp îşi dădu seama că aerul nu mai era înăbuşitor, că i se păruse numai că acolo ar fi greu şi neplăcut de respirat. Se simţea uşoară, mult mai uşoară ca de obicei. In lumea care începuse să se contureze pe neaşteptate în faţa ei, realitatea ce se depărtase îi era amintită doar de mîinile osoase, uscate de pe marginea galantarului ale giuvaergiului şi de unghiile îngrijite ale lui Philipp.

Van Rossum scoase din cutie un inel. Nu avea decît o singură piatră, nu prea mare — un briliant rotund. Lumina cădea şi pe coroana inelului şi dedesubt, toate faţetele erau vizibile, dantela monturii nu te împiedica să le admiri în întregimea lor, briliantul parcă era suspendat pe inel. Philipp îl privi la lumină: era perfect alb şi focurile se aprindeau şi se stingeau în el de nenumărate ori. Philipp i-l întinse Klavdiei.

— Priveşte-l.

I se păru că vocea lui era înăbuşită din pricina distanţei. Luă inelul. Avu impresia că-i inexplicabil de uşor. Dar această primă impresie se şterse numaidecît: din adîncul nemăsurat al briliantului ţîşnea şi dispărea mereu o strălucire multicoloră. Era un minuscul vîrtej de culori, un adevărat joc de focuri, o revărsare

de lumină, şi, dacă cineva i-ar fi pus în faţă o oglindă, Klavdia ar fi văzut că zîmbeşte.

— Pune-ţi-l în deget, — auzi ea glasul lui Philipp venind de foarte departe. Mîinile lui — emoţionate sau şovăitoare — îi traseră jos mănuşa. În timp ce îi punea inelul pe inelarul stîng, nu mai putu deosebi degetele lui de ale ei. Apoi văzu briliantul pe mîna ei.

Tot ce s-a petrecut şi s-a vorbit după asta îi deveni ciudat de nedesluşit. Nedesluşit ca o lectură înainte de a aţipi, cînd ochii ţi se închid şi povestea citită bîjbîie după continuare în somn. Cartea s-a închis încet, ţi-a căzut din mînă, şi locul ei l-a luat ceva prea lămurit ca să fie vis şi prea estompat ca să fie realitate.

Giuvaergiul împinse fără zgomot uşa masivă de oţel a safe-ului. O cutie mare se aşeză greu pe cristalul galantarului. Mîinile osoase deschiseră cu nişte mişcări de sacerdot capacul şi dădură de o parte catifeaua groasă de dedesubt. De sub ea ţîşniră sclipiri jucăuşe. Erau multe; îşi schimbau întruna locul, ca vii, înghesuindu-se şi risipindu-se în jurul unui briliant mare. Piatra era nespus de simplă, alcătuită parcă din mici piramide care-şi expuneau triunghiurile faţetelor. Calmă şi duioasă, ea risipea culori străvezii de parcă ar fi vrut să potolească jocul viu al pietrelor care-o anturau.

Philipp vorbea cu giuvaergiul. Klavdia auzea frînturi de cuvinte. Piatra mare de la mijlocul colierului era un diamant african cu şlefuitura în rozetă. Era încercuit de briliante trandafirii şi de rubine orientale. Din nu ştiu ce exclamaţii pricepu că colierul costa cît un bun vas maritim, cu maşini, cu încărcătură de cherestea şi — gluma lui Philipp — cu întregul echipaj! Se pare că a rîs şi ea: „Cu întregul echipaj? Se poate?“

Apoi capul i se goli cu o repeziciune înfiorătoare.

Klavdia păli. Mîinile îi căzură de pe galantar. Philipp avu timp s-o prindă în braţe şi s-o ducă pînă la un scaun.

— Apă! — strigă el.

Bijutierul ascunse numaidecît colierul în safe şi sună. Tot ce-a mai urmat, s-a succedat într-o ordine

uimitoare, ca şi cum lucrurile nu s-ar fi petrecut în prăvălia unui bijutier, ci în sala de primire a unui spital: un tînăr serviabil, apă, picături aromate pentru inimă, prosop. Philipp îi dădea emoţionat toate îngrijirile.

— Te simţi mai bine? — o întrebă el cînd începu să-şi revină.

— Să ieşim la aer, — răspunse Klavdia fără să deschidă ochii.

O ajută să se ridice şi, susţinînd-o, se îndreptă spre uşă. Giuvaergiul îi aruncă o privire suferindă. Privirea lui însemna: şi inelul? Philipp înclină din cap afirmativ. Asta însemna: îl opresc.

Dar ajunsă la uşă, Klavdia dădu brusc la o parte braţul prevenitor al lui Philipp, se înapoie, scoase inelul din deget şi-l puse pe galantar.

— Iertaţi-mă, — spuse ea şi, clătinîndu-se, întinse braţele spre Philipp.

El o scoase în stradă.

Păşind prudent alături, Philipp nu ştia dacă să jubileze sau să se aştepte la alte surprize. Ea îl rugă să nu vorbească şi o conduse pînă acasă fără să scoată un cuvînt. Aici constată că e pe deplin restabilită şi că se simţea minunat: de vină era numai aerul înăbuşitor, insuportabil din prăvălie.

— Ţi-am stricat toată plimbarea, — spuse ea. — Voi urca singură. Dumneata mai plimbă-te ca să-ţi spulberi impresia urîtă.

Philipp se învoi numaidecît.

Aşteptă ca uşa să se închidă şi mai rămase locului o clipă de parcă ar fi încercat să facă bilanţul celor întîmplate.

Apoi porni cu pas sigur, mai întîi de-a lungul Prinsengrachtului, apoi pe ulicioarele prost luminate şi întortochiate din Jordaan. Descuie o poartă scundă tăiată în grilaj şi intră în grădină. O cărare din plăci albicioase de beton care se zăreau bine în întuneric ducea la o uşă ascunsă între copaci. Sună; un bec se aprinse deasupra capului său, fata în casă răsări numaidecît şi îi făcu o reverenţă.

— Nu deranjez?
— *Madame* va fi încîntată, *mijnheer*.
Îşi scoase pardesiul, se opri puţin în faţa oglinzii, controlîndu-şi cu atenţie obrazul. Străbătînd odăile privea şi recunoştea obiectele ca un stăpîn al casei, după o îndelungată absenţă.
Auzindu-i paşii, *madame* ieşi aproape în fugă să-l întîmpine. Îi atinse obrazul cu buzele-i roşii şi grase.
— În sfîrşit, — şopti ea, — sărmanul...
Philipp o îmbrăţişă. Era trupeşă şi cît el de înaltă. Philipp îşi aduse aminte cu milă şi uimire de Klavdia: degetele lui mai păstrau încă senzaţia mîinii ei firave. Klavdia asta cu braţele ei subţiri avea în ea ceva complicat şi împovărător, ca toţi ruşii. Bietul Frans, trebuie să-i fie greu cu ea... Dar, lua-l-ar dracu' pe Frans!...
— Sărmanul de tine, — repetă *madame*.
Philipp îi surîse recunoscător:
— E adevărat, m-am cam surmenat în ultima vreme!

XX. ASPECTE DIN DOUĂ BIOGRAFII

Noaptea, Rogov simţi o durere îngrozitoare în picior. Asemenea dureri nu mai avusese încă niciodată. Junghiurile îi străpungeau piciorul de la talpă pînă la şold nelăsîndu-l să răsufle măcar o clipă. Se zvîrcolea în pat. Ai fi zis că oasele îi erau zdrobite sub apăsarea unei greutăţi masive. Greutatea se concentră cu încetul într-un singur punct, în genunchi, îl sfredelea cu împunsături ascuţite apoi se răspîndea din nou de-a lungul piciorului pe care-l strîngea ca într-o menghine o durere surdă.
Hotărîse să sfîrşească cu medicii. Tristul său colind prin cabinetele medicale şi prin clinicile din străinătate nu se deosebea cu nimic de experienţa pe care o capătă toţi bolnavii obişnuiţi de mult timp cu medicii. Meseria aceasta tristă imprima muncii medicilor aceleaşi metode. Cauza bolii era căutată cînd într-o defecţiune a sistemului nervos, cînd în nu se ştie ce mo-

dificări în circulaţia sîngelui. Şi pretutindeni, după ce era interogat, ciocănit, ascultat, i se spunea: „şedeţi“ ; „întindeţi braţele“ ; „închideţi ochii“ ; „număraţi : un, doi, trei“ ; „puneţi picior peste picior“, etc, etc. I se lua tensiunea, i se făceau analize şi încetul cu încetul sosea într-o bună zi clipa cînd medicii se vedeau siliţi să ridice din umeri : nu se descoperea nimic în sînge, nici în circulaţia sîngelui, cît despre sistemul nervos — apoi vă daţi seama şi dumneavoastră, în vremurile de azi... Şi, totuşi, piciorul — piciorul îl chinuia din ce în ce mai rău.

Istoria bolii data de pe la sfîrşitul anului 1919. Luînd parte la apărarea Petrogradului împotriva atacului generalului Iudenici, Rogov fusese rănit în cursul ofensivei asupra Pulkovului, de un glonte care-i perforase piciorul ceva mai sus de genunchi. Rana era uşoară, plumbul nu-i atinsese decît carnea aşa că în ianuarie anul următor, Rogov alerga pe scările şi coridoarele tipografiilor şi redacţiilor. Lucra pe atunci în presa comsomolului şi figura lui rumenă, bătută de vînt, şi mantaua militară aruncată la întîmplare pe umeri fie că afară era cald sau frig, puteau fi văzute pretutindeni. Număra tot atîţia ani cît număra şi noul secol ; tinereţea îl purta prin iureşul evenimentelor, îi plăcea viaţa. Revoluţia îi dăruise repede ştiinţa ei binefăcătoare — curajul, învăţa singur şi-i învăţa şi pe alţii în acelaşi timp, transformîndu-se din mers, mereu în mişcare, neştiind ce-i oboseala. Atrăsese în muncă un număr de artişti şi literaţi care începuseră să adoarmă lîngă sobiţele de tuci în care ardeau diverse culegeri de reviste de dinainte de revoluţie. Aceşti bătrîni nu numai că se puseseră pe treabă, dar parcă întineriseră sub presiunea neobositelor cereri ale lui Rogov, ale planurilor, ale născocirilor şi ale acţiunilor lui. Printre tovarăşii săi tineri ajunsese să fie socotit, înainte de a-şi da seama de acest lucru, un ziarist model şi vechi activist, fără ca să-şi piardă prin asta din tinereţe. Totuşi, la fiecare aniversare a comsomolului, cînd lua cuvîntul, reîmprospăta amintiri instructive, cum fac sărbătoriţii venerabili. Experienţa lui îi în-

trecea vizibil vîrsta care încă îi mai îmbujora zdravăn obrajii, îi făcea surîsul atrăgător şi nu-i precupeţea vioiciunea şi forţa.

Abia după vreo cinci ani, Rogov simţi pentru întîia oară durerea din picior. Încetul cu încetul începu să-şi dea seama că această durere nu era întîmplătoare. O suportase la început cu uşurinţă, dar cu timpul ea ajunse să-l sîcîie, să-l enerveze. Medicii nu reuşiră mult timp să-i dea speranţe de însănătoşire; cu o bucurie sadică, inexplicabilă, îşi pierdu repede încrederea într-înşii. An de an se tot făceau încercări de a i se găsi un tratament nou. Dar toate dădeau greş şi, după felul cum medicii explicau bucuroşi că durerea îi vine de la rană, înţelegeai uşor că ei nu-i dibuiseră cauza. Din fericire, durerea îl apuca rar şi după o săptămînă dispărea. Cît timp era sănătos, Rogov lucra la fel de bine ca pe vremuri şi dacă n-ar fi fost piciorul — afurisitul ăsta de picior! — ar fi rămas tot atît de neobosit şi de tînăr precum fusese în timpul războiului civil. Afurisitul ăsta de picior (Rogov nu-i spunea altfel) îl sîcîia, îl cătrănea şi — lua l-ar dracu'! — îl îmbătrînea, îl îmbătrînea de-abinelea! Din pricina piciorului începu să simtă nevoia de a se rostui ceva mai confortabil şi — de ce n-am spune-o? — nevoia de asemenea de a avea pe cineva care să-l înţeleagă. Nu era chiar atît de simplu să zaci pe divan cu dinţii încleştaţi ca să nu-ţi scape vreun geamăt, să-ţi fierbi apa pentru comprese sau să-ţi masezi genunchiul care te doare, legănîndu-te ca un musulman la rugăciune, şi toate acestea uneori fără să auzi săptămîni de-a rîndul un cuvînt de îmbărbătare sau să simţi o strîngere de mînă. În treacăt fie zis, nu era chiar aşa. Rogov îşi poreclise starea de spirit — „de invalid" şi boala îl înrăia şi mai mult atunci cînd „starea de invalid" îi revenea.

De data aceasta durerea îl apucase într-o ţară străină şi, ca şi cum ea ar fi vrut să se răzbune pentru dispreţul arătat medicilor străini, îşi bătea parcă joc de el. Rogov îşi dădu seama numaidecît că în împrejurarea de acum va avea de îndurat multe şi se înarmă cu răbdare.

În tăcerea hotelului adormit, în singurătatea și încordarea nopții, gîndurile — oriunde îi zburau — se întorceau mereu iar la călătoria din dimineața aceea la Leiden. Rogov lăsa amintirea să i se concentreze, și Klavdia Andreevna îi povestea din nou cum se măritase la Riga cu Frans van Rossum.

— La Riga ? — o întrebase Rogov.

— Da.

— Ești emigrantă ?

— Vai de mine !

— Atunci cum ai ajuns acolo ?

— Trebuia neapărat să emigrez ca să pot ajunge în străinătate ? Dar contrabandiștii...

— Prin urmare, ești contrabandistă ?

— Vorbești serios ?

— Trebuie să existe totuși o explicație...

— O explicație ?... Mai întîi încetează să-mi iei interogatoriul pe tonul acesta de judecător de instrucție... Cît despre explicație, ea ține de povestea mea. Parcă voiai să mă asculți, nu ? Fii bun prin urmare, și ascultă-mă...

Becul mic de deasupra patului lui Rogov arunca o lumină tulbure, gălbuie, dar Rogov vedea perfect fața Klavdiei Andreevna de parcă ar fi continuat să stea lîngă ea, scăldată în belșugul de lumină ce pătrundea pe ferestrele mașinii.

— Sînt o fugară. Da, o fugară obișnuită... N-aveam nici un motiv să emigrez. Cît pentru fugă... așa fug copiii din casa părintească... Pe scurt... Aveam optsprezece ani.Dădusem concurs la Institutul tehnologic și căzusem. La ce crezi ? La științele sociale, firește : n-am știut în ce an a avut loc prima grevă în Rusia. Îngrozitor ! La concurs se prezentaseră o mulțime de candidați, însă eu trebuia să fiu primită : eram fiică de pedagog. Tata mai trăiește și azi la Jdanovka în aceleași două odăițe în care am copilărit. Astăzi, cînd ne întîlnim, dă din cap și repetă întruna : „Cum ai putut, cum ai putut ?“ Nici eu nu știu cum am putut. Vina nu o purta greva aceea nenorocită, deși mă supărase grozav. Caraghios : din pricina ei școlarii

cad la examen, studenţii trebuie s-o ştie cum ştiai altădată tatăl nostru, iar adulţii nici nu-i bănuiesc existenţa şi nu li se întîmplă absolut nimic, nu li se face nici un proces... Am vrut să fac chimia, visam să ajung inginer, să fabric mătase artificială. Şi azi mă emoţionez la gîndul că poţi face ciorapi de mătase din lemn! Dar în loc de chimie trebuia să-mi sfîrşesc toamna alături de tata, la vilă. Eram amărîtă. Trăiam la ţară, nu departe de Beloostrov, la graniţă. Intr-o zi m-am dus după afine, am intrat adînc în pădure, am aşteptat să apună soarele şi ţuşti — spre Finlanda. Adio, rămîneţi cu bine.

— Atît de simplu? — se minună Rogov.

— Foarte simplu, — continuă Klavdia Andreevna surîzînd. — Făcusem aproape o verstă. Incepuse să se întunece. Deodată, de după un pinişor, a răsărit un grănicer cu arma în mînă şi m-a întrebat într-adevăr cît se poate de simplu, liniştit: „Nu ţi se pare, cetăţeano, că ai înaintat cam prea departe?“ Am bolborosit că m-am rătăcit şi am început să plîng. M-a adus înapoi. Dar nu prin pădure, ci printr-o mlaştină, unde intram pînă la genunchi. Eu mergeam în faţă şi el după mine, cu arma în mînă. Am ajuns aşa la post. Acolo, m-au interogat, m-au percheziţionat. N-au găsit nimic în afară de afine. M-au trimis la oraş. Am fost ţinută patru săptămîni în celulă, interogată de vreo zece ori. Degeaba. Şi, de fapt, parcă ce a fost? Nimic: o fetişcană toantă a rătăcit drumul în pădure şi atîta tot. „Altădată, să fii mai deşteaptă“, mi-au spus şi mi-au dat drumul... Aşa că, atunci cînd am fugit pentru a doua oară, am căutat să fiu mai deşteaptă...

Klavdia Andreevna se uită iscoditor la Rogov. El asculta fără să scoată un cuvînt...

Acum îi înţelegea privirea. Voise să-şi dea seama dacă el pricepea că, din clipa aceea, începuse a intra în joc voinţa, poate o voinţă rău îndreptată, dar că ea, Klavdia Andreevna, era gata să-şi apere această voinţă rău îndreptată, aşa cum îţi aperi un drept de

netăgăduit. Arăta de la bun început că va şti să se apere.

Dar Rogov nu băgase de seamă provocarea. Aştepta urmarea şi nu voia să se grăbească cu întrebările.

— Peste o săptămînă, am fugit de-abinelea, — spuse Klavdia Andreevna grăbită şi se uită din nou la el, ca şi cum ar fi întrebat: „Ei şi acum, ce zici?" El tăcea mereu.

— De data aceasta, n-a mai fost chiar atît de simplu... Am ales o zi ploioasă şi am plecat după ce s-a întunecat afară. Nu m-am dus prin pădure, ci prin mlaştina prin care grănicerul mă adusese înapoi. Era o copilărie desigur, dar voiam să fug pe drumul pe care fusesem adusă înapoi. În ciuda tuturor! Cît am mers — nu ştiu. Şi nici n-aş fi putut să-mi dau seama: nu mai mersesem încă niciodată în viaţa mea atît ca atunci. Mă împotmoleam, fiecare pas era un chin, ploaia mă uda neîncetat. Am dat de un gard de sîrmă ghimpată şi l-am trecut, rănindu-mă la picior. Din fericire, gardul nu era prea lat — ştii cum se face: nişte capre îmbrăcate cu sîrmă. Dar, peste puţin, a început alt chin: dădeam mereu de tufişuri, de arbori mărunţi şi, bineînţeles, am pierdut direcţia. Mă şi gîndeam că n-ar fi rău să mă prindă din nou. Dar continuam să merg mai departe. Apoi mi s-a părut că sînt urmărită cu ajutorul cîinilor. M-am băgat sub un brad. Nu ştiu, poate că am şi fost urmărită. Dar cîinii nu fac treabă bună pe timp de ploaie: se prea poate să-mi fi dat de urmă şi s-o fi pierdut. Am stat sub brad pînă a început să se lumineze de ziuă. La vreo cinci paşi de mine, am zărit o cărare. Trebuia s-o pornesc. Dîrdîiam atît de tare de frig că, atunci cînd am vrut să îmbuc ceva (aveam la mine nişte pesmeţi care s-au făcut terci), n-am putut să mestec: îmi clănţăneau dinţii. La ivirea zorilor, am stabilit unde e răsăritul şi am luat-o pe cărare spre apus. Era un gest disperat, de neputinţă: nu ştiam unde e graniţa. Cu asta, aventura mea a luat sfîrşit. Ce a urmat mai departe, e ca în cărţile care se termină bine...

Intr-adevăr, a urmat un fel de poveste englezească din secolul trecut, pe cît de sentimentală pe atît de neverosimilă. Rogov încerca s-o accepte cu toată indulgența... Cărarea — după cum era și firesc — trebuia să ducă undeva. Și chiar ducea la casa unui pădurar. Fetița era atît de ostenită, încît abia se mai ținea pe picioare. Natural că pădurarului finlandez putea să i se facă milă de ea. In loc s-o denunțe autorităților, putea, firește, s-o găzduiască și s-o ajute să ajungă la Terioki, unde fugara avea o mătușă. Ah, mătușile astea! De fiece dată cînd trebuie să ieși dintr-o situație delicată, pretutindeni și totdeauna apare cîte o mătușă salvatoare. Mă rog, Rogov admitea că această mătușă era o realitate și că, pregătindu-se pentru teribila ei aventură, fugara își făcuse în secret socoteala că va fi scoasă din încurcătură de persoana aceasta binefăcătoare care îi era rudă. Se înțelege că urma să bolească o vreme după atîtea cîte îndurase și era foarte posibil iarăși ca mătușica s-o fi îngrijit cu devotament. Pînă aici, totul e perfect. Dar aici — stop! Lipsea capitolul principal! Și Rogov își rîdea de dezlegarea idilică a situației cu care, cică, s-ar fi încheiat aventura. Nu, stimata doamnă nu vrea să vorbească despre un lucru esențial... În zona de frontieră, în care e puțin probabil ca vecinii, oricît ar trăi de bine, să se cinstească între ei cu plăcinte, apare pe neașteptate o fată. Stă o săptămînă, două, fără să se arate în stradă. Oare persoana ei n-ar fi trezit o curiozitate nemărginită? Bietul Terioki ar fi murit de dorul de a afla ceva despre străina asta misterioasă. Și chiar dacă ar fi să admitem că mătușa aceea inimoasă există, de bună-seamă că avea prietene. Și dacă mătușica, pradă fricei, n-ar fi alergat la poliție să anunțe sosirea neașteptată a nepoatei pe care i-a trimis-o dumnezeu, prietenele mătușichii ar fi făcut-o cu siguranță. Intr-un cuvînt, la un moment dat, fugara trebuia să se pomenească față în față cu legea. Și atunci ce-ar fi trebuit să declare ca să înduioșeze inima judecătorului, să-i spulbere bănuielile, să-i îmblînzească mînia? Lui Rogov îi era clar că, dacă Klavdia Andre-

evna n-a fost expediată înapoi peste graniţă şi dacă n-a cunoscut rigorile închisorilor din străinătate, aceasta se datora desigur faptului că a declarat că pămîntul nisipos al Teriokiului e pămîntul făgăduinţei, iar patria ei — iadul pe pămînt. Trebuia să fi spus că s-a smuls prin înşelătorie din ţara ei, care a ajuns un fel de temniţă, şi că, bravînd primejdia, a venit să se pună sub ocrotirea virtuţilor teriokiene. Trebuia să fi implorat oficialităţile din Terioki să-i dea azil sub un acoperămînt cît de mic şi de mizer, căci pînă şi mizeria la Terioki e mai dulce şi mai frumoasă decît orice splendoare în patria ei. Da, trebuia să-şi fi trădat patria şi a trădat-o. Rogov ştia acest lucru...

Pentru a suta oară, se suci în patul lui odios şi scăpă un suspin.

— Fir-ai să fii ! — bombăni el, potrivindu-şi piciorul pe o pernă...

Şi, în momentul acela, se întorsese brusc, cu tot corpul, spre Klavdia Andreevna :

— Perfect. Te-ai expus primejdiilor, puteau să te omoare, ai trecut cu greu peste piedici şi spini. Dar spune-mi, în sfîrşit, pentru ce ai făcut toate acestea ? Pentru ce te-ai expus tuturor acestor încercări ?

— Pentru ce ? — întrebă dînsa, închizînd pe jumătate ochii, de parcă ar fi citit încet răspunsul. — Acest lucru nu-l prea înţeleg nici astăzi. Ştiu atît că n-am avut nici un scop anumit. Am vrut să fug şi atîta tot.

— O aventură ?

— Nu m-am simţit niciodată aventurieră. Nici înainte, nici după fuga mea.

— Primăvara ? — rîse cu răutate Rogov.

— O glumă de prost gust ! Ţi-am spus doar : n-am avut nici un scop precis. N-am mai vrut să rămîn acasă : n-am mai vrut şi n-am mai putut. Era insuportabil. Nu ştiu de ce. Mai ales după ce fusesem închisă. Toate mă enervau. Şi, mai ales, îmi era urît ! Trebuie să recunoşti că plictiseala ne cuprinsese viaţa în aşa măsură că nu ştiai cum să scapi de ea. Iar

acela care nu voia să se împace cu această plictiseală era socotit un fel de trădător. Nu este aşa ?

— Aha, n-ai vrut să fii socotită un fel de trădătoare şi ai devenit... o adevărată trădătoare... — observă Rogov, dînd din cap.

— Dacă îndrăzneşti...

— Dar ai fugit, ai fugit! — spuse aproape strigînd Rogov. — Trebuia să-ţi dai seama că...

— Am fugit, — îl întrerupse Klavdia Andreevna cu îndîrjire, am fugit şi fuga mea, judecată superficial, luată în aparenţă, poate fi socotită o crimă. La noi trebuie să ţii seamă, în primul rînd, de ce ar putea să creadă lumea despre fapta ta, să ţii seama de oamenii care ar putea să ia exemplu de la tine sau să te judece. Dar nimeni nu vrea să ştie ce crede despre fapta lui omul care a săvîrşit-o. Or, eu sînt în măsură să-mi judec singură faptele. Oricît ai încerca să mă convingi că sînt o criminală, află că sînt faţă de mine, judecătorul cel mai drept.

— Păcat că nu şi cel mai sever...

— Severitatea este de domeniul domniilor voastre. Eu nu sînt persoană oficială. Şi nu sînt nici o eroină. Sînt o fiinţă la fel ca atîtea şi atîtea care alcătuiesc lumea. Poate că n-am procedat just, dar la ce m-aş căi ? Am fugit de plictiseală, de urît. N-am ştiut să-mi găsesc locul. Doream o viaţă uşoară, veselă, variată. Pe cînd viaţa de la noi... La noi, lumea nu ştie nici măcar să se odihnească. Pe vremea aceea, mă simţeam legată cu lanţuri de roabă.

— Noi nu avem roabe, — o întrerupse cu asprime Rogov. — Noi nu avem lanţuri, nici cătuşe. La noi, toate acestea au fost dăruite muzeelor. Nu ştii acest lucru ?

— Ce nu ştiu ? Despre muzee ? — întrebă dînsa surîzînd. — Ştiu de existenţa muzeelor... Te-ai speriat de pomană. Am spus numai că la noi lumea nu ştie să-şi făurească bucuria de a trăi şi atîta tot.

— Ai dreptate. La noi, nu există fericirea trîndăviei.

— Bodogăneşti ca un holtei bătrîn.

Klavdia Andreevna îşi întoarse capul spre geam şi tăcu vreme îndelungată.

— Uite ce este, — începu ea iar, strîngîndu-şi mîinile la piept, de parcă ar fi vrut să stăruie pînă cînd Rogov se va lăsa convins. — N-ai decît să extragi rădăcini politice din spusele mele. Dar trebuie să înţelegi ce-ţi spun. Numai popilor le este teamă de veselie. Tineretul îi duce dorul. Eram tare tînără. Şi-mi doream o viaţă uşoară, plină de pitoresc. Tot ce mă înconjura îmi părea gîrbovit, monoton. Noi nu ştim să ne facem viaţa frumoasă ; nu ştim şi nu vrem.

Klavdia Andreevna răsuflă de parcă ar fi scăpat de oboseală :

— Tot te mai uiţi chiorîş, tovarăşe Rogov ? Nu-ţi place nemulţumirea mea ? La noi, orice nemulţumire este un semn de înstrăinare. Eşti nemulţumit — prin urmare, eşti un străin.

Căutînd să se stăpînească, Rogov spuse :

— Nu aud vorbindu-se pentru întîia oară despre lipsa de pitoresc a vieţii noastre. Trebuie să ştii că-ţi rupi tălpile nu pentru că mergi mult, ci pentru că eşti sărac. Şi cu sărăcia trebuie să lupţi, nu să fugi de ea. Asta-i tot... Dealtfel, nu mai e mult pînă cînd viaţa noastră se va transforma, va deveni minunată, de nerecunoscut. Ştiu acest lucru... Şi acum, dă-mi voie să-ţi spun ceva : dacă toate cîte mi-ai debitat acum despre plictiseală şi urît au constituit într-adevăr bagajul dumitale filozofic atunci cînd ai fugit, în cazul acesta, eşti un desăvîrşit model de emigrantă.

Klavdia Andreevna se rezemă de spetează şi-şi acoperi faţa cu mîinile. Rogov nu se uita la ea. Era stăpînit de un dezgust feroce. Interiorul minunat al maşinii îi păru deodată de o prezumţiozitate dusă pînă la saturaţie. Îi era nesuferit. Goana vaporoasă a „Rozei" îi displăcea : n-avea, ca de obicei, senzaţia că merge cu maşina. Namila asta mută şi dichisită nu se mişca, ci doar se deplasa în spaţiu într-un chip inexplicabil, şi lui Rogov i se părea că se află într-un fel de aparat experimental. Pentru ce şedea pe aceste perne de piele ? Pentru ce era împreună cu oamenii

aceştia? Singurătatea în orice condiţii era mai uşor de suportat şi mai demnă decît reflecţiile Klavdiei Andreevna. Auzi! S-o asculţi şi să-i ripostezi delicat cînd, de fapt, ar fi trebuit să opreşti maşina şi să le spui salutare acolo, în mijlocul drumului! Uf, cît de deşarte şi de greţoase sînt toate; să mori, nu altceva!...

Stînd în capul oaselor pe pat, frecîndu-şi cu palma uscată genunchiul şi legănîndu-se fără nici un rost, Rogov era uimit de propria lui atitudine. O fi purtînd Klavdia Andreevna vina indispoziţiei lui subite, dar, în definitiv, la ce se aştepta de la ea? Şi de ce povestea fugii ei să-i fi influenţat atitudinea faţă de dînsa? Trădarea? Klavdia Andreevna van Rossum n-a trădat nimic. Fuga ei era atît de firească, încît, dacă n-ar fi săvîrşit-o...

— Nu, nu, prietene, — murmură Rogov cu un rîs forţat. — Şezi şi te freacă la picior, nu te mai supăra de pomană, ai destule necazuri şi aşa. Freacă-ţi-l, frăţioare, freacă-l...

Durerea i se concentra întruna în genunchi.

— Îţi vine să urli! — spuse el tare. — Să urli, dracu' s-o ia de durere absurdă şi blestemată! Of!

Sări din pat şi ţopăi pe loc, ca şi cum ar fi încercat o cizmă nouă. Durerea începu să-l mai lase. Rogov luă o pernă şi un pled şi se aşeză în fotoliu. Se simţea uşurat, mulţumit, liniştit. Ce-i drept, somnul îi fugise, dar nu face nimic — numai să nu-l mai doară.

Surîse mulţumit. Apoi rîse fericit. Ce bine-i!...

Rîsese şi atunci, în maşină, cînd Klavdia Andreevna îşi continuase istorisirea. Rîsul lui sunase răutăcios şi era ciudat că Klavdia Andreevna nu se supărase defel. Rîsese şi ea scuturînd din umeri şi părînd deodată mică, slabă şi pierdută ca o fetiţă speriată.

Poate o fi arătat aşa cu adevărat atunci cînd, cică, un prieten al binefăcătoarei sale din Terioki o petrecuse mai întîi la Helsingfors, apoi la Riga, unde a învăţat să cînte cîntece ţigăneşti şi să dan-

şeze şi, pe urmă, noapte de noapte — sulemenită, orbită de reflectoare — a început să ţină cu zel isonul corului din restaurant, săltîndu-şi umerii şi bătînd tactul cu pantofiorii.

La acest pasaj al povestirii izbucnise el în rîs: „Aha, ai umblat după petreceri? Ţi-ai dorit o viaţă uşoară? N-ai avut destulă răbdare să priveşti tonurile cenuşii ale străzilor noastre? Preocupările unei vieţi mari, prea austere la primii ei paşi, ţi s-au părut anoste? Bine, iată, pămîntul făgăduinţii ţi-a rezervat cel mai plăcut tip de petreceri — taverna! Aşa ţi-a trebuit!"

Rogov vede şirul nesfîrşit al tavernelor europene, care încing ca un brîu slăvitul trai al lumii civilizate. Cît de bine, cît de trainic, cît de ispititor sînt îngrămădite aceste temple mari şi mici ale lăcomiei, cît de definitive sînt privilegiile pe care ele şi le atribuie în procurarea tuturor plăcerilor, a fericirii, a bucuriei. Şi interesant că prosperarea tavernelor din lumea întreagă este însoţită de roiuri de emigranţi ruşi care au pornit în căutarea aripei protectoare a Apusului, dar n-au găsit acolo nimic altceva decît o odaie de chelner sau, în cel mai bun caz, o cabină de artist de cabaret. Unde, în afara corului de ţigani, putea să ducă drumul pe care şi-l alesese Klavdia Andreevna?... Şi deodată, la capătul sarabandei de hoteluri, de berării, de pensiuni şi taverne, răsare în faţa ochilor lui Rogov hotelul acela zvelt, maiestuos, din vîrful muntelui. Pe acoperişul lui, îşi unduieşte spinarea sa de tigru drapelul naţional, poarta ospitalieră îl aşteaptă să păşească înăuntru. E singurul hotel de care-şi aduce aminte fără ură. Helena trece nepăsătoare, degajată, pe lîngă el şi, din clipa aceea, fără să şi-o mărturisească, se aşteaptă s-o întîlnească din nou. O ajunge din urmă undeva, în labirintul străzilor nepopulate ale marelui oraş. Inima îi zvîcneşte. Pe canaluri, ca în nişte vechi oglinzi înnegrite de vreme, tremură silueta ei subţire, mobilă, întunecată. Poala rochiei fine o bate peste picioare ca un drapel...

Rogov deschide ochii. Aşa, aşa... a început să-l fure somnul; durerea i-a dispărut cu desăvîrşire. N-ar fi bine să se întindă din nou pe pat? Se teme însă să facă vreo mişcare. Se înveleşte mai strîns cu pledul...

Şi aşa, în zdrăngănit de ghitare, Frans van Rossum o plăcuse, într-un restaurant din Riga, pe tînăra coristă. Venit din Leningrad pentru cîteva zile ca să ia în primire un vapor avariat rămas pentru reparaţii în portul Riga, Frans nu mai părăsea restaurantul decît după ce ţiganii plecau de acolo, dar şi restul orelor le închina în întregime tot Klavdiei Andreevna.

— Cu nici un rus nu mi se întîmplase încă să-mi fie aşa dor de patrie cum mi-a fost alături de olandezul acesta, — povestea Klavdia Andreevna. — Vorbea despre Leningrad, că mă podideau lacrimile.

Nu era însă vorba de Leningrad sau de patrie, care, în răstimp de doi ani, se topiseră din ce în ce mai mult în adîncul amintirilor: era vorba de nerăbdarea cu care ea aşteptase în iarna aceea ca Frans să sosească iar la Riga. El a scos-o din restaurant, a dus-o în Olanda şi, de atunci, ea a început o viaţă nouă, care s-a grefat trainic pe viaţa van Rossumilor; nu i-a venit greu să poarte acest nume.

— Eşti pe deplin mulţumită? — o întrebase Rogov, după ce isprăvise de povestit.

Nu-i răspunsese numaidecît, simţind că era cea din urmă întrebare pe care i-o punea.

— Ştii, Frans — e un om minunat... — spusese dînsa încet.

Toată noaptea, i s-au perindat prin minte frînturi din discuţia avută, şi aceste frînturi căpătau preciziune din ce în ce mai mare pe măsură ce durerea din picior i se accentuase şi se estompau în toropeala somnului. Iar el, ba o combătea pe Klavdia, ba se combătea pe sine însuşi, ba îşi înlătura obiecţiunile, ba le ridica din nou. Nu izbuti să adoarmă decît în zori, aşa, şezînd în fotoliu.

El şi încă cineva erau urmăriţi de o pisică vărgată, cu limba afară. Limba pisicii se bălăngănea ca la cîini şi bale vîscoase ca spuma îi curgeau din gură. Pisica se făcea tot mai mică şi mai mică, de parcă ar fi fost o jucărie de cauciuc pe care o desumfli, dar alerga din ce în ce mai repede şi nu mai lipsea mult ca să-l ajungă pe cel care fugea gîfîind alături de Rogov. Disperat, Rogov căută bîjbîind mîna fugarului, îl trase la pieptul lui şi aşa, îmbrăţişat cu el, se prăbuşi în neant. Mîna pe care o strîngea era caldă şi gingaşă ; totuşi, fiorii pe care i-i dădea urmărirea îl îngrozeau şi-l dezolau. Pisica se făcuse mică de tot — cît un şoricel — dar îşi mişca labele iute-iute, şi să nu fi fost prăbuşirea aceea o dată cu frînturile de trepte ce i se fărîmau sub picioare, atunci...

Îl trezi o bătaie puternică în uşă. Cameristul străbătea coridorul, strigînd la fiecare uşă :

— Şapte jumătate, şapte jumătate !

Hotelul era locuit de oameni de afaceri, şi micul dejun era servit foarte devreme. Rogov comandă o cafea neagră, dar nu avu timp s-o bea pentru că îl apucase iar durerea. Încercă să se întindă în pat, să umble şchiopătînd din colţ în colţ, se aşeză la masă şi luă o carte, dar durerea nu-l lăsa. Pe la ora zece, îşi tîrî picioarele în coridor pînă la telefon şi-l rugă pe portar să-i dea legătura cu casa van Rossum. Îl amuză slugărnicia cu care i se îndeplini cererea.

O chemă pe Klavdia Andreevna. Îi spuse că vrea s-o vadă şi o roagă să vină la el, la hotel. Ea îi răspunse că ar fi încîntată să se întîlnească cu dînsul, dar la hotel nu poate să vină, motivîndu-şi refuzul cu aceleaşi argumente ca data trecută.

— Dar nu mă simt bine, sînt bolnav, — îi replică Rogov dinadins brutal. — Ceea ce invoci, nu-i decît o prejudecată.

— Dar ce ai ? — întrebă ea îngrijorată. — Am să-i spun lui Philipp Feodorovici. Poate venim împreună. Bine ?

— Mulţumesc. Mă lipsesc ! — i-o tăie scurt şi puse brusc receptorul la loc în furcă.

Abia mai izbuti să-şi tîrîie pînă în odaie afurisitul acela de picior!

XXI. AMSTERDAM — NOAPTEA

Cînd zgomotele se potolesc, apar pe străzi poliţiştii de noapte. Merg doi cîte doi, cu mîinile la spate, aşa cum îi cunoaşte toată lumea din ilustraţiile romanelor poliţiste engleze̦şti sau din jurnalele cinematografice europene de actualităţi. Pelerinele lor scurte flutură uşor. Merg la pas, încet, măsurat, tăcuţi, ca într-o plimbare prescrisă de doctor: un-doi, un-doi. Umblă prin locuri întunecoase sau puţin luminate. Ciulesc urechile la zgomotele nopţii, ştiind să le deosebească, aşa cum ştie un dirijor să deosebească timbrul fiecărui instrument. O cheie a fost răsucită în broască, a fost răsucită cu zgomot de o mînă sigură... Un-doi, un-doi... Cineva a deschis o fereastră care scîrţîie: noaptea e înăbuşitoare... Un-doi, un-doi... O pereche se sărută tare în nişa unei porţi şi femeia murmură speriată: „Ai înnebunit? Lasă-mă!"... Un-doi, un-doi... Cineva aleargă după colţ, căutînd să nu facă zgomot. Atenţie! Plimbarea s-a sfîrşit, pasul e întrerupt. Unul din poliţişti se apropie de faţada întunecată a unei case şi se lipeşte de ea, contopindu-se cu întunericul. Celălalt caută să se adăpostească sub copacul din faţa casei. O fată apare de după colţ. Aleargă cu pălăria în mînă, strîngîndu-şi la piept poşeta. Se opreşte la poartă şi întinde sfioasă braţul ca să-l sune pe portar. Se aude cum gîfîie. Mîinile n-o mai ascultă cînd vrea să-şi tragă pălăria pe cap. Sărăcuţa! O aşteaptă o săpuneală zdravănă acasă; să nu mai umble haimana noaptea... Un-doi, un-doi!

Serviciul mai cere ca, din cînd în cînd, poliţiştii să se despartă. Alegîndu-şi un sector brăzdat de nenumărate ulicioare, păzitorii ordinei pornesc pe două străzi mai mari, paralele. Ajuns la colţ, poliţistul se opreşte şi caută să prindă ce se petrece în ulicioară. Apoi trece pe mijlocul drumului. De obicei, la aseme-

nea răspîntii, nu există felinare; în schimb, mijlocul ulicioarei e bine luminat. Din semiîntunericul unde se postează, i se deschide întreaga perspectivă de pe porţiunea luminată. Dacă ulicioara e dreaptă, atunci vezi cum, la capătul opus, pe strada paralelă, răsare aproape simultan celălalt poliţist. O clipă, ei barează ulicioara. Fiecare uşă dată de perete, fiecare om care trece strada sau care apare pe trotuar este fixat de două perechi de ochi ageri, atotştiutori. Dacă ulicioara e frîntă, atunci poliţiştii pătrund în ea şi nu se opresc decît cînd unul ajunge să-l vadă pe celălalt. Dacă unul întîrzie în chip suspect şi nu apare mai mult timp la locul convenit, atunci celălalt pleacă să-şi caute confratele. Şi aşa, ţinînd mereu legătura, ei cercetează sectorul cunoscut şi răscunoscut, apoi se întîlnesc şi continuă să umble ca doi gemeni. Şi pentru că aceşti doi oameni acţionează la unison ca o muzică, forţele lor nu sînt îndoite, ci înzecite... Un-doi, un-doi...

Se spune că poliţiştii fac să se respecte legea, dar asta nu-i tot: ei nu numai că aplică legea, dar o şi tălmăcesc de la caz la caz, ca nişte judecători, stabilind ce este îngăduit şi ce este interzis; ei sînt legiuitori, făurind şi confirmînd legea; fără a se codi mult, ei întrunesc în persoana lor camera şi senatul, înlocuind în practică solemnitatea pompoasă a acestor foruri superioare cu o pereche de picioare zdravene înfipte în mijlocul străzii în chip de A mare, la care linioara transversală o formează bastonul de cauciuc. Ei reprezintă legea în viaţa de toate zilele. Ei sînt acei care născocesc veşmintele pe care trebuie să le poarte tot ce trăieşte dacă nu vrea să moară. Ei născocesc denumirile în dosul cărora trebuie să se ascundă crima dacă vrea să fie considerată virtute. Dacă ei spun: „e voie“, atunci orice viciu, orice trivialitate, orice spirit obtuz se poate bucura de viaţă. E deajuns însă să rostească: „interzis“ şi veşnicul şomaj al judecăţii sănătoase creşte vertiginos.

Strada poartă un corset, ale cărei şnururi sînt ba legate strîns, ba lăsate slobod, ba desfăcute deabine-

lea: de la stricta interzicere pînă la conivență. Dar chiar strînsă în corset, ea își duce viața ei respingătoare sau îmbătătoare, și omul nu e în stare să se lipsească de ea după cum bolnavul nu poate să se lipsească de doctoria ce-i dă greață, sau după cum bețivul nu se poate lipsi de vin.

Un trecător merge încet pe cheiul îngust al canalului. Aerul răcoros cu iz de pește împuțit și de grinzi de pod putrede i se pare mai plăcut după seara aceea înăbușitoare. Fără pălărie, cu capul dat pe spate, își trece ușurat mîna prin păr.

— Pst! — aude el pe neașteptate. — Țipenie de om nu se zărește pe stradă. Semnalul acesta prudent nu i se poate adresa decît lui. Dar el nu se uită primprejur și continuă să-și mîngîie părul... E bine.

— Pst! — aude el din nou. Omul își rotește privirile, dar strada e pustie, tăcută.

Atunci trecătorul se întoarce spre fațadele pe jumătate luminate ale clădirilor. Trece prin dreptul unei case înalte și înguste. O femeie îi surîde de la o fereastră la etaj. Cu coatele pe pervaz, ea se apleacă afară. Brațele-i durdulii sînt goale; între sînii aplatizați, gata să se reverse din decolteul generos, i se zărește o cută neagră. Trecătorul o privește atent. Felinarul îi luminează de departe fardul puternic de pe față și răceala de alabastru al pudrei de pe umeri. Femeia îi face un semn prietenos cu capul. La un etaj mai sus, deasupra ei, apare altă femeie. La o fereastră de la etajul patru, se poate desluși, deși foarte vag, încă o figură cu orbitele negre și dungile palide ale brațelor goale. Cîteși trele se întrec, care cum poate, să atragă atenția trecătorului. Cea de sus, mai slab luminată decît camaradele ei, își duce brațele la ceafă și se întinde, căscînd tare.

Trecătorul cercetează cu privirile casa: o clădire care nu iese din comun, cu o ușă la intrare cu un singur canat. În partea de sus a ușii, se află fixat un grilaj de fontă împletit în stil medieval și un gemuleț rotund. Deasupra ușii — o firmă dintr-o bucată de tablă atîrnată — ca toate firmele de atelier

— de o stinghie de metal perpendiculară pe faţadă. Firma anunţă că în casă sînt „De închiriat camere mobilate“.

Trecătorul merge mai departe. La a treia casă, zăreşte o firmă asemănătoare. Aceleaşi braţe cărnoase, albe şi pudrate, pe pervazuri, aceleaşi figuri sulemenite îi zîmbesc şi saluturile devin tot mai drăgăstoase, căscatul tare — tot mai dulce. Nu mai e singur pe stradă. Nişte gură-cască afumaţi se plimbă prin faţa ferestrelor de la o firmă la alta sau schimbă cîte o vorbă cu frumoasele, legănîndu-se pe picioarele lor moi ca pe nişte arcuri. Tot cartierul este alcătuit numai din camere mobilate care nu pot fi închiriate, fapt pe care-l dovedesc aceste firme imuabile, menite să rămînă acolo zeci de ani. Dar iată că încetul cu încetul aspectul caselor se schimbă: la parter apar prăvălii cu vitrine mari, luminate şi, deodată, trecătorul se opreşte, atras de o privelişte nouă.

Pătratul de cristal strălucitor ca vitrina unui mare magazin e acoperit cu o perdea subţire de tul. Încăperea este luminată pe dinăuntru de o lampă pe picior cu un abajur roşu, împopoţonat. Din stradă, se văd minunat toate amănuntele. Sub lampă, se află o masă pusă pentru două persoane; farfurii de faianţă cu floricele vesele, pahare de vin, păhărele de lichior, un buchet de flori proaspete şi o baterie de metal lucios pentru şampania frapată. Totul e pregătit pentru cină. În faţa mesei — o canapea lată, cu perne de mătase aruncate la întîmplare. Pe planul al doilea, o arcadă duce în odaia de alături, unde se află un pat monumental. Patul e împodobit cu tot luxul pe care şi-l poate închipui un marinar care n-a coborît de opt luni pe uscat sau un voiajor plecat de o jumătate de an de la nevastă: e numai mătase, dantele şi panglici; mîna stăpînei casei l-a îngrijit ca pe o divinitate. Interiorul acesta plăcut scăldat în lumină roşietică, toată atmosfera aceasta intimă cu floricele, cu poze prinse în pereţi, cu căldura îmbietoare a pernelor şi plăpumilor, toate nu sînt însă decît piedestalul adevăratei ispite care

se află dincolo de geamul de cristal. Ispita șade chiar acolo, luminată de razele visătoare ale aceleeași lămpi cu abajur roșu. Ispita are sprîncene negre, cîrlionți de in ridicați fantezist în sus, trei bărbii care ascund gîtul în întregime și niște forme atît de rotunde, încît nu pot fi asemuite decît cu o serie de globuri de diferite diametre așezate artistic unul peste altul și alături de care diametrul capului, cu care culminează această construcție, te surprinde prin dimensiunile lui microscopice. Ispita ține un lucru de mînă și, cu ochii în jos, trage sîrguincios croșeta și-și mișcă degetele presărate cu diamante.

Trecătorul se oprește înmărmurit în fața acestei nemaivăzute expoziții vii de fericire casnică. El se gîndește: care ar fi cel mai potrivit nume pentru acest stabiliment — birou, cancelarie, magazin? Femeia își ridică ochii spre el, străduindu-se să ia o expresie visătoare, languroasă și îmbătătoare. Trecătorul studiază odaia roșie. Pe peretele din dreapta ferestrei atîrnă o policioară cu statuete de gips. Toate statuetele sînt la fel ca cele din coșul unui vînzător italian de sculpturi. Dacă vreo haimana intrată în odaia roșie s-ar arăta arțăgoasă, sîcîitoare sau pur și simplu neghioabă, gazda s-ar mărgini doar să-i propună să cumpere statuete de gips: nu vă place — cărați-vă. Deocamdată însă îi zîmbește trecătorului, arătîndu-i cu sprîncenele masa și patul și invitîndu-l să onoreze cu prezența lui acest cămin ospitalier. Trecătorul rămîne insensibil și neînduplecat; preferă să studieze odaia roșie prin fereastră și prin perdeaua de tul. Femeia încetează să se mai uite la el și sucește nervos croșeta. Trecătorul continuă totuși să stea acolo. Femeia îi face un semn cu mîna: pleacă, gură-cască, cu tine nu pot face nici o treabă! Dar el nu pleacă; așteaptă deznodămîntul. Femeia începe să bombăne înjurînd și-și întoarce capul de la geam. Trecătorul rămîne locului. Atunci, cu furia unei vrăjitoare, femeia îi întoarce spatele și trage din răsputeri de șnurul perdelei. Odaia roșie dispare, ca după o cortină de teatru, din fața ochilor trecătorului.

El rîde și merge mai departe. Întîlnește încă o fereastră prin care se vede un abajur verde și o odaie verde cu o stăpînă brună. Apoi o odaie galbenă — pe urmă alta, cu perdelele trase. Nu mai întîrzie mult în fața acestor agenții ale plăcerii. Nu caută decît trăsăturile care le deosebesc sau le apropie. Trecătorul pare cu adevărat insensibil. Nu e nici marinarul dornic de țărm, nici voiajorul care nu și-a văzut demult nevasta.

Cu toate că — poți să știi? Poate că soarta acestui trecător este mai tristă decît soarta marinarului? Poate că el a pierdut speranța de a coborî vreodată la țărm? Poate că nu-l așteaptă nimeni acasă și casa însăși nu există decît în spusele altora?

Acest trecător era Rogov.

Mergea pe străzile cufundate în noapte, respirînd răcoarea umedă și amăruie a toamnei. Durerea din picior i-a dispărut tot atît de subit cum i-a venit; era iar gata să înregistreze impresii noi. Dar șederea lui timp de o săptămînă la hotel, ședere chinuitoare și absurdă, a lăsat urme: orașul acesta străin, indiferent, îi părea acum și mai inutil ca înainte, așa că a luat hotărîrea să pună capăt călătoriei și să se întoarcă acasă.

Pe Warmus-straat, barurile se țineau lanț. Prin ventilatoarele lor, ieșeau, o dată cu valurile de fum de țigară, suspinele și murmurele muzicii. Ici și colo, horcăiau și urlau patefoane. Diversitatea sunetelor aducea cu curtea de păsări a unei grădini zoologice. Și, întocmai ca aripile desfăcute ce se văd acolo fluturînd în soare, se vedeau aici, aprinzîndu-se și stingîndu-se deasupra ușilor, firme luminoase.

Rogov alese un bar mai modest ca să intre să mănînce cînd deodată, auzi în spatele lui pe cineva strigîndu-l clar pe nume. Recunoscu îndată glasul fără să se întoarcă.

— Nu te gîndeai să mă întîlnești? — îl întrebă Klavdia Andreevna.

Rogov păru dezarmat; îi strînse cu stîngăcie mîna.

— Vin de la dumneata.

— Ai fost la mine, la hotel?

— Da. Am fost la hotel.
— Aşa tîrziu?
— Aşa tîrziu.
— Fără însoţitor?
— După cum vezi.
— Bieţii van Rossum — s-a dus totul!
Rogov îşi birui repede zăpăceala de la început şi, cu un surîs ironic, o întrebă:
— Cum de te-ai hotărît să faci una ca asta?
— Nu-i totuna?
— Să intrăm, — spuse el, arătînd spre uşă. — Dumneata, cum s-ar zice, nu mai ai ce pierde.
Barul era gol. Un beţiv cu mustăţile pleoştite moţăia la o masă; doi tineri, în faţa tejghelei, îl urmăreau tăcuţi pe barman cum amesteca coctailurile. Chelneriţa, după ce îi salută, îşi scutură punga cu bani, scoase dinăuntru un pumn de mărunţiş, alese o monedă şi o vîrî în pianul automat. Automatul începu să ţipe ca un elefant, farfuriile şi paharele din bufet prinseră a sălta, iar beţivul ridică fruntea, încercînd să apuce paharul care-i sta în faţă.
Luînd loc în colţ, cît mai departe de elefantul urlător, şi comandînd vin, Rogov îşi dădu seama că Klavdia Andreevna era tulburată.
— S-a întîmplat ceva?
— M-am certat cu Philipp Feodorovici, — răspunse ea repede, de parcă abia ar fi aşteptat această întrebare.
— Prin urmare, cu adevărat nu mai ai ce pierde...
— Nu-i meritul dumitale... Nu m-am certat în urma instrucţiunilor dumitale...
Îi păru deodată atît de atrăgătoare şi de feminină, încît ar fi vrut s-o atingă — şi chiar întinse mîna peste masă ca să-i ia degetele, dar ea îşi retrase brusc mîna.
— Nu te mai zbîrli ca un copil.
— Încetează de a te mai purta cu mine de parcă aş fi o fetiţă. Ciudat. Toţi bărbaţii care au o aşa-zisă „concepţie despre lume“ procedează la fel. O fi pentru că se simt superiori?
— O fac din simpatie.

— Cred mai curînd că din mojicie... Te-am sunat de două ori și dumneata nici nu ai binevoit să te apropii de telefon.

— Am fost serios bolnav... Dar ce s-a întîmplat cu unchiul dumitale?

— M-a jignit. O porcărie! Nu i-am dat nici un prilej. A venit cu un inel... cu briliant... Mai întîi, nu mi-am dat seama... și n-am putut să-l refuz... Nu pot să sufăr pietrele. Știe acest lucru. I-am mai spus-o și altădată. Dar, într-o zi, m-a dus cu forța într-un magazin. Acolo, mi s-a făcut rău. Intîmplător. Nu știu ce și-o fi închipuit... In altă seară, m-am dus să mă plimb și am fost să văd o expoziție de briliante. Voiam să mă verific. Nimic deosebit. Firește, dacă te uiți... dacă te uiți mai mult, atunci... e ca o muzică, o muzică pe care o asculți fără s-o înțelegi și din care nu te poți smulge pentru că te gîndești la ale tale. Nu te poți smulge de fapt nu din brațele muzicii ci din ale lucrurilor la care te gîndești... E foarte tulburător... Te podidesc chiar lacrimile dacă muzica se întrerupe pe neașteptate... Dacă cineva m-ar fi smuls atunci de la vitrine, s-ar fi putut să izbucnesc și eu în lacrimi... sau să-l lovesc pe acela care ar fi încercat să mă smulgă... Dar parcă asta înseamnă ceva? Poftim, și în dans, dacă îți place să dansezi, este ceva sălbatic... Dar asta încă nu înseamnă nimic...

— Și ce a fost cu Philipp Feodorovici?

— Mi-a spus că m-a urmărit... că m-a văzut în fața vitrinei acelea... Că-mi plac giuvaericalele și că protestez numai din încăpățînare... Asta mi-a spus-o cînd mi-a adus inelul. In timp ce mă uitam la briliant... briliantul pe care mi-l arătase și în prăvălie ...s-a purtat așa, încît l-am dat... pe ușă afară!...

Pete puternice îi îmbujorau fața: căuta să povestească cît mai repede tot ce avea pe suflet și nu-și lua ochii de la Rogov.

— Am zvîrlit cu inelul după el! — adăugă ea, înghițind cuvintele.

Rogov o privea tăcut.

— Toată istoria asta e abjectă de la un capăt la altul, cît se poate de abjectă!
El tăcea întruna.
— Nu i-am dat nici un prilej! Nu port nici o vină! Dar mi-e rușine de Frans. Nu știu de ce, dar nu mă pot gîndi la el fără să am remușcări...
Tăcu, în sfîrșit, ca să răsufle și așteptă ca el să spună ceva. Mișca nervos cu degetele tresărind și strîngînd din umeri, de parcă i-ar fi fost frig.
— Nu înțelegi de ce-ți spun toate acestea? Ți le spun așa, ca să știi. Și apoi, asta mă ușurează... m-a ușurat...
Rogov surîse.
— Nu mă gîndeam la asta. Mă gîndeam cît de... că ai putea să fii cu totul alta... — răspunse el cu o voce egală.
Klavdiei îi trecu brusc surescitarea; se calmă și privirea îi deveni mai liniștită, mai blîndă.
— După părerea mea, trebuie să te simți mereu o intrusă în familia van Rossumilor.
Klavdia Andreevna ar fi vrut să-l contrazică, dar se mărgini să-și întoarcă privirea și să dea ușor din cap, dezaprobîndu-l.
— Dar Frans? — întrebă ea.
— Chiar și Frans, — replică cu căldură Rogov. — Chiar și cu el, o femeie ca dumneata nu poate fi ea însăși.
— Prostii! Nu-l cunoști pe Frans.
— Nici nu trebuie să-l cunosc.
— Și el se simte prost cu Philipp. Casa asta îl apasă cum mă apasă și pe mine.
— Pe dumneata te apasă Frans însuși.
— Nu este adevărat!
Cu capul dat pe spate și aprinzîndu-se din nou, se pregătea să se apere. Dar discuția lor fu întreruptă.
Două femei, în rochii închise și cu pălăriile garnisite cu funde zmeurii, intrară în bar. Una din ele purta pe umăr o geantă de piele îndesată cu ziare.
Rogov le recunoscu numaidecît după funde și după mersul acela cucernic, fără zgomot, aproape călugă-

resc, cu care se apropiară de masă: erau membre ale Armatei salvării. Femeile se uitară blînd, cu compătimire, la Klavdia Andreevna. Una din ele îi puse în față o cărțulie neagră cu un crucifix imprimat în aur. Klavdia Andreevna mulțumi, dar refuză să cumpere. Atunci îi puse pe masă o cărțulie mai ieftină fără aur și fără crucifix. Klavdia Andreevna rămase neclintită. Tîrguiala mută dintre ele nu mai lua sfîrșit; succesiv, fură scoase din geantă și oferite: o broșură subțirică, o foaie volantă pe care erau note muzicale și sub ele cuvintele, apoi o carte poștală ilustrată cu madona sixtină și, în sfîrșit, vederi absolut laice din Amsterdam, pe care Klavdia Andreevna le respinse destul de energic.

— Vor să te salveze cu orice preț, — spuse Rogov serios.

— Dar de ce nu ți se adresează dumitale?

— Eu sînt corupătorul, cu mine ar avea mult de furcă, pe cînd dumneata ești victima și e mai ușor să invoce asupra dumitale mila cerului.

Nici smerenia, dar nici perseverența nu o părăsiră pe femeia cu cărțile: ea puse în fața Klavdiei Andreevna un ziar. Dar nici de data asta nu izbuti să facă tîrgul și, în loc de cinci cenți, femeia primi un mulțumesc. Atunci șopti amenințător:

— Gîndește-te la salvarea sufletului! — Și, luînd din mîna celei care o însoțea un alt ziar, ceva mai mic, îl întinse lui Rogov.

— Aha, au pierdut speranța cu dumneata! — exclamă el.

Privind atent după cele două femei care ieșeau plutind din bar, Rogov spuse oftînd, în timp ce desfăcea ziarul, că s-ar putea ca acele fecioare cucernice să aibă în adevăr mai multe motive să se bizuie pe dînsul. Apoi izbucni în rîs. Se ridică cu zgomot, se mută pe canapea, alături de Klavdia Andreevna, și desfăcu ziarul în fața ei.

— Atîta mai pricepem și noi olandeza, nu?

Într-un anunț elegant, în chenar, se vedeau capete ștrengărești, bune pentru un jurnal de mode de prima clasă. Unul cu o pălărie de pai ca o cască de poli-

ţist, celălalt cu o pălărie-clopot, împodobită bogat cu panglici, ce alcătuiau o fundă şi ale cărei capete coborau pe umăr. Cele două ştrengăriţe purtau uniforme cu epoleţi, butoniere şi cu nasturi de culoare deschisă. Textul suna în felul următor:

ARMATA SALVĂRII. DEPARTAMENTUL COMERŢULUI.
NOUL ACHTER-GRACHT, 138, AMSTERDAM
PĂLĂRII „ALELUIA"
Calitatea I—35 guldeni, calitatea II—20 guldeni
calitatea III—15 guldeni

Rogov şi Klavdia Andreevna rîdeau din toată inima. El îi strîngea mîna, se legăna şi repeta: „Aleluia calitatea întîia, aleluia calitatea a doua..."

— Să-i ia dracu' pe toţi! E timpul să plecăm de aici!

— Plec cu dumneata! — exclamă ea.

Rogov o întoarse cu faţa spre el şi, curmîndu-şi brusc rîsul, începu s-o cerceteze din ochi cu un aer grav.

— Ascultă, dragă prietenă, nu cumva a sosit cu adevărat momentul să fii salvată? — întrebă el, strîngînd din ochi cu tîlc.

Ea se rezemă de speteaza canapelei, făcu ochii mici ca şi Rogov şi răspunse, lungind cuvintele:

— Nu, dragă tovarăşe, nu-ţi face iluzii: încă n-a venit momentul!

Rîzînd, luară paharele şi băură, veseli, savurînd vinul. Îi atrăgea strada. Unul lîngă altul, braţ la braţ, colindară străzile pustii. Nimic nu-i deosebea de miile de perechi care rătăcesc noaptea prin diverse oraşe. Cine n-a văzut, cine nu cunoaşte siluetele acelea leneşe de somnambuli care apar ca umbrele odată cu căderea întunericului şi dispar o dată cu zorile? Ce tristeţe s-ar revărsa asupra lumii dacă aceste fantasme împerechiate două cîte două — din vina omului sau a naturii însăşi — ar dispărea de pe cheiuri, de prin pieţe, din grădinile şi de pe ulicioarele oraşelor!

Rogov îşi simţea fiinţa minunat identificată cu viaţa ce stă la pîndă, imensă, mută, împletită din

mii de părticele care se dezvăluiau în toată splendoarea lor în muzica tăcerii. Tăcerea îl cuprindea drăgăstos. Oraşul — o expresie a vieţii, nespus de dragă sufletului — îşi oferea inima şi-i spunea: „Ascultă!" Pentru a doua oară în cursul călătoriei sale, simţea fiziceşte că aparţine lumii. Dar acum, senzaţia aceasta era mai puternică decît la Bergen: femeia care păşea la pas cu el întărea într-însul fiecare percepţie chiar cea mai neînsemnată, dîndu-i un conţinut de fericire, înspăimîntător de nou.

Rogov întrebă:

— Ai venit la mine fiindcă simţeai nevoia să te plîngi cuiva sau ca să mă vezi?

Klavdia Andreevna merse multă vreme fără să-i răspundă, ascultînd noaptea care-i părea tot atît de nouă şi de neobişnuită ca şi bărbatului pe care îl avea alături.

— Nesăţiosule, — îi spuse ea după ce străbătură o bună bucată de drum.

Rogov nu replică nimic. Işi uitase probabil întrebarea.

Cotiră pe ulicioara pe care o cunoşteau, după prăvălia aceea de lichioruri unde, pentru prima dată, se uitaseră mai adînc unul în sufletul celuilalt. O lumină mată scălda pereţii ca lumina rece a lunii; tăcerea părea moartă ca într-o odaie goală.

— Eşti, probabil, dintre acei oameni cu care fericirea e apăsătoare, — spuse Klavdia, de parcă ar fi continuat un gînd rămas fără răspuns.

Rogov tăcea.

— Cu Frans, viaţa e uşoară.

— Am auzit. Ştiu. Dar nu vreau nici să aud, nici să ştiu.

Se opri şi o strînse în braţe. După ce o privi o clipă în ochi, îi trase capul spre dînsul. Incepu s-o sărute şi se simţi de parcă şi-ar fi sărutat propria lui viaţă, niţeluş singuratică, dar care îi era totuşi atît de dragă, şi simţămintele care-l cuprinseseră în noaptea aceea pe străzile oraşului şi oraşul însuşi şi tot farmecul acestei călătorii prin ţări străine — îmbietoare şi totodată obositoare — şi buzele, buzele —

răsplata fierbinte a căutărilor şi aşteptărilor lui. Era minunat şi bizar.

Cînd se desprinseseră din îmbrăţişare şi, suflînd greu, priviră în depărtare, zăriră în capătul ulicioarei, la răscruce, un poliţist. Sta ca un A imobil, cu picioarele desfăcute, învelit în triunghiul pelerinei. Rogov şi Klavdia se răsuciră pe călcîie şi o porniră înapoi. Dar şi la celălalt capăt al străzii, la răscruce, se zărea, ca într-o oglindă, acelaşi poliţist, care îi fixa cu privirea lui moartă ca a unui şarpe.

Rogov şi Klavdia izbucniră în rîs. Renunţînd a se mai feri de ochii poliţiştilor, Rogov o îmbrăţişă şi o sărută din nou. Cînd se dezlipiră, nu-i mai văzură pe poliţişti : sărutul era permis ; legea nu avea nimic împotriva sărutărilor.

XXII. DESCRIEREA SOCIETĂŢII

Directorul uzinei de maşini MBW din Görlitz nu era un simplu inginer, un inginer cu diplomă, adică inginer numai cu licenţă : era doctor-inginer cu titlul de om de ştiinţă pentru meritele sale în practica meseriei. Şi i se spunea : *Herr Direktor Doktor-Ingenieur* Kaspar Krieg. Bineînţeles, în viaţa de toate zilele i se spunea mai simplu :*Herr Direktor* sau simplu de tot : *Herr Doktor.* Dar ce înseamnă oare viaţa de toate zilele ? Aşa, de pildă, în casa directorului Krieg, la mezanin, tuşea şi strănuta un invalid de război, bătrîn, pensionar, fost medic al statului major, căruia, uneori, cînd nu era de faţă, i se spunea simplu : Beckmann al nostru. Totuşi, acest posesor a două cocoaşe, a unei tuberculoze pulmonare şi a unei perechi de ochii căprui rotunzi şi pătrunzători ca ai unui animal blînd, avea titlul de *General-Ober-Arzt* *), titlu care îi dădea acces în multe case onorabile. Prima parte a titlului avea înţelesul de „general“ cum ar fi, de pildă, reprezentantul general al unei societăţi de asigurare sau al firmei „Odol“. Însă

*) Medic militar cu grad de locotenent-colonel. (N. trad.)

suna exact ca titlul de „general". De aceea, cînd locatarul de la mezanin era prezentat în societate, cei care îl prezentau accentau în mod special asupra cuvîntului „general" :*Herr General-Ober-Arzt* Beckmann. Şi asta făcea întotdeauna impresie.

Pe la mijlocul lui mai, *Herr Direktor* Krieg invită nişte musafiri. Trăsese la el, în drumul său de întoarcere de la Moscova, un prieten de pe vremea studenţiei — inginerul Kasti, elveţian, consilier al unei mari uzine din Sankt-Gallen. *Herr* Krieg voia ca cei doi acţionari principali ai MBW-ului care deţineau aproape întreaga avere a societăţii — *Herr* Pieck şi *Herr* Möse — să discute problema rusă cu inginerul Kasti. Întîlnirea putea fi de mare folos cu atît mai mult cu cît socrul său, Philipp van Rossum, care avea o bogată experienţă în materie de afaceri cu Sovietele, se afla tocmai atunci la el.

Inginerii Kasti şi Krieg nu socoteau că misiunea lor în viaţă e să-şi vadă tihnit de meserie. Amîndoi se situau în afara cercului de profesionişti banali, veşnici şcolari, care nu văd mai departe decît lecţia învăţată. Kasti călătorise prin toată Europa şi Asia şi ştia să-şi dea cu părerea nu numai în ce priveşte organizarea uzinelor. Lui Krieg nu-i plăcea să se deplaseze. Dar faptul că nu se prea urnea din loc îi dădea oarecari avantaje asupra lui Kasti : teoretiza mai mult, citea cărţi de economie şi învăţa, învăţa de-o viaţă întreagă limbi străine. Cunoştea engleza ca fiind limba tehnicii înaintate. Se putea exprima în limba italiană pentru că, pînă la război, Italia, fiind aliata Germaniei şi întărindu-se din punct de vedere industrial, promitea să dea Germaniei un cîştig suplimentar, stabil. Vorbea bineînţeles şi franţuzeşte : Franţa a fost şi continua să fie un duşman, şi pe un duşman trebuie să-l cunoşti — asta o învăţase încă din şcoală. În sfîrşit, studiase limba rusă, pentru că Rusia era o piaţă cu o capacitate incalculabilă şi pentru că orientarea spre Răsărit fusese preconizată, cu limbă de moarte, de acel geniu prusac care a fost Bismarck[35].) *Herr* Krieg o învăţa după metoda Toussaint-Langenscheidt. Cît timp ţinuse revoluţia, caie-

ţelele lui îngrijite cu textul şi traducerea din „Oblomov“ zăcuseră în birou, dar, după ce bolşevicii începură să facă comerţ, le scosese din nou la suprafaţă. *Herr* Krieg tocise de trei ori pînă acum scena în care Oblomov încearcă să-şi pună papucii şi, de fiecare dată, căutase cu uimire să pătrundă trăsăturile capricioase ale firii ruse.

Principala uzină de maşini MBW nu mai lucra de aproape un an cu întreaga ei capacitate. Dispunînd de maşini-unelte perfecţionate, noi-nouţe, scoase din cutie, ea se sufoca din pricina lipsei de comenzi. Uzina producea maşini textile. Aproviziona sectorul de ţesătorie din Lausitz şi din Silezia, avusese timp să reutileze vestita lor industrie şi să arunce o groază de maşini în sudul Germaniei, la Saden, să lege prietenie cu nordul Italiei şi cu slavii din sudul Europei. Apoi începuse degringolada, aproape neîntreruptă, însoţită uneori de suflul rece al acalmiei, cum se întîmplă în pragul unei catastrofe. Frînele începură să se rupă. Şi acesta era lucrul cel mai groaznic. *Herr* Krieg şedea prin birourile, sălile şi anticamerele uzinelor, restaurantelor, băncilor sau acasă, cînd cu acţionarii, cînd cu clienţii, cînd cu creditorii şi calcula, calcula neîncetat. Treptat însă, toate acestea se sfîrşiră : lumea aştepta să vadă ce se va mai întîmpla şi, în aparenţă, încetase chiar să se mai enerveze.

Unii clienţi îşi anunţau falimentul cu o simplitate epică. De pildă, *Herr* Enseit : mare bogătaş, chefliu, proprietar al unei fabrici textile din districtul Neustadt din Baden, unul din cei mai serioşi clienţi al uzinelor MBW, oprind producţia întreprinderii sale, trimise lui Kaspar Krieg următoarea scrisoare :

„Stimate domn, vă aduc la cunoştinţă că fabrica mea a fost închisă, muncitorii şi funcţionarii concediaţi, plăţile întrerupte, depozitele de produse finite şi de materie primă sigilate, averea mea imobilă sechestrată, iar conturile de la bancă — poprite. În speranţa de a întîlni pe reprezentantul dumneavoastră

în viitoarea administrație ce se va ocupa de treburile firmei mele, rămîn cu tot respectul al dumneavoastră.

Enseit."

Acest Enseit sosise tocmai la Görlitz ca să clarifice relațiile sale cu uzina și fusese de asemenea invitat la ceai.

Era de fapt un om de treabă, deşi avea o tristă înclinaţie spre farse, înclinaţie ce i se ierta însă pentru că era bogat şi avea suflet bun.

Herr Enseit sosi cel dintîi, însoţit de un dog roşcat. Cîinele adulmecă antreul, îşi alese un colţ, se răsuci de trei ori în jurul aceluiași punct și se culcă. *Herr* Enseit, ca şi dogul lui, îşi alese, la rîndul lui, cu grijă un fotoliu în salon. Avea o faţă umflată, ceea ce-l îmbătrînea şi nu se potrivea defel cu maniera lui de a trăncăni copilăreşte, cu o voce stridentă. Tot obrazul îi era garnisit cu cicatrice trandafirii, proaspete, urme ale unor tăieturi mărunte. Discuţia începu tocmai de la aceste tăieturi de îndată ce *Herr* Krieg intră cu paşi mărunţi şi se precipită în salon, ca o gazdă care vrea să arate că se grăbește să-și ceară scuze musafirului ce-l așteaptă.

— Vă asigur ! — strigă cu glas subţire *Herr* Enseit, pipăindu-și cu degetul maxilarele, nasul și bărbia. — Politică şi iar politică, vă asigur că n-a fost altceva. Ei, bineînţeles, în oarecare măsură, a fost vorba şi de „Mumm" *). De obicei, nu amestec. Dacă-i Mumm-Mumm ; dacă-i Asbach-**ul nostru, Asbach să fie. Dar de data asta a fost mai întîi Asbach-Uralt ***) şi apoi Mumm. In asemenea cazuri, obişnuiesc să cînt. Asta s-a întîmplat la noi, la Feldberg cînd ne-am dus să vedem apusul soarelui. Cîntam, cînd, deodată un tînăr se apropie de mine. Venea spre mine nu pe două picioare, ci parcă pe un picior şi un sfert — prea îi era pasul neregulat. Cînd colo, era un adept de-al dumneavoastră. Sînteţi doar nazist, *Herr*

---

*) O marcă de şampanie. (N. trad.)
**) O marcă germană de vin. (N. trad.)
***) Străvechi (în limba germană). (N. trad.)

Krieg? Nu sută la sută? Ăla era sută la sută. Şi şi-a dat arama pe faţă numaidecît. S-a apropiat şi m-a întrebat cine sînt. Eu l-am trimis la dracu'. Mi-a dat ordin să încetez cîntecul. Eu m-am apucat să cînt şi mai tare. Atunci mi-a luat paharul cu Mumm şi mi l-a apăsat iac-aşa, cu degetele pe obraz. Cristalul s-a făcut ţăndări. M-am sculat. Eram plin de sînge şi de şampanie. Am luat din baterie o sticlă de Mumm şi l-am pocnit pe vlăjgan peste ureche. S-a prăbuşit fără măcar să-şi îndoaie genunchii. Am călcat peste dînsul şi m-am dus să mă spăl. Poftim politică!

— Şi tînărul? — întrebă *Herr* Krieg preocupat.

— Ştia ce riscă. Avea cap tare. A scăpat. Eu am toată stima pentru adversari politici de acest fel.

Herr Enseit ar mai fi continuat să ţipe, dar fu împiedicat de sosirea celorlalţi invitaţi.

Intrase *Herr* Pieck. Mergea cu umărul drept înainte, pe cel stîng îl ţinea spre spate, iar mîna îi atîrna anchilozată. *Herr* Pieck fusese rănit la Verdun[36]), pe vremea cînd toată ţara credea în Verdun ca în începutul mîntuirii ei, cînd în acest Verdun credeau şi social-democraţii pe care îi slujea cu credinţă *Herr* Pieck. El aparţinea acelei glorioase cohorte de socialişti care răspunseseră la chemarea parlamentarului doctor Franck şi plecase să-şi apere patria şi drapelul negru-alb-roşu. După ce a fost rănit, *Herr* Pieck şi-a găsit post în organizaţia orăşenească a partidului său, iar în luna de miere a revoluţiei s-a distrat mîzgălind hîrtie şi tunînd cu *Donnerwetter* *) în burghezii detronaţi — cum se exprima dumnealui. In martie, anul următor, cu aceeaşi peniţă, i-a făcut de doi bani pe spartachişti.[37]) După asta, biografia social-democraţiei a devenit propria lui biografie. A ajuns în Landtag[38]), apoi în consiliul municipal. Titlul de *Stadtrat* **) îi făcea plăcere şi s-a menţinut în acest post modest, pierzîndu-şi treptat entuziasmul pentru gimnastica limbii în parlament, cu atît mai mult, cu

*) Injurătură în limba germană. (N. trad.)
**) Consilier municipal (în limba germană). (N. trad.)

cît n-ar fi avut prilejul să vorbească acolo decît în diversele comisii. Se petrecuse ceva cu dînsul sau, mai bine zis, lumea începuse să spună că se petrecuse ceva şi cu el cum se petrecuse şi cu ceilalţi colegi ai lui de partid care sădeau mestecenii divini ai socialismului lor în jurul casieriilor de la consiliile municipale. Totuşi, nu s-a putut stabili nimic precis. *Herr* Pieck se obişnuia treptat cu de toate: cu plecăciunile secretarilor de la consiliul municipal, cu bîrfelile filistinilor, cu părerea că e nevoie ca autorităţile să fie dîrze, cu faptul că îi creşteau copiii, iar soţia cerea să fixeze o zi de recepţie; se obişnuise chiar şi cu faptul că la o adunare de fabrică muncitorii îl numiseră bonz, cum îi numeau pe toţi social-democraţii care-şi uitaseră trecutul şi moţăiau pe lîngă caşcavalul ce-l oferea statul. Timp de cîţiva ani, *Herr* Pieck s-a tot obişnuit aşa cu fel de fel de lucruri, iar cînd s-a obişnuit deabinelea — avea strînse în safe-ul lui de la bancă şi în alte ascunzişuri, la fel de sigure, printre alte hîrtii şi hîrtiuţe, aproape o treime din acţiunile MBW-ului. După asta, *Herr* Pieck — obţinînd şi o pensie de la consiliul municipal — a socotit că a venit timpul să se retragă din activitate pe motiv de boală. Îşi mai aducea oare aminte de trecutul său social-democrat? Dacă social-democraţia ar fi împărţit bonzilor ei uniforme cu galoane, poate că, îmbrăcînd această uniformă în zilele de sărbătoare, ei şi-ar fi amintit de cuibul de unde şi-au luat zborul. Dar socialistul nostru în retragere purta o jachetă la a cărei butonieră se zărea bareta negru cu alb a Crucii de Fier clasa a doua. Ce putea aminti această Cruce de Fier în afară de Verdun?

După Pieck, intră în salon *Herr* Möse. Butoniera jachetei sale nu era împodobită cu Crucea de Fier. Şi chiar dacă ar fi purtat-o, ea s-ar fi raportat mai curînd la anul 1870, adică la Sedan [39]) şi nu la Verdun, pentru că *Herr* Möse era bătrîn. Möse făcea parte din categoria moşnegilor a căror viaţă regulată seamănă cu un ceasornic. Se prea poate ca unicul merit faţă de omenire al oamenilor ca el să fie pilda vie pe care o dau prin longevitatea lor, prin secretul tinereţii lor

prelungite. *Herr* Möse era un om viclean şi ducea o viaţă atît de matematic regulată, încît nu puteai ghici nici cîţi ani are, nici pentru ce trăieşte, nici măcar cîte acţiuni MBW posedă : unii spuneau că deţine aproape jumătate din numărul lor, alţii — că numai un sfert. Era însă în afară de orice îndoială că avea destule acţiuni pentru ca, fără a-şi schimba modul ordonat de viaţă, să poată aduce cu multă uşurinţă serioase neplăceri sau mari bucurii MBW-ului la bursa de valori. Îi plăcea să spună despre simpatiile lui politice un singur cuvînt, că sînt *fixate* şi, de obicei, nimeni nu-l mai trăgea de limbă în această privinţă.

După aceşti acţionari, se prezentară în salon *Herr Schullrat**) Runde, o rudă îndepărtată, dar plăcută, a gazdei, un om cu opinii serioase şi preţioase în materie de pedagogie, şi *General-Ober-Arzt* Beckmann, care fu numaidecît prezentat tuturor musafirilor ca *General-Ober-Arzt*. Beckmann păşea încet, purtîndu-şi printre cocoaşe capul mare cu ochii căprui inteligenţi, lucitori, uşor înlăcrămaţi, ca ai unui animal. Printre bolile care-l chinuiau pe acest om puţin vorbăreţ era una deosebit de cruntă şi de chinuitoare : cu vreo cincisprezece ani în urmă, cînd fusese rănit la omoplat o schijă infimă îi pătrunsese în plămîn şi se plimba acum încetinel prin ţesutul pulmonar, tăindu-i din cînd în cînd vasele sanguine. Acest lucru îi putea fi în orice moment fatal şi probabil de aceea *Herr* Beckmann devenise închis şi taciturn.

Herr Schullrat puse mîna pe stereoscop şi începu să admire prin lentile privelişti instructive din Monte Carlo, ţinînd cu eleganţă degetul mic depărtat de celelalte. Pieck şi Möse luară cîte o ţigară de foi. Aşteptau ca Enseit să înceapă să vorbească : orice s-ar spune, el era acela care purta o parte din vină pentru faptul că dividendele MBW-ului scădeau vertiginos. Enseit credea că Pieck sau Möse vor deschide discuţia : orice s-ar spune, plăţile pe care le avea de făcut fabrica lui, îi interesau totuşi mai mult pe ei decît pe el. Ca să nu se creeze o situaţie penibilă, *Herr*

---

*) Consilier şcolar (în limba germană). (N. trad.)

Krieg își invită musafirii să-i admire pepiniera de cactuși, acoperită cu sticlă și încălzită cu lămpi. În acel moment, sosi în salon și *Herr* Kasti, care se afla în casă.

Herr Kasti nu se deosebea aproape deloc de un elvețian oarecare dintr-un canton pierdut în munți: avea mersul legănat, ținea capul aplecat și brațele înlături, de parcă ar fi mînat o turmă de vite și ar fi tîrît după el o nuia; își răsucea tot corpul odată cu capul care parcă era lipit de clavicule și vorbea numai după ce se gîndea serios. Dar fața și ochii îi erau plini de viață ca la oamenii care beau mult și suportă bine vinul bun la care s-au fixat odată pentru totdeauna.

Odată cu intrarea lui, se servi ceaiul și se închegă o conversație generală. Printre altele, Enseit întrebă tare:

— În casa asta mai există și alte băuturi?

Astfel încetul cu încetul totul începu să ia un aer demn.

Philipp van Rossum rămase mult la fie-sa, în societatea doamnelor. Acolo se afla soția lui Möse, o femeie cu un profil impasibil și un păr negru cu un luciu rece de mușama. Simpatiza stoic cu partidul militarist, care era la modă de cînd cu alegerile și promitea să scoată patria obosită pe un drum deosebit de luminos. Pare-se că *Frau* Möse își reprezenta acest drum ca un fel de *montagne russe* cu muzică. Perspectiva de a face o plimbare pe acest drum, după o viață de automat alături de un moșneag ghiftuit cu acțiuni, i se părea un fel de răsplată dulce. Vecina ei — *Frau* Rude, soția *Schullrat*-ului avea o burtă de niște proporții fantastice. Se mai afla acolo și *Fräulein* Bareis — o persoană durdulie, cu o gropiță nostimă în mijlocul bărbiei și un surîs enigmatic — posesoare a unor tainice cunoștințe despre medicina practicată de negrii din Kamerun, despre teoria lui Freud asupra viselor, despre tratarea bolilor prin voință, despre foloasele unui anumit masaj, despre cea mai nouă formă a dragostei (care exclude pasiunea) și despre cultivarea nudului. Gazda dădea o atenție

deosebită acestei drăgălaşe *Fräulein,* picantă nu numai prin natura cunoştinţelor ei, dar şi pentru anumite însuşiri personale.

Doamnele erau ocupate cu lucrul de mînă (era un cerc de adulţi încredinţaţi că numai munca constituie baza primordială a tristei existenţe pămînteşti), iar conversaţia între ele se mişca încet în jurul unor subiecte neutre; se discuta despre lînă şi mătase, despre îmbinarea culorilor galben cu roşu şi galben cu negru, despre împletitura cu picioruş dublu şi cîte puţin despre panidealism. Însoţite de acest gîngurit ca de rugăminţile unei bătrîne dădace, gîndurile se depănau alene, cu zgîrcenie, şi Philipp nu se grăbea să treacă la bărbaţi.

Se gîndea la iarna trecută. În sinea lui numea această iarnă cumplită. Fusese plină de simptome alarmante, asemănătoare întrucîtva cu cele mai proaste perioade din timp de război, cînd pînă şi instinctul încetează să te mai servească, ca să nu mai vorbim de calcul, de talentul de a fi operativ şi de simţul de prevedere al omului de afaceri. Ai fi zis că activitatea îţi poate aduce pe neaşteptate o bogăţie fantastică. Dar şi mai sigur că ea putea să-i precipite pe van Rossumi într-o prăpastie. Activitatea înceta aproape să mai fie activitate, apropiindu-se de speculaţiile pure ale vreunui Shalitt oarecare. De cîte ori nu-şi amintise Philipp de acest nume? Trei generaţii de van Rossumi lucraseră în Rusia la exportul de cherestea şi iată acum, ultima din ele degenera sub ochii lui la treapta de speculanţi mondiali. Shalitt cumpără la Londra un castel (vechi, fireşte!) şi dă mese *avec un petit jeu**). Shalitt pleacă la Moscova şi, în fruntea delegaţiei engleze, duce tratative cu guvernul sovietic. Dar soarta speculantului îl urmăreşte pas cu pas. Vine un an greu, şi colosul se prăbuşeşte, răsturnat de pe picioroangele-i fantastice de cheresteaua care vine de la Răsărit: salariaţii internaţionalului „Minister al industriei forestiere“ al lui Shalitt sînt concediaţi vertiginos, val-vîrtej... Ar fi caraghios desigur să bănuieşti că Philipp van Rossum ar

---

*) Cu joc de cărţi cu miză mică (în limba franceză). (N. trad.)

avea înclinație pentru speculații. Dar vremurile sînt într-adevăr prea grele! Sînt grele în patrie, în Țările de Jos, unde piața este suprasaturată de cherestea și debușeul se face necontenit mai mic. Sînt grele în Rusia, unde cheltuielile de exploatare și de transport ale concesiunii cresc mereu și unde exportatorii sovietici îți propun aproape zîmbind să renunți la exploatarea forestieră și să exporți produsele finite ale fabricilor ruse de cherestea. Ar fi mai avantajos, spun ei! Bietul Frans! Nu i-o fi tocmai ușor să țină piept brutalei ofensive sovietice împotriva capitalului străin... Și de toate acestea ține seamă cu abilitate în calculele lui mîrșave multimilionarul Eldering-Cejsser-broscoiul acela cu pielea vîscoasă care-și holbează ochii spre lumea largă din puturoasa lui groapă de petrol! Lodewijk e deștept, Lodewijk are dreptate în toate. Păcat că iarna trecută i-a șubrezit cu totul bătrînului sănătatea. Poate că ar mai fi avut ocazia să-și încerce puterile cu Gejsser. Gejsser se răzbună cum poate pe petrolul rus, și Philipp simte cu dezgust, undeva pe aproape, pielea lui umedă și rece de broscoi. Van Rossum face comerț cu Sovietele! Moarte lui van Rossum! Și zecilor de greutăți li se mai adaugă una, cea mai dureroasă și mai alarmantă: greutatea de a obține credite.

Da, da, a lăsat în urmă o iarnă cumplită, și răsuflarea ei sinistră Philipp o mai simte încă în jurul lui. Vasele de mare tonaj așteaptă încărcătură. Încărcătura lipsește. Băncile așteaptă dobînzile. Nu i-a mai rămas nici o scîndură neipotecată. Nicăieri, nimeni nu vrea să mai cumpere. Toată lumea e alcătuită numai din vînzători. Cumpărătorii au dispărut. Doamne, doamne! Singurătatea îl apasă pe Philipp, nu are nici o ființă apropiată; ar vrea să se plîngă, pentru prima dată de cînd nu mai e copil, ar vrea să se plîngă, are nevoie de simpatia cuiva, are nevoie de cineva care să-l distragă de la gîndurile lui obsedante despre afaceri. A întîlnit această ființă, a întîlnit-o pe Klavdia, dar ea a plecat, a plecat în mod indecent — după părerea lui — ca să-l urmeze pe Rogov. Doamne, doamne!

— Auzi, tată? — întreabă Maria. — Te cheamă Kaspar.

— Mă duc, — răspunde Philipp fără să se clintească.

— Aşadar, — continuă Maria plimbîndu-şi ochii asupra doamnelor în ordinea stării lor sociale. — Propovăduitorul panidealismului s-a ivit ca o făclie binefăcătoare în bezna timpurilor grele pe care le trăim. A avut de suferit chinuri nemaipomenite în viaţă: sărăcia în copilărie, foamea în tinereţe, o boală chinuitoare în anii maturităţii. Dar a izbutit să le înfrîngă pe toate prin ardoarea milei de care era cuprins pentru nefericita umanitate. Doctrina lui constituie o afirmare în plină domnie a haosului negării. Este avîntul în clipa de naufragiu a întregii noastre lumi de astăzi.

— Am auzit despre panidealism, — replică *Frau* Möse agitînd andreaua ei lungă din os. — Spiritualitatea ideilor lui Holzapfel îmi e simpatică, zău! Dar metoda lui e prea blîndă. Pare-se că el crede în democraţie. Noi însă avem nevoie de un conducător!

Frau Möse îşi întrerupse pentru o clipă lucrul şi îşi ridică privirea îngheţată spre Philipp.

— Şi apoi în ceea ce priveşte educaţia copiilor, — interveni *Frau* Runde, şi lucrul de mînă îi săltă pe burtă prinzînd a se mişca de parcă ar fi fost viu. — Bărbatul meu este de părere că băieţii trecuţi de şapte ani trebuiesc bătuţi cu nuiaua. Panidealismul admite acest lucru?

— Încă o întrebare, — completă cu glas insinuant *Fräulein* Bareis fixînd-o printre genele ei dese pe gazdă. — Eu personal sînt împotriva bătăii la această vîrstă. Poate cînd devin mai maturi... Dar este interesant de ştiut cum priveşte doctrina lui Holzapfel celelalte metode şi sisteme de educaţie? De pildă, cultivarea nudului, răspîndită în Anglia, nu este altceva decît expresia armonioasă a unei spiritualităţi superioare şi-l educă pe om pentru viaţă într-o societate nouă, ideală. Sînt de acord cu onorabila *Frau* Möse: avem nevoie de un conducător. Dar poate de unul gol...

Philipp se sculă cu zgomot, încît doamnele, aducîndu-şi deodată aminte de prezenţa lui, se speriară. Dar în acel moment sosi *Herr* Krieg care, cerîndu-le scuze, îl luă pe socru-său cu el.

Cînd intrară în salon, bărbaţii rîdeau; inginerul Kasti le povestea cum s-a plimbat noaptea prin Moscova cu o birjă.

— Am cotit spre Kuzneţki Most. Trebuie să ştiţi că nu-i pod, ci o stradă. Merge brusc de vale şi e bine pietruită. Căluţul patinează din ce în ce mai rău. În sfîrşit picioarele îi alunecă înlături, şi îşi continuă drumul pe potcoave ca la *skatingring* — pe patinele cu rotile. Deodată se întîmplă ceva imposibil de redat. Trăsura dă peste cal, hulubele îl împing înainte, calul scutură din cap şi să fi văzut spectacol: bucarul se rupe, gîtarul se dezleagă, calul scoate capul afară, chinga se desface şi ea, şi — pac! hulubele, cu gîtar şi cu arcul acela caracteristic atelajului rusesc cad pe caldarîm. Calul cu hamurile pe o parte, calcă nedumerit peste hulubă şi în sfîrşit opreşte cu trupul lui trăsura. Stăteam tot timpul gata să sar jos de îndată ce voi vedea că trăsura se răstoarnă. Birjarul era mai speriat decît mine. Se agăţase de capra aceea înaltă şi urla ca din gură de şarpe: „Tpruu! Tpruu!“ Cînd trăsura s-a oprit, a aruncat hăţurile care nu-i mai erau de nici un folos şi a sărit jos. Vă închipuiţi, domnilor: se lumina de ziuă, orice aţi zice eram în centrul unei capitale mondiale, ţipenie de om pe stradă, calul deshămat stătea cu coasta spre partea din faţă a trăsurii şi dădea din coadă. Am aşteptat să văd ce are să fie mai departe. Şi ce văd: birjarul dă ocol atelajului, se uită la căluţ, îşi trage şapca pe frunte şi se scarpină la ceafă. Apoi îmi face un semn disperat cu mîna şi-mi zice: „Hai să isprăvim comedia, coane!...“

Oaspeţii domnului doctor-inginer Kaspar Krieg rîd: Enseit — cu hohote; *Herr General-Ober-Arzt* chicoteşte fără zgomot; *Herr Schullrat,* rîde aşa de tare că-i vine tot sîngele în capul lui ras chilug şi i-l face stacojiu; *Herr* Möse scoate de plăcere nişte sunete stridente, iar lui *Herr* Pieck îi saltă puternic

umărul cel sănătos. Pînă şi Philipp van Rossum zîmbeşte binevoitor, imaginîndu-şi foarte bine Kuzneţki Most, trăsura care aduce cu o lebădă de carusel şi gloaba care îşi dă cu coada-i amărîtă peste coastele sfrijite.

— Să nu uitaţi domnilor, — comentează inginerul Kasti, — că înainte de revoluţie existau la Moscova peste treizeci de mii de birje şi printre ele cîteva mii de trăsuri de lux cum n-au existat niciodată la noi, în Europa.

Oaspeţii dau din cap, compătimind birjele de lux sau, poate, Moscova de astăzi rămasă fără birjari, sau poate, mustrînd revoluţia care în setea ei de a distruge tot, n-a dat înapoi nici măcar în faţa birjarilor.

— Dar, domnilor, — continuă inginerul Kasti, — acest birjar din Moscova adus la disperare, acest — aş spune — ultim birjar rus, este profund simbolic pentru Rusia de astăzi.

Oaspeţii s-au potolit ; ei se uită la inginerul Kasti şi aşteaptă.

— Asta este convingerea mea, — spune el rar şi afectat ca un veritabil elveţian. — Acest birjar, cel din urmă birjar rus este simbolul Rusiei Sovietice. Căci Rusia Sovietică se mută acum în maşină.

Oaspeţii zgomotoşi rîd ironic, dar gazda flutură din degete ca să ceară linişte şi se adresează tuturora :

— Ce ar fi să-l rugăm pe prietenul meu inginerul Kasti să ne împărtăşească în toate amănuntele impresiile călătoriei sale prin Orient ?

Toată lumea se adunase fireşte acolo tocmai în acest scop.

Aşa începu discuţia.

XXIII. DOCTRINE ALE VREMURILOR NOASTRE

Herr Enseit sorbea din cînd în cînd cîte o înghiţitură zdravănă de vin alb la gheaţă şi zîmbea ironic. *Herr General-Ober-Arzt* se lipise şi el de sticla de vin. Ţinea cu degetele lui lungi şi tremurătoare, pa-

harul şi, făcînd ochii mici de plăcere, se uita spre fereastră, prin cristalul lui verde.

Kasti îşi ştergea mereu fruntea de sudoare. Răsuflînd greu şi răsucindu-se în fotoliu, îşi isprăvea cuvîntarea. Din cele spuse de el, reieşea că planul bolşevicilor este într-adevăr grandios şi că dacă ar fi realizat chiar numai pe trei sferturi, Sovietele şi-ar transforma ţara dintr-o ţară agricolă sărăcită într-una modernă, industrială şi agrară. Construirea noilor baze metalurgice şi de combustibil şi reutilarea celor vechi va face posibilă crearea unei industrii constructoare de maşini, adică va soluţiona principala problemă a mecanizării agriculturii. Totodată întreaga industrie a bunurilor de consum — industria uşoară cum îi spun ruşii — va fi reutilată, şi va începe să lucreze pe baza energiei electrice ieftine furnizată de centralele hidroelectrice. Cît timp bolşevicii lucrează la crearea întreprinderilor de bază, care intră în planul lor, ei vor avea nevoie de ajutorul ţărilor cu tehnică înaintată din Apusul Europei şi din America. Şantierele uzinelor pe care Kasti le-a vizitat în regiunea Volgăi, în Ucraina şi în Siberia l-au uimit prin proporţiile lor, prin construcţiile cu totul moderne şi prin ritmul lor super-american. Kasti stărui mai ales asupra acestor şantiere. Şi, prevăzînd inevitabila întrebare în ce priveşte calificarea tehnică, insistă asupra problemei cadrelor de muncitori ca fiind cea mai grea şi — după părerea lui — hotărîtoare chiar pentru întregul plan sovietic. El era de părere că pentru formarea şi calificarea cadrelor, sumele prevăzute pentru construcţie trebuiau sporite cu vreo douăzeci la sută. Cu alte cuvinte, o cincime din cheltuieli vor fi aruncate pe cît se pare în vînt. Această cheltuială nu mai există demult în Apusul industrial şi în America şi cînd s-a făcut, s-a făcut în decurs de secole. Aşa încît construcţia din Rusia nu va costa tocmai ieftin. Dar Kasti a băgat de seamă ce îndărătnici şi rafinaţi sînt bolşevicii în formarea cadrelor lor industriale şi s-a convins că această problemă, caracteristică Orientului înapoiat, va fi rezolvată de ei. Concluzia generală a ingine-

rului Kasti era că niciodată încă vestitele regiuni industriale din Apus n-au avut un moment mai prielnic pentru desfacerea produselor lor în Orient ca acum. Cu această concluzie inginerul Kasti se înapoiază acasă, la Sankt-Gallen, ca să îndemne industria din țara lui să renunțe la ignorarea infructuoasă, nepractică și fără perspectivă a pieții sovietice.

Kasti vorbise cu o înflăcănare care contrasta cu firea lui stîngace, timidă. Se șterse cu grijă pe frunte, pe gît, pe față și sorbi o înghițitură de ceai rece. Auditoriul păstra tăcere. Fiecare din cei de față căuta să extragă din cuvîntarea lui învățăminte proprii și fiecare își pregătea în minte întrebarea — cea mai inteligentă, cea mai practică sau cea mai perfidă din punctul lui de vedere. Primul i se adresă *Herr* Krieg:

— Spui că bolșevicii au nevoie de tehnica noastră pînă își vor realiza planul. Și după aceea?

— După aceea ne vor da pe brînci afară, — răspunse Kasti cu convingere și simplitate.

— Dar atunci...

— Atunci de ce să-i ajutăm? — isprăvi Kasti întrebarea prietenului său. — E o poveste veche. În toate acțiunile noastre pornim de la necesitățile noastre și nu de la ale altora...

Enseit izbucni în rîs:

— Dumneavoastră vă îngrijiți cu toții de bolșevicii altora, — zbieră el printre accesele de tuse șuierătoare și răsuflînd zgomotos. — Ar fi timpul însă să ne îngrijim de bolșevicii noștri. O să vedeți, n-o să treacă mult și au să înceapă să ne taie...

Toată lumea aștepta ca să-i treacă această criză de veselie. Dar după ce rîse în voie, Enseit repetă cu plăcere:

— Au să ne taie. — Și nu numai că repetă aceste cuvinte dar mai și îndreptă foarte ciudat degetele spre burțile lui Möse și Pieck.

General-Ober-Arzt își mișcă pe cocoașe capul în semn de aprobare și ridică paharul. Umplîndu-și voios cupa cu vin, Enseit făcu cu ochiul partenerului său cu care împărțea sticla.

Möse spuse:

— Citim în presă şi auzim în anumite cercuri multe despre construcţia din Rusia. *Herr* Kasti a fost atît de amabil să ne împărtăşească impresiile sale, am putea spune minunate. Dar dacă îmi este permis, aş vrea să pun o întrebare: în ce scop au de gînd Sovietele să-şi industrializeze ţara? Ca să ne concureze? Socot că asta ar fi prea puţin. Ca să ne îngenuncheze? Dar acesta este scopul oricărei concurenţe şi prin urmare nici asta n-ar fi de-ajuns. Ca să ne distrugă? Dar atunci trebuie să ne gîndim imediat la apărare şi nu la altceva. Duşmanul e la porţile noastre!

O roşeaţă puternică apăru pe bărbia lucioasă de la ras şi sub ochii lui Möse.

Kasti răspunse respectuos: el n-a studiat scopurile politice sau de altă natură ale planului sovietic: n-a vrut decît să stabilească în ce măsură e realizabil acest plan în condiţiile din Rusia; afară de asta el a avut o sarcină concretă din partea uzinelor sale — să afle dacă pot conta pe comenzi sovietice şi care ar fi volumul lor.

Cu tot respectul cu care fusese dat răspunsul, el cuprindea un afront grav. *Herr* Pieck, care se considera un experimentat împăciuitor cînd se ivea vreo divergenţă între două părţi, experienţă pe care o căpătase în sînul Landtagului şi al consiliului municipal, socoti că e momentul să ia asupra sa dirijarea orchestrei.

— Herr Kasti are dreptate, — spuse el, — pe noi trebuie şi poate să ne intereseze numai latura strict comercială, şi nu latura politică a problemei ruse. Am putea să politizăm la infinit. Îmi daţi voie să întreb însă: baza materială a planului Sovietelor este asigurată?

— Dacă ruşii au bani? Iată unde trebuie să batem, aveţi dreptate! — strigă Enseit cu admiraţie. — Slavă domnului, bolşevicii noştri n-au încă para chioară.

— Îşi vor achita ruşii comenzile şi cînd? — întrebă cu teamă *Herr Schullrat.*

— La paştele cailor, — replică Enseit cu o voce tunătoare.

— De ce mijloace financiare dispun Sovietele? — repetă *Herr* Pieck, condamnînd, prin severitatea tonului său, această glumă deplasată.

— N-aş putea răspunde la această întrebare, — spuse Kasti. — Ştiu doar atît: încă nu s-a întîmplat ca bolşevicii să nu-şi achite obligaţiunile. Socot că posibilităţile lor de cumpărare provin din balanţa lor comercială.

— A! — icni Möse. — Vedeţi, asta e: balanţa comercială, exportul! Dar ce este exportul în condiţiile comerţului monopolist sovietic?

— Pardon, — îl întrerupse Pieck, — îmi daţi voie. *Herr* Kasti a citat balanţa comercială ca sursă a solvabilităţii Sovietelor. Cum însă va răspunde *Herr* Kasti uzinelor sale la întrebarea: care este volumul comenzilor pe care pot conta? Pentru asta trebuie să cunoşti nu numai balanţa comercială, ci şi cuantumul obligaţiunilor care apasă asupra Sovietelor. Surîzînd şi uitîndu-se cam timid la oamenii de afaceri care organizau un asediu metodic împotriva lui, Kasti observă că din păcate, arta comerţului este legată de risc şi că Mercur — dacă nu vă e cu supărare — este tot atît de îndrăzneţ ca şi Marte. [40]) Dacă lumea întreagă ar fi convinsă că Uniunea Sovietică este un sanatoriu pentru valutele europene bolnave, atunci n-ar mai exista o problemă sovietică.

— Noi vrem să dăm de lucru industriei noastre, ale cărei cuptoare încep să se stingă. Trebuie să încercăm, domnilor, trebuie să luăm o hotărîre.

— Dar daţi-mi voie! Ce hotărîre să luăm? — sări ca ars Möse. — Ce propuneţi? Adică vreau să spun, ce propun partizanii comerţului cu Sovietele? Să creditãm Sovietele în nişte condiţii... de-a dreptul... nebuneşti? Să le dăm maşini, să le organizăm industria, iar ei să arunce pe pieţele noastre mărfuri sub preţul de cost? Comerţul cu Sovietele este o otravă lentă şi dacă dumneavoastră sînteţi crainicul ei, înseamnă că sînteţi un sinucigaş? Prin urmare acţionaţi inconştient? Nu? Stăruiţi în părerea dum-

neavoastră. Ei bine, numai agenţii sovietici pot ignora evidenţa şi...

— Dar *Herr* Möse, resping... — începu Kasti răsucindu-şi corpul odată cu scaunul şi aplecîndu-şi subit capul de parcă s-ar fi pregătit să-şi împungă adversarul cu coarnele.

— Iertaţi-mă, nu trebuie să luaţi cuvintele mele într-un sens...

— ...resping categoric... — continuă elveţianul.

— ...greşit...

— Resping libertatea aceasta pe care v-o luaţi de a face asemenea comparaţii. Şi am să vă rog...

— Dar *Herr* Möse s-a gîndit... — se amestecă Pieck.

— ...am să vă rog...

— Nu trebuie să te superi, — încercă să descurce lucrurile gazda.

Dar Kasti ţinea cu tot dinadinsul să-şi isprăvească ideea; aplecîndu-şi tot mai mult capul şi, aţintindu-şi încruntat privirea curat bovină spre Möse, rosti :

— Am să vă rog ca pe viitor să vă alegeţi cu mai multă chibzuinţă cuvintele.

— Nu m-am putut referi în nici un caz la dumneavoastră, *Herr Ingenieur,* vă rog, — şuieră printre dinţi Möse şi amuţi.

Herr Pieck interveni blînd, ca un cîntăreţ :

— Domnilor! A fost expusă aici o idee preţioasă. Evenimentele istorice au pus părţile în condiţii inegale. Nu ştim ce rezultate dă în Rusia economia planificată. Eu personal sînt convins că achiziţiile statului nu ating cuantumul pierderilor suferite de întreprinderile şi de gospodăriile particulare distruse. Sovietele nu vor recunoaşte niciodată acest lucru. Aici atingem politicul. Totuşi, în domeniul schimbului de mărfuri cu străinătatea, economia planificată prezintă avantaje indiscutabile. În comerţ, adversarul nostru i-a înlăturat pe mijlocitori. În producţie, el a desfiinţat plusvaloarea. Aceşti doi factori, fără a mai pune la socoteală posibilitatea de a fixa salariile, sînt suficienţi pentru a demoraliza prin pre-

ţuri scăzute piaţa noastră. Aveţi dreptate, *Herr* Möse: dumpingul — iată răspunsul logic şi inevitabil pe care îl primim la dorinţa noastră de a face schimb de mărfuri cu Sovietele. Cu toate acestea, şi *Herr* Kasti are dreptate: noi trebuie să pornim de la nevoile noastre şi trebuie să găsim o ieşire, chiar dacă ea ar comporta un risc mai mare decît cel obişnuit în astfel de operaţiuni. Dar, domnilor...

Herr Pieck se aşeză pe marginea fotoliului. Începea să simtă ceva care aducea vag cu emoţia care dăduse pe vremuri savoare cuvîntărilor sale la partid şi replicilor lui în comisiile Landtagului. Aşa cum o aromă îţi trezeşte cîteodată amintirea unui trecut îndepărtat dar care ţi-a rămas nespus de drag, aşa terminologia aceasta de editorial de gazetă şi cele două trei cuvinte din broşurile economice ce se găseau ofilite în mintea lui, răscoliră în sufletul fostului deputat nişte simţăminte trăite altădată, care începură să mustească dîndu-i o senzaţie plăcută. Toate acestea erau foarte vagi, foarte palide, ca falsa trezire a unor forţe stinse, dar totuşi foarte plăcute pentru că îi aminteau ceva din tinereţe — poate datoria civică, poate prosternarea în faţa reformismului, poate gloria sau chiar pasiunea.

— Oamenii riscă în fel şi chip, domnilor. Cine a fost în tranşee (şi aici *Herr* Pieck mişcă umărul său rupt, scos în afară ca şi cum ar fi vrut să arate bareta alb-negru de la butonieră) acela ştie că numai cine riscă cu cap cîştigă. Ce putem opune comerţului centralizat al Uniunii Sovietice? Şiruri dezbinate de exportatori, acţiunile necoordonate ale cumpărătorilor care adesea se duşmănesc între ei şi aspiră... hmmda, aspiră numai la avantaje strict personale? Ce s-ar cuveni să opunem noi, sau mai precis: ce ar trebui să opunem noi monopolului comercial sovietic? O organizaţie a reprezentanţilor importului şi exportului cu o administraţie centralizată, o organizaţie care să se extindă asupra tuturor ţărilor ce fac comerţ serios cu Sovietele, o organizaţie care prin elasticitatea ei nu numai să corespundă monopo-

lului sovietic, dar să-i fie chiar superioară. Iată ce inițiativă ar trebui să ia industria noastră, comerțul nostru, dacă vrem să-l lipsim pe adversar de avantajele obținute prin vicleșug și uzurpare și să punem capăt dumpingului; dacă vrem să riscăm ca niște oameni întreprinzători, curajoși, dar prudenți; dacă, în sfîrșit, vrem, în apărarea principiilor noastre, să trecem de la vorbe la fapte.

Herr Pieck dădu din cap în semn că-și încheiase tirada, și se așeză mai adînc în fotoliu. Obrajii lui se rumeniseră ușor. Această îmbujorare se deosebea net de roșul viu, sănătos și bine conturat de pe obrajii lui Möse care dovedea că organismul său de vîrstă enigmatică funcționează perfect. *Herr* Pieck se îmbujora timid. Rozul de pe pomeții lui era mai curînd reflexul vieții decît viața însăși. Era o îmbujorare stîrnită de un trecut îndepărtat, foarte îndepărtat. Doamne, ce frumoasă e totuși tinerețea!

Nimeni nu răspunse cuvîntării lui Pieck, probabil, pentru că nimeni nu se așteptase să audă într-un cerc intim o propunere de o importanță statală. Încheierea lui Pieck părea surprinzătoare: chemarea de a se trece de la vorbe la fapte era considerată drept canonica formulă magică a oratorilor din parlament care o repetau cu strigarea bisericească: „Și acum și pururea..." Se prea poate ca *Herr* Pieck să-și fi dat seama cît de puțin potrivită fusese cuvîntarea lui în împrejurările în care se găsea; se prea poate să-și fi dat seama mai efectiv că era acționar al uzinelor MBW, că era un om care renunțase demult la cariera politică; se prea poate că trezirea aceea amăgitoare a unui sentiment demult dispărut să-l fi cufundat în nostalgie. Nu știm. Fapt e că *Herr* Pieck căută să șteargă această pauză penibilă.

— Socot foarte important pentru noi toți, — zise el, — ca domnul van Rossum care are o experiență atît de bogată în materie de afaceri cu Moscova, să-și spună părerea cu privire la punctele atinse aici.

Toată lumea se întoarse spre Philipp ca spectatorii care așteaptă apariția în scenă a unui actor.

Philipp sta în picioare lîngă dulapul cu cărţi, în spatele lui Krieg, şi cînd fu solicitat să ia cuvîntul şi lumea începu să-l privească în tăcere, înaintă pînă la masă şi se sprijini de marginea ei cu degetele îndoite poate întocmai aşa cum ar fi făcut şi un actor în locul lui. Dar numai acest gest trăda oarecare artificialitate din partea lui. Încolo vorbea şi se purta cu simplitate, şi dacă după felul lui de a fi şi a vorbi ar fi fost să-l asemuim cu un ministru, în cazul acesta nimeni din odaia aceea n-ar fi avut aerul de ceva mai mult decît de şef de serviciu. La început fu dealtfel ascultat chiar aşa cum îşi ascultă funcţionarii şeful, pînă în clipa cînd oaspeţii lui Krieg porniră a se împrăştia prin unghere ca nişte animale de diferite specii adunate într-o singură cuşcă.

— Iertaţi-mă, domnilor. Dar dumneavoastră n-aţi spus ceea ce credeţi. Dumneavoastră produceţi maşini pentru industria textilă. Prin urmare, dumneavoastră trebuie să ştiţi dacă desfacerea acestor maşini în Rusia Sovietică este avantajoasă sau nu. Nimic altceva nu vă poate interesa. Astfel, din comercianţi deveniţi gazetari. De atîţia ani de cînd lucrez cu Sovietele n-am privit şi nu privesc misiunea mea decît din acest punct de vedere: fac negoţ de cherestea; e avantajos pentru mine să aduc lemn din Rusia Sovietică? Astăzi e avantajos — îl aduc. Mîine n-are să mai fie avantajos, voi înceta să-l mai import. Altceva nu vreau să ştiu. De cum veţi adopta acest punct de vedere, lucrurile vor deveni clare.

Philipp se opri, invitînd auditorul să-l aprobe numaidecît. *Herr* Enseit, care amuţise fericit în faţa ultimelor picături de vin din sticlă, învie deodată şi deveni turbulent.

— Eu nu produc maşini. Acum nu mai produc nimic. Altădată fabricam postav. Postavul meu a fost sechestrat. Şi el zace în depozit. Nimeni nu-l cumpără. Rusia poate să-l cumpere? Ţi-ai găsit! Rusia vinde, nu cumpără. Ea vinde Persiei, vinde Turciei. Bolşevicii ştiu ce se cere unui negustor. În Turcia ei se închină semilunei, în Persia sînt gata, alături de şiiţi, [41]) să-şi taie cu cuţitul fîşii de carne

vie din trup. Şi în timpul ăsta, postavurile mele zac în depozit. Căutaţi piaţă de desfacere pentru maşinile dumneavoastră în Rusia? Bravo! Croiţi drum expansiunii sovietice în Orient. Sovietele vor răpi pentru totdeauna Europei Orientul. Şi postavul meu are să zacă în depozit.

— Ce-ar fi să-l rugăm totuşi pe domnul van Rossum... — observă *Herr* Pieck.

— Mă rog, — exclamă Enseit. — Am vrut numai să spun că în felul acesta nu veţi căpăta niciodată sumele ce vi le datorez. În sănătatea domniilor voastre!

Ridică paharul şi se înclină rîzînd în faţa lui Pieck şi Möse.

— Vedeţi, ăsta-i un fel de a privi cît se poate de practic problema postavului, — spuse Philipp zîmbind. — Fireşte, faţă de problema maşinilor pentru fabricile textile, atitudinea trebuie să fie diferită. În felul acesta, acţionînd independent în fiecare ramură economică, putem spera ca pînă la urmă să stabilim faţă de Soviete o politică economică care să aducă Rusia înapoi în sînul familiei popoarelor europene.

De undeva de departe, parcă de după o uşă acoperită cu un covor gros, se auzi o voce nouă, şuierătoare, care nu mai fusese auzită pînă atunci:

— Permiteţi-mi să întreb: în ce scop socotiţi necesar să reintegraţi Rusia în familia popoarelor europene?

General-Ober-Arzt Beckmann era roşu la faţă. Paharul cu vin îi juca în degetele lui lungi. Cocoaşele îi săltau în sus.

— Rusia a făcut totdeauna parte din această familie, — replică Philipp.

— Socoteam că acolo unde începe Polonia, acolo se sfîrşeşte Europa, — obiectă Beckmann răguşit de enervare.

Se văzu silit să pună paharul pe masă şi-şi strînse palmele între genunchii ascuţiţi, care ieşeau mult deasupra pernelor fotoliului. Ochii rotunzi îi luceau ca nişte felinare. Creştea în el indignarea.

— Aş vrea să mă feresc de discuţii, — spuse Philipp. — Dar dacă ţineţi cu tot dinadinsul, am să vă răspund. Rusia trebuie readusă în familia popoarelor europene deoarece nu există alt mijloc de a o face să renunţe la nebunii şi erori. Avînd relaţii de afaceri cu noi, ea se vedea silită să-şi schimbe sistemul economic apropiindu-l de al nostru şi — cu timpul — îşi va restaura vechiul sistem economic. Această transformare a Rusiei va însănătoşi situaţia Europei întregi. De aceea misiunea noastră este să stabilim legături cît mai largi cu Moscova. Şi această misiune trebuie să ne-o îndeplinim cu metodele noastre de liberă concurenţă, respingînd orice fel de asociaţii care nu sînt proprii capitalului particular. În cele ce am auzit aici de la domnul Pieck — nu-i aşa ? — găsesc ecoul acelor utopii împotriva cărora domnul Pieck ar dori să alcătuiască un monopol capitalist al comerţului cu Moscova. Trebuie să fim practici. Eu personal am fost totdeauna numai practic. Mă uimeşte faptul că discuţia noastră este atît de vagă. Discutaţi dacă trebuie şi dacă putem face comerţ cu Sovietele, cînd ţara domniilor voastre a rezolvat demult această problemă : Germania are o convenţie comercială cu Moscova şi guvernul dumneavoastră garantează creditele acordate ruşilor. Eu în locul domniilor voastre aş dori un singur lucru : cît mai multe comenzi sovietice. Să fim oameni practici pînă la capăt. Dumneavoastră, domnilor, n-aţi izbutit să căpătaţi comenzi de la Soviete, nu-i aşa Kaspar ?

Philipp se întoarse spre ginere-său. *Herr* Krieg ridică din umeri şi se uită pe rînd la Pieck şi la Möse dîndu-le cuvîntul ca într-o pantomimă. Dar aceştia tăceau şi *Herr Doktor* se văzu silit să caute el însuşi replica.

— Nu poate fi vorba de un eşec. Paşii pe care i-am întreprins personal au avut numai un caracter informativ. Am cules însă totodată impresia că clientul nostru ar avea nevoie de noi modele de maşini şi nimic altceva. Rusia învaţă să fabrice maşini, şi lucrurile au ajuns prea departe. Sovietele nu exportă

numai textile: exportă şi maşini. La utilarea fabricilor textile din Orient am şi început să ne ciocnim de concurenţa sovietică. Cei de la Moscova se comportă aşa ca şi cum ar avea cel puţin experienţa engleză în domeniul construcţiei de maşini.

— Ei, iată, am mai făcut un pas înainte! — spuse Philipp zîmbind. — Acum ştim cum stau lucrurile cu maşinile textile. Dacă ar fi să ne luăm după tine, Kaspar, ar reieşi că nu mai putem conta pe comerţul cu Moscova. Dar uite că prietenul tău, domnul Kasti, aduce din Rusia alte impresii.

Herr Krieg surîse şi el.

— Impresiile sînt una, şi comenzile alta... Şi apoi nu ţii seama de faptul că este mult mai uşor să cumperi din Rusia decît să vinzi.

— Nu cred că ăsta să fie cazul numai cu Rusia.

— Se prea poate. Dar tocmai aşa se explică faptul că în clipa de faţă nu ne putem înţelege. Tu, de pildă, nu vrei să pricepi remarcile domnului Pieck cu privire la anumite avantaje pe care le prezintă monopolul sovietic.

— Poftim, sînt gata să amplific aceste remarci, — replică Pihlipp. — Avantajele pe care le au Sovietele faţă de noi nu constau în monopolul propriu-zis. Ele constau în aceea că Moscova a întrunit capitalul financiar şi comercial şi nu cunoaşte contradicţiile de care noi ne lovim la fiecare pas. Noi nu sîntem în stare să înlăturăm complet aceste contradicţii. Noi trebuie să...

Herr Schullrat oftă zgomotos. Şedea într-un colţ îndepărtat al camerei şi lumea uitase aproape de prezenţa lui. In mijlocul camerei se agita, stăpînindu-şi cu greu dorinţa de a vorbi, *Herr* Beckmann. Herr Enseit reacţiona la întorsăturile discuţiei sorbindu-şi vinul sau aprinzîndu-şi trabucul, şi mişcările lui, ca şi neastîmpărul lui Beckmann, atrăgeau atenţia. La oftatul neaşteptat al *Schullrat*-ului amîndoi se răsuciră în fotolii aşa încît, vrînd nevrînd se făcu o pauză şi van Rossum, cercetînd atent cu privirea colţul, întrebă:

— Mi se pare că vreţi să spuneţi ceva?

— Nu, nu, — protestă prevenitor *Herr Schullrat*.

— Vă rog! — stărui Philipp.

Herr Schullrat tuşi acoperindu-şi delicat gura. Nu prea avea încredere în sine şi căuta să-i înţeleagă pe oamenii aceştia cu ajutorul cunoştinţelor fragmentare adunate din lectura paginilor comerciale ale ziarelor. Îşi închipuia că i se ascunde ceva, avea impresia că numai aparent pricepea uşor şi îi era accesibil ceea ce se spunea acolo, dar că de fapt se ascundea în dosul acestor vorbe dumnezeu ştie ce taină. Ce profan modest, socotea comerţul ceva subtil, rafinat şi, nimerindu-se în societatea acestor oameni de afaceri în carne şi oase, bănuia în fiecare cuvînt rostit de ei un vicleşug. Dar el îşi avea convingerile lui, tari ca asfaltul, şi ele cereau să iasă la suprafaţă.

— Hai, daţi-i drumul mai repede! — îl îndemnă cu simplitate Enseit.

Şi *Schullrat*-ul rosti, înecîndu-se uşor:

— Se vorbeşte prea mult despre contradicţiile capitalismului. Dar se ţine secret în ce anume constau aceste contradicţii. Şi iată... hm... că acum, trebuie să auzim asta şi aici. Dacă domnii capitalişti văd ei înşişi aceste contradicţii, de ce nu le înlătură? Nu ne rămîne decît să tragem concluzia că ei nu văd nici un fel de contradicţii şi repetă orbeşte ceea ce afirmă socialismul.

— Sper că nu mă consideraţi socialist? — întrebă nu fără să pozeze, Philipp. — Contradicţiile care s-au revelat aici nu vi se par suficiente? Sau le veţi numi poate divergenţe într-o anumită problemă? Deosebire de interese? Vreţi să cunoaşteţi viciul organic al sistemului nostru? Bine! Vă voi cita un exemplu care — zău — ar face cinste unui socialist. Iau acest exemplu din domeniul meu. La Londra există o bancă care creditează industria forestieră. Nu-i nevoie să-i dau numele. Ea acordă credite firmelor finlandeze de export. În acelaşi timp, dă bani în Anglia şi în alte state, importatorilor care cumpără cherestea din Finlanda. Banca are pe de o parte interes ca vînzătorul să exporte cheresteaua pe un preţ cît mai ridicat. Şi pe de altă parte tot ea are interes ca

prețul plătit de cumpărătorul cherestelei să fie cît mai scăzut. Cum însă marfa nu poate fi totodată și ieftină și scumpă, de cîștigat, cîștigă al treilea.

— Numele lui nu interesează, — interveni *Herr* Enseit.

— Sînteți mulțumit? Sau încă vi se mai pare că contradicțiile noastre au fost născocite de socialiști? Prin acest exemplu îmbogățesc bucuros arsenalul adepților sistemului planificat, al monopolurilor, etc. Eu rămîn credincios comerțului liber, luptei libere, cu toate contradicțiile ei.

— Pentru că nu sînteți în stare să le învingeți! — strigă Beckmann.

— Nu *pentru că,* ci *cu toate că* nu sînt în stare să le înving. E ca și cu marea: nu pot înlătura riscul avariilor. Totuși, continui să construiesc vase.

— Da, da, da! — gemu deodată Beckmann, stăpînindu-și anevoie enervarea și înecîndu-se aproape. — Nu sînteți în stare să învingeți răul și de aceea vă împăcați cu el. Încheiați convenții cu el. Semnați acorduri. Am priceput demult toate acestea din cuvintele dumneavoastră. Am sezisat asta din toate cîte s-au spus aici. Spiritul vremii. Spiritul semănat de politică. Da.

Încercă să se scoale, înfigîndu-și degetele lungi și tremurătoare în perna fotoliului. Își irosea însă toate forțele în efortul la care își supunea plămînii, în respirația grea, șuierătoare, care-i fragmenta cuvintele. Cedă plămînilor: trebuia să vorbească — și rămase în fotoliu. Capul lui imens — semăna cu un cap de pasăre — cu ochi mari și inteligenți, se răsucea pe cele două cocoașe ca într-un cuib. Nu-și isprăvea cuvintele: erau prea lungi, îl împiedicau să respire. Le azvîrlea afară cu chiu cu vai, mai mult le șuiera. Dar, oricît de chinuitor îi era să vorbească, nu mai putea să tacă:

— Alungați firescul și[42])... Nu vreți să auziți de politică și totuși nu vorbiți decît despre ea. Alungați politica — iată perifraza de care am avea nevoie... Reglementări... acorduri, cesiuni — iată spiritul politicii noastre... Da, o rămășiță a parlamentarismului.

Parlamentul a creat cultul compromisurilor. Parlamentului îi datorăm moda liberală prosovietică. Da, da. Parlamentul cu ideea lui de conciliere... de colaborare... de conviețuire... a orînduirilor sociale... Poftiți... Mania parlamentară duce la împăcarea cu oricine. Capitaliștii colaborează cu antipodurile lor... încearcă să-i înduplece pe bolșevici... să reintre în familia națiunilor europene... Îi fac să fie la modă...

Se opri ca să se odihnească; tusea îl scutura la fiecare două-trei cuvinte, iar fața îi lucea de sudoare.

— Nu înțeleg ce rost are să discutăm aici despre parlamentarism, — se grăbi să intervină înciudat *Herr* Pieck.

— Asistăm la ultima lui zvîrcolire, — spuse cu o îndrăzneală neașteptată *Herr Schullrat*. — Chiar parlamentarii înnăscuți își bat joc de parlamentarism. Iată ce-a spus lordul Hartington: „Pe cînd vorbeam în parlament, am ațipit. M-am trezit și — am văzut că nu încetasem să vorbesc. Pe cuvîntul meu!"

— Drăguț! Foarte, foarte drăguț! — rîse van Rossum, apropiindu-se de dulap. — Cine ați spus că a făcut acest spirit elegant?

— Un prieten al lui Winston Churchill. Nici mai mult, nici mai puțin.

— Foarte drăguț, — repetă Philipp și se întoarse cu fața spre cotoarele cărților.

— Datoria noastră este să luptăm împotriva modei probolșevice... — urmă Beckmann, abia stăpînindu-și tusea, — ...favorabilă celor ce sînt străini în idei, în spirit, da. „Afară cu tot ce e străin!" trebuie să spunem noi. Sîntem datori să ne gîndim la noi... Pentru că am ajuns la limită... în uitarea noastră de sine... Vă înșelați, domnilor. Dumneavoastră trebuie să decideți cum să facem ca economia noastră să fie independentă. Și, cînd colo, ce vă preocupă? Vă preocupă cum s-o robiți mai rău. Da...

— Practic... ce propuneți? — îl întrerupse *Herr* Pieck.

— Autarhia! — interveni cu glas răsunător *Herr Schullrat*. — Iată adevărata ieșire din neputința noastră. Din mizeria spre care ne îndreptăm. Un stat

care să-şi satisfacă singur nevoile. Un stat independent din punct de vedere economic, un stat închis, liber. Intr-un stat ca acesta, se va putea face din nou ordine.

Se lovea cu pumnul peste genunchi şi-şi rotea privirile cu un aer de parcă ar fi vrut să ia nişte nuiele şi să-i croiască pe toţi, la rînd. *General-Ober-Arzt*-ul tuşea. Gălăgia începea să distrugă grosolan decenţa aceea ceremonioasă care domnise înainte în odaie. *Herr* Krieg şi Kasti protestau, vorbind cu întreruperi, fără să se adreseze cuiva anume. Möse, demult potolit, începu să mormăie. *Herr* Enseit se sculă şi îşi turnă pe gît, dezamăgit, paharul gol.

— Trebuie să ne gîndim la o nouă organizare economică, — strigă Beckmann ; — trebuie să punem frîu maşinii... care lucrează fără nici o noimă. Să reînviem meseriile, da... să-i redăm omului munca... Şi dumneavoastră...

Un nou acces de tuse îl zgudui. Ai fi zis că cineva se vîrîse în cocoaşele lui şi-l scutura fără cruţare pe dinăuntru. Beckmann nu izbutea să tragă aerul în plămîni.

— N-ai voie să te enervezi în halul acesta, *Herr General-Ober-Arzt*, — spuse cu îngrijorare gazda.

Dar buzele albe ale lui Beckmann continuau să repete :

— Trebuie... pentru totdeauna... neputinţa, indulgenţa... liberalismul... să le înlocuim cu eroismul... da. Eroismul datoriei... faţă de patria noastră batjocorită...

— Şi să rupem, să rupem, — strigă din colţul său *Schullrat*-ul, — să rupem cătuşele care ne leagă... cătuşele în care a fost pusă ţara noastră...

Domol, *Herr* Enseit se duse spre uşa cea mai îndepărtată. Ai fi zis că voia să imite poza lui van Rossum, care renunţase cu dispreţ să mai participe la o discuţie, în care predominau nervii slabi şi patima de partid. Diferenţa dintre el şi van Rossum era că plecarea lui trecuse neobservată, pe cîtă vreme cea a lui Philipp atrăsese atenţia şi stîrnise enervarea : privirile mînioase ale lui Pieck şi Möse îi sfredeleau

spatele. Acest olandez, cu oase mari, domol din fire — atît de asemănător cu ei, de uşor de înţeles şi totodată atît de rece, de distant, de superior — reuşea de minune, pe cît se pare, acolo unde ei amîndoi, deşi înzestraţi cu o foarte bogată experienţă, se învîrteau fără nici un rost, bîjbîind în spaţiu ca nişte orbeţi. Privirile lor erau ţintuite de spinarea care le fusese întoarsă cu neobrăzare, fără teamă, atît lor cît şi întregii societăţi, şi aproape că nici nu mai ascultau ţipetele penibile ale lui Beckmann.

Herr Enseit întredeschise uşa spre antreu. Dogul se sculă numaidecît din ungherul lui şi lovi bucuros cu coada în perete.

— Vino-ncoa ! — îl chemă Enseit.

Apucă cîinele de zgardă şi-i trase capul pe uşă.

— Vă temeţi... de dumpingul mărfurilor, — gîfîia Beckmann. — Pe noi ne ameninţă... dumpingul nebuniei !

— Muşcă ! — porunci Enseit, trăgînd cîinele de zgardă.

— Dumpingul ideilor... otrava revoluţiei.

— Muşcă ! — repetă Enseit.

Dogul lătră şovăitor. Zgarda îl strîngea de gît. Şi nu putea să înţeleagă ce vrea stăpînul lui de la el. Doar nu se cade să latri în casă străină. Stăpînul îl strîngea totuşi din ce în ce mai tare de gît şi-l zădăra : „Muşcă !"

— Sînt atîţia ani de cînd se importă la noi... otrava revoluţiei. În orice cantitate... — horcăia *Herr* Beckmann.

— Sub preţ de cost ! — îl susţinu *Herr Schullrat.*

— Muşcă !

Dogul începu să latre. Enseit rîdea cu hohote. *Herr* Krieg căută năucit să iasă de după masă, împingînd cu greu fotoliul masiv ca un tron.

— Asta-i o neobrăzare revoltătoare ! — ţipă el.

Toată lumea se sculă. Neînfricat, *Herr* Kasti se îndreptă spre cîine. Se mai deschise o uşă şi *Frau Direktor* îşi vîrî capul, speriată. Neobrăzarea lui Enseit i se înfăţişă în tot cinismul ei zdrobitor.

Cu o încăpăţînare stupidă, elveţianul îl împinse ca

pe o viţă în antreu pe Enseit, care rîdea cu hohote. Cîinele lătra furios, căutînd să se smulgă din mînă şi zgîria cu labele parchetul. *Herr* Krieg agita braţele în aer. *Herr* Beckmann izbutise să se ridice din fotoliu. Alb, tremurînd tot şi transpirat, sorbea neputincios aerul cu gura deschisă. *Herr Schullrat,* surescitat, striga ceva.

Frau Maria se repezi cu braţele întinse spre tatăl ei.

— Linişteşte-te, draga mea ! — spuse Philipp, îmbrăţişînd-o. — Discutăm problemele comerţului exterior...

Gălăgia se potoli.

Herr Beckmann se prăbuşi în fotoliu. Căzu pe o parte, aşa încît cocoaşele ocupară în întregime pernele, iar capul se înfundă într-un colţ moale şi flexibil al spetezei. Îşi întoarse cu greu faţa în sus, sprijinindu-şi bărbia pe umăr. Urîţenia lui apăru astfel tristă şi înfiorătoare. *Frau* Maria, bărbatul ei şi *Herr Schullrat* se repeziră spre el. *Herr* Beckmann le întinse mîna. Ei îl ridicară şi-l culcară pe spate. Bătrînul îşi astupă gura cu palma.

Dîre de sînge, trecînd printre degetele lui albe, începură să se prelingă din ce în ce mai repede pe piept, sub haina care se umfla şi i se ridica mai sus de cap.

Frau Maria scoase un ţipăt şi închise ochii.

— Ce-i de făcut ? — întrebă *Herr* Krieg, aplecîndu-se înspăimîntat peste Beckmann.

Beckmann îşi luă mîna de la gură, încercînd să respire. În convulsii scurte, tusea îi scotea fără zgomot pe buze o spumă lipicioasă, de un roşu închis, plină de băşici. În sfîrşit, Beckmann izbuti să tragă aerul în piept şi să-l reţină. Cîteva secunde se scurseră în tăcere. Beckmann se uită la *Frau* Maria şi îi făcu un semn cu degetul. Ea se aplecă îngrozită spre faţa lui mînjită de sînge.

— Apă... cu sare, — şopti el, că abia se auzi.

— Scumpul nostru Beckmann ! — suspină cu duioşie, plîngînd, *Frau* Maria. Dar, văzîndu-se înconjurată de oameni străini, se corectă numaidecît : — Scumpul nostru *Herr General-Ober-Arzt* ..

Bolnavul nu mai putea fi lăsat nici o clipă în fotoliu: stătea pe jumătate suspendat în aer, cu călcîiele proptite în covor. Se gîndiră să-l mute pe canapea. Începură să discute cum ar fi mai bine să procedeze. Philipp spuse că ar trebui mai întîi împins mai aproape divanul şi, vrînd să dea exemplu, se îndreptă primul spre colţul camerei.

Reîntors în odaie, Enseit sta la o parte, zăpăcit şi parcă simţindu-se vinovat. Philipp îl rugă să-i dea o mînă de ajutor. Enseit se repezi spre canapea şi încercă sîrguitor s-o mişte din loc. Dar se simţi nevoia şi de braţele lui Kasti şi Krieg. În tot timpul acesta, se vorbea, nu se ştie de ce, în şoaptă, şi mutarea canapelei îi mişcă pe toţi grozav.

Frau Maria o chemă în ajutor pe *Fräulein* Bareis, care ştia şi se pricepea să facă de toate. Încîntată, *Fräulein* luă asupra ei rolul de comandant şi, peste puţin, Beckmann zăcea învelit cu un pled pe o pernă joasă, comodă. Faţa îi fusese spălată, i se pusese un şervet sub cămaşa udă, sorbea cu linguriţa apă sărată şi-şi plecă cu recunoştinţă pleoapele cînd i se spuse că se sparge pentru el gheaţă la bucătărie. Făcu din nou semn către *Frau* Maria să se apropie şi, luîndu-i mîna, îi şopti ceva. *Fräulein* Bareis îşi lovea îngrozită palmele durdulii, încremenind de spaimă. Totuşi, bolnavul spuse tot ce avea de spus.

Îndreptîndu-se din mijloc *Frau Direktor* zise, adresîndu-se bărbaţilor:

— Domnilor, *Herr General Ober-Arzt* vă roagă să-l scuzaţi că a întrerupt, fără să vrea, discuţia dumneavoastră. Şi apoi...

Ea se uită la Beckmann. Ochii lui imenşi, strălucitori şi, plini de groază, ca ai unei păsări rănită de moarte, clipeau.

— Vă roagă să strigaţi pentru el: „Trăiască Germania!"

Oaspeţii care se uitau pe fereastră sau studiau cactuşii, schimbară între ei priviri cu înţeles şi, cum bolnavul avea nevoie de linişte, începură să se împrăştie, căutînd să nu facă zgomot. Numai *Herr*

Schullrat îl salută pe Beckmann cu brațul ridicat energic în sus, ca cel mai disciplinat nazist...

Către seară, Philipp trebuia să plece la Berlin. Călătoria se anunța cu ghinion: una din mașinile ginerelui său se afla în reparație, iar cealaltă nu era potrivită pentru o călătorie lungă; trebuia deci să aleagă între trenul de seară și cel de noapte. Philipp ceru să nu fie condus la gară și, după ce trînti portiera mașinii, se sprijini ușurat de speteaza moale. Ar fi ațipit bucuros. Scena la care asistase în casa ginerelui său îi părea melodramatică, discuția — inutilă și prea obositoare. Dealtfel îi considerase întotdeauna pe soții Krieg — deși îi erau rude — ca pe niște provinciali incurabili.

Drumul spre gară prin strada principală era închis. Philipp scoase capul pe fereastră. Un lanț de polițiști călări bara strada, alții — pedeștri — triau mașinile în străzile laterale, manevrînd încîntați bastoanele lor albe. În depărtare, în spatele lanțului de polițiști, se zăreau călăreți care treceau în goană ca niște statui ce au prins viață, și se profila vag mulțimea nemișcadă ca un zid.

Mașina goni pe drumuri ocolite, mai animate decît de obicei și totuși mohorîte, scăldate în umbrele amurgului. Philipp își dădu seama că, în interesul operațiunilor strategice, strada principală fusese luminată înainte de vreme — de aceea, călăreții se vedeau atît de clar.

Ajungînd în piața din fața gării, zări ambulanțele Crucii Roșii rînduite una lîngă alta, milităreşte. Celălalt capăt al străzii principale dădea aici, și poliția făcea ordine și în piață. Ușile ambulanței din margine erau larg deschise și agenții sanitari, ținînd deasupra capetelor o targă, o împingeau din răsputeri înăuntru. Pe targă se ridica și cădea înapoi ceva negru, inform, care nu semăna a om. Targa i se păru lui Philipp neobișnuit de scurtă. Se uită la picioarele lui întinse în mașină și se gîndi că el n-ar fi încăput în nici un caz pe targa aceea. Dealtfel, nici agenții sanitari nu l-ar fi putut ridica atît de sus pentru ni-

mic în lume: cîntărea, fără palton, o sută două kilograme.

Se scutură. Ce prostii îi treceau prin minte după discuția aceea stupidă de la ginere-său!

Ridicîndu-se de pe perne ca să iasă din mașină, oftă chinuit:

— Doamne, cînd se vor sfîrși odată poveștile astea...

XXIV. UN OMAGIU PRUDENȚEI

Pentru cei din jur, vizita lui Philipp la Haarlem avea un scop cît se poate de concret: să afle dorințele fratelui său mai mare înainte de a pleca în Rusia. În realitate însă, Philipp venea să-și ia rămas bun de la Lodewijk pentru todeauna. Medicii erau uimiți de constituția robustă a lui Lodewijk, dar, cînd vorbeau cu Philipp, acesta fiind om de afaceri, foloseau limbajul unor oameni de afaceri: două săptămîni, cel mult trei, la atît mai era evaluată viața lui Lodewijk van Rossum.

Căpitanul Mees, un prieten din copilărie al lui Lodewijk, un bătrînel ce-și tundea favoriții ca Lodewijk și-și sugea veșnic pipa, obișnuit fiind cu casa ca un motan deștept, luase asupră-și cîteva din obligațiile sacre de stăpîn. Philipp îl întîlni în curte, curățind porumbarul. Pufăind și improșcînd aerul cu fumul înțepător de amestec de tutun al cărui miros aducea cu coaja de brînză arsă, Mees îi spuse cum stau lucrurile. Lodewijk nu mai putea părăsi patul și nu mai primea decît hrană lichidă, călduță. Cum îndată după mîncare îl apucau durerile, era tot mai greu să-l convingi pe bolnav să mănînce ceva. Toată lumea știa că Lodewijk nu suferă de ulcer la stomac, ci de cancer și, nu demult, dintr-o imprudență a Elisabethei care plîngea cu hohote, aflase și bolnavul. Medicii socoteau că o operație ar fi inutilă. Boala înainta simplu și necruțător spre deznodămîntul fatal.

— Nu va mai ieși niciodată din doc, — spuse Mees. — Și ce mai vapor a fost!

Cu degetele boante şi cafenii de tutun, bătrînul îşi şterse ochii umezi...

Lodewijk aţipise şi nu trebuia deranjat. Masa din sufragerie era servită pentru ceai, dar locul gol şi trist al gazdei avea ceva de parastas — şi Philipp trecu în odaia vecină.

În portofelul din buzunarul de la piept, avea telegrama lui Frans. Philipp îi simţea tot timpul prezenţa cum simţi căldura unui tăciune aprins. Dar luase dinainte hotărîrea energică să nu-i sufle o vorbă fratelui despre ea.

Telegrama anunţa un lucru la care trebuiau să se aştepte demult, dar în care — cu toate avertismentele lui Frans — Philipp nu prea crezuse: la concesiune, izbucnise o grevă a plutaşilor. Izbucnise! Pe dracu'! În vremurile noastre, nimic nu „izbucneşte", se gîndea Philipp. În vremurile noastre, totul se organizează; trăim în marea eră creştină a organizării. Se organizează răzvrătiri, revoluţii, se organizează războaie, se organizează alegeri, succesul şi insuccesul, falimentul afacerilor comerciale, se organizează gloria, discreditarea, autoritatea, adoraţia şi ura. Toate năzuinţele şi pasiunile omului au fost studiate, şi mîini îndrăzneţe, încercate, le toarnă dintr-un vas într-altul. Şi acum, poftim, în toiul plutăritului, cînd apele Nordului duc gratuit pe cocoaşele lor umflate orice povară, tocmai în perioada asta cu adevărat de aur, izbucneşte o grevă. Un copil de patru ani ar putea, poate, să dea crezare acestui basm social miraculos: unchiaşii plutaşi îşi aleg nişte delegaţi bărboşi şi ursuzi; delegaţii se duc la administraţia exploatării forestiere şi, lăsîndu-se de pe un picior pe altul, spun: „Apa e de gheaţă, în opinci eşti ca desculţ, dă-ne acu, pe loc, cizme de cauciuc, altfel — s-a isprăvit, nu-ţi mai cărăm nici un butuc, pe crucea noastră"; administraţia se alarmează, administraţia nu are decît o pereche de cizme la zece oameni, şi, pînă să facă rost de altele, apa va scădea şi adio plutărit; administraţia urcă salariile, dar bărboşii o ţin una şi bună: să li se dea cizme; altceva, nu vor să ştie; administraţia urcă şi mai mult salariile;

delegaţii îşi trec mîna prin barbă, hotărăsc să se ducă la plutaşi să se sfătuiască, şi aşa mai departe. Adevărată poveste pentru copii mici! Philipp nu este un copil. Philipp pleacă în Rusia, nu ca să discute despre opinci cu delegaţii ursuzi ai greviştilor. El se va duce acolo ca să le spună răspicat: convenţia e convenţie. Va da cărţile pe faţă şi va sta cu partenerul ca la o masă de bridge. Ce cereţi concesiuni? îl va întreba Philipp pe partenerul său. Bolşevicii sînt doar oameni practici, cu mintea trează. Să vorbim deci clar, va spune Philipp. Ştiţi doar că buştenii tăiaţi pe terenul concesiunii sînt aduşi la mal; că vapoarele se îndreaptă unul după altul ca să ridice cheresteaua din porturile dumneavoastră nordice; că fabricile mele din Olanda, care mai funcţionează încă, şi care au interes să funcţioneze numai cu materia primă a concesiunii şi cu nici un alt fel, da, cu nici un alt fel de materie primă — aceste fabrici aşteaptă lemnul; că eu am obligaţii; că, în sfîrşit, avem o convenţie şi că această convenţie este bilaterală şi că, dacă eu nu am îndeplinit nu ştiu care punct, dacă nu am destule cizme pentru mujicii dumneavoastră sau... cum să le spun? — să vedem dacă partea cealaltă şi-a îndeplinit întocmai obligaţiunile. Atunci va ieşi la iveală... O, Philipp este absolut convins că atunci va ieşi neapărat la iveală ceva şi că Frans n-a ştiut să găsească limbajul potrivit pentru a discuta cu bolşevicii. Philipp va întreba energic: ce doriţi de la concesiune?

— Ce doriţi, domnilor? — rosti el.

Servitoarea, apărută fără zgomot în camera pustie şi învăluită în umbrele înserării, aprinse lumina şi această lumină îl inundă pe Philipp care sta în mijlocul camerei cu picioarele depărtate, cu mîinile în buzunarele pantalonilor, cu trupul masiv aplecat înainte.

— Ce doreşte *mijnheer* ?

Mijnheer nu dorea nimic; *mijnheer* vorbea de unul singur. Închise ochii din pricina luminii şi mormăi:

— Ce se mai întîmplă?

Servitoarea răspunse că bolnavul s-a trezit şi că domnul se poate duce la dînsul.

De cum intră, Philipp observă două bețișoare albe și subțiri care zăceau pe plapuma de culoare închisă, la o margine și la alta a patului. Își dădu seama că bețișoarele acelea erau brațe pentru că ele ieșeau din mînecile cămășii suflecate pînă la umăr. Favoriții și părul lui Lodewijk își pierduseră plăcuta lor nuanță albăstrie și erau acum de un galben tulbure. Dealtfel, aceasta putea fi numai o impresie din pricina luminii parcă obosite a lămpilor umbrite. Fața bolnavului devenise ciudat de mică și era brăzdată de o mulțime de cutișoare, ca și cum ar fi fost mototolită și apoi ținută la presă. Ochii mari i se deschiseră, cutele începură să se miște. Probabil că altădată această mișcare îi lumina fața cu un zîmbet. Acum, Philipp văzu doar o grimasă neplăcută și parcă fără sens. Se așeză alături de patul fratelui.

Lodewijk ridică brațul și își strînse încet degetele în pumn. Îi era însă greu să țină pumnul strîns și pumnul se descleștă de la sine. Lodewijk îl amenință ușor cu arătătorul pe Philipp.

— Pleci? — se auzi o voce străină, scîrțîitoare. — Să-i... — începu el și, brusc, de parcă ar fi rîgîit, închise gura și aruncă brațul pe pat.

— Un complot, — spuse el ceva mai tîrziu, — un complot al unor ticăloși primejdioși...

— Am să aranjez totul, nu te nelinişti, — îi spuse Philipp cu respect și teamă, așa cum se cuvine cînd vorbești unui muribund.

Lodewijk închise ochii. Cu aceeași voce și fără să ridice pleoapele, zise deodată limpede:

— Vreau să mă sfătuiesc cu tine. Ce fonduri aș putea lua din întreprinderea noastră... fără să-i prejudiciez...

Și-și duse mîinile la burtă:

— Trebuie să lupt cu asta...

— Pentru sănătatea ta, poți lua oricît, dragul meu.

— Pentru știință.

— Pentru știință?

— Pentru lupta împotriva ei. — Și Lodewijk își mișcă degetele pe burtă.

Philipp își dădu seama deodată că n-are dreptul să plece tocmai acum, să-l părăsească pe bolnav atît timp cît i se mai mișcă limba în gură, cît mai poate ține tocul în mînă. Trebuia să lase toate deoparte, să părăsească, să uite tot, atîta vreme cît moartea încă nu și-a desăvîrșit opera. Gîndul acesta i se impuse cu atîta putere, încît reacționă cu tot corpul, ca luat de un val de frig insuportabil. Philipp tresări. Iată ce face boala din om: o fortăreață a rațiunii ca Lodewijk, un vapor ca el — cum spusese Mees — și acum, gîndul ăsta smintit!

— Cunoști conjunctura, — spuse Philipp cu severitate apropiindu-se și mai mult de pat. — Greutățile cresc în loc să scadă. Ar trebui să băgăm capital, nu să scoatem. Vom fi siliți să rupem legăturile cu băncile lui Eldering-Gejsser.

— Broasca asta rîioasă! — șopti clar Lodewijk.

— Decide tu ce se poate face pentru știință... Îți aprob ideea. E mărinimoasă ca și tine... Dar, ca și religia, știința capătă prea mult și dă prea puțin.

— Mie n-o să-mi mai dea nimic, — rosti Lodewijk și deschise încet ochii. — Elisabeth!

Elisabeth apăru la căpătîiul lui parcă izvorîtă din negură. Lodewijk mișcă din sprîncene. Era agitat. Ea îi făcu un semn liniștitor cu capul și-l chemă pe Philipp în birou.

Urmînd-o pas cu pas, Philipp se grăbea s-o descoase despre o mulțime de lucruri despre care nici prin gînd nu-i trecuse pînă atunci să se intereseze: ce medici și profesori îl caută pe Lodewijk, cine-l vizitează, cu cine îi place să vorbească, dacă i se dă poșta, dacă se gîndește la întreprindere, dacă nu cumva are dorinți ciudate. Toate păreau a fi în ordine și nici semn că ar exista vreun fel de influențe periculoase. Dar cînd Philipp își scoase *pince-nez*-ul și și-l puse pe nas, un fior rece îi mai trecea încă prin șale.

Elisabeth deschise biroul și scoase dinăuntru o coală de hîrtie timbrată, neîmpăturită — era testamentul lui Lodewijk van Rossum. Philipp se văzu silit să apese coala pe birou ca să nu se vadă cum îi tremură mîinile. Trecu grăbit peste frazele solemne

de introducere și căută cu băgare de seamă să pătrundă tîlcul conținutului.

Un drumeț pășește astfel într-un rîu necunoscut, învolburat, în căutarea unui vad. Primul pas: apa îi ajunge la gleznă; apoi la genunchi; și iar mai sus, mai sus; torentul e tot mai puternic, tot mai năvalnic; apa îi ajunge la brîu și masa ei clocotitoare, zgomotoasă, e gata să-l răstoarne; încă un pas — n-o fi cel din urmă? — torentul îl izbește în piept, îi ajunge la umeri; trebuie să pornească înot, altfel e primejdie de moarte; dar iată că piciorul dă de un punct de sprijin, un pas și încă unul; corpul argintat de apă se înalță deasupra valurilor, tot mai siguri și mai slobozi îi sînt pașii; și vine un moment cînd rîul a rămas în urmă și traversarea pare acum a fi fost ușoară, un fleac.

Philipp își lepădă cu un gest nepăsător *pince-nez*-ul. Răsuflînd ușurat, se întoarse spre Elisabeth și-i deschise brațele, înduioșat.

— Buna mea prietenă, — cîntă el cu o voce ce părea că gîlgîie undeva, în mărul lui Adam, — cerul îți trimite o încercare grea. Dar cel de sus, în mila lui, nu te va părăsi. Iar eu îți voi fi toată viața sfătuitor și slugă.

Făcea această făgăduială cu arzătoare sinceritate și, de cum simți că Elisabethei încep să-i tresalte umerii, îl podidiră lacrimile.

Avea și de ce să fie înduioșat: voința muribundului nu altera întru nimic soarta firmei. Lodewijk își transmitea capitalurile Elisabethei, lăsîndu-le intacte în întreprindere. Toate celelalte puncte ale testamentului prevedeau daruri nevinovate. Citadela rațiunii rămăsese neclintită. Din noianul de înșelăciuni, trădări și tot soiul de amăgiri, pleca în veșnicie o corabie neîndoios importantă, leală și nobilă. Mda, doamne dumnezeule, cît de prost sînt rînduite lucrurile în lumea noastră!

Philipp își șterse lacrimile. Inteligent și afectuos, îi explică Elisabethei că plecarea lui în Rusia nu mai poate suferi amînare nici măcar de o zi. O rugă, în același timp, să-i transmită lui Lodewijk asentimen-

tul său total cu privire la dorințele lui exprimate cu atît cavalerism, și o sfătui să aibă grijă ca testamentul să nu sufere nici un fel de modificare. Elisabeth fu numaidecît de acord cu argumentele lui: oricît de naivă era din fire, își dădea totuși seama că devenea asociată de drept a unei firme, într-adevăr cam misterioasă pentru ea, dar atotputernică.

Liniștiți, se înapoiară în dormitorul lui Lodewijk. Bolnavul zăcea nemișcat, cu ochii închiși.

— Rămîi cu bine, frate, — spuse Philipp, atingîndu-i mîna. Și adăugă cu glasul tremurat: — La revedere!

Neprimind nici un răspuns, ieși în vîrful picioarelor. În sufragerie, căpitanul Mees, pregătindu-se să întoarcă pendula, împingea barca mai aproape. Philipp ar fi vrut să-l mîngîie cu o vorbă caldă pe acest duh al casei, dar trebuia să se grăbească.

XXV. ÎN DRUM SPRE MOSCOVIA

În cele șase luni de cînd fusese lansat, vaporul „Helena" făcuse cîteva curse mici. Acum îl aștepta, la Bergen, pe Philipp ca să plece în Marea Albă, la Soroka, după cherestea. Altădată, ar fi părut poate nerațional să trimită acest vapor în Nord ca un șlep de rînd dar, de data aceasta, mai multe împrejurări îl sileau s-o facă. In primul rînd, faptul că nu se prevedea ocazia ca „Helena" să fie fretată curînd pentru vreo altă cursă. Itinerariul lui Philipp era următorul: Amsterdam-Copenhaga prin Warnemünde-Gedser cu mașina, Copenhaga-Oslo cu vaporul și Oslo-Bergen cu trenul. Această călătorie combinată era mai puțin obositoare, iar, pe de altă parte, Philipp ajungea astfel mai repede la Bergen decît cu o cursă obișnuită de vapor și putea să plece direct spre țelul călătoriei sale, la Pomorie, în regiunea căii ferate Murmanskaia, pe care Philipp o numea atît de cochet Murmanka și în jurul căreia se aflau concentrate masivele împădurite și industria forestieră. Voia să cunoască personal care e situația la exploatările fo-

restiere ale concesiunii ce se întindeau de-a lungul țărmului apusean al golfului Onega. Afară de asta, avea proiecte speciale cu privire la portul Soroka, proiecte în perspectivă, cît se poate de secrete, dar care-l preocupau grozav, deoarece cu ele putea face „marele shelem“ în partida de bridge pe care avea s-o joace cu partenerul sovietic.

Philipp sosi la Bergen dimineața, într-o zi mohorîtă, ploioasă, care părea că va ține așa mereu. Deasupra munților și a oceanului pluteau cîrlionții unor nori uniformi, compacți. Mașina trecu în goană prin fața pieții și, pentru o clipă, năvăli prin ferestrele automobilului mirosul de pește viu și de mare, tăindu-i lui Philipp respirația, ca și cum s-ar fi aruncat într-un acuarium și ar fi ieșit la suprafață abia după ce i s-ar fi umplut gura cu apă. Din piață, trecu în zbor Podul German cu acoperișurile acelea țuguiate — la dreapta, iar la stînga cu o îmbulzeală de catarguri ce se legănau pe loc ca niște femei stînd la taifas. Ajunse la chei și la debarcadere. Dincolo de castelul mohorît al lui Haakon, [43] semănînd cu o biserică fără clopotniță, izolat de celelalte vapoare, se afla ancorată „Helena“. Abia aici își dădu seama Philipp de aspectul cernit, deprimant al vasului, care-l deosebea de celelalte vapoare: „Helena“ avea aerul unui catafalc bogat, falnic și neînsuflețit. I se puse un nod în gît. Se gîndi că s-ar cuveni să se scoată ici colo chenarul negru pentru a face să dispară acest contrast izbitor și neobișnuit. Luă pe loc această hotărîre și urcă pe bord cu sentimentul de durere și mîhnire cu care vizitezi un mormînt drag.

Fu întîmpinat de *skipper* și de ofițerii de bord. Cafeaua era pregătită, dar Philipp anunță că va lua micul dejun după baie. Pînă una alta, ar dori să fie oaspele căpitanului, dacă acesta are puțin coniac. *Skipper*-ul nu avea numai coniac. O droaie de sticle cu licori îmbietor colorate se înghesuiau pe o măsuță joasă și bine strînsă într-un cerc de nichel spre a o feri de balans. Philipp alese un whisky scoțian, privi cu înțeles calul alb de pe etichetă și-i propuse căpitanului să renunțe la coniac și să treacă la whisky.

Ciocnără pentru o călătorie cu noroc. Philipp privi din nou calul alb și-i dădu un bobîrnac. *Skipper*-ul își înălță sprîncenele cît putea de sus și-și linse satisfăcut buzele groase. Băutura era de o calitate indiscutabilă.

Căpitanul spera că van Rossum va dori să primească un fel de raport despre „Helena", dar Philipp renunță la aceasta, de îndată ce-și dădu seama despre ce era vorba. Atunci, căpitanul spuse:

— Ofițerii și-au exprimat nu o dată dorința de a împodobi salonul cu portretul lui *mevrouw* Helena. N-am îndrăznit însă să o facem fără aprobarea dumneavoastră, *mijnheer*.

— Bine. Am să vă trimit un portret.

Se sculă zgomotos de pe scaun, își ridică gulerul paltonului și mulțumi gazdei cu o înclinare din cap. Apoi ieși din cabină și începu să măsoare energic puntea de la prora la șalupe. Această nouă amintire despre Helena îl enervase. Nu-i plăcea să fie trist, deoarece tristețea scade demnitatea unui bărbat, îl transformă într-un adolescent neurastenic. Omul care se lasă pradă tristeții pierde puterea de a-și stăpîni gîndurile și ele alunecă, independent de voința lui, în adîncurile visării. Nu-și aducea aminte niciodată de Helena moartă și nici n-o vedea moartă. În închipuirea lui, n-o putea vedea decît așa cum era cînd o petrecuse la Rotterdam în călătoria ei pentru Java. Dar, de foarte multe ori, în locul chipului ei, îi apărea alt chip, viu, totuși dispărut, ca al ei — chipul Klavdiei — care îl umplea de neliniște.

Se sili să se gîndească la afaceri. Aceasta nu era relativ atît de greu, deoarece ele îl nelinișteau mai mult ca de obicei și deoarece o călătorie ajunge să fie întotdeauna un hotar la care se trage o linie sub trecut și care te silește să arunci o privire înapoi.

Mergea măsurat, lipăind pe puntea udă cu tălpile late ale pantofilor săi, pocnind din degete în ritmul pașilor. Deodată văzu că vîntul smulge și dă deoparte un colț de pînză impermeabilă care acoperea una din șalupe. Vaporul se pregătea să ridice ancora. Ofițerul

secund şi pilotul din Bergen se aflau pe dunetă. Cîrmaciul scotea capul din cabina timonierului. Philipp făcu un semn cu mîna spre dunetă şi arătă cu degetul şalupa. Ofiţerul fluieră un matelot. Acesta se repezi la şalupă şi începu să tragă de funia petrecută prin inelele de la marginea pînzei, dar, la un moment dat, se opri, se agăţă de bordul şalupei, se ridică în muşchii braţelor şi privi înăuntru.

O clipă, rămase nemişcat. Ofiţerul îl îmboldi cu un fluierat. Matelotul se smulse de lîngă şalupă, se întoarse spre van Rossum, apoi se uită la ofiţer, ca şi cum n-ar fi ştiut cui trebuie să se adreseze cînd proprietarul vaporului se află pe bord. În sfîrşit, făcu un pas spre dunetă şi strigă :

— Trebuie făcut un control al biletelor !

În aceeaşi clipă, vaporul prinse viaţă : se auziră fluierături, tropăit de picioare ; oameni, răsăriţi ca din pămînt, dădură fuga spre şalupă. Matelotul se urcă în ea şi rulă pînza de la prova cum rulezi capacul unei cutii de conserve. Cîţiva oameni se uitară înăuntru, apoi, încet se dădură îndărăt.

De sub pînză ieşi şi, sculîndu-se alene, se îndreptă din şale un bărbat înalt, marinar după aparenţă, cu o haină de piele şi o pălărie cu boruri mici căzută pe nas. Rămase tăcut cîteva clipe, cercetînd atent cu privirea cercul de oameni care înconjurau şalupa ; apoi se aşeză pe margine, trecu peste bord un picior, apoi altul şi sări pe punte. Lumea se retrase în faţa acestui trup mare care căzu greoi pe punte, şi a cizmelor sale înalte pînă la genunchi.

— Nu te-au legat bine, — spuse matelotul care-l descoperise.

— N-aveţi echipaj bun, — răspunse calm, alene, pasagerul.

Oamenii se uitară cîtva timp la el cum te uiţi la un monstru într-un panopticum ; el făcu la fel, fără să-şi ridice pălăria de pe ochi. Pilotul norvegian de pe dunetă îl întrebă tare, cu un glas prietenos :

— Nielsen, n-ai vrea să ne spui şi nouă ce aveai de gînd să faci ?

Nielsen îşi dădu pălăria pe ceafă, scutură din cap şi, recunoscîndu-l pe pilot, spuse cît se poate de serios :

— Avem scopuri pur instructive.

Unul din ofiţerii inferiori şi doi mateloţi îl însoţiră la ţărm. Nielsen mergea plin de demnitate, s-ar putea spune chiar solemn, privind înainte cu ochii lui ageri, de marinar, pe jumătate închişi.

Tot felul de oameni îl înconjurară pe chei : vameşi, mateloţi. Nu era nici gălăgie, nici forfotă ; totul se făcea încet, cu demnitatea oamenilor obişnuiţi cu marea, şi Nielsen nu semăna defel cu un pasager prins fără bilet. Ici colo, se aprinseră pipele. Nielsen îşi scoase şi el pipa din sîn şi începu s-o îndese tacticos. Un bătrîn îi oferi un chibrit şi, în timp ce-l ţinea aprins deasupra pipei şi flacăra ba sălta în sus ca o limbă galbenă, palidă, ba se topea în lumină, îl întrebă :

— Se vede treaba că ai ieşit la pensie şi aveai de gînd să faci o călătorie, ai ?

Dînd drumul în aer unui rotocol gros de fum, Nielsen mormăi pe acelaşi ton :

— Da, voiam să mă duc la băi.

— Păi, atunci cum se face că ai greşit clasa, ai ?

— Trebuia să te bagi în cală, în cărbune, — se amestecă un altul.

— Mi-a fost teamă că o să-mi fie urît fără societate.

— Ei, acu' ai să petreci bine, — spuse funcţionarul costeliv.

Observaţia lui răutăcioasă făcu lumea să amuţească. Fumul se înălţa liniştit şi se risipea în dîre deasupra capetelor, iar grupul de oameni deasupra cărora plutea nu se deosebea cu nimic de nişte burtă-verde strînşi la taclale în timpul liber.

Peste puţin, sosi şi poliţistul. Blond, cu sprîncenele şi genele lucioase ca paiul, cu bujori în obrajii rotunzi ca un ceas de buzunar, el se înfiinţă curtenitor, cu zîmbetul pe buze, de parcă ar fi venit la sărbătorirea unei onomastici. Nici un fir de praf nu se vedea pe pelerina lui neagră sau pe chipiu. Lumea să dădu înlături în faţa lui, şi fumul pipelor,

îndesîndu-se, îl învălui o clipă. Se opri în fața lui Nielsen și-l cercetă din ochi, de parcă ar fi vrut să-l felicite pentru ceva foarte plăcut.

— Stai puțin, — murmură Nielsen cu glasul sugrumat. — La urma urmelor, oricine are voie să plece unde vrea. M-am săturat să tot zac aici. Asta-i tot. Am carnet de marinar.

Polițistul scoase de sub pelerină o palmă cu degetele răşchirate. Nielsen băgă mîna în buzunarul de la piept al hainei și pescui grăbit un carnet. Polițistul îl luă cu o dibăcie neobişnuită, atingîndu-l numai cu vîrful degetelor, îl deschise, îl apropie de ochi, îl închise la loc și-l băgă sub pelerină.

— N-am avut bilet, asta așa e. Parcă spun că am avut ? Am să plătesc amendă. Nu zic nu. Trebuie s-o plătesc, lua-m-ar dracii...

Nielsen se uită la toți gură-cască din jurul lui care, cu puțin înainte, îi vorbiseră prietenește. Fumau în tăcere. Crezuse, în primul moment, că toată povestea asta se va termina numai cu rușinea ce o pățise, că fusese destul de pedepsit prin aceea că-l scoseseră aproape de urechi din șalupă și-l debarcaseră de pe vapor sub ochii tuturor. Tăcerea aceasta însă îl nelinişti ; se văzu deodată părăsit de toți, renegat, lăsat la cheremul acestui diavol rumen cu pelerină. Povestea abia începea.

— Fii atît de bun și dă-mi înapoi carnetul, — spuse el cu hotărîrea disperării. — Plătesc amenda și gata.

Fu însă deajuns ca polițistul să audă inflexiunea aceea din glasul lui de neputincios care se împotrivește, pentru ca să lase deoparte orice urmă de curtenie.

— Haidem ! — răsună brutal vocea lui groasă.

Singurul cuvînt pentru care catadicsise să deschidă gura ascundea o putere nemaipomenită. Nimeni nu se mai îndoia că de vreme ce fusese rostit, efectul lui avea să urmeze neîntîrziat. De aceea, toată lumea se dădu la o parte făcînd loc lui Nielsen — omului acesta înalt, cu mersul legănat care, ca un

băieţel vinovat, o luă supus şi deodată cam stîngaci înaintea pelerinei necruţătoare. Fumul de tutun se tîrî după ei ca o trenă lungă, cenuşie, ce se topea treptat...

Intre timp, vaporul se îndepărtase de chei.

Rezemat în coate, Philipp van Rossum urmărea de pe punte plecarea lui Nielsen şi pe curioşii care se uitau după el. Apoi strînse din umeri.

— Nu înţeleg de ce tind ei să plece într-acolo ? — spuse el.

— Fata morgana, — raportă zelos *skipper*-ul care sta la spatele lui.

— Şi se întîmplă des asemenea cazuri ?

— La mine e primul caz. Nu cred să se întîmple prea des. Dealtfel, bolşevicii nici nu-i primesc pe aceşti vagabonzi. Dar parcă cine-i cunoaşte pe bolşevici ?

Căpitanul se lepăda de bolşevici, era gata să se lepede — pentru toată siguranţa — de orice pe lumea asta. Incidentul comic, ca dinadins, petrecut de faţă cu van Rossum, îi adusese un prejudiciu. Formal, nu purta nici o răspundere ; totuşi se simţea ca şi cum şi-ar fi pătat reputaţia. Bietul om ! Ziua aceea avea să fie o zi neagră pentru dînsul : soarta perfidă ce-l pîndea îi pregătea un nou scandal.

Inainte de a ieşi în larg, pilotul din Bergen părăsi bordul vaporului. Philipp văzu din cabina lui cum cuterul care-l ducea pe pilot înapoi la Bergen îşi luă zborul săltînd şi înălţîndu-şi voiniceşte prora din valuri.

Un matelot îndesat, cu picioare scurte, ridică domol paserela. Tînărul ofiţer care comandase coborîrea pilotului îi urmărea mişcările. Deodată îi spuse ceva. Matelotul răspunse. Ofiţerul se răsti la el. Matelotul încetă să mai lucreze, se uită ironic la ofiţer şi, aproape teatral, îşi desfăcu braţele a neputinţă.

Philipp văzu obrazul aprins al ofiţerului care, cu o lovitură directă şi rapidă, ca la box, îl atinse pe matelot în umăr, făcînd să-i zboare bereta.

Apoi o luă la goană.

Philipp lăsă jos fereastra.

— Rugaţi-l pe *skipper* să vină la mine! — comandă el ofiţerului.

Era mînios. Pe unul din cele mai bune vapoare ale sale, se petreceau în prezenţa lui lucruri atît de urîte. Pesemne că tot echipajul era alcătuit numai din trîntori, iar comandanţii erau nişte ţînci care îşi închipuie că pot să ţină disciplina cu pumnul. Această viziune a vaporului lăsat pradă haosului şi bunului plac puse stăpînire pe imaginaţia lui cu o repeziciune teribilă. Crezuse că şi-a încredinţat viaţa unei familii nobile şi unite de marinari şi cînd colo era înconjurat de o bandă de gură-cască. Cine ştie ce evenimente, ce soartă îl mai aştepta în larg. Poate vreo răscoală. Poate moartea. Deajuns să-ţi aduci aminte ce a păţit Columb. Dealtfel, se pare că Columb... n-a murit omorît, adică din pricina unei răscoale... Şi apoi, nici nu era vorba aici de Columb. Era vorba de revolta care îi umplea lui Philipp toţi porii. În clipa aceea de înălţare sufletească era încredinţat că vapoarele ca lumea sînt conduse prin metode civilizate şi nu cu pumnul. În orice caz, nu se aşteptase la una ca asta. Senzaţia de siguranţă îi dispăruse. Era furios.

Pe *skipper* însă îl întîmpină cu un ton cumsecade, echilibrat, dovadă a educaţiei sale alese şi a artei sale de a se purta cu oamenii.

— Te-aş ruga, căpitane, să anchetezi... ciocnirea nedemnă dintre ajutorul dumitale şi matelotul de colo...

— Fireşte, *mijnheer,* am s-o fac numaidecît... Acest matelot... mereu se întîmplă ceva cu dînsul... el...

— Sper însă că aveţi la îndemînă şi alte mijloace de convingere decît bătaia?

— O, *mijnheer!*... Dar matelotul ăsta...

— Pentru ce ţii atunci în echipaj oameni ca el?

— Aveţi perfectă dreptate.

Skipper-ul făcu un pas spre Philipp, insinuant şi

blînd, de parcă l-ar fi rugat să-i acorde toată încrederea :

— Sînt informat că acest matelot a avut la Bergen legături cu vagabondul pe care l-am pescuit în şalupă. Sînt convins că tot el l-a ajutat să se strecoare pe vas : a fost de cart noaptea asta.

— Dumneata ai datoria să-ţi controlezi dinainte oamenii.

— Cînd am angajat echipajul, acest matelot, cu numele de Briwer, se afla trecut pe bordul „Helenei" de biroul nostru.

— Hai ! Vrei să susţii că biroul meu sapă autoritatea căpitanului ?

— Dar *mijnheer,* acest Briwer... e acelaşi Briwer pe care...

— Ce Briwer ? Care Briwer ?

— Mi s-a spus că a fost dorinţa dumneavoastră ca acest Briwer...

— Scuză-mă, căpitane, nu pricep nimic. Ce-i asta ? Ce vrea să zică a-sta ? — rosti el tărăgănat, fixînd nedumerit uşa.

Uşa se deschidea încet, împinsă puţin cîte puţin de afară, de parcă cineva ar fi vrut să-şi bage capul în cabină şi n-ar fi îndrăznit. In sfîrşit, se deschise mai mult şi în ea se ivi faţa rotundă, fără mustăţi, încadrată de dunga subţire a unei bărbi care trecea numai pe sub bărbie, o faţă mobilă şi vicleană.

— Ce pofteşti ? — strigă van Rossum.

Skipper-ul se întoarse şi strigă şi el înmărmurit :

— Cum îndrăzneşti ?

Dar ambele strigăte nu numai că nu-l speriară, ci, dimpotrivă, parcă-l încurajară pe omul care se uita prin uşă : el îşi vîrî în cabină mai întîi capul, apoi un umăr şi în cele din urmă se arătă cu toată făptura : avea picioare scurte, trupul bine legat, ţinea bereta în mînă şi era chiar matelotul cu pricina.

— Vii cu o plîngere ? — îl întrebă van Rossum, căutînd o explicaţie.

— Nu. Defel ! — răspunse cu vioiciune matelotul. — Dimpotrivă. Bună-ziua.

Şi îşi vîrî mîna liberă în buzunarul pantalonului.

Momentul era penibil.

Ce anume s-a petrecut în acel moment cu Philipp, acesta n-a putut să explice niciodată. În aparență — nimic. — Își duse doar palma cu degetele desfăcute la piept, lipindu-le de haină ca o stea albă. Crîmpeie de gînduri se înghesuiră forfotind haotic, ca turmentate, în capul lui și nu-i rămase în minte decît ceva foarte bizar. Îl străfulgeră gîndul că în Rusia, unde pleca, nu se mai găsea desigur nici o biserică, așa încît nu va avea unde să se roage cînd va sosi. Și că făcuse o greșeală că nu se dusese la biserică înainte de a pleca din Amsterdam. Și că, dacă va trebui acum să moară... Apoi, tot felul de gînduri absurde începură din nou să-i joace prin minte.

Philipp văzu cum se repezi *skipper*-ul spre el, acoperindu-l cu trupul lui lat. Și cum, pe dată, matelotul scoase mîna din buzunar.

Simți un curent electric încercuindu-i capul, parcă ar fi purtat o pălărie de metal pusă la priză. După asta, broboane de sudoare îi apărură pe frunte (simțea picăturile lor reci fără să le vadă) și se convinse satisfăcut că matelotul nu avea nimic în mîna scoasă din buzunar. Ba nu — avea ceva, dar atît de caraghios, pe cît de hazliu pe atît de neașteptat, de... absurd, zău ! Avea în mînă o monedă... o monedă de argint !

— Eu sînt Briwer, — spuse matelotul, apropiindu-se prevenitor și azvîrlind sau, mai bine-zis, punînd, cu o strîmbătură, pe marginea mesei, un rijksdaalder. — Vă restitui datoria, *mijnheer.* Vă aduceți aminte, la Rotterdam ?...

— Da, da, îmi aduc perfect de bine aminte ! — răspunse Philipp răsuflînd zgomotos, ușurat și neînțelegînd absolut nimic. Nu simțea decît dorința de a izbucni într-un rîs victorios.

Făcu un pas spre Briwer și, plin de bunăvoință, rîzînd, gînguri ca un porumbel :

— Foarte, foarte drăguț din partea dumitale, dragul meu ! Și cînd ai să-mi dai și dobînda, hm ?

Matelotul se încruntă, îl privi țintă și, cu alt glas, rosti răspicat, scurt și fără să glumească :

— Dobînda, altă dată !

Apoi se răsuci pe călcîie și ieși fără să-și ia ziua bună.

Philipp și căpitanul rămaseră împietriți. Dedesubt, în adîncime, se auzea uruitul elicelor, valurile începeau puțin cîte puțin să aplece vaporul pe partea dreaptă, șuieratul vîntului devenea tot mai ascuțit.

Philipp privea pe geam. Oceanul nesfîrșit, ciudat de cenușiu, se legăna și sălta. Orice i s-ar întîmpla omului, lumea rămîne neschimbată.

— Porunciți să-l debarcăm ? — întrebă căpitanul cu glas surd. — Ne putem opri la Alesund sau la Trondheim...

Philipp îl bătu pe umăr. Îmbătrînit și subit gălbejit, rînjind ușor, spuse lungind cu răutate cuvintele :

— O să-l debarcăm, *skipper*... o să-l lăsăm bolșevicilor !

CARTEA A DOUA

Nu am decît un singur mijloc de a împiedica imaginaţia să-mi joace feste : acela de a intra direct în subiect.

STENDHAL

I. ÎN AŞTEPTAREA MORIANEI [44])

Pe la începutul lui iunie, începu să ningă. Fulgii mari şi deşi se năpusteau în galop, de parcă ar fi fost grăbiţi să acopere pămîntul dezgheţat şi murdar. Prin îmbulzeala lor albă, nu vedeai nimic nici la zece paşi.

Bătrînele luntraşe se înghesuiau sub streaşina izbei ude de pe malul Vîgului. Fulgii le luau cu asalt, se lipeau de basmalele şi de umerii lor şi, topindu-se pe loc, se scurgeau în dîre lucioase, întunecate, de-a lungul spinărilor şi mînecilor.

Un bărbat înalt, cu cizme de vînătoare şi o căciulă de blană de iepure cu clape, se apropie de mal. Alese o barcă şi se sui în ea, sărind uşor peste bord şi îndreptîndu-se cu îndemînare spre pupa. O femeie, scuturîndu-şi mînecile ude, se apropie în fugă de barcă, o împinse de pe pietrele de pe ţărm şi, sărind bărbăteşte la prora, îl întrebă :

— Stai la cîrmă ?

— Oi sta cum m-oi pricepe, — răspunse bărbatul, apucînd vîsla.

Apărată de un minuscul promontoriu de piatră, barca viră ajungînd pe firul apei şi o luă dintr-o dată repede la vale dusă de curent, fără a asculta de vîsle.

— Să iau mult contra apei ? — întrebă cîrmaciul.

— Ţine spre stăvilar, Sergheici.

— Am înţeles.

Rîul îşi ducea cu repeziciune undele zgomotoase, cîntînd melodia fluxului marin în dreptul tuturor celor patruzeci de praguri şi insuliţe. Puzderia învolburată de fulgi învăluia masiv barca şi malul de care abia se desprinsese, se topise, de nu i se mai vedea nici urma. Braţele care ţineau vîsla erau vînjoase şi, cu fiecare mişcare zdravănă a lor, barca făcea brusc cîte un salt înainte. Dar curentul rîului zădărnicea tot mai vertiginos şi mai mult sforţările aprige ale vîslelor care, multă vreme, părură a se strădui degeaba.

Deodată, parcă se lumină într-o parte ; fulgii deveniră din ce în ce mai mărunţi şi se răriră cu repeziciune. Din luminiş, răsări malul întunecat, mohorît, unde se afla fabrica, iar drept în faţă, de-a curmezişul rîului, se profilă stăvilarul curbat ca un pieptene rotund. Norii se îndepărtau grăbiţi şi, dacă un avion s-ar fi ridicat în clipa aceea deasupra apei, pilotul ar fi putut să cuprindă cu vederea toate împrejurimile.

Satul Soroka — alcătuit din mănunchiuri de căsuţe mohorîte, negricios-albăstrii, de lemn, împrăştiate pe insuliţele despărţite între ele de braţele zburdalnice, pline de praguri, ale Vîgului, e cuibărit pe malul stîng al rîului. Clădirile lui noi de lemn par ca nişte coroane de aur pe o dantură veche. Insulele din depărtare erau de un verde viu. Pesemne primăvara îşi luase avîntul şi ninsoarea se înverşuna zadarnic. Pe malul celălalt, se vede întinzîndu-se colonia muncitorească, acoperişurile baracamentelor şi caselor formînd şiruri egale, cu străzi largi, parcă trase cu linia, cu fabrici şi panglici de şosele care aleargă de la fabrică spre depozitul de materiale lemnoase. Vîgul îmbrăţişează sectorul fabricilor, trece prin faţa depozitului şi apoi se contopeşte cu întinderea lipsită de nuanţe a golfuleţului marin. Depozitul de material lemnos — un oraş nemişcat, chihlimbariu, plin de stive, de canale, de străzi şi de viaducte — se termină brusc la marginea mării. Întinderile sînt nesfîrşite. Dincolo de sat, pînă hăt departe, şerpuieşte

ca un şnur calea ferată, iar rada marină, cu vapoarele sosite să ridice marfa, se întinde pe kilometri întregi. Şi, cît cuprinzi cu ochiul, nu vezi decît apă şi păduri întunecate.

Ajungînd la malul unde se află fabrica de cherestea, barca o luă în josul curentului. Cîrmaciul se uită supărat printre gene spre cotul rîului care se îndepărta în fugă. Acolo, în mijlocul valurilor clocotitoare ale pragului, cocoţate pe bolovani, se zăreau două pontoane noi, uriaşe, neputincioase în inerţia lor. Prora unuia se înălţa în aer, celălalt dăduse cu botul de prag şi, culcat pe o rînă, îşi arăta jalnic fundul catifelat, negru, proaspăt uns cu smoală.

Frînînd cu ajutorul vîslelor zborul nestăvilit al bărcii, femeia spuse ca o consolare:

— Odată cu moriana, o veni apă multă şi o să-ţi salte pontoanele de pe bolovani.

Cîrmaciul nu-i răspunse; zvîrli vîsla în barcă, se ridică, salută din cap femeia şi coborî pe mal.

Urcînd prin noroiul clisos, omul dădu peste un beţiv, într-un impermeabil de cauciuc, care voia să ia cu asalt dîmbul povîrnit. Picioarele îi alunecau, cădea pe brînci cu genunchii strînşi sub el, apoi, ridicîndu-se cu greu şi călcînd cu tălpile pline de noroi, mai făcea un pas, aluneca iar, din nou cădea pe brînci şi, stînd aşa în patru labe, se legăna crăcănat, murdar, ud leoarcă, mîrîind satisfăcut ceva ce numai el pricepea. Sergheici îl apucă de gulerul rece de cauciuc, îl ridică, îl trase de pe dîmb în drum şi, după ce îl scoase pe pavajul de lemn, se uită pe sub cozorocul şepcii lui de o culoare zmeurie stridentă şi-l întrebă:

— Cine eşti ? De unde vii ?

Beţivanul, abia răsucindu-şi limba în gura plină de scuipat, îngăimă cu greu:

— Da'ctu i-ine eşti ?

— Am uitat, — răspunse Sergheici şi porni pe caldarîm ştergîndu-şi palma de haină. Scîndurile lipăiră sub cizmele lui ; şipote înalte şi groase de apă ca ciocolata topită stropeau de prin rosturi. Mergea cu paşi mari şi clapele căciulii moi şi roşcate de blană de

iepure îl loveau peste grumaz la fiecare pas. Omul era bine făcut și simplu ca un vînător.

Întîlni un moș beteag, cu un picior de lemn. Bătrînul îi întinse mîna sa strîmbă :

— Așteptăm pe curînd buștenii ; am să deschid stăvilarul.

— Cum stai cu oamenii ?

— La țanc. Mai pune cîțiva țapinari ; altfel, iar n-o să faceți față în basin.

Sergheici zîmbi :

— Mai învață-mă și tu : pune la basin, mai pune la transport, mai dă oameni pentru încărcat. Decît să-mi dai sfaturi, mai bine ai căuta oameni. Iar a mai venit un vapor la bancul de nisip.

— Zice lumea că-i al șaselea.

— Și numai patru sînt la încărcat. Mai gîndește-te și tu cum să ridicăm pontoanele din prag.

— O să le ridice apa. Dacă le iei cu forța, se rup.

— Asta am mai auzit. Dar nici să stai să te uiți la ele nu-i plăcere mare. E ca și cum ar fi rupte.

Deodată, o explozie ferfeniți văzduhul ca pe o foaie de hîrtie. Îndată după explozie, o grindină de ciocănituri începu să bată darabana pe scînduri. Moșul se sprijini mai apăsat pe piciorul lui de lemn și își roti privirile primprejur. Ferestrele caselor erau bătute în scînduri, iar pereții de grinzi — zgîriați și loviți de piatra sfărîmată.

— Bravo, Volodea ! — spuse Sergheici în semn de aprobare, privind cum se rostogolea de pe acoperișuri piatra fărîmițată.

— Azvîrle, azvîrle în aer și tot pe loc stau. Ce mai fortăreață ! — se minună șchiopul.

— Nu-i nimic ; om lua-o. Și-om avea canal. Drum drept de la stăvilarul tău la basin. N-om mai dărui mării buștenii și nici de rupt n-au să se rupă sub ochii noștri — mai mare rușinea... Dacă te duci, spune-i lui Volodea să vină la mine, la birou diseară.

Se despărțiră fără a-și lua ziua bună. Ocolind clădirile și tăind drumul prin ogrăzile cu porțile date de o parte sau cu ulucii pe jumătate împrăștiați, Sergheici ajunse repede la birou. Oamenii care se îmbul-

zeau în cerdac şi în tindă, veniţi pentru diferite treburi, fie în legătură cu serviciul, fie cu privire la traiul lor de toate zilele, tăcură văzîndu-l cum urcă scara de lemn şi cum se încovoaie sub greutatea lui treptele scîrţîitoare şi roase de vreme.

. După ce-şi şterse cizmele de rogojină, intră în birou. Aşezîndu-se la masă, îşi scoase căciula, descoperind o chelie lucioasă, aproape de ceafa proeminentă. În faţa lui, de cealaltă parte a mesei, unde stau de obicei vizitatorii, moţăia un bărbat cu trupul puhav şi greoi. Cu bărbia în piept, strîngea ochii tare şi încreţea nasul, de parcă grozav ar fi vrut să strănute şi nu izbutea.

Zîmbind, Sergheici îl atinse cu linia de umăr. Omul crăpă iute ochii şi, ca şi cum ar fi reluat o veche discuţie întreruptă, spuse încet, apăsînd pe litera „o", aşa cum vorbesc cei de pe Volga :

— Mă rog, le ieşim întru întîmpinare azi ori ba ?

— Eşti gata ?

— Sînt.

— Ce e gata ?

— Fanfara.

— Şi altceva ?

— Încă o fanfară.

— Şi mai ce ?

— Amatorii.

— Ei, dacă şi amatorii sînt gata... — spuse Sergheici, apăsînd şi el pe litera „o", dar se întrerupse şi se întoarse spre fereastră (norii ferfeniţiţi purtau pe margini scînteieri de soare) ; apoi sfîrşi : — ...atunci să le ieşim în întîmpinare. Ce se aude cu masa ? Cu farfuriile, feţele de masă ?

— Asta nu mă priveşte. Eu sînt responsabilul clubului.

— Ştiu eu cine eşti, dar te întreb dacă totul e în ordine ?

— Tot. Scînteiază şi luceşte.

— Atunci... ne adunăm la ora patru.

Responsabilul clubului se sculă cu gesturi energice şi cu mult zgomot. Impermeabilul său din foaie de cort, care se uscase de cînd se afla în birou, îi

stătea umflat, țeapăn, de parcă ar fi fost o spetează de lemn și aducea a clopot, de sub care — în loc de limbă — îi ieșeau picioarele. Foșnind și izbindu-se de ușciori, clopotul trecu anevoie pragul.

Sergheici luă de pe masă hîrtiile. Deasupra, se afla o telegramă. Adresa obișnuită era însoțită de rugămintea de „a se preda lui Philipp Feodorovici van Rossum".

Sergheici rămase o clipă nemișcat, apoi se sculă, se îndreptă spre ușa laterală, aproape ascunsă de dulap, și bătu. Un om slab, cu o mustăcioară ca o periuță de dinți, cu *pince-nez* și într-o haină albastră cu luciri de nichel la cusături, își făcu îndată apariția.

— Alexei Alexeevici, ce vapor s-a oprit acum la bancul de nisip ?

— „Helena", sub pavilion olandez, — raportă haina albastră cu o voce de tenor.

Sergheici scotoci cu două degete buzunarul de la piept al hainei sale și vîrî înăuntru, cu grijă, telegrama cît putu mai adînc.

II. BINE-AȚI VENIT!

Fanfara se afla pe ponton. Valuri mici, argintii legănau ușor pontonul. Trompetiștii își controlau pentru cea din urmă oară instrumentele : saxhornii, heliconii și clarinetele, necurățate încă din vremea căderii monarhiei, și care băteau într-un verde-cenușiu de brusture, ce crește pe marginea drumului. Nenumăratele peregrinări și mutări dintr-o casă într-alta, dintr-un club într-altul, de la o fabrică la alta, cîte unul și deavalma, își lăsaseră tristele amprente pe coastele lor turtite de aramă. Dar credința miraculoasă a muzicanților că trompetele sînt perfect în stare să scoată diferitele lor sunete le ținea încă în viață. Semănau cu caii țiganilor : trebuia să le îndemni, să le dai bice și să le terorizezi cîte un pic tot timpul. Fanfara era într-o activitate neobosită chiar cînd nu cînta : unul trăgea cu pumnul în clarinet pentru a scoate scuipatul adunat înăuntru, altul zgîndă-

rea cu briceagul o clapă a cornului, un al treilea sufla zgomotos din trombon cît îl ţineau plămînii, un al patrulea se vedea nevoit să scuture întruna saxhornul greu ca să nu se plictisească de atîta stat degeaba. Fără această activitate, trompetele ar fi încetat numaidecît să mai sune întocmai după cum şi gloaba încetează să se mişte de îndată ce ţiganul întoarce capul.

De departe, dinspre mare, se apropia un vaporaş împodobit cu fanioane. Un om însărcinat cu ordinea se plimba pe ponton cu o brasardă roşie la mînecă. El dădea la o parte mulţimea, eliberînd partea din faţă a pontonului, rezervată oaspeţilor. Steagul, întins ca o velă, era întors spre vapor ca să i se vadă inscripţia : „Bine-aţi venit !“

Cînd vaporaşul ajunse la vreo sută de paşi de ponton, alămurile fanfarei începură să sune cu toată puterea şi vioiciunea. Clipa era bine aleasă : mulţimea oamenilor care aşteptau pe mal se pusese în mişcare ; unii îşi scoaseră şepcile ; pe ponton, braţele se ridicară în sus şi grănicerul îşi duse mîna la chipiul verde. Grupul de oameni de pe puntea vaporaşului ridică atunci, la rîndul lui, braţele şi începu să le fluture, salutînd malul ce se apropia.

O punte de lemn fu aruncată pe ponton. Omul însărcinat cu ordinea o împinse aferat cu călcîiul pentru a se încredinţa că pe oaspeţi nu-i ameninţă nici o primejdie, şi oaspeţii începură să coboare.

Erau bărbaţi voinici, înalţi, cu fulare mari, călduroase, în culori ţipătoare, cu pălării şi caschete de culori deschise, aproape toţi fără paltoane, cu mîinile în buzunare, cu figuri dacă nu tocmai îngrijite, în schimb proaspăt rase ; doi-trei erau cu pipe în gură. În faţa lor mergea un adolescent — un mus — cu beretă de marinar ; apoi îşi croi drum din mulţime şi-şi făcu loc alături de el un bărbat scund, cu faţa încadrată de dunga subţire a unei bărbi roşcate, aşa cum poartă olandezii. La urmă de tot, întrecîndu-i aproape cu un cap pe ceilalţi, venea, purtînd o pălărie de un liliachiu deschis şi cu o panglică lucioasă în jurul calotei, un bărbat înalt care se deosebea net de oamenii echipaju-

lui şi care totuşi semăna cu ceilalţi prin anumite cute mai pline ale feţei şi prin curiozitatea lui nestăvilită, deşi aparent stăpînită.

Sergheici se uită pieziş la fanfară şi, apucînd de cozorocul lung al şepcii sale, şi-o trase pe ochi. Acest semnal întrerupse muzica.

Sergheici făcu un pas înainte şi spuse:

— Dragi tovarăşi marinari străini! Aţi păşit acum pe pămîntul pe care stăpîni sînt muncitorii şi ţăranii. Oamenii aceştia (şi arătă cu mîna malul şi mulţimea care se înghesuia pe ponton) sînt muncitori de la fabricile de cherestea din localitate. Lor le aparţine a şasea parte a suprafeţei globului pămîntesc, primul stat muncitoresc din lume, patria tuturor celor ce muncesc. Tovarăşi!...

Sergheici îşi dădu şapca de pe frunte pe ceafă, descoperindu-şi obrazul. Se ţinea drept, cu coatele depărtate de trup, de parcă s-ar fi pregătit să ridice ceva şi totuşi fără să-şi cheltuiască zadarnic mişcările.

Marinarii se uitau încruntaţi la orator. Nu înţelegeau nici o boabă din ce le spunea, dar ascultau solemni, neclintiţi, ca şi cum s-ar fi aşteptat ca, dintr-o clipă într-alta, printre sunetele lui şuierătoare şi răguşite, neobişnuite pentru ei, să răzbată ceva foarte grav şi hotărîtor. Oamenii de pe ţărm şi de pe ponton, înţelegînd perfect tot şi ştiind dinainte unde vrea să ajungă oratorul, ascultau distraţi. Pentru aceşti o mie şi mai bine de oameni, lucrul cel mai important erau oaspeţii. Toată lumea îşi lungea gîtul ca să vadă mai bine ce fulare poartă matrozii, ce pălării, ce pipe au în gură şi ce hăinuţă — ei, drăcia dracului! —scurtă, cu un fel de lănţişor, şi ce carneţel de piele poartă în buzunarul de sus grăsunul acela scund. Tineretul ocupase poziţiile din faţă şi pontonul tresălta şi se legăna ca o plută sub năvala rîndurilor lui.

— Noi clădim o viaţă mare, — spunea Sergheici; — orice om — dacă vrea — poate găsi la noi o întrebuinţare a forţelor sale. Am trezit, am ridicat satul şi el e pentru noi un izvor nesecat de forţă vie. Dacă veţi vedea la noi cîte ceva care nu merge sau care a rămas în urmă — nu ne condamnaţi. Vom birui cu-

rînd rămînerea noastră în urmă — acesta ni-i scopul — iar cînd o să ajungă aici cultura, defecţiunile vor dispărea. O construcţie mare sperie întotdeauna un străin pentru că el vede mai mult moloz şi forfotă fără rost. Voi nu ne sînteţi străini, pe voi, proletari, construcţia n-are să vă sperie, nu sînteţi fricoşi din fire. Vă poftim deci, pe toţi care puteţi, să vizitaţi marile noastre şantiere, ca să vedeţi cum ne însuşim tehnica superioară şi cum construim socialismul în ţara noastră... Aici, la noi, în Nord, viaţa e aspră, nu prea avem cu ce ne lăuda. Dar noi ştim că şi aici veţi găsi unele lucruri, dragi sufletului vostru proletar. De aceea... tovarăşi, noi...

Sergheici se apropia de ultimele cuvinte. Ştergîndu-şi sprîncenele umede de năduşeală, îşi roti privirile de jur împrejur. I se păru că ceva nu mergea, parcă pierduse uşurinţa de a vorbi şi exclamaţiile cele mai obişnuite, cele mai simple — trăiască solidaritatea frăţească internaţională a proletariatului, trăiască... — le rosti fără să ridice glasul, repede de tot. Dar cuvintele fură prinse de fanfara care le aştepta, şi zăngănitul trompetelor şi al cimbalelor în zborul lor de artificiu în gol şi dispariţia lor bruscă — de rachetă — tot în gol, dezvălui imensitatea spaţiului care-i înconjura pe oameni.

Adunîndu-şi toate apele, Vîgul se vărsa în mare printr-un singur braţ. În golf, de-a lungul ţărmului stîng, se zăreau catargurile subţiri ale goeletelor cu pînză, părăsite de pomorii [45] care, odinioară se duceau pînă în Norvegia după untură de peşte şi morun sărat. Ca nişte cruciuliţe de aţă neagră, se profilau pe cerul senin vergile, iar dincolo, departe, în larg, ca o roşeaţă abia vizibilă, se ridica fumul vapoarelor care aşteptau în radă. Valurile răscolite nu voiau să se astîmpere, deşi vîntul se potolise aproape cu desăvîrşire. Un remorcher negru trăgea de la depozit spre radă un ponton greu, încărcat cu cherestea. Luntraşul lupta resemnat cu barca lui împotriva repezişului. Mulţimea de pe ţărm şi de pe ponton părea o pată minusculă. Acolo, mişcarea şi neliniştea creşteau cu repeziciune; muzica trebuia să amuţească şi

sosea rîndul tîlmaciului să traducă în englezeşte cuvîntarea ; dar tîlmaciul parcă intrase în pămînt. Oamenii întorceau capetele în toate părţile. Un trimis se repezi la birou îmbrîncind lumea, numele de Alexei Alexeici răsună de o sută de ori — dar nimeni nu-l zărea pe acest Alexei Alexeici. Dispăruse.

Cea din urmă bătaie a tobei se stinse în gol deasupra apei. Tăcere. Oaspeţii se uită în aşteptare la Sergheici. Sergheici tuşeşte. Trebuie să spună ceva. Face din nou un pas înainte.

În clipa asta, din mulţimea străinilor se aude un glas :

— Dacă doriţi, pot să traduc eu cuvîntarea.

Toată lumea se întoarce către omul acesta înalt căruia i se vede de pretutindeni capul. Expresia ochilor lui este de o atît de perfectă amabilitate, şi întreaga lui figură iradiază în acelaşi timp atîta demnitate încît toată lumea îşi dă seama cîtă preţioasă condescendenţă cuprind vorbele lui.

O beretă de marinar îşi face loc pînă la Sergheici şi, atîrnîndu-se de cotul lui, îi şopteşte ceva la ureche. Sergheici îşi muşcă buza de sus. Deodată se aud strigăte fericite : „Vine ! Vine !“

Sergheici îl salută din cap pe străin :

— Vă mulţumesc.

Drept răspuns, străinul duce mîna la borul pălăriei.

Alexei Alexeici, gîfîind, dă buzna pe ponton cu braţele întinse înainte ca un înotător gata să sară în apă. Ai zice că într-adevăr sare în apă şi înoată ; după ce se uită în treacăt la Sergheici, îşi dă seama că a întîrziat, scoate repede din buzunar două bileţele, unul i-l întinde lui Sergheici, pe celălalt îl desface, îndreptîndu-şi *pince-nez*-ul pe nas, dar, în aceeaşi clipă, bagă biletul desfăcut în mîna lui Sergheici şi i-l smulge pe acela pe care de-abia i-l dăduse ; apoi, abia trăgîndu-şi răsuflarea, citeşte :

— Dragi tovarăşi, marinari străini ! Aţi păşit acum pe pămîntul...

Cuvîntarea îi pasionează pe toţi. Ruşii o ascultă cu mîndrie, convingîndu-se că Alexei Alexeici nu

mănîncă de pomană pîinea în postul lui de corespondent şi că pentru el nu există nici o greutate cînd e vorba de limba engleză sau de oricare alta. Oaspeţii sînt uimiţi de minunea ce se petrece sub ochii lor: fiecare cuvînt rostit de tîlmaci, deşi de origină curat englezească, le cere o dezlegare specială, ca un rebus. Se văd siliţi să se încrunte şi mai abitir ca atunci cînd ascultau cuvîntarea în ruseşte. Şi o ascultă ţinîndu-şi răsuflarea. Numai omul cel înalt, care îşi manifestase dorinţa de a face pe tîlmaciul benevol, spune zîmbind şi aplecîndu-se la urechea vecinului:

— Vorbeşte aşa cum scrie...

Dar cînd Alexei Alexeevici scoate ultimul sunet şuierător şi-şi dezlipeşte îngrozit privirile de pe bilet, temîndu-se mai ales că nu l-a înţeles nimeni, oaspeţii îl aplaudă cu convingere. Marinarul cel scund cu barba ca o dungă îi ia mîna şi i-o scutură, zbierînd din răsputeri: „Tovaritş, tovaritş!“ Acest strigăt îi însufleţeşte pe ruşi, care încep să-şi fluture şepcile şi să strige:

— Tovarăşi muncitori străini!

Sergheici se întoarce spre muzicanţi. Alămurile acoperă numaidecît toate glasurile cu sunete înfocate şi armonioase, ca şi cum trompetele s-ar fi tămăduit pentru vecie de boala bătrîneţii.

De îndată ce zgomotul se potoleşte, Sergheici ia biletul:

— Aparatul nostru de radio a recepţionat o radiogramă de pe bordul vaporului „Helena“ care se afla în radă. O parte din echipaj ar dori să coboare pe ţărm, dar e de cart şi nu poate să facă parte din rîndul oaspeţilor noştri. Marinarii olandezi trimit fraţilor lor sovietici salutul lor şi privesc cu mîndrie întărirea patriei proletariatului...

Omul cel înalt ascultă atent. Se pare că-şi notează în minte cuvintele pe care cade accentul: „Helena“... fraţii sovietici... E mulţumit — asta se vede după privirile sale repezi, după amabilitatea care radiază pe figura sa, în sfîrşit, după surîsul vesel care îi apare iar

de îndată ce Alexei Alexeevici începe să traducă salutul primit prin radiogramă.

In sfîrșit, vine rîndul cuvîntului de răspuns al oaspeților. Un marinar cu părul ca paiul își scoate pălăria, își trage fularul galben și moale pe care-l poartă la gît, își drege glasul. Tîlmaciul îl soarbe din ochi. Țărmul amuțește. Cîteva capete se înalță deasupra mulțimii : oamenii se ridică în vîrful picioarelor ca să-l audă și să-l vadă mai bine pe marinar.

El vorbește la început aproape fără a face nici o mișcare. Apoi întinde ușor brațul drept înainte și, parcă uitînd să-l lase în jos, strînge încet pumnul. Cuvintele pe care le rostește par o panglică neîntreruptă de sunete, un unic cuvînt nesfîrșit de lung. Dacă ai desface această panglică în părțile ei componente, ai auzi cum fluieră și scuipă un flautist, cum clipocește apa, cum scîrțîie pila, ai auzi diverse zgomote, un fel de aspirare a aerului, clocote, ropote și, deodată, un țipăt de om, un țipăt izbucnit din durere și ură, un urlet de om, asemănător urletului de fiară gata să-și spargă cușca, un strigăt care este înțeles și-i același în lumea întreagă. Oratorul ridică amîndouă brațele și amîndouă cu pumnii strînși, și pumnii freamătă deasupra părului său ca paiul, zbîrlit și încîlcit de vînt.

De undeva de pe țărm se aud în acel moment aplauzele unui singur om, de parcă s-ar fi ridicat acolo cu greu de pe pămînt o pasăre uriașă. Și îndată un stol întreg de păsări asemănătoare se ridică în aer, bătînd din ce în ce mai tare și mai repede din aripi, roind deasupra mulțimii și urcîndu-se tot mai sus. Această suflare puternică parcă-l intimidează pe orator. El își rotește privirile în jur. Toată lumea bate din palme pe țărm și pe ponton — toate miile de oameni, dintre care aproape nici unul n-ar fi putut să despartă în cuvinte izolate panglica nesfîrșită de sunete străine ce-i zburau din gură. Marinarul ridică în sus brațul drept și salută cu pumnul strîns. Drept răspuns, răsună strigăte. Marinarul strigă și el. Obrazul lui devine stacojiu.

— Nu vreau să mai vorbesc, — izbucneşte el cu furie. — Văd că toată lumea de aici m-a înţeles de minune pentru că vorbesc în numele poporului muncitor, al unui popor care este ca şi voi, în numele muncitorilor care trăiesc într-o altă ţară, acolo, peste mare, dar ale căror gînduri şi năzuinţi sînt totdeauna alături de voi. Transmit salutul lor ţării sovietice, statului sovietic, prezentului şi viitorului sovietic. Sînt fericit că am păşit pe pămîntul vostru.

Şi, înaintînd spre Sergheici, marinarul bătu din picior şi întinse braţul, parcă gata să înceapă a dănţui. Marinarul cu barba ca o dungă subţire bătu şi el voiniceşte din picior şi se repezi să-i strîngă lui Sergheici mîna.

Ţărmul fu din nou cuprins de freamăt şi nimeni nu mai voia să asculte cum trebuie traducerea cuvîntării. Alexei Alexeevici se străduia în zadar să nu scape vreun cuvînt, frămîntînd în mînă bilcţelul pe care îşi luase în grabă notiţele şi potrivindu-şi mereu *pince-nez*-ul pe nas.

Fanfara coborî cea dintîi de pe ponton. În urma ei, se rînduiră oaspeţii. Sergheici porni în fruntea gazdelor care se alăturară ultimului şir al străinilor. Mulţimea îi înconjura pe oaspeţi.

De musul cu beretă de marinar se apropie un băiat cam tot atît de înalt şi, după aparenţă, de aceeaşi vîrstă, un băiat fără urmă de tulee de barbă şi cu şuviţe drepte de păr bălai ieşind ca o perie de sub şapcă.

— Noroc! — spuse acesta parcă zîmbind, parcă închizînd ochii, cum faci cînd te uiţi la soare, şi lăsînd să-i lunece vioi privirea ochilor lui cenuşii şi înguşti peste haina şi bereta musului.

— Englez? — îl întrebă apoi şi, neprimind nici un răspuns, îşi scoase înainte bărbia în semn de aprobare. — Pricep. Eu sînt rus. Rus. Asta e. Ai înţeles?

Pe jumătate întors, ca şi cum n-ar fi avut de gînd să-şi oprească pentru multă vreme atenţia asupra lui, musul îl cercetă cu ochii lui căprui şi bulbucaţi.

— Nu te sfii, — îi spuse băiatul. — La noi e totul simplu, fără fasoane.

El își desfăcu puțin haina vătuită ce aducea a ciupag de femeie, sub care purta o cămașă albă rusească cu gulerul brodat în cruciulițe albastre, vesele, și își duse arătătorul la piept:

— Comsomol. Pricepi? Senea Erșov. Ai auzit? Haide spune: Erșov. Greu, ai? La noi, așa se vorbește, frate. Er-șov.

Musul zîmbi. Senea începu a vorbi mai repede, atacîndu-l direct:

— Hai, spune: comsomolist Er-șov!

Musul rîse și se întoarse cu toată fața spre Senea.

— Aha, acum ai înțeles! — notă mulțumit Senea și întrebă: — Da' pe tine cum te cheamă?

Apoi, ducîndu-și din nou arătătorul la piept, zise:

— Eu sînt Erșov, pricepi?

Și, împingîndu-l cu același deget pe mus, continuă:

— Dar pe tine? Pe tine cum te cheamă, hai?

Musul rîse din nou. Ceilalți marinari îl susținură. Flăcăiașul rus, repezit, cu păr bălai, le atrăsese atenția și ei stăteau și se uitau curioși în gura lui.

— Haide, — se aprindea tot mai tare Senea, — spune, cum te cheamă? Karl, Friedrich sau cum îți zice... Hans? Cum te cheamă — Hans sau Karl?

Deodată, musul ridică brațul și strigă:

— Oh, John! John Wales!

— Ei vezi, drace! — strigă mai tare decît el Senea. — Ai priceput în sfîrșit — John!

— John Wales, — repetă musul.

— Clar. Am înțeles, — răspunse Senea și-l prinse cu îndemînare sub braț.

În aceeași clipă, fanfara atacă un marș și toată lumea porni în urma falnicei muzici. Senea pășea în fruntea tuturor, ținîndu-l la braț pe John Wales care rîdea.

III. BANCHETUL

Arcul de triumf sculptat în lemn din apropierea biroului era împodobit cu crengi de brad. Deasupra farmaciei fluturau steaguri. Copii, în capul gol,

cu hăinuţe de toate culorile, tropăiau pe caldarîmul de lemn, căutînd să meargă în rînd cu fanfara. Gospodinele scoteau capul pe ferestrele caselor de scînduri. Desfăşurarea obişnuită a zilei fusese cu totul răsturnată.

În faţa clubului — o casă mare din bîrne — oaspeţii erau aşteptaţi de muncitori cu drapele. Se aflau delegaţii sindicatelor, oameni de prin diferite secţii şi de diferite meserii: încărcători, gaterişti, stivatori, supraveghetori plini de importanţă, sortatori şi ţapinari, naivi ca nişte săteni. Responsabilul clubului, gătit şi tare stingherit în hainele lui noi-nouţe, zgribulindu-se sau întinzîndu-se ca omul abia trezit din somn, salută din cap pe oaspeţi şi rosti cu o simplitate neaşteptată în limbajul acela caracteristic locuitorilor de pe Volga, limbaj care parcă întinereşte tot ce spui:

— Iac-aşa, tovarăşi, poftiţi în clubul nostru! În salonul proletariatului, cum s-ar zice. Deşi trebuie să spunem că cluburile noastre nu sînt atît salon cît şcoală, pentru că noi, aici, nu numai că ne odihnim şi ne petrecem timpul liber, dar şi învăţăm şi ne perfecţionăm. Să presupunem că ştiţi din istorie, să zicem, ce au fost cluburile în Franţa, în epoca Marii Revoluţii Franceze, cluburile acelea politice ale iacobinilor [46]) şi aşa mai departe. La noi, fireşte, clubul se ocupă, în primul rînd, tot de politică, de educaţia politică a maselor. Dar, în afară de politică, introducem în cadrul clubului diferite cunoştinţe care ridică nivelul cultural şi pot fi de folos muncitorilor noştri. Aşa încît clubul nostru a ajuns o universitate, unde întreg proletariatul joacă rol de studenţi şi unde, în acelaşi timp, tot proletariatul e examinatorul. Cît despre ştiinţă, noi o predăm prin diferite mijloace cît mai accesibile, chiar şi prin muzică sau altele — ştiinţa despre lumea veche, lume care trece datorită nouă în istorie şi ştiinţa despre lumea nouă, pe care noi o chemăm neîncetat la viaţă şi care trăieşte din plin, după cum vedeţi. Din cele spuse de mine, aţi putea să vă închipuiţi că cluburile noastre au făcut toată revoluţia. N-am vrut să spun acest lucru. Dar dacă

n-am fi creat de la început cluburile, o bună parte din revoluția sovietică parcă nici n-ar fi existat. Pentru că aici trăim sentimentele noastre, aici ne bucurăm, aici ne aducem necazurile și ne obișnuim să ni le risipim, în comun, cu ajutorul colectivului de membri conștienți ai familiei proletare. Vă chemăm să intrați în această familie. Nu pentru a vă da povețe, deși chiar fără să vreți tot veți învăța cîte ceva, ci pentru a împărtăși cu noi bucuria de a ne fi întîlnit și pentru a petrece împreună.

Responsabilul clubului le arătă ușa larg deschisă, apoi se retrase spre drapel. Alexei Alexeevici își făcu din nou apariția și, ștergîndu-se pe obraz de nădușeală, începu să traducă, lipindu-și cu rîvnă — ca un flautist — buzele de dinții galbeni și mați.

Omul cel înalt și impunător își făcu drum pînă la Sergheici și, ridicîndu-și ușor pălăria, rosti clar la urechea lui:

— Permiteți: Philipp Feodorovici van Rossum.

— Sergheev, directorul fabricilor de cherestea, — auzi el răspunsul și, pentru întîia dată, se văzu silit să se uite mai atent în ochii pe jumătate închiși, dar pătrunzători, ai lui Sergheici.

— Nu sînteți vînător? — întrebă el.

— Ce vă face să credeți?

— Aparența. Marinar sau vînător.

— Îmi place să-mi pierd uneori vremea cu vînatul.

— Cocoșii de munte se mai adună aici la cîntat?

— Cred că da.

— Mărturisesc că speram că voi mai avea ocazia să trag.

— Vînătoarea s-a sfîrșit.

— Păcat! Și la dumneavoastră se respectă acum termenele? Data trecută cînd am fost aici, n-am lăsat arma din mînă pînă la sfîrșitul lui iunie. Țara păsărilor netulburate, după cum spune un poet al dumneavoastră, poetul Nordului. [47])

Sergheici nu răspunse. Se pipăi la buzunarul de la piept și-i întinse lui van Rossum telegrama. Acesta o suci între degete, de parcă s-ar fi minunat

ce urîtă e hîrtia asta cenuşie, şi o desfăcu prudent.

Mulţimea, întîmpinată de sunetele unei orchestre de balalaici, mandoline şi ghitare, pătrunse în sfîrşit în tinda de lemn a casei. Asemenea orchestră constituia gloria cercurilor de artişti-amatori ai cluburilor — copilul răsfăţat al amatorilor de muzică din fabrici — o fiinţă cu o mulţime de capete şi braţe, capricioasă, superstiţioasă, cu o înclinaţie nestăvilită pentru un cult ciudat, aproape vrăjitoresc. În aparenţă, era o persoană frumos pieptănată şi cumsecade, supusă voinţei dirijorului hotărît ca un ostaş — în realitate însă, trăia în accese de arbitrar şi de triumfătoare nesupunere. Comparată cu altele, era o orchestră desăvîrşită şi sorocenii aveau toate motivele să fie mîndri de ea, dar era o orchestră de balalaici. Şi în asemenea orchestră, nu că am vrea să aducem vreun prejudiciu moral acestor instrumente remarcabile, dar fiecare muzicant — fie că e la balalaică sau la mandolină, fiecare ghitară şi fiecare coardă de bas — se consideră buricul pămîntului. Adunaţi în orchestră, fiecare din ei caută să prindă momentul ca să-şi arate superioritatea faţă de ceilalţi. Dirijorul abia izbuteşte să facă ordine în rîndurile mandolinelor sonore, că cei de la balalaică au şi luat-o înainte şi, accelerînd ritmul, rupîndu-şi degetele şi zgîriind partea de lemn a instrumentului, se grăbesc să cucerească întîietatea şi să impună în mod arbitrar voinţa celor trei coarde. Dirijorul se repede în balalaici. Foloseşte toate mijloacele de persuasiune — de la rugăminţi la ameninţări furibunde — ca să potolească ardoarea şi zelul muzicanţilor. Dar atît aşteaptă viclenii ghitarişti : ei se apucă să ciupească aşa de tare corzile de bas, că acestea încep să zbiere strident, şi să şfichiuiască gîtul ghitarei, de parcă ar bate toba. Dirijorul se repede în ghitarişti. Şi astfel el se rupe în bucăţi între muzicanţii entuziaşti şi vicleni, dînd din mîini, scuturînd din cap, tresărind, tremurînd, legănîndu-se, frîngîndu-şi trupul, şi nu-i mai rămîne nici timp, nici putere să lupte împotriva celui mai vechi şi rutinat cult al orchestrei de balalaici —

bătutul tactului cu picioarele. Treizeci, patruzeci de picioare — care drepte, care stîngi, care cu cizme, care cu pantofi, strîmbe sau drepte — se ridică odată și bat cu talpa în podea cu atîta zel că, atunci cînd se cîntă un marș, ai impresia că o jumătate de companie de soldați se află în odaie și mărșăluiește pe loc după toate regulile instrucției. Dacă în clipa aceea l-ai călca pe picior pe vreun balalaichist, acesta ar înceta să cînte. El știe foarte bine că pentru a cînta nu are nevoie decît de mîini, dar o veche superstiție îi suflă la ureche că, tot așa după cum nu poți mînca fără să deschizi gura, nu poți cînta la balalaică fără să bați cu piciorul în podea. Aidoma unei cete de vrăjitori, cei care cîntă la balalaică, la mandolină sau ghitară, strîngînd gîtul instrumentului și plimbîndu-și cu greu degetele peste corzi cu vîrful limbii între dinți, bat vrăjiți cu tălpile în podea, iar fantezia îi duce în lumea melodiilor ideale.

Firește că nici marinarii englezi, nici cei olandezi nu erau judecători prea severi sau cicălitori. Ei ascultau muzica cu plăcere, înconjurînd de aproape și studiind cu curiozitate scîndurica triunghiulară — minunea aceasta de peste mări și țări — cu un băț la capăt, cu chei și coarde, peste care țopăia parcă scos din încheieturi degetul arătător. Orice s-ar spune, nu poți fi prea exigent nici față de un astfel de instrument, nici față de muzicanți de acest gen. Muzica pe care degetele o scoteau din scîndurile acelea triunghiulare era foarte vioaie, foarte jucăușă si te îmbia să treci fără zăbavă la acțiune. În tot cazul, tălpile marinarilor începură să salte și ele pe dușumele, mărind tropăitul orchestranților.

Acolo, în ritmul acela voios de marș bătut într-un avînt unanim de zeci de picioare, tineretul de la fabricile de cherestea făcu cunoștință cu marinarii străini. Tot acolo se preciză definitiv că lucrul cel mai de preț pe care-l aveau oaspeții erau fără îndoială fularele, înfășurate neglijent, dar cu mult șic în jurul gîtului, cu un capăt aruncat peste umăr și altul atîrnînd pe piept. Culorile erau țipătoare, fără semitonuri, calitatea materialului — de lux, cu firul lung,

lăţos şi desen simplu: dungi late de-a curmezişul şi ciucuri scurţi. Se vedea imediat că aşa trebuie să fie moda pe mare, că aşa trebuia să coboare marinarul pe uscat — cu fular albastru ca cerul şi cu dungă galbenă...

Iubita mea, nu plînge în zadar,
Ci aşteaptă-mă în scuar.
Aşteaptă-n scuar,
Căci nu va trece un an
Şi voi veni, zău, iar,
Cum voi sosi
La Rotterdam!
Vai, draga mea, tu plîngi amar!
Şi mă aştepţi în scuar.
M-aştepţi în scuar,
Căci a trecut un an
Şi eu nu m-am întors,
Nu m-am întors
La Rotterdam!...

— Şura, Şura! Ce te zgîieşti la fulare?

Dar nu se putea să nu te zgîieşti la fulare. Albastre ca cerul, şi galbene, roşii şi violete, ele cîntau parcă în faţa ochilor melodii îmbietoare şi străine, niţeluş nostalgice şi visătoare, niţeluş ironice şi jignitoare.

Şi cînd fularele se îndreptară spre sală, se porni după ele — ca atrasă de muzică — şi mulţimea de fete invitate, de comsomolişti şi de muncitori în vîrstă.

Potrivit obiceiului, mesele erau aşezate în formă de potcoavă şi se dăduse dispoziţie ca oaspeţii să fie aşezaţi la cîte două scaune distanţă, astfel ca fiecare sorocean să aibă cel mult un vecin străin.

Menu-ul îi puse în încurcătură pe oaspeţi. Belşugul era vădit: pe masa nesfîrşit de lungă erau înşirate la îndemîna tuturor cutii de conserve, pîinea se înălţa în mormane, iar piftia de morun era servită în farfurii. Totuşi, în faţa fiecărui tacîm, mai erau pregătite farfurioare goale şi linguriţe. Deodată, apărură în sală cîteva femei cu nişte tăvi mari de pe care se ridicau aburi. Femeile lăsară tăvile jos şi, salutînd oaspeţii cu cîte un cuvînt frumos, obişnuit

la pomori, începură să pună repede pe farfurioare pahare cu cacao fierbinte.

La început, amestecul acesta de sardele, morun şi cacao nu făgăduia nimic bun ; dar, pînă la urmă, lucrurile se aranjară, pentru că toate acestea erau mîncăruri de soi ale Nordului şi pentru că băutura aceea aburindă avea darul să încălzească în egală măsură şi pe marinarul îngheţat şi pe drumeţul venit de departe. În afară de asta, cacao fusese fiert cu lapte proaspăt şi era servit fără întrerupere — bea cît îţi pofteşte inima. Aidoma alcoolului, băutura îi încălzi şi-i înveseli pe oaspeţi care mestecau de zor, şi gălăgia stîrnită în jurul mesei nu te lăsa să asculţi toasturile.

Cuvîntările curgeau şuvoi, purtîndu-i pe oratori cum poartă torentul surcelele. Fiecare căuta să adauge cîte ceva la cele spuse de alţii, fără a-şi da seama că nu face decît să repete ceea ce deja spusese antevorbitorul lui, şi ba se ridica la suprafaţa curentului, ba se afunda în vîrtejul vorbelor care nu slujeau decît pentru a cupla altele identice, fără să exprime nici o idee...

Marinarul olandez cu barba ca o dungă încerca mereu să ţină un toast, se ridica în picioare, se aşeza, se sucea pe scaun, dar — ca dinadins — nu-i mai venea rîndul la cuvînt. Pînă la urmă, se întristă chiar şi se potoli. Vecinului său rus îi era milă de el şi, din delicateţe, îi striga întruna preşedintelui :

— Daţi-i cuvîntul omului meu ! Al meu vrea să vorbească !...

Apoi mişca degetele, explicîndu-i că nu poate să capete cuvîntul.

Iakov, sobarul fabricii, îşi îmbia din cînd în cînd vecinul la mîncare, îndemnîndu-l pe acest marinar englez să se servească cu sardele sau înlocuindu-i paharul gol de cacao cu unul plin. Cînd mîinile lor întinse spre a lua pîine se întîlniră pentru întîia dată pe masă, se priviră o clipă. Sobarul recunoscu în englez un gresor, iar celălalt, înţelegînd parcă şi el ceva, îşi opri privirea pe mîinile umflate, deformate de podagră, ale sobarului. După asta, Iakov încercă

să schimbe cîteva cuvinte cu tovarăşul lui şi îi arătă din nou mîinile sale, explicîndu-i de ce articulaţiile se umflaseră ca nişte butuci. Englezul însă clătină din cap. Era rotofei, trandafiriu şi avea nişte gene curate, parcă tunse. Albul ochilor lui căprui era străveziu. Iakov era păros şi semăna cu ţăranii care fac mangal în pădure. Iakov era ştirb. Cînd mai lua un pahar de cacao, îl oferea englezului şi întreba dulce, zîmbind:

— Nu mai pofteşti un păhărel?

Englezul dădea din cap că nu, şi Iakov îşi lua înapoi paharul, spunîndu-i vecinului său rus:

— De treizeci şi opt de ani sînt sobar, de cinci ani stau acilea şi n-am băut niciodată cacao.

Sorbea cu zgomot, printre mustăţi, băutura fierbinte, încreţindu-şi fruntea care se brăzdă de dungi.

Decis să intre în vorbă cu marinarul, îl trase de mînecă. Rînjind şi ridicîndu-şi mustaţa, îi arătă cu degetul mai întîi gingiile fără dinţi, apoi fereastra. Marinarul nu pricepu. Clipind din genele-i tunse, acesta părea că se ghemuieşte şi se face şi mai rotofei, mai trandafiriu şi mai curăţel.

— Nouă măsele am pierdut într-un singur an, — îl anunţă Iakov, arătînd mîncarea.

Rotofeiul nu înţelegea despre ce e vorba.

— Clima, — spuse sobarul cu importanţă.

Englezul îşi frecă tare palmele şi suflă în pumni ca pe un ger năprasnic.

— Conserff, — îl sîcîi mai departe Iakov, stîlcind limba şi arătîndu-i mîncarea.

Marinarul dădu din nou din cap. Pesemne că sezisase legătura dintre gura ştirbă a vecinului său, clima şi cutiile de conserve, dar nu voia să-şi exprime în nici un fel compătimirea. Atunci Iakov îi întoarse spatele, zicîndu-şi că englezul cel rotofei nu prea ştie ce-i aceea solidaritate de clasă, şi îşi văzu din nou de cacao.

Tocmai în acel moment luă cuvîntul marinarul cu barbă căruia îi venise în sfîrşit rîndul să vorbească şi care, de la primele fraze, atrase atenţia auditoriului.

Philipp şedea alături de Sergheici. La intrarea în club, mulţimea îi despărţise, dar în sală, directorul îl

căută pe van Rossum şi-i făcu loc alături de el. Traducerile făcute de Alexei Alexeici îl amuzară îndelung pe Philipp, dar apoi fu cuprins de simpatie pentru bietul om care se trudea din răsputeri şi al cărui chip lucea aproape tot atît de tare ca şi hainele sale uzate.

— De ce nu vreţi să-i dau o mînă de ajutor la tîlmăcirea cuvîntărilor ? — întrebă van Rossum.

— Muncitorii noştri îl cunosc bine pe translator. Dar dacă voiţi să-i uşuraţi misiunea, poftim. Alexei Alexeici, uite... (Sergheici fu cît pe aci să spună „dumnealui", dar îşi aduse aminte imediat de numele oaspelui de vază) uite, Philipp Feodorovici ar vrea să te ajute la traducere. Vino mai aproape.

Şi dădu cuvîntul marinarului cu barbă.

Aplecat spre bloc-notesul translatorului, Philipp van Rossum începu să dicteze în şoaptă :

— Eu, ca şi tovarăşii mei, vreau să spun că sîntem fericiţi şi bucuroşi că putem să salutăm pe muncitorii ruşi. Vă strîngem tuturor mîna. Steagul vostru ne pune pe gînduri : poate că în curînd se va înălţa şi la noi sus, sus de tot şi-l vom ţine cu toţii cu la fel de multă mîndrie ca şi voi. Dar aş vrea să vă mai spun ceva. Ne-aţi poftit atît de prieteneşte şi credeţi că printre noi sînt numai fraţii voştri de clasă. Dar nu este aşa. Printre noi se află şi un capitalist, un om care ne este duşman, fiindcă este exploatator. Nu e numai un simplu capitalist, ci unul dintre acei care conduc nefericita noastră lume, care ne au în mînă...

Sergheici se uita curios la Philipp. Cu sprîncenele stufoase împreunate deasupra nasului, fără să ridice ochii, fără să tresară, van Rossum rostea impunător cuvintele ruseşti :

— Iată-l aici, printre voi. Il primiţi ca pe un oaspe. Nu ştiu, poate că-l socotiţi binevoitor. Faceţi comerţ cu dînsul. El exportă lemnul vostru, avuţiile voastre. Voi munciţi, iar el cîştigă banii. Munţi întregi de bani cîştigaţi de pe urma muncii noastre şi a muncii voastre. De ce faceţi acest lucru ? De ce îi daţi posibilitatea să cîştige ? Cine trage folos din asta ? Aţi făcut revoluţie ca să vă liberaţi de exploatatori. Iar pasă-

rea asta de pradă tot vă mai stoarce sîngele de muncitori.

— Nu vă mai deranjaţi, — şopti cu simpatie Alexei Alexeevici. — Am să notez singur... nu sînt obosit... eu înţeleg... Vă mulţumesc.

— Iată-l colo — continuă să dicteze cu încăpăţînare Philipp, ridicînd chiar un pic glasul. — Întrebaţi-l dacă spun adevărul. Dacă este adevărat ceea ce spune marinarul de punte Briwer pe care acest domn l-a concediat de pe bordul vaporului lui? Pentru ce m-a concediat de pe „Helena"? Întrebaţi-l! Zvîrle în stradă mii de oameni ca mine, fiindcă aşa are chef, fiindcă e obişnuit să calce în picioare oamenii cum calci în picioare pietrele de pe caldarîm...

Philipp rămase neclintit. Umflăturile şi pungile de pe obraz i se întăriseră parcă, sîngele îi alerga tot mai repede şi tot mai abundent prin vine, glasul lui părea de gheaţă. Traducea fără pauze.

Briwer — scund, vioi, bine legat — îşi plimba privirile pătrunzătoare de la capul nemişcat al lui van Rossum, la figurile muncitorilor şi marinarilor, rostind tărăgănat şi cu satisfacţie cuvintele alese unul şi unul. Obrazul lui cafeniu se făcu stacojiu, şi barba ca un evantai galben, viu, ba i se resfira pe piept, ba i se ascundea în guler. De pe buzele lui în urmărirea cuvintelor, îşi luau zborul băşicuţe de salivă. Ceea ce spunea îi dădea o senzaţie de plăcere fizică. Ai fi zis că-şi etala măruntaiele în palmă, fără să simtă durere, ba dimpotrivă, triumfător.

Îndreptînd viguros braţele peste masă şi strigînd provocator, isprăvi aşa:

— În mijlocul nostru se află un duşman! — şi cu asprime îl arătă pe Philipp van Rossum.

— În mijlocul nostru se află un duşman! — tălmăci Philipp arătîndu-se pe sine cu un gest elegant şi, pentru întîia oară de la începutul acestei cuvîntări, ridică ochii de pe bloc-notes.

— Vreau să-i răspund acestui cocoş, — îi spuse el lui Sergheici.

Nu puteai să-ţi dai seama dacă discursul lui Briwer îl amuzase sau dacă mînia îi strîmba obrazul congestionat.

— Nu, nu, — replică liniştit Sergheici, aici trebuie să procedăm altfel.

Se sculă.

— Acest tovarăş a vrut să ne ajute. I se pare că n-am înţeles bine unele lucruri. El ne-a prevenit că printre oaspeţii noştri nu se află numai oamenii muncii de pe mare, proletarii, dar — în afară de ei — şi un element străin, nedorit. Pare-se că tovarăşul se simte jignit că la aceeaşi masă cu dînsul a luat loc un capitalist veritabil şi încă unul de vază. Situaţia într-adevăr este cam... cum să-i zic... cam neplăcută. Dar neplăcută mai cu seamă din pricina sensibilităţii manifestată aici. Trebuie însă să facem uz de raţiune cînd e vorba de treabă, nu de sensibilitate. Şi de încă ceva — de judecată sănătoasă.

— Da, de judecată sănătoasă, — repetă Sergheici sfătos şi se întoarse spre Briwer. — Muncitorii noştri ştiu pentru cine taie scînduri. Mai mult decît atît, ei caută să le taie în aşa fel ca scîndurile noastre să fie cele mai bune din întreaga Europă şi cumpărătorul de-acolo să nu se poată lipsi de marfa noastră. Cît despre cine este acolo cumpărător — asta muncitorii sovietici o ştiu din leagăn. Aşadar nu poate fi vorba de nici o eroare, din partea noastră. Poate din partea altcuiva... Dar atunci să ne fie cu iertare: nici noi nu vrem să inducem pe nimeni în eroare. Noi nu ne ascundem faptele. Am creat statul muncitorilor şi acum punem temelia societăţii socialiste. Această temelie cere metal, maşini, tehnică superioară. De aceea toate forţele noastre...

Philipp se sculă şi, ocolind masa lungă, merse pe lîngă perete. Cîteva capete se întoarseră după dînsul.

— Discursuri şi iar discursuri, — mormăi el pe sub nas, — al douăzeci şi cincilea de cînd am călcat pe ţărm... Element... Element, auzi dumneata!...

Philipp îşi roti privirile în jur. Sala încăpătoare îl ţinea în îmbrăţişarea pereţilor ei de lemn nevopsit. Orchestra de balalaici îşi ocupa locul ce-i era rezervat mai la o parte, fetele şi flăcăii intrau pe uşa largă, glumind şi rîzînd cu hohote.

Se opri la fereastră. Amurgul lăptos învăluia colonia muncitorească. Acoperişurile albastre de scînduri ale caselor — toate la fel — se înşiruiau docile de-a lungul străzilor care liniau terenul încrucişîndu-se. În colţurile străzilor, ca nişte paznici pîntecoşi, se zăreau butoaie cu apă. Un trecător zvîrli din mers într-un butoi mucul de ţigară şi sări de pe trotuarul podit cu lemn, în noroi. Înfofolite în jachete lungi, două fetiţe aplecate, aproape lipite de scîndurile alunecoase, trăgeau un butoiaş cu apă aşezat pe o sanie. Sus, în foişorul de lemn al pompierilor, cît o jucărie, se plimba un cocoş uriaş cu un cap minuscul ieşit din gulerul mare de blană de oaie.

Ce-l lega pe Philipp de ţara asta de bîrne, şi de scînduri ? Obişnuinţa ? Un obicei din moşi strămoşi ? Necesitatea de a se odihni ? Cîştigul ? Prietenia ? Vreun alt rost al existenţei, de pildă — munca ? Sau pur şi simplu soarta, fatalitatea, destinul ?

„Olandezii au fost şi vor rămîne totdeauna dascălii ruşilor“, se gîndi Philipp furios.

Se văzu deodată pe cheiul de piatră al unui canal, de-a lungul căruia erau sădiţi plopi, un chei pe care-l cunoştea foarte bine. Mergea grăbit... Nu-şi putea aduce aminte unde mai văzuse acest chei ? La Amsterdam ? La Petersburg ? Sau la Leningradul de azi ? Se grăbea ca în vis, convins că în apropiere o va întîlni, o va vedea pe Klavdia, care desigur îl aştepta cu dor. Îşi simţi inima mai încălzită. Căuta să pătrundă cu privirea amurgul, ceaţa, liniştindu-se şi odihnindu-se.

Ca un tramvai care porneşte brusc din staţie, orchestra îl răpi meditaţiei.

Sala se umpluse de lume. La mijloc era un cerc gol, pe care cineva îl îndrepta şi-l lărgea. Forfota înviora mulţimea.

Philipp o cîntări din ochi: era o lume măruntă, pestriţă, diferite neamuri venite pesemne de prin alte părţi. Dar ca şi la primirea de pe ţărm, se observă că predomină peste tot tineretul. Şi acest tineret nu numai că se purta degajat, dar avea şi o siguranţă de stăpîn, arăta plin de prestanţă şi mîndrie. Această ciudată siguranţă o aveau în egală măsură şi flăcăii şi fetele. Feminitatea naivă a codanelor de la ţară îndulcea oarecum înfăţişarea lor grosolană, aproape băieţească. Nici pomeneală de Nordul de altădată — cu oameni domoli, ceremonioşi, aleşi pe sprînceană, ca nişte stejari, unul mai voinic decît altul. Aproape toţi oaspeţii erau mai înalţi ca gazdele. Poate că un rol de seamă îl juca şi îmbrăcămintea marinarilor care părea deosebit de bună alături de hainele cusute în casă ale sorocenilor. Ceea ce le strica însă acestor vlăjgani zdraveni era ţinuta rezervată. Cu mîinile la spate, ei se suceau pe loc, sfioşi ca nişte fete. Dealtfel, dracu' să-i mai înţeleagă — îi înjură în gînd Philipp — toţi sînt de bunăseamă nişte obraznici ca şi cretinul acela de Briwer...

Philipp îl zări pe director: legănîndu-se pe picioare, se strecura liniştit şi atent spre locul unde se afla el. Era cu un cap mai înalt decît tineretul care forfotea încolo şi încoace.

„Asta e dintre stejarii de altădată. O fi mulţumit, cîinele, că am fost insultat chiar de matelotul meu. Mi-ar fi spus şi el bucuros cîteva mojicii. Dar nu i-a dat mîna. Şi cînd colo, întîmplarea asta..."

Dar figura agreabilă şi deschisă a lui Sergheici îi trezea totodată simpatie. Directorul se opri alături de van Rossum, nu prea grăbit, pare-se, să înceapă vorba. În afara siguranţei de sine, Philipp avu impresia că întrezăreşte în atitudinea directorului şi mulţumire, de parcă ar fi fost nu numai gazda, dar şi un fel de părinte al oraşului, un van der Werff sorocean căruia, dintr-o clipă în alta, avea să i se înalţe un monument pentru faptele sale eroice.

— Am primit ştirea că sînt aşteptat la concesiune peste două zile, — îi spuse Philipp. — Aş vrea pînă atunci să cunosc fabricile de cherestea.

— Un moment. Parcă vorbeaţi de vînătoare?

— Dar n-aţi spus că e prea tîrziu?

— Pentru vînătoare, da. Dar am aflat chiar acum că pleacă o expediţie să se aprovizioneze prin apropiere cu piei pentru împăiat. Cel mai bun ţintaş al meu mă roagă să-l învoiesc. Dacă doriţi...

— O, o, v-aş fi foarte recunoscător. Cînd?

— Am să mă interesez.

— N-aţi putea să mă încartiruiţi undeva pe ţărm? Să nu risc să scap ocazia dacă rămîn pe vapor?

— Se poate. Deşi noi nu avem „Metropol", să nu vă fie cu supărare.

— Numai curat să fie, — se grăbi să observe Philipp.

Sergheici îi făcu semn din cap să fie liniştit.

Mijlocul sălii era gol. O horă îl înconjura în cerc larg. În centru, pe un taburet, şedea acordeonistul, un flăcăiandru cu haina scurtă, mărunţel, îndemînatic, cu mişcări măsurate de artist şi arăta cum e jocul.

— Foarte simplu, — spunea el nu tocmai tare, cu glasul său de tenor obişnuit să comande. — Mai întîi strîngeţi cercul în jurul armonicei: un, doi, trei, patru. Apoi bateţi din palme: un, doi, trei, patru. După asta şi doamnele şi cavalerii, în tact, porniţi înapoi, făcînd cercul mare: un, doi, trei, patru. Pe urmă bateţi fiecare pe loc din piciorul stîng, tot aşa de patru ori. Nimic mai simplu. Să încercăm toţi odată!... Luaţi-vă de mînă!... Armonica!

Strîngea uriaşa horă într-un ineluş, fără sforţare şi agitaţie, încredinţat, ca un comandant, că plutonul nu poate să nu-l urmeze. Îşi economisea forţele, ca un actor cu experienţă la repetiţie, care nu joacă, ci doar marchează jocul — ridicînd uşurel din umăr, scuturînd din cap — şi lanţul de oameni i se supunea fără dificultăţi.

Hora era alcătuită din tineret. Fetelor le străluceau ochii privind la conducătorul năstruşnic, şi respectau pasionate regulile jocului. Flăcăii îşi reţineau avîntul

și se mișcau cu un aer de superioritate și scepticism. Străinii se simțeau stingheriți de absurditatea noii situații și se fereau de horă ca niște copii.

Philipp îl auzi pe englezul cel cît un munte care ținuse discursul acela combativ pe țărm, trăgîndu-se de fularul său galben și spunîndu-i camaradului său :

— Pricepi, n-am bănuit că va fi dans și am venit fără cravată, ei drăcie...

— Și eu aș fi vrut să fac impresie bună. Dar nu mi-am luat de la Londra smochingul...

Hora se mărea, oameni în vîrstă, venerabili, intrau și ei în joc, făcînd cu picioarele figuri complicate și îmboldind tineretul.

Subjugați de ritmul care stăpînea sala, străinii intrară în sfîrșit și ei în horă. Băteau tactul cu mult zel, cum scrie la carte, și ochii le străluceau naiv fixîndu-l pe îndemînaticul conducător al jocului. Voia bună generală stîrnită de sociabilitatea lor îi încînta, strigau cu toții nu știu ce pe limba lor, trăgînd fetele îmbujorate ba înainte, ba înapoi.

Deodată, o comsomolistă înaintă la mijloc.

Sala o primi cu strigăte : „Șura, Șura !"

Fata avea o față rotundă, un năsuc obraznic, ridicat în vînt, iar sprîncenele lungi i se înălțau și i se lăsau ușor pe frunte. Avea după aparență o greutate respectabilă, dar se mișca cu vioiciune și fără sfială, mai simplu și cu mai mult farmec decît flăcăul dinaintea ei. Ea strigă cu o voce răsunătoare :

— Atenție, atenție ! Schimbăm numărul. Urmează un dans. Uitați-vă la picioarele mele. Se numără un, doi ca la polcă. Armonica !...

Fata se învîrti în cerc țopăind, cu capul pe spate, și cu brațele larg desfăcute.

— Să încercăm cu toții. Așezați-vă unul după altul. Gata ! Începem...

Însuși ritmul avea ceva îmbolditor, dansatorii țopăiau cu foc.

— Atențiune ! Acum vă așezați perechi-perechi, cum se nimerește. Poftim, poftim aici !...

Șura trase în mijlocul cercului pe englezul cel lung.

Marinarul își strînse mai frumos la gît fularul galben, luînd o poză domnă.

— Hai, dă-i drumul: un, doi, mai întîi la stînga, apoi la dreapta. Haide, se răsti dînsa la partenerul cam zăpăcit, cum se zice acolo, pe limba dumitale: mai repede!...

Philipp se uită pieziș la Sergheici. Cu gîtul întins, directorul se uita la comsomolistă. Buza de sus, un pic răsfrîntă, și rotunjimea obrajilor — apărută cum și de unde, nu se știe — divulgară pe neașteptate pe figura lui Sergheici o admirație copilărească pentru Șura.

— Aha, — se gîndi Philipp.

Tineretul îl înconjură zgomotos pe Sergheici, împingîndu-l spre dansatori și strigîndu-i cu foc porecla

— Șeful nostru, — spuse cu mîndrie comsomolistul Senea Ersov, adresîndu-se musului, pe care nu-l slăbea cu un pas. Cacaoa îi apropiase. Și-apoi într-adevăr — era băutură, nu glumă!

Erșov ridică brațul în sus.

— Șeful cel mare, pricepi, John, — încerca el să explice, arătînd capul chel al lui Sergheici.

Privirile agere ale musului alunecară de-a lungul pereților. Deodată ridică degetul, arătînd un portret mare al lui Lenin.

— *This one?* *)

— Ai căpiat? Cum, tu nu-l cunoști pe Lenin? Vai, John! Și se mai zice că sînteți oameni culți! Vai, vai John! Ce rușine...

Philipp începu să se strecoare după ei. Sergheici tot încerca să scape de băieții care se învîrteau în jurul lui ca niște tăuni. Sala se cutremura de bătaia uniformă a sute de picioare, polca prindea în vraja ei tot mai mulți dansatori, fața roșie, lucioasă de nădușeală a Șurei, cu sprîncenele ei mobile, neliniștite, se zărea ba ici, ba colo. Englezul își desfăcuse fularul, lăsînd gîtul gol: totul zbîrnîia, nu alta.

Van Rossum urcă la etaj. Aici muzica și tropăitul din sală abia se mai auzeau. Prin ușa între-

*) El e? (In limba engleză.) (N. trad.)

deschisă se zăreau spinările oamenilor care se înghesuiau în fața pupitrului bibliotecarei. Rafturile cu cărți, întunecate, severe, dar parcă însuflețite cu toată nemișcarea lor, se desluşeau vag în umbră, trezind un sentiment de pietate. În cealaltă odaie se auzea foşnet de ziare. Figuri de oameni, pe care Philipp nu şi le-ar fi putut închipui niciodată cu o carte în mînă, se aplecau concentrate peste masa geluită, dar nevopsită. Atenția pe care aceşti oameni o manifestau unul față de celălalt, grija cu care se mişcau de colo-colo şi căutau gazeta de care aveau nevoie, îi părură mişcătoare. Ieşi şi el în vîrful picioarelor ca şi cum ar fi recunoscut solemn că în casa aceea domnea pretutindeni gîndirea.

La capătul celălalt al coridorului întredeschise o uşiță strîmtă. O oglinjoară încețoşată atîrna prinsă în cuie pe perete. Sub ea se vedea o noptieră cu o perie de cap, un flacon cu lichid tulbure ca la frizerie şi trei piepteni de culori vesele — puşi în şir — unul galben, altul zmeuriu şi al treilea de un verde strident. Un bărbat cu una din mîneci goală, răsucită pînă la umăr şi prinsă cu un ac de gămălie la subțioară, se înclină în fața lui van Rossum şi, cînd sosi momentul, luă politicos flaconul ca să-l stropească cu apa mirosind a frizerie.

Philipp fugi speriat în coridor.

— Maică Rusie! — mormăi el, continuîndu-şi plimbarea.

Intră într-o odaie spațioasă şi plină de lumină. Grupuri tăcute de oameni roiau în jurul tablelor de şah care ocupau o masă lungă şi geluită ca şi cea din sala de lectură. O tăcere de biserică învăluia cefile nemişcate. Doar din cînd în cînd cîte o tură alunecînd amenințătoare de la un cap la altul al tablei izbea brusc patratul ales.

— Şi discursuri, şi dans, şi cărți şi şah, — rînji Philipp, — bine se zice că diavolul are mai mult de doisprezece apostoli !...

Printre jucători, Philipp văzu un cap bălai cu un moț lins în formă de evantai deasupra unei frunți mari. De-a curmezişul ei, de la sprîncene la moț i

se vedea o vînă umflată: Senea Erşov trebuia să cumpănească bine. Işi mişca însă figurile repede, proptindu-le cu degetul gros pe care — pentru mai multă siguranţă — îl umezea cu scuipat la fiecare mişcare. John Walles juca precaut.

— Ai văzut? — îl întrebă deodată Senea arătîndu-i figura de la margine din colţul tablei. — Ai văzut asta?

Musul ridică din umeri.

— Nu vezi? Asta frăţioare... Pricepi?...

Dar englezul nu pricepea.

Atunci Senea îl bătu cu superioritate pe umăr, îşi strînse tare nasul între două degete şi fonfăi:

— Asta, frate John, e deschidere, asta e...

Şi rîse mulţumit.

— Semion Erşov e cel mai bun jucător de dame din Soroka! M-da! O forţă!...

Van Rossum se înapoie în sală, satisfăcut de ceea ce observase.

Dacă ar mai fi stat, ar fi ajuns, desigur, să vadă şi multe alte lucruri la care nu se aştepta. Poate că nu o dată s-ar mai fi văzut silit să plece în vîrful picioarelor, plin de respect, poate nu o dată ar mai fi amintit de maica Rusie. Dar erau prea puţine şanse să fi ajuns şi în odăiţa mică din spatele cabinetului responsabilului clubului.

Acolo, în lumina galbenă tremurîndă a unei lămpi pîntecoase de gaz, şedeau trei bărbaţi: marinarul de punte Briwer, Alexei Alexeevici, corespondentul fabricii şi un om cu un chipiu verde de militar. Translatorul palid, extenuat, îşi freca întruna ochii vîrîndu-şi sub *pince-nez* degetul mic înfăşurat în batistă. Briwer părea împietrit şi avea aerul unui om care se străduieşte din răsputeri să priceapă ce-i mai important. Rolul principal îl avea militarul. Extrem de încet, de parcă se pregătise să înnopteze acolo, muia ţigara între degete, pescuia un chibrit din cutie şi lansa în aer rotocoale de fum. Vorbea domol, parcă pentru sine însuşi, păstrînd acelaşi ton, probabil preferat, aşa că şi Briwer şi Alexei Alexeevici se apropiau fără să vrea de el, aplecaţi peste

masă şi temîndu-se să respire zgomotos ca să nu scape vreun cuvînt. Cuvintele lui aveau în acelaşi timp ceva intim-îngăduitor şi ceva încrezut.

— Tradu: trebuie să ne povesteşti cu de-amănuntul de ce ai fost concediat de pe bordul vaporului „Helena". Cu ce te-ai făcut vinovat? Pe ce vapoare ţi-ai mai făcut serviciul înainte de „Helena"? Cît timp ai stat fără serviciu?

Alexei Alexeevici traducea, se freca la ochi, îşi ştergea faţa. Briwer pufăia, arunca cu o voce tăioasă răspunsuri scurte, şi împietrea din nou.

— Tradu, — continuă militarul, fără să schimbe măcar cu o iotă tonul. — Trebuie să răspunzi amănunţit. În ce raporturi eşti cu Philipp van Rossum? Ai mai avut cu el ciocniri şi înainte? Pe care dintre salariaţii firmei van Rossum îi cunoşti? Ce însărcinări ai primit?

— Dar unde mă aflu la urma urmelor, lua-m-ar dracii? — strigă Briwer sărind în sus şi izbind tare cu palma în masă. — Sfîntă fecioară, dar despre ce însărcinări poate fi vorba dacă am fost dat afară? Trei zile nu m-au lăsat pe punte ca să nu dau ochii cu jupînul! A vrut să scape de mine şi dumneavoastră ce vreţi, să-l siliţi pe acest idol să mă primească înapoi?

— Păi dumneata ai spus că ţineai să fii debarcat la noi. Nu-i aşa?

— Da.

— Ai provocat dinadins cearta, ai fost concediat prin urmare, acum trebuie să fii mulţumit. De ce atunci ţi-ai exprimat atît de ritos nemulţumirea împotriva lui van Rossum cînd nu ţi-a cerut nimeni asta?

— Fiindcă am vrut şi eu odată în viaţă să-mi spun sincer părerea! Mă aprind repede. Am crezut că aici pot să-mi îngădui aşa ceva. Am crezut că aici sînt acasă. Că aici n-am să fiu tîrît pe la oficialităţile portului dacă vreo literă în actele mele n-o fi scrisă cum trebuie. Am crezut că aici e statul nostru, al muncitorilor şi nu un stat de chiţibuşari universali.

— Tradu, — rosti militarul, parcă cu mai multă îngăduință, și mai încet. —Da, aici e statul muncitorilor. Ne aflăm pe zidul de apărare al fortăreței sale, pe val. De partea cealaltă se află dușmanul. Dumneata știi acest lucru fiindcă vii de-acolo. De aceea fiecare pas pe care-l facem nu se bizuie pe încredere, ci pe verificare. Trebuie să ne spui tot despre dumneata.

— Trebuie să spui tot despre dumneata, — tălmăci Alexei Alexeevici și deodată, adăugă rugător de la el : — nu te mai încăpățîna, pentru numele lui dumnezeu ! Va trebui să trăiești printre noi. Cum se poate atunci să nu știm pe cine avem alături ? !

Își smulse *pince-nez*-ul de pe nas. Era încredințat că invocase argumentul decisiv, adică tocmai acela care-i lipsea lui Briwer ca să înțeleagă principalul.

V. TICLUITORI DE PROIECTE NESĂBUITE

Consfătuirea se ținea în cabinetul directorului. Reprezentantul trustului declarase că sporirea imediată a ritmului de încărcare a cherestelei pe vapoare este hotărîtoare și are o importanță statală pentru că trustul plătește demuraje [48]) colosale cînd vapoarele străine staționează de pomană. Reprezentantul sindicatului muncitorilor din port spuse că — iacă de pildă, scîndurile trebuiesc încărcate în depozit pe pontoane, apoi descărcate și trecute pe bordul vapoarelor din radă, că vapoarele sosesc întruna, iar mîna de lucru lipsește și sfîntul duh nu te ajută să încarci marfa, că stivatorii nu fac față încărcării pe pontoane, că nu-s controlori tehnici care să încarce buștenii cu cîrligul și că — mai ales — nu sînt destui oameni care să transporte cu mîna scîndurile pe pontoane, dealtfel și pontoane sînt prea puține și nu izbutesc să facă la timp naveta. Un funcționar de la depozitul de materiale lemnoase declară că în depozit numărul oamenilor se împuținează întruna pentru că, se poate sau nu, muncitorii sînt luați de acolo și trimiși la încărcare așa că n-are cine

să stivuiască materialele sosite de la fabrică în depozit și că asta înseamnă debandadă pentru că marfa zace în ploaie iar depozitul trebuie să răspundă pentru ea. Șeful pompierilor susținu că depozitul nu respectă nici cea mai elementară dintre instrucțiuni, aceea de a lăsa peste tot accesul liber la apă iar spațiile dintre stive să fie curățate de scînduri sau altele — pentru că dacă s-ar întîmpla ceva (ptiu, ptiu — și bătrînul pompier scuipă și-și șterse mustățile cu palma) apoi n-ai putea ajunge la apă nici călare, nici pe jos! Se poate una ca asta? Apoi vorbi supraveghetorul-șef de la „Proletarul", fabrica de cherestea cu șase gatere, spunînd că azi-mîine depozitul are să înăbușe fabrica pentru că neorînduiala împiedică pe muncitorii care transportă cheresteaua de la fabrică la depozit și că acolo sînt întîrziați cu descărcarea și ei ocupă de pomană mijloacele de transport. Din pricina asta, șipcile n-au ieșire normală spre mare, ocupă terenul fabricii așa că în curînd nu se va mai putea lucra la circulare: în jurul mașinilor zac grămezi nesfîrșite de deșeuri și muncitorii nu au loc să se miște.

Dacă cineva străin de aceste lucruri ar fi încercat să tragă concluzia celor declarate, s-ar fi speriat de soarta acestei mari întreprinderi care cică pîrîia pe la toate încheieturile și n-avea pesemne altă scăpare decît să moară. Dar oamenii care se aflau în birou și ascultau cererile, exigențele și plîngerile vorbitorilor nu vedeau pare-se în ele decît confirmarea unei stări de lucruri cunoscută și destul de normală. Fiecare din cei prezenți știa bine că pentru staționarea neproductivă a vapoarelor se plătește demuraj (în scripte — *demurrage)*, că pe gratis nu poți căpăta mînă de lucru nicăieri, și că nici măcar stivatorii (în scripte — stivuitori), nu reușesc să facă față muncii lor, că fabricile gem înfundate de șipci și lăturoaie și că într-adevăr muncitorii nu se mai pot mișca în voie la circulare (în scripte — mașini de refecat).

Părea că se vorbește despre toate acestea numai pentru a îngreuna și mai mult problema și așa

destul de complicată a încărcării urgente a vapoarelor. Şi cînd în sfîrşit urma să se tragă concluzia absolut limpede că problema e complet insolubilă, oamenii se apucară abia s-o discute cu înverşunare. Intreaga discuţie se restrînse de data aceasta la pontoane, la pontoanele acelea noi care se împotmoliseră în mijlocul Vîgului. Toată lumea văzu deodată cu o precizie uimitoare cele două coveţi uriaşe, smolite, sprijinite una de alta şi care, în nemişcarea lor de cadavru, ca stîncile care răsar din apă, se iţeau la ieşirea în larg, la un pas de locul de încărcare. Şi cu toate că din lipsa braţelor de muncă nu erau încărcate la timp nici măcar pontoanele care făceau naveta între depozit şi radă, toată lumea socoti că rezolvarea încărcării depindea numai de cele două vase de lemn împotmolite, şi supărătoare ca sarea în ochi.

Foarte curînd însă triumfă convingerea că scoaterea pontoanelor de pe prag era cu putinţă numai cu preţul pierderii lor ca vase. Trebuia să se aştepte creşterea nivelului apei.

— Vorba ceea : culcă-te pe o ureche, — mormăi Sergheici.

— N-ai ce-i face, nu poţi porunci mării, — i se răspunse.

Un bărbat chibzuit, înarmat cu un creion, după ce calculă riscurile probabile şi compară multiplele cifre obţinute, zise — ţinînd hîrtiuţele cu calcule între degetele lui domoale, parcă spre a-i convinge mai bine pe cei de faţă — că nu trebuie să se mai construiască în general pontoane mai înalte decît pragurile pentru ca pe viitor să nu se păţească la fel.

Această concluzie duse la un rezultat neaşteptat. Comsomolistul Volodea Gluşkov, brigadierul artificierilor de la construcţia canalului, luă cuvîntul şi spuse :

— E caraghios cînd stai să te gîndeşti cum muncim. Muncim parcă am mînca cu două linguri : şi am lua ciorba mai întîi cu o lingură, am turna-o în cealaltă şi apoi am duce-o la gură. Dacă vapoarele

ar putea intra pînă la depozit, adică să se oprească la chei în locul pontoanelor, am putea să le încărcăm direct. Pe cînd aşa muncim de două ori — ba nu — chiar de trei ori mai mult: încărcăm pontonul, îl remorcăm cale de nouă verste pe apă şi apoi îl descărcăm. Trebuie să construim un port, asta-i. Să adîncim golful, să mecanizăm încărcarea. Iată ce-ar trebui.

— Altceva! — îl întrerupse Sergheici, mohorît. — Oamenii vorbesc despre ce ar trebui făcut mîine dimineaţă şi tu le propui un plan pe cinci ani.

Glasul lui suna monoton, iar privirile îi erau aţintite asupra degetelor sale îngălbenite ce încremeniseră pe marginea mesei, înarmate cu un creion.

— Fireşte, nu trebuie să mai dăm greş... Dar dacă am dat, trebuie să ştim să ne descurcăm. Şi voi nu ne daţi nici o mînă de ajutor să ieşim din această situaţie. Tot ce s-a spus pînă acum aici, tovarăşi, înseamnă inacţiune. Iar noi trebuie să acţionăm. Am invitat special tineretul crezînd că e mai inventiv... Poate că totuşi ăi bătrîni au să născocească ceva mai ca lumea, hm?

— Ar trebui să-i mobilizăm pe străini, pe marinarii de pe vapoare, să încarce şi ei — propuse tare Senea Erşov.

Toată lumea izbucni în rîs ca la comandă.

— Poftim tineretul! — strigă cineva.

Fîstîcit, Senea Erşov stăruia cu o voce groasă şi gravă:

— Şi ce? Pricep şi eu că nu-i putem mobiliza. Dar dacă o fac de bunăvoie? Oho, ce de voluntari am găsi! La ei acasă muncesc pentru burjui. Poate or fi vrînd şi ei să muncească cum muncim noi. Vreţi să spuneţi că nu-i aşa?

Rîsetele nu mai conteneau, insuccesul acestei propuneri neaşteptate era evident. Sergheici spuse zîmbind:

— Nu e prea diplomatic, dar cel puţin arată o cale, o metodă... Cine urmează?

Scuturîndu-şi pletele ceru atunci cuvîntul Ermolai, un flăcău cu ochi negri de ţigan, înalt, subţirel şi

mlădios, care lucra la gater, la capătul gros al buşteanului. Sculîndu-se, el se legănă de parcă ar fi încercat să-şi stabilească echilibrul pe picioarele sale lungi.

— Se ştie cu cît s-ar mări traficul de mărfuri dacă am putea ridica pontoanele împotmolite şi dacă am face rost de mînă de lucru? Se ştie! Aici e problema care ne interesează. Cum am putea mări cu cît avem nevoie traficul de mărfuri cu pontoanele pe care le avem? Se ştie? Se ştie! E nevoie ca pontoanele să facă naveta mai repede. Trebuie să încărcăm mai repede, atîta tot. Trebuie să punem oameni cu mai multă experienţă la bară, la descărcat, iar la încărcare să punem muncitori tineri cît mai mulţi. De unde să-i luăm? Propun comsomolului să organizeze muncă voluntară. Fiecare muncitor din fabrică şi de la depozit să facă cu rîndul la încărcare. Pentru moment asta ar ajunge. Pe urmă trebuie să întărim controlul remorcherelor, să vedem cum lucrează. Şi-apoi să fim gata în orice clipă, dacă apa ar începe să crească, să ridicăm pontoanele de pe bolovani. Asta-i tot.

Ermolai se aşeză pe scaun cu o mişcare ciudată, frîntă, îndoind mai întîi genunchii, apoi şalele, după asta spatele. Pe urmă cu fruntea sus se uită avid la Sergheici. Directorul îi făcu mulţumit cu ochiul şi, pentru întîia oară de la începutul consfătuirii, se sculă în picioare arătînd astfel că e momentul să se pună capăt discuţiei.

— Tovarăşi, nu degeaba mi-am pus nădejdea în tineret, nu degeaba au venit aici cei mai buni brigadieri comsomolişti. Gateristul Ermolai a făcut o propunere bună şi trebuie să se urmeze această iniţiativă neîntîrziat în fabrici, în depozite şi în întreaga colonie muncitorească.

— Eu lucrez împreună cu Ermolai, — anunţă grăbit Senea Erşov, — sîntem de la acelaşi gater, el lucrează la capătul gros al buştenilor, eu la vîrful lor.

— Şi tu eşti un băiat de treabă, — îl lăudă Sergheici, cu tonul autoritar obişnuit în chestiunile pri-

vitoare la muncă. — Ajutorul colectivului acolo unde munca merge mai slab, unde s-a ivit o defecțiune, constituie forța noastră, superioritatea noastră de netăgăduit față de regimul burghez unde fiecare e de capul lui și se gîndește numai la el. De aceea vă propun să considerați drept bună propunerea cu munca voluntară, s-o acceptați. Haideți acum să cumpănim pe scurt cum s-ar putea organiza mai bine munca și să închidem ședința ca să nu ardem gazul de pomană, cum se spune...

Astfel cîteva cuvinte iscusite îndreptară ca o ecluză discuția către un făgaș adînc pe care ea-și urmă drumul drept, potolită că și-a găsit făgașul. Dreptul de a conduce fu împărțit între oameni îndemînatici, care știau să conducă. O părticică din acest drept îi reveni și lui Senea Erșov, care se cam umfla în pene. Într-un colț întunecat sticleau ochii de țigan ai lui Ermolai. Era tulburat și solemn. Alături de el, tot tineretul se simțea buricul pămîntului.

La ieșire, scoțînd din buzunare și oferindu-și țigările mototolite și scurse, aproape goale, comsomoliștii îl înconjurară pe Sergheici în coridorul îngust cu ferestre mari ca ale teraselor de vile. Prin geamulețele lor mici, prinse cu chit în rame capricios încrucișate, se zărea afară noaptea albă, palidă, cețoasă, nepăsătoare față de toți și toate ce îmbrățișa alene cerul și pămîntul. O clipă se făcu liniște, albul trist al nopții, tăcerea ei nesățioasă îi atrase pe toți.

Smulgîndu-se parcă cu greu tăcerii, Ermolai spuse, alegînd cu grijă cuvintele:

— Sergheici, n-ai făcut bine că l-ai repezit pe Glușkov.

— Nici prin gînd nu mi-a trecut să-l reped. Numai că a venit cam nelalocul lui cu niște proiecte nesăbuite.

— Proiectele lui nesăbuite sînt folositoare. N-ar fi rău să le discutăm. Poate nici prin gînd nu-ți trece, dar fiecare din noi are fel de fel de planuri și de proiecte în cap.

— Nu sînteţi singurii care gîndiţi, — rîse Serghei̇ci. — Dar fiecare idee la rîndul ei.

— Adică? Vrei să spui că acum nu e vremea proiectelor mari? Toată refacerea ţării se călăuzeşte după proiecte mari. Şi noi să tot stăm la troaca rămasă de pe vremea negustorului Beleaev? Nu, nu, n-ai dreptate! Trebuie să ne gîndim la portul din Soroka. Volodea a spus bine ce-a spus.

— Sînt multe la care ar trebui să ne gîndim, — răspunse Sergheici continuînd să zîmbească.

— Adică? Noi socotim că dacă am împlinit planul, e bine, mai mult nu ni se cere. Şi producţia noastră rămîne înapoiată, şi lucrăm tot ca pe vremea lui Beleaev. Întreaga întreprindere nu face nici cît o ceapă degerată. Nu-i aşa? Aşa e. Dacă o să ne fie frică de proiecte nesăbuite, n-o să ieşim niciodată din baracamente şi o să umblăm şi vara cu sania.

— De ce ai început discuţia asta?

— Pentru că nu trebuie să te uiţi numai la picioare de frică să nu te poticneşti. Trebuie să priveşti mai departe, unde duce drumul.

— Şi unde duce?

— A venit vremea să organizăm producţia ca în străinătate, mai bine ca în străinătate. Socoteşte şi tu, cîte bunuri se pierd în fabricile noastre? Am vorbit cu băieţii — milioane putrezesc sub picioarele noastre. Am putea să le strîngem. Cu ce funcţionează instalaţia cazanelor de aburi? Cu rumeguş? Asta-i un lucru bun. Avem la deşeuri pentru asemenea întreprinderi — să te cruceşti nu alta! Putem ridica o fabrică de prelucrare a lemnului, putem produce piese de lemn. Alături, am putea ridica o fabrică de produse chimice. Nici o surcea să nu se piardă, să-ţi fie mai mare dragul să priveşti industria noastră... Face să munceşti ca să pui pe picioare o asemenea gospodărie. Atunci, n-ai mai zice că-s pur şi simplu proiecte nesăbuite...

Din nou se lăsă tăcerea, lumina vîscoasă a nopţii scălda figurile cu razele ei adormite, estompînd culorile, făcîndu-le să-şi piardă mobilitatea şi să pară toate

la fel în afară numai de ochii parcă lăcuiţi ai lui Ermolai care se roteau în cercul negru al genelor. Volodea Gluşkov privea pe fereastră. Cu spatele la tovarăşii lui, scotea cîte un rotocol de fum, dînd uşor capul pe spate. Mişcarea lui dovedea forţă, dar şi rezervă, şi voia probabil să însemne că omul acesta îşi cunoaşte valoarea, dar ştie să se stăpînească.

— Uite ce este băieţi, — începu Sergheici impunător. — Ar fi o greşeală să nu luăm în seamă cele ce spuneţi. Cît despre învinuirea că v-aş repezi — e o ofensă gratuită. Vă înţeleg foarte bine. Dar şi voi trebuie să înţelegeţi ceea ce am să vă spun. Voi sînteţi fruntaşii producţiei, judecaţi preocupaţi fiind de interesele statului, n-am ce zice. Numai că vă rog să vă duceţi ideea pînă la capăt. Care-i de fapt problema? Uniunea Sovietică îşi construieşte economia după un plan. Planul acesta este uriaş. Şi se cer pentru realizarea lui mijloace la fel de uriaşe. Gîndiţi-vă: cu ce mijloace am putea să punem în practică planul nostru dacă ne-ar veni pofta să reconstruim toate întreprinderile din ţară simultan, dintr-o lovitură? Trebuie să trăim, trebuie să ne alimentăm munca. Unele ramuri industriale sînt silite deci să-şi concentreze toate forţele şi să producă, să producă şi iar să producă pentru ca celelalte ramuri să aibă timp să fie reconstruite sau să fie create. Industria forestieră este una din sursele din care se adapă planul nostru. Materia primă pe care o furnizăm noi este aur. Scîndurile noastre trimise în străinătate se înapoiază la noi sub formă de maşini-unelte, maşini fără de care nu putem crea nici metalurgie, nici industrie constructoare de maşini. Astăzi asta înseamnă pîine şi apă: dacă avem pîine şi apă vor veni apoi şi toate celelalte. Închipuiţi-vă acum pentru un moment că ne-am fărîmiţa sforţările, că am începe înainte de vreme să alergăm după perfecţionarea producţiei noastre. Am compromite munca principală şi nu ne-am îndeplini-o nici pe a noastră. V-aţi dat seama singuri că raţionalizarea întreprinderii constituie principalul şi că trebuie să strîngem toate surcelele. Dar trebuie să mai înţelegeţi că şi fabrica noastră de cherestea împreună cu

portul ei este şi ea o surcică în planul sovietic general şi că această surcică îşi are rostul ei, că pe ea se bazează un anumit calcul. N-avem dreptul să dăm peste cap acest calcul şi n-o vom face, băieţi, nu! Tu, Ermolai, ai avut dreptate cînd ai spus că drumul nostru duce la un combinat industrial, vom ajunge şi la el — nici vorbă. Tu ştii foarte bine că la noi combinatele se construiesc pe o scară mult mai largă şi mai bine decît în străinătate, în special în ramura noastră, în industria forestieră. Dar noi am intrat în acest plan pe altă uşă. Vezi bine, nu avem dreptul să ieşim din limitele lui! Pe noi se întemeiază un anumit calcul. Şi noi, deşi o să ne vină foarte greu, deşi o să fie peste puterile noastre, trebuie să ne facem datoria şi atîta tot. Acelaşi lucru e şi cu portul propus de Volodea. Avem nevoie de acest port. Toată lumea vede asta. Dar spune-mi ce are azi importanţă mai mare: propunerea ta cu munca voluntară sau proiectul de port propus de Volodea? Ai?

Ermolai întinse mîna stîngă şi zise, numărînd pe degete:

— Reiese, prin urmare, că vom ajunge în orice caz la combinat (şi îndoi degetul mic şi inelarul). Şi are să ne fie cam greu să ne lipsim de port (aici îndoi degetul mijlociu şi arătătorul). Aşadar trebuie să ne pregătim pentru viitor şi să chibzuim, să cumpănim fără grabă aceste proiecte (strînse tare degetul gros şi lovi cu pumnul în palma dreaptă).

— Numai nu uita că noi şi fabricile noastre sîntem un fel de fîntînă, — spuse zîmbind din nou Sergheici. — Şi-i nenorocire cînd laşi apa din fîntînă să se piardă...

— N-o să se piardă!

— Ai grijă! Hai să mergem. Hai să mergem. Am vorbit mult azi — ajunge.

Cei cîţiva coborîră în grup strîns treptele de lemn care se curbau uşor sub greutatea lor. Scara era îngustă, străjuită de pereţi de lemn care-i strîngeau de o parte şi de alta, ca zidurile unui beci, împiedicîndu-i să meargă altfel decît doi cîte doi.

În întunericul de pe scară, Sergheici îl cuprinse de

umeri pe brigadierul Volodea Gluşkov şi-i strînse mîna. Drept răspuns, simţi o strînsoare energică, prelungă, tinerească.

Afară se opriră cu toţii.

Un marinar cu o valiză mare pe umeri mergea după o călăuză. Valiza era de piele — o piele de culoarea delicată a paiului — cataramele şi încheietorile, ajustate cu precizia capacelor unui ceas de aur, sclipeau la fiecare pas al celui care ducea valiza. Scîndurile lipăiau cadenţat sub picioarele marinarului, împroşcînd noroi. Călăuza mergea grăbită înainte, cu paşi mărunţi, ca să nu-l stingherească.

Sergheici şi comsomoliştii se uitară tăcuţi la valiza care se topea în noaptea albă.

VI. POVESTIRILE BUNICII

Philipp fu cazat în casa karelienei Anfisa Petrovna, bunica Şurei. Căsuţa ei, cu trei ferestre, dădea în piaţa care cobora spre rîu, către locul de transbordare. I se oferi o odaie cu două ferestre şi un colţ mascat de o perdea înflorată, unde se afla un pat încăpător.

Anfisa Petrovna se văzuse silită să ia cu înverşunare apărarea acestui pat şi a acestui ungher faţă de trimişii lui Sergheici care veniseră s-o roage să-l găzduiască pe oaspetele străin. Patul era lipit de peretele din spate al cuptorului şi acest lucru li se păruse cam suspect trimişilor lui Sergheici şi îi făcuse să se cam îndoiască de curăţenia lui. Anfisa Petrovna declară atunci că n-au decît să se care unde poftesc, că ea n-are nevoie de chiriaşi, fie ei şi de „o sută de ori străini". Nu i-a chemat şi nu-i aşa de mare cinstea să-i vadă în casa ei. Iar dacă li se pare că locuinţa nu-i destul de curată, n-au decît să caute una mai de soi. N-are decît Sergheici să-l poftească pe musafir în locuinţa lui de director. Cu droaia lui de copii, o fi mai curat la dumnealui. Ea nu se sinchiseşte de străini, lua-i-ar naiba împreună cu trimişi cu tot!... Cum Anfisa Petrovna nu era nici năzuroasă, nici cicălitoare, ci avea numai simţul dreptăţii, trimişii lui Sergheici, au-

zindu-i argumentele, recunoscură că ungherul de după perdea era tocmai ceea ce aveau nevoie pentru acest musafir rar.

Philipp își scotea lucrurile din valiză. Rostul unora dintre ele nu prea era limpede; totuși, părțile lor de metal, colțurile, plăcuțele, închizătorile, bucățile vîrîte înăuntru, zăvoarele, ca și corpul lor de celuloid, de cristal, de piele sau de mătase străluceau la fel de ademenitor. Trebuie să fie foarte plăcut să ții în mînă aceste lucrușoare; în orice caz — e foarte plăcut să le privești.

Cînd Philipp se duse în bucătărie să se spele, Anfisa Petrovna îl întrebă:

— Să-ți dau, taică, un ștergar sau ți l-ai cărat cu tine?

Philipp van Rossum își cărase ștergarul cu el. Își suflecă mînecile mai sus de cot. Cu mîinile sale păroase și pline trase de cuiul de aramă al spălătorului primitiv pînă îl ridică sus, și-și săpuni mîinile. Îi plăcea să se arate a fi un om ca toți oamenii, fără nazuri sau trufie. Cunoștea bine obiectele simple, necesare în viața de toate zilele și știa să le folosească. Îl înduioșa sărăcia acestor cămăruțe joase, răsuflarea cu miros de lut a vetrei încinse, dușumelele de scînduri. Toate acestea îi aminteau, nu se știe de ce, o căsuță a vînătorilor, pregătită dinainte de vînătorul tocmit pentru primirea oaspeților. Philipp se spălă mult pe față cu apă rece ca gheața.

— Ce frumos miroase săpunul! — spuse gazda. — Îl ai din străinătate?

— Da.

În așteptarea valizei, Philipp avusese timp să se împrietenească cu gazda și acum discuția mergea ușor.

— Și feciorul-meu mi-a adus de mai multe ori din străinătate săpun din ăsta care miroase; îl țineam în lădiță și lădița așa se umplea de mirosul lui, că, și cînd treceai pe lîngă ea, îl simțeai.

— Feciorul dumitale e marinar?

— Nu. A fost pe vremuri, nu mai știu cîți ani sînt de atunci, muncitor la gater chiar aici la fabrică.

Apoi, în timpul revoluţiei, a fost făcut controlor, iar mai pe urmă au început să-l trimeată în Anglia.

— Pentru ce?

— Apăi cînd englezul are ceva de spus împotriva mărfii noastre, îl trimit pe al meu să se certe cu dînşii.

— E comunist?

— Cumunist.

— Demult?

— Păi, încă de pe cînd lucra la fierăstrău, s-a apucat să înveţe carte. „Vreau să învăţ", zicea. Ce să-i faci! Il tot descoseam: „Nu cumva eşti cumunist?" „Nu, zice, mamă, nu te necăji, nu-ţi face griji de pomană." Şi abia mai tîrziu am aflat că era de vreo cinci ani comunist.

Anfisa Petrovna se apropie mai mult de trusa de voiaj deschisă:

— Şi bidonaşul ăsta e tot din străinătate?

— Tot din străinătate.

Philipp intră în odaie şi Anfisa Petrovna aduse samovarul. Brînză dulce, ouă fierte, lapte — asta era cina. Gazda se aşeză de o parte pe un scaun din lemn curbat. Nu era o ființă neastîmpărată. Coatele-i zdravene se înălţau greoi deasupra pieptului, genunchii îi umflau rochia ca nişte bolovani rotunzi, obrazul încă tînăr îi era brăzdat de cutele omului obişnuit să gîndească şi să observe.

— Ai un singur fecior, Anfisa Petrovna?

— Ba trei. Au lucrat cu toţii aici, la fabrică. Da-s ani de zile de cînd s-au împrăştiat care încotro. Cel mai mare e la Leningrad — director, al doilea e pe aici, prin apropiere, pe insula Popov. E militar. Iar cel mai mic nici că mai ştiu pe unde e: a stat şi în Suedia şi la Londra; se duce peste tot unde-l trimit să se ciorovăiască.

— Cel mare e şi el comunist?

— Da. Is cumunişti cu toţii — şi ăl mare, şi ăl mijlociu şi ăl mic.

— Ai mai avut şi alţi copii?

— Am mai avut o fată, dar s-a prăpădit şi mi-a lăsat o nepoţică. Mai întîi a trăit la taică-su, da' el s-a însurat de a doua oară şi ea n-a vrut să stea cu mu-

mă-sa vitregă, a venit la mine. Şi acu' tot la mine stă ; lucrează la depozit, e legătoare.

— Spune-mi, Anfisa Petrovna, o duci bine ?

— Ce a fost rău, a rămas în urmă.

— Cum era viaţa altădată ? Mai grea ?

— Rabdă frigul, rabdă sărăcie, dîrdîie, culcă-te flămînd — iaca viaţa pe care am dus-o noi, ăştia mai bătrîni. Taică-meu avea o luntre, şi eu, de copilă, îl ajutam la pescuit. Uneori, pe ger, mă lua pe mare la pescuit de morun ; îngheţam pînă în măduva oaselor, dar trebuia să stau cu dînsul. Puneam momeala, coboram iarusul [49]) şi iaca aşa-ţi petreceai viaţa în luntre tot punînd momeala şi coborînd iarusul. Uneori îmi crăpa pielea de pe mîini pînă la sînge. Plîngeam, şi lacrimile îmi îngheţau pe obraz. Iar cînd se pornea vîntul...

— Sub bolşevici, morunul se prinde mai uşor ?

— Da' azi, copiii nevîrstnici nici nu mai sînt trimişi în larg.

— Aşadar, n-ai cuvinte bune pentru trecut ?

— In trecut, eram tînără, — zîmbi Anfisa Petrovna, — şi cînd mă gîndesc că acu' dau bătrîneţele peste mine, apăi viaţa de altădată, dacă privesc înapoi, mi se pare aurită. Să fi avut bani pe vremea aceea, m-aş fi bucurat şi eu de viaţă ! Cînd mă duceam la Kem, la iarmaroc, îi auzeam pe tejghetari : pomorocika, pomorocika, uite colea tot ce-ţi pofteşte inimioara !

— Lumea se îmbogăţea uşor pe meleagurile voastre ?

— Unul, numai cu un barcaz, prindea şase sute de puduri de scrumbie ; altul, de cîte ori scotea năvodul, tot gol îl scotea.

Philipp întinse picioarele şi se rezemă de speteaza moale a scaunului. După ce bău un pahar de ceai, îşi mai turnă unul şi umplu din nou ceainicul. Cunoştea bine tot ritualul ceaiului şi se bucura că ştie să-l îndeplinească întocmai ca ruşii. Şi surîsul de mulţumire nu-i părăsea deloc faţa.

— E bună vînătoarea de animale cu blană ? — întrebă el ceremonios.

— Ce nu ştiu, nu ştiu.

— Ei, o fi vorbind doar lumea cum e vînatul...

— Nu știu, taică. Zice lumea că după veverițe trebuie să te duci hăt departe, că cele de prin apropiere au fost vînate cu toatele.

— Da' despre urs ce se spune?

— Ce să spui despre el? Adună untură și-și suge laba sură.

— Inainte de război, nu se afla om pe meleagurile voastre care să nu fi văzut urs.

— Mare scofală!

— Ce, și dumneata, Anfisa Petrovna, ai întîlnit?

— Am întîlnit, taică.

— Și nu ți-a făcut nimic?

— Nimic.

— Va să zică e adevărat că ursul nu se atinge de femei?

— Cum are damblaua. Uneori — nici n-o adulmecă; alteori... La un an după ce m-au măritat, s-au dus nevestele la Șuiostrov, după mure galbene. Tot culegînd mure, numai ce aud că mormăie cineva. Se întorc — și ce crezi? — un urs. Au rupt-o la fugă cu toatele. Una — tare sprințară de felul ei (în sat la noi i se spunea năstrușnica) — a apucat un băț și l-a amenințat. Ursul s-a năpustit la ea și s-a pornit s-o sfîșie. A frămîntat-o ce a frămîntat-o, apoi a acoperit-o cu mușchi roșu și s-a dus. Să fi rămas pe loc, să fi stat nemișcată — n-ar fi pățit nimica, da' ea s-a clintit. Ursul s-a întors și s-a apucat iar s-o tăvălească. Și a chinuit-o pînă a acoperit-o iar cu mușchi și iar a plecat. Nu și-a venit în simțiri decît cînd au adus-o celelalte femei în sat. Cît a muncit-o ursul, ea a avut grija să-și păzească fața — așa că n-a sluțit-o. Dar, uite, pe aici, pe la umeri și aici s-a umflat ca o cocoșată; pe spate l-a jupuit toată pielea, de a făcut-o numai o rană...

Philipp tăcea ca un băiețel. Anfisa Petrovna își șterse buzele cu pumnul:

— Altă nevastă a mers odată pe drumul de pădure. Și tot așa, odată aude că mormăie cineva. Se întoarce și vede un urs după copac. S-a aruncat cu fața la pămînt și a făcut pe moarta. Ursul s-a apro-

piat, a mirosit-o din cap pînă-n picioare şi s-a dus. Ea a crezut că a plecat de tot, s-a ridicat şi a pornit-o iar la drum. Deodată aude că iar pîrîie ceva. Ce să vezi — ursul pe urmele ei, prin pădure, mergea strivind cioatele ce-i stăteau în cale. De data asta, ea nu s-a mai oprit — s-a gîndit că oricum nu-l mai putea înşela. A izbutit doar atît să iuţească pasul din ce în ce mai tare, dar mereu auzea trosnituri de crengi, scîrţ, scîrţ şi gîfîit de dihanie, — ursul nu se lăsa şi pace. Femeia tot căta la el şi el la ea, ba se ridica şi în două picioare, dar de ieşit în drum nu ieşea. Şi a petrecut-o aşa pînă a ajuns la marginea pădurii. Era o femeie frumoasă, tare voinică. A ajuns în sat mai albă ca varul...

Uşa de la bucătărie răsună trîntită cu zgomot, şi se auzi un tropăit voinicesc de picioare. Cineva îşi ştergea tălpile de noroi. Anfisa Petrovna se ridică de pe scaun:

— A venit nepoată-mea.

Dînd la o parte perdeaua înflorată, Şura îşi vîrî capul pe uşă. Obrazul ei, la fel de rumen ca perdeaua, se contopi cu florile, apoi dispăru.

— Hai, vino înăuntru! — o strigă Anfisa Petrovna.

Fata intră, scuturîndu-şi braţele ca după lucru. Odată cu ea, pătrunse în căldura dulceagă de cuptor a odăilor ceva proaspăt, de parcă Şura ar fi venit din ger.

— Ei, ai jucat cît ţi-a poftit inimioara, ştrengăriţo?

Şura cuprinse cu o singură privire toate lucruşoarele străine de pe masă, valiza şi oaspele:

— Am jucat.

— Ei, hai să-ţi dau de mîncare.

Femeile ieşiră.

Philipp zîmbea. Îşi aşternu patul cu un aer preocupat şi fără grabă. Era un pat comod, doar poate cam scurt. Cîndva — e mult de-atunci — în casa din Haarlem, patul lui de lîngă soba cu plăci albastre şi floricele în relief era tot prea scurt. Cînd venea acasă în vacanţă şi se culca vesel în pat, îşi trecea picioarele printre gratii şi măsura dacă ajung la perete. Peretele era cald de la sobă şi era foarte plăcut să-l atingi

cu piciorul gol. Apoi se întorcea pe o parte, își trăgea genunchii pînă sub bărbie și-și ascundea sub plapumă o ureche. Să fie viața aceluiași om, să fie același Philipp care zăcea acum aici, departe, departe, foarte departe de Haarlem, în colțul acesta de lîngă sobă, neștiut de nimeni în lume? Nimeni doar nu știe unde s-a ascuns, în ce desișuri ale Nordului, străbătute de urși, s-a pierdut marele, uriașul, Philipp van Rossum. Iată, el își aduce la gură genunchii goi, cu părul aspru, uscat și își trage plapuma peste urechi. Pleoapele i-au tresărit, s-au plecat, s-au ridicat din nou și au căzut iar, unindu-se ca lipite de o dulce toropeală.

VII. ÎNTREBĂRI

Dis-de-dimineață, Philipp și Șura, sărind de pe o scîndură pe alta, mergeau pe podiștile și rampele de pe terenul vast al fabricii. Șura îi arătă unde se află fabricile de cherestea. Philipp se hotărî să viziteze fabrica cea mare cu șase gatere. Fata se ducea la munca voluntară, la încărcat cherestea.

— Munca asta voluntară e obligatorie? — întrebă van Rossum.

— Nu, — răspunse Șura.

— Prin urmare, ai putea să nu te duci?

— Să nu mă duc? Ce-ar spune băieții?

— Păi, asta zic și eu. Dumneata nu te duci de bunăvoie, ci te supui voinței altuia.

— Altuia? A cui?

— Nu știu a cui. Dar dacă ai avea acum chef să te plimbi, uite, n-ai putea din pricina muncii voluntare.

Șura mergea cu pași mari, cu nasul în vînt. Sprîncenele ba i se încruntau bărbătește, ba săltau ușor în sus.

— Despre ce fel de voință a altuia poate fi vorba? — repetă ea zîmbind. — Păi, băieții singuri au venit cu ideea muncii voluntare.

— Dar înainte de a veni ei cu ideea, n-a fost altcineva?

— Ba da, un om foarte inteligent, — răspunse Șura cu un ton neașteptat de grosolan.

— Dacă dumneata crezi că te duci de bunăvoie, cu atît mai bine... — observă Philipp cu un aer condescendent.

Fata făcu cîţiva paşi fără să-i răspundă.

— Ce să cred sau să nu cred? Îi cunosc bine pe băieţi. N-au să se apuce să mă tragă pe sfoară.

— Minunat, minunat, — gunguri Philipp cu vocea sa de bas.

— Asta se-ntîmplă pentru că la noi lipseşte peste tot mîna de lucru. Pe cînd la dumneavoastră, în străinătate, sînt mulţi oameni fără lucru, nu-i aşa?

— Asta-i cu totul altceva.

— Cum adică? Acolo, muncitorii sînt boieri atît de mari că nici nu se pot asemui cu noi?

Fata asta putea să fie cu adevărat mojică, cu tot farmecul ei, ce-i drept nu tocmai rafinat...

— Mda, da, — îngăimă Philipp, — n-ar fi just să-i numim boieri. Dar nu prea am băgat de seamă să facă pe dracu-n patru ca să plece încoace. Preferă să trîndăvească la ei acasă.

Şura izbucni în rîs.

— Acum, dumneata trebuie s-o iei drept înainte şi eu la stînga... Nu cred că le-aţi da drumul să vină încoace, — adăugă ea cu o voce deodată mai plină şi mai joasă. — Cine ar mai face treabă la dumneavoastră, dacă muncitorii s-ar muta la noi?

Depărtîndu-se în scîrţîitul scîndurilor noi cu care era peticit trotuarul, fata se uită înapoi şi strigă :

— Veniţi să vedeţi cum se încarcă!...

Philipp se opri ca s-o privească din spate. Fireşte, nu era cine ştie ce rafinată, totuşi... dansul ar putea s-o mai şlefuiască şi s-o... cum să zic... mda!

Soarele încălzea aproape ca vara, aruncînd străluciri palide, în resemnarea lui de a se roti domol în faţa orizontului : zi şi noapte, zi şi noapte. Cele mai uşoare adieri erau îmbibate, pătrunse, saturate de răşină. Aroma ei pişcătoare, de terebentină, punea stăpînire pe simţul olfactiv. Philipp închise ochii. Ce nobil, ce frumos, ce falnic e lemnul, ce superioară şi binefăcătoare natură are, ce dulce şi tulburătoare e îmbierea aromei lui! Care altă marfă ar fi meritat să

fie obiectul negoțului unui van Rossum? Cărbunele? Cărbunele a fost și el odată pădure. Petrolul? Petrolul o fi fost și el cîndva tot rășină; prin urmare, tot pădure. Numai cînd pui mîna pe lemn, atingi lumea așa cum a fost creată la început. Toate celelalte nu sînt decît varietăți grosolane ale lemnului. Metalul? A da, metalul. El a pus unealta în mîna omului, e drept, dar omul l-a transformat în armă, în moarte. Izvorul civilizației este lemnul. Lemnul înseamnă un acoperiș, foc, plăcerea odihnei. Minereul de fier înseamnă violență, lanțuri, gratii de închisoare, mașini care-l înăbușă pe om. Tot ce are omul nevoie pentru fericirea lui poate fi făcut din lemn. Metalul încătușează viața. Cu cît extracția lui se mărește, cu atît planeta noastră devine mai mohorîtă. Nefericiții — deplînge Philipp omenirea — care, ca o ființă oarbă, ca o cîrtiță vrednică de milă, scormonește în adîncuri ca să caute minereuri, cînd aceste adîncuri îi dăruiesc din belșug și fără nici o greutate seva condensată a puterii pămîntului — lemnul, pădurea — adăpost somptuos și pletos, proteguitor al tuturor vietăților.

— Bietul Lodewijk! — oftează Philipp. — Sărmanul și deșteptul meu frate!

Se apropie de fabrică, și reflecțiile lui abstracte coboară pe pămînt. Aude cîntecul melodios al fierestraielor și țăcănitul îndepărtat al gaterelor care parcă se iau la întrecere.

„Firește și metalul e bun la ceva atunci cînd apare ca slugă a lemnului," se gîndește Philipp mișcîndu-și buzele groase, de parcă ar gusta aerul și ascultînd atent melodia ferestraielor.

— Solomoni! Solomoooonii! — strigă țăranul de la transport, plin de rumegușul care-i cade de pe umeri, de pe barbă și de pe căciulă, ca vata de pe un Moș Gerilă. Flutură cu mîna lui mare, gălbejită, băițuită de muncă: — Hai, solomoni, diavoli! Dați-i drumul! De ce faceți zăpoare?

Ascuțită ca un ac, vocea unei fete străpunge văzduhul:

— Dă-i tu drumul! Aici nu se poate trece!...

Sus, deasupra capului lui Philipp, manevrează

vagonetele cu deşeuri de la gatere: şipci lungi care se frîng uşor şi ale căror capete atîrnă în faţa si în urma vagonetelor ca nişte cobiliţe ce se leagănă în vînt. Cu braţele proptite în grămezile de şipci şi apăsînd cu tot corpul pe încărcătură, femei şi fete împing vagonetele — poartă tulpane albe, strîns înfăşurate pe cap ca să le apere de rumeguş, caţaveici, bluze, bundiţe, fuste pînă la genunchi, cionapi scurţi de lînă groasă legaţi mai sus de pulpe cu şnurulețe, cu capete de frînghie, cu ce a dat dumnezeu, lăsînd să li se întrevadă o dungă albă, strălucitoare, de piele goală. Ele sînt „solomonii" — numele cel mai des pomenit în fabrică — muncitoarele de la vagonete, forţa vie care eliberează fabrica de deşeuri, de acest dăunător acid carbonic care trebuie eliminat pentru ca organismul să poată trăi mai departe.

— Solomoni! — strigă furios Moş Gerilă şi vîntul îi zboară mîngîios de pe umeri dîre de rumeguş albe, uşoare, care se spulberă ca fumul.

Philipp urcă sus de tot, spre ieşirea din fabrică. Gemetele, ţipetele, urletele, strigătele de bravură, vesele, alarmate sau furibunde ale fierestraielor circulare caută să se acopere unul pe altul. Scîndurile scurte, duse de transportoare, aleargă luminoase spre mesele de sortare. Pentru mobilitatea şi uşurinţa lor au fost botezate alintător „lemnişoare" şi ca pe nişte lemnişoare le aruncă de pe curelele transportorului fetele de la sortare.

Planşeurile secţiei, fiecare proeminenţă a pereţilor lungi sînt împodobite cu cocoaşe şi cute de rumeguş ce par un înveliş de zăpadă călcat, gofrat de răbufnelile vîntului.

Muncitorii de la fierestraiele circulare, cu mănuşi necăptuşite, cu un deget, din pînză groasă, cîntăresc dintr-o aruncătură de ochi şuvoiul plutitor de scînduri; o singură mişcare şi scîndura zboară de pe cureaua de transmisie pe maşină, e lipită de fierăstrău şi un evantai de rumeguş se ridică în aer scîncind disperat, iar scîndura scurtată porneşte mai departe pe altă curea.

Hainele lui Philipp — pardesiul fin cu pătrăţele cafenii aproape invizibile şi pălăria liliachie — par negre şi nemişcate în mijlocul spinărilor şi capetelor muncitorilor învăluiţi de pătura mişcătoare, uniform de albă a rumeguşului. Praful alb ca zăpada se lasă încet pe umeri şi pe mîneci, steluţe ascuţite de rumeguş răcoresc obrazul. Philipp apreciază calitatea muncii pe care o cunoaşte aşa cum cunoaşte un cartofor pachetul de cărţi de joc: după superioritatea culorilor, după importanţa figurilor. Vede transportoarele care plutesc în întîmpinarea fluxului de producţie. Le ghiceşte imediat rostul: ele duc rumeguşul la cazanele centralei instalaţiei cu aburi, ele alimentează cu foc inima întreprinderii. Singurul lucru pe care nu-l ştie este că aceste transportoare au fost poreclite în bătaie de joc „gîndaci“ şi că se află sub observaţia neobosită a „gîndăcarilor“ — preoţi ai focului care în pachetul de cărţi al lui Philipp corespund cel mult la un doi sau trei de cupă, culoarea inimii. Dar nu-i vorba de cuvintele „gîndăcari“ sau „solomoni“! Ochiul lui Philipp descoperă numaidecît că cineva nu face faţă evacuării şipcilor. Ele se înalţă ca nişte munţi de-a lungul pereţilor, oamenii le aruncă grăbiţi în sus, ele alunecă, se rostogolesc înapoi la poalele munţilor, cad peste călcîiele muncitorilor de la circulare, îi înghesuie, îi lipesc de maşini, şi lupta care se încinge între oamenii stîngaci şi deşeurile de lemn şi mai stîngace riscă să se sfîrşească cu capitularea catastrofală a omului. Philipp rămîne împietrit. Cea mai importantă regulă de organizare a producţiei nu este respectată. E ca şi cum, la o fabrică de chimicale, rezidurile de clor, în loc să fie evacuate prin coşuri afară, ar fi lăsate să otrăvească nestînjenite aerul din secţii. Cum se poate admite aşa ceva? Philipp ridică din umeri: fireşte, faimosul *nicevo* *) rusesc, cunoscut de o lume întreagă, e în acţiune!

Ridică picioarele cu prudenţă şi, legănîndu-se, îşi urmează drumul mai departe, sprijinindu-se, pentru

---

*) Nu-i nimic (în limba rusă). (N. trad.)

mai multă siguranță, cu două degete de șipci. Rumegușul umed i se lipește numaidecît de mănuși. El își scutură degetele cu gestul cu care se sărează mîncarea.

Ajunge, în sfîrșit, la creierul fabricei și se oprește pe platformă, în fața ușii întredeschise a cabinei controlorului. Este un punct de observație foarte comod. Dar apare controlorul. Are barba piperată cu rumeguș și nasul călărit de o pereche de ochelari înguști, demodați, reparați cu un capăt de sfoară groasă. Își mută cu grijă ochelarii pe frunte și se uită fix la Philipp.

— Bună ziua, — spune van Rossum, deși în uruitul și clocotul gaterelor nu se aude nici un cuvînt...

Controlorul continuă să-l cerceteze pe oaspe cu privirea. Philipp scoate din mănușă biletul de liberă trecere. Ochelarii se mută din nou pe nas. Totul e în perfectă regulă. Biletul de liberă trecere își reia locul în mănușă. Controlorul se retrage pe jumătate în cabină și se uită de acolo lung după Philipp; ochelarii îi stau iar pe frunte.

Se vede imediat că spatele cu pricina nu-i un spate oarecare. Are greutate în viață. Și un soi de solidă încredere în sine. E impecabil alcătuit. Nici o cută. Umerii sînt ca turnați: n-au nevoie nici de căptușeală, nici de pernițe — sînt drepți și egali ca brațele unui cîntar. Oase, mușchi de dimensiuni potrivite, grăsime atît cît trebuie, apoi arta convingătoare a croitorului care a știut să scoată în vileag însușirile naturale ale umerilor, ale omoplaților, ale spatelui, ale acestui spate care nu este simplu; nu, nu, nu-i defel simplu — controlorul vede asta foarte bine, controlorul înțelege asta foarte bine.

Și apoi e clar: n-a venit un amator, nici un curios. A venit un cunoscător. Și nu e nici șef, nici organizație obștească, nu e nici măcar controlor, ci — un străin. Chiar dacă ar rămînea acolo nemișcat, fără să clipească, o săptămînă încheiată, chiar dacă rumegușul l-ar troieni pînă peste cap, tot ar fi limpede ca lumina zilei că omul acesta, acoperit de noianul de rumeguș, e un străin, că e un om care vede altfel lu-

crurile. Şi controlorul se uită lung la spatele acesta plin de importanţă.

Philipp van Rossum observa. Buza inferioară, cărnoasă, îi sta bleojdită. Philipp van Rossum privea ca prin crăpătura unei cortine care se dădea de o parte prea încet şi parcă fără voia ei. Amănunte minuscule se adunau, alcătuind o privelişte foarte cunoscută şi totuşi — nu se ştie prin ce — inexplicabilă.

Zguduind cu zgomot clădirea, gaterele despicau buştenii în scînduri.

La gaterul din capăt lucra Senea Erşov — la vîrful buşteanului, şi Ermolai — la capătul lui gros. Senea ţinea în mînă o ţapină şi avea pe cap o şepculiţă întoarsă cu cozorocul la spate, semănînd din faţă cu un basc, datorită, ce-i drept, numai conturului şepcii, fiindcă la culoare era mai deschisă decît rumeguşul. Buşteanul se tîra în cadru, intra sub pînzele care săltau de sus în jos. Cînd cadrul înghiţea aproape pînă la capăt buşteanul, iar rădăcina lui uriaşă, trăindu-şi ultimele clipe, tresărea, lăsîndu-se în voia fierestraielor, atunci, de sub el, ieşeau vagonetele. Pe unul din ele, ca o figurină pliantă, sărea lunganul Ermolai şi trăgea de frînghia pîrghiei aşa cum conducătorul de tramvai trage de semnal. Pîrghia arunca parcă în joacă pe vagonete un nou buştean adus de transportor. Şi, în clipa aceea, treaba pe care o făcea muncitorul de la capătul cel gros al butucului devenea o artă. Ermolai cuprindea cu o singură privire a ochilor săi negri buşteanul de la vîrf la capătul cel gros cu repeziciune aproape insezisabilă — aşa cum îşi cercetează puşcaşul arma — şi mişca uşor degetele întinse la dreapta sau la stînga. Senea prindea din zbor rafinata comandă. Dacă buşteanul trebuia întors spre el, băiatul îl apuca de vîrf cu un fel de ţapină — o pîrghie ascuţită de oţel care seamănă cu un uriaş ciocan cu crestătură. Dacă se cerea o mişcare în afară, Senea punea mîna pe drugul de fier. Şi nu-şi lua ochii de la Ermolai, dînd urmare celor mai infime gesturi ale lui. Aşa, corectînd poziţia buşteanului, căutînd să-l aşeze cît mai bine în raport cu pînzele, văzînd dinainte fie-

care scîndură care trebuie să iasă din buştean, încărcătorii de la gater îl duc cu vagonetele la gater şi pînzele se înfig în vîrful lui de îndată ce reuşesc să străpungă, obosite, capătul gros al buşteanului precedent. În asta şi constă arta principală a acestei munci: a face ca vîrful unui buştean să se proptească de capătul gros al celuilalt, să nu rămînă goluri între buşteni, fierestraiele să nu taie în aer, buşteanul să fie interminabil... Ei şi? Această pricepere au avut-o muncitorii de la gatere şi altădată, de cînd lumea. Ce era de mirare că Ermolai şi Senea lucrau bine? Singura întrebare care îl preocupa pe Philipp era *de ce* lucrează ei bine, şi căuta în îmbrăcămintea lor, pe figurile lor, în privirile cu tîlc ce şi le aruncau, în înclinările pline de înţeles ale capului, fie şi numai o aproximativă explicaţie nouă a unor fapte destul de vechi şi destul de bine cunoscute.

Deodată, culorile şi figurile cărţilor de joc ce-i erau cunoscute lui Philipp începură să se amestece şi să-şi piardă fizionomia.

Se întîmplase ceva la care trebuiau să se aştepte din clipă în clipă: maşinile de la celălalt capăt al fabricii au fost blocate de deşeuri. Muncitorii de la gatere dădeau din mîini parcă spunînd: stai, opreşte! Gestul acesta disperat ajunse pînă la Senea Erşov şi acesta îi făcu semn lui Ermolai: opreşte, destul!

Philipp se aştepta să-i vadă pe muncitori că se scarpină la ceafă, scuipă şi se aşază pe buşteni să mai stea de vorbă.

Într-adevăr, Senea Erşov îşi roti privirile pe duşumea, de parcă ar fi vrut să aleagă un loc unde să scuipe, şi-şi duse mîna la şapcă, ca şi cînd ar fi avut de gînd să se scarpine la ceafă. Dar, desigur, aceste mişcări nu erau decît o rămăşiţă a trecutului şi îmbrăcau azi altă formă. Senea îşi răsuci voiniceşte şapca în jurul capului pînă cînd cozorocul îi ajunse în faţă şi se uită belicos la gaterul vecin. Acesta funcţiona fără întrerupere; buşteanul intra în el tremurînd şi mugind.

În faţa gaterelor, pe o platformă goală, se afla o persoană care atrase imediat atenţia lui Philipp. Era

o femeie în vîrstă, care trona pe un scăunel comod la o bizară depărtare de locul unde lucrau ceilalţi, avînd poziţia unui judecător sau, poate, a unei pedagoge. Un preş îi învelea picioarele. Sculîndu-se, ea ridica braţul subţire în sus şi — exact ca o profesoară — scria ceva cu cretă pe tabla neagră ce se afla la spatele ei, în dosul scaunului. Apoi, reluîndu-şi locul, îşi învelea grijuliu genunchii cu preşul şi îşi lua un ziar.

Cu şapca dată pe ceafă, Senea Erşov se repezi spre această pedagogă. Descifră cu luare aminte beţişoarele şi liniuţele trase cu grijă pe tabla neagră şi se dădu înapoi, mlădios, calculat, de parcă s-ar fi pregătit pentru un salt grozav.

Gălăgia înghiţi în întregime dialogul care urmă între ei, dar după mimică, după gesturile de apărare ale pedagogei şi cele de atac ale lui Senea, Philipp ghici duetul ca la o pantomimă.

— Citeşti ziarul, hai? — strigase probabil Senea, uitîndu-se printre gene la pedagogă. — Foarte frumos! Iar ai trecut cu un buştean mai puţin la gaterul nostru, hm?

— Pardon, — urlă pedagoga, rămînînd dealtfel absolut calmă şi ţipînd numai fiindcă o silea zgomotul. — Am notat exact atît cît aţi lucrat.

— Păi, atunci cum se face că sîntem numai cu trei buşteni înaintea lor cînd am fost tot timpul cu patru înainte? — întreabă Senea, arătînd ameninţător spre gaterul vecin.

— Dar gaterul vostru stă, — obiectează cu nevinovăţie calculatoarea, aplecînd capul pe o parte şi depărtînd braţele.

— Văd şi eu că stă! Dar, de cînd stă, gaterul lor n-a terminat nici un buştean!

— N-a terminat, dar îl termină! Şi eu notez.

Instinctele adormite se trezesc în sufletul lui Senea Erşov şi el îşi varsă focul cu un scuipat care ridică de jos un vîrtej de rumeguş. Senea aleargă la controlor şi se alătură lui Ermolai care are o misiune diplomatică dificilă.

— Vezi tu, — îi spune Ermolai controlorului, — avem iarăşi timp morţi — şi nu din vina noastră.

— Afurisiţii aceia de solomoni! — trînteşte Senea fără ocolişuri. — Ne strică indicii. Noi...

— Stai! — îl opreşte Ermolai, fulgerîndu-l cu privirea ochilor săi de ţigan. — Acuşi trebuie să schimbăm comanda, nu-i aşa?

— Au mai rămas vreo zece buşteni, — cîntăreşte prudent controlorul şi ochelarii îi lunecă peste cifrele din listă.

— Cît timp stăm de pomană, spune să schimbe dimensiunile, să facem totodată...

— Trebuie să isprăviţi mai întîi comanda.

— Lasă că o isprăvim noi, găsim noi vreme; astea-s fleacuri. Gîndeşte-te şi tu: nu-i păcat de timpul pierdut? Acum stăm, apoi o să lucrăm o jumătate de ceas şi, pe urmă, o să trebuiască să schimbăm dimensiunile, deci iar o să stăm...

Ermolai atinge delicat mîneca controlorului:

— Hai, spune-i gateristului, da?

În clipa asta, un muncitor dă buzna înăuntru strigînd: „Dă-i drumul, porneşte gaterul! Au isprăvit!"

Ermolai şi Senea se reped la gaterul lor.

Sprîncenele stufoase ale lui Philipp s-au ridicat în sus şi au încremenit aşa.

Dar lucrul nu ţine mult. Transportorul care aduce buştenii la gater vine gol. Ermolai fuge din secţie. E limpede că Senea ar da fuga după tovarăşul lui, dar nu-l lasă gaterul şi el îşi suceşte pe cap şapca, ba cu cozorocul la ceafă, ba pe o ureche, ba pe frunte — timpii morţi îi pîndesc din nou inevitabil.

Philipp intră în cabina controlorului. Cabina atîrnă în aer, în vîrful unei coaste line, la a cărei poale se întinde bazinul. Ca în munţi, oamenii din bazin par mici şi încovoiaţi. Ei se balansează caraghios cu ţapinele în mînă pe buştenii care plutesc în bazin şi seamănă cu nişte acrobaţi pe sîrmă. Descurcînd şi răsucind buştenii, ţapinarii îi împing prin trecători spre transportorii care lunecă fără sfîrşit în sus. Scînteind de apă la soare, buştenii de pin de un galben sîngeriu

își înalță pe neașteptate vîrful și, ridicîndu-se puțin, urcă într-un șir ascultător, ciudat, dealul spre fabrică.

Lucrează însă numai două transportoare. Cel de al treilea urcă gol. Prin fereastra lată a cabinei controlorului, se vede chipul lui Ermolai. Cu mîinile pîlnie la gură, țipă spre bazin. Senea îi vine în ajutor, țipă și el și amenință cu pumnul. Țapinarii își agită țapinele și forfotesc în trecătoare, împingînd înlături buștenii care alcătuiesc zăporul.

Philipp își ia ochii de la Ermolai și de la Senea. A studiat destul această pereche. Ar fi mai curios să afle numai niște fleacuri : poate — cum este plătită munca lor, poate — pentru ce se dau peste cap băieții ăștia, asudînd pe lîngă gatere ? N-ar strica dacă Sovietele ar renunța la aceste gatere antedeluviene și le-ar înlocui cu fierestraie-panglică. Dealtfel, ce rost ar avea pentru Soviete să economisească nenorocitele acelea de nouă la sută pierdere la rumeguș, dacă, în general, este vorba de tăierea lemnului străin ? Lemn străin... poate — dar e lemnul nostru, lemnul van Rossumilor... lemnul lui Philipp... o, o !

Controlorul răspunde prudent la întrebările străinului. Pentru orice eventualitate, a luat din cui și a pus cu fața în jos lista de comenzi ale cărei colțuri sînt înnegrite de muște.

Precauție inutilă ! Pentru Philipp nu există secrete. Își dă seama că se execută o comandă engleză ; dealtfel și un copil știe că principalul client aici este englezul. Dar nu asta îl interesează pe van Rossum. Ah, pe el în general nu-l interesează nimic !

Părăsește grăbit fabrica.

Ce aiureală i-a îndrugat controlorul ! Auzi dumneata, cică, aici fieștecine știe că nu muncește pentru stăpîn, ci pentru el personal. Ce va să zică pentru el ? Chiar dacă muncitorul acela lung de la circulară are să taie cu o sută de butuci mai mult, tot cu pantaloni rupți are să rămînă ! Problema producției... Hm... Problema pantalonilor și a stomacului...

Philipp grăbește pasul. În urma lui, stîrnind ecoul și tresărind, răsună un strigăt tărăgănat :

— Solomooonii ! Solomooo...

Depozitul s-a liniştit.

Pudrat de nori străvezii, cerul atîrnă simplu ca un văl de stambă. Nenumărate sînt acoperişurile stivelor de scînduri ce alcătuiesc străzi, ulicioare, pieţe. De pe dealul pe a cărui coastă şerpuieşte o linie ferată îngustă, planul oraşului încremenit se vede ca în palmă — canale cu apă verzuie, cabine suspendate deasupra lor, poduri, viaducte.

Cu cît te apropii mai mult de mare, cu atît liniştea e mai mîngîietoare, drumurile mai singuratice şi pînă la urmă muţenia cuprinde această Veneţie a lemnului.

Philipp îşi aduce aminte de ultima lui călătorie în Italia. A stat la Veneţia cu Helena, fericit de extazul fetei care abia începea să devină conştientă că e o răsfăţată a soartei. Au făcut baie la Lido, au vizitat pe suflătorii de sticlă din Murano, unde Helena şi-a comandat o lustră de cristal fumuriu-acuamarin, ca apele Mării Adriatice, au colindat prin Burano, orăşelul acela care seamănă cu un decor vechi de teatru, şi Helena şi-a cumpărat o mulţime de dantele subţiri ca pînza de păianjen. Lustra a sosit la Amsterdam prea tîrziu, cînd nimeni nu mai avea nevoie de ea, după moartea Helenei, şi zace undeva — în garaj, pare-se — nedespachetată, în lada ei cu talaj. Dantelele le-a luat Maria Krieg, mare amatoare de lucru de mînă. Tot ce amintea de Helena a fost treptat scos din casa de la Amsterdam, a rămas neatins numai dormitorul ei care prin prerogative speciale a devenit un fel de muzeu, sau poate o reprezentanţă exteritorială a lumii celeilalte, cunoscută numai prin neîndurarea ei. Ceva mai puţin, dar tot atît de material amintea de Helena vaporul care-i purta numele şi care aştepta acum să fie încărcat în rada din Soroka, prea îndoliat de fapt pentru un nume atît de diafan şi altădată atît de fericit — Helena! Dacă ar fi trăit, Philipp ar fi adus-o aici, în nordul Rusiei şi i-ar fi arătat cît de bogat este acest popor sărac, cît de iscusit poate fi cînd vrea şi cît de mult greşeşte dispreţuindu-ne pe noi, Europa Apuseană. Ar fi fost o lecţie concretă de istorie, Helena ar

fi cunoscut Rusia revoluţionară. Cui în afară de Helena i-ar fi putut împărtăşi cunoştinţele sale despre această lume a ciudăţeniilor, reflecţiile în legătură cu ea, şi cine în afară de Helena ar mai fi putut să trezească în sufletul lui sentimentul duios şi mîndru pe care-l provoacă în sufletul unui tată o fiică tînără şi frumoasă, sentimentul că locul lui e lîngă ea.

Philipp ar fi condus-o de-a lungul canalului, spre mare, pe trotuarul din lemn de pin, prin faţa stivelor uniforme de scînduri care se înalţă aidoma căsuţelor din poveste — fără uşi şi fără ferestre. S-ar fi plimbat împreună la mare, o mare atît de puţin asemănătoare cu acelea pe care Helena avusese prilejul să le vadă. I-ar fi arătat cum luîndu-se la întrecere cu olandezii care-şi seacă mările, aici dimpotrivă, se făureşte un teritoriu pe apă. Ar fi aşezat-o uite, pe locul acesta şi ar fi privit împreună cum din înălţimea dealului ce se prăvăleşte în apă sînt aruncate în jos deşeurile — cojile, lăturoaiele şi şipcile — cum sub formă de surcele ce se frîng în drum, lemnul se rostogoleşte în mare şi apa îl înghite treptat, cum îngrămădindu-se în cantităţi uriaşe şi coborînd la fund, lemnul făureşte uscatul. Maluri de lemn, ridicate din apă, întărite de cantităţi de lemn din ce în ce mai mari ar putea fi netezite, tăiate, consolidate şi atunci ele s-ar împotrivi mării ca stîncile, care ţin uşor piept fluxului celui mai puternic. Pe uscatul acesta înfiripat din lemn şi care pătrunde tot mai mult în mare, creşte necontenit acest oraş mort de cherestea, oraş de poduri, de stive, de viaducte, această Veneţie pe care — vai ! — Helena n-a apucat s-o vadă.

Dacă ar fi trăit, Philipp ar fi intrat cu dînsa în cabina suspendată deasupra canalului şi ar fi fumat cîte o ţigară, scuturînd scrumul în butoiul cu apă sau pe duşumeaua îmbrăcată cu tablă şi admirînd prin ferestruică perspectiva nemişcată, de chihlimbar, a depozitului. Cabina e fixată pe doi stîlpi groşi înfipţi ca o furcă în chei. In caz de incendiu, stîlpii sînt tăiaţi pe loc cu toporul şi construcţia cade în canal. Pătrunzînd adînc prin aceste canaluri, în oraşul de cherestea, marea face serviciul de pompier.

Philipp azvîrli deodată mucul în apă. Singurătatea îl neliniştea. Se uită de jur împrejur. Conducîndu-şi în închipuire însoţitoarea prin oraşul mort, el o numise Helena, dar — ciudat — cu aceeaşi curiozitate uimită cu care-şi aducea aminte că îl asculta fata lui, îl asculta şi Klavdia Andreevna. Era o visare stearpă şi cam caraghioasă ; Philipp făcu o sforţare ca să privească lucrurile din jur cu ochii lucizi.

Începu să cerceteze cu atenţie stivele. Marfa era păstrată în condiţii bune, era fără cusururi şi de bună calitate, aproape nicăieri nu vedeai albăstreală, scîndurile aveau o culoare trandafirie dulce, şi aroma de răşină te îmbăta uşor ca mierea de prisacă.

Zări în depărtare o mulţime de oameni trecînd în lanţ negru podul. Sunetele marşului abia ajungeau pînă la urechile lui, apoi crescură şi pe loc slăbiră pînă nu se mai auziră decît nişte şuşoteli. Philipp ocoli în zig-zag stivele. Oamenii care munceau se vedeau acum mai bine. Philipp ieşi din nou la mare.

Pe chei se încărcau pontoanele. Oscilînd la fiecare pas al hamalilor, scîndurile pluteau deasupra scării. Apropiindu-se, Philipp desluşi de la prima privire pe muncitorii de profesie. Aceştia ridicau pe umărul lor drept cîte două scînduri-deals[50]) deodată, puneau dedesubt o perniţă de piele, le potriveau în aşa fel ca centrul de greutate să cadă pe spate, şi porneau fără să se grăbească, armonizîndu-şi fără nici o sforţare pasul cu legănarea lină a capetelor de scîndură. Înainte de a lepăda povara, lăsau capătul din faţă în jos şi se eliberau de ea ĉinchindu-se uşor şi repede, iar scîndurile cădeau unde trebuie, parcă lipite una de alta. Muncitorii se înapoiau apoi agale, odihnindu-se şi calculîndu-şi cu grijă fiecare mişcare.

Muncitori din ăştia erau puţini, se pierdeau în mulţimea animată şi în aparenţă dezordonată a voluntarilor. Pretutindeni, departe, pe stivele pe jumătate desfăcute, pe chei şi pe pontoane, forfoteau şi se înghesuiau oameni. În cea mai mare parte a lor erau tineri, adolescenţi, flăcăi şi fete. Munceau doi cîte doi, fiecare apucînd de cîte un capăt al scîndurilor-deals, iar la mers oscilaţia scîndurii îi făcea să greşească pasul, şi

se clătinau și pierdeau din viteză. Ca să poată da jos scîndurile de pe umeri trebuiau ajutați și asta lua iarăși timp, în schimb voluntarii se întorceau fuga înapoi, veseli, rîzînd și chiuind. Era mult zgomot, gălăgia aceasta care prindea și mîna lumea din spate era dobîndită cu cel puțin tot atîtea eforturi ca și treaba. În jurul stivelor pe care controlorii umblau cu cîrligele în mînă, tineretul trecînd la rînd după încărcătură, cînta tare, iar vocile de alto ale fetelor străpungeau melodia cu note ascuțite. Deodată răsună fanfara de trompetiști, țipînd pe mai multe voci din gîtlejul ei de aramă.

„Veșnică sărbătoare!" gîndi Philipp uitîndu-se la steagurile așezate în fața muzicanților. Se opri lîngă cabina stivatorului. Chiar în fața lui se isprăvea — după toate regulile stivuirii — încărcatul unui ponton cu scînduri de prima calitate. La margine, două fete așezau scîndurile. În una din ele, Philipp o recunoscu imediat pe Șura.

Mînuia scîndurile cu îndemînare, se vedea limpede că nu le așeza pentru întîia oară. Părul îi ieșea de sub tulpan, și-l vîra la întîmplare înapoi, dar de îndată ce se apleca să ia o altă scîndură, șuvițele țîșneau din nou de sub basma. Ai fi zis că jocul acesta cu părul îi făcea plăcere, părea că-și dă seama că îi stau bine cozile și nu izbutea să și le bage cum se cade sub tulpan. Oboseala n-o răzbea, nu se pierdea cu firea, nu poza, se purta ca un om obișnuit cu multe, iar fata care lucra alături căuta să nu rămînă în urmă, așa cum caută elevii sîrguincioși să nu rămînă în urma celor mai în vîrstă.

Stivatorul se apropie de Philipp și rămase lîngă el. Îndopîndu-și cu degetele pipa cu mahorcă, se uita și dînsul la Șura.

— Lucrează foarte bine, — spuse Philipp.

— Astea sînt de la depozit, — răspunse stivatorul cu voie bună. — Le-am pus la încărcare, în brigăzi.

— Nu știu însă să transporte scîndurile, — continuă Philipp.

Stivatorul își astupă gura cu pipa și începu să scotocească prin toate buzunarele ca să-și caute chibriturile.

— Nu se putea să angajați hamali de meserie?

— Pretutindeni e de lucru berechet. Lumea caută unde e mai bine.

— Argații nu fug de la un stăpîn bun, — rosti sfătos Philipp.

— Așa e. Dar ce folos? Azi așteaptă odată și jumătate atîtea vapoare cît anul trecut. Încarcă, cum știi...

Stivatorul amuți deodată și se repezi înainte. Țipătul speriat al unei femei se înălță în aer și se stinse. Stivatorul alerga spre pasarelă. Philipp văzu pe ponton oamenii sărind peste scînduri și dînd fuga ca să ajungă mai repede la Șura.

Fata zăcea pe spate, cu un picior îndoit dedesubt, și celălalt strivit de capetele scîndurilor. Fața îi era acoperită de o șuviță groasă de păr iar brațele întinse înlături.

Se năpusti și el aproape alergînd spre ponton. Dar tineretul care se înghesuia la scară îl îmbrînci îndărăt, spre mal. Din toate întrebările, țipetele și agitația aceea plină de disperare, nu putea pricepe ce s-a întîmplat. Toată lumea repeta numele Șurei, se știa că Șurei i s-a întîmplat ceva, ceva poate ireparabil, groaznic, dar ce anume — nu știa nimeni.

Un vals melodios începu atunci să se legene deasupra mulțimii, suflat cu inimă de helicorni și parcă într-adevăr creat pentru ca scîndurile-deals să poată fi mai ușor purtate în sunetele lui Dar peste o clipă, o droaie întreagă de oameni se repezi spre fanfară fluturînd brațele și țipînd. Valsul se stinse treptat prelungindu-se trist în oftaturile fără rost ale saxhornilor. Oprirea muzicii servi ca un neașteptat semnal de alarmă: pe chei, lîngă stive, oamenii își părăseau lucrul și alergau de pretutindeni să se alăture mulțimii de pe ponton. Vestea nenorocirii se răspîndi cu iuțeală și lumea discuta cu aprindere dacă Șura a fost omorîtă sau numai rănită, deși nimeni nu știa încă ce i s-a întîmplat. Oamenii săreau de pe zid de-a dreptul pe bordul pontonului și alergau peste scînduri

spre locul accidentului. Se auziră strigăte prevenitoare, cineva luînd frînele în mînă cerea stăruitor să se facă ordine.

In sfîrşit, lumea începu să se împrăştie, să se potolească. Şura fu ridicată pe scară. O duceau doi bărbaţi iar o fată care mergea în urmă îi susţinea capul. Părul încleiat de sînge îi acoperea o parte a feţei. Fu dusă în cabina stivatorului şi culcată pe bancă. Plîngînd şi ştergîndu-şi lacrimile, prietenele ei barară uşa hotărîte să nu lase pe nimeni înăuntru.

Philipp ar fi vrut să vină în ajutor cu un sfat, să intre în cabină. Dar fetele îi declarară tăios că în afară de medic nu va intra nimeni! Află cu acest prilej că cineva apucase să şi trimeată la farmacie şi că agenta sanitară, din comsomol, va spăla rana şi o va pansa pe Şura.

— Dar cel puţin mai trăieşte încă? — întrebă Philipp cam jignit.

— Deocamdată trăieşte, — răspunse stivatorul, îndesîndu-şi iar cu toate puterile pipa cu tutun. Comsomoliştii, înconjurîndu-l din toate părţile, cereau să le explice cum s-a petrecut accidentul, că doar văzuse tot.

— Uite aşa. Ca să vedeţi că nu trebuie să faceţi pe grozavii! — spuse el încet. — Dacă nu te pricepi să faci o treabă — ascultă pe alţii. Pe cînd voi, vi se vorbeşte, ori nu vi se vorbeşte, totuna... Iaca, au vrut unii de-alde voi să se grozăvească, au azvîrlit scîndurile de pe umeri că, de, ce, noi sîntem mai prejos ca hamalii? De ce să mai aşteptăm ajutor! Şura tocmai atunci s-a aplecat şi capătul scîndurii a lovit-o drept în cap...

Philipp ieşi din mulţime. Şi pe tot lungul parcursului prin depozit, toţi cîţi îi ieşeau în cale se arătau alarmaţi de accidentul Şurei. In colonie, întîlni o femeie care alerga în mijlocul străzii bălăbănindu-şi anevoios braţele, încercînd în felul acesta să-şi uşureze fuga, grea şi neobişnuită pentru ea. Şalul cu ciucuri care se balansau îi căzuse pe umăr, fusta largă şi cu multe creţuri, croită după moda veche, îi sălta şi tremura pe şoldurile imense. Philipp o recunoscu

pe Anfisa Petrovna. Ea nu-l văzu. O urmări cu privirea pînă dispăru după colț.

Ajunse încet acasă, la noua lui locuință de pe malul Vîgului. Ușa era închisă numai cu zăvorul, dar fără lacăt, așa că putea să intre înăuntru. Se aplecă să nu se lovească de ușciorul scund, cînd un băiețel cu cravata roșie la gît și cu obrajii rumeni și bucălați se apropie în fugă de el și, după ce trase cît putu aerul în piept, îi zise dintr-o suflare:

— Dumneavoastră sînteți străinul olandez care șade în gazdă la mătușa Anfisa? Mi s-a spus să vă transmit asta de la birou!

Și piciul îi întinse un plic roz, mititel, făcut din hîrtie de afiș. Philipp se scotoci prin buzunare, cercetă cu de-amănuntul obrajii și cravata micuțului și spuse:

— O clipă.

— Aștept, — răspunse cu un aer indiferent băiatul.

Van Rossum desfăcu plicul și dădu peste două telegrame, cu aspectul lor sărăcăcios cunoscut.

— Mulțumesc, poți pleca, — zise el privind din nou cravata roșie.

— Imediat. Spuneți-mi, sînteți un olandez adevărat, sau numai așa?

— Numai așa.

— Așa...

— Și dacă aș fi olandez adevărat, ce-ar fi?

— Pînă acum n-am văzut decît un singur olandez. Cel mai mult am văzut englezi. Apoi norvegieni. Apoi nemți. Am văzut și trei străini americani albi. Un mulatru. Asta înseamnă juma-juma, de la un alb și o femeie neagră sau invers înțelegeți? N-am văzut nici un negru...

— Prin urmare nu-s bun pentru colecția ta?

— Nu e vorba de un joc, — spuse băiatul sever. — Vreau să studiez tot felul de popoare străine.

— Nu-ți pot fi de nici un folos. Nu sînt nici măcar „invers"...

— Asta văd și eu, — mormăi cu și mai multă severitate puștiul, — sînteți un burjui.

Philipp îi întoarse spatele. După ce desfăcu cu unghia hîrtia ce se lipise ca o plăcintă, încercă să des-

cifreze cuvintele scrise apăsat cu creionul, şi care păreau necunoscute deşi erau în limba lui maternă:

„Astăzi la ora două, fratele dumitale credincios şi neuitatul meu soţ, şi-a dat liniştit obştescul sfîrşit, pe deplin conştient, primind sfînta împărtăşanie. Iţi poţi închipui cît de singură şi de nenorocită sînt la ora asta.

Elisabeth".

Philipp închise ochii şi repetă în gînd de cîteva ori cea de a doua frază. Era mai mişcătoare decît prima. Cuvîntul „singură" îi strînse dureros inima. O rugăciune i se furişă în minte.

Se întoarse. La vreo cinci paşi de el, băiatul studia popoarele străine fixîndu-i ghetele. Vîntul îi flutura pe pieptul scos în afară capetele cravatei roşii.

Philipp se depărtă de casă. Nu mai avea chef acum să rămînă sub un tavan scund. Ajunse la teatru. O diagramă scrisă pe percal alb purtînd inscripţia imperativă „Citeşte şi memorează", tremura ca o velă pe faţada de lemn a clădirii. Coloane mici colorate urcau în trepte spre partea de sus a placardei. Cea mai mare — de un roşu vesel — anunţa ce minuni făcuse cea mai bună dintre cele trei fabrici de cherestea, îndeplinindu-şi planul de muncă. Cifre de diferite culori şi dimensiuni arătau lipsurile avute de celelalte fabrici, cîţi buşteni n-au fost tăiaţi în decada trecută şi ce procent de rebut au dat.

Philipp desfăcu cea de a doua telegramă. Ea începea cu cuvîntul: „Frate". Confruntă îndelung semnele cabalistice din partea de sus a celor două depeşe pînă stabili în sfîrşit că Lodewijk îi telegrafiase cu patru ore înainte de a muri.

„Frate. Nu voi mai rămîne mult timp printre cei ce-mi sînt dragi. Sînt pe pragul vieţii veşnice. Te implor să fii precaut în ţara care a repudiat tot ce vine de la dumnezeu. O las pe Elisabeth în grija sufletului tău. Rămîi cu bine.

Lodewijk".

Placarda se zbătea din ce în ce mai tare sub bătaia vîntului care-o lovea dintr-o parte. Cifrele înotau pe valurile albe de percal. Vremea capricioasă se schimba văzînd cu ochii. Soarele se juca de-a v-aţi ascunselea cu norii care alergau în herghelii repezi venind dinspre mare. Cîrlionţi albi de spumă se aprindeau şi se stingeau numaidecît pe Vîg. Văzduhul mirosea a apă de mare şi a cherestea proaspăt tăiată. Un vuiet vag, surd, umplea totul de jur împrejur.

Philipp puse telegramele în portofel. Peticelele acelea de hîrtie sură, scrise apăsat cu un creion tare, trebuiau păstrate cu sfinţenie ca în amintirea unei vieţi unice în felul ei a unui om de valoare. Ce puţin rămînea de pe urma lui ! Încă vreo cîteva fiţuici asemănătoare, o jumătate de duzină de fotografii, testamentul şi vreo zece acte de cumpărare semnate cîndva de o mînă grea şi autoritară — atîta tot. Formularele şi plicurile firmei vor trebui să-şi schimbe *en-tête*-ul. Pe uşa casei cu nr. 68, Prinsen-gracht, va apare lîngă uşă o firmuliţă nouă care nu se va deosebi cu nimic de cea de mai înainte : tot lac negru, tot litere de aur, tot placă de cristal şi şuruburi de bronz în colţuri. Doar textul va fi alcătuit puţin altfel : „Philipp van Rossum. Import de cherestea. Transporturi pe mare şi pe ocean". Atîta tot.

Cîteva zeci de ferpare, scrisori cu o dungă neagră pe margine, doliu... Abia de curînd Philipp şi-a scos cel mai dureros din doliile pe care le purtase vreodată. Acum trebuia să se îmbrace din nou în negru.

Coti pe o stradă lată interminabilă, cu clădiri joase. Scîndurile trotuarului se curbau sub paşii lui grăbiţi. Vroia să ajungă pe vapor, să anunţe căpitanului doliul, să coboare pavilionul, să expedieze diferite radiotelegrame.

Se opri în faţa unui magazin cu o firmă de cooperativă. Două fete cu cîte o măturică de mesteacăn subsuoară şi cîte un lighian de tablă în mînă bocăniră cu ghetele pe trepte gîngurind cu glas cîntat despre ceva hazliu şi aducînd cu ele un miros de baie. În fundul magazinului se distribuia săpun. Vînzătorul

tăia cu o sfoară felii subţiri din barele cleioase de un fumuriu roşcat. Femei făceau coadă.

Philipp se uită în galantarul de pe tejghea. Se zăreau acolo expuse cu respect pungi cu tutun de pipă, piepteni şi elastic albastru pentru jartiere.

— N-aţi putea să-mi spuneţi unde aş putea găsi nişte crep ? — întrebă Philipp.

— Adică în ce privinţă ? — întrebă la rîndul lui vînzătorul, încruntîndu-se grav.

— Crep pentru doliu.

— Pentru doliu ? Înţeleg, — spuse vînzătorul şi se întoarse spre casieră. — Ştii, Mari Vasilna, un fel de voal negru pentru atunci cînd moare cineva.

— Ştiu, — răspunse casiera. — Asta-i manufactură.

— A murit cineva la Moscova ? — întrebă vînzătorul îngrijorat.

— Tot ce se poate, — răspunse Philipp. — Dar nu-mi pasă de Moscova. Am nevoie pentru mine.

— Înţeleg. Vă trebuie puţin ?

— Da.

— Înţeleg. Dar, vedeţi dumneavoastră, în privinţa manufacturii...

— Văd. Unde m-aş putea adresa ?

— Mă îndoiesc...

— N-aş putea găsi măcar nişte resturi de tifon negru ? Cum aşa, la dumneavoastră nu moare nimeni ?

— Vai de mine, se poate ? — zîmbi vînzătorul. — Dar, iertaţi-mă, acest gen de material nu are căutare la noi... adică în privinţa doliului. Nu-i aşa, Mari Vasilna ? Adică, dacă de pildă moare un cetăţean, sau i se întîmplă ceva de pe urma unui accident, în privinţa asta nu se obişnuieşte. Nu s-ar putea spune că a fost suprimat, dar a ieşit din uzul particular. Nu-i aşa, Mari Vasilna ?

— Prin urmare n-ar mai avea nici un rost să caut ?

— Aşa cred. În afară de cooperativa noastră, nu mai aveţi aici, iertaţi-mă, unde căuta.

Philipp salută. Strada dreaptă ducea la chei ; de acolo putea să ajungă în radă şi să se urce pe puntea vaporului său — mică platformă a Apusului ce se legăna pe aceste valuri mohorîte şi reci.

Rogov avea obrajii săpuniţi. În oglinda lungă se vedeau frizerii salutînd şi clătinînd din cap în timp ce pipăiau bărbiile clienţilor. Briciul plesnea cureaua, pulverizatorul fîsîia, casiera striga cu glas de contralto :

— Cetăţeni, cine are mărunţiş ?

Rogov se odihnea cu ochii închişi. Un sfert de oră de odihnă deplină, nu trebuie să vorbeşti cu nimeni, nu trebuie să asculţi pe nimeni.

Deodată tresări.

— Încet, vă rog ! — spuse frizerul.

Nu încăpea nici o îndoială ; rîsul care se auzea de dincolo de perete era un rîs cunoscut. Plin de săpun, cu şervetul la gît, Rogov scoase capul pe uşă.

Klavdia Andreevna trecea pe coridor.

— Fermecător ! — strigă ea, recunoscîndu-l şi întinzîndu-i mîinile. — Ce bine îţi vin favoriţii ! Ar trebui să înălbeşti cît mai iute şi să-ţi laşi barbă. Grozav te prinde ! Mă bucur de întîlnirea asta neaşteptată. Am trecut să iau înţelegere cu manichiurista...

Îl trase pe Rogov în coridor şi încheie repede, în şoaptă :

— Cînd colo, uite, am să iau înţelegere şi cu tine. Sînt liberă. Unde te aştept ?

— Aici, în stradă, se poate ? Vin numaidecît.

— Dar te rog, fără colonie ! — îi şopti ea mai iute încă şi, cu glas tare, zîmbind, sfîrşi : — la revedere. Mai pofteşte pe la noi !...

Peste cinci minute, şuvoiul nestăvilit şi nesfîrşit al străzii îi ducea pe amîndoi. Dacă ar fi încercat să se oprească ar fi fost îmbrînciţi de nenumăraţi oameni cu saci, cu coşuri, cu valize. Nu izbutiră să iasă din mulţime nici măcar în colţul străzii unde, oprită întîmplător, mulţimea aceasta barase trecerea ca un zăgaz.

Tramvaiele treceau încărcate de lume care atîrna de vagoane în chip nefiresc, desigur datorită unui patent pe care nu-l poseda restul de oameni dornici să se caţere şi ei de tramvaie dar condamnaţi să meargă

pe jos. Camioane cu încărcături zvîrlite claie peste grămadă pe cocoașele lor se cutremurau, strîngîndu-se în caravane nerăbdătoare. Muncitorii scoteau capul de după lăzi și baloturi. Oțel de mașini, bobine monstruoase, cătrănite, de cablu electric, suluri de hîrtie, cutii de lemn în scară cu încărcătură anonimă, platforme goale cu hamali țopăind pe ele — toate se opriră pentru o clipă pentru ca imediat apoi să se destrame și să pornească mai departe, cedînd locul altor îngrămădiri de vehicule.

— Privește, — spuse Rogov arătînd cu capul priveliștea, — e din ce în ce mai multă lume și vîrtejul ăsta de camioane încărcate crește. Parcă ar fi o cascadă.

Lumea o împinse brutal pe Klavdia spre Rogov, ea îl prinse de mînă și îi strînse degetele.

— E bine, nu-i așa ? — o întrebă el tare, răspunzînd energic la strînsoarea mîinii ei.

Fură azvîrliți afară din puhoiul de trupuri și cotiră după colț. Tramvaiele porniră uruind, și mașinile se avîntară înainte ca niște trenuri blindate în focul luptei.

— Geme pămîntul, — spuse Rogov.

— Și te bucuri ?

— Foarte.

— Ciudat mai ești !

— Dar tu ?

— Cum ? Dacă-mi face plăcere babilonia asta ?

— Da.

Klavdia izbucni în rîs.

— Hai să vorbim despre altceva... De cînd nu ne-am mai văzut ?

Umerii lor se ciocniră din nou ca mai înainte, în îmbulzeală. Rogov se uită la rochia ei și spuse :

— Pe atunci purtai încă palton.

— Da. Atunci ne-am văzut în treacăt. Dar așa, ca lumea, de cînd nu ne-am mai văzut ?

Se priviră lung, drept în față.

— E mult de atunci.

— Ți-a fost dor de mine ?

Rogov nu răspunse. Trecură podul și, lăsînd în urmă circul împodobit cu afișe și pavilionul părăsit al gărzii militare, cotiră pe aleea de castani.

— Înțeleg, — spuse Klavdia cu siguranță.

El tăcea. Ea îl sili drăgăstoasă s-o ia la braț.

— Dragul meu, eu nu port nici o vină ! Ai zice că Frans simte tot...

Rogov tăcea. Deși în apropierea străzii cu circulația ei clocotitoare aleea era în mod inexplicabil, aproape bizar cufundată într-o liniște atît de mare încît se auzea foșnetul frunzelor tinere, palmate. Pămătufurile de flori albe începeau să se deschidă. Aroma lor sfioasă, dulceagă, avea primăvara în ea.

— Nu arată, dar... mă controlează foarte neplăcut. Chiar și în toiul lucrului, lasă deodată portul și vine în fugă acasă sub diferite pretexte absurde. Acum e plecat. Sîntem singuri.

— S-ar zice că te scuzi ! — exclamă Rogov. — Dar nu ți-am spus nimic !

Se priviră din nou și găsiră această privire atît de încîntătoare încît se opriră locului. Zîmbeau tăcuți. Tăcerea ținu mult, mult de tot, de ai fi zis că nu se va sfîrși niciodată. Coborau parcă cu ascensorul în tăcere, și ar fi vrut să prelungească la infinit acea primă clipă de cădere cînd îți se taie răsuflarea și te ia cu rece la picioare. Rogov îi strîngea încheietura brațului în mîna lui fierbinte. Amintiri plăcute i se perindau prin minte : prezentul aici le alunga, aici le trezea din nou la viață. Cerceta din ochi cele mai mici trăsături ale chipului ei și găsea în fiecare din ele numai ceea ce voia să găsească. Gura ei era chinuitor de dulce.

— Mergem la mine ? — întrebă el.

— Nu. Tata a plecat să se odihnească și m-a lăsat chelar. Hai să-i vedem chilia !

Porniră înainte încet, agale.

— Ar trebui să introducem și la noi obiceiul apusean de a te săruta pe stradă, — spuse Rogov zîmbind.

Klavdia se uită în toate părțile, apoi se ridică repede pe vîrfurile picioarelor și Rogov simți pe buze răsuflarea ei caldă și aromată.

— Acolo nu trebuie să te uiţi în jur, — spuse el.

— Şi nici să te grăbeşti, — rîse ea. — A, parcă puţine obiceiuri de acolo ar trebui să le introducem şi la noi!

— Nu chiar atît de multe. Poate chiar nici unul...

— Ei, lasă... În orice caz, n-ar trebui să începem cu sărutările!

— În clipa de faţă nu doresc nimic altceva, — obiectă Rogov.

Tăcură din nou, temîndu-se ca nu cumva pînă şi discuţia asta glumeaţă să le strice puritatea întîlnirii. Umbrele aruncate de frunze tremurau jucăuşe pe trotuar, aerul era limpede.

Ca o panglică multicoloră începu să li se desfăşoare pe dinaintea ochilor panorama oraşului ce le era o cunoştinţă veche şi li se părea totuşi veşnic nou. Petru se înălţa pe cal ca un consul roman. Porţile palatului Pavlovski erau păzite cu un aer degajat de un elev al şcolii militare de geniu. Grilajul grădinii în spaliere ducea spre podul avîntat în sus de pe care se deschidea vasta Piaţa Victimelor Revoluţiei, verde ca smaraldul. Dinspre canalul Fontanka, Grădina de vară, simplă ca grădina unui conac de ţară, te conducea drăgăstos la palatul Petrovski care tot mai părea încă naiv de tînăr. Monştri marini se zbenguiau şi se agitau furibunzi pe basoreliefurile văruite dintre ferestrele palatului, şi întreaga clădire, cu acoperişul ei înalt şi ciudata originalitate a proporţiilor, părea o frîntură a Amsterdamului, înviat în plimbarea lor de un şir de reproduceri şi aluzii emoţionante.

Dar amintirile trezite erau răsturnate imediat de panorama ce se desfăşura fără încetare înaintea ochilor lor, silindu-i să compare fără să vrea modelul şubrezit al oraşului vechi cu noua lui întruchipare, inteligentă şi vibrantă.

Cînd ajunseră la Neva, Rogov spuse:

— Ascultă ce s-a întîmplat acum de curînd. În portul nostru a sosit cu iahtul lui, incognito, un ministru englez. Căpitanul i-a cerut voie ca pînă ce el va vizita ţara, să se ducă cu iahtul la un prieten, la Revel. Ministrul a acceptat, şi chiar în prima zi a şederii sale

la noi s-a dus să viziteze Ermitage-ul [51]). A stat acolo cît era permis — pînă s-a întunecat afară. A doua zi — aceeaşi poveste: de dimineaţa pînă seara s-a uitat la tablouri. A treia zi — la fel. I se dăduse un interpret. Incognito-ul n-a schimbat cu el un cuvînt, doar bună-ziua şi la revedere. Apoi a plecat la Moscova — trebuia să se întîlnească cu comisarii poporului în vederea unor consfătuiri neoficiale, a stat acolo cît a stat, şi după două zile s-a înapoiat la Leningrad. Şi s-a dus direct de la gară iar la Ermitage. Interpretul îi urma pas cu pas, dar ministrul nu schimba cu el o vorbă. În sfîrşit, în ziua cînd urma să plece în Anglia, acest *sir* l-a rugat pe interpret să-i arate oraşul. S-au dus cu maşina în cartierele muncitoreşti, au vizitat casele noi şi clădirile neterminate, apoi centrul oraşului, parcurile de pe insule, şi iată-l pe ministrul nostru că-i dă mîna interpretului şi deschide pentru întîia dată gura, întrebîndu-l cordial: „Ce nevoie aveţi de un oraş ca ăsta?"

— *Sir*-ul tău e un poem, — exclamă Klavdia. — Şi ce i-a răspuns interpretul?

— Oamenii care obişnuiesc să tacă mult, dau prea multă importanţă cuvintelor pe care le rostesc şi în schimb nu dau aproape niciodată atenţie celor ce spun alţii. De aceea, *sir*-ul în loc să asculte, a vorbit. A făcut bilanţul. Prima impresie cînd a coborît pe uscat a fost asta: o maşină în pană, jerpelită şi murdară, cu o bucată de lemn în locul roţii dinapoi. O altă maşină încerca s-o urnească din loc trăgînd-o cu un cablu. Cablul a fost fixat de cîteva ori cum s-a nimerit şi a smuls literalmente tot ce putea să smulgă din maşina avariată. Îţi închipui tabloul? Prinde cablul de tampon, smuceşte, şi tamponul zboară cît colo, iar maşina nici gînd să se clintească din loc. Povestea se tot lungea fără să i se vadă nici sfîrşitul, nici rostul, în schimb — îţi dai seama? — cu prilejul ăsta, ce de înjurături, ce de blesteme au putut să curgă! După asta, incognito-ul nostru, dotat cu foarte mult spirit de observaţie, s-a dus să vadă tablourile. Îi plăcea pictura şi a ajuns la convingerea că importanţa artistică a Ermitage-ului depăşeşte gloria pe care o are.

Muzeul l-a cucerit. Dar n-a putut să facă o legătură între Rembrandţii de acolo şi maşina în pană. Şi-a zis din capul locului că maşina nu se aclimatizează la noi, nu se poate aclimatiza cum nu se poate aclimatiza o maimuţă în Nord. Din moment ce o maşină este torturată în halul ăsta, e... clar! Dar cum pot, sau cum vor aceiaşi oameni care tortureazǎ maşinile să aclimatizeze... Ermitage-ul ? *Sir* a fost la Moscova şi a declarat: „Miniştrii dumneavoastră mi-au făcut o impresie admirabilă. Oameni hotărîţi, nu-i poţi urni de pe poziţia pe care vor s-o ocupe. Dar nu au mijloace să-şi realizeze fanteziile. Construiesc maşini, dar în ţară nu există şosele şi nici oameni care să conducă maşinile. Ce nevoie are, a întrebat *sir*, de Ermitage această gloată care în cel mai bun caz poate înţelege un film uşor ?" De aceea s-a mirat: ce nevoie avem de oraşul acesta ?...

Rogov o trase de mînă pe Klavdia ca s-o oprească. Se întoarseră amîndoi cu faţa spre fluviu. Undele lui albastre, de necuprins cu ochii, alergau tăcute spre Coloanele Rostrale. [52])

— Ce părere ai tu: ce nevoie avem noi de oraşul acesta ?

— Dar tu, spune, zău, ce i-ai fi răspuns englezului ?

— Eu ? Eu i-aş fi spus: „*Dear sir* *, vă aduc la cunoştinţă că oraşul acesta este tocmai acel minimum pe care sîntem dispuşi să-l acceptăm din partea trecutului, fără prea multe schimbări. Restul de vechituri le suportăm temporar şi le vom înlocui cu obiecte mai bine gîndite decît tot ce puteţi vedea aici "

După o clipă de tăcere, Klavdia îi zise:

— Răspunsul e bun. Dar oare într-adevăr crezi în cele ce spui ? Adică crezi pe deplin, din adîncul sufletului... uite aici (îi puse mîna pe piept) şi chiar cînd rămîi singur, singurel cu tine însuţi...

El îi apăsă degetele pe pieptul său:

— După părerea ta, sufletul sălăşluieşte aici ?

---

*) Dragă domnule (în limba engleză). (N. trad.)

— Al tău — nu știu, — răspunse ea rîzînd.

— În cazul ăsta, aici să fie; află că uneori te simți atît de bine pentru că ai credința... sau, mai bine zis, încrederea asta în viitorul nostru!... Știi — și altădată îmi închipuiam foarte bine ceea ce se petrece acolo unde se construiește, în pustiurile acelea unde din nimic se ridică o țară nouă. Dar acum, nu demult, am avut din nou ocazia să fiu în locurile acelea și... știi — e minunat! Minunat! Asta desigur ziarul nu-l poate exprima; dealtfel nici povestind nu se poate descrie... Vorbeam adineauri de minimumul pe care-l acceptă epoca noastră. Da, firește, e un minimum. Seara, cînd mă apropiam de Palatul culturii din Dnepropetrovsk, și vedeam de jur împrejur aprinzîndu-se luminile uzinelor și sutele de ferestre ale palatului strălucind parcă cuprinse de flăcări, proporțiile lui, puterea și numărul infinit al luminilor m-au făcut deodată să-mi dau seama cu toată ființa mea cum vrem ca să fie și cum vom face să fie viața noastră — uite așa: încăpătoare, luminoasă, plină de înaltă demnitate... Nu, cuvîntul nu exprimă cum trebuie, nu cuprinde în întregime ideea. Și apoi, asta-i cu totul altceva...

Rogov continuă să vorbească concentrat:

— Observ o fizionomie care se repetă pretutindeni și oriunde în țara noastră; o întîlnești cînd ici, cînd colo, uneori cu totul pe neașteptate. La prima vedere, trăsăturile ei sînt cam simple: pomeții ieșiți în afară sau maxilarul foarte puternic, mai ales bărbia. Ochii îi strălucesc de obicei neobișnuit de tare; despre ochi de acest fel se spune că ard. Dar, foarte adesea, ei sînt poate prea adînciți în orbite. Știi că farmecul unui om stă în surîsul lui. Fața despre care-ți vorbesc, cînd e luminată de zîmbet — devine irezistibilă. La Dnepropetrovsk, am văzut-o din nou. Sosiseră acolo niște literați din Moscova — între noi fie vorba, literați numai cu numele. Muncitorii din Dnepropetrovsk i-au primit la Palat. Cînd au intrat în sală, muzica a început să cînte și toată lumea s-a ridicat în picioare. Mă simțeam rușinat și-mi venea să și rîd: noii sosiți acceptau această primire ca ceva care li se

cuvenea. Primirea era atît de caldă și ascundea în ea atîtea speranțe și iluzii, încît pînă și Lev Tolstoi, dacă ar fi intrat în sală, s-ar fi simțit mișcat pînă la lacrimi de această bogăție de simțăminte. Și atunci s-a ridicat președintele adunării și a rostit cîteva cuvinte, din cele mai obișnuite. M-am uitat tot timpul la figura lui, la figura *aceea*. La sfîrșitul cuvîntării, a zîmbit. În aparență, surîsul lui ar fi putut să fie luat ca o scuză pentru că ar fi vorbit deslînat. În realitate însă, era surîsul unui om puternic și mîndru, al unui om fericit și liniștit. Tot ce vedeam acolo fusese făcut de mîna acelui om și totul îi aparținea lui, de la Palat la ultimul fasung și la literații din Moscova, care habar n-aveau de toate acestea... Văd și întîlnesc fizionomia asta tot mai des. Ea exprimă ideea timpului nostru mai bine decît palatele noastre. Și-mi stă ca vie în fața ochilor... Oamenii aceștia vor crea numai lucruri minunate și înțelepte... Tu spui — credință... Pentru mine, problema credinței sau a necredinței nu mai există — nu mai știu de cînd...

Rogov se întrerupse deodată ca să întrebe:

— Mi-ai citit foiletonul?

— Care... cel apărut de curînd?

— Da.

— L-am citit.

— Și ce spui?

— E foarte inteligent scris.

— Și asta-i... tot?

Simți că Klavdia se apropie de el. Fără să-și încetinească pasul, se lipea de el cu o stăruință insinuantă. Mergeau pe o stradă pustie.

— Iartă-mă! N-aș vrea să te supăr. Dar impresia pe care mi-a făcut-o acest foileton... Altădată, ceea ce scriai suna altfel. Mi-ai spus chiar tu că, atunci cînd începi să tîlmăcești rostul lumii, pierzi ceva care, altădată, o făcea simplă, vie, arzătoare... Acest lucru e normal. Cu siguranță că atunci cînd ai pornit în atac la Pulkovo, erai cu totul altul decît acum...

— Bine, bine, m-am lămurit. Speculațiunile l-au secătuit pe bietul Rogov și l-au transformat într-un pesmet.

— Ei vezi, asta nici măcar inteligent nu e!
— Trebuie să fie inteligent în orice caz, pentru că această calitate nu mi s-a negat încă niciodată.
— În clipa asta, da.
Făcură cîţiva paşi tăcuţi apoi se uitară pieziş unul la altul şi buzele lor tresăriră aproape în acelaşi timp. Dar Klavdia Andreevna spuse grav:
— Tot ce se petrece acum şi mai ales tot ce se scrie acum, poartă o pecete de-a dreptul imposibilă. Mă refer la înfumurarea care se desprinde. Şi nici Rogov n-a scăpat de boala asta. Cu atît mai rău pentru el.
— N-are decît să fie cu atît mai rău pentru Rogov! Dar ce-ţi veni să-mi faci morală? De ce deodată îngîmfarea a devenit ceva rău?
— Pentru că nu avem suficiente motive pentru asta.
— Las-o să fie şi fără să avem destule motive! Dar cine ne impută de fapt păcatul îngîmfării? Nu cumva preasmeritul Apus care, secole de-a rîndul, a repetat că sîntem ţara cea mai săracă, cea mai incultă, cea mai nenorocită? O adevărată cocioabă! Şi cînd se vede acum că nu mai sîntem în urma celorlalţi, ci înaintea lor, că noi...
— Nu se vede, ci numai se afirmă.
— Ne aflăm la începutul transformării noastre şi ceea ce se afirmă este voinţa de a acţiona, de a înfăptui...
— Te rog, te rog! De ce te aprinzi? N-am absolut nimic împotriva acestei mîndrii şi sînt fericită că în sfîrşit vom începe şi noi să semănăm cu oamenii. Dar îţi repet: cum se manifestă toate aceste lucruri? Mîndria noastră îmbracă uneori forme de-a dreptul copilăreşti. De pildă, nebunia cifrelor mari. Nu ştiu unde a fost cultivată o ridiche japoneză de opt kilograme greutate şi vă bucuraţi. Dar de ce vă bucuraţi? Ce să faci cu ridichea aceea? Nu auzi decît: cel mai mare, cel mai lung...
— Cel mai puternic, — îi suflă Rogov.
— Pasiunea pentru tot ce e mare este o boală. O boală destul de cunoscută a americanismului. Şi ştii bine unde i-a dus pe americani. Ei au substituit

rostului vieţii, calculul. Calculează, calculează şi pînă mor nu au în creier decît dobînzi complicate, iar în mînă un stilou şi carnetul de cecuri. De ce atunci crezi că prosternarea în faţa a tot ce e „cel mai mare“ vă poate duce la altceva decît la acelaşi carnet de cecuri?

— Îmi place că porneşti în apărarea vieţii, împotriva carnetului de cecuri. E mişcător! Carnetul de cecuri este o sperietoare de copii. Nu-i aşa? Carnetul de cecuri al lui Philipp van Rossum, de exemplu, — pfui! Nu-i aşa? Spune!

Rogov o opri pe Klavdia. O clipă, se priviră în ochi ca doi oameni care nu mai au ce să-şi spună. Klavdia se aplecă puţin pe spate, ca şi cum ar fi fost gata să se întoarcă şi să plece. Dar încăpăţînarea sau poate ceva independent de raţiune — o senzaţie fără nume, ca unele mirosuri ce te subjugă ca o boală — o reţinură. În şovăiala acelei clipe, Rogov văzu — prin contrastul ei cumplit — o repetare bizară a felului în care se opriseră, cu puţin înainte, în aleea plină de foşnetul frunzelor, cu privirea adîncită unul în ochii celuilalt. Altă văpaie — văpaia legăturii lor — li se aprinse iarăşi pe faţă.

Îşi continuară drumul alături. Ţinta plimbării lor era aproape — casa de pe cheiul Jdanovka îşi cobora faţada ca o cortină impersonală, răspîndind un miros de stătut. Poarta îi apăsa de sus ca bolta unui beci. Uşa cu canatul rupt îi duse pe o scară din lespezi negre şi umede de piatră. Tencuiala, gata să cadă, se băşica pe pereţi. Cărămizile îşi scoteau prin găuri colţurile ca nişte uriaşi ochi roşii, înlăcrămaţi. Aplice ruginite, fără becuri, atîrnau pe paliere, susţinute parcă de pînza de păianjen adunată de-a lungul anilor.

Klavdia spuse:

— De ce oare Inturistul [53]) nu include scara asta în lista curiozităţilor care trebuiesc vizitate? Cu titlul — scara lui Dostoievski, de pildă.

— N-ar fi rău. În acest scop, aş interzice pentru vecii vecilor repararea ei.

— O, nu-i nevoie de nici o interdicţie în acest sens! De cînd mă ştiu, nu-mi aduc aminte să fi fost văruită măcar o singură dată.

— Vorbesc serios.

— Şi eu vorbesc serios. Scara lui Dostoievski[54]) sau „la izvoarele spiritului rus". Ce Ermitage! Nemţii ar fi încîntaţi. *Rasskolnikoffs*[55]) — *Treppe* — *fabelhaft* *) ! Jos, s-ar putea vinde ilustrate.

Rogov izbucni în rîs:

— Am vrut să spun altceva. E timpul să ne gîndim la un muzeu al trecutului. Ca la Voss, la norvegieni; am vizitat odată acest orăşel.

Tăcu, încetinindu-şi pasul:

— Ştii, acolo, vechi căsuţe de lemn sînt păstrate ca muzeu al trecutului... Va trebui să arătăm noilor generaţii ce moştenire a fost lăsată revoluţiei.

Se opriră în acelaşi timp.

— Ţi-e greu să urci scara? — întrebă brusc Klavdia cu o voce schimbată.

I-o luase înainte cu cîteva trepte şi se oprise la capătul scării, pe palier, lîngă o fereastră deschisă. Rogov ridică ochii.

Razele soarelui cădeau vertical de sus, şi în strălucirea lor o văzu pe Klavdia aşa cum o avea în închipuirea lui — sau, mai bine zis, aşa cum o vedea în închipuirea lui pe Helena — tînără şi vioaie. Nu putea să rostească numele de Voss fără să-şi aducă aminte de chipul eteric care îi apăruse şi dispăruse fulgerător — ca o promisiune. Sîngele făcea să-i treacă prin vine o fierbinţeală grea, obositoare, dureroasă.

— Trebuie să-ţi menajezi piciorul, — spuse Klavdia pe un ton dojenitor coborînd spre el. — Te doare?

— Nu, nu. Mă uitam la tine — atîta tot! — răspunse el tare şi, braţ la braţ, ajunseră pe palierul de sus.

Era o adevărată locuinţă de profesor. Două odăiţe strîmte, un coridor cu o poliţă cu cărţi deasupra cuierului, portrete îngălbenite pe pereţi, mobilă puţină,

---

*) Scara lui Raskolnikov — o minunăţie! (In limba germană). (N. trad.)

îmbrăcată cu rips de un cărămiziu-roşcat; cîteva crengi care iernaseră aici — de arţar cu frunze în culoarea ţipătoare a cromului, de stejar cu frunze purpurii, şi frunze răsucite de scoruş şi — cum stăpînul casei era profesor de desen — cîteva desene în cărbune aşezate în geamul bibliotecii şi altele în rame de carton, reprezentînd muşchii feţei şi ai gîtului, un cap de Junonă [56]), regele pădurii cu frunze în loc de barbă — daruri ofilite ale elevelor mai bune.

După ce cercetă locuinţa şi nu găsi nimic nou, Klavdia oftă:

— Bătrînul meu îmbătrîneşte tot mai rău.

Rogov deschise fereastra. Oraşul se întindea pînă departe, întretăiat de panglicele rîurilor. Jdanovka îmbrăţişa cu gelozie stadionul care semăna cu un ou uriaş tăiat în lung. În mijlocul stadionului, sportivi cu maiouri pestriţe mărşăluiau, aliniindu-se amuzant în formă de stea cu cinci colţuri. Pe terenul presărat cu nisip, care sclipea ca un gălbenuş de ou, un grup de copii voinicuţi, în pielea goală, se exersau să împingă o ghiulea de fontă. Alergătorii îşi mişcau uniform picioarele pe pistă — ca nişte ace de ceasornic. Vîslaşi osteniţi se apropiau agale de debarcader, uscîndu-şi vîslele în aer.

Observînd cu plăcere şi emoţie această viaţă multicoloră, Rogov avea totuşi atenţia captivată de zgomotele care se auzeau în spatele lui. Auzi cum Klavdia îşi scoase mănuşa de pe mînă, cum o aruncă pe divan, cum îşi ridică braţele ca să-şi scoată pălăria, cum trînti pălăria pe masă. Klavdia se apropie de oglindă şi, după o clipă, scăpă pe jos un ac de cap invizibil. Rochia îi foşnea uşor în timp ce îşi căuta îndelung acul. Apoi, Klavdia îşi îndreptă rochia, ba oftînd, ba îngînînd crîmpeie dintr-o melodie uşoară, cunoscută.

Toate aceste foşnete, pătrunzînd pe nesimţite în subconştientul lui Rogov, se împleteau într-o unică senzaţie bizară, a cărei intensitate creştea mereu pînă cînd, deodată, zgomotele încetînd, senzaţia aceasta se rostogoli în gol dulce şi vertiginos ca în vis.

Rogov se întoarse iute. Privirea lui întîlni pe aceea fixă a Klavdiei. Dezlipindu-se de pervazul ferestrei, se repezi la ea şi o luă în braţe. Rămaseră nemişcaţi. Apoi, ca şi cum ar fi tras cu urechea la tăcerea din jur, Rogov îşi roti privirile prin odaie. La înălţimea etajelor, privea pe fereastră numai cerul vesel. Supunîndu-se totuşi unui sentiment de neînţeles, Rogov se apropie de fereastră şi trase perdeluţa scurtă, de atîtea ori spălată, o perdeluţă de şifon, cu ineluşe de alamă, ca în orice locuinţă de profesor.

X. MORIANA

Luptînd cu trupul înclinat împotriva vîntului, Sergheici mergea cu mîinile în buzunare spre pod. Vîntul suflase cu putere toată noaptea, iar spre ziuă se văzu limpede că îşi schimbase direcţia, că acum nu mai sufla de la Răsărit, ci dinspre Miazănoapte, dar că intensitatea lui era aceeaşi. In cursul nopţii, Sergheici măsurase în lung şi în lat insula Sobaci, unde se afla spitalul, iar acum, dis-de-dimineaţă, se înapoia de acolo pentru a doua oară. Vîntul îi dădea speranţa că nivelul Vîgului va creşte şi speranţă îi dădea şi faptul că Şura îşi recăpătase cunoştinţa. Chirurgul stabilise două fisuri în cutia craniană, dar nu descoperise nici o leziune a creierului. Ce-i drept, asta nu însemna că creierul nu fusese atins. Dar tot era o speranţă. Strivea puternic cu picioarele ghemotoacele uscate de noroi lăsate de roţi pe făgaşuri şi iarba nouă de un verde aprins. Era plăcut să înfrunţi vîntul încăpăţînat. Te puteai culca cu pieptul pe el ca pe o pernă.

Lăsînd în urmă podul sub care se răsucea în cîrlionţi de spumă braţul Vîgului, Sergheici se întîlni cu Philipp van Rossum, care ieşise la plimbare. Se opriră la adăpostul unei şure, în apropierea locului de trecere peste rîu.

— Sînt valuri serioase pe mare, — spuse Philipp ; — pînă am ajuns la chei, ne-a balansat, nu glumă.

— A trebuit să oprim încărcarea, — îi răspunse Sergheici.

Înţelegeau amîndoi tîlcul acestui schimb de cuvinte şi Philipp zîmbi: pentru timpii morţi pricinuiţi de vremea rea, vapoarele nu căpătau nici un cent.

— Mi s-a spus că „Helena" a coborît pavilionul?

— Da. In legătură cu moartea fratelui meu.

Sergheici trebuia să răspundă ceva, dar cînd, cu mare greutate, îi răsăriră în minte obişnuitele cuvinte de bunăcuviinţă pentru asemenea împrejurări, el îşi dădu seama că nu le poate rosti. Rămase tăcut mai mult decît îngăduia politeţea:

— Subit?

— Nu. După o boală lungă.

Iar se lăsă tăcerea şi atunci, galant, Philipp întrebă:

— Care-i starea Şurei?

— Sînt speranţe, — răspunse Sergheici, întorcînd capul.

— O fată foarte drăguţă! Ştiţi, am fost din întîmplare martorul accidentului. Am fost foarte emoţionat. I-am văzut bunica. Biata femeie! E distrusă. Spune întruna că Şura e cea mai dragă dintre nepoatele ei. Şi ce mult ţine la ea tineretul dumneavoastră...

Cuvintele de compasiune ale lui Philipp lunecau lin, cu subînţeles. Sergheici reuşi cu greu să prindă un moment de pauză şi se grăbi să spună:

— Expediţia de vînători pleacă mîine. Va veni un ţintaş să vă ia.

— O, o! — exclamă Philipp, scuturîndu-i mîna.

Sergheici îşi luă rămas bun zîmbind:

— Vă rog, vă rog...

Philipp se duse în sat. Insula părea turnată dintr-un masiv de piatră. Stîlpii de telegraf nu erau îngropaţi, ci aşezaţi ca nişte sfeşnice; buşteanul sta vîrît într-un suport în formă de cruce, de ale cărei capete erau fixate proptele. Nu puteai înfige nici măcar un băţ în sol fără a-l dinamita mai întîi. Acolo unde piatra avea deasupra un strat de pămînt se zăreau căsuţe şi în jurul lor grădiniţe microscopice

cu cîte un mesteacăn sau brad şi aproape pretutindeni — cu cîte două-trei morminte: din generaţie în generaţie, familiile îşi înmormîntau gospodarii în umbra caselor lor. Cruci înguste, specifice în Pomorie, cu streaşină din scîndurele povîrnită în ambele părţi şi cu braţele transversale reduse la simple ieşituri unduite şi avînd cîte o iconiţă sus, în partea din faţă a scîndurii din care crucea era tăiată în întregime cu fierăstrăul, se plecau ici şi colo, alături de rarele pietre de mormînt, în chip de căsuţe scunde de lemn, cu acoperişul rezemat în iarbă.

Philipp observase numaidecît iconiţele de aramă de pe cruci şi ar fi vrut să le cerceteze mai bine, dar nu îndrăznise să intre în ogrăzile oamenilor. Se pricepea destul de bine în arta rusă, reuşind să distingă uşor falsul de original. Îşi bătea joc de străinii care luau scaunele pictate şi date cu lac, cu un arc în loc de spetează sau alte vechituri de prăvălie drept stil rusesc. Avea noroc la cumpărături; ghicea unde se ascunde arta autentică. Intr-un rînd, se molipsise de moda icoanelor, dar se stăpînise la timp, păstrînd doar cinci-şase scînduri care, chiar dacă nu aveau aceeaşi valoare ca icoanele în stil bizantin şi rus adunate de Vatican, aveau totuşi un colorit uimitor şi erau într-adevăr vechi. Apucase să discute cu Anfisa Petrovna despre icoanele zugrăvite de iconarii pomori, dar se dumeri destul de repede că, deşi ea avusese o viaţă întreagă prilejul să vadă sfinţi şi „mîntuitori", nu se prea pricepea la icoane şi nu le mai ţinea de multă vreme în casă. La altceva nici nu te puteai aştepta de la o bătrînă care adusese pe lume copii comunişti.

Un pod mare şi trainic, apoi o insulă îngustă, încă un pod şi iată, în sfîrşit, şirurile îngrămădite de colibe pescăreşti, negre-albăstrii, cu pridvoruri fermecătoare, aidoma unor aripi de pasăre desfăcute. Acoperişul de deasupra streaşinei pridvorului e uneori povîrnit, iar alteori de formă ovală şi de multe ori porţile oarbe, boltite ale clădirilor şi cercevelele ferestrelor lor răsfrîng o înclinaţie pentru linia curbă. Philipp remarcă această trăsătură originală, rămî-

nînd îndelung nemişcat în faţa caselor. Ici colo, năvoadele puse la uscat se zbăteau bătute de vînt; cîte o femeie, cu pîinea strînsă la piept, se înapoia de la cooperativă şi se uita pe furiş la străin. Să nu fi fost suspinele vîntului, ar fi domnit desigur o tăcere desăvîrşită peste sat. Nici un semn de viaţă nicăieri.

Străbătînd uliţă după uliţă, Philipp ajunse din întîmplare la un cimitir destul de măricel. Îl impresionă starea de paragină în care se afla. Crucile căzute putrezeau pe pămînt, cavourile, pe jumătate distruse pentru că slujiseră în parte ca lemn de foc, se prăbuşeau, moviliţele alunecau în crăpături subterane. Ai fi zis că un cutremur mutilase acest petic de pămînt. Cîtă nepăsare slavă faţă de memoria oamenilor care au dat viaţă la toate cîte se aflau de jur împrejur, ce uitare cinică a trecutului, ce dispreţ pentru cel mai minunat dar pe care-l are omul — amintirea! striga înlemnit Philipp în gînd. Lespezi de marmoră minunat şlefuite, statuete de bronz întruchipînd durerea, busturi ale oamenilor mari, îngeri ce se înalţă spre cer, basoreliefuri ale milionarilor, capele cu candele nestinse, aurul epitafelor, sticla şi metalul coroanelor, cimitire-oraşe, cimitire-parcuri, cimitire-grădini şi sere ale Apusului cel bătrîn se perindară prin mintea lui Philipp cînd — cu teama de a se prăbuşi în vreun mormînt — păşea cu băgare de seamă în această adevărată împărăţie a putrefacţiei. Se gîndi ce monument îi va comanda lui Lodewijk la întoarcerea sa în Haarlem şi îşi aduse aminte de toate cavourile van Rossumilor, de la zidul de marmoră trandafirie cu un oval alb, imaculat, în care fusese imprimat ca o gemă profilul drăgălaş al Helenei pînă la lespedea înnegrită, de bronz, de pe mormîntul bunicului, Melchior van Rossum cu epitaful compus de răposatul însuşi:

AICI ODIHNESC RĂMĂŞIŢELE PĂMÎNTEŞTI ALE LUI
MELCHIOR VAN ROSSUM.
DOAMNE DUMNEZEULE, FĂ PENTRU DÎNSUL TOT CE AR FI
FĂCUT EL PENTRU TINE,
DACĂ TU AI FI FOST MELCHIOR VAN ROSSUM,
IAR EL — DUMNEZEU.

Bătrînul fusese un simplu *skipper* şi i se putea ierta o glumă la adresa lucrurilor serioase...

Philipp întoarse cu respect o cruce care zăcea departe de mormînt. O bucată din ea căzu şi praful galben de lemn putred care curse din locul rupturii fu împrăştiat de vînt şi prefăcut în nimic. Crucile lipseau de pe multe morminte; fuseseră folosite la fiertul ceaiului, şi crucea aceasta aştepta aceeaşi soartă. Philipp se aplecă. În lemn era îngropată şi ţintuită în cuişoare o iconiţă înnegrită de aramă, ceva mai mică decît o carte pentru pasienţe. Era chipul lui Nikola Mirlikiiski — proteguitor al marinarilor — turnat simplu în formă, dar lucrat frumos, aşa cum se lucra altădată; la colţurile de sus, între ramă şi nimb, avea o dungă de smalţ albastru aprins, făcută parcă abia ieri.

Philipp ridică ochii. Patru căsuţe se încruntau supărate în depărtare. Ţipenie de om nu se zărea în jur. Philipp pipăi iconiţa. Ea se mişca uşor în lăcaşul ei zbicit de vînt. Două cuişoare mîncate de rugină căzură la prima atingere. Al treilea era gros şi nu voia să se dezdoaie. Grăbit, Philipp scoase din buzunar briceagul, vîrî limba cuţitului sub cui şi apăsă pe mîner. Mîna îi alunecă şi degetul arătător îi scăpă peste cui. Philipp o luă de la început. Cuiul ieşi cu greu. Iconiţa, parcă scoasă dintr-o cutie, îşi părăsi uşor lăcaşul şi alunecă grea în buzunarul lui Philipp.

Sugîndu-şi sîngele din degetul rănit cu gîndul că rugina e foarte periculoasă şi poate produce o infecţie, Philipp se apropie de o cruce rămasă încă în picioare. Se afla incrustată pe ea o iconiţă rotundă cît o monedă veche de trei copeici, cu o urechiuşă sus. Fusese probabil un medalion. Reprezenta o „treime“ imprimată în relief — trei îngeri cu aripile ascuţite stînd la masă. Lucrătura nu era cine ştie ce fină; în schimb, compoziţia era minunată — capete minuscule, plecate, şi aripi înscrise într-un cerc.

Continuînd să-şi sugă degetul, Philipp scoase iute cu o singură mînă cuişoarele şi desprinse iconiţa. Dar o scăpă jos şi se aplecă s-o ridice. În aceeaşi

clipă, vîntul îi zvîrli spre el un țipăt strident de femeie :

— Ce faci acolo, nerușinatule ?

Philipp se întoarse. In porta unei căsuțe, se înălța, cocoțată pe un bolovan, o bătrînă. Ea îl amenința cu un deget strîmb, neverosimil de gros și striga :

— Am să-ți arăt eu ! Stai, că-ți arăt eu !

Philipp nu ridică „treimea" și se îndreptă spre bătrînă, strigînd împotriva vîntului că cimitirul e părăsit și că iconițele cad singure de pe cruci. Dar bătrîna urla tot mai fioros, amenințîndu-l acum cu amîndouă mîinile :

— Umblă să le strice morților odihna !... Ce o mai fi și asta, hai ? Azi, nici moartea nu te mai scapă de hoți și necredincioși, hai ?...

O fetiță dădu buzna în uliță pe altă poartă și-l fixă înmărmurită pe Philipp.

Philipp se întoarse brusc și dispăru pe prima ulicioară. I se făcu cald. Strigătele îl ajungeau din urmă, făcînd să răsune tot satul. Îngrozit, îl pipăi în buzunar pe Nikola cel rece și greu. Se cocoșă. I se părea că era atît de înalt, încît i se vedea capul deasupra caselor. Cei cu care se întîlnea, bănuitori, îl iscodeau cu privirile. Coti o dată, de două, de trei ori. Niciodată în viață nu făcuse atîtea ocoluri.

Pîngărise un lucru sfînt, făptuise un sacrilegiu. Cum de i se ridicase brațul să facă această faptă rușinoasă ? Philipp se opri. Era transpirat. Vîntul îl pătrundea prin haine. I se făcu frig și-și grăbi și mai mult pasul.

Ce aiureală ! De ce sacrilegiu ? Lucrurile sfinte au fost pîngărite chiar de ruși înșiși. Crucile zac mai rău decît niște lemne de foc. Dacă muierea aceea gălăgioasă s-a simțit jignită de fapta lui, de ce atunci, trăind aproape de cimitir, nu s-a îngrijit de cruci, nu le-a îngropat în pămînt ? Nimănui nu i-ar trece prin minte să se apropie de un monument, dacă ar vedea că este înconjurat de grijă și dragoste. Dar ăsta nu e cimitir ; e dumnezeu știe ce ! Ladă de gunoi, de care nu se interesează nici un suflet de om. Atunci de ce s-a înfuriat baba ? Mai încearcă să-i

înțelegi pe rușii ăștia! Probabil că are pe cineva înmormîntat acolo. Probabil că și dînsa va fi îngropată curînd în acest pămînt. Dar atunci de ce, de ce nu ia măcar o dată pe an lopata în mînă și nu orînduiește mormintele? Sau nu te poți gîndi să aranjezi locurile pentru morți decît după ce s-au chivernisit cei ce mai sînt încă în viață? O, o!

Ziua îi fusese stricată. Ajuns acasă, Philipp tot mai continua să fie neliniștit și aștepta s-o vadă apărînd pe babă cu brațele ei amenințătoare. Inveli icoana lui Nikola într-o bucată din ziarul englez „Times" și o ascunse în valiză. Iconița asta o ridicase în orice caz de pe jos. Un obiect găsit, nimic mai mult. Cît despre deget, Philipp spălă bine rana și o acoperi cu un plasture.

Vîntul nu-i îngăduia să se înapoieze în radă. Nu-i rămînea decît să ia o carte în mînă și să-și arunce din cînd în cînd ochii pe fereastră.

La intrarea în sediul comitetului muncitoresc, se înghesuiau plutașii cu căngile în mînă. Un cîine, ținut în lanț, mîrîia la o capră care îl înfrunta în joacă. Hohotind, țăranii zădărau capra și ea se repezea la cîine, mișcînd din cap și agitîndu-și amenințătoare coarnele lungi, răsucite ca un covrig. Cîinele, furios, se tot trăgea înapoi și, în cele din urmă, se ascunse într-un ungher sub pragul casei, încolțit de învingătoarea înfuriată acum. Cînd văzură asta, țăranii trecură deodată de partea cîinelui. O bătură pe capră cu căngile, o alungară departe și începură să mîngîie și să răsfețe cîinele. Plin de recunoștință, dulăul se învîrtea ca un titirez.

Un moșneag cu un picior de lemn comanda oamenii. El îi ducea la depozite, îi punea în rînd și-i inspecta ca un adevărat comandant de oști. Încălțați cu cizme de cauciuc, cu pelerine din foaie de cort, cu topoare în mînă, plutașii deveneau parcă mai arătoși, mai înalți și-și schimbau mersul. Moșul îi instruia, îi împărțea în grupuri, le dădea șefi de echipă bărboși și ei coborau spre rîu cu căngile ridicate ca niște sulițe.

Philipp știa că plutașii se duc în susul Vîgului să spargă zăpoarele de lemn plutărit. Buștenii acopereau toată suprafața rîului mai sus de stăvilar; în drum se afla întreaga cantitate de lemn plutit în primăvară; soarta campaniei se putea hotărî de la o zi la alta. Philipp vedea că fuseseră pregătite din timp scule, unelte și haine. Odgonul, ca un furtun de pompieri, întins la uscat pe capre înalte, căngile, burghiurile, lanțurile, topoarele și, mai ales, cizmele de cauciuc, începură să-l enerveze pe Philipp; se întoarse mînios cu spatele la fereastră ca să nu-și mai întrerupă lectura.

Auzi deschizîndu-se ușa de la intrare și, după tuse, își dădu seama că în casă pătrunseseră niște oameni străini. Își scoase capul de după perdea. În bucătărie, se aflau un milițian și un civil. Amîndoi îl măsurară din ochi cu un aer grav.

Clipa aceasta oribilă de tăcere îi dădu fiori: bătrîna se plînsese pesemne autorităților și acum, inevitabil, urma un interogatoriu umilitor. Va trebui să scoată imediat dovada rușinoasă, înfășurată în „Times". Nu se putea să ascundă ceva.

— Anfisa Petrovna este acasă? — întrebă politicos milițianul.

— Nu.

— Să-i spuneți, vă rog, că a venit cineva de la Protecția muncii cu privire la accident... O cunoașteți pe Șura?

— O cunosc.

— Ei, e vorba de ancheta în legătură cu rănirea ei.

Un sentiment abject, amestec de bucurie și spaimă, îl făcu pe Philipp să se cutremure din nou și îi apăru limpede toată absurditatea ambianței în care se afla. De ce șade aici, în cocioaba asta cu perdele de stambă? De ce se teme de smintita aia de bătrînă? De ce-și pierde timpul?

Ar fi măsurat bucuros odaia de la un capăt la altul ca să-și potolească enervarea împotriva lui Frans, care purta vina întîrzierii întîlnirii lor atît de necesare, dar odaia unde se afla era o adevărată cușcă de cîine! Patru pași înainte, patru înapoi! Philipp

luă cartea, dar, moleșit de căldură și oboseală, simți că i se închid ochii ; se apropie de pat, se băgă încet sub pled și ațipi, lăsîndu-se în voia unei învălmășeli de visuri confuze...

Milițianul cercetează cu o figură dojenitoare iconița cu smalț albastru aprins, se trage de mustață și se freacă pe obraz acolo unde cresc favoriții. Și favoriții încep într-adevăr să-i crească, prefăcîndu-se într-o barbă albă, ca un sul rotund de vată care-i încadrează fața. Privirea mîniată a lui Nikola Mirlikiiski se stinge, capul i se clatină gînditor, părul cărunt pare albastru din pricina smalțului care s-a topit. Lodewijk van Rossum închide pleoapele. Brațele lui, subțiri ca niște bețișoare, sînt încrucișate pe piept. În mijlocul crucii, se vede iconița cu smalț albastru aprins ; chipul de pe ea deschide ochii. Philipp îl recunoaște pe milițian, care rîde cu hohote ; pe figura lui se suprapune mutra cu barbă roșcovană a lui Briwer. „Sînt pe pragul vieții veșnice“, spune Briwer, și Philipp nu e în stare să-și amintească de la cine a furat el aceste cuvinte. Caută repede printre anunțurile din „Times“, răsfoiește colecția de ziare, răsfoiește o carte, răsfoiește codul telegrafic al lui Rudolf Moss și, în sfîrșit, descoperă termenul teribil de necesar : *„thyse“* — „ telegrafiați dacă polița a fost achitată ?“ Litere roșii, grase, urmate de o parafă ies din barba lui Briwer, alcătuind cuvintele : „Via Northern“. Telegramele au fost expediate ; liniște, uitare, tăcere...

Cînd Philipp se trezi, în odaie era foarte cald. Anfisa Petrovna făcea zgomot cu vătraiul în cuptor. Ca să intre în vorbă cu ea, Philipp voi să întrebe de sănătatea Șurei, dar Anfisa Petrovna nu-i lăsă timp să deschidă gura. Brusc, începu să se plîngă împotriva găinilor și fu cu neputință să se mai pună stavilă plîngerilor ei : găinile astea îs curată pedeapsă aici, în Nord, unde nu știu nici măcar să se ouă ca lumea, iar dacă se ouă și ele o dată pe săptămînă, apoi cotcodăcesc o zi întreagă, de-l zăpăcesc chiar și pe cocoș, care o să-și piardă mințile și o să uite să mai strige cucurigu și o să se apuce să cotcodă-

ţească şi el ca o muiere. Iar cînd se duc undeva, apoi parcă intră în pămînt, uite, na, şi-a căutat azi găinile de la amiază, a cutreierat toată colonia, e moartă de oboseală şi iaca, acuma, seara, afurisitele astea de găini au sosit singure acasă!

— Cum seara?! — strigă Philipp.

— Ai dormit, drăguţă? Te cred şi eu; s-a înserat de nu ştiu cînd. Ian te uită ce-i afară: moriana îşi face de cap; cei de la fabrică au plecat să despotmolească pontoanele.

Lumina de afară era tulbure; soarele abia putea fi ghicit la orizont; un plafon de nori plumburii, de o grosime de nepătruns, alerga pe cer. Philipp zări de partea cealaltă a rîului arborii plecaţi — asta mirosea a vînt de forţa opt. Rîul era alb de spumă, de parcă apele lui ar fi fiert la un foc mare. Muncitorii, ţinîndu-şi şepcile cu mîna, ascunzîndu-şi faţa în gulerele ridicate, aplecaţi înainte şi căutînd adăpost pe sub pereţii şurelor şi magaziilor, alergau spre ţărm. După ce ascultă atent cîteva clipe, Philipp desluşi melodia ritmată a vîntului prin crăpăturile casei. Cercevelele, ca şi sîrmele de telegraf, îi ţineau isonul cu voci de bas.

Philipp ieşi în stradă. Vîntul încercă imediat să-l doboare, aşa că se văzu silit să se aplece foarte mult şi nu mai izbuti să scape de senzaţia neplăcută pe care o ai cînd te culci într-un hamac legat prea jos. Ocoli cîteva case, traversă podeţul aruncat peste un canal încă neisprăvit şi văzu o mulţime de oameni în plină activitate şi mişcare.

În crăpăturile de pe mal se fixau parîmele, se aşezau odgoane în bărci, vîslaşii stăteau gata de pornire. Abia aici îţi dădeai seama cît de mari erau valurile care săltau bărcile ca pe nişte dopuri, iar cînd, în goana lor dezordonată, ajungîndu-se din urmă, val pe val încălecîndu-se, se izbeau de bolovanii de la mal, se transformau într-o ploaie torenţială de stropi.

Centrul activităţii se afla aproape la mijlocul Vîgului. Fundurile pontoanelor se acoperiseră între timp de valuri, dar se vedea că ele stăteau încă aplecate şi ambarcaţiunile erau zdravăn împotmolite în

bara de vărsare a rîului. Trei remorchere își ocupau pozițiile. Fumul căldărilor lor în plină funcțiune era smuls de furtună chiar la ieșirea din coșul negru de funingine; totuși izbutea să arate limpede că vîntul sufla drept spre mal. Oamenii aveau deci de luptat cu trei forțe: curentul rîului care alerga furios și umflat de la gura rîului spre golf, fluxul care dădea asalt dinspre mare, luptînd împotriva curentului, și vîntul care izbea ca un uragan dintr-o parte. Raportul acestor trei forțe se schimba de la o clipă la alta. Îl puteai aprecia aproximativ doar după remorchere. Echilibrînd presiunea vîntului, a valurilor și a curentului prin acțiunea neostenită a elicelor și a cîrmei, vaporașele se agitau pe loc. Dar ele nu puteau să prevadă dinainte cum vor pluti ambarcațiunile despotmolite: pescajul lor diferea de pescajul pontoanelor goale. Fluxul trebuia să acționeze îndeosebi asupra navelor cu fundul plat și volum foarte mare și tocmai pe asta se bizuiau calculele acțiunii de remorcare a pontoanelor în josul curentului, împotriva fluxului. Două vapoare, legate cu odgoane de pontoane, așteptau ca acestea să fie ridicate de apă ca să le scoată imediat din vîltoare. Cel de al treilea era ținut în rezervă, cu căldările sub presiune, gata să ajute unde va fi mai multă nevoie.

Curajoșii care pregătiseră operațiunile cele mai importante acolo, în centrul acțiunii hotărîtoare, se vedeau minusculi, ciudat de mobili și îndemînatici: trei dintre ei se cățărau pe prova pontonului care se afla mai aproape de mal, lîngă babalele de care era legat odgonul de remorcaj; alți doi se aflau în barca lipită de bordul ambarcațiunii, sortită să salte de pe o creastă pe alta.

Pe mal, chiar lîngă apă, huruia un tractor; alături de el, ca niște ostași-lăncieri, sta un pluton de plutași cu căngi; ceva mai încolo — muncitorii din brigadă, așa încît tot ce se putea întîmpla în cursul luptei fusese prevăzut și se aștepta doar semnalul.

Rîul începuse să răsfrîngă asfințitul ascuns de nori. Vîntul smulgea și împrăștia crestele valurilor

ca cenușa de pe tăciunii purpurii, gata să se stingă. Toți porii firii erau îmbibați de zgomotul furtunii.

Pontoanele se îndreptară și se urniră din prag. Acest lucru se petrecu cu o iuțeală amețitoare, în cîteva secunde, astfel că vapoarele care așteptau zguduitura din clipă în clipă, pierdură momentul. Smulgîndu-se vertiginos din apă și zvîrlind în sus o perdea de stropi strălucitori, odgoanele se întinseră.

Neașteptat era mai ales faptul că cele două ambarcațiuni se urniră simultan, ca un tot unit. Dar și mai neașteptată se arătă a fi supunerea lor solidară în fața vîntului. Fluxul și curentul se anulau reciproc, așa încît din cele trei forțe nu se făcea simțită decît una singură — moriana. Fără a-și slăbi măcar pentru o clipă presiunea, împingea pontoanele spre mal și acestea trăgeau orbește după ele vapoarele care dădeau înapoi, luau apă și încercau din răsputeri să se întoarcă cu prova împotriva vîntului.

Vaporul de rezervă se apropia de pontonul care era mai depărtat de mal. Se văzu cum, cu tot corpul îndoit, un omuleț zvîrli de pe ponton greutatea de care era legat odgonul. Malul aștepta încordat să vadă dacă greutatea ajunsese la vapor.

Nimeni nu-și dădea seama încă ce intenții are vaporul; dar, deîndată ce omulețul de pe ponton, zvîrcolindu-se în încordare, zvîrli peste bord capătul odgonului, malul înțelese că lupta începuse cu succes. Cei de pe vapor traseră cu toții greutatea, apoi odgonul. Cîrmuind împotriva vîntului, remorcherul se aplecă brusc într-o parte izbit de flux și își afundă prova în valuri. Dar luase asupră-și o bună parte din munca grea a celuilalt remorcher, care se folosi de moment ca să vireze. Și, deodată, cedînd, pontoanele se rupseră unul de altul. Manevra fusese bine calculată; unindu-se, vapoarele puteau remorca cu succes unul din pontoane în timp ce celălalt, scăpat de presiunea vecinului său, își micșora goana lui vertiginoasă spre bolovani.

Dar goana continua. Învăluit de viforul înspumat al valurilor ce se spărgeau de bord și, ridicîndu-și deasupra apei cînd botul bont, lucitor, smolit, cînd

pupa cu rămășițele albe ale cîrmei rupte, pontonul trăgea după el remorcherul. Muncitorii de la prova puteau fi văzuți deslușit, mișcările lor puteau fi ușor ghicite, li se distingeau și figurile. Printr-un miracol, barca încă se mai ținea la prova ambarcațiunii, vîslașii atîrnau de căngile înfipte sus pe bord. Sirena remorcherului își împleti tînguiala sacadată ca o rugă cu dangătul de alarmă al furtunii.

La un semnal de comandă, malul intră în acest moment și el în luptă:

— Atenție barca! Aruncați capătul odgonului de pe ponton! Dați drumul la prova!

Cei din barcă răspunseră printr-un gest:

— Înțeles!

Și iată că, umăr la umăr, oamenii de pe ponton aruncă peste bord odgonul încolăcit. Imediat după el, doi oameni se precipită în barcă ca niște bolovani. Apăsînd tuspatru pe căngi, împing barca cît pot mai departe de ponton. Asta ține o veșnicie. Oamenii par înfipți în căngi. Valurile dau barca în jos — oamenii se întind, se dezdoaie; barca e azvîrlită pe creastă — oamenii se chincesc. O dată, de două ori, de trei ori. În sfîrșit, de jos, din străfunduri, barca e zvîrlită brusc înlături. Doi vîslași ridică ramele, cîrmaciul sare la prova, al patrulea barcagiu destinde cu repeziciune odgonul legat de ponton. Pare însă că nimic nu s-a schimbat în mișcările bărcii; ea își continuă salturile în sus, în jos, în sus, în jos.

De la mal, pornește în întîmpinarea ei altă barcă. O jumătate de duzină de căngi o împing de pe bolovani și, la început, ea se avîntă net împotriva fluxului. Apoi începe să salte pe loc — în sus, în jos, în sus, în jos. În barca aceasta, se află de asemenea doi vîslași, un cîrmaci și un om foarte îndemînatic, care aruncă în apă un capăt al odgonului, în timp ce celălalt e desfăcut de muncitorii de pe mal.

Remorcherul urlă neputincios. Talazurile mînă pontonul spre bolovani. Bordajul lui negru, sclipitor, se înalță tot mai sus. Nu mai are scăpare.

De-a lungul malului, plutașii se înșiră umăr la umăr. Comandantul lor țopăie grăbit pe piciorul său

de lemn. Apa scaldă, acoperă cu valuri oamenii. Ei stau aşezaţi pe două rînduri cu căngile întinse înainte ca un gard de uluci.

Strigătul sălbatic de îmbărbătare e înghiţit de vînt, cele două bărci saltă în sus, între ele se întind vîslele şi iată-le strîns unite.

Omul cel îndemînatic prinde capetele tari şi groase ale odgoanelor şi, cu o dibăcie curat marinărească, le suceşte în mîini, le aruncă pe umăr, şi cînd nodul este gata, zvîrle, fără să mai stea pe gînduri, odgonul în apă.

Oamenii de pe mal scot ţipînd odgonul din rîu, îl trag dintr-o fugă pînă la tractor şi se înhamă alături de maşină ca să dea ajutor remorcherului care geme. Odgonul se întinde încet.

Pontonul aleargă spre pietre. Bărcile vîslesc din răsputeri împotriva fluxului. Dar, liberate de povara odgoanelor, sînt acum prea uşoare, valurile le împing sub bordul pontonului şi, împreună cu el, se avîntă spre pietre.

Plutaşii ţin căngile întinse ca să întîmpine pontonul. Ei izbutesc să smulgă o barcă de sub botul lui greoi. Cealaltă dă peste o piatră ascuţită. In clipa cînd pontonul, apăsînd barca sub imensa lui greutate, o turteşte scîrţîind şi o face ţăndări, oamenii sînt traşi de mîini afară.

Căngile se înfig în bordul înalt, smolit. Rezistenţa lor unită şi împotrivirea bărcii, care s-a arcuit ca un balon de acostare, salvează pontonul de la pieire. Geme şi scîrţîie, apăsînd greu malul. Dar remorcherul s-a odihnit puţin între timp, cablul de pe mal intră în funcţiune şi pontonul este tras încet departe de pietre...

Sergheici fusese printre cei dintîi care întinseseră mîna barcagiilor căzuţi în apă. Ud leoarcă, el îşi ştergea acum cu palma faţa strălucitoare de bucurie şi urca malul înconjurat de muncitori.

Philipp îl recunoscu şi se apropie de el.

— Vă felicit, — spuse el emoţionat; — aţi salvat vasul. Ce organizare! Aţi muncit toţi ca unul.

Şi întinse mîna ca să i-o strîngă.

Parcă fără să-i vadă gestul, directorul fabricii îl luă strîns de cot pe Volodea Gluşkov şi-l împinse înainte.

— O să plecaţi mîine la vînătoare cu tovarăşul ăsta. Faceţi cunoştinţă! El a fost cel care a zvîrlit odgonul de pe ponton.

Volodea îşi aprindea ţigara şi fumul îi ieşea bifurcat pe nările umflate; cu ochii înroşiţi de încordare, îl măsură pe Philipp din cap pînă în picioare făţis şi aproape provocator.

— Iar ăsta, — urmă Sergheici, împingînd înainte un bărbat scund, ud şi el pînă la piele, — compatriotul dumneavoastră, s-a oferit voluntar. Aţi observat cum a legat capetele odgonului? Un erou!

Nu încăpea nici o îndoială: Philipp îl mai văzuse nu demult pe acest omuleţ roşcovan, cu picioare scurte. Schimonosindu-se, el murmurase cuvintele, furate de nu se ştie unde: „Sînt pe pragul vieţii veşnice."

Briwer, marinarul concediat Briwer, se afla acolo, faţă în faţă cu Philipp van Rossum! Scund, cu obrazul neras acoperit cu păr roşu, ud de să storci apa dintr-însul, el îşi scutură cu un aer proteguitor capul şi întrebă în olandeză:

— Cum vă prieşte clima de aici, domnule capitalist, hai? Suflă al dracului, *mijnheer,* nu-i aşa?

Izbucni în rîs, înfiorîndu-se, ţopăind şi storcîndu-şi apa din mîneci.

— Hai, iute, băieţi, să vă încălziţi! — îi chemă Sergheici. Şi muncitorii porniră laolaltă, în grup, spre casa cu etaj, care avea ferestrele bătute în scînduri.

O explozie asurzitoare răsună de sub pămînt, oprind parcă pentru moment urletele furtunii. Pietrele bocăniră pe planşeul de scînduri al canalului şi căzură peste casele învecinate. Brigada de artificieri îşi saluta brigadierul, care se distinsese în acea luptă, cu o cantitate serioasă de exploziv. Un grup de muncitori comsomolişti venea în fugă spre Volodea şi el îşi saluta tovarăşii, fluturîndu-şi şapca udă.

Philipp se depărtă. Neliniștea care-l urmărise toată ziua îi crescu brusc după explozie. Cum s-ar zice, n-avea unde să-şi pună capul: peste tot clocotea lupta, ca pe front. Pămîntul răscolit, detunăturile de exploziv, gardul din căngi ascuţite, comandanţi, brigăzi, eroi și, probabil, victime, multe victime — ce uimitoare şi tristă asemănare cu războiul! De ce fel de arcuri erau puşi în mișcare soldaţii şi ofiţerii acestui război? De ce pontoanele erau salvate de muncitorii din fabrici, cînd aceste coveţi tîmpite foloseau trustului de export? Încotro se zoreşte acest popor de neînţeles cu eroismul lui, cu exploziile lui și cu veșnica răscolire a pămîntului, cu această pasiune nesăţioasă de a stăpîni, fără să-i pese de zdrenţele pe care le poartă, fără să dea atenţie pierderilor suferite, oboselii, curelii care îi strînge atît de tare stomacul? Încotro?

Philipp se întoarse, cuprinzînd de departe cu privirea tabloul mișcător al muncii, își ridică gulerul şi-şi ascunse faţa, cuprins de sentimentul unui om lipsit de adăpost...

Muncitorii, uzi pînă la piele, intrau în casa directorului. Se pregătise un loc pentru încălzire în tindă: pe bancul de tîmplărie, se vedeau fel de fel de cești și pahare; votca sclipea în sticle verzi. Anfisa Petrovna, apărută pe neaşteptate în învălmăşeală, măsura şi oferea alcoolul, răspunzînd la întrebarea ce vînt a adus-o acolo:

— Am venit în treacăt. Să mai îngrijesc de copilași. Şura, cînd și cînd, tot mai venea pe la Sergheici să vadă ce fac. Dar de cînd e la spital, cine a mai pus piciorul pe aici? Și doar sînt patru — unul mai mic decît altul.

Sergheici întinse paharul său spre Volodea. Gluşkov ridică ochii o clipă și spuse încet:

— Pentru Şura!

Apoi dădu paharul pe gît.

Ciocniră cu toţii: pentru o muncă unită, pentru o viaţă frumoasă, pentru măreaţa credinţă în cauza clasei muncitoare.

— În sănătatea lui Sergheici! — strigă cineva. —

Trăiască frăția între popoare! — proclamă apoi un altul, și Briwer, revărsînd maldăre de cuvinte olandeze ce dădeau impresia unui hîrșîit îi lua pe toți de mînă încercînd să le explice că el, cu băieți ca dînșii, este gata să sară nu în apă, ci și în focul gheenei.

În învălmășeală, Senea Erșov îl luă deoparte, într-un colț, pe Sergheici, sub pretextul unei chestiuni ce nu putea fi amînată. Fusese unul dintre voinicii care-l transportaseră pe Briwer cu barca și acum, după ce dăduse pe gît un pahar de combustibil, se simțea înduioșat de această explozie de dragoste și de încurajare reciprocă izbucnită pe neașteptate.

— Aș vrea să-ți vorbesc, aș vrea să-ți vorbesc despre Șura, Sergheici, — zise el gîfîind și apăsîndu-și mîinile pe piept.

Își netezi moțul bălai și așa destul de întins și făcu o mișcare stîngace, de parcă ar fi vrut să spună: o dată moare omul!

— Pricepi tu? Șurei îi merge îngrozitor de prost; băieții au fost să întrebe; pricepi, da... Ei, băieții, spun: desigur, avem medic și nu trebuie să facem panică; totul e științific, pricepi? Da...

— Fii mai scurt.

— Mă restrîng numaidecît. Băieții spun — nu-i caz de panică; medicul e medic! Nu e la primul caz, lucrează științific. Pricep și eu. Totuși, Șurei îi merge tare prost.

— De unde ai aceste informații? Ai fost la spital?

— Așa spun băieții. Cred că...

Senea continuă în șoaptă:

— Nu te supăra, Sergheici. Ascultă. În Soroka trăiește o băbuță. Eu o cunosc. Nimic deosebit — o babă ca toate babele. Dar într-o privință, le întrece pe toate în lumea asta: descîntă rănile. Într-o clipă, cît ai bate din palme! Vezi asta?

Senea își suflecă mîneca.

— Cicatricea asta o vezi? Cînd aveam zece ani, mi-a căzut aici secera de pe poliță și mi-a tăiat vîna. Pînă m-au cărat la baba ceea, au crezut că o să-mi pierd tot sîngele. Și băbuța m-a descîntat într-o clipită. Sîngele s-a oprit, rana s-a vindecat. Uite!

Sergheici tăcea încruntat.

— Băbuţa s-ar duce ea la Şura, dar n-o lasă nici să se apropie măcar de spital. Ascultă, ce ar fi dacă am aduce-o pe băbuţa asta la spital, a? Numai de data asta. Ce zici?

Sergheici tăcea.

— Spun asta, — se grăbi să adauge Senea, — deşi ştiu că medicul e bun. Dar parcă doctorii te ajută întotdeauna? Şi dacă nu-i vor ajuta Şurei? Am vorbit cu băieţii; dacă moare, pe cine o cădea răspunderea, ce zici?

Pe buzele strînse, nemişcate ale lui Sergheici, se vedea o cută de oboseală sau, poate, de amărăciune. Asculta fără să-şi ia ochii de la Senea, fără să se fi clintit măcar o dată. Şi în teama lui crescîndă, Senea mormăia tot mai grăbit:

— Dacă moare Şura, o să ne pară rău. Altă Şura n-o să mai găsim. Băieţii ţin mult la ea. Şi poate că o să spunem atunci: „Eh, păcat că n-am adus-o pe băbuţă! Poate că băbuţa i-ar fi ajutat". Pe cînd doctorul... Şi ce-i dacă-i doctor! Zău, ar trebui să încercăm. Că, dacă cumva Şura... Nu mă certa, Sergheici! Şi nu spune nimănui. Am fost la băbuţă. Ea se învoieşte să vină. Numai s-o putem aduce la spital... Să încercăm...

Continuînd mai departe să tacă, Sergheici îl luă pe Senea de braţul dezgolit mai sus de cot şi, împingîndu-l înainte, printre muncitori, îl aduse şi-l aşeză în faţa bancului.

— Tovarăşi! — rosti el cu glas tare. — Comsomoliştii care sînt aici să ridice mîna! Bine! Cum era şi de aşteptat, sînteţi destui. Aflaţi aşadar, tovarăşi comsomolişti, că Senea Erşov, membru al organizaţiei voastre, muncitor fruntaş la gater, nu o dată evidenţiat pentru muncă de calitate, s-a dovedit a fi un om radical înapoiat. Desigur, toată lumea ştie că sînt pete şi în soare. Dar dacă, proporţional, soarele ar fi avut pete de mărimea petei lui Senea Erşov, cam întunecată ne-ar fi fost viaţa, tovarăşi! Am aflat că Senea Erşov crede în farmece. Da, da, tovarăşi! Nu vă miraţi! Crede ca pe vremea străbunicii. Crede

— ca să zicem așa — și în strănut, și în deochi, și în apa neîncepută. Crede în vrăji, crede în descîntece, crede în toate băbăriile. Poate că se duce și la popă să se spovedească — de unde știm că nu? Întrebați-l despre ce mi-a vorbit acum. Să vă spună el. Eu n-aș putea să vă repet, nu mă pricep la socoteli de astea... Problema e cum de s-a întîmplat ca aiurelile astea băbești să ajungă să-l zăpăcească în halul ăsta la cap pe un comsomolist activ? Propun să lămuriți această problemă în cadrul organizației voastre, să lămuriți cine poartă vina acestei rămîneri în urmă a tovarășului vostru. Cine poartă răspunderea pentru această zăpăceală din creierul unui muncitor fruntaș exemplar? Dar, pînă una alta, să vă spună el ce mi-a propus. Haide, Senea!

Stacojiu la față, cu cîteva smocuri ale părului său bălai ridicate în sus ca niște țepi, cu ochii înroșiți ca ai unui iepuraș de casă plin de lacrimi, Semion Erșov se uita speriat la prietenii lui. Își ridică ochii spre Sergheici; apoi, aproape hohotind de plîns, abia izbuti să scoată din piept:

— Bine, Sergheici! Am să spun. Dar să ții minte, Sergheici... eu... eu am vrut asta numai pentru Șura și tu... tu... bine!

Sergheici începu să rîdă cu compătimire.

— M-am gîndit să-ți aduc mulțumiri prin ordin de serviciu pentru curajul tău și tu crezi în sfînta Vineri-Paraschiva! Ei, Senea, Senea!

Volodea se apropie de banc și, scoțînd din buzunar o batistă făcută ghemotoc, i-o întinse lui Senea spunînd:

— Hai, șterge-te și dă-i drumul, cinstit!

XI. PHILIPP VAN ROSSUM IUBEȘTE U.R.S.S.

Sute de lăzi cu unelte, sute de ferestraie înfășurate în cîrpe și sute de topoare, sute de pîini mari, negre, saci cu boarfe, perne în fețe roz, cojoace de oaie, ceainice de tablă și o mulțime, o mare, un univers de oameni mirosind a mahorcă, vorbăreți și tă-

cuţi, tineri şi bătrîni — totul zîngănind, troncănind, gîfîind, tuşind, bocănind din cizme, plîngîndu-se sau rîzînd şi oftînd cu speranţă — era hurducat şi legănat de vagoanele trenului care înainta încet.

Volodea Gluşkov răspundea zgîrcit la întrebări:

— În Nord, se construieşte.

Dar Philipp voia să ştie multe şi să ştie precis: ce se construieşte, unde se construieşte, cine construieşte? Însoţitorul lui îi răspundea ca un ţăran: nu ataca direct subiectul, ci căuta să-l ocolească, tremurînd pentru fiecare cuvînt, de parcă ar fi fost o bucată de plăcintă:

— Murmanskul a ajuns un port universal...

Sau ceva mai tîrziu, răspunzînd la o altă întrebare:

— Un oraş se ridică în pustiu...

Sau:

— Dincolo de cercul polar, se extrag îngrăşăminte minerale. Cine s-ar fi gîndit înainte?...

— Ce-i atrage încoace pe aceşti oameni? — întrebă Philipp, vîrînd curajos capul de pe platformă în interiorul tulbure de fum al vagonului.

— Pe şantiere, se cîştigă bine şi e pîine berechet.

— Dar acolo de unde vine această lume nu este pîine?

— Cum să nu fie? — sări Volodea.

Şi îl cercetă uimit cu privirea pe Philipp.

— Acolo unde chiaburii au ascuns şi au lăsat pîinea să putrezească — nu este, — spuse el. — Aţi auzit despre chiaburi?

— Nu.

— Gazetele voastre au scris că la noi, în Nord, se foloseşte munca obligatorie. Despre asta aţi auzit?

— Am auzit.

Se priviră în ochi zîmbind.

— Sînteţi fudul de o ureche, dar cu cealaltă auziţi tot ce vă interesează, — zise rîzînd Volodea.

Şi, peste puţin, adăugă grav:

— Aici au fost strămutaţi mulţi chiaburi. Şi, fireşte, nu stau cu braţele încrucişate. Dar, dacă muncesc bine, sînt evidenţiaţi.

Bătu darabana cu degetele pe îmbrăcămintea lucitoare de piele galbenă a puştii şi întrebă:

— E arma dumneavoastră? Ce marcă?...

Şi începură să vorbească despre vînătoare...

Printre vîrfurile rare şi întunecate ale brazilor crescuţi pe ţărmul abrupt, marea sclipea cu scînteieri de sticlă albă. Pe întinderea ei înclinată, insulele se căţărau sus într-o bizară perspectivă în trepte, ca în stampele japoneze.

In staţie, lumea dădu buzna afară din vagoane, năpustindu-se ca la un atac cu baionete spre clădirea joasă a gării. Ceainicele zîngăneau războinic. Coada în faţa cazanului cu apă fiartă se răsuci în spirală. Tejgheaua bufetului scîrţîi plîngăreţ sub asaltul mulţimii.

Imbrîncit de pe platformă, Philipp abia izbuti să-şi ia cutiile, genţile şi, în timp ce străbătea peronul, cei care alergau spre bufet îl călcau cu picioarele, fără să-l vadă măcar. Incercă să se răstească supărat. Nimeni nu întoarse nici cel puţin capul. Ca să scape de îmbrînceală, o luă atunci la picior, cu echipamentul lui bogat de vînătoare bălăbănindu-i-se greu pe umeri, încercînd să ţină pas cu lumea. Se opri într-un colţ al gării, încruntat, îndreptîndu-şi furios hainele.

Această fugă forţată fu prologul unui ghinion supărător. După ce pasagerii goliră bufetul şi dispărură, iar în gară se făcu linişte, Volodea se duse să ia informaţii cu privire la expediţie. Se interesă mai bine de un ceas pe la toţi funcţionarii — de la şeful de gară pînă la acar. Dar nimeni nu auzise despre ea.

Trebuiau, prin urmare, să-şi caute un loc unde să rămînă peste noapte. Cantonierul îi conduse pe aceşti musafiri neaşteptaţi la el acasă, trecînd peste o vastă întindere mlăştinoasă, unde fură siliţi să sară de pe o moviliţă pe alta. In apropierea unei case de curînd ridicată, se plimba o vacă costelivă, legată cu o frînghie de o buturugă. Stăpîna casei îi băgă sub bot un braţ de fîn, dădu bineţe oaspeţilor şi spuse:

— De sfînta treime, de-i zi înnorată, adunăm şi noi fîn o nimica toată; asta-i primăvara noastră. Cum

iese iarba — dă gerul; cum se dezgheață — ninge... Poftiți, poftiți înăuntru!

Casa, din bîrne, era încăpătoare, împărțită în două de un perete, o ușă îngustă, cu perdeluță azurie, despărțea bucătăria de odaia cea mare. Se zărea acolo o etajeră cu vase, trandafiri de hîrtie și un cățel de ghips rotat ca un cal. Dușumeaua, pereții și tavanul proaspăt geluite, se profilau deschise la culoare în lumina moartă a nopții albe care se apropia încetul cu încetul plictisită. Fără să aprindă focul, gazda așternu pe patul încăpător rufărie curată, călcată cu ajutorul tăvălugului, dar Philipp, mulțumind, spuse că vrea să admire zorii nordici și se așeză la fereastră. Volodea își trase jos cizmele și se culcă pe dușumea.

În curte se auzea glasul gazdei vorbind și îndemnîndu-și vaca spre grajd; copitele lipăiau șuierînd prin noroi. Întoarsă în casă, femeia umblă cu vătraiul la oalele din cuptor și se potoli. Se făcu liniște.

Încetul cu încetul, Philipp fu cuprins de o stare contemplativă. Satul pomor se zărea în depărtare ca un cuib mare, încruntat, alcătuit din șure, garduri de nuiele și case de lemn cenușiu. Deasupra acoperișurilor se înălțau cupolele a trei biserici. Cea mai apropiată avea tonurile dulci și proporțiile desăvîrșite ale stilului favorit al rușilor nordici. Philipp nu desenase niciodată în viața lui, dar de data asta luă un creion și, cu sîrguința unui școlar, schiță în carnetul de notițe conturul cupolei, un cort octaedral așezat peste un trunchiu de piramidă răsturnat, acoperișurile netede, ușor ridicate în sus ca niște umeri și casa zveltă, în formă de cruce. Cu coatele rezemate de pervaz, admira culorile dulci ale pereților, ale acoperișurilor și ale cupolei. Adormi șezînd, cuprins de milă pentru bisericuța asta străveche și pentru el însuși.

Dimineața, Volodea dădu de expediție. Era alcătuită din doi oameni: Mașin, conservatorul muzeului și ornitolog, un bărbat scund și blond, și Anastasi Ivanovici, inspector de vînătoare, un om slăbănog și înalt, cu mustățile ca niște perii cărunte și un moț rebel pe frunte. Amîndoi îl salutară pe Volodea ca pe un vechi prieten.

— Hei, frumosule, te ţii tare? — îl întîmpină Anastasi Ivanovici, arzîndu-i o palmă zdravănă peste umăr.

Maşin se adresă curtenitor lui Philipp:

— Îmi face plăcere. Ştiam că veţi veni cu noi în expediţie. Numele dumneavoastră e cunoscut în Nord. Iertaţi-ne că a ieşit o încurcătură cu dormitul: socoteam că vom sosi înaintea dumneavoastră, dar s-a nimerit invers. În schimb, sper că incomoditatea acestei prime nopţi va fi compensată de impresiile vînătorii.

— Vînătoarea este interzisă acum, — interveni inspectorul.

— Exact: de fapt, nu este vorba de vînătoare, ci doar de împuşcarea cîtorva păsări, îngăduită de guvern în scopuri ştiinţifice. Vedeţi dumneavoastră, misiunea noastră este să completăm colecţiile muzeelor. Nu vom împuşca decît cîte o pereche de fiecare specie.

Atenţia şi interesul cu care-l asculta Philipp îi făcură vădită plăcere, şi urmă amabil:

— N-aţi urmărit niciodată migraţiunea gîştei sălbatice? Noi îi spunem rouşka, gîscă! Da, gîscă. Acum, se odihneşte în salma[57]). Cît timp zboară venind dinspre Sud, slăbeşte. Cînd se opreşte, se mai îngraşă şi zboară mai departe, spre Nord. E una din cele şapte minuni ale lumii noastre, zău aşa!

Expediţia îşi avea reşedinţa în casa cu un cat a unui pescar pomor, bătrîn căpitan al unei goelete cu două catarguri, a cărei poză decolorată atîrna pe perete, într-o ramă aurie. Odăile erau înalte şi luminoase. Trăinicia acestei clădiri de altădată o vădea fiecare pervaz, fiecare colţişor. Imaginea palidă a goeletei imprima parcă o pecete specială acestei case, unde, ca pe bordul unui vas vechi, totul te atrăgea prin confort, prin atmosfera primitoare.

După ce isprăviră de încărcat cartuşele şi erau gata de plecare, sosi cu barcazul din larg gazda, Nikodim Nikodimovici. Ieşiră cu toţii să-l întîmpine la ţărm, coborîră spre apă pe o scară repede şi acolo făcu Philipp cunoştinţă cu el.

Îi plăcu la Nikodim Nikodimovici constituţia sa ro-

bustă, aspectul lui impunător și aerul acela propriu oamenilor din Nord pe care-l crezuse dispărut cînd îi privise pe cei ce lucrau în fabricile din Soroka. Pomorul semăna la față cu un eunuc. De pe bărbia lată, i se răsfira pe piept ca o lopățică o barbă rară, străvezie; pielea, parcă ceruită, îi era brăzdată de o împletitură fină de cute dar ochii înguști, de un căprui deschis, aveau o privire ageră și tinerească; de-altfel, tot trupul lui, ușor gîrbovit sub povara anilor, era încă zdravăn. Bătrînul strînse vîslele, răsuci vela și puse pe podeț un coșuleț cu un strat subțire de peștișori pe fund.

— Asta-i tot ce-ai prins? — întrebă Mașin.

— A dat fiara în năvoade de le-a rupt pe toate, — răspunse pescarul, scrutînd cu agerime oaspeții și, deodată, își opri privirea vicleană asupra lui Volodea.

— Fiara înseamnă foca, — explică Mașin; — face stricăciuni uriașe uneltelor pescărești.

— Cînd vrei, face, cînd nu vrei — le lasă în pace, — spuse Volodea.

— Tare isteț mai ești! Vrei să-i poruncești și fiarei! Apăi ea vine la nevoie după pește, — rînji pomorul.

— Păi, tu, moșule, de ce ai lăsat năvoadele în larg dacă ai văzut că le rupe fiara? — întrebă Volodea.

Nikodim Nikodimovici îi întoarse spatele:

— Uite cine s-a găsit să mă învețe!

— Pește de ciorbă ți-ai adus desigur? — stărui Volodea.

Philipp nu înțelese care era motivul ciorovăielii, și Volodea dîndu-și seama, îi explică bucuros:

— Cooperativa plătește puțin pentru pește; de aia nu se prinde.

Nikodim Nikodimovici se întoarse încet cu fața spre dînsul.

— Ajunge, — rosti el după o scurtă tăcere. — Eu nu mă leg de tine. Ești aici, fiindcă ai venit cu dumnealor. Altminteri, nici n-aș fi stat de vorbă cu tine.

Tot făcînd rînduială în barcă, bătrînul mormăia să audă și ceilalți:

— Ar vrea să prind peşte, să-l aduc, iar el să mănînce şi eu să mă ling pe bot.

Nikodim Nikodimovici luă coşuleţul şi porni să urce scara spre casă. Dar, la plecarea expediţiei în larg, îşi făcu din nou apariţia, aducînd încă o pereche de vîsle; controlă dacă încărcătura fusese bine aşezată în barcă, dacă furcile vîslelor se ţin bine, aduse un căuş mare şi, după ce barca se depărtă de mal, se uită atent după ea de pe podeţ.

Din clipa aceea, începu navigaţia lui Philipp van Rossum prin salmaua soroceană. Transpunîndu-se în realitatea al cărei farmec imaginaţia lui nici nu avea putere să-l prevadă, cu fiece ceas privelişti bogate şi noi îi luau ochii. Mult mai tîrziu, după ce va dispare nu numai oboseala stîrnită de aceste impresii tulburătoare, dar se va şterge şi prospeţimea lor, Philipp avea să-şi amintească cu ochii închişi această călătorie cum îşi aminteşte cineva că a pierdut o lume fericită.

Avea să-şi reamintească crucea de lemn din trei bucăţi de pe insuliţa de la gura rîului Şui, la vărsarea în mare. După obicei, crucea era încinsă cu un ştergar pe care era lucrată în şiret negru o altă cruce. Simbolul prevestitor al puterii în voia căreia se află omul care iese în larg, jertfă veşnică a necunoscutului, teama în faţa acestei forţe de nepătruns, speranţa omului primitiv — ce anume călăuzise mîna acestei femei în timp ce împodobea cu acul ştergarul care flutura în bătaia vîntului? În locul acela, unde mii de pescari lăsau vîslele şi îşi scoteau pălăriile din cap, Philipp spuse în gînd cea mai lungă rugăciune din cele învăţate la şcoală. Îşi încredinţa viaţa nu unor căpitani şi marinari disciplinaţi, ci unor necunoscuţi mai curînd uşuratici decît îndrăzneţi: conservatorului unui muzeu, care trăgea blajin de frînghia cîrmei, unui vînător neras, cu o pălărioară caraghioasă, vătuită, care-i şedea ca o oală pe cap şi unui băieţandru îngîmfat — ori, în asemenea situaţie, nici o rugăciune nu putea fi prea lungă.

Dar furtunile nu-i ameninţau pe călători. Duşi de reflux departe în larg, prin pînza ţesută de o ploaie

liniştită, cenuşie, ei se apropiară de un ostrov jos. Alcătuit din trepte rotunde şi netede ce formau o stîncă, ostrovul, roşu-cărămiziu, zăcea, rotunjit de valuri, fără colţuri ascuţite şi brăzdat de crăpături vechi prin care pătrundea, jucăuşă, marea. Ca un vifor crescînd, barca fu întîmpinată de ţipetele păsărilor. Ingroziţi, disperaţi, pescăruşii se roteau, tînguindu-se, deasupra pietrelor. Pene albastre, altele de un cenuşiu strălucitor ca argintul sau albe ca lumina soarelui se amestecau în văzduh cu pene pestriţe, pătate şi negre, de parcă păsările de pe întreg universul s-ar fi adunat pe stînca aceea ca s-o apere de noii sosiţi ţipînd şi şuierînd.

Totuşi, călătorii debarcară pe ţărm şi-şi luară armele.

— Pe care? — întrebă Volodea, ridicînd capul.

— O vezi pe aceea cu labele roşii? — îi arătă Maşin.

Volodea ridică puşca cu două ţevi. Pasărea se prăbuşi vertical pe pietre.

— Vezi bărbătuşul care se roteşte deasupra ei? — spuse Maşin.

Volodea descărcă cea de a doua ţeavă.

Toată insula se cutremură de ţipete şi şuierături. Păsările spintecau văzduhul cu furie, se lipeau de pietre, se desprindeau de ele, se legănau ca un polog fîlfîitor sau zburau care încotro, făcîndu-l bucăţi şi zdrenţe.

Agitat, Philipp declară că ar vrea şi el să tragă.

— Poftim, — i se răspunse, — trageţi în aceea căruntă!

Priviră cu toţii cum ochea cu *holland-holland*-ul lui englezesc. Philipp dădu greş şi se fîstîci: la clubul din Amsterdam, luase nu odată premiu de tragere la ţintă în farfurioare şi în porumbei de crescătorie.

— N-aveţi nici o vină: zboară bine, fire-ar ale dracului să fie! — spuse Anastasi Ivanovici şi doborî două păsări indicate de Maşin.

Prada fu transportată în barcă. Pescăruşii ucişi de Volodea erau uriaşi: cu aripile întinse, aveau cel pu-

țin un metru; labele lor erau grele, de culoarea cărnii crude, iar penajul — cenușiu deschis, cu licăriri de argint. Celelalte două erau mici, orbitor de albe, cu aripile și spinarea cenușie. Mașin cercetă păsările și-i lăudă pe trăgători: pielea era neatinsă.

Dădură ocol ostrovului. Mașin îi descifra viața după urmele lăsate de păsări: acum douăzeci și patru de ore, se opriseră pe aici gîște sălbatice: eiderii [58]) își părăsiseră definitiv cuiburile; păsările din ordinul picioroangelor se înmulțiseră serios. Poc! — Philipp trase un foc și scoase de sub o piatră o păsărică cu pene pestrițe pe care o oferi triumfător ornitologului.

— Arenaria, — stabilește Mașin.

— Uf, ce ați mai nenorocit-o! — spune inspectorul, suflînd în pasăre și făcînd puful să-i zboare în toate părțile.

Păsările se depărtează de insulă, lăsînd-o pradă oamenilor. Vînătorii o pornesc încet pe mare mai departe.

— Cum se numește insula? — întreabă Philipp.

— N-are nume.

— Cum e posibil?

— N-a fost botezată în nici un fel. Pe aici avem numai două-trei insule cu nume. Celelalte sînt nebotezate.

— Înțeleg — pe hartă. Dar populația locală... de pildă pescarii cum o numesc? Nu-i zic în nici un fel?

— Vi se pare curios desigur, — spuse Anastasi Ivanovici. — La dumneavoastră, în străinătate, orice cărăruie are un nume. M-a uimit întotdeauna un lucru: cîte trebuie să ție în cap un european civilizat? Cunoaște cumplit de multe nume de diferite drumuri, piscuri, defileuri, trecători, și încă mai multe — de hoteluri, restaurante, vapoare. Toate astea, mă scuzați, numai care sînt sub nasul lui. Dacă vine însă vorba de alte nume care trec de marginile cunoștințelor lui, devine conservator. Ceva străin, care nu seamănă cu ce-i la el, îl enervează. Adevărat? Iar ceea ce-i la el, învățat pe de rost, i se pare prin importanță, pe vecie imuabil.

— La noi pur şi simplu este loc mult mai puţin, — răspunse blînd Philipp, — dar ceva mai multă ordine.

— Nu. La dumneavoastră sînt mult mai multe lucruri şi le daţi prea multă importanţă. Pe om îl judecaţi de pildă aşa: dacă nu ştie că cel mai lung funicular este la Meran — înseamnă că e un înapoiat. Dar de fapt ce nevoie e să ştie care-i cea mai grea locomotivă sau cea mai puternică staţiune de radio? Pentru ce trebuie dat un nume la toate? Încercaţi de vă bucuraţi că aveţi în jur insule fără nume.

— Nici asta nu veţi izbuti, — spuse Maşin împăciuitor — fiindcă iaca, ne apropiem de insula Şui.

Insula Şui!... Philipp îşi aminteşte de povestirile Anfisei Petrovna şi-şi aţinteşte ochii la fîşia întunecată de pădure, care creşte de pe ţărmul în pantă lină al insulei. Refluxul a dezgolit ţărmul şi se furişează odată cu marea spre barcă. Vînătorii caută să-i iuţească mersul ca să intre dintr-un salt pe mal. Dar barca înaintează tot mai greu şi, în sfîrşit, se opreşte, împotmolită în nămol.

Philipp apucă lanţul uşor şi trece piciorul peste marginea bărcii.

— Aşteptaţi! — strigă de la pupa în grabă Maşin.

Dar Philipp a şi sărit cu toată greutatea trupului peste bord şi încearcă să-şi găsească echilibrul, neînţelegînd ce-l împiedică şi trăgînd tot mai tare de lanţ. Mai întîi, i se înfundă un picior pînă la genunchi în mîl. Vrea să facă un pas, să se sprijine pe celălalt picior. Dar şi ăstălalt i se înfundă în mîl. Simte un fior rece strecurîndu-i-se de-a lungul piciorului şi pătrunzîndu-i în carîmbul înalt al cizmei. Prora bărcii creşte bizar, se ridică pînă la pieptul lui, pînă la gît. Philipp se apleacă într-o parte, frigul îi încolăceşte picioarele paralizate, abia izbuteşte să-şi întoarcă trupul voluminos.

— Braţele, braţele! — comandă Volodea calm. — Lăsaţi lanţul şi daţi-mi braţul ăsta!

Anastasi Ivanovici îl prinde de celălalt braţ. Tras de subţiori, Philipp e scos încet şi anevoie din nămolul clisos.

Căzînd în barcă, Philipp își privește timp de un minut picioarele. Alge subțiri și verzi i-au acoperit complet cizmele și pantalonii. Philipp se strîmbă :

— Pare-se că băile de nămol n-au fost prevăzute în program.

Ceilalți tac. Nimeni nu rîde. Dealtfel, Volodea a întors capul, parcă pentru a nu i se vedea surîsul. Uimitor ! Philipp a mai observat și în alte cîteva rînduri că glumele lui nu stîrnesc rîsul. De obicei, chiar și la birou, de pildă, era de ajuns să facă cel mai mic spirit pentru ca toată lumea să înceapă să rînjească. Pe cînd aici pare-se că oamenii sînt complet lipsiți de umor !

— O să vă uscăm la foc numaidecît, — îl liniștește Mașin grijuliu.

În răstimpul cît vînătorii caută un loc de debarcare și trag apoi barca prin mocirla neagră-verzuie de alge putrede, dezgolite de reflux, Philipp dîrdîie de frig. Se apropie noaptea. Soarele coboară la orizont. La adăpostul unor bolovani netezi, se aprinde un foc de un roșu minunat. Flăcările par trandafirii în lumina apusului. Deasupra lor se înalță din ce în ce grămada de vreascuri aduse de vînători.

Oamenii îi trag din picioare lui Philipp cizmele umflate de apă. Pantalonii i s-au lipit de rufărie și trebuie să-i întoarcă pe dos ca pe niște ciorapi. Mașin — magul și îngerul păzitor al expediției — scoate dintr-o geantă ciorapi groși, indispensabili, pantaloni.

Travestit, alături de hainele lui spălate, întinse pe pari, care și-au pierdut deodată aspectul de lucruri din străinătate, Philipp van Rossum țopăie cînd pe un picior cînd pe altul, cu pantalonii lui cazoni scurți pînă la genunchi și în ciorapii aceia de lînă roșcată, groși ca un covor. Oricît de jenat ar fi, se simte covîrșit de atîta atenție în vecinătatea focului care arde cu zgomot, cusut de ațele scînteilor.

Vînătorii își iau armele, lasă focul în seama lui Philipp și pleacă să cerceteze insula.

Dunga pădurii se întunecă tot mai mult ; văpaia flăcărilor pare mai frumoasă, mai strălucitoare. Încălzit, Philipp începe să scruteze și el împrejurimile ;

sărind fără zgomot, în ciorapi, de pe o piatră pe alta, se așează pe un bolovan și își scoate binoclul din toc. Prin lentile se vede desișul mlăștinos ce ascunde în sînul lui o viață misterioasă ; dintr-un salt i se apropie de ochi pădurea neagră, a cărei dungă tulbure, văzută prin binoclu, se desface în grupuri răzlețe de copaci. Nimic nu se mișcă, totul e mort. De undeva, abia că se aude un cloncănit de cocori — probabil în somn.

Philipp resimte deodată singurătatea. Pădurea ascunde o amenințare care-ți dă fiori. Dacă cumva iese de acolo un urs ? Philipp ia binoclul de la ochi. Ce-i drept, pădurea e foarte departe. Și-apoi, ursul n-are să se apropie de foc ; una ca asta nu se poate întîmpla. Dar dacă focul se stinge ? Atunci...

Philipp se înapoiază repede în tabără. Focul a scăzut vizibil. El îndreaptă trunchiurile și cioturile care ard și adaugă găteje noi.

Dar dacă cumva tocmai focul va stîrni curiozitatea ursului ? De la animalul ăsta ciudat te poți aștepta la orice. Firește, nu se va arunca în foc. Dar Philipp nu-i femeie și, de pildă, de foame, ursul ar putea la urma urmelor să-l atace... Pe scurt, n-ar strica să încarce țeava stîngă a *holland-holland*-ului lui cu un glonte exploziv Jackan. Nimeni nu va afla. Va sta mai liniștit, totuși cu spatele la întuneric.

Nu te poți obișnui dintr-o dată să stai culcat lîngă foc : sau stai prea departe sau prea aproape, fața îți arde și parcă se umflă de căldură, iar în spate ți se furișează un fior rece sub guler. În sfîrșit, corpul își găsește poziția cea mai comodă. Privirea se oprește asupra lemnului care arde și se fărîmă în tăciuni cilindrici de un roșu străveziu. Un mănunchi fermecat de culori și tonuri vii care se suprapun îți vrăjesc ochiul. La un moment dat, te apucă toropeala. Un foc de armă, tras undeva, departe, se împletește cu pîrîitul lemnului. Un fior rece ți se strecoară din nou prin spate. Dar nu mai ai chef să te întorci.

Cînd Philipp deschise ochii, vînătorii se aflau în fața lui. Volodea ținea pe umăr un cocor ucis. Anastasi Ivanovici purta în spinare puștile. Mașin strîn-

gea în brațe o grămadă de cioturi strîmbe. Toți trei îi făcură lui Philipp impresia unor vedenii amenințătoare din altă lume. Nu-și putea da seama ce intenții au. Sări în picioare.

— Bună dimineața! — spuse Mașin.

— Dimineața?

— Fie și noapte, dacă nu vreți dimineața; e trecut de unu. Sculați-vă să vedeți cum zboară gîsca sălbatică.

Ceea ce văzu Philipp mai întîi fu soarele ce ieșea portocaliu din apă. Insulițele aseară invizibile se aprindeau acum pe întinsul mării, salutînd răsăritul cu sclipiri de un galben aprins, de cadmiu.

— Priviți în zare!

Philipp privi atent, ținînd mîna la ochi ca să nu-l bată lumina, dar nu observă nimic.

— Vedeți norul acela cenușiu care s-a întins ca un tren?

Philipp luă binoclul. Credea că va zări păsări, puncte răzlețe grupate în cîrduri sau pete, credea că lumina — scăpărările mării sau ale cerului — îl împiedică să găsească sectorul minuscul din zare de care avea nevoie, credea că obiectul căutărilor lui se deplasa cu iuțeală pe cer, așa cum trebuie să se miște păsările. Și deodată scoase un strigăt puternic de uimire: un nor fumuriu, pătat, întins de-a lungul întregului orizont și despărțit în două de soare, se legăna abia vizibil ba suind în tării, ba lăsîndu-se jos.

Făcu un pas înainte. Nu putea cuprinde cu privirea masa aceea care creștea nestăvilită, ivindu-se de jos, de dincolo de orizont. Nu-ți venea a crede că vălul acela care acoperea un spațiu imens era alcătuit din vietăți.

Lăsă binoclul și-și roti privirile primprejur. Insoțitorii lui aveau ochii ațintiți în zare. Philipp descoperi deodată că tăcerea nopții pierise înăbușită de țipetele, cîntecul și fluierăturile păsărilor trezite. Era o sarabandă de sunete de extaz, venite nu se știe de unde, ce se răspîndeau în văzduh și în lumina zilei care răsărea.

În viaţa lui Philipp, nici o zi nu începuse încă atît de radios, nici o zi nu-i fusese încă atît de plină de acel farmec care-ţi taie răsuflarea.

Insulele — unele ca nişte stînci monolite, altele alcătuite din bolovani şlefuiţi de valuri, golaşe sau împodobite cu dungă de pădure — luau una alteia locul. Lebede albe ca zahărul pluteau după conducătorul lor prin zăvoadele liniştite şi, bătînd zgomotos din aripile lor lungi cît un stînjen pe oglinda apei, se desprindeau de pe ea şi-şi luau zborul. Focele, arătîndu-şi coastele rotunde, negre, lucioase ieşeau la suprafaţă pentru ca dintr-o sorbitură să tragă în piept cu un plescăit aer proaspăt. Cocoşul de munte ţipa nebuneşte, singuratic pe o insuliţă pustie, mînat de primăvară pe aceste pietre, spre această mare. Un stol furibund de pescăruşi gonea pomornicul iute în zbor, care distrusese un cuib şi-şi salva acum cu înverşunare viaţa curajoasă. Eiderele, păzite de bărbătuşi, înotau prin golf — grase, guşate, domoale ca nişte gospodine în vîrstă. O prepeliţă de tundră, căzînd împuşcată şi dînd peste un copac, presăra cu puf imponderabil ultima sa cale prin desiş.

În larg apăru un banc jos de nisip, abia vizibil. De departe, ai fi zis că erau trestii ce-şi legănau uşor vîrfurile în bătaia vîntului.

— Ascultaţi ! — spuse Anastasi Ivanovici.

Vîslele încremeniră în aer.

Marea aducea un ropot care semăna cu vuietul îndepărtat al unui oraş mare. Uneori, vuietul scădea, apoi se întărea, cuprinzînd întreg văzduhul cît puteai vedea cu ochiul. Deodată, din acest vuiet începură să se desluşească ţipete răzleţe. Tăioase, nazale, ele deveneau tot mai dese, întrecînd treptat şi acoperind ropotul uniform. Philipp puse din nou binoclul la ochi. Bancul venea gonind în întîmpinarea bărcii. Trestiile se prefăceau în capete de păsări, care se legănau neostenite pe suprafaţa mării.

— Gîşte ! — strigă Philipp, sărind de pe bancă.

În aceeaşi clipă, cîrdurile de păsări care se aflau în frunte se desprinseră de pe apă, şi în urma lor în-

cepură să se ridice stoluri nenumărate, contopindu-se cu cerul pe care îl acopereau cu repeziciune. Păsările care se aflau mai departe zburau jos, deasupra mării; acelea pe lîngă care trebuia să treacă barca se ridicau în sus şi, peste puţin, se formă deasupra vînătorilor o boltă mişcătoare atît de înaltă, încît nu avea nici un rost să tragi. Gîgîitul acestei avalanşe nestăvilite era asurzitor. El se revărsa cu putere deasupra mării ca o chemare înspăimîntătoare şi totodată extaziată de primăvară.

Zborul gîştei sălbatice ţinu mult. Philipp îl observa, cuprins de încîntare. Dacă ar fi trebuit să sară iarăşi din barcă în mlaştină, ar fi sărit. Avea chef de activitate, de mişcare. Se întinse de-i pîrîiră oasele de la încheieturi. Îmbrăţişă cu privirea întinderea mării cu un fel de părere de rău.

Deodată dădu cu ochii de Volodea. Comsomolistul sta la fel de drept ca el, cu picioarele depărtate şi se întindea.

Privirile lor se întîlniră pentru o clipă. Philipp se aşeză pe bancă.

— Frumoasă e ţara noastră sovietică ! — rosti tare Volodea dintr-o suflare şi, după ce-şi scuipă în palme, apucă vîslele...

Cînd expediţia se înapoie în sat, la prora se înălţa un munte de vînat. Philipp era uimit de puterea de rezistenţă a vînătorilor : petrecuseră două zile şi două nopţi aproape fără să doarmă, cutreierînd necontenit stîncile, vîslind ; totuşi, de îndată ce debarcară, Maşin se apucă să prepare păsările vînate. Pe masa mîzgălită cu pap, se înşirară, una lîngă alta, pieile goale, uşoare ca nişte mănuşi, ale păsărilor, şi Anastasi Ivanovici le lega de picioruşe etichete pe care scrisese cu sîrguinţă data şi locul unde au fost împuşcate şi numele vînătorului. Philipp van Rossum îşi aduse astfel şi el contribuţia la ştiinţa ornitologiei, observînd cu deplină satisfacţie cum erau jupuite eiderele ucise de el.

Din aceste eidere, la care adăugă nişte cufundari, soţia gazdei făcu o oală enormă cu ciorbă, şi Nikodim Nikodimovici sosi personal sus, să vadă cum se os-

pătează musafirii. Îl poftiră să guste din mîncare, dar el mulţumi politicos: ciorba fusese fiartă într-o oală spurcată din care mîncaseră nelegiuiţii şi nikonienii. [59]) Îl cinstiră cu votcă şi, deşi păhărelul de argint deşurubat de la gura bidonului aparţinea unui olandez, Nikodim Nikodimovici îl dădu pe gît: alcoolul, ca şi focul, purifică orice spurcăciune.

După masă, începu o discuţie despre vremurile de altădată, şi Nikodim Nikodimovici fu convins să-i arate străinului odaia sa de rugăciune. Gazda deschise o uşă care nu se zăvora şi care dădea într-o cameră din colţ. Ferestrele aveau obloane. Cînd obloanele acestea scîrţîitoare fură deschise, lumina pătrunse sfioasă în odaia de rugăciuni.

Philipp văzu pereţi împodobiţi cu icoane vechi, înnegrite, ici colo mîncate de carii, crăpate şi pline de rosturi. Unele păstraseră culori uimitoare; era limpede că puteau fi uşor renovate.

— De unde aveţi aceste bogăţii? — întrebă Philipp.

— Unele, acelea pe care le cinstea neamul nostru, le am moştenire de la tata şi mama; altele le-am salvat de prin schiturile noastre pîngărite.

— Prin urmare, toate aparţin iconografilor locali?

— Da. E mîna meşterilor pomori, sfînta mînă a Vîgului.

Philipp se opri în faţa unui mîntuitor mare. Era făcut pe pînză şi lipit pe o scîndură. Nimbul era înconjurat de o dungă de ocru, care părea aur curat. Adînca şi străvezia ei puritate se întrevedea prin vălul tulbure de praf secular ce o acoperea. Chipul era canonic: dunga lungă şi subţire a nasului se bifurca în dreptul sprîncenelor, formînd două arcuri rotunde. Ochii întunecaţi erau apropiaţi unul de altul ca inelele unei foarfeci. Degetele mîinilor minuscule erau precis conturate. Evanghelia cu coperta de piele bătută în pietre avea perspectiva răsturnată: coperta din faţă — mică, cea din spate — mare.

Philipp se întoarse către gazdă:

— Aş vrea să vă rog ceva.

— Poftim! — răspunse smerit Nikodim Nikodimovici.

— Mi-ar face mare plăcere să am o amintire din călătoria mea aici şi de la dumneavoastră personal. Vindeţi-mi această icoană!

— Vai de mine! Da' cum se poate să vinzi un lucru sfînt?! — răspunse Nikodim Nikodimovici, dîndu-se cu un pas înapoi.

Tăcu, apoi adăugă domol:

— Am putea face schimb.

— Şi ce aţi dori să vă dau în schimb? — întrebă Philipp.

— Cum ce?... Bani...

Ochii înguşti, gălbui ai lui Nikodim Nikodimovici sclipiră de mulţumire, îndreptîndu-şi căutătura spre musafiri.

Ca răspuns la privirea lui, izbucni un rîs puternic, de veselie: ţinîndu-se de uşciori, Volodea se legăna în prag. Toată lumea se întoarse spre el. Avea atîta superioritate, atîta siguranţă de sine, atîta tinereţe şi sănătate, că şi Maşin şi Anastasi Ivanovici se porniră pe rîs, fără să ştie de ce.

— Ptiu, neruşinatule! — strigă înciudat Nikodim Nikodimovici, făcîndu-şi cruce cu faţa la „mîntuitor", îl scoase din perete, îl sărută, îi şterse chipul cu mîneca şi-l oferi lui Philipp van Rossum.

Rîsul cam supărător al lui Volodea şi scena cu bătrînul starover[60]) sărutînd icoana fură cele din urmă amintiri pe care avea să le păstreze Philipp din călătoria lui. Apoi sosi clipa odihnei, a somnului adînc...

Noaptea, Nikodim Nikodimovici descuie o uşiţă îngustă, ca de cămară, şi coborî în odaia de rugăciune de la subsol. Lumînarea de ceară pîlpîi îndelung înainte de a se aprinde cumsecade. Lumina ei juca speriată. Scîndurelele negre ale icoanelor răsăreau din întuneric pe pereţi şi pe chivot. În această odăiţă erau păstrate odoare scumpe, altfel ca icoanele din odaia de rugăciune de sus, unde străinii intrau din nelegiuită curiozitate, pîngărind totul cu ochiul lor blasfemator şi mîinile lor păcătoase. La dreapta chivotu-

lui se zărea slab de tot chipul fără nimb al lui Danila Vikulin, cel cinstit deopotrivă cu sfinţii, despre care Andrei Denisov, cunoscut de ţarevna Sofia Alexeevna, a scris, numindu-l ziditorul schitului care poartă în cinstea lui numele de mînăstirea pomoreană a lui Danila din Vîgoreţk, mînăstire de la care se trage credinţa pomorenilor. Un oarecare Alexei Rodionov, zis Popov, care a locuit cîndva şi a fost posluşnic la mînăstirea din Vîgoreţk, dar care acum se închina idolului, adică crucii în patru capete, a lăsat o descriere a acestui schit, în care-l ponegrea cu furia apostatului: „Din mînăstirea aceasta, au ieşit totdeauna şi mai ies încă şi azi proroci şi apostoli mincinoşi, care-şi iau chipul apostolilor întru Cristos şi, în dorinţa lor de cîştig scîrnav, propovăduiesc ce nu se cuvine. Cel dintîi din aceşti învăţători a fost ziditorul mînăstirii acesteia, Danilo Vikulin, fost pălimar la biserica din satul Şumsk. Tot umblînd prin sate şi cătune ca un lup, a dezmăţat toate casele cu învăţătura lui drăcească..." Nu mai puţin a fost făcut de ocară şi Andrei Denisov însuşi, poreclit de popii cei urîţi lui dumnezeu „ereziarhul din Vîgoreţk".

Nikodim Nikodimovici ştie bine cine este adevăratul ereziarh şi de unde au pornit prorocii mincinoşi şi unde a fost anticristul şi casa lui, şi pecetea lui, şi hidoşenia pustiirii. Nikodim Nikodimovici nu păstrează cu sfinţenie numai chipul lui Danila, ci şi cărţi străvechi, cu scrierea bună de altădată ; printre ele şi scrierile lui Semion Denisov, fratele lui Andrei, despre sfîrşitul năprasnic al confraţilor coborîtori din Avvacum care, pentru nesupunerea lor faţă de ţarii care s-au lepădat de dumnezeu, au fost ucişi şi tăiaţi ca sfinţii mucenici ai lui Cristos.

Pomenind, aşa cum îl învăţau cele cărţi, izbăvirea minunată a lui Andrei Denisov, cel cu sfinţenie cinstit, din ghiarele mitropolitului Iov al Novgorodului cînd acesta, „din labirintul plîngerii, rîvnind la sloboda fericită, nu se ştie cum, prin ruga celei preacurată, ieşise", sau luarea de către ţarul Alexei Mihailovici a mînăstirii Soloveţk şi uciderea mucenici-

lor aflaţi acolo, Nikodim Nikodimovici simţea o mare şi dulce bucurie: azi i se plătea mincinoasei ortodoxii pentru fiecare picătură de sînge vărsată de mucenicii creştini. Pentru obijduirea credinţei celei vechi, răzbunarea atingea acum şi pe popii deşerţi şi urîţi de dumnezeu, şi bisericile antihristului, şi pe arhiereii care făceau pe sfinţii, şi întreaga seminţie mîrşavă a călugărilor, şi îi sălta inima de bucurie cînd auzea şi vedea cum de peste tot fugeau alungate chiar de laba fiarei antihristului — popii şi paracliserii vînduţi.

Nikodim Nikodimovici se gîndea mişcat la judecata cea dreaptă a domnului: uită-te cum îşi îndreaptă el braţul atotputernic care pedepseşte mai întîi şi întîi pe popii lor, da, pe popi!

Nikodim Nikodimovici trage cu urechea la tăcerea din jur: jupuitorii de deasupra lui s-au potolit, s-au culcat. Musafirul olandez s-o fi bucurînd pesemne de Mîntuitorul căpătat în schimbul banilor, dar nu ştie că icoana aceea a fost făcută de un iconograf mărunt, Feodoseev! Să-l lăsăm în plata domnului pe olandez!

Nikodim Nikodimovici îşi pune caftanul cel scurt. Scoate de după chivot perniţa de care să-ţi sprijini coatele şi cartea de rugăciuni. Face trei mătănii după cinul străvechi. Deschide cartea în faţa lumînării. Îşi şterge cu băgare de seamă ochelarii.

Apoi, în şoaptă, începe a citi slujba de la miez de noapte.

XII. UN DUET

— La Moscova? — întrebă Philipp, deschizînd uşa şi vîrînd capul în compartiment.

— Nu. Ceva mai aproape, — răspunse Sergheici.

Strînse hîrtiile presărate cu cifre ce se aflau împrăştiate pe bancă şi le puse în servietă:

— Poftiţi înăuntru!

Sergheici bea bere şi-i oferi şi tovarăşului său de drum. Dar Philipp nu prea avea obiceiul alcoolurilor;

nu bea decît rar — cînd se afla pe mare sau la vînătoare — şi atunci numai băuturi tari de tot.

— Cum a mers vînătoarea ?

— Minunat. Cînd mă văd în mijlocul naturii, viaţa mea obişnuită îmi pare un fel de chimie : parcă nu mi s-ar fi dat din copilărie să înghit decît pilule. Şi aici, pe neaşteptate, am căpătat pîine.

— Pilule. Ce nerecunoscător sînteţi ! Nu toată lumea are parte de asemenea pilule.

— Dar cei care nu au pilule trebuie să aibă pîine, — obiectă oarecum insinuant Philipp. — Mă gîndesc, de pildă, la bogăţiile dumneavoastră nemăsurate.

— Ba chiar la pîine vă gîndiţi, — îl corectă Sergheici, — dar, nu ştiu de ce, socotiţi că a vorbi despre pîine ar fi nedelicat.

— Bine. Dacă doriţi...

— Vă rog, vă rog. Noi nu avem subiecte pe care să le ocolim.

— E un curaj... Nu vreau să vă ascund : aş vrea într-adevăr să folosesc plăcuta noastră cunoştinţă pentru a lămuri unele probleme pe care nu prea le înţeleg. N-am mai fost demult în Rusia şi în aceşti ani s-au schimbat multe la dumneavoastră. Am avut răgazul să observ că se petrece ceva mare, ceva popular... Ce anume, n-aş putea defini încă. Dar cred că nu greşesc.

— Nu cred nici eu că greşiţi, — răspunse Sergheici.

— Văd mişcare. Oameni noi. Aceste mulţimi sînt cuprinse... de... cum să vă zic ? Şi pasiunea asta în muncă, în tot ce fac. Graţie amabilităţii dumneavoastră, am văzut în fabrică foarte multe. Şi înţeleg... înţeleg... Dar în acelaşi timp...

— Dar, în acelaşi timp, nu înţelegeţi, — zîmbi Sergheici.

— Nu înţeleg încă lucrurile în totalitatea lor. Cunosc ideea, planul general. Este desigur o revoluţie. Ceva, poate, în spiritul lui Petru al dumneavoastră... Dar se pune, de pildă, întrebarea : foamea consumatorilor... Şi apoi, bufetele dumneavoastră sînt goale. De ce ?

— Pentru motivul pe care l-aţi numit chiar dumneavoastră: revoluţia.

— Prin urmare, planul vostru n-a fost bine calculat.

— De unde reiese asta?

— Doar n-aţi putut întocmi planul industrializării ţării bizuindu-vă pe înfometarea populaţiei.

— El n-a fost întocmit pe înfometare, e drept. Dar a fost întocmit pe o extremă economie în toate ramurile.

— Economia şi lipsa de hrană sînt două lucruri diferite, — rosti Philipp convins. — Aţi pus poporul în mişcare. Dar aţi putea să-mi răspundeţi ce anume mişcă în fond această mulţime? Caută lucru sau caută pîine?

— Să încercăm.

— Ce anume?

— Să încercăm să răspundem.

— A, da? Vă rog.

— În primul rînd, să cauţi de lucru şi să cauţi o bucată de pîine este acelaşi lucru. Nu sînteţi de aceeaşi părere? Iată, să zicem, la dumneavoastră, în Apus, oamenii caută de lucru şi, negăsind, rămîn fără pîine. Munca şi pîinea sînt întrucîtva identice. Şomerii sînt, cu alte cuvinte, nişte oameni flămînzi. La noi e de lucru; noi nu avem şomeri...

— Iertaţi-mă. Nu trebuie, se înţelege...

Philipp se aplecă uşor spre Sergheici şi-i atinse braţul ca să-i arate cît de confidenţială era discuţia:

— ...să ne facem propagandă unul altuia.

— De ce nu? Asta nu ne-ar strica nici mie, nici dumneavoastră. — Sergheici zîmbi din nou. — Vreau să lămuresc faptele. Atîta tot. În momentul de faţă, întîmpinăm multe greutăţi. Aprovizionarea este una din greutăţile fundamentale. Şi s-a prevăzut asta. Ce-i drept, nu toţi au prevăzut că greutăţile vor lua asemenea proporţii. Dar şi lupta de clasă a întrecut orice prevederi. Duşmanii ni se împotrivesc cu ultimele lor puteri. Citiţi ziarele noastre. Trimitem maşini la ţară şi chiaburii le strică. Cerem să se livreze cotele de produse alimentare şi ţăranul cu gospodă-

rie individuală își omoară vitele. Obligăm țărănimea să mărească suprafețele însămînțate și, drept răspuns, ei seamănă ogoarele în așa fel ca să nu se poată culege nimic. Și, după toate astea, mai sîntem întrebați de ce sînt goale bufetele? Unii își pun mîinile în șold, își înalță ochii spre tavan și întreabă: „Cu alte cuvinte, la ce altceva v-ați așteptat? Le-ați răpit oamenilor bucuria muncii individuale, i-ați luat omului orice inițiativă. Acum, poftim, primiți-vă răsplata". Și o primim, nu s-ar putea zice că nu, — mormăi în bătaie de joc Sergheici. — Dar asta e numai o latură a problemei. Cealaltă e că împotrivirea aceasta a dușmanilor noștri este condamnată să eșueze. Avem destulă pîine ca oamenii să muncească. Și avem destul de lucru ca oamenii să fie sătui. Dumneavoastră n-ați văzut șantierele noastre. Acolo, aprovizionarea e la înălțime. Șantierele sînt nervii zilelor noastre. Oamenii curg într-acolo ca rîurile primăvara. Cu bogăția asta de brațe de muncă, vom birui orice piedici. De unde se vede că, deși avem greutăți nemaipomenite, planul nostru n-a fost calculat greșit. În linii generale, totul este just.

— Dar asta e numai în aparență, — zise Philipp, — fără să analizăm adînc cauzele și efectele. Dacă accept afirmația dumneavoastră despre lupta de clasă, atunci permiteți-mi să vă întreb: în situația ce există la dumneavoastră cine provoacă această luptă? Dumneavoastră spuneți: clasa dușmană se împotrivește. Dar dumneavoastră ați învins, nu-i așa? Mă interesează: cine este partea care atacă? Învinsul sau învingătorul?

— Noi.

— Deci recunoașteți că dumneavoastră sînteți cauza greutăților ivite? Recunoașteți că dezorganizarea, mizeria și... cum să spun?... au fost aduse de atacul dumneavoastră? Prin urmare, vă recunoașteți vina. E logic?

Philipp se rezemă de speteaza banchetei și-și împreună degetele pe burtă.

— După logica dumneavoastră — e logic, — răspunse Sergheici imperturbabil. — Ați pus de la în-

ceput semnul egal între vina pentru toate nenorocirile din lume şi revoluţie. După părerea dumneavoastră, revoluţia atacă şi, prin urmare, ea poartă vina. Contrarevoluţia se apără şi, prin urmare, are dreptate. Asta e logica dumneavoastră. Am priceput bine, nu-i aşa ? Vreţi să spuneţi : nu vă luaţi nasul la purtare, că are să fie rău de voi ! Aşa e ? Vă răzbunaţi pe noi pentru că ne luăm nasul la purtare. Mobilizaţi împotriva noastră mizeria, foamea, ruina drept răzbunare pentru faptul că noi progresăm, creştem, înmulţim şi lărgim forţele noastre. Iar dacă vine sărăcia, arătaţi cu degetul spectrul foamei şi spuneţi : voi aţi făcut-o, voi aţi chemat-o pentru că voi aţi început !...

Sergheici îşi turnă un şuvoi mare de bere în pahar ; berea făcu spumă ; o privi în lumină, apropiind paharul de fereastră, apoi îl dădu pe gît şi rămase tăcut. Philipp îi urmărea toate mişcările.

— Fiecare se foloseşte de arma pe care o are, — spuse Sergheici. — Hai să recunoaştem că singura armă pe care o are contrarevoluţia este distrugerea. Contrarevoluţia nu construieşte nimic, nu creează nimic, ci doar împiedică construcţia.

Sergheici se întoarse spre Philipp şi ochii lui căpătară din nou o privire precisă, privirea fără greş a vînătorului.

— Da, da, — încheie cu glas tare Philipp, — tot ce nu vă reuşeşte, treceţi pe seama adversarului. Dealtfel, judeci vînătorul după vînat. Dacă experienţa dumneavoastră va reuşi...

— Tocmai aici e buba, — zîmbi cu compătimire Sergheici : — dumneavoastră încă mai socotiţi revoluţia noastră o experienţă. Or, revoluţia noastră înseamnă demult viaţa nouă care nu mai poate fi stăvilită.

O zguduitură face deodată ca fereastra deschisă numai pe jumătate a vagonului să lunece pînă jos. Trenul se opreşte. Adierea codrului readus la viaţă de primăvară acoperă mirosurile de gară. Pini stau de strajă în apropierea staţiei. Lumina cernută prin coroanele lor tremurătoare joacă pe trunchiurile negricioase cu reflexe portocalii.

Philipp şi Sergheici se aşază la geam. Mulţimea de pasageri, cu cufere şi coşuri deavalma, iau cu asalt scările vagoanelor. Un tînăr de la G.P.U.[61]) cu pantaloni bufanţi şi cămaşă lungă, înşurubîndu-şi călcîile în nisipul de pe peron, cercetează cu ochiul unui om obişnuit cu această privelişte agitaţia din staţie. Peste tot — grabă şi căutare, freamătul şi încordarea animă viaţa gării, răspîndită de-a lungul trenului nesfîrşit, sute de dorinţi palpită în faţa uşilor deschise ale vagoanelor. Fără a-şi lua ochii de la forfota mulţimii, Sergheici şi Philipp îşi continuă discuţia :

— Am citit că în Elveţia căile ferate fac reduceri mari pe trenuri ca să îndemne lumea să călătorească. Şi, totuşi, se călătoreşte din ce în ce mai puţin.

— In Elveţia ? — repetă Philipp. — In Elveţia, trenuri electrice uşoare aleargă ca prin aer, fără zgomot, lin. Da, aveţi dreptate. Ca să poată fi întreţinute, se percep impozite pe maşini. Au de gînd să introducă şi taxe vamale pentru maşinile care pătrund cu pasageri pe teritoriul elveţian. Se petrec şi acolo procese necontenite. Eu însă n-aş trage din ele nici concluzii optimiste, nici pesimiste. Diligenţele, la timpul lor, au trebuit să cedeze locul locomotivei şi să moară. Azi, calea ferată moare din cauza invaziei de maşini. Ei şi ? O industrie ia locul alteia. E dureros numai pentru acţionarii căilor ferate.

— Şi atîta tot ? — intervine, ţinîndu-i isonul, Sergheici.

— Nu, fireşte, nu-i chiar atît de simplu. De pildă, eu explic cele ce se întîmplă prin concentrarea producţiei în jurul motorului greoi cu aburi. Avem de-a face, azi, cu o revoluţie în tehnică : trecem la tipul descentralizat de motor. Odată cu refacerea economiei viitorului, vor apărea noi teorii economice, o sociologie nouă...

— Poate şi o nouă supremaţie a religiei asupra sociologiei ? — intervine din nou Sergheici.

— Asta-i treaba popilor.

— Despre dependenţa capitalului de tehnică, am avut ocazia să auzim destule. Cică, odată cu apariţia motorului mic, concentrarea capitalului, a muncitori-

lor, va deveni inutilă. Jos producţia mare! Trăiască meseriile!...

Şi, ca în treacăt, adăugă pentru el:

— Toţi fasciştii sînt de acord în această privinţă.

Philipp se trage înapoi şi, cîtva timp, îşi muşcă buzele, căutînd un cuvînt potrivit. Dar cuvintele nu-i vin. Gura i se strîmbă într-un surîs ofensat şi dispreţuitor.

— Nu este vorba de apartenenţa la cutare sau cutare partid, — îşi începe explicaţia Sergheici — dar în aceeaşi clipă, un ţipăt sfîşietor răsună dincolo de compartiment, venind de pe culoar. Sergheici se opreşte. Ţipătul parcă se înşurubează în aer, fără să înceteze. Sergheici se întoarce cu repeziciune spre uşă şi o împinge cu toată puterea înlături. Philipp scoate capul după el.

Cu degetele înfipte în zdrenţele unui mic vagabond, controlorul îl trage spre ieşire. Băiatul se zbate, vrea să se smulgă din mîna lui ca o pasăre sălbatică. Zdrenţele îi zboară în toate părţile ca fulgii. Hăinuţa lui, altădată căptuşită, îşi arată măruntaiele de vată murdară, sură.

— Mă omoarăăă! — urlă băiatul, agăţîndu-se de cercevеaua ferestrei; apoi se năpusteşte spre controlor, se aruncă jos, îl apucă şi îl trage de picioare:

— Mă omoară! Dă-mi drumul! Dă-mi drumul! Mă omoară!...

Din maldărul de cîrpe, răsare capul moţat al zdrenţărosului. Căutînd ajutor, cei doi ochi negri ai lui care nu ştiu ce-i frica, scrutează dintr-o privire pe pasagerii îngrămădiţi pe culoar şi, cu un gest, întinde cu mînuţa lui o şuviţă de sînge pe faţa sa afumată:

— Oameni buni, mă omoară!

— L-ai bătut? — întrebă Sergheici.

Controlorul e grav, ca orice controlor de pe vremuri, are o barbă răsfirată pe umeri, iar nasturii-i vechi, vrednici de tot respectul pentru lunga lor viaţă, îi strălucesc slab pe tunică.

— Cine să-l bată, cetăţene? Cînd a vrut să se urce în vagon, m-a văzut şi a dat cu nasul de uşă! Se vîntură peste tot; poţi să-i păzeşti? Apoi, dacă

se întîmplă vreun furt în compartimente, cine răspunde?

Îl apucă din nou pe băiat de guler. Şi din nou culoarul răsună de ţipete ascuţite, iar zdrenţele prind a clocoti.

— Lasă-l. Îl scot eu, — spune Sergheici.

Controlorul îşi descleştă şovăitor degetele. Mutrişoara murdară, însîngerată se ridică în sus, şi ochii-i fără urmă de lacrimi, arzători, întîlniră şi, o clipă, înfruntară privirea ochilor pe jumătate închişi ai lui Sergheici.

— Haide! — îi porunci Sergheici, vîrîndu-şi mîinile în buzunare.

Băiatul se înveli cu zdrenţele, se foi în ele şi, cu glas răguşit de beţivan, de bărbat în toată firea, spuse controlorului:

— Ai înghiţit hapul, pezevenghi bărbos?!

Apoi se furişă pe platforma vagonului. În faţa lui, împrăştiaţi de-a lungul peronului, alergau ţipînd prietenii acestui prichindel de erou, la fel de zdrenţăroşi ca el şi cu privirile la fel de iuţi şi mutrele la fel de murdare.

— Îl omoară! Îl omoară! — urlau ei cît îi ţinea gura.

Tînărul de la G.P.U. aştepta nemişcat pe scara vagonului.

— Fă-te încoa, băiete, să te iau în primire, — spuse el, zîmbind uşor.

Băiatul puse încet piciorul pe prima treaptă, hotărît parcă să se predea autorităţilor, dar deodată se repezi ghem într-o parte, spre şine şi, cu o iuţeală fulgerătoare, dispăru sub vagon.

Sergheici se duse să se uite pe uşa opusă. Vagabondul se afla pe linia vecină, iar tovarăşii lui, ieşind de sub tren, alergau cu toţii spre dînsul. Băiatul îi cercetă cu privirea pe pasagerii care îi urmăriseră isprava şi le scoase zelos o limbă de un cot.

Cam ruşinat, Sergheici se înapoie în compartiment.

— A fugit! — exclamă el rîzînd.

— Da, văd într-adevăr că în calea dumneavoastră sînt foarte multe greutăţi, — observă Philipp.

În pungile feţei şi în admirabilul masiv al umerilor şi pieptului lui, Sergheici văzu din nou o superioritate plină de satisfacţie şi deplină stăpînire de sine.

Voind să-i amintească lui van Rossum discuţia întreruptă, spuse:

— Un om care are părerile dumneavoastră...

— Părerile mele? — îl întrerupse destul de tăios Philipp. — De unde-mi cunoaşteţi părerile? Părerile mele nu se pot compara cu părerile dumneavoastră în ceea ce priveşte fermitatea lor. N-am nici un regim pentru care aş vrea să urc pe eşafod; sînt un om practic. Nu vreau să vă ating teoriile. Dacă ridic obiecţiuni, o fac numai ca să pricep mai bine anumite lucruri.

— E într-adevăr foarte practic.

— Resping această ironie. Pentru mine e complicat. Discut atîta timp cît discuţia îmi face plăcere şi-mi îmbogăţeşte cunoştinţele. Polemica e de resortul politicienilor şi al misionarilor.

Zîmbi numai cu gura şi adăugă ceva mai blînd:

— De aceea vă rog să nu vă referiţi la părerile mele, ci doar la ceea ce spun în cadrul acestei discuţii extrem de plăcute pentru mine.

— E reciproc, cum se spune, — zîmbi ironic Sergheici, ducîndu-şi mîna la piept. — Şi aşa, nu în legătură cu opiniile dumneavoastră, ci în ceea ce priveşte înclinarea pe care o au bolşevicii de a arunca vina insucceselor lor pe umerii adversarului. Şi pe vremea ţarilor veneau la noi străini din Apusul Europei. Şi pe vremea ţarilor, mujicii purtau — să zicem — opinci. Ce spuneau despre asta străinii? Cîtă lipsă de artificii, cîtă simplitate! Ce popor mare, neviciat şi fericit! Otrava civilizaţiei nu l-a atins! E natura însăşi... Iată ce a însemnat opinca pe vremea ţarilor! Ce a devenit ea sub bolşevici? Ce spun astăzi despre opincă aceiaşi străini? Iată unde au adus această ţară mare barbarii de bolşevici! Cizme nu mai există, lumea nu are cu ce să se încalţe, au lăsat o mare naţiune să umble desculţă, au prăvălit-o în primitivitate!... Iată ce a ajuns opinca astăzi. E greu să precizăm ce anume se afirmă intenţionat şi

ce se spune din neagră ignoranţă. Sîntem învinuiţi de tot ce este mai înapoiat: analfabetism, lipsă de drumuri, murdărie, întuneric. E de ajuns să deschidem gura ca să spunem că toate acestea ne-au venit de-a gata şi că noi ne-am răsculat ca să punem capăt lucrurilor ăstora pentru vecii vecilor, ca să auzim imediat: bolşevicii îşi aruncă înfrîngerile pe umerii adversarilor! Noroc că nu sîntem nişte melancolici: o să suportăm şi această învinuire abjectă...

Philipp asculta, zîmbind, ca şi înainte, numai cu gura. Cînd Sergheici se opri, el întinse încet mîna să ia ziarul care zăcea pe banchetă. Nu se apucă să-l citească (ar fi dat dovadă de proastă creştere), ci doar atinse distrat gazeta cu un gest care putea să însemne că n-are de gînd să complice discuţia replicînd. Apoi, deodată, începu să vorbească pe un ton împăciuitor:

— Socot că aveţi dreptate: nu înţelegem multe lucruri pentru că nu ne cunoaştem unul pe celălalt. Aţi vrut să tălmăciţi din punct de vedere politic ceea ce am spus despre revoluţia în economie, produsă prin inventarea motorului descentralizat. Repet — nu sînt un om politic. Dumneavoastră socotiţi faptul că avem intenţia să renunţăm la fabrici mari drept un semn al declinului nostru, un semn de decădere şi de întoarcere la starea de sălbăticie. Nu ştiţi de ce număr imens de maşini dispunem. Maşinile ne sufocă. Sîntem siliţi să renunţăm la ele ca să putem trăi. Trebuie să ne demaşinizăm. Trăim în epoci diferite: cel puţin o sută de ani despart nivelul culturilor noastre. Dumneavoastră trebuie abia să construiţi maşini, iar pentru noi a sosit momentul să le distrugem.

— Fireşte, trăim în epoci diferite! — exclamă Sergheici. — Noi înaintăm, dumneavoastră rămîneţi în urmă! Dar distanţa dintre noi nu este chiar atît de mare. Cred că cu ajutorul muncitorilor dumneavoastră ne veţi ajunge din urmă... în viitorul cel mai apropiat!

Rîse îndelung, privindu-şi printre gene vecinul şi bătîndu-se vesel cu palma peste coapse.

— Realitatea este alta, — spuse el după ce se mai

potoli puțin. — În condițiile dumneavoastră mașinile înrăutățesc situația, nu pentru că sînt prea multe, ci pentru că funcționează numai atunci cînd acest lucru convine proprietarului lor. La noi nu există și nu va exista niciodată pericolul mașinii așa cum se prezintă la dumneavoastră. La noi, mașina e prietenul și nu dușmanul omului. Surplusul de producție ne va bucura, nu ne va speria. Cu cît vom produce mai mult, cu atît vom avea mai mult timp ca să perfecționăm aceeași mașină, să învățăm și să ne odihnim. Muncitorii vor pleca să-și petreacă concediul... la dumneavoastră, la Baden-Baden sau mai știu eu unde.

Zîmbind ironic, Sergheici își privi din nou, printre gene, interlocutorul.

— Nu, — obiectă Philipp, — dumneavoastră nu înțelegeți situația de la noi. Iar nouă, în Europa Apuseană, ne sînt pur și simplu necunoscute fenomenele de care vă ciocniți aici. Cum să spun?... De pildă, dumneavoastră luptați cu spațiul, îl biruiți. Noi, dimpotrivită, luptăm pentru spațiu. Pînă și acest fapt influențează în mod diferit culturile noastre...

Sergheici izbucni din nou vesel în rîs și răspunse:

— Ne dăm seama, ne dăm seama foarte bine: în căutarea spațiului, ajungeți, fără voie, la noi...

Philipp ridică din umeri și, de data asta, luă ziarul fără să mai țină seama de buna-cuviință.

Ziarul se numea „Fierăstrăul". Din toate paginile lui, se desprindea și venea în goană un singur cuvînt: plutărit, plutărit și iar plutărit! Ai fi zis că rîndurile înguste ale coloanelor erau îmbibate cu miros de bușteni, de plute, de mănunchiuri de bușteni legați. Lumea se ținea cu adevărat de lemn — lemnul plutea prin lumea întreagă, plutea bine sau rău, iute sau încet, dar altceva nimic nu exista în viață — nici familie, nici știință, nici distracții — în afară de lemn. Era realitatea, acea viață practică pe care o zeifica Philipp. Presa bolșevică, presa comunistă, presa despre care erai liber să crezi ce vrei, presa asta în chip de minusculă foaie de interes intern al unei fabrici se ocupa de o activitate adevărată, striga

în fel şi chip: plutărit, plutărit, plutărit! — iar Philipp van Rossum sta la taclale, de parcă ar fi uitat pentru ce anume venise în ţara asta.

Se uită pieziş la Sergheici. Figura acestui om începu să personifice pentru el pe partenerul sovietic evident, dar încă neînţeles. Cu el trebuia să stabilească relaţii de însemnătate vitală. Capul acesta era în stare să gîndească tocmai aşa cum trebuie să gîndească capul unui partener ideal. Philipp îl examină din nou, se uită la chelia lui mare cu ridicătură la mijloc, la ochii aceia pe jumătate închişi plecaţi peste hîrtia presărată cu cifre, la mustaţa lui tunsă, cu urme de bere.

— Am vrut să vă întreb, — începu Philipp, punînd deoparte ziarul. — Nu v-a venit niciodată ideea să faceţi la Soroka un port mai bine amenajat?

Sergheici îşi părăsi cifrele şi bombăni ceva nedesluşit.

— Cred că o asemenea idee ar fi foarte naturală. Şi geograficeşte, şi din punct de vedere economic, Soroka a fost creată ca să ajungă un port de cherestea model.

Sergheici clătină din cap:

— O să facem şi asta.

— Ce anume?

— Un port.

— Există vreun proiect?

— Nu. Dar va exista.

— E o presupunere a dumneavoastră?

— De ce presupunere? Asta se cere; prin urmare, se va face.

— A, aşa, — zîmbi Philipp. — Mă gîndeam la altceva. Ce aţi spune, dacă aş propune guvernului dumneavoastră să construiesc la Soroka un port şi un canal maritim?

Sergheici se întoarse spre Philipp şi puse genunchiul pe banchetă:

— Ce posibilităţi aveţi?

— În primul rînd — tehnica.

— Ce tehnică?

— Olandezii știu cum să se poarte cu apa. În viitorul apropiat, vom dobîndi o provincie nouă: vom transforma marea în uscat.

— Zuiderse? [62])

— Ați auzit?

— Am citit. Pare-se că lucrările au fost întrerupte acum din lipsă de fonduri?

— Asta nu are prea mare importanță. Lucrările sînt prevăzute pentru o perioadă de patruzeci de ani.

— Destul de mult. Prin urmare, nu veți avea chiar atît de curînd o provincie nouă.

— Nu avem de gînd să ne luăm la întrecere cu dumneavoastră. Un bătrîn compatriot de al meu a spus despre olandezi că, deși n-au făcut niciodată fapte mari, n-au făcut nici lucruri inutile.

Sergheici zîmbi:

— Întrucît nu vă puteți aștepta ca Soroka să ajungă o nouă provincie a Țărilor de Jos, ce foloase presupuneți să căpătați de la noi?

— Fac negoț cu cherestea.

— Materie primă?

— Da.

Sergheici coborî piciorul de pe banchetă, se sculă și își îndreptă umerii, răsuflînd încet, cu zgomot.

— Nu cred ca planul dumneavoastră să fie potrivit, — zise el.

— Dacă nu vreți să dați dezvoltare Nordului...

— Ba vrem. Dar așa ceva trebuie să facem singuri.

— Și mecanismele? Mașinile?

— Mașinile nu sînt o piedică. Le vom construi. Pe cînd dumneavoastră ce preț ne cereți — materie primă! Cîți ani aveți de gînd s-o mai importați de la noi? Noi căutăm să prelucrăm materialul lemnos în interiorul țării. Să exportăm lemnul în stare brută e ceva înapoiat!

— Ce să mai vorbim de înapoiere! — exclamă Philipp enervat. — Exportul de cherestea este în general soarta țărilor înapoiate din punct de vedere economic.

— Asta-i bună! Dar Suedia?

Diplomatul acesta sau, poate, omul acesta de afaceri găsea replici la tot ce i se spunea. Echilibrul și sinceritatea lui îi păreau lui Philipp afectate. Omul acesta juca un rol. Dar cine l-a învățat să joace acest rol? De unde a căpătat cunoștințele pe care le are? A cui experiență o are îndărătul lui? Cine i-a dat dreptul de a se manifesta și ca diplomat, și ca om de afaceri?

— Sînt convins că Moscova va înțelege cît de avantajoasă este propunerea mea, — spuse Philipp impunător, dînd să plece în compartimentul său.

Sergheici clătină din cap, ca și cînd ar fi zis: Moscova e altceva; Moscova poate multe.

— Discuția noastră mi-a făcut o deosebită plăcere, — spuse van Rossum amabil, luîndu-și rămas bun. — Permiteți-mi să vă întreb: m-ar interesa să știu ce ați fost înainte de revoluție?

— Ajustor la o uzină mecanică, — răspunse Sergheici.

XIII. LA CONCESIUNE

Philipp îl zări pe Frans pe fereastra deschisă în timp ce trenul își încetinea mersul.

Frans era neschimbat. Cu costumul lui de culoare deschisă, bine călcat, cu ghetre galbene, sta pe peron cu picioarele larg depărtate și dădea cu vădită plăcere din cap, cercetînd cu privirea, una după alta, ferestrele vagoanelor care treceau în viteză prin fața lui. Batistă în buzunarul de la piept, o caschetă înaltă, pestriță, coatele ușor depărtate de trup așa cum le țin atleții.

Privindu-l, Philipp se simți îmboldit să-și îndrepte spatele și sări de pe scara vagonului, îngropîndu-și vîrfurile pantofilor în nisip.

Se salutară zîmbind, își strînseră scurt mîna și porniră imediat pe peronul pustiu.

— Cum o duci cu sănătatea?

— Bine.

— Klavdia Andreevna?

— Bine.

Philipp atinse panglica de doliu de pe mîneca lui Frans:

— Un lucru ca ăsta, n-am putut să obțin la Soroka. Sărmanul Lodewijk!

— Da, nu era bătrîn, — admise Frans.

După asta, Philipp îl întrebă:

— Cum merge încărcarea?

— Săptămîna trecută, am expediat cinci vapoare. Încarc încă trei. Unul stă.

— Care?

— „Willi".

— De ce?

— N-avem brațe de muncă.

— Și renumitul port mecanizat?

— Toate locurile de acostare sînt ocupate. Două de către vapoarele noastre. Și apoi ce înseamnă un port mecanizat? Și într-un port mecanizat ai nevoie de brațe de muncă. Azi, pretutindeni auzi numai: brațe de muncă, brațe de muncă! Ai să vezi.

— Cum merge plutăritul?

— Prost.

— Cauza?

— Brațele de muncă.

— Dar tu nu plătești?

— Și încă cum! Dar eu nu am decît bani și ei au tot!

— Ce-i aceea tot?

— Au organizații, sindicate. Iartă-mă, au statul lor. Nu sîntem în China.

— Mare păcat că nu sîntem în China, — spuse Philipp sever.

Erau așteptați de un cal negru, bine hrănit, înhămat la o brișcă făcută din împletitură, renovată cu un lac negru ieftin. Philipp nu avea cu el decît o valiză mică; celelalte — șapte la număr — plecaseră la Leningrad. Brișca porni de-a lungul gării, prin fața stivelor de lemn de celuloză, albe, netede, care așteptau vagoanele goale și coti spre păduri. Brazi mărunți, răriți prin tăiere, alternau cu plopi de munte care, pe alocuri, dăduseră de la rădăcină lăstare bo-

gate. Lumina se revărsa nestăvilită peste desişul tînăr care te făcea să te gîndeşti că fertilitatea solului este nesecată. După vreo două sute de paşi drumul cotea din nou şi în faţă se înălţa un arc din cetină subţire de brad, îmbrăcată cu draniţă bătută în cruciş. Din mijlocul arcului, cobora o stea, îmbrăcată cu pînză roşie, care apucase să se spălăcească:

— Asta-i intrarea pe terenul concesiunii, — îi explică Frans.

— Văd, — răspunse Philipp. — Ce-i cu steaua?

— Au atîrnat-o tăietorii.

— Concesiunea nu aparţine tăietorilor, ci mie!...

— Nu ne putem certa cu muncitorii pentru orice fleac. Avem destule probleme, mai serioase.

— Succesele sub steaua roşie valorează mai mult decît insuccesele sub pavilion olandez, — spuse Philipp, parcă dezlegînd răspunsul lui Frans.

— Dar unde sînt aceste succese? — exclamă el cînd brişca pătrunse în sectorul des, umbrit şi răcoros al pădurii. — Unde sînt succesele, dragul meu? Să lăsăm în plata domnului simbolistica. Dar convenţia? De ce nu respectă convenţia?

— Ei cer ca noi s-o respectăm. Această convenţie o să ne omoare.

— Imposibil. Am semnat-o eu.

— Acum cîţi ani?

— Chiar de ar fi şi acum o veşnicie. Trebuie să ştim s-o aplicăm.

— Bolşevicii ştiu şi ei s-o aplice.

Philipp se uită fix la Frans. Obrajii tari şi plini de sănătate ai acestuia nu tresăreau deloc la hurducăturile trăsurii; o cicatrice albă îi cobora din colţul stîng al gurii, cicatrice adusă din *Turnhalle* *) a universităţii din Heidelberg, şi da figurii sale o expresie de condescendenţă. Avea nasul drept, cărnos, voluntar, nasul lui Hubert, al tuturor van Rossumilor. Nici un fel de neastîmpăr, nici o urmă de neurastenie atît de modernă la noua generaţie. Hotărît lucru — Frans e un tînăr serios.

---

*) Sală de gimnastică (în limba germană). (N. trad.)

— Poți găsi oricînd motiv să provoci ciocniri, chiar atunci cînd nu le dorești cu tot dinadinsul. Asta se înțelege, — spuse Philipp, pipăindu-și cu vîrful degetelor bărbia și obrajii. — Dar tu ce crezi că se ascunde în realitate în dosul încercărilor lor de a provoca ciocniri ?

— Vrei să-ți spun în două cuvinte ?

— Da.

— Nu au nevoie de noi.

— Nu-i adevărat ! — strigă aproape Philipp. — Greșești ca un copil ! La ei, totul merge spre ruină. Trebuie să meargă spre ruină !

— Sînt observațiile tale ?

Philipp nu răspunse.

— N-am tras niciodată concluzii după dispoziția în care mă găseam. Dar nu avem dreptul să ne înșelăm : ei nu au nevoie de noi. Adaug : nu au nevoie de noi în calitate de concesionari. Deocamdată încă nu se pot lipsi complet de noi. Au nevoie de piețe, prin urmare au nevoie de brokeri. Am pregătit date cu privire la activitatea brokerilor. Trebuie să punem cruce concesiunii.

— Pentru nimic în lume !

— Vom fi siliți.

— Niciodată !

Incetară discuția.

Un drum noroios îi conduse la o mlaștină. Fîșîind și lipăind, roțile brișcăi frămîntau aluatul cafeniu al urmelor lăsate de căruțe. Apoi începu drumul podit. Săltînd de pe o joardă pe alta, înfundînd în băltoacă cioatele rupte, frîngînd zgomotos crengile uscate și vreascurile care nimereau sub roți, brișca se ridica și se afunda — uneori împotmolindu-se de-a-binelea într-o surpătură — și se legăna ca o barcă. Era imposibil să mai urmezi drumul cu trăsura. Philipp și Frans începură să țopăie pe fascine în urma brișcăi, alunecînd de pe movilițele înșelătoare și încercînd în fugă rezistența joardelor cu niște bîte de plop rupte pe loc, acolo.

Terenul mlăștinos se întindea pe o lungime de o verstă. Apoi pădurea se rări din nou, drumul începu

să urce și un miros de ars se amestecă cu răcoarea umedă. De o parte și cealaltă a drumului, se iviră parcele de pădure tăiată, cu insulițe de brazi singuratici, plopi de munte, triști și lungi, și grămezi de crengi ce ardeau mocnit: parcelele de pădure se curățau cu ajutorul focului de ceea ce rămăsese de pe urma tăierii brazilor.

— Și încă ceva, — spuse Frans: au cerut să isprăvim cu curățatul pădurii primăvara. În toate parcelele. Motivul? Vara, este periculos să te folosești de foc. Se tem de incendii. De fapt, n-ar arde decît pădurea noastră — atîta tot. Dar, pentru ei, e important să ocupe muncitorii cu fleacuri. Au mai cerut ca tot în primăvară să tăiem crengile din vîrful tuturor molifților părăsiți. Motivul? Vîrfurile netăiate constituie pericol de incendiu. Se tem de foc ca de moarte! Ca și cum în Rusia pădurile nu ar fi ars niciodată...

S-ar fi zis că Philipp nu-l auzea. Mergea pe drumul uscat, bătătorit, luînd-o înaintea calului, care alunga fără încetare, cu coada și copitele, muștele ce bîzîiau pe crupa și sub burta lui. Mersul lui Philipp părea întinerit. Frans trebuia să grăbească pasul ca să se țină după el. Fiecare părticică a corpului, fiecare frîntură de mișcare făcută de Philipp exprima năzuința lui către un țel unic. Vacanța se isprăvise. Vacanța rămăsese în urmă în Nordul sălbatic, străin. Nici natura nu-l mai bucura. Dealtfel, în jurul lui, acum, nici nu exista natura. Era marfă întruchipată în fel și chip. Erau întinderi unde marfa fusese ridicată, întinderi unde marfa rămînea încă în picioare. Marfa era încadrată de o priveliște mai mult sau mai puțin plăcută. Dar peisajul nu schimba timpul. Timpul îl făcea marfa. Philipp restabilea în el simțul timpului, simț ce-i fusese slăbit de lirismul Nordului. Philipp se punea pe treabă. Se grăbea să se deprindă cu ea. El nu se plimba prin pădure ca un oaspete, ci pășea ca un stăpîn. Isprăvise cu ospeția.

— Biroul e aproape? — întrebă el fără să întoarcă capul.

— Dincolo de cotitură.

— Să ne înţelegem. Inainte de a ajunge la birou. Uite colo!

Frans întoarse calul şi-l legă de o tufă, în umbră. Ieşiră într-un luminiş brodat cu dungi zmeurii deschis de răchiţele coapte, crescute din belşug. Luminişul scînteia vesel, ca un sarafan de sărbătoare. Un brad uscat cu crengile tăiate zăcea doborît în fundul poeniţei.

Un adolescent cu firea visătoare şi înclinată spre singurătate ar fi putut să culeagă acolo flori. Ţinînd apoi la distanţă buchetul de flori răsfirate, el ar fi putut să-i admire nuanţele pure şi să-şi închipuie privirea care va îmbrăţişa, nevinovată şi recunoscătoare, acest suvenir cast. Un naturalist cu început de chelie ar fi putut, odihnindu-se, să tragă în piept mireasma îmbătătoare a acestor ierburi întru întîmpinarea celei de cincizecea primăveri. Recunoscînd fiecare tulpiniţă şi cel mai neînsemnat fir de iarbă cum îţi recunoşti la chip prietenii vechi, el s-ar fi putut aşeza pe bradul acela şi să-şi amintească clar anii studenţiei, cînd aduna plante pentru ierbar, speranţele sale şi, poate, prima sa dragoste neîndurătoare; în treacăt, aproape din întîmplare, ar fi putut desprinde o bucată de coajă de brad ce abia se mai ţinea şi să remarce, absolut platonic, că lemnul a putrezit sub influenţa ciupercii *lenzites sepiaria.* Un regizor oarecare, ce pune preţ în punerile în scenă pe o transpunere exactă a realităţii şi avînd a aşeza — în interesul realismului — un pitoresc trunchi de copac în peisajul de pădure de pe scenă ar fi putut să găsească acolo modelul simplu al decorului pe care îl voia. Luminişul acela era o copie a noţiunii idilice de pădure — şi pînă şi inima cea mai dură ar fi fost mişcată la vederea acelor flori bogate, a jocului acela de umbre şi lumini, a gîzelor care roiau deasupra florilor ce se legănau în aer, ba avîntîndu-se în sus, ba aruncîndu-se la pămînt.

Şi iată că acolo, în liniştea aceea subliniată de zumzetul neîntrerupt al bîrzăunilor, fură rostite monologuri alcătuite din termeni şi nomenclaturi pe care nu le-ar fi înţeles nici naturaliştii, nici oamenii de artă

şi, cu atît mai puţin, tinerii visători. Cuvintele aspre, inflexibile, ale contractelor, date şi cifre creşteau şi se transformau în istoria relaţiilor pe care timpul voia cu tot dinadinsul să le revizuiască şi care totuşi se agăţau de viaţă cu încăpăţînare, cu tenacitatea muribundului.

Sensul monologurilor nu era totuşi prea complicat.

Van Rossumii, cînd obţinuseră prin contractul de concesiune pădurile pentru exploatare, se obligaseră să construiască o importantă arteră de cale ferată. Termenele construcţiei erau destul de scurte şi, de-a lungul primilor ani de exploatare, capitalul învestit nu adusese concesionarului nici un profit mai serios, fiind înghiţit de costul lucrărilor de cale ferată. Dar în primii ani, van Rossumii dispuneau de posibilităţi vaste, conjunctura financiară generală favoriza operaţiunile pe scară largă, viitorul se arăta atrăgător.

O altă obligaţie a concesionarului era exportul cherestelii în străinătate într-o anumită măsură sub formă de semifabricate, adică înnobilată de fabrici.

Cînd piaţa din Apus începuse să se restrîngă, se iviră dificultăţi financiare şi totodată ispita de a exporta din Uniunea Sovietică nu lemn, ci bani. Cererile de cherestea scădeau mereu, depozitele erau arhipline, fabricile de celuloză şi de hîrtie erau asigurate cu materie primă pe mai mulţi ani, desfacerea scădea, iar nevoia de bani lichizi creştea. A fost atunci o perioadă — ce-i drept foarte scurtă — care a învăluit într-o umbră întunecată activitatea concesionarului. În treacăt fie zis, numai una din părţi şi anume partea sovietică lua umbra drept umbră. Concesionarul se uita îndărăt, se sucea, se răsucea şi nu vedea categoric nici un fel de umbră. Chestiunea era că van Rossumii, avînd numai un drept limitat de a desface cheresteaua pe piaţa internă, se apucaseră cu toată rîvna de această operaţiune puţin complicată, strîngînd banii pentru marfa vîndută în băncile sovietice şi pompîndu-i apoi în străinătate în locul încărcăturii de buşteni, greu de operat şi care necesita un tonaj prea mare. Partea sovietică a restrîns pe cît a putut perioada acestor operaţiuni. Lupta a fost de scurtă

durată şi ambele părţi au dus-o într-un stil demn de invidiat; dar Philipp van Rossum considera că a reuşit să păstreze un atu serios şi-l purta pînă una alta în sîn, sperînd să-şi poată lua cîndva revanşa. Cît despre concescom-ul sovietic — instituţie care trebuia să vegheze la îndeplinirea contractului — oamenii de acolo erau încredinţaţi că, dacă n-ar fi scurtat în mod chirurgical umbra neagră a acestor speculaţiuni, ele ar fi îngropat sub greutatea lor gloria de om de afaceri ireproşabil a lui van Rossum.

Din clipa cînd avuseseră loc aceste speculaţiuni, partea sovietică începea să se folosească de orice prilej pentru ca să le amintească, arătînd că sînt o călcare a convenţiei, ce dă motiv de reziliere a ei. Pretenţiile adresate concesionarului deveneau tot mai pedante. Van Rossumii vedeau în ele un formalism meschin. Acest formalism îi enerva. Ei ar fi dorit ca partea sovietică să se îngrijească mai mult de fondul convenţiei. Şi acest fond — după părerea lor — consta în profiturile obţinute de pe urma ei.

În acest stadiu găsi romanul vremurilor grele.

Van Rossumii nici nu începuseră bine să se obişnuiască cu noul climat de afaceri din Apus, că se şi treziră că au călcat condiţiile de concesionare în Răsărit. Ei organizaseră în Apus desfacerea materiei prime. Atunci a venit Răsăritul şi le-a amintit că au exportat prea mult lemn rotund de celuloză şi că sînt obligaţi să exporte semifabricate. Sub presiunea Apusului, van Rossumii reduceau importul la ei la minimum. Şi atunci venea Răsăritul şi le dovedea cu cifre că nu şi-au îndeplinit obligaţia minimului de export. Băncile din Apus reduceau creditele, banii jucau farse urîte: deşi valoarea lui scădea, banul devenea marfa cea mai preţioasă. Iar Răsăritul întreba cît se poate de corect: cum stăm cu construirea căii ferate? Dar cu exportul? Calea ferată, exportul, calea ferată, exportul.

Începură apoi să apară alte cereri sîcîitoare — zău, cu totul meschine şi formale — care rezultau din cea de a treia obligaţie a concesionarului: aceea de a conduce exploatarea forestieră după toate regulile

științei și de a plăti și asigura munca după legile sovietice. Faptul că concesionarul înțelegea cam greu aceste probleme era înlăturat din cînd în cînd de intervențiile expertizelor științifice conduse de silvicultori și de grevele muncitorilor. Și toate acestea — controlul prea des, după părerea lor, și o prea intensă activitate a organizațiilor sindicale — deveniră o sursă nesecată de enervare pentru van Rossumi.

Sosi apoi perioada de furtuni experimentale — cum a definit la început Philipp planul sovietic de industrializare. Perioada se prelungea, cuprinzînd, înghițind și atrăgînd în orbita ei întreaga economie a țării. Afacerile concesiunii se arătară concesionarului cu totul neînsemnate în această revoluție economică crescîndă ca un taifun, și atunci și-au făcut un nou calcul: să aștepte pînă cerul se va însenina și, în așteptare, să se dea la fund, căutînd să nu amintească prin nimic de existența sa. Dar partea adversă nu și-a pierdut memoria. Acalmia premeditată i-a servit concesiunii o nouă lecție și i-a mărit obligațiile.

In momentul sosirii lui Philipp, conflictul atinsese punctul culminant. Frans socotea că situația era fără ieșire pentru concesiune; comisiile își isprăviseră tocmai lucrările pe șantierul căii ferate și pe parcelele de pădure destinate tăierii; cu puțin înainte, izbutise cu multă greutate să oprească greva plutașilor, iar comisiile formate din trei sau cinci membri ai organizațiilor sindicale continuau să controleze condițiile de trai ale muncitorilor. Frans era de părere că momentul unei anulări nedureroase a contractului de concesiune fusese pierdut demult și că trebuia reziliată imediat convenția, cu orice preț, fără a se aștepta ca pasul decisiv să-l facă partea sovietică.

Philipp găsea că Frans nu știuse să interpreteze just spiritul convenției, care obliga partea sovietică să creeze condiții acceptabile de muncă concesiunii și, în primul rînd, să asigure un raport permanent între sumele învestite de concesiune pentru plata salariilor și cantitatea mărfii pe care concesionarul avea dreptul să o plaseze pe piața internă. Philipp nu observa ce vagi erau argumentele lui, pentru că ele izvorau din

portițe de scăpare absolut clare pe care și le rezervase la semnarea convenției. In ochii lui Frans însă, toate aceste chichițe, ocolișuri, tot felul acesta de a încurca iepurește urmele erau estompate de atmosfera copleșitoare a dezvoltării industriei forestiere, din care reieșea un singur lucru : că Uniunea Sovietică nu avea nevoie de concesiunea lor.

— Din păcate, — spuse el în încheierea monologului său, — în ultima vreme, nu am avut la dispoziție decît un singur mijloc de a lupta : să cedăm. Dacă am fi manifestat mai multă fermitate...

— Da, trebuia să arăți mai multă fermitate, — îl întrerupse Philipp.

— M-am condus după instrucțiunile tale, de a păstra concesiunea cu orice preț.

— Vom căuta acum să obținem acest lucru.

Frans nu răspunse.

Sculîndu-se și începînd să jumulească de frunze o creangă de plop, Philipp hotărî :

— Trebuie să trecem la ofensivă. Nu trebuie să ne temem de pericol. Nu trebuie să uităm că cine se teme de iad ajunge în el.

Indreptîndu-se spre brișcă, reteza vîrfurile ierburilor cu nuiaua elastică pe care o curățase de frunze.

— Toate aceste argumente împotriva noastră nu mi se par prea temeinice. Și apoi, în general, bolșevicii... caută să nu găsească.

Se apropie de cal și-l plesni cu nuiaua peste crupă. Calul sări înlături, lovind oiștea.

— Cum îi zice iepei ?

— Am vrut s-o botez „Roza“, — rîse Frans, — dar nu s-a putut, întrucît e un jugan.

Suindu-se în brișcă și pipăindu-i pernele vechi de piele, Philipp își aduse aminte de „Roza“ . lui, de goana ei mută, de lunecarea ei legănată pe caldarîm. Dealtfel, era destul de plăcut să mergi și cu brișca : drumul era neted și murgul mergea în trap tot mai repede, îmboldit de muște.

— Ai uitat ce ți-am scris prin căpitanul Baars ? — întrebă Philipp. — N-am protestat niciodată împotriva faptului că revoluția ne-a lipsit de proprietățile

noastre. Pădurile van Rossumilor în Nord au constituit aproape întreaga noastră avere înainte de război. De ce eu, un olandez, trebuie să suport cheltuielile organizării sociale din Rusia? Lodewijk a arătat totdeauna că noi trebuie să primim o compensaţie pentru pădurile ce ne-au fost luate, dacă — în baza nu ştiu căror principii — nu pot fi denaţionalizate. Eu sînt un realist. Mă ridic deasupra prejudecăţilor. Nu vreau să studiez principiile revoluţiei. Dar sînt gata să le respect, dacă voi găsi înţelegere. Lăsaţi întreprinderea mea să funcţioneze normal şi — asta-i tot.

— Prin urmare, tu ceri totuşi o compensaţie... doar într-o formă...

— Da, da, într-o formă absolut rezonabilă. Ajunge! Nu sînt dispus să plătesc pentru faptul că ei nu-mi dau nimic...

Restul drumului, Philipp nu mai reveni la această discuţie. Începură să vadă izbe şi baracamente vechi de scînduri; pădurea era mult rărită şi printre copaci se zăreau tăietorii de lemne. Pe o suprafaţă mare, curăţată de pomi, care semăna cu o piaţă, se îngheşuiau tot felul de construcţii neisprăvite, şi muncitori tăiau cu fierestraie de mînă buşteni aşezaţi pe capre înalte.

La intrarea în biroul administraţiei, se strînsese un grup de oameni. Rînd pe rînd, ei întoarseră capetele spre brişcă, urmărind tăcuţi pe cei doi care coborau din ea. Nimeni nu-şi scoase căciula. Cei mai tineri, parcă picaţi din ceruri, aveau figurile pline de nedumerire, ca şi cum ar fi văzut ceva de basm.

— Luaţi calul, — spuse Frans, fără a se adresa cuiva anume. — De ce v-aţi adunat aici?

— Tocmai pentru cal, — răspunse un ţăran — şef de echipă după aparenţă — care ţinea un metru în mînă.

— Care cal?

— La birou ni s-a spus că nu e nici un cal şi că e nevoie fără întîrziere de un cal ca să plece la gară.

— Şi atunci de ce s-a adunat lumea?

— Pentru că nu ne putem înțelege cu administrația. Cei de colo știu una și bună : cică, toți caii sînt la lucru.

— Și ce nevoie aveți de cal ?

— Să ducem un rănit la raion, la spital, — răspunseră cîteva glasuri o dată.

— Care rănit ? — se amestecă Philipp.

Un vlăjgan ieși înainte, iscodindu-l cu privirea :

— Pe plutașul Petka Zaharov care a avut un accident la zăpor. Trăgea de el. N-a avut timp să ajungă pînă la mal și buștenii i-au zdrobit picioarele.

Flăcăul îi întinse lui Philipp o cizmă tăiată de pe la mijlocul carîmbului pînă la vîrf :

— Un picior i-a fost zdrobit. Am stricat cizma ca să i-o pot scoate.

— Și unde e acum ?

— La centrul sanitar.

— Dar cum l-ați dus de la plutărit acolo ? Cu un cal ?

— Aș ! L-am tîrît pe o targă de nuiele.

— Dați-mi voie, — spuse Philipp dînd lumea la o parte. — Unde e centrul sanitar ?

Împreună cu Frans, se îndreptă spre clădirea vecină cu biroul administrației.

Deasupra ușii, se zărea o cruce roșie. Cîțiva tăietori își așteptau rîndul șezînd pe jos în tindă. În odaia cu fereastră mare, un felcer bătrîn părăsi un bolnav pe jumătate gol și veni în întîmpinarea noilor sosiți, luînd din obișnuință și în mod calculat un aer grav de medic.

— Unde se află rănitul ?

Felcerul apăsă cu cotul o ușă scîrțîitoare. Ușa se deschise strîmb, pe o parte.

Pe o banchetă cu mușama, zăcea un om cu brațul pansat și legat cu o eșarfă de gît. Piciorul drept, gol, era ridicat și așezat pe speteaza unui scaun ce fusese adus pînă în dreptul cușetei. Laba piciorului era chircită și strîmbă, parcă prinsă de un cîrcel ; pielea ei stacojie era moartă. Pe bucata de carne sîngerîndă care atîrna nemișcată în locul degetului gros, muștele stăteau mulțumite. Rănitul avea fața galbenă ca pielea

de căprioară ; pe bărbie şi pe locul unde cresc favoriţii mijeau tuleie tinereşti, ca un puf negru ; din ureche i se prelingea o şuviţă de sînge închis, închegat.

Felcerul raportă că bolnavul avea două coaste rupte care nu prezentau însă primejdie, leziuni superficiale ale epidermei pe ambele braţe şi pe piept ; că rănile au fost spălate şi pansate ; că nu prezintă leziuni interne ; că cel mai mult a avut de suferit laba piciorului drept care prezintă multiple fracturi ale oaselor mici ; că o amputare este evident necesară şi că temperatura este normală.

— Normală ? — repetă Philipp.

— Da, normală, — răspunse felcerul.

— Atunci de ce nu amputaţi asta ? — Şi Philipp făcu un semn cu capul spre piciorul bolnavului, oprindu-şi atent privirea pe muşte.

— N-am competenţă.

— N-aveţi dreptul ?

— Ba am tot dreptul. Dar nu sînt competinte să mă pronunţ pînă unde trebuie tăiat.

Felcerul se apropie de bolnav şi-i atinse cu degetul glezna, apoi ceva mai sus şi mai jos de genunchi.

— Pînă aici, pînă aici sau pînă aici ?

Rănitul deschise ochii. Pupilele sale mari şi umede păreau de catifea neagră ; ele se roteau în orbite, crescînd parcă şi mai mult la lumină. Buzele crăpate, cu pieliţa albă, ferfeniţită şi uscată, îi tremurau.

Philipp îşi vîrî mîinile în buzunare şi făcu un gest de dezaprobare cu coatele.

— Te doare ? — întrebă el.

Rănitul păru a nu da nici o atenţie întrebării şi continuă să-şi rotească privirea de colo-colo. Apoi dădu ochii peste cap, făcînd să nu i se mai vadă decît albul tulbure al globului, şi lăsă pleoapele în jos.

Deodată horcăi :

— Tăiaţi-mă... tăiaţi-mă... mai repede !

Philipp, urmat de Frans, se întoarse milităreşte pe călcîie şi ieşi din odaie. Afară îi aştepta mulţimea. Philipp porunci cu glas tare :

— Puteţi lua calul pentru rănit.

Mergînd, parcă nici nu vedea oamenii.

— Să fie înhămat la căruţă, — porunci el în vînt. — Să nu se dea aceea... cu care am venit.

— E mai bine cu căruţa, — sfîrşi el cînd uşa biroului se deschise în faţa lui. — Rănitul să fie culcat în căruţă...

În prag, fu oprit de o delegaţie din partea muncitorilor.

— O clipă, — spuse el.

Era convins că va aranja totul numaidecît, numai să se apuce de lucru. Începuse să-i prindă gustul. Voia să-i arate lui Frans cum trebuie condusă o întreprindere. Se uitară cu înţeles unul la altul. Privirea lui Philipp arăta hotărîrea lui de a fi ferm.

Delegaţia intră înăuntru. O femeie foarte mică, cu o faţă oacheşă şi cu o claie de păr subţire şi cîrlionţat zburînd undeva în înălţimi, se aşeză cea dintîi, punînd pe masă cu amîndouă mîinile o servietă neagră, aproape sferică. După ea, îşi apropiară scaunele şi luară loc doi muncitori : unul cu faţa rotundă şi obrajii rumeni, ciupiţi de vărsat, celălalt — palid, cu mustaţa aurie şi nişte degete albe, subţiri, care se mişcau întruna. Aşa cum se aşezară fără să fie poftiţi, tot aşa începură să şi vorbească fără a aştepta să fie întrebaţi. Şi încă un amănunt : nici unul nu-şi scoase şapca. Ba mai mult : începură să vorbească fără să se adreseze cuiva. Philipp îşi notă toate acestea în minte.

— Mai întîi, în ce priveşte doctorul, — începu rar cel cu faţa plină. — La sfîrşitul iernii, un tăietor a fost rănit. Felcerul l-a pansat la punctul sanitar cum s-a priceput. Tăietorul a fost transportat la raion şi, după o zi, a încetat din viaţă. Muncitorii au cerut să fie adus un medic la punctul nostru. Frans Huberîci ne-a făgăduit lucrul ăsta. Unde este făgăduiala lui ?

— Conform contractului colectiv, sînteţi datori să organizaţi la exploatări ajutorul medical, — spuse femeia, deschizîndu-şi servieta, — nu un punct sanitar deservit de un felcer.

— Va fi adus un medic, — declară Philipp.

— Trebuie să vă luaţi obligaţia asta în scris, — ceru omul palid cu un glas surd, bătînd darabana cu degetele pe genunchi — şi să fixaţi un termen cît mai scurt.

— Am spus că vom aduce un medic. Cuvîntul meu e de ajuns.

— Frans Huberîci ne-a spus acelaşi lucru, — obiectă primul delegat.

— Trebuie să legalizăm asta îndată, — spuse femeia, scotocind printre hîrtiile din servietă.

— Nu mai repet : cererea dumneavoastră cu privire la medic va fi satisfăcută, — rosti Philipp şi-şi trase fotoliul aşa ca să-i vadă numai pe cei doi delegaţi. — Altceva !

— Poftim atunci cererile cu care ne-a trimis aici sindicatul şi pe care le prezentăm concesionarilor pentru ultima oară. Rîndul trecut, cînd sindicatul a oprit greva plutaşilor şi a îngăduit să se reia lucrul, Frans Huberîci a fost de acord cu toate cererile, le-a admis pe toate. Astăzi, sindicatul constată că nu se îndeplineşte nimic sau, dacă se face ceva, apoi numai de ochii lumii, iar în fond e curată bătaie de joc. Să luăm mai întîi prima categorie de salarizare şi felul în care trebuie stabilită. Ea trebuie să fie stabilită în aşa fel încît să cuprindă toate primele pentru ce perioadă ?... pentru perioada de la... Dă-mi hîrtia, tovarăşă...

Cel care vorbea întinse mîna spre servietă. Vorbea calm, cu o voce egală, consulta documente, cifre, făcea cîte o scurtă pauză cu tîlc. Numai roşeaţa de pe obraji i se întări şi ciupiturile parcă îi deveniră mai vizibile. Era de un calm atît de natural, încît nimănui nu-i trecu prin minte să-l întrerupă. Pînă şi degetele nervoase ale celuilalt delegat aproape că se potoliră. Delegata era absorbită de hîrtiile din servieta ei inepuizabilă şi părea mai concentrată, mai serioasă, mai severă decît toţi.

Discuţia cu privire la salarii se încheie cu promisiunea concesionarului de a le da răspuns în termen de trei zile. Delegaţii îl preveniră că politica

de tărăgănare a soluţionării va duce la ruperea imediată a tratativelor. Philipp spuse:

— Nu consider această problemă ca o problemă principală: ce importanţă are cît am de plătit, dacă n-am cui plăti? Dumneavoastră doar nu-mi puteţi asigura mîna de lucru chiar dacă aş accepta orice salarii aţi pretinde.

— Sindicatul nu este un birou de plasare, — reacţionă numaidecît delegata.

— Altceva? — întrebă Philipp.

— Sindicatul mai cere să terminaţi pînă în octombrie clădirea colţului roşu cu o sală pentru trei sute de oameni şi zece camere pentru cercurile de amatori.

— Cum aţi spus că se numeşte asta? Un colţ? — se amestecă Frans, pierzîndu-şi răbdarea. — E un cogeamite teatru orăşenesc!

— În contract, el se numeşte club.

— Păi, noi construim clubul!

— Aşa cum îl construiţi, n-are să fie gata nici peste cinci ani. Noi cerem să fie terminat pînă în octombrie.

— Imposibil! — strigă Frans.

— Prin urmare, respingeţi această cerere? — întrebă delegata.

— E imposibil, pricepeţi? — strigă Frans şi mai tare. — Cererea este lipsită de orice raţiune. Pricepeţi? Nu avem braţe de muncă pentru construcţia căii ferate, pentru producţie, şi dumneavoastră cereţi să ne ocupăm de fleacuri!

— Fleacuri? — se minună delegata. — Deservirea culturală a clasei muncitoare este un fleac?

— N-am să stau acum să mă cert pentru un cuvînt! — i-o reteză Frans enervat.

— Un cuvîînt? Pentru dumneavoastră, cererile noastre sînt vorbe goale?

Frans nu răspunse. Tăcuse tot timpul pînă cînd cuvîntul „colţ“ care parcă-l jignise, îl făcuse să explodeze. Şezuse nemişcat. Impasibilitatea lui voia să însemne că trecuse frînele conducerii lui Philipp. Pentru o clipă, le luase din nou în mînă, dar le lăsă

numaidecît. Aparent, nu se schimbă defel. Doar gulerul parcă-l strîngea un pic.

— Certurile sînt absolut de prisos, — rosti Philipp pe un ton de arbitru. — După cît înţeleg, muncitorii ne pun în faţa unui ultimatum?

— Da, — răspunse delegatul cu faţa rotundă.

— Continuaţi cu cererile dumneavoastră.

— Punctul următor prevede construirea pînă la sfîrşitul anului a unei case cu douăzeci şi cinci de apartamente pentru familiile muncitorilor şi salariaţilor permanenţi. Casa trebuie să aibă şi un colţ roşu pentru cincizeci de oameni şi o cantină. Urmează construirea în acelaşi termen a unei creşe şi a unui cămin pentru copiii muncitorilor care să poată cuprinde o sută de copii.

— Nu vă mai obosiţi, — îl întrerupse Philipp, scuturîndu-şi degetele de la amîndouă mîinile. Sprijinindu-se cu coatele de masă, se săltă greoi şi îşi îndreptă parcă anevoie spatele:

— Nu vă mai obosiţi să continuaţi. Cererile sînt inacceptabile. In felul cum au fost întocmite, văd intenţia dumneavoastră de a ajunge cu tot dinadinsul la respingerea lor.

— Nu este adevărat! — strigă cu foc micuţa femeie, ridicîndu-se iute de pe scaun. — Sindicatul se călăuzeşte după interesele vitale ale muncitorilor!

— Perfect.

— Putem aşadar socoti că cererile noastre au fost respinse? — întrebă femeia cu vocea întretăiată.

— Da.

— Atunci vă aducem la cunoştinţă că vom convoca chiar acum adunarea muncitorilor şi le vom propune să declare grevă generală, — spuse delegatul cel palid.

— Perfect, — repetă Philipp. — Întrerup tratativele. În cererile dumneavoastră, nu găsesc nici o bază pentru o înţelegere posibilă pe teren rezonabil. Trageţi concluziile pe care le vreţi. Urmările grevei vor cădea, în primul rînd, în seama muncitorilor.

Se aşeză.

Drept răspuns, amîndoi delegaţii se sculară în picioare. Cel palid, frîngîndu-şi degetele, rosti încet:

— Avem o organizaţie destul de puternică, dacă vreţi să ştiţi. Putem rezista la orice luptă. Nu ne aflăm într-un stat capitalist.

— Perfect, — aprobă încă o dată Philipp. — Aş dori numai să-mi răspundeţi la o întrebare: în întreprinderile sovietice, veniţi cu aceleaşi pretenţii şi declaraţi şi acolo greve ca la mine?

Delegatul cel calm, cu faţa rotundă, făcu un pas spre masă şi răspunse sfătos:

— Cam aceleaşi pretenţii le avem şi faţă de întreprinderile sovietice. Dar, acolo, cererile noastre ne sînt adresate chiar nouă, pentru că acolo noi sîntem stăpîni. Cererile acestea devin planul nostru, lupta noastră pentru îndeplinirea planului economic şi al tuturor aşezămintelor culturale. Să facem grevă în întreprinderile noastre ar însemna să ne mîncăm singuri capul. Doar noi ne acoperim singuri necesităţile şi nu este vorba de oasele aruncate de la masa boierilor.

El arătă masa.

— Nu v-aş fi explicat lucrurile acestea, dar văd că vă orientaţi cam slab în aceste chestiuni, — adăugă el cu toată convingerea.

Plecînd în fruntea tovarăşilor săi, delegatul se întoarse spre Frans:

— Te las cu bine, Frans Huberîci.

Philipp ridică privirea.

— Aşa, — rosti el, ca şi cum s-ar fi întîmplat tocmai ceea ce dorise. — Aşa vom obţine mai curînd rezultate.

— Da. Vom isprăvi mai curînd cu această afacere nenorocită, — răspunse Frans.

Pe fruntea înaltă a lui Philipp, o vînă se umflă, alergînd spre păr. Îşi puse greoi palmele pe masă şi zise:

— Spune să se aducă ceva de băut.

Apoi îi făcu semn să deschidă fereastra.

Culoarea galbenă era o slăbiciune a căpitanului Baars. Culoarea aceasta pătrunzătoare, otrava ei, însuşi misterul chimic care-i dă naştere îl fermecau. Se simţea atras cu o sete nepotolită de tot ce era galben, ca să nu mai vorbim de cocktailuri cu gălbenuş de ou, de coniacuri şi whisky. În aurul galoanelor lui de pe mînecă nu era atît de predominantă strălucirea metalului cît galbenul ţipător. Îi plăceau obiectele de bronz. Lua cu el în călătorie un motan roşcat. Cînd ieşea la plimbare, îşi punea totdeauna mănuşi galbene şi lua un *stick* galben.

Părăsind portul, căpitanul Baars se urcă într-un tramvai. Vagonul se umplu de muncitori portuari cu care ochiul său era obişnuit şi pe care nu-i mai observa. Tramvaiul gonea pe străzi puţin populate şi se oprea rar. La staţii, se urcau în vagon alţi muncitori. La un moment dat, mişcarea se încetini şi şiruri segmentate de pietoni împestriţară străzile. În staţii, numărul muncitorilor sporea. Aerul din vagon devenea din ce în ce mai înăbuşitor. Oamenii erau lipiţi unul de altul şi căpitanul căuta să-şi salveze ghetele galbene, ascunzîndu-le sub scaun. Tramvaiul înainta fără sfîrşit, sufocîndu-se parcă din pricina îmbulzelii de oameni din pîntecele lui. Căpitanul se hotărî să coboare la aer.

Se pomeni pe bulevardul Liteinîi — cunoscut prin librăriile lui. Pentru căpitan, asta era o lume necunoscută. Şi sta ca într-o lume necunoscută, uimit de toate cîte vedea şi căutînd pentru fiecare lucru o explicaţie. Vedea muncitori. Vedea soţiile lor. Vedea copiii lor. Armate de oameni treceau fără număr prin faţa lui, la dreapta şi la stînga, umplînd trotuarele largi.

Căpitanul îşi dădea seama că ajunsese în centrul oraşului. Dar nu putea să priceapă unde au dispărut, unde s-au ascuns trecătorii obişnuiţi ai oraşelor, acei domni pietoni care se plimbă pe stradă ca să se plimbe, ca să se uite la cei de o seamă cu ei, ca să se arate pe ei înşişi. Căpitanul nu vedea decît muncitori. S-ar fi

zis că sosise cu tramvaiul din port într-un alt port. S-ar fi zis că era într-un port necunoscut. S-ar fi zis că tot oraşul era numai port. I se păru chiar că îşi scoate manuşile şi iese pe puntea de comandă, să vadă cum merge încărcarea.

Dar nu, nu era în port. Căpitanul Baars nimerise într-o lume necunoscută. Şi căpitanul sta uimit. Nu recunoştea realitatea. Trebui să se scuture ca să se urnească din loc. Porni cufundat în gînduri ca Hamlet. Nu avusese încă niciodată în viaţa lui prilejul să cadă pe gînduri ca Hamlet.

Înainta mereu. Privea vitrinele magazinelor. Vitrinele erau inundate de cărţi. Se uita prin uşile magazinelor. Magazinele erau pline de cărţi. Intră în gangul unei clădiri. Poarta era căptuşită cu cărţi. Cărţile erau îngrămădite pe tejghele, cărţile debordau din coşuri, cărţile umpleau pînă la refuz lăzile, dulapurile crăpau de cărţi. Cărţile îl urmăreau pe căpitan. E oare în toate minţile ? Nu cumva a căzut pradă halucinaţiilor ? Oriunde îşi arunca privirea, vedea cărţi care îl ademeneau în fel şi chip şi se oprea mereu ca să-şi limpezească gîndurile şi să dea un răgaz fanteziei ostenite.

Oare, în ţara asta, oamenii nu mănîncă, nu beau, nu se încalţă, nu fumează, nu poartă cravată, ci citesc, citesc, citesc întruna ? Cine sînt toţi oamenii aceştia pe care îi înghit şi-i scuipă afară necontenit uşile prăvăliilor şi magazinelor ? Tot muncitori. Copiii lor. Soţiile lor. Ei înşfacă paginile tipărite care le ţin loc de toate.

Căpitanul Baars îşi roti privirile împrejur. Puşti, ca aceia care se agaţă de tampoanele şi scările tramvaielor, îl înconjurau şi căscau gura la aurul galoanelor lui, la cocarda lui cît palma, la mănuşile, la *stick*-ul lui. Culoarea galbenă ascunde în ea o forţă irezistibilă : nu există om — afară doar dacă e orb — care să treacă prin faţa unui afiş galben aprins şi să nu se uite la el. Iar căpitanul Baars era afişul de reclamă al unei lumi necunoscute în lumea aceea de neînţeles pentru el, care îi era de asemenea necunoscută. Băieţii se uitau la căpitan, întrebîndu-se : de unde o fi ?

Şi căpitanul se uita la ei, neputînd să înţeleagă unde se află.

Îşi continuă drumul înainte, supărat oarecum că nu putea să înţeleagă nimic din ce vedea.

În clipa aceea, zări, aproape tresărind, o femeie tînără care-l uimi prin întreaga ei înfăţişare, prin toate trăsăturile ei. Nu încăpea nici o îndoială că ea era dintre acele trecătoare care umpleau străzile frumoase din celelalte oraşe obişnuite ale celorlalte ţări obişnuite. Recunoscu însă numaidecît în ea, cu un fel de dezamăgire, pe soţia şefului său Frans van Rossum, adică, deşi o femeie rusă, o femeie care nu mai era cu totul băştinaşă, ci ca o părticică a lumii pe care o cunoştea el.

Căpitanul o salută cu tot fastul cuvenit şi, ca un om fără o creştere prea aleasă, după ce făcu vreo zece paşi — se întoarse. Doamna van Rossum era însoţită de un bărbat puţin şchiop. Hainele acestuia erau de o calitate cam între felul cum ar fi trebuit să fie îmbrăcat un om care însoţeşte o doamnă de talia ei şi felul în care erau îmbrăcaţi ceilalţi trecători. Căpitanul ar fi vrut să se uite mai atent la perechea aceasta neobişnuită, dar fu împiedicat de mulţime. Oftă amar şi-şi aţinti privirile într-o vitrină cu cărţi...

— Tîmpitul ăsta cu mănuşi galbene are să-i spună cu siguranţă lui Frans că ne-a văzut împreună, — zise Klavdia.

— Prin urmare, nu-i chiar atît de tîmpit, — răspunse Rogov.

Femeia ridică din umeri :

— La urma urmelor, întîmplarea a făcut să ne întîlnim. Am să-i spun chiar eu.

— Foarte bine. Păcat numai că ai să minţi.

— Cum asta — am să mint ?

— Trebuie să-i spui că sîntem înţeleşi să ne întîlnim şi că vrem să ne întîlnim.

— Nu pricep. Pentru ce să-mi creez neplăceri ?

— Te temi mai ales să nu ai neplăceri. În asta e ceva de cucoană. Şi, în general, mi se pare că de fapt eşti o adevărată cucoană.

— Mulţumesc.

— Ca să fii cucoană, îţi lipseşte totuşi ceva. Un fleac. Dacă... dacă ai fi mai aproape de mine, aş face ca acest fleac să se transforme într-o flacără frumoasă.

— Aproape acelaşi lucru e şi cu tine: de fapt, eşti un proletar ca toţi ceilalţi, dar ai în suflet un infim surplus de ceva care se opune. Am să mă apuc să suflu, — spuse Klavdia, — şi atunci, din scînteie, se va aprinde focul!

Klavdia rîdea provocător.

— Se va aprinde un opaiţ fumegînd, — mormăi Rogov. — Şi apoi, mulţumesc frumos, nu vreau defel să sufle cineva în mine dintr-un cuibuşor atît de drăgălaş. Trebuie să te smulg din el!

— Ce ar fi să-ţi mai potoleşti pasiunile?

Cîteva minute, merseră fără să se uite unul la altul ca doi soţi plictisiţi.

— Tot uit să te întreb: ce a devenit maimuţa aceea pe care ţi-a dăruit-o Philipp Feodorovici?

— Ah, Ioheli?!

S-ar fi zis că voia să schimbe discuţia — poate că se dăduse bătut.

— Sărmana Ioheli a murit! — rosti tărăgănat şi trist Klavdia. — Am luat-o cu mine pe vapor. I-am făcut o haină de blană de cîrtiţă. Avea ciorăpei, o vestuţă, o plăpumioară. Tuşea îngrozitor. Pe vapor, s-a simţit mai bine. Cred că şi-a amintit de călătoria pe care o făcuse din Guyana în Europa şi trăgea nădejde că se înapoiază în patrie. A făcut apoi febră mare şi a murit. Îngrozitor! Marinarii au cusut-o într-o foaie de cort — se făcuse micuţă ca un pisoi — şi au înmormîntat-o după toate regulile. I s-a legat o greutate de corp şi a fost aruncată pe o scîndură în mare. Ne aflam în apropierea Kronstadtului. Ploua şi toate parcă erau învăluite în funingine. Îngrozitor!

Rogov spuse triumfător:

— Ei, n-am avut dreptate? Nu eşti cucoană?

Klavdia se dădu cu un pas îndărăt: ce josnicie! Se prefăcuse!

— Maşina mă aşteaptă după colţ. La revedere.

Se depărtă aproape alergînd.

— Stai! — strigă Rogov şi, ajungînd-o din urmă, o apucă tare de braţ deasupra cotului.

— Dă-mi drumul!

El o opri.

— Mă doare. Dă-mi drumul.

— Cînd ne vedem?

— Nu ştiu. Cît de curînd. Dă-mi drumul! Se uită lumea la noi. Înţelegi doar: acum, nu pot — Frans şi apoi... Philipp Feodorovici...

— Cînd ne vedem?!

— Ţi-am spus că nu ştiu. Cînd au să plece... Dă-mi drumul... Ei pleacă la Moscova.

Rogov se aşeză deodată în faţa ei, barîndu-i drumul şi ţinînd-o de amîndouă mîinile.

— Nu mai pot aşa. Şi nici nu vreau. Pricepi? — spuse el, parcă tăind cu toporul fiecare silabă. — Dacă nu spui tu, am să mă duc şi am să spun eu tot.

— Eşti nebun!

— Îţi dau cuvîntul meu... Am să te fac de ruşine... Dacă nu vrei să vorbeşti — pleacă pur şi simplu.

— Unde?

— Vino la mine.

— Pentru ce?!

Rogov îi dădu drumul. O privea înmărmurit drept în ochi. Nu se aşteptase la această întrebare.

— Dă-mi drumul, — şopti ea şi, scăpînd din strînsoarea lui, făcu un pas înlături, lăsîndu-se despărţită de el printr-un trecător, doi, trei, cinci... Se depărtă cu repeziciune.

Rogov rămase locului. Cineva îl îmbrînci. Se apropie de faţada unei case cu multe ferestre şi începu să privească prin geam.

Contradicţia între năzuinţele sale şi ale Klavdiei i se înfăţişă deodată atît de limpede, că gîndurile lui îşi opriră zborul. Privea ţintă un punct invizibil în care se concentra tot ce cunoscuse din sufletul Klavdiei.

„Pentru ce?" Cît de sinceră i-a fost uimirea! Şi el repeta acum mereu: „Pentru ce, pentru ce?" Crezuse că legătura lor însemna o perioadă de tranziţie, de scurtă durată, că ea va evolua şi se va transforma într-o viaţă complet nouă, care va subjuga tot. Klavdia

însă socotea că legătura lor nu însemna defel o perioadă de tranziție, că ea nu trebuia altfel înțeleasă decît ca o legătură și că totul mergea foarte bine chiar numai pentru motivul că nimeni nu bănuia această legătură. Rogov căuta calea prin care ar putea să obțină mai ferm și mai iute o schimbare. Klavdia era încredințată că e fericită tocmai pentru că nu se prevedeau nici un fel de schimbări.

Poți oare nădăjdui să unești dorințe care se resping între ele? Și de ce și-a dat seama abia azi de trista absurditate a acestor speranțe?

Absurditate? Singurul cuvînt care apărea în mintea lui Rogov alături de acel nedumerit „pentru ce" era cuvîntul „dragoste". Acest cuvînt respingea întrebarea inoportună și jignitoare pe care i-o pusese Klavdia. Dar tot acest cuvînt aducea haosul în situația care abia începuse să se limpezească.

De vină erau desigur cărțile citite în prima tinerețe sau poate chiar în copilărie. Toate cărțile — mici și mari — proslăveau dragostea sau chiar, dacă n-o proslăveau, vorbeau cel puțin despre ea, fiecare în felul ei. Dragostea era o necesitate vitală primordială — așa reieșea din cărți. Nici un erou zugrăvit în cărți părea că nu poate să trăiască fără dragoste. Ba mai mult: dragostea era o funcție a eroilor. Dacă volumele descriau dragostea, cel care iubea trebuia neapărat să ajungă și ajungea erou. Dacă oamenii din cărți nu iubeau, nu puteau să ajungă eroi, pentru că eroii iubeau.

Nevoia de a imita tot ce e eroic, neobișnuit, făcea să se nască dorința de a semăna cu eroii din cărți. Din cea mai fragedă tinerețe, încă înainte de revoluție, Rogov purtase în suflet visul veșnic viu de a participa activ, adică eroic, la viață. De aceea, vrînd-nevrînd, purta în suflet nostalgia după dragoste. Era convins că trebuia neapărat să iubească.

Ajuns la maturitate, sentimentul acesta i se aprinsese mai tare. Evenimentele războiului civil îl prinseră. Nevoia de a se purta ca erou îi fusese satisfăcută. Dar, mereu și pretutindeni, o părticică din sufletul lui îi amintea că nu participase încă pe deplin la viață și că abia de acum încolo avea să fie fericit așa cum erau

fericiţi adevăraţii eroi, adică acei despre care vorbeau cărţile.

Iubea această dragoste a sa. Femeile pe care le întîlnise fuseseră doar un motiv, un imbold care făcea să crească şi mai mult unica lui dragoste ascunsă.

Uneori, începea să trăiască sub imperiul siguranţei entuziaste că, dacă nu azi, mîine va avea loc în sfîrşit întîlnirea inevitabilă. Dar căutările lui se sfîrşeau fără succes şi atunci accesul de speranţă ceda locul bolii singurătăţii.

Intîlnirea de la Stahlheim fusese ceva neobişnuit. Totul fusese ceva exterior, superficial, vizual. Dar exteriorul acesta era atît de atrăgător, încît lui Rogov i se păru că el ascunde toate acele posibilităţi fermecătoare pe care le căuta. Ce-i drept, Helena fusese o străină, făcea parte din lumea *de acolo*. Văzuse imediat acest lucru, îl înţelesese şi renunţase la ea în mintea sa. Gîndurile rămîneau implacabile, dar munţii, oceanul, vapoarele îl chemau şi îl duceau spre ea.

Moartea ei îi dăduse senzaţia că ar fi fost parcă aruncat de pe un acoperiş înalt pe caldarîm. Klavdia nu l-ar fi vindecat de Helena niciodată, dacă ea n-ar fi fost o reproducere atît de bizară a Helenei. Era uşor să se convingă că aşa este, fiindcă el compara realitatea cu imaginaţia, iar imaginaţia o putea mînui oricînd cum voia. Afară de asta, Klavdia nu era o străină ca Helena. Faptul că se afla *acolo*, de partea cealaltă, îngreuia problema. Dar în fantezia lui Rogov, eroismul era legat în mod necesar de piedici care se cereau învinse. Tot aşa cum izbutise s-o găsească pe Klavdia, crezuse că va izbuti s-o readucă în lumea pe care ea o trădase.

Se poate oare ca, în loc de izbîndă, să-l aştepte un dezastru? Klavdia să fi fost oare condusă, cînd a devenit amanta lui, numai de un capriciu neruşinat şi nici prin gînd să nu-i fi trecut să renunţe la ceva din viaţa ei de *acolo*? Ii era silă să accepte acest lucru. Şi totuşi vedea, vedea că aşa era...

Trecea prin faţa vitrinelor, privea prin geam, ochii îi lunecau pe copertele multicolore şi pestriţe ale cărţilor broşate şi legate, căutînd să ducă pînă la capăt

unicul gînd ce-i domina toate percepţiile. Încă orbit, înainta ca un automat numai pentru că era obişnuit cu oraşul. Dar, încetul cu încetul, îşi dădu seama că merge pe un drum cunoscut. Coti pe o stradă liniştită.

Drumul spre redacţia ziarului, care fusese cîndva şcoala lui, ar fi putut să-l liniştească pe Rogov cum te linişteşte munca cu care eşti obişnuit. Străbătuse de mii de ori drumul acesta şi sute de sentimente se legau în mintea lui de paşii făcuţi pe aceste pietre, pe lîngă casele acestea. Amintindu-şi trecutul sau privind în viitor, Rogov vedea totdeauna în şiragul de culmi una — cu povîrnişuri abrupte şi prăpăstii — culmea minunaţilor ani ai războiului civil.

...Odăiţele redacţiei de la etajul şase, coridoarele înguste, scările, palierele care duceau spre tipografie, zeţărie şi stereotipe, ungherele corectorilor, lămpile paginatorilor, afumate ca lămpile dintr-o sală de biliard, pierdute în fum... Nopţile de muncă erau pline de luptă. Moartea îi secera pe oameni hoţeşte. Oamenii cădeau în faţa casetelor de la zeţărie, risipind pe jos rîndurile cu informaţii militare. Oamenii erau transportaţi cu maşinile salvării. Exantematicul şi foamea îşi făceau de cap, împărţindu-şi frăţeşte gloria. Casele se pierdeau în beznă. Pe străzi, detaşamente de muncitori mărşăluiau în tăcere, în pas cadenţat. Femei, care abia învăţaseră să ţină arma în mînă, porneau în rîndul luptătorilor spre barierele oraşului. Oraşul lupta împotriva contrarevoluţiei.

Campania de la Pulkovo, rana, spitalul cedară din nou locul muncii febrile de stat major de la ziar. Şi acum, după atîţi ani, el mai vedea încă aevea în lumina slabă — demult dispărută — a becurilor cu filamentul abia înroşit, capetele aplecate deasupra şpalturilor, capetele acelor oameni cu aer de militari care dictau cu glas de comandanţi dactilografelor, pe curierii sosiţi în goana bicicletei cu ultimele telegrame ale ROSTA-ului. [63]) În aceste penumbre un memorialist al revoluţiei ar fi găsit multe lucruri vrednice de atenţie. Şi-ar fi adus aminte de carica-

turistul care, ca să-şi apere mîinile de ger şi să-l poată lua iar în zeflemea pe duşman cu desenele sale — un act al războiului civil a cărui valoare încă n-a fost îndeajuns preţuită — purta mănuşi ca nişte manşoane, confecţionate de el însuşi. Şi-ar fi amintit de poetul plin de frenezie care-şi mînuia arma cu tot atîta abilitate cum îşi mînuieşte mitraliorul „maxim"-ul pe front şi care-şi spunea cu foc Toboşarul Roşu. Şi-ar fi amintit de ostaşi veniţi ca delegaţi la redacţie ca să aducă cuvîntul şi scrisorile ostaşilor roşii, care numai cu voinţa şi cu mîinile goale transformau înfrîngeri în victorii.

De atunci şi pînă acum, odăile redacţiei fuseseră mereu pentru Rogov măsura vie a pasiunii şi a conştiinţei supuse unui singur ţel. Cînd se apropia de redacţie, simţea nevoia să-şi îndrepte spatele, să se uite la el însuşi cu ochii altuia, ca la plecarea pe front.

De data aceasta, se ducea acolo în speranţa inconştientă de a-şi regăsi echilibrul şi de a redeveni stăpîn pe sine însuşi.

Pe coridorul cunoscut, dădu peste un om pe care nu l-ar fi putut numi nici prieten, nici amic, dar cu care — întîmplător — avusese prilejul să discute şi despre treburi mai importante şi despre fleacuri — mici cuburi, care alcătuiesc viaţa de toate zilele. Omul acesta cu părul alb, cu ochii mari, care, din pricina vieţii sedentare, avea tendinţă de obezitate, mulţumit de viaţă şi veşnic gata să rîdă, îl îmbrăţişă, îl bătu pe spate şi, rînjind cu dinţii gălbui, laţi ca nişte lopeţi, impecabili, începu să-i strige, că se auzi în toată clădirea :

— A, Ivan ! Ce om, zău ! Eşti bolnav ? Piciorul ? Nu ? Dar de ce eşti palid ? Eşti obosit ? Cînd pleci în concediu ? Ascultă, ascultă...

Şi, punînd mîna pe el, începu să-l tragă pe culoarul îngust, împingîndu-l uneori spre perete ; vorbea cînd cu glasul coborît, mormăind aproape în şoaptă, cînd ţipînd :

— De ce nu scrii nimic pentru noi ? Scrie, Ivan, scrie. Trebuie să scrii ! Ştii ceva ? Nu mai face pe

filozoful. Scrie simplu, zău așa! Cine are nevoie de filozofie? Ascultă. Scrie ceva pentru noi, hm! Scrie despre institutul creierului.

— Fără filozofie?

— Vai, ce om! Bine, scrie atunci despre grădina zoologică, hm? Nu vrei? Dar despre ce vrei? Ascultă, scrie despre port, hm? Despre portul unde se încarcă cheresteaua. Are să fie minunat. Sîntem doar un oraș maritim. Scrii?

Il îmbrățișă din nou strîns și adăugă foarte încet:

— Vino, am să-ți spun un secret. Să trecem dincolo. Ascultă, Vanea. Am vrut să-ți spun: nu te mai încurca cu domnii aceia...

— Care domni?

— Știi tu care. Lasă-i.

— Despre ce vorbești?

— Lasă-i, te sfătuiesc.

— Spune odată despre ce-i vorba!

— Nu face gălăgie, Vanea. De ce să faci gălăgie? Nu te mai încurca cu străinii.

— Cu care străini? Ce-s aiurelile astea?

— Nici un fel de aiureli, Vanea. Iar ai fost văzut cu o madamă străină. Lasă-te păgubaș, Vanea. Mă cunoști doar. — Il strînse tare pe Rogov de braț. — Mă cunoști doar bine, Vanea, mă cunoști, — repetă el de cîteva ori cu un aer misterios.

— Du-te dracului! — strigă Rogov, smulgîndu-se.

Dar prietenul și izbucnise în rîs, iar glasul îi zbura pe coridor, pătrunzînd în toate odăile deschise:

— Să știi, Vanea! Aștept! Despre port. E tocmai ceea ce ne trebuie. Să nu mă tragi pe sfoară!...

Rogov coborî în fugă scara nesfîrșit de lungă fără să simtă durerea crescîndă din picior. Gîndurile lui porniră într-altă direcție, poticnindu-se și oprindu-se în loc. Ieșea pe ușă puțin altfel decît intrase. Avea nevoie de impresii noi și, cu cît mai neașteptate, cu atît mai bine. Portul?

Rogov sări într-un tramvai.

La urma urmelor, deși trăia pe malul mării, a avut el oare des prilejul să audă sirenele vapoarelor? Nicăieri în oraș nu ar fi putut întîlni, ca în port, în-

tinderea aceea nesfîrşită care ducea spre infinit. Nicăieri nu încercai atît de puternic, de dureros, senzaţia de a aparţine acestei lumi ca în preajma navelor. Lua-l-ar dracu' pe prietenul cela cu flecăreala lui enigmatică! Dar îi dăduse ideea minunată de a se smulge din labirintul de piatră şi a o lua spre mare...

Aici, ţara era întoarsă cu faţa spre univers. De aici, vînturile duceau vestea despre ţară şi valurile, împingîndu-se unul pe altul, alergau spre ţărmuri necunoscute. Metalul, pămîntul, lemnul, apa se împleteau aici în sute de feluri, colaborînd şi vrăjmăşindu-se. Dar nici împletirea, nici războiul dintre ele nu ieşeau undeva la iveală în mai variată multitudine de culori ca aici. Şi, dacă s-ar putea măsura treburile unui stat — ca febra — cu termometrul, iată locul unde trebuia pus termometrul: portul.

Frans îi arăta lui Philipp portul. Maşina lui vişinie ocolea cu băgare de seamă clădirile, grămezile de piatră spartă şi gropile de pe drum. Frans cunoştea toate ungherele domeniilor portuare şi chiar el şedea la volan.

Philipp îşi aducea aminte perfect de bine de vechiul port al Petersburgului: cocioabele de lemn ale satului Volînkino se îngrămădeau în beznă. In drum spre casă, picioarele beţivilor lipăiau prin băltoace de netrecut. In aşteptarea cuiva care să-i tocmească la lucru, mulţimea de docheri juca rişcă. Voinicii din arteluri se tocmeau de mama focului şi se certau cu reprezentanţii birourilor de expediţie.

Acum, cartiere noi, cu clădiri de piatră încă neisprăvite, se ridicau, formînd oraşe întregi, se lărgeau, înconjurate de pămînt răscolit pentru gropile de fundaţie, străluceau de vopsea proaspătă şi erau deja pe jumătate locuite şi cochet împodobite cu primele straturi timide de flori. Alături de drumuri absolut impracticabile, cu pămîntul măcinat mărunt sau acoperit de mîlul vîscos al mlaştinilor, se înălţau terasamente drepte, pregătite pentru viitoarele caldarîmuri.

Din cînd în cînd, Philipp recunoştea cîte o urmă ve-

che din trecut. Dar ceea ce era nou își bătea joc cu multă superioritate de persistența aparentă a trecutului.

Adîncind albiile navigabile, dragele umpleau văzduhul cu scrîșnetul lor metalic. Terenuri întregi apăreau, ieșite ca din apă. Macarale tăcute scoteau încărcătura de pe punțile vapoarelor. Mașini, — mecanisme — adevărate fiare de oțel — se descotoroseau de cablurile macaralelor și se aliniau de-a lungul cheiurilor de beton armat. Vagoane de cale ferată se apropiau de ele, zăngănind. Peste tot, se înălța spre cer fum de vapoare, cînd grăbit, negru și des, cînd gînditor, aproape străveziu.

Mașina pătrunse în insula Gladki.

— Asta e? — întrebă Philipp, răspunzîndu-și pe loc cu o înclinare din cap.

— Asta, — spuse Frans.

Coborîră din mașină în Portul de Cherestea.

Cheiul betonat dispărea în zare ca un drum neted. La dreapta, se înșirau, unul lîngă altul, vapoarele acostate. Toate erau încărcate cu cherestea. Pe punți, în jurul troliilor și trapelor deschise, se înghesuiau matrozii.

Pe țărm însă, oameni nu se zăreau aproape deloc. Țărmul făcea parte dintr-un mecanism complicat care funcționa fără zgomot, fără agitație, cu o precizie măsurată, calculată.

Un autocamion special de transport aducea lemnul la macaraua vaporului. Acest vehicul fantastic avea niște picioare lungi, nemișcate, așezate pe roți ; șoferul ședea cocoțat undeva, sus, ca vizitiul unui furgon poștal demodat. Scîndurile erau așezate într-o stivă regulată pe pămînt. Mașina se apropia de stivă și o încăleca înghițind-o în întregime, o ridica și o transporta.

De-a lungul cheiului, se ridica estacada — un pod înălțat pe care se mișcă macaralele. Lemnul e adus la macarale cu niște platforme joase, acționate electric, care se mișcă ca un tramvai. Ele pătrund adînc în depozitul de cherestea, lunecînd pe niște șine transversale. Acolo sînt încărcate de mașini de stivuit, care aduc cheresteaua pe linii longitudinale.

Şirul acesta de maşini care se deservesc grijulii una pe alta amintesc de povestirile din viaţa marţienilor. Totul e matematic. Drumurile sînt aliniate. In careurile regulate dintre ele, sînt aşezate stivele de cherestea. Iată scîndurile despărţindu-se în pachet de stivă şi îndreptîndu-se spre podul-rulant. Iată-le aşezîndu-se pe platforma ei. Iată-le plutind pe o arteră pustie. Calculîndu-şi mişcările de la înălţimea estacadei, macaraua le scoate politicos de pe pod. Autovehiculul de transportat lemn le culege de pe jos şi le duce în pîntecul lui spre bordul vaporului.

Marţienii conduc maşinile, dar nu-i vezi. Aceste motoare electrice şi cu gaze au scutit de muncă trei mii cinci sute de docheri; şapte mii de braţe omeneşti au fost înlocuite de pîrghii metalice.

Philipp tace. Păşeşte de-a lungul cheiului, ca şi cum ar primi defilarea pavilioanelor străine: englezii, germanii îl salută parcă cu ropotul lanţurilor de macara. Vapoarele sovietice isprăvesc cu încărcatul. După ele, se zăreşte încă un vapor german. Apoi unul danez.

— Sînt şi ale noastre? — întreabă Philipp.

— In capătul celălalt, — răspunde Frans.

Philipp recunoaşte bordul vaporului său şi se opreşte. Un pod rulant încărcat se furişează spre el; un vehicul lung, gol, de transportat lemnul, aleargă pe beton. Totul îşi urmează cursul normal.

Philipp se întoarce înapoi. Inginerul de serviciu, după ce-l salută pe Frans, merge la oarecare distanţă de Philipp cu mîinile în buzunare, parcă gata ca la obişnuita întrebare a musafirilor: „Cine a construit acest port?“ să răspundă cu mîndrie: „Noi, inginerii sovietici. Din materialele noastre, sovietice. Este unicul port din lume prevăzut cu o mecanizare complexă absolută!“

Dar Philipp tace mîlc. Se urcă în maşină.

Ajuns pe digul Razdelnaia, se plimbă încruntîndu-se la soare şi cercetînd cu privirea lemnul rotund care încadrează cu bulevarde albe priveliştea marină.

Funcţionarul străin care face recepţia lucrează cu funcţionarul sovietic care predă marfa. Doi docheri aşează lemnul de celuloză în ţarc. Funcţionarul care

recepţionează trage din pipă. Cel care predă moaie între degete o ţigară subţire. Nu se mişcă nici unul. Ţarcul se umple. Cel care recepţionează face un pas înainte. Impinge cu piciorul un lemn. Celelalte se îndeasă mai bine. Pipa fumegă. Fumul descrie forme ciudate. Omul cu predarea face un pas spre măsurătoare. Ridică lemnul din margine. Lemnul de celuloză se aşează mai în voie ; printre butuci, apar spaţii goale. Ţigara se aprinde. Pipa fumegă mai tare. Măsurătoarea e aproape plină.

In acest punct fiziceşte infim, în această unealtă de măsurat — primitivă, de două parale — în acest contact obişnuit şi incolor între doi oameni este cuprinsă expresia reală a unor mari abstracţiuni. Izvorînd din filozofii, devenind lege, dobîndind putere prin oşti şi viitor prin şcoli, ideea statului apare în sufletul oamenilor care, lucrînd ceas de ceas alături, stau faţă în faţă clipă de clipă. Măsura în care vînzătorul livrează marfa şi cumpărătorul o primeşte este, de fapt, un contact între două ghemuri de nervi. Cel care recepţionează şi cel care predă reprezintă ciocnirea între două sisteme, o atingere a două lumi. Oamenii aceştia trebuie să fie pătrunşi de simţul răspunderii, ca nişte judecători. Ispita îi arde cu ochiul ei neobosit, viclean. Şi ei îşi pun haina de protecţie a imparţialităţii.

Pipa fumegă. Un pas înainte. Lemnul rotund se îndeasă mai bine. Fumul ţigării devine mai roşcat. Un pas înainte. Lemnul rotund se aşează mai în voie.

Celor doi oameni a căror luptă se desfăşoară într-o tăcere rece, li se alătură atunci un al treilea. Măreţia lui pare cioplită în marmoră. Recepţionarul şi predătorul mărfii se aşază la baza triunghiului. Al treilea ocupă vîrful. Este căpitanul vaporului care începe încărcarea lemnului de celuloză.

Urmărind de departe cum este aşezat lemnul în ţarc, Philipp îl recunoaşte numaidecît pe căpitanul Baars.

Căpitanul Baars nu poartă mănuşi şi e fără *stick*. E într-o haină uşoară. Numai cocarda galbenă sclipeşte pe chipiul lui. El arată tăcut cu degetul rîndurile de sus ale butucilor. Docherii le scot imediat şi le aşază altfel. Se mai eliberează un cuib. Incă un lemn este

împins în el. Prin urmare, vaporul va lua cu un lemn la măsurătoare în plus. Căpitanul nu şovăie şi nu stă pe gînduri. El are grijă de interesele transportului. El este acela care decide cîte mii de butuci mai mult sau cîte mii de butuci mai puţin să fie luate pe bord. Cubajul lemnului pe care-l transportă rămîne constant. El va trece invariabil prin acte. Dar cît cuprinde acest cubaj depinde de căpitan. El are ultimul cuvînt. El e cel ce se află în vîrful triunghiului. Pentru el, totul este clar. Căpitanul dă din cap :

— Veţi încărca aşa !

Philipp se înapoiază la maşină cu un sentiment de uşurare. Glumeşte cu Frans pe socoteala căpitanului Baars — un flăcău cam redus, dar slugă credincioasă.

— Nici n-a observat că ne uităm la el, — rîde Philipp.

Frans îi ţine vesel isonul :

— Recunoşti pe omul care vine încoace ?

— Rogov ? — întreabă Philipp.

Intîlnirea îi e cam neplăcută, dar, dînd mîna cu Rogov, spune :

— Ce plăcere, ce plăcere !

Frans exclamă plin de voioşie :

— Aa! Cum o mai duci? De ce nu se mai aude nimic despre dumneata ?

— Aţi fost în Portul de Cherestea ? Ce impresie aveţi ? — i se adresează Rogov lui Philipp.

Philipp mişcă buzele, de parcă ar mesteca ceva şi dă din cap aprobativ.

Rogov însă nu se mulţumeşte cu asta. Şi repetă entuziast :

— Ce ziceţi ? Nu-i aşa că-i minunat ? Minunat !

— Minunat ! — răspunde Frans pe acelaşi ton. — De ce nu te mai arăţi pe la noi ? Vino într-o zi — cît Philipp Feodorovici mai este aici.

Philipp susţine invitaţia cu un surîs.

— Da, da, aveam de gînd s-o fac, — spune Rogov cu uşurinţă.

Apoi se opreşte o clipă şi adaugă ceva mai încet, uitîndu-se drept în ochii lui Frans :

— Am văzut-o astăzi pe Klavdia Andreevna. Şi m-a invitat.

XV. DEJUNUL

Mici litere latine sar de pe panglica roşie pe hîrtie şi se aşază în şiraguri de mărgele. Underwood-ul portativ stă pe bucata de pîslă care-i amortizează ţăcănitul. Bătaia este totuşi puternică; se simte că bate un bărbat. Draperiile de la uşă sînt trase.

Frans sta fără haină şi mătasea moale a cămăşii i se lipea netedă pe pîntecul tare, iar cureaua îi strîngea bine talia. Avea aerul unui om abia ieşit din apă, după baie. Părul drept, pieptănat peste cap, îi sta lins, aproape lucios. Sîngele îi lustruia cu un lac rubiniu fiecare părticică a feţei, colorîndu-i urechile în trandafiriu.

Frans scria o dare de seamă despre activitatea vapoarelor firmei van Rossum în porturile Mării Albe: cutare vapor a sosit... a stat la încărcare... a plecat cu încărcătura... a primit demuraj... a plătit *dispatch*...[64]) Lire sterline şi şillingi se înşirau în rînduri respectabile. Nomenclaturile îşi cîntau baladele armonioase: scînduri groase, rigle, lemn de celuloză, lemn de mină.

Prin draperie, răzbeşte o chemare:

— Alo, alo! Dejunul e servit!

Frans adună: standarduri — cifre, cifre, cifre.

— Frans! Mîncarea e pe masă!

Adunarea continuă: cifre — cifre.

Chemarea devine mai tărăgănată:

— Frans! Ridiiiichi! Ridiiiichi!

Ultima verificare: totalul lemnului de celuloză, totalul lemnului de mină. Frans se grăbeşte cît poate. Gura i se umple de salivă; pare-se că începe să încurce cifrele.

— Fraaans! Cartofi noi... cu mărar!

E strigătul disperării.

Frans sare de la locul lui şi se repede cu capul în draperie cum s-ar arunca într-un bazin cu apă.

Se oprește în prag cu picioarele depărtate și brațele în sus. Deodată își vîră toate cele zece degete în păr și-și ciufulește fără milă freza îngrijită. Se face stacojiu la față, privirea i se tulbură. Murmură cu o voce răgușită de bas:

— Lemn de tîmplar, lemn rar, lemn de... mărar, brrr!

Părul i s-a făcut măciucă. Cu brațele în lături, ca un luptător ce pășește în arenă, înaintează spre masă:

— De ce lemnul de mărar n-a fost încărcat pe cartofi?

— Frans! Mi-e frică, — șoptește Klavdia, ascunzîndu-se jos, în dosul mesei.

— Unde este lemnul de mărar? — rage furios Frans.

— Frans! Ești un ghepard! [65])

— Înșelătorie? — strigă el. — Minciună josnică într-o onorabilă familie burgheză?! Nu aaadmit! Ai spus cu mărar. Unde este mărarul?

Frans se repede să dea ocol mesii. Klavdia aleargă ca vîntul înaintea lui, fluturîndu-și cozile lungi ale rochiei. Frans simte mirosul un pic amărui al parfumului ei. Vîntul răcoros, stîrnit de fuga ei, îi foșnește în urechi. Frans grăbește pasul, lăsîndu-se pe un picior și ridicînd mult pe celălalt. Klavdia trage din fugă de sub masă scaunele grele; cercul se lărgește. Frans aruncă scaunele de o parte, sare peste ele, urlă:

— Lemn de mărar!

— Frans, fața de masă! — strigă Klavdia gîfîind.

— Farfuriile, Frans! Farfuriile!

Frans s-a aplecat atît de tare, încît nu-l mai vezi de din dosul mesei; aleargă aproape pe brînci.

În sfîrșit, a prins-o. O apucă de mînă și o răsucește spre el. Răsuflă șuierîndu-i drept în față ca o pompă, o strînge la piept și o leagănă ușor. Ea îi cuprinde capul ciufulit. Apoi, pe neașteptate, își vîră degetele între buzele lui și ale ei, se apleacă pe spate și spune, abia stăpînindu-și respirația grăbită:

— Frans van Rossum, te porți urît. Mi-ai mototolit rochia pe care am pus-o pentru dumneata. Cară-te!

— Rochia nouă! — strigă el. — Rochia pe care ţi-au cusut-o trei croitorese! Rochia pe care ţi-au greşit-o de şase ori!

— Du-te de te spală pe mîini şi aşază-te la masă.

— Cozi! Codiţe! — glumeşte el. — Mai lungi ca cele de la Paris! Întoarce-te, Klavdia! Klavdia!

— Cară-te! Mă duc să-l chem pe Philipp Feodorovici.

Frans aleargă ţopăind la baie.

...Se întoarse la masă pieptănat, în haină, cu o mică batistă în buzunarul de la piept. Răspîndea în jur miros de Chypre.

Philipp se sculă în picioare. După el, se ridicară şi Frans cu Klavdia. Cu capul aplecat, tăcură cîteva clipe. Era o concesie făcută vremurilor: rugăciunea era spusă în gînd şi, la cuvîntul „amin" comesenii închideau ochii. Netezindu-şi şervetul pe genunchi, Frans îşi răsfrînse ameninţător buza de jos:

— Fiţi atît de drăguţi şi daţi-mi un păhărel bun din afurisita asta de votcă rusească.

— Frans, — şopti Klavdia cu glas stins de beţivan, — am să beau şi eu din afurisita asta de votcă rusească.

Philipp li se alătură rîzînd.

— Uraa! — strigă Frans.

O fată în casă intră în odaie. Aroma picantă a gustărilor calde învăluia masa.

— A venit cineva? — întreabă Klavdia.

— Dacă e în interes de afaceri — să vină peste o oră. Ba nu, peste două! — porunci Frans. — Nici un fel de lemn de celuloză!

Se întoarse spre Klavdia şi-i întinse zîmbind paharul plin:

— Klavdia, eşti azi...

— Uraaa! — cîntă ea tare, ridicînd sus paharul şi privind peste capul lui Frans.

Frans întoarse capul. În prag sta Rogov.

— Minunat! Ai nimerit tocmai la masă! — îngăimă tulburată Klavdia.

Rogov se apropie. Ea îl întîmpină cu o privire curată:

— Ce bine că te-am convins să vii! Altfel, nu te-ai fi hotărît niciodată să dai pe la noi. Șezi. Avem cartofi noi.

— Dar mărarul l-am și mîncat! — chicoti Frans.

— Da, închipuiește-ți: nu poți găsi un pic de mărar în tot orașul!

Frans dădu dojenitor din cap:

— Ce ați făcut din țara voastră! Ce ați făcut din marea voastră țară?! Nici mărar nu mai poți găsi.

Preocupați de farfurii, comesenii împleteau zăngănitul de furculițe și cuțite cu discuția care-și pierdea treptat tonul de glumă.

— Mi se pare că nu numai mărarul lipsește, — surîse ironic Philipp.

— Nu văd cine știe ce lipsuri, — obiectă Rogov.

— Pe masa asta? — întrebă Frans.

— O, masa asta! — exclamă Philipp salutînd. — Ca să ajungi la masa asta, nu trebuie să stai la coadă.

— Mulțumesc lui dumnezeu! — exclamă Frans.

— Să vii la noi în vizită și să spui lucruri neplăcute! — zîmbi Klavdia.

— Adevărul nu poate fi neplăcut — așa mi-a explicat, nu demult, un filozof de prin locurile acestea.

— Pentru noi, în țara noastră, nu poate fi, — spuse Rogov. — Dar nu pentru toți și nu întotdeauna. Altfel, minciuna n-ar avea atît succes.

Simțul ospitalității pusese stăpînire pe Klavdia. Își găsea mereu cîte o trebușoară de făcut ca să frîneze astfel discuția care se adîncea cam prea repede. Dar această vrajă a servitului avea ceva șubred și îndoielnic. De pildă: unde putea să ducă un pahar de votcă în plus? La un gest ușuratic? La un schimb de înțepături? Philipp Feodorovici era vizibil înclinat spre polemică, împotriva regulei sfinte și higienice care prescrie să nu vorbești la masă despre lucruri prea serioase. El declară chiar deschis:

— Ceea ce văd e în contradicție cu succesele pe care le afirmați.

— Unde vedeţi acest lucru? — întrebă Rogov.
— Pe străzi, în magazine.
— V-aş sfătui să nu credeţi prea mult în aparenţe.
— Adică cum?
— Aşa cum n-am crezut nici eu în aparenţe cînd am fost în Europa.
— N-aţi crezut?
— Nu. N-am crezut nici în vitrine, nici în brînzeturile fine, nici în politeţea poliţiştilor.
— Cum se poate să nu credeţi într-o brînză fină?
— Atunci cînd vezi cum oameni sănătoşi aşteaptă la coadă în faţa bucătăriilor de la spitale ca să li se dea o farfurie de supă scursă din farfuriile bolnavilor...
— Hm... Atunci în ce să nu cred eu? În vitrinele dumneavoastră?
— Nu trebuie să exageraţi importanţa lipsurilor.
— Şi în ce să cred? În stabilitatea rublei?
Philipp şi Frans schimbară între ei priviri ironice.
— Valuta nu prea e o mîngîiere pentru şomeri, — replică Rogov rîzînd şi el în bătaie de joc. — Priviţi, în schimb, ce creează rubla!
— Veniţi la noi... Peste cîţi ani? — întrebă Philipp.
— Foarte curînd.
Frans schimbă deodată tonul. După părerea lui, Apusul judeca Sovietele după informaţiile consulatelor. În cinci sau şase puncte ale acestei ţări uriaşe, şed la masă consuli înarmaţi cu foarfeci şi taie ştirile din ziarele sovietice. În acelaşi timp, nimeni în Apus nu ştie ce înseamnă un ziar sovietic. Neîndeplinirea planurilor industriale, procese intentate cooperatorilor, stricăciuni aduse maşinilor — toate se taie mărunt împreună şi... poftim o salată sovietică. Dacă stai să citeşti ziarele, ţi se pare că ţara nu face faţă plutăritului, nu face faţă tăierii lemnului, nu face faţă transportului, încărcării. Dar el, Frans, de cînd lucrează cu bolşevicii...
— O! Chiar cu bolşevicii? — se îngrozi Philipp.

...a putut vedea că, în fond, an de an, exportul creşte, planurile cresc. Şi, în general, Frans îşi dă seama de ceea ce se petrece aici. Fireşte, Olanda are tot ceea ce se face în Soviete în clipa de faţă. Dar, aici, s-au făcut în decurs de cincisprezece ani, lucruri pentru care Olandei i-au trebuit două sute de ani.

— O, o!

Lui Philipp, mîncărurile începură să-i pară mai puţin gustoase. Era chiar distractiv să asculţi obiecţiunile lui Rogov. Dar Frans — poate că vrea să-l linguşească pe acest ziarist şchiop? Pentru ce? In ce fel ar putea presa sovietică să servească interesele lui van Rossum? Poate că toate aceste discuţii nebuloase nu sînt decît o simplă mască? Poate că Frans cunoaşte într-adevăr foarte bine ziarele sovietice şi nu l-a poftit pe Rogov la dejun de florile mărului? Dar de ce e Klavdia atît de tăcută? Să lăsăm în plata domnului pofta de mîncare, să continuăm discuţia şi să dibuim anumite explicaţii.

Klavdia îşi putea aduna acum gîndurile, căci, spre norocul ei, avea loc peste graniţă congresul unei asociaţii ştiinţifice, ale cărei dezbateri îi pasionară deodată pe comeseni şi-i înlăturară pentru moment teama care o chinuia. De vreo două ori, dădu din cap, aprobînd puncte de vedere contrarii.

Se susţinuse mai întîi că binefacerile tehnicei pot deveni obiect al unor abuzuri grave. Omul a ajuns să poată stăpîni natura înainte de a fi învăţat să fie stăpîn pe el însuşi. Omul nu este pregătit din punct de vedere etic pentru o activitate atît de grandioasă. Progresul tehnicei devine primejdios pentru că nu se ştie cine va prinde cel dintîi punctul de sprijin al lui Arhimede. [66])

Subiectul acesta deveni subiectul preferat al lui Philipp. Concluziile lui erau şovăielnice. Dar vorbea tot mai des despre apropierea tămăduitoare a naturii, despre dragostea pentru munca manuală.

Frans îl susţinea pe celălalt orator al acelei organizaţii bine intenţionate, după care toate nenorocirile ar decurge din neştiinţa omului de a folosi

invențiile spre binele societății. Statele posedă și bogății și unelte perfecționate pentru exploatarea lor. Dar aceste unelte nu sînt bine folosite. In loc să înfrumusețeze și să ușureze viața, industria chimică amenință să aducă disperarea războiului și a morții. Asta se întîmplă pentru că conducătorii multor state sînt lipsiți atît de cunoștințe speciale cît și de un spirit practic sănătos. Ei fac politică și flecăresc. Or, pentru a rezolva problema economică a muncii, se cere o pregătire la fel de minuțioasă ca pentru rezolvarea problemelor de inginerie. Și oare mulți parlamentari sînt în stare să rezolve o ecuație cu trei necunoscute? Cu toate acestea, acești domni primesc salarii pentru că rezolvă probleme cu un număr mult mai mare de necunoscute. Există mulți parlamentari care să aibă fie și cea mai mică idee despre legile pe care le întocmesc? Știu să pălăvrăgească, dar nu să-și îndeplinească rolul ca lumea. Nu-și cunosc meseria. Nu-s capabili să cumpănească probleme complicate. Și nu cred că rațiunea poate duce la ceva bun.

Oratorul, care făcea să se cutremure congresul asociației științifice cu aceste cuvinte antiparlamentariste, propunea crearea unui stat experimental sub forma unei colonii voluntare, de sine stătătoare, condusă de oameni de știință, de ingineri și de economiști.

Frans găsea că asociația greșește și că nu trebuie creat nici un fel de stat special. Trebuie luați ingineri și oameni de știință, dublați cu oameni de afaceri din industrie și comerț și lăsați să conducă statele existente. Cum să le conducă? Cu ajutorul experienței căpătate din aplicarea științei în industrie și din practica lor de organizatori. Avocații, palavragiii, trebuiesc alungați din guvern. In sfîrșit, trebuie introdus sistemul planificării în economie, studiindu-se în acest scop experimentul făcut de Uniunea Sovietică.

— Minunat! — rîse Rogov. — Dar cine va îndeplini planul dumneavoastră, dacă îl veți elabora? Și ce vă împiedică să-l elaborați de pe acum? Oare

numai faptul că în guvernele domniilor voastre aveţi avocaţi în loc de ingineri?

Se întoarse spre Philipp:

— Unde duc căutările dumneavoastră, dacă lăsăm de o parte visul ăsta cu inginerii şi comercianţii? Suspinaţi după salvatoarea natură-mamă. Dar despre care natură e vorba? Puterea omului asupra naturii rezidă tocmai în tehnica de care aţi vrea să-l lipsiţi pe om. Vă propuneţi să-l dezarmaţi şi să-l lăsaţi în voia forţelor naturii. Păi, omul lăsat la bunul plac al naturii e tot ce poate fi mai prielnic pentru noi oprimări ale omului de către om? Natura pusă în slujba omului — iată ce-l descătuşează pe om. Vă este teamă că punctul lui Arhimede va încăpea pe mîna omului obişnuit să-şi supună forţele cosmosului. Mîna neclintită a muncitorului, asta vă sperie. Şi există oameni gata să împingă spre acest punct de sprijin un nebun, un epileptic, un răufăcător, numai spre a îndepărta cît mai mult spectrul acestei mîini necruţătoare.

— La urma urmelor, — încheie Rogov, trăgînd cu putere aer în piept, — nu este greu să întocmeşti un plan, Frans Hubertovici. Dar nici un plan nu foloseşte atît timp cît n-ai omul dornic de a crea, plin de avînt şi încredere senină în viitorul său. Şi asta înseamnă revoluţie!...

Era un adevărat miting! Rogov îşi scutură capul şi-şi trecu palma peste frunte, parcă vrînd să şi-o şteargă de sudoare.

În cele din urmă, dejunul îşi pierdu tot farmecul. Frans propuse să se treacă în odaia de alături, la o ţigară. Dar Rogov refuză să-i urmeze.

Luînd loc în fotoliu alături de Frans, Philipp murmură uşurat:

— *Two is a company three is a crowd* *).

Tăcură mai mult timp, scoţînd fum din ţigară şi trabuc. Tihna ce se recomandă după mîncare era de două ori mai necesară acum, după discuţia aceasta dusă prea ruseşte.

*) Doi înseamnă o societate, trei — o gloată (în limba engleză). (N. trad.)

— Te rog să pleci la Moscova cu o zi înainte, — spuse Philipp.

— Credeam că vom pleca împreună ?

— Vreau să mă mai odihnesc. Intre timp, vei pregăti întîlnirile necesare.

Frans se învoi, fără a pricepe care sînt intenţiile lui Philipp : venise oare ca să-l însărcineze pe el cu afacerile ? Observa la el o dedublare, ceva care-ţi amintea puţin de bătrînii van Rossum, de Lodewijk sau de Hubert, iar din cînd în cînd, în comportarea lui apărea ca un fulger ceva tineresc, insezisabil, accidental.. Nu cumva îngrijorarea pe care i-o stîrniseră afacerile se manifesta la el în acest fel ?

— Ce spui de gazetarul nostru ? — întrebă Philipp, punînd trabucul de o parte şi arătînd cu sprîncenele spre sufragerie.

— Bun băiat.

— Ce scrie ?

— Ceea ce a spus adineauri.

— Nimic practic ?

— La ei, multe reflecţii devin practică.

— De pildă, în legătură cu cheresteaua ?

— In ce priveşte cheresteaua — nu ştiu.

— E o chestiune care merită atenţie.

— Ce anume ?

— Dacă pe gazetarul ăsta al tău... îl interesează cheresteaua.

Philipp se ridică încet şi ieşi prin uşa din celălalt capăt al camerei. Frans continuă să fumeze...

Tăcerea învăluia odăile. Klavdia o asculta cu încordare. Primejdia se ascundea undeva pe aproape. Rogov se înfierbîntase în discuţie. Dacă l-ar contrazice, ar însemna să-l enerveze şi mai mult. Era mai bine să aprobe tot ce spune, să-i ţină hangul, să-i cînte în strună. Işi luase doar îndrăzneala să facă această vizită neobrăzată şi perfidă ! Trebuia să recurgă la o stratagemă.

Klavdia îi părea lui Rogov fermecător de simplă. N-o mai văzuse de multă vreme aşa. Alături de acest masiv al mulţumirii de sine plină de calcul

cum îl vedea în mintea sa pe Philipp, alături de acest imn flamand de piatră ridicat sănătății care era Frans, Klavdia îi părea un ideal echilibru de dorinți, gînduri și mișcări — Rogov era convins că așa este.

Ea îl pofti să treacă din sufragerie în biroul bărbatului ei. Draperia îi lăsă, tăcută, să pătrundă înăuntru, căzînd în urma lor ca o cortină de teatru.

Rogov spuse grăbit:

— Nu poți să mai rămîi aici.

— M-am gîndit la planul tău.

— Trebuie să pleci!

— Și Frans?!

— Am să-i spun tot.

Ea îi puse degetele pe gură. Apoi, surîse cu o supunere nesilită:

— Mă amuzi uneori grozav. Vrei cu tot dinadinsul să mă tragi în împărăția cerurilor.

Rogov voi să răspundă.

— Stai puțin. Iți aduci aminte ce spune eroul acela al lui Mark Twain? [67]) Dacă e să ajung în rai cu tine, prefer iadul.

Rîsul ei răsună mai frumos, mai femenin ca de obicei, și Rogov rîse și el, simțind cum rîsul face inofensiv protestul cuvintelor ei. O trase la pieptul sau ca un orb, fără să-i observe tremurul. Ea se temea să-l respingă prea brutal.

— Mi se învîrtește capul. Stai puțin.

O strînse mai tare și o așeză cu grijă pe canapea.

Klavdia presimțea o nenorocire; i se păru că draperia se mișcă.

Incepu să vorbească într-adins cu glas tare.

Dar draperia sta mai departe nemișcată; nici o cută nu se clintea: Philipp o lăsase înapoi încet și se retrase, pășind pe covorul moale.

Se înapoie în odaia de fumat, își aprinse trabucul stins, se întinse în fotoliu și se învălui în nori de fum albăstrui. Prin vălul lor spuse:

— Mda... Dacă l-ar interesa cheresteaua...

Frans zvîrli mucul de țigară în cămin.

Căscînd, îşi îndreptă haina pe el şi îşi aranjă colţul batistei de la buzunar. Hainele îi veneau ca turnate.

Străbătu încet aceleaşi odăi prin care se înapoiase Philipp şi dădu de o parte draperia de la uşa biroului.

Primul lucru pe care-l auzi fu un strigăt al Klavdiei :

— Lasă-mă !... Lăsaţi-mă !

Apoi, Frans îi văzu ochii şi nu-i recunoscu. Era absurd cum, privindu-l ţintă, Klavdia era totuşi, cu toată încordarea muşchilor în altă parte, în lupta cu Rogov. Cu coatele înfipte în umerii lui, căuta să i se smulgă din mîini :

— Lăsaţi-mă !... Frans !

Abia acum, Rogov se întoarse.

Klavdia căzu tăcută pe divan. Rogov se uita la Frans cu o privire aspră. Gîfîind, făcu un pas înainte :

— Am vrut să vă spun demult... asta...

— Ieşi ! — răspunse Frans.

Rogov se întoarse spre Klavdia.

— Te aştept, — spuse el şi ieşi, şchiopătînd tare.

Klavdia zăcea ca un animal hăituit. Rochia nemişcată îmbrăca divanul în cute bogate. După o clipă, ridică capul, îşi privi bărbatul şi îi căzu la picioare :

— Frans !... Nu eu !

Frans sta rezemat de uscior. Cu mîinile la spate, privea cum cozile de mătase ale rochiei ei se zbăteau şi fluturau răspîndindu-se pe podea.

— Frans !

Faţa îi era udă de lacrimi şi părul, din care acele îi căzuseră, i se răvăşise.

— Frans !

Palmele ei lunecau şi se zbăteau pe pieptul lui :

— Frans !

El scoase tăcut o mînă de la spate şi o împinse de o parte. Această mişcare parcă-i puse sîngele în circulaţie. Păli.

— In casa mea, — şopti el cu buzele uscate, — ca într-un şantan ?

Ridică piciorul şi o lovi cu talpa în umăr.

Apoi, deodată, urlînd, se năpusti asupra ei cu pumnii.

XVI. KURORT *)

Dimineaţa, după ce suna gongul, întîrziaţii începeau să alerge rîzînd pe coridorul îngust ca un *Kegelbahn* **) spre pavilionul-sufragerie. Afară, golful scînteia, plaja pustie te îndemna la odihnă. Locurile la mese erau ocupate; ospătăresele, în halate albe, aduceau ouă, caşa, gustări; doctorul supraveghea grav gospodăria sa vie.

Tineretul se pornea pe rîs de dimineaţă. Bătrînii cercetau lucrurile cu respect, ca şi cum le-ar fi comparat în fiece clipă cu trecutul şi s-ar fi lăsat pradă amintirilor.

O femeie în bluză de stambă cu danteluţă la gît şi la mîneci, isprăvind de băut ceaiul, scutură fărămiturile de pe faţa de masă în palmă, apoi în farfurioară şi cercetă din ochi pavilionul. In mişcările capului şi în priviri, i se citea o gravitate calmă. Fruntea înaltă, bombată, inteligentă şi feminină, cu pistrui în preajma cărării care îi despărţea în două jumătăţi părul aspru şi neted, i se descreţea, acoperindu-se cu urmele albicioase ale cutelor.

— Mă duc în fiecare zi la mare, — spuse ea grav vecinului ei, fără să se uite la dînsul. — Grozav îmi place marea.

Aşa au făcut cunoştinţă şi, iată-i, se duc împreună în parc — femeia aceasta voinică, ţinînd pe mînă şalul, ale cărui franjuri se tîrăsc uşor pe pulpele ei pline atingîndu-i tocurile franţuzeşti, cu un bărbat ceva mai scund decît ea, cu umerii înguşti şi chipiu alb, marinăresc.

Pinii sînt proaspeţi cum pot fi numai dimineaţa;

---

*) Localitate balneo-climaterică (în limba rusă). (N. trad.)
**) Popicărie (în limba germană). (N. trad.)

aerul răcoros, pătrunzător, face să ţi se învîrtească uşor capul; degetele calde, de un galben-trandafiriu, ale soarelui joacă pe trunchiurile copacilor, pe drumuri şi pe poteci. La o cotitură a aleii s-a instalat un om cu un cîntar. Surîde, invitîndu-i pe bolnavi să se cîntărească în schimbul a cîtorva bănuţi. O bărbiţă iscusit, tunsă ca o panseluţă, i se mişcă pe bărbie.

Femeia se urcă pe platforma cîntarului şi rămîne nemişcată, cu braţele încrucişate. Omul de la cîntar adaugă de trei ori greutăţile pînă cînd braţul începe în sfîrşit să balanseze, indicînd optzeci şi opt de kilograme. Bolnava e dezamăgită: medicul i-a prescris să slăbească şi ea tot creşte în greutate.

— Nu e atît de mult pentru statura dumitale, cetăţeano, — o linişteşte omul cu cîntarul. — Eşti după micul dejun? Dă-mi voie să notez pe bilet că eşti după micul dejun.

Bărbatul se urcă şi el pe cîntar. El — dimpotrivă — scade întruna în greutate.

— Nu e chiar atît de puţin pentru statura dumitale, cetăţene — spune cu simpatie omul de la cîntar. — Eşti după micul dejun? Data trecută, te-ai cîntărit după prînz?

Panseluţa de sub bărbie i se mişcă şi el recomandă amabil:

— Păstraţi-vă bileţelele, cetăţeni.

Bolnavii se îndreaptă spre clădirea principală. Pe scara împodobită cu palmieri, urcă spre culoarul cu uşi înalte, numerotate. Totul în jur e alb şi eteric. Prin uşile închise, răzbate miros de ozon şi se aud ţăcăniturile fragmentate ale descărcărilor electrice — muzica fizioterapiei.

Cele două cunoştinţe noi intră odată în cabinet. Nu-i desparte decît un paravan alb. El se întinde pe cuşetă. Ea se urcă pe scaunul lui Franklin: suferă de dureri de cap. Îşi scoate din păr acele şi pletele bogate de un castaniu-roşcat i se resfiră pe piept şi cad grele pe genunchi. Îşi mîngîie părul cu un gest obişnuit care-i face plăcere. Sora dă drumul curentului. Femeia spune;

— Am să fac de toate aici...

— Cum asta — de toate? — o întrebă sora.

— Iac-aşa: diatermie am făcut, băi fac în fiece zi, duş de asemenea, şed pe Franklin... Nu ştiu ce mai aveţi pe aici...

Bărbatul spune după paravan:

— Să-ţi propui să treci neapărat prin toate tratamentele ce se fac aici, asta-i lipsă de civilizaţie. Poţi să-ţi faci rău aşa.

— Păi, parcă le fac de capul meu? — replică femeia de pe Franklin. — Am dat şi eu de un doctor aşa de bun: „Nu te teme, zice, tovarăşă Konnaia, om face noi ce om face ca să te reparăm".

— Dacă nu s-o nimeri una, s-o brodi alta, — rîde bărbatul şi sora surîde la rîsul lui, iar pacienta de pe Franklin îi ţine isonul. Părul, prins în şuvoiul de scîntei electrice, i se ridică în snopi şi tremură ca nişte limbi de foc, iar ea tronează întocmai ca o bizară Meduză-Gorgonă [68]) rîzătoare.

Cei doi cunoscuţi se duc apoi pe plajă. Pe nisipul de un galben napolitan, sînt risipite trupuri omeneşti, care se profilează pe el ca nişte pete cafenii, împestriţate de făşiile multicolore ale costumelor de plajă. Trupurile se lasă nemişcate în voia soarelui. Un tînăr muşchiulos, cu coatele proptite în nisip, îşi jupoaie de pe piept pielea arsă. De sub aceste zdrenţe străvezii ca hîrtia cerată, apar pete aprinse, trandafirii, de piele.

— Ian te uită ce tigră te-ai făcut! — îl compătimeşte tovarăşa Konnaia. — Te doare, ai?

Tînărul îi măsoară printre gene pe cei doi care s-au apropiat de el, îşi descoperă într-un surîs dinţii mărunţi, egali şi albi ca zahărul şi răspunde vesel:

— Nu-i nimic! Sîntem tineri! O să ne crească altă piele!

Şi, din nou, începe să-şi jupoaie preocupat pieliţele.

Nici tovarăşa Konnaia, nici delicatul ei însoţitor n-au voie să stea la soare şi ei urcă de la plajă

pe o aleie de copaci mărunţi şi tufe, unde, la umbra unei salcii, găsesc o bancă.

— Asemenea abuzuri din nechibzuinţă pot să strice sănătăţii în loc să-i folosească, — spune sfătos bărbatul.

— Curată lipsă de civilizaţie.

— Lipsă de civilizaţie, nici vorbă. Dar şi tinereţea e de vină. Acum un an, am fost trimis la cură la Jeleznovodsk. Acolo, ştii, există trei izvoare diferite. Medicina le recomandă pentru diferite boli. Cu mine în odaie stătea un tînăr metalurgist calificat. Ei, ce crezi, s-a apucat să bea toate apele, de la toate izvoarele. I-am spus: „Ce faci?“ Iar el îmi zice: „Nu-i păcat? Acuşi trebuie să plec. Cine ştie dacă oi mai avea prilejul să beau apele astea!“ Şi, ştii, bea cu sticla de-un sfert de dimineaţă pînă seară...

— Lipsă de civilizaţie!

Rîd amîndoi din toată inima, încîntaţi că se pricep la tratamente şi la odihnă, că tratamentul şi odihna sînt un bun al lor şi că aici, ca peste tot, sînt acasă.

Forturile cetăţii se înalţă deasupra apei, stînd de strajă, cu faţa spre apus, spre golf. Dincolo de cupola catedralei din Kronstadt, fumegă coşurile uzinelor. Mici nouraşi cu semitonuri cenuşii estompate înaintează dinspre orizont, îngrămădindu-se, aşa cum se întîmplă totdeauna pe cerul nordic. Ţărmul este brodat de pini cu trunchiul golaş, aplecaţi într-o parte de briză. La adăpostul lor, se ghemuiesc localităţile pentru vilegiatură, străbătute de şoseaua dreaptă, pe care, ici colo, maşinile ridică nori de praf.

Departe de şosea, se vedea îndreptîndu-se spre staţiunea balneară un automobil vişiniu, care, în goana lui, întrecea camioanele: Philipp van Rossum şi Klavdia Andreevna îşi făceau plimbarea de dimineaţă.

Fusese ideia lui Philipp. Timp de două zile, Klavdia nu-şi părăsise camera sub pretext că e bolnavă. Frans era posomorît, ceea ce se explica prin grija ce o purta scumpei sale soţii. Philipp aştepta. În

sfîrşit, cu o seară înainte, fusese primit de gazda bolnavă, cu care prilej a căutat, plin de compătimire, s-o descoasă în legătură cu starea sănătăţii şi, ca un binevoitor care nu înţelege nimic, i-a propus să facă dimineaţa o plimbare afară din oraş: asta are să-i ia indispoziţia cu mîna.

Lăsaseră jos geamurile şi vîntul se juca prin părul lor. Încercarea lui Philipp de a lega o discuţie dădu greş. Mai bine de jumătate de drum, îl parcurseră tăcuţi. După asta, se văzură însă siliţi să coboare din maşină pentru că se repara şoseaua, iar drumul vecin era plin de hîrtoape adînci.

Muncitorii şedeau pe grămezi de pietriş şi, ţinînd strîns cu picioarele înfăşurate în zdrenţe cîte un bolovan, îl spărgeau cu lovituri largi de ciocan. Cei doi turişti ocoliră grămezile de pietriş, păşind cu băgare de seamă. În timp ce mergeau, munca îşi încetini ritmul şi apoi se opri de tot. În această tăcere care se făcuse, Klavdia auzi glasul unui muncitor:

— Nu-s de ai noştri...

După ce se urcară din nou în maşină, ea începu deodată:

— E îngrozitor cînd te gîndeşti: am să mor şi oameni tot atît de rupţi şi tot atît de murdari vor umbla în jur.

— Nu. Vor umbla şi mai murdari şi mai ru... Cum se spune în ruseşte? — zise Philipp.

— De ce?

— Deoarece, cu fiecare deceniu, va fi tot mai greu să cîştigi pîinea noastră cea de toate zilele. Aşa se spune în ruseşte?

— Asta-i din „Tatăl nostru".

— Am învăţat toate limbile după rugăciuni şi după biblie. Cuvintele au acelaşi conţinut şi nu trebuie să te gîndeşti la înţelesul lor.

Îi aruncă o privire piezişă. Dar Klavdia nu surîdea. Era cu neputinţă s-o faci să rîdă. Se gîndea nu numai la moarte, dar şi la faptul că, după moartea ei, mai ştiu eu cine va umbla în zdrenţe. După

părerea lui Philipp, aşa ceva nu era numai trist, ci chiar contra naturii.

— Îţi aduci aminte? — îi spuse el. — La noi, n-ai văzut asemenea scene.

— Nu-i adevărat! — i-o tăie ea, privindu-l cu o obrăznicie inexplicabilă. — Am văzut la Lausanne, în gară, a văzut şi Frans şi am fost amîndoi revoltaţi. Acolo lucrau la... nu ştiu cum se spune... băgau pietriş sub traverse cu tîrnăcopul ca să ridice mai sus linia ferată. Trenurile treceau aproape din cinci în cinci minute. Erau mulţi — o gloată întreagă de muncitori. Se grăbeau să facă cît mai mult în intervalul dintre două trenuri. Şi se repezeau la lucru deîndată ce trecea trenul. N-am să uit niciodată! Era acolo unul, gol pînă la brîu. Nu ştia probabil să lucreze şi era greu bolnav. Inima îi bătea atît de tare că i se umflau toate vinele de la gît. Pulsau înfiorător, şi omul respira... nu, nu respira, se înăbuşea. Şi lovea, lovea cu tîrnăcopul acela idiot peste pietre, se grăbea, greşea. Se temea mai ales să nu fie concediat. Şi-i stătea pe cap un supraveghetor, cu mîinile în buzunare, care avea ochii aţintiţi asupra lui, fără ruşine. Voia să-i caute pricină. Era o ticăloşie. Ceva neomenos! Înjositor!

Ea nu se mai putea opri din exclamaţii. Parcă ar fi crezut că-i va putea schimba pe loc lui Philipp părerile cu privire la condiţiile de muncă în Europa. Un acces de patriotism ca urmare a unei căinţe tîrzii — aşa interpreta Philipp ieşirea ei. Tînăra femeie caută o ieşire din situaţie. Protestul clocoteşte în ea pînă cînd raţiunea o va împăca cu inevitabilul. Da, da. Din fericire, omul are bun simţ. Iar bunul simţ este plin de chibzuinţă. Dorinţa de a te acomoda, de a rămîne în ambianţa obişnuită — iată ce înseamnă bunul simţ. Explozia aceasta de nemulţumire, jocul acesta de-a opoziţia nu sînt decît o precumpănire temporară a instinctelor animalice asupra înţelepciunii reci pe care o posedă raţiunea. Unicul lucru în stare să-i dicteze drumul pe care îl are de urmat este avantajul. Şi avantajul o va duce pe Klavdia acolo unde îi este locul — aşa

socotea Philipp. De aceea n-o contrazise, aşteptînd să se potolească şi să tacă.

— Nu-mi dau seama, — spuse el cu un aer nevinovat: te-ai făcut atît de irascibilă de pe urma bolii sau te-ai îmbolnăvit din pricina irascibilităţii?

Klavdia nu răspunse.

— Frans e şi el ursuz în ultimele zile. Se ciocneşte de lucruri ca un orb. Dacă i se întîmplă ceva lui Frans, atunci...

— Dar dacă mi se întîmplă ceva mie? — îl întrebă din nou, obraznic, Klavdia.

În loc s-o distreze, Philipp îi strîngea şi mai rău gîndurile cu laţul din care ea voia să se smulgă. Nu-i rămînea decît să rostească deschis numele lui Rogov sau s-o întrebe ce ţipete s-au auzit din biroul lui Frans după dejunul acela nenorocit.

Pe cine oare trebuia să învinuiască mai mult de înjosirea insuportabilă, care nu dădea inimii ei — inimii ei tăvălită, călcată în picioare, zdrobită — nici o clipă de răgaz? Pe Rogov? Pe Frans? Rogov o deposedase dintr-o lovitură de toate. Îi plăcea farmecul misterios al legăturii lor. Avea un amant. Trebuia să ascundă acest fapt, să ascundă fărîmiţa aceasta de fericire furată şi de aceea mai dulce — după ferma ei credinţă. Rogov dezvăluise brutal taina şi o aruncase fără milă, absurd, pradă unor mîini străine. Klavdia ţinea la viaţă. Işi făurise viaţa cu propiile ei mîini, şi-o modelase ea însăşi, îşi legase existenţa de Frans. Şi-l iubea pe acest Frans. Iar Rogov o deposedase de această viaţă, de această dragoste, fără nici un drept, pentru că ea, Klavdia, îi dăduse dreptul de a-i fi amant — dreptul de bărbat rămînîndu-i, da, rămînîndu-i numai lui Frans. Rogov îi zdrobise deodată cele două vieţi ale ei: viaţa cu el şi viaţa cu Frans. Il ura pe Rogov, care îndrăznise să-i răpească tot ce avea! Nu s-ar fi dus pentru nimic în lume la Rogov. Și nu putea să rămînă cu Frans, cu sălbaticul acela, cu maimuţa aceea cu cămaşa de mătase, cu animalul acela care se strecurase în patru labe prin civilizaţie ca s-o calce pe ea cu copita lui infamă, să urle nearticulat

şi s-o lovească, s-o lovească pe ea, Klavdia, în piept, peste cap... ah, doamne!

Ce trebuia să facă? Îi aparţinea, da da — îi aparţinea! — lui van Rossum. Aşa sta scris în acte, în hîrtii, ca în actele de vînzare-cumpărare — era soţia, femeia, muierea lui Frans van Rossum. El putea să se poarte cu dînsa cum vrea — s-o lege şi s-o dezlege. N-avea cine s-o apere. Şi apoi, ar fi putut ea oare să mărturisească vreunui apărător ruşinea ei? Se simţea tot timpul împinsă să-şi acopere faţa cu mîinile. Îi era silă de lumina zilei. Mai bine s-ar ascunde undeva într-un colţ întunecat, într-o cămară sub vreo scară, numai să nu vadă pe nimeni.

Şi cînd, ajunsă la Kurort, coborî din maşină şi, trecînd linia de cale ferată, se pomeni în îmbulzeala mulţimii, i se păru tot timpul că fiecare se uită la ea ironic sau cu milă umilitoare: uite pe asta o pălmuieşte bărbatul!

Sosi un tren cu vilegiaturişti. Peronul şi clădirea de lemn a gării se umplură de noii sosiţi; mulţimea, încălzită de soarele de vară, îi luă cu ea spre intrarea în parc.

Lipsit de posibilitatea de a se mişca după voia lui, de a întoarce capul sau măcar de a se uita în pămînt ca să-şi ia un aer distrat, Philipp dădu nas în nas cu Sergheici. Directorul fabricii de cherestea se înălţa cu jumătate cap peste mulţime şi era cu neputinţă să nu-l vezi. Se salutară cu o înclinare din cap, fără să-şi ascundă uimirea.

Lîngă Sergheici, Philipp zări un cap cu o beretă neagră trasă pe o tîmplă. De sub beretă, ieşea o fîşie îngustă, albă, de pansament.

Philipp o recunoscu cu bucurie pe Şura. Fata slăbise. Părul ei tuns scurt şi faţa trasă o făceau să semene cu un băieţel; năsucul îi zbura în vînt şi mai provocător.

Sergheici ar fi vrut bucuros să nu-l întîlnească pe Philipp: n-aveau ce să-şi mai spună. Şi ar fi luat-o la fugă pur şi simplu. Dar un fel de sentiment de răspundere îl împiedică s-o facă. Se înarmă cu răbdare.

Timp avea destul. Începu să-i răspundă la întrebări amănunţit, ca un ghid.

Şura se însănătoşea. Sergheici venise personal cu ea ca s-o instaleze mai curînd la Kurort, unde trebuia să i se facă electroterapie. Da, exact, asigurările sociale o vor întreţine și o vor trata gratuit, așa cum întreţin și tratează pe toţi muncitorii şi toate muncitoarele pe care Philipp le vedea acolo. Nu, primele de asigurare le plătește în Statul Sovietic administraţia, lucru pe care Philipp îl ştia, desigur, de la concesiune. (O, da — şi încă cum îl ştie!) În această privinţă, legea nu face nici o deosebire între întreprinderile sovietice și cele străine (să judece străinii, dacă e aşa sau nu). Nu, Şura ar fi căpătat loc la Kurort şi fără intervenţie, fără protecţie, dacă nu era un caz atît de urgent. Da, aici se aplică mai ales metodele fizice de tratament şi nu există pacienţi care să zacă în pat. De ce unii sînt în halate? Probabil pentru că au un regim mai strict şi trebuie să stea mai mult culcaţi.

După asta, luă Philipp cuvîntul. Îl izbeşte demult o anumită lipsă de principialitate în îmbrăcămintea oamenilor în general. Nu este vorba de modestia sau de lipsurile îmbrăcămintii, ceea ce e firesc. Nu. Dar uitaţi-vă la tînărul de colo cum e îmbrăcat! Are pantofi de tenis, ciorapi scurţi cu elastic, pe care nu-i frumos să-i arăţi în public, chiloţi, probabil, de futbolist, un maiou cu găurele și culmea — o tichie asiatică de brocart. Sau bărbatul de colo: poartă pantaloni bufanţi, cipici caucazieni, cămaşă ucraineană, nici un fel de pălărie şi e ras pe cap. Philipp socoate ciudat că statul nu reglementează acest important domeniu. Important, căci anumite reguli de îmbrăcăminte contribuie ca omul să fie mai organizat, desciplinează spiritul în mod indiscutabil. Ce părere are Sergheici?

Sergheici e de părere că libertatea de a umbla cum îţi place, mai ales cînd ești la odihnă, e cît se poate de bine venită. Și că reglementarea în acest domeniu ar fi dăunătoare pentru că ar atenta la gustul personal și ar îngrădi personalitatea.

— Personalitatea? — întrebă tare Phlipp şi se opri, cerînd vizibil explicaţii imediate.

Dar Sergheici continuă, spunînd că ar fi primul să protesteze împotriva introducerii vreunui americanism în acest domeniu. Se ştie, bunăoară, că dacă la Chicago, primăvara, un american ar apărea pe stradă în costum de vară, îndrăzneţul ar fi nu numai fluierat, dar la o adică şi bătut. Standardizarea trebuie să ducă neapărat la asemenea idiotism. Fireşte, tunica nu merge cu o pălărie de fetru, dar, la urma urmelor, ele se vor angrena ca piesele unei maşini.

— Şi apoi, noi încă nu ne putem îmbrăca acum ca dumneavoastră, — spuse deodată Şura, plimbîndu-şi ochii pe rochia Klavdiei.

Fireşte că nu. Klavdia ştia acest lucru mai bine ca oricine.

Această femeie, străină în aparenţă, vorbea o rusească curată! Şura era uimită. Mai mult: străina asta era chiar rusoaică! Dar cum de s-a putut mărita cu un olandez? Prin urmare, e... Prin urmare, Şura stătea de vorbă cu o adevărată rusoaică albă!... Aşa e, sigur! Lîngă ea, pe bancă, aici în staţiune, şedea o contrarevoluţionară în carne şi oase, şi nu una de gazetă sau de prin cărţi. Inima Şurei începu să bată cu putere. Nu îndrăznea s-o întrebe pe faţă: eşti rusoaică albă? Alături de ea, stătea Sergheici, care ştia ce are de făcut şi care era dascălul ei în toate. Nu se putea băga cu întrebările ei cînd Sergheici sta şi povestea atît de amănunţit despre Kurort, de parcă l-ar asculta cei mai de treabă oameni sovietici. Dar ea simţea cu toţi porii că nu greşise. Ochii i se umplură de lacrimi, nu de zăpăceală, ci de durere, fiindcă, în tulburarea ei, ridicase — după obicei — sprîncenele, şi cum cicatricea de la tîmplă, încă proaspătă, o împiedica să le mişte, o apucase o durere care îi cuprinse numaidecît tot capul şi ochii i se umplură de lacrimi.

— Te doare rău? — o întrebă Klavdia.

— Nu, — răspunse Şura, deşi ar fi vrut să spună: „Ei, şi dacă mă doare? Să mă doară! În schimb, eu nu fac parte din bandele albe, sînt o comsomolistă

cinstită. Și, dacă n-ar fi Sergheici cu noi, m-aș duce numaidecît unde trebuie ca să spun cine se plimbă aici, prin Kurort, da! Și nu se știe dacă ți s-ar mai da voie să te plimbi, și încă aici, la doi pași de graniță!"

Intr-adevăr, granița era la doi pași; și, cînd porniră tuspatru de-a lungul plajei spre stîlpul de demarcație, Șura declară ritos că preferă să se plimbe pe aleile din parc, la umbră, și nu are chef să se prăjească la soare. La care Sergheici îi spuse foarte calm că găsise dis-de-dimineață un drum foarte bun de-a lungul graniței. Minunat pentru plimbare. Atît mai lipsea! Ochii Șurei se umplură din nou de lacrimi.

Pe tăblița bătută pe stîlp, tuspatru citiră: „Granița Uniunii Republicilor Socialiste Sovietice" și văzură stema cunoscută: un ciocan, o seceră și spice de grîu, zugrăvite cu vopsea neagră. Puțin mai departe, se ițea pe un țăruș o plăcuță decolorată pe care scria: „Trecerea interzisă".

— Și nu trece nimeni? — întrebă Philipp, arătînd cu capul spre plaja pestriță de trupuri omenești.

— Pentru ce?

— Mă gîndeam dacă nu sînt cazuri de trecere dincolo. — Și Philipp arătă înspre Finlanda.

— Dar ce părere aveți despre grănicerii noștri?

— Oho! — îl susținu Șura. — Și apoi cine ar rîvni să se ducă acolo? Doar cineva care ar face parte din gărzile albe...

Klavdia privea în pămînt: trebuia să calce cu grijă, căci nisipul vălurit îi intra tot timpul în pantofi. Obrazul i se acoperi de pete roșii.

Sîrma ghimpată se întindea peste dune, care țineau într-o strînsoare de moarte tufele firave, și apoi trecea printr-un ariniș și printre ulmi deși, peste o rîpă, spre a dispare într-o pădure de pini. Rîul Sestra, un rîu cu apă puțină și cu maluri golașe, rîpoase pătrundea în parc. Pe bancurile de nisip, zăceau capcane ude de lemn pentru pește și un finlandez cu o lulea scurtă în gură le scutura, sperînd să dea peste vreo plătică rătăcită.

Pe alei, întîlneau mereu perechi şi grupuri de vilegiaturişti; rîsul şi glumele lor îi urmăreau pas cu pas.

Aceşti oameni aveau ceva care-i displăcea lui Philipp. Văzu din nou un pacient în halat de un roşu de miniu de plumb, cu dungi de saltea. Îşi aduse aminte de staţiunile balneare unde se odihnise în ultima vreme şi se cufundă în amintiri.

O vede pe Jeannette. Pe zăpada albăstrie de la Sankt-Moritz, rochia ei de iarnă, căciuliţa şi fularul galben par orbitoare. Joacă *curling* cu Philipp. Soarele se răsfrînge pe terenul de patinaj ca într-o oglindă. Jocul constă în a împinge pe gheaţă un fel de obuz care aduce cu un fier de călcat de croitorie, cu fundul puţin rotunjit. Jucătorul împinge obuzul după ce îi face bine vînt. La capătul celei de a treia părţi a terenului, obuzul e întîmpinat de partener care curăţă gheaţa cu o măturică spre a-i micşora fricţiunea. Jeannette se dă înapoi din faţa fierului de călcat, care alunecă spre ea, mişcîndu-şi repede picioarele şi freacă gheaţa cu mătura. Philipp îi urmăreşte picioarele şi fustiţa care o bate peste pulpe.

Pe teren soseşte Justus Eldering-Gejsser, însoţit de tînăra lui soţie. Are castelul lui propriu la Sankt-Moritz, castel socotit un fel de curiozitate naturală a celei mai elegante staţiuni de munte din Elveţia. Ei se salută. Li se aduc şi lui Eldering-Gejsser şi fermecătoarei sale partenere fiare de călcat şi mături. Partenerii nu se ocupă prea mult unul de altul şi aproape nici nu-şi vorbesc. *Curling*-ul este cel mai bun sport pentru abdomen. Discuţiile n-au ce căuta. La sfîrşitul curei, van Rossum ajunge un adolescent cu trupul svelt. Jeannette slăbeşte şi ea. Ce femeie devotată!

Apoi, Philipp se vede la o staţiune balneară din ţară, la Scheveningen, acest Lido al Mării Nordului. Dimineaţa, devreme, vine maseuza să-i facă un masaj general. Operaţia asta ţine un ceas. Şi, cît durează masajul, Philipp nu se gîndeşte la nimic serios. Îşi păstrează capul în starea de puritate higienică în care l-a adus somnul. După masaj, Philipp ia micul dejun la fereastra care dă spre mare. Încep observa-

ţiile. Ele se referă mai ales la natură. Philipp caută cu rîvnă ceva nou și neobișnuit pe care ar putea să-şi oprească privirea. Dar din cîmpul lui vizual a fost îndepărtat tot. Nici un om în jur. Pervazul ferestrei, flori, poteci, plaja pustie, marea. Parcă se zăreşte grădinarul. Dar şi acesta s-a aplecat numaidecît, ascunzîndu-se printre gherghine: salariaţii au ordin să nu tulbure tihna lui Philipp van Rossum, venit să se repauzeze...

Aici, în staţiunea aceasta balneară sovietică, avea destule de văzut. Căuta să descopere ceva comun la toţi oamenii aceştia, fără a-i exclude pe cei în halate, dar fiecare om întîlnit îi sugera gînduri din cele mai variate. Pînă la urmă, îl plictisiră şi mediul pestriţ şi gîndurile prea variate. Nu putea scăpa însă dintr-o dată nici de una, nici de cealaltă.

Oamenii din Scheveningen şi Sankt-Moritz stabiliseră odată pentru totdeauna o situaţie existenţă şi nu făgăduiau nici un fel de schimbări. Philipp ar fi putut spune despre orice om cine este și care îi sînt năzuinţele. Aici, fiecare trecător îi părea o enigmă: Cine este? Ce se va întîmpla cu el? Ce va deveni? Sutele de oameni pe care izbutise să-i vadă goneau nestăviliţi spre viitor, fără să observe măcar că în drum dobîndesc însușiri pe care nu le aveau, transformîndu-se în oameni noi, de nerecunoscut, ca vîrcolacii din poveste.

Iată trec rîzînd și cîntînd niște tineri cu ghitare. Philipp li se uită drept în gură. Au dinţii prea mari, prea rari. Dinţi de ăştia nu-i plac lui Philipp. Doi din grup poartă ochelari. Nu. Nu le stau bine ochelarii. Philipp găseşte că ochelarii sînt ceva neobişnuit pe chipuri de acest fel. Nu s-ar spune că sînt chipuri inexpresive, dar parcă au fost cioplite în lemn. Aștia să fie purtătorii noilor idei, ai noii filozofii? Nu, Philipp socoate că pentru niște filozofi figurile acestea sînt prea încrezute. De unde pînă unde atîta mulţumire și satisfacţie aici? De la spiritul lor mărginit? Şi deodată toţi vilegiaturiștii îi par antipatici. De necrezut — mai ales femeile! Nu, e sătul de plimbare

şi de aceste saltele ambulante! E preferabilă singurătatea Scheveningenului. Da, e preferabilă...

Se uită la Sergheici. N-are oare de gînd să-şi ia ziua bună?

Dar Sergheici nu dădea nici un semn de nerăbdare. Dimpotrivă. Se uita cu interes, ba chiar cu mîndrie, la oamenii pe care îi întîlneau.

Iată trec rîzînd şi cîntînd tinerii cu ghitara. Fără să bage de seamă, Sergheici zîmbi văzîndu-le dinţii strălucind vesel în gurile lor mari. Figurile acestor băieţi erau deschise şi pline de dîrzenie bărbătească. Doi dintre ei poartă ochelari. Trebuie să fie studenţi sau aspiranţi. Uite că au deja cute între sprîncenele lor tinereşti. Cîtă voinţă se ascunde în aceste cute!

Sergheici privi înapoi. Tinerii ţopăiau în ritmul muzicii. Buni băieţi, zău! Simţi un nod uşor în gît: ei, dacă ar putea să dea jos de pe umeri vreo douăzeci de ani şi să înceapă viaţa alături de tinerii ăştia! Dar el poartă pe umeri peste patruzeci de ani şi încă ani care n-au fost prea uşori...

Şura îl zori. El o ajunse din urmă cu paşi mari şi sprinteni.

Ocoliră tot parcul şi îşi luară apoi rămas bun de le ceilalţi doi. Sergheici întrebă cum stau lucrurile la concesiune. Citise în ziar despre o grevă a muncitorilor, şi Philipp simţi în întrebarea lui ceva jenant.

— O să sfîrşim curînd cu toată povestea asta, — răspunse el vag.

— Şi eu cred că veţi renunţa la concesiune şi veţi începe să faceţi comerţ cu cheresteaua sovietică. Marfa pe care o furnizează fabricile noastre e cremă, cum se spune.

— Vă mulţumesc.

Intins în maşină, Philipp se sili să uite tot ce nu-i plăcuse în staţiune. Nu-i venea chiar atît de uşor; capul îi era îngreuiat de scene absolut inutile care se încăpăţînau să-l urmărească. In faţa ochilor, îi fluturau halatele. Obosit, închise pleoapele. Dar nici asta nu-i ajută. Işi dădu seama că avea nevoie de ajutorul cuiva. Bîjbîi să-i ia Klavdiei mîna. Dar de-

getele ei păreau moarte. O privi. O lacrimă mare, rotundă, de copil îi luneca încet pe obraz.

Deodată, parcă luminat de soare, Philipp hotărî că vina tuturor neplăcerilor, supărărilor, poate a nenorocirilor chiar, o purta o singură ființă — o ființă încăpățînată, cu care nu te puteai înțelege, o ființă crudă și înfumurată, și că această ființă era — Sergheici! El întruchipa tot ce era respingător și inacceptabil. El era periculos!...

Sergheici însă nu se gîndea la Philipp. Îl uitase fără nici o greutate. Sufletul lui era plin de Șura pentru că era nevoit să plece și s-o lase singură, iar el ar fi vrut să clarifice anumite lucruri, să se înțeleagă cu ea într-o anumită privință.

Pe înserat, se așezară amîndoi pe aleia cea mai apropiată de mare.

Niște muncitoare, ținîndu-se de mînă, mergeau în lanț pe plajă și cîntau pe trei voci diferite:

...ai juraaat
să mă iuuuubeeești
mereeeu...

Muncitorii de pe băncile vecine strigau:

— De la care textilă sînteți?

Fetele țipau, chicotind:

— Sîntem de la fabrică, de la uzină!

Asfințitul le rumenea spatele și capul; ele înaintau agale, unite parcă într-un singur trup mare, cald, care plutea înainte.

Sergheici zise:

— Ce or fi făcînd micuții mei acum?

— Bunica a spus că va avea grijă de ei.

— Totuși, atunci cînd veneai tu, erau mai veseli. Țin mult la tine.

Șura așteptă cîteva clipe.

— Ce o fi făcînd Volodea? — întrebă ea deodată, veselă.

Sergheici tăcu.

Rogov recunoscu numaidecît maşina care se oprise în fața Ermitage-ului. Klavdia, îmbrăcată cu o rochie roşu închis, urcă pe sub cariatide şi, la intrare, dispăru în mulțimea de excursionişti.

Rogov rămase locului. N-a fost clipă în ultimele zile în care să nu fi fost preocupat cum să rezolve problema : să aştepte pînă ce Klavdia va veni la el sau să se ducă din nou la van Rossum şi s-o ia de acolo ca pe un copil îndărătnic. Crezuse că a tăiat lațul înşelăciunii care o legase pe Klavdia, că a făcut să sară în aer fericirea aparentă care — se prea poate — îl amăgea pe Frans. Dar Klavdia nu dădea nici un semn de viață, de parcă n-ar fi rămas nici cea mai mică urmă din scena tragicomică şi veche cît lumea cu draperia. Bărbat, nevastă, amant. Nu ! Acest teatru îi era insuportabil.

Rogov sui treptele care duceau spre Ermitage. Croindu-şi drum prin mulțime spre garderobă, dădu uşor cu ochii de rochia de un roşu închis a Klavdiei. Ea intra tocmai în sala sculpturilor. Rogov se luă după dînsa.

Klavdia mergea destul de grăbită pentru cineva care abia păşise pragul muzeului. Sculpturile nu o preocupau cine ştie ce. Se opri de vreo două ori, comparînd capul Athenelor lui Phidias.[69]) In treacăt fie zis, nu se vedea în privirea ei nici atenție, nici profunzime. Aşa priveşte cel care e pe cale să sfîrşească vizitarea unui muzeu. Intră în cea de a doua sală. Şi, deodată, se înapoie.

Rogov n-avea chef să se apropie de ea imediat. Aşa cum i se mai întîmplase, o vedea din nou cu totul alta — zveltă şi simplă. Numai o femeie în floarea vîrstei poate călca atît de uşor. O urmă pas cu pas.

Klavdia zăbovi cîteva clipe în fața ieşirii. Privind Afrodita din Taurida, îşi concentră pentru întîia dată atenția, se odihni ca un om căruia arta îi aduce alinare. Apoi se îndreptă spre scara principală. Covorul roşu care acoperea cele trei rînduri de trepte ducea

spre sălile de pictură. Marmora de trei culori : treptele albe, pereții galbeni ai arcadelor și coloanele cenușii de deasupra lor păreau să cuprindă tot spațiul care pregătea vizitatorul pentru tainele galeriilor.

Pe scară, nu era nimeni în afară de ei. Covorul absorbea zgomotul pașilor. Rogov urca în urma Klavdiei, la cîteva trepte distanță. Era din nou atras de acea primă impresie fermecătoare care îi rămăsese de pe urma Helenei și pe care o păstra inexplicabil de vie în suflet. Chiar dacă scara ar fi fost de o sută de ori mai înaltă, Rogov ar fi urcat-o fără să se oprească, fericit, legănat de melodia emoției, în admirația spatelui pe care fîlfîia ușor rochia, în admirația rochiei care îi lăsa descoperite picioarele, în admirația picioarelor care abia atingeau treptele. Dorea din toată inima ca scara să nu se mai isprăvească niciodată. Moliciunea covorului îi întărea tulburarea pe care o încearcă în mod firesc orice om ce se furișează. Se sperie la gîndul că, la intrarea în galerie, Klavdia se va simți îndemnată să privească în jos și-l va zări.

Klavdia însă își încetini o clipă pașii, coti pe neașteptate după colonada din dreapta și se îndreptă de-a lungul unui șir de sculpturi noi. Rogov o lăsă să treacă de primele statui și porni cu băgare de seamă după ea, ținîndu-se în umbra coloanelor.

Îl miră venerația cu care Klavdia începu să se uite la Flora maestrului Tenerani [70]) fetița aceea pură ca o floare, cu umerii ușor ridicați, pieptul abia schițat și linia gingașă a pîntecului. Cînd, isprăvind de admirat sculptura, Klavdia își urmă drumul mai departe, Rogov se apucă să contemple Flora cu o atenție încordată, de parcă ar fi căutat să descopere ce gînduri trezise această marmoră în mintea Klavdiei. Ca și ea, Rogov se depărtă spre fereastră ca să-i admire mai bine gîtul subțire, ceafa copilărească și spatele micii ocrotitoare a florilor.

Așa merseră amîndoi, Rogov repetînd întocmai mișcările Klavdiei și căutînd ca ea să nu-l zărească. Acest joc ciudat îl pasiona prin emoția plină de neliniște ce o ascundea. Lăsară în urmă siluetele uni-

forme, nepăsătoare ale celor două Psyché,[71]) a bacantei[72]) adormite, a torcătoarei şi a încă unei Psyché.

Klavdia se opri în faţa lui Telemac, sculptat de francezul Bienaimé.[73]) Distanţa dintre ei se făcuse mai mică şi ea ar fi putut să-l zărească. Dar el se adăposti după o coloană, ascunzîndu-se în spatele unui vas de jasp.

Cu braţul ridicat deasupra capului, Telemac îşi scotea paloşul. Îşi lepăda armele. La picioarele lui, se aflau armura şi coiful pe care le scosese mai înainte. Telemac n-avea vesminte pe el; corpul lui tînăr se pregătea de odihnă; nici un muşchi nu era crispat de vreo sforţare. Capul lui amintea de capul lui David sculptat de Michel-Angelo[74]) şi era tînăr ca şi David.

Rogov urmărea neostenit privirea Klavdiei. Contemplară împreună la Telemac gura, umerii, şoldurile, picioarele. Aproape în aceeaşi clipă Klavdia se întoarse, iar Rogov, dezlipindu-se de lîngă balustradă, făcu un pas în întîmpinarea ei.

Klavdia scoase un strigăt şi-şi muşcă buza. Duse mîna la ochi și vru să plece. Rogov o reţinu şi o luă cu dînsul înainte. Se aflau într-un colţ pustiu al muzeului, unde nu întîlniră pe nimeni. Ocoliră scara pe partea opusă, trecînd printre aceleași coloane cenușii şi acelaşi şir de sculpturi care parcă niciodată nu le-ar fi stîrnit interesul. Coborîră aceleași trepte pe care le suiseră şi ieșiră pe uşa principală.

Klavdia mergea toropită, supunîndu-se lui Rogov. In stradă însă, văzîndu-și mașina, se repezi să treacă drumul. El o reţinu din nou cu forţa. Se apropiară împreună de maşină.

— Dă-i drumul şoferului, — îi spuse Rogov.

Femeia întinse mîna spre portieră. Rogov i-o îndepărtă.

— Dă-i drumul! — repetă el aspru.

Klavdia porunci cu glas nesigur șoferului să plece acasă: se va înapoia pe jos.

Cînd rămaseră din nou singuri, ea se dezmetici şi întrebă:

— Dar unde? Unde?

— Indiferent. Trebuie să fii cu mine!

O ţinea de braţ. O trăgea pe cheiul canalurilor ca pe o pradă, ducînd-o fără să ştie unde. N-avea nici un plan. In sufletul lui, clocotea sentimentul adineauri trezit în preajma sculpturilor reci. O pîndise, se furişase după ea, îi iscodise dorinţele ascunse, îi studiase slăbiciunile, o atacase şi o trăsese după el ca pe o pradă. Ce nevoie mai avea de vreun plan după asta? Totul luase sfîrşit, totul fusese realizat! Se înăbuşea aproape de triumf.

Klavdia îşi smulse braţul din degetele lui osoase şi brutale şi se frecă între cot şi umăr pe locul unde o strînsese fără jenă.

— E plicticos, la urma urmelor, — spuse ea, — dar mi-e totuna. Trebuie odată pentru totdeauna să am o explicaţie cu dumneata. Nu vreau să mă întorc înapoi. Auzi? Nu vreau înapoi! — repetă ea cu încăpăţînare.

— Vorbeşte mai simplu. Spune ce vrei. Dar simplu. Şi, pe urmă, de ce-mi spui „dumneata"?

— Nu vreau să mă întorc înapoi. Mă trec sudorile de frică. Nu vreau. Mă plictisesc.

— Potoleşte-te.

— Of, încetează, încetează odată! Cu calmul tău! Nu te preface liniştit. Parcă ai fi popă. Sau un quaker.[75]) Vrei să înţelegi tot. Şi nu se poate, nu se poate să înţelegi tot! Nu se poate, auzi? Vrei să mă convingi că pentru tine totul e clar şi că această claritate a ta e bună. Şi eu nu vreau. Nu vreau să fie clar! Urăsc tot ce e clar! Urăsc!

O înecau lacrimile. Dar nu se opri:

— Tu nu ştii să fii vesel. Tu te sileşti să raţionezi mereu. Veselia, pentru tine, înseamnă să fii nesocotit. Totdeauna — nesocotinţă! Crezi poate că în viaţă toate lucrurile trebuie să fie stropite cu apa ta sfinţită? Şi tu te plimbi de colo-colo cu sfeştocul ca să sfinţeşti peste tot. Dar eu nu vreau. Nu vreau cu tine. Nu pot!

Se potoli şi întoarse capul:

— Am nevoie de tine cînd mă apucă dorul, cînd îmi vine să plîng. Dar nu pot să plîng întruna! Şi nici nu vreau! Am să mor fără Frans, am să mor...

Cînd sfîrşi cu această criză de rezistenţă, Rogov îi spuse:

— Îmi dau seama că tu crezi... ceea ce spui. Dar eu cunosc o altă Klavdia. Cu totul diferită. Ea nu poate să fie de acord cu ceilalţi de acolo. Cu Frans al tău. Doar mi-ai mărturisit-o chiar tu. Nu-i aşa?

Luîndu-i tăcerea drept cedare, începu să-i vorbească pe un ton din ce în ce mai brutal:

— Ce te-a speriat la mine? De ce te revolţi deodată împotriva clarităţii? Ce-i asta? Preferi oamenii care nu vor să se gîndească la nimic? Care nu pricep nimic? Care şovăie ca şi tine? Pe oameni de acest fel îi suporţi. Dar pe cei care nu mai şovăie? Ei nu-ţi sînt pe plac? Prin urmare, totul e că eu nu şovăi. Că eu, ca un ostaş, stau de o parte a graniţei. Şi mă aflu aici şi nu dincolo. Aşa e?

Tăcu, aşteptînd răspunsul. Dar Klavdia înlemnise din nou. Privea drept înainte fără să clipească şi păşea egal, cu paşi de automat, parcă fără viaţă. În ţinuta ei dreaptă, înţepenită era ceva care stîrnea mila, ca şi cum era gata să se prăbuşească la fiecare pas. Nu se împotrivi defel cînd Rogov o luă din nou de braţ.

— Şi apoi, — spuse el, — uiţi cu totul sentimentele mele faţă de tine. Purta...

Se întrerupse şi roşi deodată ca un băieţel. Îşi dădu subit seama că ar fi trebuit să spună cu totul altceva şi cu totul altfel. Se simţi ruşinat. Atunci, zăpăcit şi stîngaci, începu să caute cuvintele care să-i redea emoţia ce-i umplea sufletul.

Îi vorbi despre minunata nuvelă a unui scriitor norvegian pe care o citise încă în prima tinereţe şi care, nu o dată, îi venise în minte. Era povestea unui tînăr argat, îndrăgostit de fiica jupînului. Aflînd despre această dragoste nedorită, jupînul l-a bătut de moarte şi l-a gonit de la curte. Argatul abia a izbutit să scape cu viaţă. Ca urare de drum bun, i s-a spus că, dacă se va mai apropia vreodată de curte, îşi poate lua rămas bun de la viaţă. Şi atunci, pentru ca s-o poată vedea

pe fată, flăcăul pleacă peste lac spre un țărm prăpăstios, care era socotit inaccesibil. Nimeni nu și-ar fi închipuit că un om era în stare să se cațere pe stînci atît de abrupte și de înalte. Dar speranța de a o întîlni da băiatului forțe supranaturale și el săvîrșește o minune: urcă stînca și-și îmbrățișează din nou iubita.

Se prea poate ca această scenă să-l fi atras pe scriitor. Dar nu asta era important. Rogov mărturisi că era și el gata să se cațere pe orice stînci, să se suie pe orice vîrf ca să fie răsplătit ca argatul din nuvelă. Și, în sfîrșit, într-o bună zi, a întîlnit cu totul pe neașteptate, chiar în munții Norvegiei, o fată și — firește — ar fi trebuit să se suie pînă la ea peste stînci, ba s-a și supărat aproape pe băiețelul care i-o luase înainte și se vîrîse în prăpastie ca să-i facă un serviciu.

Acolo, în Norvegia, la capătul pămîntului, povestea aceasta, de care își adusese deodată aminte, a căpătat pentru el o semnificație cu totul deosebită, pentru că atunci și odată cu acea întîlnire s-a simțit legat de lume prin fiecare nerv al său. De lumea aceea care se desfășura în fața lui și în care, prin vălul distanțelor, se deschideau, în culori tulburătoare, care rupeau monotonia obișnuitului, întinderi nesfîrșite. Dorise atît de mult să iubească atunci, încît era convins că iubea.

Dar stîncile care-l despărțeau de iubita lui abia aveau să se ivească. Le descoperi în Olanda, le descoperi peste tot unde-l purta destinul — Klavdia știe bine toate acestea. S-a zgîriat tot cățărîndu-se pe ele — Klavdia vede acest lucru. Dar nu vrea, nu vrea pentru nimic în lume să renunțe la iubita lui. Se va cățăra cu ultimele puteri din colț în colț de stîncă pînă își va atinge țelul.

Klavdia îi spuse:

— Dar nu eu am fost iubita ta, acolo, în Norvegia!

— Ba da!

— Dar dacă Helena ar fi trăit?

— Ah, dacă, dacă.

Klavdia zîmbea. Fața i se coloră; mersul ei căpătă sprinteneala cu care se mișcă o fiară.

— E hotărît? — întrebă Rogov, aproape fericit.

— Am să mă mai gîndesc.
— N-am să te las să te mai gîndeşti.
— Un pic.
— Nu. Nici cînd ai făcut pasul cel mai decisiv din viaţa ta, nu te-ai gîndit prea mult. Iţi aduci aminte?
— Lasă-mă. Trebuie să mă duc acasă.
— Viu cu tine.
— Poftim! — rîse Klavdia. — Frans e la Moscova şi vizita ta nu va avea un efect atît de uluitor ca rîndul trecut.
— Perfect. Cu atît mai uşor şi mai simplu pentru tine. Să mergem. Ai să-ţi iei de acasă lucrurile cele mai necesare şi casa aceea va înceta să mai fie a ta. S-a sfîrşit!
Ea rîdea tot mai tare, ba ţinîndu-i isonul, ba născocind obiecţiuni sau debitînd absurdităţi. Incetă să flecărească abia în pragul casei.
— La revedere, — îi spuse ea.
— Nu. Am spus — nu.
— Vorbeşti serios?
Incăpăţînarea lui devenea ameninţător de insolită, dar Klavdia nu era în stare să-i vină de hac.
— Bine, — se învoi ea supărată. — Intră. Poftim.
Il conduse în sufragerie.
— Aşteaptă-mă aici. Să mă schimb. Apoi... Pe scurt — aşteaptă-mă...
Rogov rămase singur.
Nu credea că Klavdia va pleca cu el. Dar voia să ducă lucrurile la capăt. I se părea că n-ar mai putea să suporte niciodată această nesiguranţă, aceste rugăminţi umilitoare. Era gata să aştepte pînă cînd Klavdia va veni să-şi ia rămas bun de la el sau, poate totuşi, să fugă, să fugă cu el pentru totdeauna.
Neliniştea îi strîngea inima. Ştia bine că oricare va fi hotărîrea pe care o va lua Klavdia, el va rămîne neschimbat. Un singur lucru se va schimba: dacă nu va izbuti să-şi cucerească în sfîrşit fericirea, o va pierde pentru totdeauna.
In clipa aceea, se auziră din odaia vecină nişte voci bărbăteşti. Un canat al uşii dinspre camera de fumat era dat de perete şi Rogov văzu oprindu-se cu spatele

la el un bărbat cu umeri largi, îmbrăcat cu un costum european de un verde destul de îndrăzneț și de eleganța excesivă cu care se îmbracă afaceriștii norocoși din statele limitrofe. Respectivul dispăru imediat, așezîndu-se cu zgomot într-un fotoliu. Unul din glasuri, Rogov îl recunoscu de la cele dintîi cuvinte ; celălalt, judecînd după accentul cunoscut al periferiilor Leningradului, era al costumului verde.

— Am convenții trienale cu cele mai mari grupuri de fabrici de celuloză, — spunea Philipp van Rossum.

— O, noi vă urmărim activitatea, — răspunse costumul verde.

— Timp de trei ani, mecanismul trebuie să funcționeze cu precizia unui ceasornic. Sînt dator să asigur livrările.

— Sînteți, da.

— Pentru asta, trebuie să fiu absolut sigur de stabilitatea bazei de materie primă.

— Da, trebuie să fiți absolut sigur.

— Nu mă pot împăca cu această febrilitate !

— Categoric, nu vă puteți împăca cu aceasta !

— Azi, pierd concesiunea, mîine, o să ajung să depind de condițiile sovietice.

— Da, da, o să ajungeți să fiți la cheremul condițiilor sovietice.

— Mă bizui exclusiv pe ce-mi vînd ei și — închipuiți-vă ce s-ar întîmpla dacă ei nu mi-ar livra cantitatea necesară sau n-ar respecta termenul ?

— Aveți absolută dreptate ! Și eu zic : închipuiți-vă că ei s-ar apuca deodată să revizuiască întregul sistem al trusturilor sau să-și modifice planul. Că au doar un plan ! Și dumneavoastră ar trebui să plătiți amendă pentru că dumnealor au plan !

— Ce-i drept, — spuse Philipp coborînd tonul, — pînă azi, Sovietele au lucrat totdeauna foarte corect.

— Da, daa ! Dar cine garantează că vor face așa și peste un an, peste doi sau peste trei ? Or, dumneavoastră v-ați luat obligația de a furniza lemn de celuloză de aici într-un an, ca și de aici în doi și în trei ani.

— Concesiunea nu ne-a acoperit întotdeauna necesitățile. Atunci cumpăram diverse partide de marfă de la trusturile locale care, de obicei, își îndeplinesc în mod satisfăcător obligațiile.

— Dar, într-o bună zi, s-ar putea să nu mai facă față.

— Credeți că așa ceva s-ar putea întîmpla tocmai acum?

— Tocmai acum, da.

— De ce?

— Fiindcă s-ar putea să nu facă față.

— Cum s-ar putea?

— Zic: ne putem... ne putem aștepta să nu facă față. Și dumneavoastră, în situația în care vă aflați, trebuie să țineți seama de acest fapt.

— Da?...

Rogov ar fi vrut să atragă atenția asupra prezenței sale. Auzea fiecare cuvînt din această discuție. Se gîndea să tușească sau, trăgîndu-și scaunul, să înceapă a umbla prin cameră. Era însă ceva care-l ținea nemișcat.

— Aș putea să vă conving ușor că cea mai stabilă bază din Europa sîntem noi, — spuse costumul verde. Încetase să-i mai țină hangul lui Philipp. Odată cu intonațiile intime, glasul său deveni autoritar. Pornise la ofensivă.

— Sînteți legați de Anglia, — spuse Philipp. — Și ea are să înceteze să mai furnizeze țării dumneavoastră cărbuni.

— Anglia nu se mai mărginește demult la lemnul nostru. Ea cumpără lemn sovietic. Și asta ne lasă mîinile libere.

— În așa măsură, încît să deveniți independenți pe piața externă?

— Noi ne oferim să vă asigurăm livrările pentru fabricile de celuloză printr-o convenție valabilă pe orice termen.

— Deocamdată, fac încă negoț cu lemnul meu.

— Dar concesiunea dumitale...

— Deocamdată, nu mă interesează *brokerage*-ul.

— Ca să vă puteţi apăra concesiunea, ca să puteţi acţiona cu succes, trebuie neapărat să vă pregătiţi poziţiile pe care să vă puteţi retrage şi de pe care să puteţi lupta. Înţelegerea cu noi vă oferă aceste poziţii. Aveţi în clipa de faţă convenţii în vigoare cu alte societăţi sovietice în afară de concesiune?
— Da. Pentru transport.
— Unde încărcaţi marfa?
— Aici, la Arhanghelsk, la Soroka.
— Şi fireşte că nu fac faţă.
— Mai mult sau mai puţin.
— Concesiile din partea lor sînt în funcţie de greutăţile pe care le întîmpină. Şi greutăţile ar putea uşor să crească.
— Regret, dar asta nu depinde numai de mine, — spuse Philipp zîmbind.
— E o părere greşită, — îi răspuns interlocutorul. — Cînd veţi avea un aliat...
— In persoana dumneavoastră?
— Intocmai. Veţi putea rupe legăturile cu Sovietele în oricare moment, bazîndu-vă pe convenţia cu noi. Asta — una la mînă. In al doilea rînd: aţi putea lua ca pretext neîndeplinirea încărcării vapoarelor dumneavoastră şi...
— Iertaţi-mă, — îi tăie vorba Philipp, — dar asta e prea teoretic şi neînsemnat — neîndeplinirea încărcării! Aici, se ştie tot aşa de bine cum ştim noi doi că lucrul cel mai greu în clipa de faţă e să-ţi afretezi vapoarele. De pildă: dumneavoastră aţi putea să afretaţi vapoarele mele, dacă n-aş lucra cu porturile sovietice? Afară de aceasta, nu există nici o coliziune: demurajul ni se plăteşte. Şi apoi încărcarea continuă; întreruperile nu sînt chiar atît de mari.
— Ar putea să crească, — repetă stăruitor costumul verde.
— Nu mi-ar da nimic.
— Orice greutăţi ale uneia din părţi sînt favorabile părţii adverse. Nu trebuie să uitaţi: greutăţile au însuşirea să crească.

— Aş zice că aceste greutăţi mi le oferiţi ca asociat! — exclamă Philipp. — Sînt dependente de dumneavoastră?

— Dacă doriţi... Aţi observat doar ceea ce se petrece la Soroka? Haosul ar putea fi foarte uşor mărit... Agenţii mei vor pleca în Nord şi vor vizita, printre altele, Soroka şi alte porturi. Voi avea atunci un tablou care...

Glasul coborî şi Rogov nu auzi sfîrşitul frazei. Ca răspuns la acest mormăit, Philipp rîse. Şi, atunci, mormăitul se transformă într-o şoaptă şuierătoare.

Era un delir, da, era un delir!

Undeva, într-o cută a memoriei sale, Rogov păstra amintirea unui coşmar pe care i-l dăduse o boală pe care o avusese cîndva, coşmar care acum ieşi din nou la suprafaţă. I se face o operaţie: i se scoate creierul. Rogov zace în chip de creier într-o farfurie adîncă. Chirurgului i se ung mîinile cu iod şi i se pun mănuşile. Chirurgul se apropie cu un cuţit de creier ca să-l disece. Rogov vrea să ţipe că creierul e chiar el şi că nu trebuie tăiat pentru că e viu. Dar creierul nu poate să ţipe; zace mut şi nemişcat pe farfurie şi doctorul, înarmat cu un cuţit, se apleacă peste el.

Rogov delirează: vede coşmarul creierului pus în farfurie şi nu e în stare să se mişte; tot corpul i se răceşte treptat şi îi e cu neputinţă să-şi comande mişcările.

Trăgea cu urechea la ceea ce se vorbea dincolo. Işi ţinea răsuflarea, căutînd să prindă fiecare „s" şi fiecare „ş" ca să alcătuiască din ele cuvinte de înţeles. Dincolo de frînturile de exclamaţii, de interjecţiile înghiţite, înăbuşite, pe care le prindea, distingea răceala necruţătoare a logicei. In faţa ochilor lui, ardea flacăra urii străine. Ceea ce urechea lui nu izbutea să prindă, completa el. Făurirea complotului se desăvîrşea în faţa lui cu precizia unei făuriri inginereşti. Agenţii costumului verde, care cutreieră Karelia, ucid cu mîinile lor industria Nordului forestier. Navele încremenesc în rade. Plute şi legături de buşteni împrăştiate de valuri plutesc în largul oceanului. Lanţurile stăvilarelor se sfarmă cu un bubuit de tun, lepădînd glorioasa

avuţie în voia rîurilor. Costumul verde murmură: greutăţile au însuşirea să crească. Philipp rîde: mi le oferiţi ca asociat?...

Nu! Rogov nu poate să tragă cu urechea! Există anumite lucruri menite să rămînă de-a pururi umilitoare şi mîrşave. Rogov nu citeşte scrisori străine. Rogov nu se uită pe gaura cheii. Rogov nu trage cu urechea, nu, nu trage cu urechea la ce vorbesc alţii. Trebuie să se scoale, să răstoarne cu zgomot scaunul N-au decît să ştie că şuşotelile lor sînt infame. Şi că mai e şi altcineva care are cunoştinţă de ele. Că au fost demascate!

Despre ce şuşotesc? De ce au vorbit tot timpul cu glas tare şi acum, deodată, s-au potolit? E clar: s-au înţeles, s-au adulmecat şi acum se învoiesc cum să acţioneze.

Pe dracu'! C-o să-i şi lase Rogov să acţioneze! O să stea cu braţele încrucişate şi o să lase ca şacalul ăsta verde să urle la unison cu neamurile lui şi să-i conducă noaptea după pradă! Pe dracu'!

Rogov îşi dădu în sfîrşit seama unde se află. Cît o fi, n-o să-i mai calce piciorul acest prag! L-a prevenit demult acel vechi prieten. Ai dreptate, prietene, ai dreptate! Dar şi el s-a dumerit demult cu cine avea de-a face. Se pricepe şi el oarecum la geografie. Şi nu e chiar aşa de profan în politică. E credincios datoriei sale.

De ce şade atunci nemişcat şi nu e în stare să distingă nici un cuvînt din şuşotelile ce se aud în odaia vecină? Ce-l mai reţine pe acest scaun de tortură? Durerea din picior care se întinde încet de la genunchi spre talpă? Sau cumva teama de a-şi da în vileag neputinţa?

Doctorul cu bisturiul în degetele sale galbene se apleacă peste el şi glasul i se taie. Ar vrea să strige că lasă în casa asta pe fiinţa cea mai dragă de pe lume, speranţa cea mai arzătoare din toate. Dar gîtul îi e turnat parcă din plumb şi simte o greutate de plumb prin tot corpul.

Tace şi nu se mişcă.

Iar timpul trece.

În sfîrşit, Rogov se ridică cu greu şi îşi tîrăşte spre uşă piciorul bolnav...

Cînd Klavdia intră în odaie, Rogov nu mai era acolo.

XVIII. CRONICI MOSCOVITE

La hotelul „Metropol“ din Moscova, Philipp şi Frans van Rossum se întîlniră cu elveţianul Kasti.

Străinii rămîneau prin hoteluri săptămîni, uneori chiar luni întregi, şi fiecare lua cu timpul anumite obiceiuri, limitate, în realitate, de ritmul nu tocmai agitat al vieţii oraşului: balet, teatre renumite, două-trei restaurante şi atîta tot. Unii, mai ciudaţi, preţuiau pictura şi, fireşte că nu le strica să viziteze muzeul de artă apuseană. Amatorii fotografi erau ocupaţi pînă peste cap. În veşnica lor goană după ceva tipic, cutreierau periferiile oraşului şi ţinteau cu obiectivul „Contax“-urilor sau „Leika“-urilor lor cînd un tocilar de cuţite şi foarfeci, cînd un instructor de pionieri, cînd un cărăuş sau un ostaş roşu.

Fidel obiceiurilor din cantoanele ţării sale natale, inginerul Kasti spunea grosolan despre aceşti optimişti:

— Au de lucru ca cozile vacilor într-o amiază de vară.

Imaginea plăcu şi lui Frans şi lui Philipp. Kasti se gîndi atunci să-i facă complet praf pe fotografi.

— Nu ştiu ce să prefere, — spuse el, — viaţa de altădată sau viaţa cea nouă. Vor să fie cu dosul în două luntri.

Comparaţia îl făcu pe Frans să izbucnească în rîs. Philipp ţinea la bunele maniere şi nu încuraja libertăţile de limbaj.

Existau fireşte şi unii străini care se pasionau după noutăţile introduse de socialism. Aveai ce vedea aici: ocrotirea maternităţii, creşe pentru copii, cluburi muncitoreşti, institute de muncă, comune de reeducare a foştilor criminali. Instituţiile socialismului — lăsînd de o parte comuniştii, delegaţiile de muncitori, condu-

cătorii de sindicate europene şi pe extravagantele *ladies* din Anglia — mai stîrneau interesul pedagogilor, studenţilor, oamenilor de ştiinţă şi ziariştilor. Cea mai mare parte dintre aceştia economiseau ani de-a rîndul centime, pfennigi, cenţi şi pence ca să poată, într-o minunată dimineaţă, să se vadă, cu inima bătînd, în Piaţa Roşie, în faţa zidurilor Kremlinului.

Dar, pentru oamenii de afaceri, socialismul nu prezenta interesul unui răsărit de soare deasupra Kremlinului. Socialismul putea fi interesant sau nu ca oricare client. Ii interesa dacă cumpără şi plăteşte. Dacă nu voia să cumpere, nici nu exista pentru ei.

Unul din obiceiurile oamenilor de afaceri era şi acela de a sta la cafeneaua de pe terasa „Metropol"-ului. Fumînd şi sorbind cu paiul o limonadă cu sifon, oamenii de afaceri vorbeau despre socialism. Dacă din replicile lor ostenite reieşea că socialismul nu făgăduia nimic bun, asta însemna că nu aveau nici o şansă să capete vreo comandă. Dacă recunoşteau succesele relative ale regimului socialist sau — în tot cazul — stabilitatea orînduirii sovietice, însemna că puteau obţine o comandă, dar cu condiţia unui credit pe termen lung. Iar dacă erau foarte liberali în aprecierile cu privire la socialism, atunci însemna că clientul a admis un termen urgent de plată.

Acestea erau leitmotivele fundamentale ale muzicii lor. Dar muzica aceasta şi ameninţa, şi legăna sau începea să cocheteze pe neaşteptate.

Se întîmpla astfel ca uneori pe terasa „Metropol"-ului revoluţia socialistă, în frunte cu Moscova, să fie nu chiar proslăvită, dar parcă încurajată.

Moscova înainta asupra terasei „Metropol"-ului în pîntecele gropilor de fundaţie, cu cocoaşele de pietriş, cu cuştile de schele ce se înălţau pretutindeni. Kasti privea cu luare aminte războiul construcţiilor şi le judeca deschis, cu mintea trează, căutînd în acel „ei uhnem" *) specific rusesc manifestări izolate ale spiritului nou. El spunea :

— Am văzut cum se lucrează aici la aşezarea ca-

---

*) Strigătul edecarilor ruşi de pe Volga, corespunzător cu expresia romînească : „Hei, rup !" (N. trad.)

blului electric, la şinele de tramvai. Nici o dezordine, nici o murdărie — totul e măturat. Sculele sînt rînduite ca la magazin, una lîngă alta. Există muncitori speciali pentru păstrarea curăţeniei.

— Totuşi, nu-i încă America, — replică Philipp.

— Dar există caracteristici ale Americii. Cei de aici nu au de gînd să-i imite orbeşte pe americani sau Europa, ci numai să ia ceea ce este mai util. *Business*-ul este aici combinat cu ceva local. Şi rezultatul ce-l dă este socialismul.

— Socialismul! — exclamă Philipp, dînd din umeri. — Nu poţi înţelege ce este socialismul. Metodă de producţie? Idealul să fie egalitatea de consum? Fiecare casă are o parte însorită şi una în umbră. Sub socialism, se ia mai scump la hotel pentru odăile însorite decît pentru odăile fără soare. Şi nimănui nu-i trece prin cap să protesteze.

— Socialismul este o formă de stat în care toată lumea trebuie să muncească, — îl defini net Kasti.

— Sînteţi socialist?

— M-a ferit dumnezeu! — răspunse Kasti. — Dar judec aşa: aici creşte astăzi o conştiinţă de independenţă faţă de restul lumii. Şi asta costă bani. Independenţa este un lucru costisitor. Independenţa înseamnă putere. Puterea înseamnă tehnica. Tehnica sîntem noi.

— Unicul nostru avantaj. Dar nu pentru multă vreme, — spuse Frans.

Tăcuse tot timpul. Sub culorile de obicei vii ale obrazului său se ascundea mereu bezna. Sănătatea care îi umplea trupul părea că amorţise fără viaţă.

— Se prea poate să fie de foarte scurtă durată, — admise Kasti. — Am discutat cu un inginer de aici. Ca şi dumneavoastră, i-am vorbit de hoteluri. Despre impresia pe care hotelurile pentru străini trebuie s-o facă cetăţeanului sovietic. Moscova nu-i doar o colonie. De ce atunci cartiere pentru străini? Mi-a rîs drept în faţă. „Toate acestea le răbdăm provizoriu", mi-a spus el. Fiecare străin ghiftuit de dolari este o maşină-unealtă pentru industria noastră, un instructor pentru uzina noastră, un excavator pe un şantier nou.

Hotelul nu va păstra nici o urmă a străinului. Iar mașina-unealtă va funcționa, muncitorul se va califica și toate acestea vor acționa împotriva acelora cărora, astăzi, hotelurile le par *settlemente.*[76])

— Da, — continuă Kasti. — Am fost la Moscova acum aproape un an. Am studiat atunci ceea ce începuseră să facă aici în domeniul construcției de mașini. Și văd acum ce a ieșit din aceste încercări. Vedeți, domnilor, dumneavoastră sînteți siliți să aveți de-a face cu birouri și funcționari, nu-i așa ? Cu mine ați putea să vedeți, dacă ați vrea, oamenii de prin uzine.

Metamorfozele cu care Kasti avea de gînd să-l ospăteze pe Philipp îl lăsau de fapt rece pe acesta. Avusese el prilejul să constate o metamorfoză a Moscovei, care nu-i plăcuse defel. Ferestrele fostului imobil unde se oploșeau actorii — ale micului hotel care îi furnizase anecdota de neuitat — cu peria de haine dispărută odată cu nu se știe care delegație — ferestrele acelea mici dădeau spre o biserică veche. Philipp nu o uitase. Părea o parte inseparabilă din străvechea Moscovă. Plimbîndu-se pe Petrovka, a vrut s-o revadă. A străbătut strada de două ori în sus și în jos : biserica nu mai era. A încercat nedumerirea omului care, după mulți ani, se înapoiază în casa părintească să-și vadă părinții și dă pe neașteptate peste niște oameni străini. Philipp își zise că probabil îl înșeală memoria și că se plimbă pe o altă stradă. Deodată însă, camerele actorilor, acum rezugrăvite, se uitară la el cu ferestruicile lor mici și el își dădu seama că se află totuși pe locul bisericii. Nimic nu mai amintea de ea : asfaltul pieții, neted ca o chelie, purta urmele roților de automobil și Ford-uri mici treceau agere, în goană, pe lîngă Philipp. Era ceva mai impunător decît dispariția periei de haine. Philipp alese un trecător care părea să fie un vechi locuitor al orașului și-l întrebă pe un ton confidențial : oare nu greșește, oare-i adevărat că pe locul acesta a fost cîndva o veche biserică ? Răspunsul sună : „Cîte n-au fost cîndva prin Moscova ? Ce nu-i — n-a fost niciodată". Această vorbă înțeleaptă, Philipp o tîlmăci în felul următor : fiecare după credința lui. Moscova devenea și ea un fel de Kitej [77]) nevăzut.

Inginerul Kasti nu se pricepea defel la antichităţi ruseşti şi nu avea, probabil, în general vorbind, o fire de artist. Olanda clocotise în artă — în focul lent al secolelor ca în cazanul unei vrăjitoare. Prin mile de ceaţă, ştia să distingă şi să observe mîna artistului. Ce a fost şi ce-a rămas Elveţia ? Philipp o ştia încă din anii tinereţii : un fel de combinat de carne din francezi, germani şi italieni. Olanda — da ! Acolo erau toţi ca unul !

Nu era deci de mirare că inginerul Kasti — provenit din staulul de vaci al Europei — rămînea surd şi mut la dispariţia bisericii de pe Petrovka. A şi spus că metamorfozele dispariţiilor îl interesează mai puţin decît metamorfoza apariţiilor.

— Vreţi să vedeţi cum dintr-un simplu atelier de montaj se naşte o uzină cu o capacitate de producţie americană ? — le propuse el din nou.

Frans era gata să vadă orice numai să risipească ghemul nebulos al gîndurilor sale, ţintuite locului.

Era un om dintr-o bucată. Gîndea, simţea, acţiona şi visa sincer. Il zguduia faptul că viaţa lui dreaptă era deviată de oameni care păreau sinceri ca şi el. Socotea că o salvase pe Klavdia din speluncă şi că ea trebuia să-i fie pe veci recunoscătoare. Afară de asta, ştia că ea îl iubeşte. Şi, ceea ce era şi mai important — o iubea şi el, şi asta era un lucru care trebuia să-i asigure liniştea şi fericirea pentru toată viaţa. Nu ştia ce să creadă despre Rogov. Rogov îi făcuse impresia unui om serios, cu o meserie. Ce dracu' l-a făcut din senin să se lege de o femeie măritată ? Fireşte, n-ar fi îndrăznit, dacă Klavdia nu l-ar fi încurajat. Nici vorbă că ea i se băgase în suflet. Muierile, afurisite să fie, sînt nişte tîrîtoare nesăţioase ! Frans acţionase sincer : o bătuse, o bătuse pe Klavdia lui ! Atîta tot. Cînd îşi aducea aminte de acest lucru, cînd degetele, cînd pumnii lui începeau să ardă de durerea acelor atingeri înfiorătoare de corpul ei, i se tulbura lumina în faţa ochilor. Şi, în clipele acelea, ar fi vrut din nou s-o bată. Parcă vedea că o bate în pat, că, ţipînd, ea sare jos şi aleargă desculţă prin odăi în antreu. Un cîrcel dulce îi crispa mîinile. Ar fi vrut să se înapoieze mai repede,

cît mai repede, acasă, s-o găsească din nou cu Rogov și s-o bată pînă va cădea în nesimțire. Era un om dintr-o bucată.

O da, Frans era gata să meargă la uzină sau în oricare altă parte, totuna. Philipp își dădea seama că nu mai era stăpîn pe el și că trebuia scuturat zdravăn ca un înecat. Și brațele vînjoase ale lui Kasti se potriveau de minune pentru operații de veterinar; dacă-i vorba de uzină, uzină să fie.

Urcară tustrei într-un Lincoln lung și încăpător și porniră spre uzina de automobile. Luîndu-și misiunea de ghid, Kasti trebui să-și părăsească firea sa puțin vorbăreață, cu atît mai mult cu cît van Rossumii se așteptau ca această plimbare să fie distractivă. Simți deci ca un fel de obligație naturală să inventeze mereu subiecte noi de vorbă. Nici nu putea să facă altfel într-o societate de oameni independenți, cînd el nu era decît un simplu inginer care trăia numai din obișnuita leafă.

— Acum o jumătate de veac, prințul Bismarck găsea că rușii înhamă încet, dar merg repede. Azi, ei învață să înhame, — spuse Kasti. — Din voia soartei, le dăm și noi o mînă de ajutor în această privință, deși, de fapt, n-ar fi trebuit s-o facem. Nu trebuie însă să supraevaluăm rolul străinilor în construcția locală. Să luăm, de pildă, uzina unde mergem acum. E refăcută de puțină vreme. Pentru proiectul de reconstrucție, s-a făcut apel la americani. Există o oarecare firmă Brandt. O cunosc bine. Ea a trimis vreo treizeci de ingineri și tehnicieni care au început preiectarea. Îi țineau pe ruși la distanță. Dar rușii îi observau. Și deodată — hait, i-au prins pe americani cu o greșeală de calcul, apoi cu alta. Au cerut atunci să ia parte și ei la lucrările de proiectare. Americanii s-au împotrivit: convenția! Dar rușii au obținut ceea ce au vrut și, de cum au început să colaboreze cu americanii, i-au demascat pe deplin: toți cei treizeci de ingineri și tehnicieni erau niște oameni care nu-și isprăviseră studiile, nu aveau o calificare serioasă și specialități dintre cele mai fantastice. Unul era veterinar, altul urmase seminarul. Proiectul a crăpat ca o bășică de

săpun de îndată ce s-au atins de el mîini adevărate. Reconstrucţia americană, de care ăştia de aici legaseră cele mai frumoase visuri, s-a arătat a fi o afacere murdară. Americanii au fost alungaţi. Şi s-a pus atunci problema : ce să facă mai departe, la cine să facă apel? Tinerii ingineri sovietici au cerut atunci ca proiectul să le fie dat lor. Li s-a dat, dar nu fără lupte. Şi uitaţi-vă ce au făcut. Au isprăvit construcţia în felul lor, fără străini. Uzina se află pe pragul de a fi din nou lărgită. De americani, inginerii îşi mai aduc uneori aminte la o bere, cînd sînt bine dispuşi.

Kasti povesti toate acestea, aprobîndu-i deschis pe ruşi. Philipp constată încă o evoluţie a opiniilor inginerului elveţian faţă de acelea pe care le avusese pe timpul întîlnirii lor la ginerele lui. Nu devenise socialist, dar se molipsise de patriotism sovietic — acest fapt era indiscutabil.

Frans avusese de multe ori ocazia să observe oameni de felul lui Kasti. Nu erau consecvenţi. Trăsătura lor principală era înclinaţia sănătoasă de a se pasiona pentru lucru. Echilibrul lor sufletesc îi însoţeşte pretutindeni, în Spania ca şi în Iacuţia sau Arabia — numai munca, pe care ei o numesc a lor, să înflorească ! O mulţime de specialişti tehnicieni s-au lăsat bucuroşi atraşi de planul sovietic de industrializare. Kasti prefera şi el să muncească din greu alături de bolşevici decît să şadă comod, cu braţele încrucişate, în Europa. Frans avea dealtfel însuşiri asemănătoare, dar, în ziua aceea, această asemănare cu elveţianul nu-i făcea plăcere şi fu cît pe aci să-l numească mijlocitor al comuniştilor, parvenit şi şmecher.

Vechea periferie moscovită gonea pe urmele Lincoln-ului, împrăştiind în zdrenţe multicolore de o parte şi cealaltă a drumului căsuţe cu un singur cat, aripi de case, porţi. Intrerupîndu-se la un moment dat şi căzînd în adîncul cald al unor zvelte blocuri de locuit, tencuite la fel şi mirosind a var umed, ea se luă din nou după maşină în dezordinea, în vîrtejul gardurilor, ogrăzilor şi curţilor dinainte de revoluţie, de reformă.

Şi iată că, parcă irupînd din străfundurile pămîntului, rotocoale de fum şi de praf învăluiră văzduhul.

Clădiri neisprăvite, cocoașe de pămînt răscolit, valurile drumurilor pe care înotau camioane, corpuri de clădiri noi, abia rumenite de fum, ale diferitelor secții de uzină, totul era învăluit într-o mişcare ce părea desprinsă de cele înconjurătoare, o mişcare haotică, frîntă în mii de părţi. In lupta cu hîrtoapele, Lincoln-ul cedă repede şi călătorii se văzură siliţi să coboare.

Frans mormăi :

— America dumitale ! Pînă şi la noi, în Europa, mai întîi se construieşte ceea ce trebuie să deservească şantierul : strada, drumul, canalizarea. Apoi se trece la construcţia în sine. Pe cînd aici, din pricina construcţiilor, nu te poţi apropia de uzină.

Kasti nu-l asculta. Ajuns în craterul lucrărilor, parcă se înviorase ; mişcările sale greoaie dispărură şi, balansîndu-se agil pe scînduri, pe cărămizi, se avîntă îndrăzneţ în norii de praf.

Van Rossumii erau cam şocaţi de babilonia de pe şantier, dar îşi păstrau sîngele rece şi-şi urmau pas cu pas ghidul. El îi conduse, fără să greşească drumul, la directorul uzinei şi de acolo — la secţia de montaj.

Maistrul transportorului principal — un bărbat slab şi blond, domol în mişcări, îi luă în primire pe oaspeţi din mîinile inginerului şef de secţie, şi porni tacticos spre capătul celălalt al uzinei. Mergeau de-a lungul transportorului, urmărind din ochi mişcările variate, pline de siguranţă ale muncitorilor. Aceştia erau oameni tineri pe care îi selecţionase şi-i plasase pe locul lor întrecerea socialistă. Abia aveau timp să arunce o privire străinilor, fără să se întrerupă de la lucru.

Philipp era incapabil să admire tehnica. Contemplarea minunilor ei îi dădea o stare ciudată, asemănătoare cu deprimarea fizică pe care o resimţi cu o clipă înainte de trăsnet. Era prea mult metal în jur. Philipp căuta să se uite numai la muncitori.

Frans însă era automobilist. Pe măsură ce şasiul viitorului automobil, întors cu picioarele în sus, căpăta, tîrîndu-se pe transportor, tot mai multe piese, el începu să se pasioneze şi să pună din ce în ce mai multe întrebări maistrului.

Philipp simţi oarecare mîngîiere privind cum se vopsea şasiul: un muncitor, murdar din cap pînă în picioare ca un adevărat zugrav, presăra nemaipomenit de repede peste şasiu vopsea praf din pulverizatorul care aducea cu un furtun de incendiu. Sistemul acesta amuzant îi aminti nu se ştie de ce de dispozitivele cinematografului de altădată pe care le privise cu atîta interes în tinereţe.

După vopsirea şasiului, un transportor suspendat aduse pe monoşină cu ajutorul unui cărucior electric, motorul. Dispozitivul dădu loc la un nou dialog între Frans şi maistru şi dialogul se transformă în ţipete cînd huruitul cheii electrice pentru piuliţele pe roţi le umplu urechile.

Ca să se poată auzi, ei se depărtară încet pînă la capătul transportorului, şi Philipp văzu prima parte de lemn — caroseria — care cobora din secţiile de sus spre maşină. Apoi, tot de sus apăru cabina şoferului, pe acoperişul căreia se zărea perna pentru scaun, şi acest act parcă punea capăt tuturor sforţărilor depuse în huruit, ţăcănit, zîngănit, tîrşîit de către unitatea complicată, de metal, a uzinei.

Acolo, la capătul transportorului care-ţi dovedea pe concret că acţiunea lui avea ca rezultat odată cu ţipătul claxonului, venirea pe lume a unor maşini vii, se iscă fără voie o discuţie pe tema: cum se face că ţara lemnului care făcea roţi de căruţe şi cercuri de butoaie, îşi însuşeşte acum sărind peste treptele de trecere ale uceniciei, formele superioare ale industriei? Frans şi Kasti, pe care-i interesa procesul tehnic propriu zis, cînd veni vorba de generalizări, cedară locul lui Philipp.

— Unde au învăţat muncitorii aceştia? — întrebă Philipp.

— Acolo unde se află acum.

— Au stricat multe maşini?

— Destule.

— Cine a pus în funcţiune banda rulantă?

— Eu şi inginerul şef de secţie cu care aţi făcut cunoştinţă.

— In doi?

— Da.

Philipp îl măsură pe maistru din ochi fără nici o jenă de sus în jos şi de jos în sus: un om scund, mititel chiar, mai curînd slab decît gras. Un bărbat blond ca atîţia alţii. Nu-şi ridica nici măcar cu o iotă glasul de tenor şi nu-şi lăsa nici o clipă privirea în jos. Era calm, şi nu părea limbut.

— Cît timp v-a trebuit pentru asta?

— Pînă am aşezat banda rulantă?

— Da.

— Am năduşit destul.

In surîsul lui se strecura pe lîngă o ironie nevinovată, şi un sentiment de mîndrie. Işi cunoaşte valoarea şi nu era făţarnic.

— Ai văzut vreodată un transportor înainte?

— Unde era să-l văd? N-am părăsit niciodată uzina. Am muncit aici cînd nu era decît un atelier mecanic unde lucram cu mîna zece maşini pe an.

— Spune-mi, te rog: dumneata şi tovarăşii dumitale lucraţi pentru anumite scopuri înalte. Dar cum vă faceţi alegerea: unde anume să lucraţi? La o uzină de armament sau la o vopsitorie chimică sau la o instalaţie refrigerentă pentru alimente? Ţelul e doar acelaşi peste tot, nu-i aşa?

Maistrul scoase din buzunarul bluzei un pachet mototolit de ţigări.

— După ce se călăuzeşte muncitorul cînd îşi alege ocupaţia? — îi explică Philipp.

— Inţeleg, — îi răspunse maistrul. — Inţeleg.

Era pentru prima dată cînd repeta acelaşi cuvînt şi glasul îi suna acum mai aspru.

— Vă sfătuiesc să vă apropiaţi de oricare dintre muncitori şi să-l întrebaţi dacă lucrează aici de bunăvoie sau a fost pus de cineva.

— Nu m-ai înţeles bine. Ziceam că de vreme ce toate ramurile de producţie servesc acelaşi scop, nu rămîne decît un singur criteriu de alegere: mă duc acolo unde mi-e mai bine, unde mi-este mai avantajos.

— Da, aşa e. Muncitorul se duce acolo unde se simte atras.

— Nu acolo unde este necesar societății ?

— Asta la noi e totuna, — îi răspunse maistrul.

Van Rossumii mulțumiră pentru explicații, ridicîndu-și pălăriile. Kasti îi strînse maistrului mîna.

Grija pentru ordine, curățenie și bunul mers al lucrului se simțea pretutindeni, era vădit că producția intrase în normal. Acest lucru îi apăru deosebit de limpede lui Philipp în secția următoare, la banda rulantă pentru asamblarea motoarelor, înconjurată de mulțimea mașinilor-unelte cu procese rapide și exacte de prelucrare a pieselor. Femeile — toate tinere, parcă alese una și una, lucrau alături de bărbați. Oaspeții se arătau pur și simplu uimiți : aproape toate fetele lucrau cu capul gol ; părul lor ondulat — o minune — era aranjat în coafuri complicate ; piepteni, agrafe și ineluşe colorate se ițeau cochet pe tîmple și pe ceafă. Aceste pieptănături elegante țineau parcă de o viață de odihnă și numai gestul brațelor unsuroase dezgolite pînă la cot, care se ridicau deodată să îndrepte cîte un cîrlionț meșteșugit pe fruntea nădușită, făceau legătura între ele și șorțurile și bluzele de lucru.

Intr-un loc, acolo unde mașinile-unelte se înghesuiau mai mult, văzură un băiat care-și spăla cu grijă mîinile de ulei. După chipul lui grav îi puteai da cincisprezece ani. Era însă mic de stat. Se ridica în vîrful degetelor ca să ajungă la apa din lavoar și un lichid gros, cafeniu, îi curgea din palme spre coate.

— Fost copil vagabond, — spuse inginerul care îi însoțea pe străini. — Invață foarte bine. Pînă și în somn visează să ajungă cît mai repede la mașină.

Inginerul era pornit puțin să-i uimească pe oaspeți. O făcea însă fără provocare, cu credința neclintită că altminteri acești profani nu vor înțelege nimic din secția lui.

Ii conduse deci la mașina Bliss și, ca un arbitru la luptă care ar prezenta publicului un atlet de categorie grea cu renume mondial, anunță :

— Presiunea pînă la o mie de tone. Toleranța — o sutime.

Era presa pentru ajustarea la rece a pieselor. Aici erau prelucrate bielele pentru pistoanele motorului.

Masa aceea de oţel mare cît un munte/se ridica şi se lăsa cu ofuri neînsufleţite. Un singur muncitor care părea firav, microscopic, alături de maşina aceea ameninţătoare, aşeza şi scotea cu repeziciune de sub presă bielele. Presa se lăsa pe marginea bielei, strivea uşor oţelul pînă la dimensiunile trebuitoare şi se ridica. Munca era metodică, precisă, implacabilă. Muntele de oţel cădea, strivea, se ridica, cădea, strivea, se ridica.

Philipp se simţi îngrozit. Duşmănia ce-o nutrea lumii metalului se transforma în groază. Furtuna se apropia de departe, pe furiş. Norii se adunau tot mai negri, zvîrlind lumea în beznă. În liniştea aceea înăbuşitoare se pregătea descărcarea unor forţe necruţătoare. Fulgerul trebuia să izbucnească dintr-o clipă în alta. Răsuflarea îngheţa deznădăjduită în piept. Inima zvîcnea tot mai tare, căutînd parcă, de teamă, să fugă cît mai repede.

— Să mergem ! — strigă Philipp şi o zbughi afară pe prima uşă, la aer liber.

Nu, plimbarea nu-i făcuse nici o plăcere. Se uita duşmănos pe geamul Lincoln-ului. Huruitul motorului evoca sîcîitor imaginea neliniştitoare a secţiilor de unde plecase.

— Întreprinderea dumitale furnizează utilaj pentru această uzină ? — îl întrebă el pe Kasti.

— Nu, n-am izbutit să capăt nici o comandă.

— Dar continui să încerci ?

— Nu. Mă gîndesc să intru în servici la Moscova.

Prin urmare, Philipp nu se înşelase : elveţianul avea o slăbiciune pentru socialism.

La ieşirea de pe şantierul uzinei, Lincoln-ul dădu peste o mulţime de tineri cu cazmalele aruncate peste umăr ca nişte arme. Cu glasurile unite cîntau voiniceşte un cîntec ce deveni provocator şi puternic de îndată ce maşina ajunse în dreptul lor. Drumul se cocoşa. Maşina lungă şi joasă se tîra, coborînd cu teamă în gropile umede ale făgaşurilor. Tineretul cercetă îndeaproape cu privirea pe cei din maşină, rînjîndu-şi dinţii strălucitori şi cîntînd tot mai tare. Deodată cineva întrerupse cîntatul cu o mişcare a cazmalei. Un glas sonor intonă „Internaţionala" şi corul — deo-

dată amenințător — îi ținu isonul. Lincoln-ul se smulse din groapă. Unul după altul, cîntăreții ridicară deasupra capetelor cazmalele lucioase, lustruite de pămînt. Figurile, cu o clipă înainte luminate de surîsuri provocătoare, poznașe, vesele, deveniră inaccesibil de grave și aspre. Mașina zbură afară pe poartă. Cîntecul, într-un ultim avînt amenințător, o ajunse din urmă și se stinse.

Philipp păstră, plin de demnitate, o pauză și apoi îl întrebă din nou pe Kasti :

— Aprobi metodele de muncă de aici ?

— Judec după rezultate, — spuse Kasti. — Nu v-a plăcut uzina ?

Philipp nu răspunse. Uzina nu-i plăcuse. Nu pentru că era proastă, ci pentru că, probabil, nu avusese nici un rost s-o viziteze. Nu-i plăcuseră cazmalele. Nu pentru că erau de calitate inferioară, ci pentru că erau mînuite prea agresiv. Afară de asta, îl necăjea și-l supăra sincer Frans care avea mereu același aer trist.

Mașinile nu-l înveseliră pe Frans, cît despre „Internaționala" era prea obișnuit cu ea ca să se lase impresionat sau să se gîndească la oamenii veșnic gata s-o cînte cu foc. Îl urmărea un singur gînd. Pînă și îndatoririle lui de afaceri îi erau indiferente. Philipp era nervos. Venise la Moscova ca să obțină un succes hotărîtor. Așteptau de la o zi la alta întîlnirea care le era atît de necesară. Și Frans se dezinteresa în mod rușinos de lucru. Se tîra prin oraș ca o muscă toamna.

Cînd mașina ajunse la „Metropol", Frans coborî cel din urmă. Ușa cu patru canaturi, care se învîrtea lin, oglindi în cristalul ei ca la călușei, chipul lui Philipp și al lui Kasti.

Deodată în spatele acestora se auzi un țipăt. Se întoarseră amîndoi. Portarul cu barba lungă apăsa cu toată greutatea corpului său ușa ca s-o oprească în loc. Prin geam se vedea obrazul strîmb, alb ca varul, al lui Frans : își prinsese ca într-o menghine un braț între ușă și tambur.

Kasti se repezi într-ajutor. Dar era aproape cu neputinţă să faci ceva: mişcarea uşii îi mărea durerea zdrelindu-i pielea de pe degetele prinse. Sîngele pătase tamburul de sticlă.

Portarii şi garderobierii se adunară în fugă, trecătorii se îngrămădiră de o parte şi cealaltă a uşii.

În sfîrşit uşa fu scoasă încet din tambur. După ea apăru braţul însîngerat, Kasti îl luă pe Frans de subţioară. Din partea cealaltă sări portarul. Frans fu dus spre a fi pansat.

Philipp făcu un pas spre portar:

— Idiot! — îi spuse el cu privirea aţintită la barba-i decorativă prin care se întrezăreau galoanele şi nasturii de metal.

— Nicidecum! E greşeala dumnealui! — îndrăzni să riposteze portarul.

— Să taci! — ţipă cu un glas ciudat Philipp van Rossum. — Ai să răspunzi pentru povestea asta, idiotule!...

XIX. RUPTURA

Audienţa avînd ca obiect concesiunea fusese fixată pentru ora două. La două fără cinci minute, în sala de aşteptare unde se aflau Philipp şi Frans, nu mai rămăseseră decît ei doi şi o secretară cu cîrlionţi negri. La două şi cinci, ieşi din cabinet cel din urmă vizitator, şi peste cîteva clipe, odaia fu străbătută cu paşi repezi, aproape în fugă, de un omuleţ scund într-o bluză de croială militară, slab şi extrem de tînăr în aparenţă. Părul lui foarte blond şi lung, pieptănat peste cap, sălta bogat pe ceafă. Asta fu tot ce văzură van Rossumii în răstimpul cît omuleţul străbătu odaia. La două şi zece, Philipp îşi scoase ceasul şi-l puse în palmă arătîndu-i-l lui Frans pentru ca să atragă în acest fel atenţia secretarei. Dar fata îşi ascuţea cu nesimţire cu un cuţitaş un creion ascuţit ca un ac. Tînărul cu chica bogată apăru din nou, străbătu tot atît de repede odaia şi, dînd uşa de perete, spuse, adresîndu-se van Rossumilor:

— Poftiţi.

Trecură prin faţa lui cum treci prin faţa unui obiect fără importanţă dar îşi încetiniră paşii cînd văzură că nici la biroul uriaş şi nici în cabinet, nu se afla nimeni. Tînărul trecu în dosul biroului, se aşeză şi, arătîndu-le oaspeţilor fotoliile din faţă, le spuse:

— Luaţi loc.

Van Rossumii se aşezară încet, parcă cuprinşi de neîncredere.

— Cum va decurge discuţia? — întrebă tînărul.

În treacăt fie zis nu era chiar atît de tînăr cum le făcuse impresia. Surîsul cu care îi invita să aleagă un ton simplu şi sincer arăta numaidecît că e un om cu experienţă. Ridurile de sub ochi şi din colţurile gurii i se adunau şi i se netezeau cu repeziciune. El deschise un dosar ce-l avea dinainte pregătit.

— În ce limbă vreţi să discutăm?

— Indiferent, — răspunse Philipp. — Credeam însă că voi discuta cu preşedintele. Cu şeful dumitale.

— E acelaşi lucru. Am cercetat cazul în întregime şi sînt însărcinat ca împreună cu dumneavoastră să ajungem la o hotărîre definitivă.

— Dar sper că-mi va rămînea dreptul de a discuta cu şeful dumitale?

— Fireşte. Cum vreţi. Dar atunci va trebui să amînăm discuţia pînă la întoarcerea lui din concediu. Şi nu cred că e o chestiune care să poată fi amînată.

Philipp se uită la Frans.

— Am pregătit şi mi s-a promis o audienţă la preşedinte, — spuse Frans. — Şi cum el nu este încă în concediu...

— Din păcate, pleacă în concediu. Poate că totuşi vreţi să începem discuţia?

— Bine, — se învoi deodată Philipp. — Aş vrea să-mi expun revendicările.

— Revendicările? — surîse din nou tînărul.

Trăgîndu-şi în jos bluza militară şi aruncîndu-şi cu un gest brusc, de şcolar, părul spre ceafă, spuse apoi pe un ton din care nu-ţi puteai da seama dacă e serios sau glumeşte:

— La noi, cazul dumneavoastră se numeşte o încălcare sistematică a convenţiei.

— De către dumneavoastră ?

— Nu, de către concesionar.

Asta era şi o declaraţie de război şi prima acţiune militară deschisă. Omul acesta cu pletele bogate care-i cădeau peste ochi, ca acasă după spălatul capului, deşi nu părea destul de matur, şi deşi purta bluză militară, ocupa totuşi loc la biroul unei instituţii de stat şi ducea tratative care cereau o înaltă calificare. Prin urmare te puteai aştepta la orice: şi la lipsă de maleabilitate, şi la lipsă de tact, şi la lipsă de inteligenţă, numai la lipsa simţului de răspundere — nu.

Philipp îşi zvîrli ulsterul pe speteaza fotoliului. Frans îşi puse pe birou braţul cu degetele bandajate. Toţi se instalară mai comod. In odaie intră secretara cu cîrlionţi negri, cu creioanele ascuţite ca un vîrf de ac şi un caiet de stenografie. Se simţi o adiere de apă de colonie ieftină proaspăt folosită. Amator de parfumuri, Frans, spre a neutraliza mirosul apei de colonie, îşi mirosi pansamentul uşor îngălbenit de medicamente.

După cum prevăzuse Philipp, interlocutorul său aminti în primul rînd de vechiul conflict care — cică ar fi dat numai el singur părţii sovietice motiv să rupă convenţia. (Era vorba de desfacerea lemnului pe piaţa internă într-o cantitate mai mare de cît cea prevăzută în contract.)

— Ceea ce am făcut a fost perfect loial, — spuse Philipp, — n-am făcut niciodată nimic ilegal.

— Scopul concesiunii este exportul de cherestea. Iar dumneavoastră aţi transformat marfa în bani.

— Am făcut-o prin societăţile sovietice de stat. Trebuie să vă adresaţi plîngerile acestor societăţi.

— Este o problemă internă. Noi discutăm aici activitatea concesiunii.

— Poftim, — spuse Philipp solemn. — Am socotit totdeauna şi continui să socotesc că Sovietele, prin instituţia dumneavoastră, poartă toată răspunderea pentru conflictul care a avut loc.

— De ce tocmai Sovietele?

— Fiindcă prin reglementarea prețului pentru materialele lemnoase m-ați lipsit de posibilitatea de a-mi realiza drepturile.

— Este iarăși o problemă de ordin intern: într-o economie planificată, reglementarea prețurilor este absolut naturală.

— Iertați-mă, — zise Philipp și mai impunător și cu glasul mai ridicat. — Eu am respectat clauzele convenției. La semnarea ei n-am fost prevenit și nici convenția nu prevede posibilitatea unei reglementări guvernamentale a prețurilor. La semnarea convenției se presupunea, și aceasta decurge și din convenție, că concesiunea își va vinde mărfurile conform prețurilor stabilite în mod normal de piața liberă.

Philipp se opri. Buzele continuau însă să-i tresară, gata să-i urmărească ideile. Dăduse cărțile pe față. Putea să le explice sensul, să lămurească ce greutate aveau aceste fraze în aparență zgîrcite, dar arzătoare ca conținut, fraze pregătite de multă vreme și cumpănite în cele mai mici subtilități. Știa bine cum își va expune mai departe raționamentele. Aștepta ca tînărul lui adversar să se zăpăcească.

Tînărul însă răspunse cu indiferență:

— Nu trebuie să încurcăm succesiunea celor două momente. Concesiunea s-a preocupat să-și vîndă marfa pe piața internă înainte de reglementarea prețurilor. Așa că dumneavoastră ați călcat convenția încă în conjuctura absolut favorabilă pentru concesiune a prețurilor firesc stabilite. Nu vreau să spun că reglementarea a fost un răspuns la acțiunea concesiunii, ci numai că a apărut după asta.

S-ar fi zis că tînărul surîdea din nou. Ridurile din jurul ochilor se mișcau parcă prea repede. Așteptă politicos obiecțiunile și, văzînd că nu spun nimic, adăugă:

— In ceea ce privește prețurile, guvernul nostru, cedînd rugăminților concesiunii, a ridicat chiar atunci prețurile interne pentru materiale lemnoase, dacă vă amintiți.

— Da, dar asta nu m-a satisfăcut defel! — exclamă Philipp revoltat.

— Dar noi nu puteam să admitem ca prețurile să fie reglementate de concesiune și nu de guvern...

Nu era de ajuns că flăcăiandrul acesta cu plete lungi se lăuda că cunoaște cazul, dar pare-se că-și permitea să și glumească într-o clipă ca asta!

— Reglementarea a fost un caz, — declară Philipp. — Am cerut energic revizuirea punctelor corespunzătoare ale convenției. Deoarece acest lucru nu s-a făcut, convenția rămîne valabilă în întregime.

Interlocutorul său se încăpățîna. Rezistența lui i se părea lui Philipp slabă, dar de nedoborît. Semăna întru-cîtva nu atît cu un zid de piatră, cît cu o coardă bine întinsă.

Era vorba, pare-se, de faptul că guvernul sovietic s-ar fi comportat prevenitor și cu solicitudine față de concesionar. Altfel convenția ar fi fost îngropată demult în cripta arhivei. Dacă încălcarea are oarecare vechime asta nu înseamnă că concesionarul să iasă basma curată și nevinovat din punct de vedere juridic; el a călcat totuși convenția. Și în general, reieșea că dacă concesionarul mai trăiește e numai datorită grijilor neostenite ale organelor Puterii Sovietice. Și că, de fapt, e de mirare cum a putut concesiunea să existe atîta vreme. Asta e o minune! Puterea Sovietică însă nu admite minuni. Așa că trebuie să se repare cît mai repede, cît mai urgent, greșeala.

Toate acestea fură spuse mai pe ocolite, nu chiar atît de simplu și deschis. Dar chiar dacă interlocutorul ar fi folosit cuvintele cele mai precise, tot nu despre lucrul la care se gîndeau partenerii săi ar fi vorbit, căci ei se gîndeau la bani, numai la bani.

Căutînd cuvinte cu mai multă greutate și vorbind corect și stăruitor, tînărul avea totuși în minte o singură idee foarte clară: nu vă vom ierta, domnilor van Rossumi, exportul de bani pe care l-ați făcut. Erați datori să investiți capital, pentru asta v-am invitat. Iar dumneavoastră ați scos valuta. Asta n-o vom uita.

Neacceptînd tîlmăcirea anumitor puncte ale convenţiei, revoltat sau simulînd revolta, Philipp răspundea acestui gînd al interlocutorului său printr-un singur simţămînt: mă aflu aici din pricina banilor, vorbesc, semnez contracte, studiez condiţiile, îmi pierd vremea cu dumneavoastră din pricina banilor. Vreau să scot din ţara voastră cît mai mulţi bani. Am să lupt pentru bani. Pentru asta sînt aici.

Dar rezistenţa interlocutorului nu ceda deloc. Ea sălta elastic ca o coardă întinsă. Philipp se văzu silit să dea înapoi, rămînînd pe aceeaşi poziţie şi respingînd în fel şi chip argumentele părţii adverse.

Ajunse prejudiciat la discutarea celei de a doua chestiuni, şi tocmai această de a doua chestiune era dinainte pierdută pentru el şi de un triumf uşor pentru partea sovietică. Aici fură pentru întîia oară scoase la lumină hîrtiile din dosarul deschis. Datele concesiei şi datele comisiei de verificare cu privire la starea construcţiei liniei ferate au fost puse faţă în faţă.

— Am putea lua datele cele mai favorabile pentru dumneavoastră. Şi anume: chiar datele dumneavoastră, — spuse mărinimos tînărul.

Era prea sigur de victorie. Corectitudinea lui lua o nuanţă răuprevestitoare.

Philipp pierdea poziţiile. In sufletul lui clocotea speranţa de a se întări şi de a trece la atac. Simţea că se înăbuşă. Descoperi deodată că-i displăcea mobila : imitaţie Empire cu plicticoase coroniţe de bronz. Prea pretenţios pentru o instituţie oficială. Şi apoi secretara. Nota neobosită nu ştiu ce. Pentru ce? „Ajunge", se gîndi Philipp. Am să pun capăt subterfugiilor dumitale, tinere!

Şedea în fotoliu, cu trupul mare, drept, încordat. Numai umerii rotunzi i se ridicau des şi greu. Era înăbuşitor de cald.

— Astfel că, trecem la punctul următor, — spuse cu vioiciune partenerul. — S-a stabilit că concesiunea a gospodărit în chip prădalnic în decursul acestor ani cît a fost în vigoare convenţia.

— Cuum? Auzi, Frans?

Philipp era zguduit. Privirea i se împăienjeni. Ar fi vrut să spună ceva, dar îl ustura în gît. Tuşi ca un astmatic, răguşit, chinuitor. La constituţia lui, astfel de emoţii ar putea să-i strice. Frans se apropie îngrijorat de el, mutîndu-şi pe birou degetele bandajate.

— Nu înţeleg la ce poate servi o nedreptate atît de strigătoare, — spuse în sfîrşit Philipp cu un glas chinuit. — Frans, auzi... Daţi-mi voie să vă declar... nu am onoare să vă cunosc numele... că am avut în Rusia păduri proprii. Am avut păduri care au fost naţionalizate de dumneavoastră, de bolşevici. Van Rossumii lucrează de cincizeci de ani cu Rusia. De o jumătate de secol avem de-a face cu pădurile. Ştiu ce înseamnă o pădure. În vinele van Rossumilor nu curge sînge, ci seva copacilor! Aşa spunea răposatul meu frate. Şi dumneavoastră mă numiţi jefuitor de păduri!

— Nu v-am numit aşa, — răspunse tînărul, devenind atent. — Am vorbit despre anumite metode de administrare ale concesiunii. Şi nu vreau să vorbesc în vînt. Te rog... — se adresă el secretarei aplecîndu-se spre ea, şi fata îşi lăsă creionul şi ieşi din odaie.

Philipp îşi ştergea grumazul, roşu de sîngele ce i se urcase la cap, vîrîndu-şi batista sub guler. Îl apăsa aerul înăbuşitor. Frans se uita în altă parte.

Secretara se înapoie însoţită de un grăsun în haine de vară gri ale căror cute îi strîngeau corpul rubicond ca cercurile unui butoi. Răsuflînd greu, grăsunul îi întinse lui Philipp o mînă scurtă şi spuse vesel, umplînd tot cabinetul cu glasul lui ropotitor de bas:

— Profesor Ivan Vaşkulat.

Făcu acelaşi lucru cu Frans, adăugînd că a avut pare-se plăcerea să-l mai întîlnească. Îşi apropie apoi fotoliul de masă şi, umflîndu-şi obrajii, suflă din plămîni o cantitate nemăsurată de aer. Apoi, zîmbind deschis, se uită la toţi cu ochii lui cenuşii, bulbucaţi şi grei ca plumbul, care păreau gata-gata să iasă din orbite.

— Cu ce vă pot fi de folos?

— Profesorul Vaşkulat a condus comisia care a studiat activitatea concesiunii sub raportul tehnicii forestiere, — spuse tînărul. — Găsesc că ar fi cazul să auzim concluziile lui în ce priveşte starea în care se află terenurile concesiunii din punctul de vedere al silviculturii.

— În referatul meu am expus amănunţit tot ; e acolo, în mapa dumitale, — răspunse expertul cu glasul lui ropotitor, — aşa că vă rog să-mi spuneţi ce vă interesează mai mult şi am să vă lămuresc.

— De pildă, felul în care concesiunea a executat planul de tăiere, şi în particular în ceea ce priveşte secuirea inelară a plopilor de munte.

— Secuirea inelară a fost făcută peste tot, — spuse deodată grăbit Frans. — Răspund pentru orice parcelă.

— Da, da, da, cine zice altfel, — spuse profesorul blînd şi izbucni în rîs. — S-a făcut, într-adevăr. Dar cînd ?

— Cînd am tăiat brazii, am făcut şi secuirea inelară a plopilor.

— Ei vedeţi, onoraţi domni, — spuse şi mai blajin profesorul. — Şi aţi făcut rău în loc să faceţi bine. De ce ? Pentru că aţi făcut economie şi n-aţi angajat un silvicultor cu şcoală. Aşa e ? Aşa e, credeţi-mă pe cuvînt, nu e nici o greşeală la mijloc, da !

— Am făcut ceea ce cerea convenţia. Şi n-am putut aduce nici un rău pădurilor.

— Ba să mă iertaţi, să mă iertaţi ! Secuirea inelară trebuia făcută cu vreo patru ani înainte de tăiere totală, da, da ! De ce ! Pentru că, plopişorul, drăguţul de el, iubeşte soarele, lumina, da, da...

Vorbea tot mai blînd, vocea lui groasă de bas era tot mai convingătoare şi mai familiară, iar ochii ca de cositor se roteau în orbite de parcă erau gata să cadă pe masă. Cercurile de butoi pe care le formau jiletca şi haina i se plimbau în sus şi în jos pe burta tremurătoare.

— Aţi tăiat brăduţii, aţi croit drum soarelui şi plopişorul s-a bucurat : ştiţi, m-am uitat prin parcelele tăiate, îs cîrlionţate de nu mai au nevoie de nici

un fel de frizer! Da, da, stimaţii mei domni, lăstarele de la rădăcinile plopilor au năpădit peste tot din belşug, da, din belşug, domnilor! Nu putem face nimic, trebuie să recunoaşteţi că aşa e!

— Asta poate numai pe alocuri. Ştiu, — spuse Frans.

— Ba, să mă scuzaţi. Peste tot e la fel. Fără nici o greşeală, da. Şi cum trebuie să fie planul de tăiere? Planul de tăiere trebuie să asigure refacerea principalelor specii forestiere. Or, dumneavoastră ce aţi realizat? Dacă aţi fi făcut secuirea inelară la timp, chiar şi numai cu trei ani înainte de tăiere, ne-am fi atins ţelul: lăstarele de la rădăcină n-ar fi împiedicat creşterea puieţilor de brad, da. Puieţii de brad, ştiţi doar cum sînt: le place, ştiţi dumneavoastră, să fie liberi, da! Şi tocmai aici se vede răul: concesiunea a înrăutăţit compoziţia viitoarei noastre păduri, da. Asta trebuie să recunoaşteţi!

— Vă mulţumesc pentru lecţie, — spuse scurt Philipp. — Nu vă mai osteniţi.

— Nu face nimic, vă rog, vă rog! Nu-i nici o osteneală.

Omul nostru era într-adevăr binevoitor — un grăsun cu ochii cît cepele. Gîlgîitul său de bas făcea aerul să se cutremure ca un dangăt de clopot. Philipp se trăgea de urechi şi le astupa cu arătătorul.

— Vreţi ca tovarăşul profesor să vă arate şi cum stăm şi cu alte aspecte ale silviculturii pe terenurile concesiunii? — întrebă tînărul.

— Este absolut inutil, — ripostă grosolan Philipp.

— In cazul acesta, daţi-mi voie să vă urez numai bine, — exclamă cu glas de tunet expertul sculîndu-se şi aducînd pe burta scoasă în afară mîna ca s-o strîngă pe a celorlalţi, începînd cu Philipp şi repetînd mereu cu blîndeţe: — la revedere, la revedere!

După plecarea lui se făcu linişte ca într-o biserică catolică după ce tace orga.

— Trecînd de la problemele de tehnică silvică la situaţia muncitorilor la concesiune... — începu tînărul.

Philipp se sculă.

— Mă văd silit să vă întrerup.

Cuvintele îi ieşiseră din gură, deşi căuta să şi le stăpînească reţinîndu-şi suflarea. Incă nu avusese niciodată un acces atît de puternic de gîfîială.

— Dumneavoastră căutaţi să dovediţi numai în ce măsură n-am respectat eu convenţia...

— Citez fapte.

— Adunaţi mărunţişuri, dumneavoastră... cum se spune?

— Umblaţi cu nimicuri, — spuse Frans furios.

Tînărul îşi scutură pletele bine dispus.

— Umblaţi cu nimicuri, — repetă răspicat Philipp. — Evitaţi să analizaţi în principiu activitatea van Rossumilor în ţara dumneavoastră. Dar vă rog să mă ascultaţi.

Philipp ridică fruntea. Se pregăti să vorbească. In lumea oratorilor, unde ţinerea unui discurs devenise nu numai un minimum pe care trebuiai să-l posezi în activitatea de stat sau obştească, dar un fel de ocupaţie casnică pe care o învăţa toată lumea cum învaţă să ţină lingura, Philipp van Rossum care evita de obicei să ia cuvîntul, hotărîse să rostească o cuvîntare. In sufletul lui el opunea cuvîntările, afacerilor. Cel mai bun orator nu făcea pentru el nici două parale în comparaţie cu o afacere chiar mediocră. Trebuia însă să se adapteze condiţiilor: dacă aici cuvîntările au efect atunci, scuzaţi-mă, veţi avea o cuvîntare. Singura îndoială care-l mai frămînta era aceea dacă în faţa lui se afla adevăratul partener sau se afla doar în anticamera discuţiei definitive, hotărîtoare. Sosise momentul să spună tot sau nu? Era ultima sa mişcare în acest joc?

Işi privi iscoditor interlocutorul. Sub părul care îi cădea uşor pe frunte el întîlni o privire atentă, limpede, care îi aduse numaidecît şi neplăcut aminte de Sergheici. Ca un vînător care şi-a ales bine locul de pîndă, tînărul se uita la Philipp cu o privire pătrunzătoare, strecurată printre gene.

— Activitatea noastră, — începu Philipp mişcînd nervos din umeri, — nu se limitează la concesiune. Nu se limitează nici la convenţiile pentru transport

sau cumpărături izolate. Activitatea noastră reprezintă totalitatea acestor operaţiuni, legată prin simpatie în materie de afaceri pentru dumneavoastră, simpatie izvorîtă din tradiţia de a lucra cu Rusia, tradiţie care datează de o jumătate de veac, precum şi dintr-o lealitate politică. Van Rossumii au fost şi sînt pentru recunoaşterea *de jure* a Uniunii Sovietice de către Olanda. Dar, în ultima vreme, activitatea noastră, atît de folositoare pentru Rusia, ne-a cauzat dezamăgiri. Dacă ne-aţi fi arătat mai multă încredere, aţi fi tras încă şi mai multe foloase. Or, din lipsa de apropiere necesară, vă dăunaţi singuri.

— Mi-aţi putea da un exemplu ?

— Da. Cu prilejul ultimelor alegeri parlamentare de la noi, am susţinut energic recunoaşterea Sovietelor şi am găsit adepţi cu influenţă. Eram gata să începem campania pentru susţinerea dumneavoastră. Şi, tocmai atunci, soseşte în portul Amsterdam un vapor sub pavilion roşu, un vapor care se numea „Bolşevic" ! In aceeaşi zi, nu mi-a mai rămas nici un adept.

Philipp ridică sentenţios un deget :

— Nu găsim înţelegere la dumneavoastră. Secuirea plopilor este o problemă ce merită tot respectul din punct de vedere academic. Dar e disproporţionată faţă de cauza înaltă pe care intenţionaţi cu tot dinadinsul s-o distrugeţi, rupînd relaţiile cu van Rossumii.

Se aşeză. Işi rostise cuvintele de încheiere cu un ton de vigoare nobilă, dar stăpînită, pe care îşi imagina că ar avea-o o personalitate istorică. Ce-i drept, roşise fără nici un gînd de efect teatral şi asculta cu teamă cum îi zvîcnea inima.

— Nu refuzăm, în general, să colaborăm cu dumneavoastră, — spuse tînărul. — Preţuim simpatia ce ne-o arătaţi şi, fără îndoială, vom găsi noi forme de colaborare.

— Cu alte cuvinte, declaraţi contractul de concesiune reziliat ?

— Da.

Philipp van Rossum se sculă în picioare :

— Hotărîrea dumneavoastră este definitivă ?
— Da.
— Mă voi adresa justiţiei.
Tînărul plecă capul.
— Am să adresez o plîngere... Kremlinului. Kremlinul n-are să admită ca van Rossum... Kremlinul...
Partenerul său sta în picioare în faţa lui, îşi arunca pe spate, cu un gest tineresc, de şcolar, pletele bogate, îşi trăgea bluza militară, şi ridurile de om trecut prin multe îi jucau în jurul ochilor. Era de ajuns să te uiţi la el ; nu, era neschimbat, acelaşi ca în clipa cînd van Rossumii intraseră în cabinet.
Salutîndu-l cu o înclinare bruscă din cap, Philipp se uită la Frans.
Frans şedea nemişcat, privindu-şi ţintă braţul rănit.
— Să mergem ! — îi spuse tare Philipp.
Frans tresări şi se sculă în picioare.
Străbătînd cu paşi de uriaş birourile, culoarele, scările, Philipp înjura de mama focului.
— Ai auzit cu ce a terminat ? — îl întrebă el înciudat pe Frans, — sau ai dormit ?
— Ţi-am spus că aşa va fi.
— Drace !... Ce canalie ! Cine e acest tinerel ?
Ai fi zis că răsturnase un butoi de înjurături, care ţîşneau, întrecîndu-se.
Philipp îşi mototoli ulsterul şi-l azvîrli în maşină.
În clipa aceea, o voce gîlgîitoare de bas răsună peste capul lui, acoperind zgomotul străzii :
— Încotro vă îndreptaţi paşii de cauciuc ?
Era profesorul Vaşkulat, care, zîmbind cu bunătate, îşi vîrîse capul în maşină.
— Nu avem acelaşi drum, — răspunse Philipp cu un gest de nerăbdare.
— Nu avem acelaşi drum ? Păcat. Atunci, noroc ! La revedere. — Şi profesorul se dădu înapoi, fluturînd încetişor mînuţa sa scurtă şi durdulie.
Blestemele curgeau cu nemiluita din gura lui Philipp :
— Să aştepţi înţelegere aici, e exact ca şi cum ai căuta crenvurşti prăjiţi în cuşca unui cîine !

Se linişti pe la mijlocul drumului, legănat de şoseaua pietruită şi de răcoarea provocată de mişcarea maşinii.

La hotel, i se pregăti o baie; rămase mult în cadă, studiind cornişele de pe pereţi şi mîngîindu-şi trupul păros. Apoi se frecţionă, repetă exerciţiile de gimnastică pe care le făcuse dimineaţa, îşi făcu un masaj ca să scape de pungile de pe obraz, apoi îşi alese hainele. Încetul cu încetul, se scutură parcă de scoarţa neplăcerilor, dezamăgirilor şi furiei şi-şi regăsi obişnuitul echilibru sufletesc.

Inviorat, pus la punct, bătu la uşa camerei lui Frans. Il găsi într-un fotoliu adînc, şi-şi dădu seama imediat că şedea acolo nemişcat din clipa cînd venise. Ţigara arsă zăcea pe o cutie de chibrituri. Pălăria se tăvălea răsturnată pe podea.

Philipp îl întrebă dacă-l durea mîna? „Nu. Fleacuri," răspunse Frans.

Plimbîndu-se prin odaie şi tot aruncînd ochii pe fereastra deschisă la forfota nesfîrşită de pe străzile Moscovei, Philipp încercă, cu glas tare, să ghicească cine putea fi tînărul căruia îi jertfise o oră întreagă de discuţie supărătoare? Elev al vreunei şcoli marxiste? Cavalerist demobilizat? Dar se pare că în Armata Roşie nu se mai poartă păr lung?

— Nu. O fi din vreo fanfară militară, — spuse el rîzînd, — un flautist, cu siguranţă. Ha-ha!

Străbătu milităreşte odaia fluierînd aria „Toreadorului" — aria lui preferată — şi scuturînd capul, de parcă ar fi vrut să-şi dea pe spate nişte plete inexistente.

— Un fluieră-vînt! — spuse el, înveselindu-se.

Frans zîmbi acru. Era mai mult absent.

— Ascultă, — îi spuse Philipp, oprindu-se în faţa lui. — Ajunge cu mutra asta plouată! Ascultă. Vreau să stăm de vorbă cu guvernul şi nu cu nişte fluieră-vînt. Vreau să vorbesc cu Kremlinul.

— Crezi poate că ar fi îndrăznit să rupă cu noi fără dezlegare de sus?

— M-au călcat pe bătătură. Dar sînt viu. Am să

protestez atît timp cît încă nu-mi vor fi tăiat capul. Iţi dau misiunea să-mi obţii o audienţă.

— Dar...

— E treaba ta! Pentru ce stai aici? Eşti dator să cunoşti toate căile de acces de care avem nevoie. S-a isprăvit. Scoală!

Philipp îl scutură de umăr:

— Iţi dau trei zile. Acţionează!

— Cred că ai să mă ajuţi?

— Nu. Asta e o treabă a ta. Eu plec pentru zilele astea la Leningrad.

— La Leningrad?

— Mă simt mai bine acolo.

— Dar... scopul venirii tale?

— Frans, lucrezi prost. Am aşteptat în arca asta o săptămînă încheiată şi, ca răsplată, mi-ai oferit discuţia aceasta cu un flautist. Iţi cer să te pui pe lucru.

— Incă nu eşti convins că totul s-a sfîrşit? — întrebă încet Frans.

— Oameni cu starea ta de spirit sînt concediaţi de obicei din serviciu.

Se priviră o clipă în tăcere. Apoi Frans se sculă repede în picioare. Buzele lui încleştate formau o singură dungă cu cicatricea alburie de pe bărbie. Işi trase cu degetul gulerul care îl strîngea.

— Dar... în situaţii grave, stăpînul nu-şi lasă treburile pe seama... salariaţilor, — spuse el abia auzit.

— Stăpînul porunceşte şi salariaţii se supun, — răspunse Philipp care, umflîndu-şi pieptul cu aer, se îndreptă maiestuos spre uşă.

XX. PRESUPUNERI

Dimineaţa, apărea de obicei în casa lui Sergheici, Erofei Danton. Inalt, uscăţiv, cu o chelie ca de cristal şi o barbă argintie, în formă de semilună, Danton intra în tindă aplecat şi aştepta, fără să scoată un cuvînt, ca să i se dea pe mînă copilaşii directorului. După aerul lui totdeauna bine dispus, nimeni nu ar fi putut spune exact ce gîndea. Se prea poate ca nici

măcar să nu fi fost în stare să-şi compare trecutul cu prezentul: fusese altădată om de curte la Beleaev — proprietarul fabricilor de cherestea din Soroka; astăzi, era paznic la orăşelul copiilor şi la creşă. Dealtfel, Danton nu fugea de reflecţii. Numai că gîndurile nu prea îl împovărau. Problema schimbării numelui — îl chema înainte Moliboga *) — o cumpănise vreme de doi ani. Un comsomolist îi recomandase numele Sem-Prîjkov **) şi, mai întîi, îi surîsese. Dar pe atunci, Nordul se molipsise de moda numelor din timpul revoluţiei franceze şi Moliboga nu se putu împotrivi acestei molime inexplicabile: împreună cu un neam al lui, care de fapt pornise toată povestea cu schimbarea numelui, deveni Danton. Din toate acestea, se poate vedea o fire oarecum pasivă, dar încă nu se poate spune că se ferea să gîndească.

— Ei şi acu' prindeţi-vă de mînă! — spunea Erofei Danton cînd ieşea cu copiii din tindă şi îi rînduia pe podişca de lemn.

Cei patru copii, născuţi la distanţă numai de un an unul de altul — cel mai mare avînd şase ani şi cel mai mic trei — se apucau de mînă şi se aşezau în rînd, în ordinea mărimii. In fruntea şirului, se aşeza Danton — lung ca un brad uscat şi, întinzînd un deget celui mai mare, dădea comanda: „Cu cîntec înainte!“ Şi începea şi el să cînte cu vocea lui de tenor:

Peste văi şi peeeste dealuri...
Divizia trecea...

Divizia se întindea după el peste podiştele înguste şi scîrţîitoare, căscînd gura la una şi la alta şi rupînd rîndurile. Danton prindea cu răbdare la loc vagoanele şi trăgea trenul mai departe.

Sergheici deschidea pentru un moment oblonul de lemn şi scotea capul pe fereastră. Adeseori, privirea lui era pentru o clipă îngrijorată: va avea oare Dan-

---

*) Roagă-te lui dumnezeu (în limba rusă). (N. trad.)
**) Şapte sărituri (în limba rusă). (N. trad.)

ton timp să-i scoată pe copii înainte de explozia următoare de pe șantierul canalului cînd va începe să cadă o grindină de pietre? Alteori, privirea aceasta fugară de tată era urmată de gînduri contradictorii, dar indestructibil legate între ele, care-l rețineau multă vreme la geam.

Viața își urma cursul, totul mergea înainte, ce să mai vorbim! Spălătoreasa spăla și cîrpea pantalonașii, ciorăpeii și șorțulețele — tot echipamentul necesar mucoșilor acelora dragi, cu ochii mari și frunțile bombate. Cineva cumpăra de la cooperativă stambă, altcineva croia și cosea cămășuicile, Erofei Danton îi ducea la orășelul copiilor, unde puștii erau luați în primire de educatoare, iar seara venea în fugă Anfisa Petrovna să-i spele și să-i culce în pat pe tuspatru. Cîteodată venea Șura.

Firește, nu era vorba numai să le găsești celor patru mormoloci o mamă vitregă bună sau o educatoare. Căci nimeni, în orice caz, nu le va putea înlocui mama, „pe femeiușca aceea", cum îi spunea Sergheici cînd era prost dispus.

„Femeiușca aceea" sau — mai simplu — Olga se afla la Moscova. Moscova — refugiul tuturor visurilor, o ademenise pe Olga vertiginos și ireparabil. Ce-i drept, nu era numai capitala de vină, capitala își găsise și un aliat: pe un comandant din partea sedentară aflat în concediu nelimitat. Dar Sergheici, sincer, nu-și putea da seama cărui fapt îi datora mai mult plecarea Olgăi. Poate revoltei neîmpăcate ce izbucnise în sufletul ei împotriva maternității. Cîte nu-i fusese dat lui Sergheici să audă de la soția lui în timpul ultimei sarcini! A făcut din ea o mașină de copii; de cînd e măritată, nu-și amintește să fi umblat fără burtă; a făcut din ea o babă la douăzeci și cinci de ani; ar fi fericită să poată dormi liniștită măcar o noapte; ea duce sarcina, ea naște, ea alăptează, ea trebuie să îngrijească copiii cînd sînt bolnavi, ea trebuie să usuce scutece pe toate scaunele, pe toate ușile, sobele, paturile — și nu se întrevede nici un sfîrșit la toate astea. Unde e tinerețea? Unde e munca? Unde e viața cea nouă, viitorul, priete-

nele, cărţile, interesele obşteşti, despre care chiar Sergheici perora cu atîta autoritate? Viaţa nouă! E pentru toată lumea, numai pentru Olga nu. Pentru Olga există numai ameţeala, greţurile, vîjîiala în urechi de atîtea ţipete şi scîncete. Ce-i asta, la urma urmelor?

Ce-i asta? căuta să descopere Sergheici ca şi nevastă-sa. Dar mai important era că, un an după plecarea de la el, Olga s-a văzut silită din nou să dădăcească un plod şi — cine ştie — poate că acum comandantul în rezervă ascultă reproşurile pe care Sergheici le cunoştea atît de bine. Fireşte, Moscova nu e Soroka cea cu iernile întunecate, fără nici o bucurie, cu letargia nopţilor albe vara, care pot distruge şi nervi ceva mai tari decît ai Olgăi. Dar Olga era o nordică: Sergheici o adusese de la Petrozavodsk, unde, numai ce prinsese aripi, îşi începuse cariera de profesoară. Deci, ea nu se putea pleoşti, nu se putea îmbolnăvi de zăpadofobie, de melancolie cum se îmbolnăvesc oamenii veniţi de prin alte părţi. Atunci care era motivul fugii ei? Dragostea? Sergheici nu se putea gîndi la comandantul în rezervă — un filfison cu mustăcioara cănită şi ochişori iscoditori. Nu. Basta! Sergheici nu înţelegea şi nu putea să înţeleagă fapta absurdă a Olgăi. Asta-i soarta! Bine, soarta ca soartă, lua-o-ar dracii! Dar omul este totuşi liber să-şi aranjeze viaţa după pofta inimii.

Erofei Danton, în fruntea diviziei de mormoloci, dispăru după colţ. Sergheici închise oblonul.

Lumina pătrundea în locuinţă prin crăpăturile oblonului în raze ascuţite ca nişte ace sau ca nişte dungi plate, subţiri ca foaia de tablă. In clipirea lor portocalie, caldă, se frămîntau o puzderie de firicele de praf care apăreau din întuneric şi se pierdeau în întuneric, alcătuind hore, spirale, pîlnii de vîrtejuri mute. Cu mînecile suflecate pînă la cot, Sergheici ştergea praful de pe policioara cu cărţi, de pe pervazuri şi de pe dulapul de haine. Capetele cîrpei zburau de colo-colo, ridicînd nori războinici de praf care căutau prin toată odaia un loc unde să se reverse.

Activitatea lui Sergheici se răsfrîngea peste o mulţime de obiecte care îi cădeau sub mînă. Aşa, de pildă, cizmele cele înalte, dosarele cu procese verbale vechi, nişte sticluţe goale de cerneală învelite în ziar ajunseră într-un colţ de unde să nu mai poată fi scoase — sub pat. Picioarele scaunului din lemn curbat, împletitura aceea de pai găurită la mijloc pe care se şade, şi broşurile de popularizare rupte de mormoloci fură puse sub plita din bucătărie. Ligheanul de aramă care, de cînd servea drept tobă, îşi pierduse orice formă, se pomeni pe cuptor laolaltă cu lămpile vechi şi sticlele de bere. Aceste operaţiuni militare se încheiară cu un ras atent şi o schimbare a hainelor cu un costum foarte puţin purtat. Totul fu aranjat într-o ultimă orînduială, după care cîrpa fu aruncată în tindă. Iar praful se aşeză egal pe locuri noi.

Şura putea să vină.

De fapt, trebuia chiar să vină în ziua aceea. Sergheici o aştepta. Avea de gînd să se înţeleagă cu ea, fără nici o amînare, în privinţa transferării ei de la depozitul de materiale lemnoase la club, unde era într-adevăr de neînlocuit.

În drum spre birou, află că era aşteptat de un ziarist din Leningrad, abia sosit de la gară. Fu un pic dezamăgit — prea se pregătise pentru altă întîlnire

Ziariştii de după revoluţie, neamul acesta de controlori obşteşti care creştea ca ciupercile, erau, după părerea lui Sergheici, oameni de diferite calibre — de la cei a căror critică hotăra soarta întreprinderilor şi gospodăriilor pînă la cei care vopseau cu roşu pînza gazetei de perete şi se legau cu patimă de o uşă smulsă de vînt sau de mutarea unui difuzor dintr-un loc într-altul. Avea faţă de ei o atitudine de stăpîn: dacă făgăduiau să fie de folos — poftiţi, vă rog; dacă îi răpeau timpul de pomană — călătorie sprîncenată. Se întîmpla ca şi de la Moscova să vină nişte flecari; alteori, în schimb, pînă şi „Fierăstrăul“ găsea cîte un Lafargue[78]) al său, care dobîndea victorii importante în lupte demne de invidiat. Şi, deşi Sergheici era aşteptat acum de un ziarist din

Leningrad şi nu de un oarecare „gazetar de perete", pentru el, ziaristul nu era decît un ziarist şi atîta tot.

Astfel, Sergheici intră foarte nepăsător în biroul său. Dar această nepăsare îi dispăru aproape numaidecît.

— Ivan Rogov, — se recomandă cel care-l aştepta, sculîndu-se în picioare.

Sergheici auzise de acest nume: era legat de anii războiului civil şi îi atrase atenţia.

Se scrutară cîteva clipe cu privirile ca elevii noi care trebuie de acum înainte să stea în aceeaşi bancă.

— Am fost trimis aici, în Nord, ca să văd ce se petrece în industria forestieră, — spuse Rogov. — Acesta este scopul venirii mele.

— Bună treabă. Pentru mai multă vreme?

— Dacă totul merge bine, nu cred să zăbovesc prea mult.

— Şi cum îţi vei da seama că totul merge bine — după ceea ce ţi se va spune sau după ceea ce vei căuta să vezi cu ochii dumitale?

— Eu procedez aşa: dacă mi se spune că totul merge bine, atunci caut să văd cu ochii mei.

Rîseră amîndoi, schimbînd între ei căldura unor priviri înţelegătoare.

— Prin urmare, te interesează gîtuirile, cazurile de neîndeplinire ale planului, — spuse Sergheici, rostind cu duioşie părintească aceste cuvinte înspăimîntătoare.

— Mă interesează ceva care, probabil, nu există şi nici n-a existat, dar care — mă tem — s-ar putea întîmpla.

— Ei, una ca asta nu pot pricepe cînd sînt treaz.

Rogov scoase din buzunar o hîrtie împăturită şi o întinse peste masă. Sergheici o despături.

— Păi, asta am auzit de la dumneata; e vorba de delegaţia dumitale. Dă-i drumul! Toate uşile îţi sînt deschise.

— Nu, — obiectă Rogov. — Ca să-ţi spun adevărul, delegaţia n-a fost decît un pretext al călătoriei

mele aici. Îţi arăt hîrtia, ca să isprăvesc cu formalităţile. Ca să întăresc mai bine încrederea dintre noi, ca să zic așa.

Se uită în jur:

— Treaba cu care am venit mi se pare mai importantă decît o simplă delegaţie. Și, totodată, s-ar putea să nu existe. În general, s-ar putea să nu fie nimic...

Zîmbi, parcă scuzîndu-se pentru o stîngăcie de care-şi dădea numai el seama şi se uită din nou la uşă:

— Cînd am plecat la drum, eram convins că nu greşesc. Pe drum, au început însă îndoielile. Și acum, nu ştiu. Poate că toate acestea sînt de luat în rîs, pricepi dumneata... Poftim, ai şi început să mă priveşti bănuitor...

— De ce te tot uiţi în jur? Sîntem singuri. Spune despre ce e vorba.

— Philipp van Rossum a stat aici, nu-i aşa? — întrebă Rogov.

— Da. În trecere.

— Știi cu cine s-a întîlnit?

— Cu cine s-ar fi putut întîlni?

— Ce a făcut aici?

— A vizitat fabricile, depozitul. A fost prin sat. S-a dus la vînătoare în salma.

— Atîta tot?

— Dacă e nevoie, am putea, cred, să precizăm tot ce a făcut pe aici.

— Principalul e cu cine s-a întîlnit. Dacă nu cumva sînt şi alţi străini pe aici. Nu cumva locuieşte vreunul şi acum la voi?

Rezemîndu-şi coatele pe masă, Sergheici spuse:

— Nu-mi plac misterele. Hai să-l lăsăm de o parte pe Sherlock Holmes. Ce s-a întîmplat?

— Nici mie nu-mi plac enigmele, — răspunse Rogov. — Vreau însă să-ţi mai pun o întrebare: ştii că concesiunea lui van Rossum a fost anulată?

— Am auzit.

— Bun.

Tot mai neliniştit, Rogov se grăbi să-şi expună gîndurile care-l îngrijorau. Dorea din suflet ca pre-

supunerile lui să se confirme, ca van Rossumii să fie demascaţi, iar omul cu costumul verde şi zeci şi sute de alţi domni de teapa lui să fie striviţi de greutatea probelor. Numai atunci, nu ştiu ce judecător suprem al acţiunilor omeneşti i-ar spune: mulţumesc, ai făcut bine. Dacă s-ar întîmpla pe dos — dacă fanteziile lui s-ar dărîma ca un castel din cărţi de joc — acelaşi judecător i-ar zîmbi acru şi l-ar îndemna: mai încearcă, mai încearcă...

Şi Rogov privea iscoditor în ochii pe jumătate închişi ai lui Sergheici : oare în ei nu se zărea umbra unui zîmbet ?

Dar Sergheici era grav şi concentrat. Parcă-şi luase arma în mînă şi părea că nimic nu l-ar putea lua prin surprindere.

Pe dinaintea ochilor, i se perindau întîlnirile cu Philipp van Rossum. Cele mai mici amănunte îi făceau memoria să lucreze ca atunci cînd îţi priveşti fotografiile cunoscute din copilărie. Unele zburau fără să se oprească, altele zăboveau ca un film încetinit.

În compartimentul vagonului, van Rossum încercase să afle dacă guvernul intenţiona să construiască un port la Soroka. Voia să propună un astfel de proiect guvernului. Pentru ce ?... Van Rossum concediase un marinar de pe vaporul lui. Şi, abia ajuns la ţărm, acest marinar şi-a dat pe faţă ura împotriva stăpînului său, împotriva burgheziei. Apoi a făcut pe dracu-n patru ca să se evidenţieze la lucru. Cine era acest om ? O fi vrînd van Rossum să se servească de el ?... Ce l-a atras pe van Rossum în acest port micuţ, cînd mai toate operaţiunile lui se desfăşoară în renumitele porturi de cherestea de la Arhanghelsk şi Leningrad? Avea la dispoziţie vapoare care plecau în orice port nordic. Alesese drumul cel mai lung şi portul cel mai incomod. De ce ?...

În faţa lui Sergheici se afla un om frămîntat de presupuneri referitoare la o misiune funestă care, poate, pornea de la van Rossum. Ce-l nelinişte pe acest om ? Teama că vestea rea pe care o aduce o să vină prea tîrziu ? Teama că greşise ? Ziariştii cărora le place să se fălească cu tot felul de demascări înţe-

leg foarte bine ce înseamnă responsabilitatea. Poate că omul acesta este călăuzit doar de prudenţă şi, în fond, e numai un complice al unui caz încă nedescoperit ?

— Prin urmare, dumneata n-ai stabilit cine era omul în costum verde ? E o greşeală, — spuse Sergheici cu tonul convins al unui pedagog. Ţi-ai depreciat presupunerea, probabil foarte importantă.

— N-am putut să stabilesc. Dar a spus limpede că agenţii lui vor veni aici, la Soroka.

— Limpede ? — zîmbi ironic Sergheici. — Nu prea e limpede.

— De ce ? Socot că ar trebui de pe acum sporită paza la fabrici şi peste tot, pentru că, după părerea mea, ne putem aştepta la acţiuni directe de sabotaj.

— Aşa e. Dar hai să ne gîndim puţin. Il cunoaştem pe van Rossum. Are oarecari legături cu piaţa noastră şi care nu sînt întîmplătoare. Nu va accepta uşor să se certe cu noi.

— Acum, după ce i s-a luat concesiunea ? — strigă Rogov.

— Lasă, a înghiţit el hapuri mai mari. Nu se ţine el mîndru pe degeaba. Caută să vadă ce şi cum va fi mai departe. Iar jignirile le pune la dosar, socotind că odată şi odată îi vor servi. Aşa trebuie să-l vedem.

Sprijinindu-se greoi pe masă, Sergheici se ridică. Vorbea cu pauze, în aparenţă în silă, dar tocmai asta parcă dădea greutate celor ce spunea. Incetă să-l mai privească pe Rogov printre gene, şi-şi deschise larg ochii curaţi, căprui, care îi luminau faţa.

— Păcat că n-ai ascultat pînă la capăt dacă van Rossum s-a învoit cu această propunere sau nu. Trebuia să asculţi, zău. Eu aşa aş fi făcut...

Şi izbucni deodată într-un rîs vesel şi simplu.

— Işi ţin bine gura. Trebuie să te foloseşti de prilej. Şi dumneata l-ai pierdut.

Se opri brusc din rîs :

— Eu cred că nu s-a învoit. Van Rossum nu va accepta nici un fel de asemenea învoieli. Poate doar ca să arunce praf în ochi. De fapt, nu se poate lipsi de noi. E omul tradiţiilor.

Sergheici se apropie de Rogov și se opri aproape de el, atingîndu-i ușor umărul. Gestul nu avea nimic premeditat, și Rogov se gîndi: așa simplu se poartă numai oamenii care se cunosc foarte bine.

— Cît despre cel cu costumul verde, e de acolo... (și Sergheici arătă cu degetul gros în spatele său și, deși gestul și cuvintele îi erau vagi, Rogov îl pricepu). Pe ăștia, orice greșeală a noastră îi unge la inimă. Aici, trebuie să fim mereu cu ochii în patru.

Îi întinse mîna:

— Bine ai făcut că ai venit... N-ai vorbit cu nimeni? Nu? Nici acolo unde se cuvine n-ai vorbit? Trebuie, trebuie... Nu-i nimic, o să îndreptăm aici această scăpare... Mai întîi, am să stau de vorbă cu colectivul. Apoi, o să ne mai vedem. Să te ajut să-ți găsești o cameră?

— Am și găsit.

— Unde?

— Am călătorit în tren cu o comsomolistă de a voastră și m-a aranjat să stau la bunica ei.

— Nu cumva la Anfisa Petrovna?

— De unde știi?

Bucuros ca un copil, Sergheici își frecă puternic mîinile.

— Nu zău, trebuie să anunț secția financiară că bătrîna și-a făçut un venit din închirierea spațiului locativ! Gîndește-te că și van Rossum a stat la dînsa!

— Știu.

— Ah, așa, — exclamă Sergheici serios, — prin urmare, ai și avut timp să faci o anchetă. Bravo... Păcat, totuși, că n-ai ascultat discuția pînă la sfîrșit, — repetă el cu un surîs fugar și nițeluș șiret, și-i întinse din nou mîna ca să-și ia ziua bună.

Strîngerea lui de mînă — fierbinte și uscată — îi umplu lui Rogov inima de vioiciune. Ieși în stradă fără umbră de neliniște. Poate că făcuse într-adevăr o greșeală că nu ascultase pînă la sfîrșit discuția dintre cei doi străini. Dar faptul că transmisese această discuție din mînă în mînă așa cum transmiți o avere străină care te împovărează și pe care trebuie

s-o păzeşti mai scrupulos decît pe a ta — îi înnoia sufletul. Parcă se scăldase în apa rece a unui izvor.

O aromă nouă, neaşteptată şi aţîţătoare îl ameţi: amestec de putregai sărat de pe ţărmul mării cu terepentină şi cu răşină de lemn tăiat. Răbufnelile unui vînt înviorător răscoleau acest amestec, adăugîndu-i gingăşia caldă a verii nordice.

Rogov mergea unde-l chema marea. După ce se despărţi de drumurile carosabile, nimeri la depozit, şi încremenirea mută a depozitului de lemn îl înghiţi pe nesimţite, izolîndu-l de zgomote. Stivele de scînduri străluceau orbitor în bătaia soarelui. Rogov avea impresia că sînt nişte cufere uriaşe, proaspăt geluite. O ţară întreagă de cufere îi apărea în faţă, de cufere ce ascundeau în tăcere o bogăţie fierbinte. Ocolea un cufăr după altul, uitînd pe dată drumul înapoi, şi se lăsa în voia acestei atracţii neobişnuite spre depărtări.

La o cotitură, pe un bulevard lung şi drept ca un fir de aţă, Rogov ajunse din urmă un băiat şi o fată care mergeau agale spre mare. In fată, o recunoscu imediat pe Şura; o recunoscu după mers, după umeri, după bereta trasă pe tîmplă. Flăcăul o ţinea de un deget şi, bălăbănindu-şi mîinile înlănţuite, îşi urmau drumul cînd apropiindu-se, cînd depărtîndu-se unul de altul. Mersul lor agale era uşor şi degajat. Se ţineau drept; el o întrecea cu un cap şi era un tînăr bine făcut şi înalt.

Rogov se uită după ei în timp ce, făcîndu-se din ce în ce mai mici, se îndreptau spre pătratul strălucitor al mării, încrustat la capătul perspectivei. O clipă, se simţi împins să le strice singurătatea sau — şi mai mult — să-i sperie, începînd a striga sau a fluiera. Dar pofta aceasta îi trecu fără urmă cum trece o ameţeală întîmplătoare. Cei doi cotiră într-o parte, el — brusc — în altă parte.

Tinerii cotiră pe un bulevard perpendicular, asemănător celorlalte, mărginit de stive cuprinse de lumină ca de limbi de foc, şi Şura spuse:

— Ei, Volodea, vorbeşti despre toată lumea şi numai despre tine nu sufli o vorbă.

— Ce am de spus despre mine, las la urmă...

Ce-i drept, îi trecuse în revistă aproape pe toţi prietenii şi prietenele. Prietenii îşi amintiseră în fel şi chip de ea, le păruse rău de Şura atunci cînd a zăcut în spital şi atunci cînd s-a tratat la staţiunea balneară. I-a plăcut mai ales istoria cu Senea Erşov, căruia i-a venit ideea de a-i aduce la spital o băbărească. Comsomoliştii au organizat la club un proces demonstrativ al descîntecelor şi l-au tras la răspundere pe Senea ca complice în răspîndirea superstiţiilor. Inculpatul a mărturisit sincer că a făcut asta din lipsă de cultură. Dar fiindcă ceea ce l-a împins s-o facă a fost grija lui pentru soarta unei tovarăşe bolnave şi întrucît însăşi organizaţia comsomolistă îşi avea partea ei de vină în rămînerea în urmă a unor membri ai ei, judecata a hotărît să-l trimită pe inculpatul Senea Erşov la universitatea muncitorească. Senea a făgăduit pe loc, în mod solemn, să creadă de acum înainte numai în ştiinţă, şi a fost scos în triumf, pe braţe, de către tovarăşi din sala judecăţii.

— Sergheici e un om tare deştept că s-a gîndit să-l trimită pe Senka să înveţe: e un băiat capabil, — spuse Şura.

— Ai nimerit-o ca Ieremia cu Sergheici al tău! Eu am fost cel care a propus să fie trimis la universitatea muncitorească.

— Nu cumva tot tu ai venit cu ideea judecăţii?

— Să zicem că nu. Mare lucru — judecata...

Volodea lăsă mîna Şurei.

Suiră pe scară pînă în vîrful pîrtiei care da spre mare. Vîntul bătea aici mai cu îndrăzneală, mai în voie, şi văzduhul însorit îmbrăţişa în strălucirea lui tremurătoare de iulie marea, satul îndepărtat, fabricile de cherestea, depozitul.

Şura şi Volodea mergeau pe marginea pîrtiei. Îi despărţea o linie îngustă de cale ferată şi părea că nici nu aveau de gînd să se apropie. Istorisirile lui Volodea se epuizaseră şi păliseră. El umbla acum încruntat, privea în pămînt, la acoperişurile stivelor sau la mare, la norii albi şi rotunzi ca merii în

floare ce se ridicau la orizont. În sfîrşit, cu capul întors într-o parte, întrebă:

— Se spune că te-a peţit Sergheici?

Şura răspunse încet:

— Cine spune?

— Băieţii au auzit de la Anfisa Petrovna.

— Altădată, se peţea. Azi, nu se mai peţeşte.

— N-are importanţă. V-aţi vorbit?

— Da, — spuse ea încă şi mai încet.

Îşi continuară drumul posomorîţi pînă la capătul pîrtiei unde se îngrămădeau în neorînduială şi curgeau în mare şipcile şi lăturoaiele. Se opriră chiar pe marginea malului prăpăstios, de unde mai departe nu mai mergea nici un drum şi nu se înălţa în jur nici un punct; parcă stăteau în bătaia vînturilor.

— Am avut şi noi doi o vorbă. Ai uitat?

— Nu ţi-am făgăduit nimic.

— Dar lui?

Fata nu răspunse. Volodea îşi vîrî mîinile în buzunare şi fluieră provocător:

— Ţi s-a făcut milă de copilaşi sau e altceva?

Aşteptă mult răspunsul.

— Cînd am să isprăvesc munca la canal, am să plec de aici. Ajunge. Poate am să mă duc la Moscova... Oameni ca mine, ştii...

Îşi scoase şapca, îşi cuprinse în pumn părul, apoi îl lăsă în voia vîntului:

— Ei, dacă i-ai făgăduit... Ai să-i faci copii şi atîta tot.

— Ei şi? Nu vezi ce copii drăguţi are? — răspunse Şura provocător.

— De unde ştii ce copii o să am eu?...

Şura se întoarse deodată şi o porni înapoi, bocănind tare cu tocurile în aşternutul de scînduri. Volodea vru să se ducă după ea dar se stăpîni, îşi trase şapca pe ochi, se aşeză şi lăsă picioarele să-i atîrne în gol. Apoi ridică o bucată de şipcă, rămase cu ea puţin în mînă, pe urmă o sparse de genunchi dintr-o lovitură şi zvîrli capetele în mare.

XXI. FRANS

Frans se întorcea acasă neanunţat. Gonea în cabina joasă, cu lumină tulbure, a Ford-ului, săltînd pe faimoasele întinderi de pe Nevski Prospekt şi, cu fiecare metru, se simţea tot mai mult cuprins de nerăbdare. Mersul cu maşina îl supăra în chip deosebit. Şoferul era un gură-cască, un moluu. Frans ar fi preferat să pună singur mîna pe volan, ca într-un minut să ajungă acasă, să intre ca o furtună înăuntru cînd nimeni nu se aştepta să sosească. De fapt, era deja pe jumătate acasă, căci chiar şi intrarea în acest oraş cu linii drepte, care rămăsese neclintit după reconstrucţia generală a Moscovei, anticipa ordinea şi stilul consecvent al locuinţei sale.

Acasă, într-adevăr, nu-l aştepta nimeni. Casa era pustie. Dezamăgirea fu deprimantă. Frans se pregătea să sară de la o mare înălţime şi deodată descoperi că nu avea unde sări, că locul era neted ca parchetul şi că toată încordarea şi avîntul pe care-l luase fuseseră zadarnice.

— Klavdia Andreevna şi Philipp Feodorovici s-au dus la plimbare, — îl anunţă femeia.

— Au luat şoferul ?

— Da.

Drăguţul de unchiu-său n-o ducea prost defel. În loc să cutreiere cancelariile şi să vorbească fără rost la telefon, studia împrejurimile Leningradului. Să aspiri răcoarea parcurilor — ce să mai vorbim ! — e mai plăcut decît să capeţi bobîrnace de la nişte mici funcţionari. Nu, oricine în locul lui Frans ar fi refuzat să înţeleagă comportarea lui Philipp Feodorovici. Îşi propunea ţeluri pentru ca, pe loc, să acţioneze împotriva lor. Vrea să reuşească şi crede că Kremlinul are să trimită curieri să-l caute la dracu-n praznic !

Tăcerea odăilor îl potolise pe Frans. Se simţi incapabil să mai regăsească în suflet acel elan care-l mînase acasă în numele nu se ştie cărei speranţe promiţătoare. Căută să se dumirească — ce spera ? — şi deodată îşi dădu seama că dorea chinuitor o întîl-

nire frumoasă, plină de înţelegere, cu Klavdia, poate rugăminţile şi implorările ei, poate o împăcare cu ea. Alte dorinţi n-avea.

Descoperirea aceasta îl lăsă perplex. Umbla din odaie în odaie, mişcat, înduioşat de obiectele cunoscute în cele mai mici amănunte, adunate cu drag, şi nu dorea decît pace, înţelegere, linişte. Prin cristalul bine frecat al diverselor vitrine, strălucea mat argintăria veche. Culorile variate, dar atît de bine armonizate între ele ale porţelanurilor, se aprindeau şi se stingeau în faţa ochilor lui, parcă luîndu-se la întrecere între ele. Cristalul risipea cu profuziune pleiadele sale multicolore. Fiecare ungher al vitrinelor, împărţit cu chibzuinţă între obiectele de artă, îţi cerea imperios să te pătrunzi de evlavie în faţa traiului prosper.

Tot trecînd de la un perete la altul, dintr-o odaie în alta, ajunse în dormitorul Klavdiei. Parfumul care umplea acest ungher îi dădu mai mult încă decît obiectele fine şi atît de cunoscute, o criză ameţitoare de nostalgie. Era însetat după mulţumire. Îl înnebunea dorinţa de a avea o fericire supusă. Nu-i venea să creadă că se gîndise să se răzbune, că născocise cazne şi cruzimi — pentru cine ? Pentru fiinţa care îşi avea sălaşul aici, în patul acesta, sub tablourile acestea, pentru fiinţa care se îmbrăca în faţa acestei oglinzi ! Ce halucinaţie !

Frans luă de pe măsuţa de toaletă mănuşile Klavdiei şi le apropie de faţă, le aruncă îndărăt şi rămase pironit locului, cu ochii închişi, frecîndu-şi tare cu palmele obrajii şi fruntea pînă i se înroşiră. Cercetă, ridicînd unul după altul, flacoanele de parfum şi cărţile noi, puse frumos în teanc. Apoi se trînti într-un fotoliu rotund, jos şi rămase să aştepte.

Fu întrebat dacă vrea să i se pregătească dejunul. Nu, va dejuna împreună cu Klavdia Andreevna. Doar se întorc pentru dejun ? N-au spus nimic ? Aşa, n-au spus nimic !...

Frans luă o carte de pe toaletă. Cartea îi lunecă nedeschisă pe genunchi şi rămase tot atît de moartă ca şi pe toaletă. Se scurse aşa o jumătate de ceas. Frans

azvîrli cartea pe un fotoliu. Copilării! Trebuie să lucreze. Lucrurile au să se aranjeze de la sine.

Intră în cabinet. O parte din corespondenţă fusese văzută, alta se înălţa într-un maldăr haotic ca pe masa sortorului de la poştă. Frans luă scrisorile, energic şi neglijent desfăcute de mîna lui Philipp, le scoase din plic şi le aşeză după dată.

Le citi una după alta. La prima vedere, păreau fapte obişnuite, expuse scurt şi precis în limbajul birourilor. Cînd sensurile lor se împletiră, laconismul acestui limbaj deveni un fel de descîntec magic, prevestitor de necazuri şi belele. Termenii, cifrele, abracadabra codului telegrafic se însăilară într-o panglică neîntreruptă care se răsuci în jurul lui Frans, alcătuind un cerc vrăjit ca să-l apere de înţelegerea şi privirile indiscrete ale unui ochi străin.

Încăput în acest cerc şi concentrîndu-şi gîndirea sa antrenată asupra sensului cuvintelor îngrămădite între „stimate domn" şi „cu toată stima", Frans constată repede că, în timp ce van Rossumii încercau să lupte în Răsărit, conjunctura în Apus evolua împotriva lor. Circularele băncilor aduceau la cunoştinţă creşterea dobînzilor de scont, debitorii lăsau să li se protesteze poliţele şi se declarau în faliment, cererea de materie primă scădea înspăimîntător. Era bizar să lupţi aici pentru o bază largă, cînd desfacerea nu putea fi înviată cum nu poţi învia un mort. Poţi, în asemenea condiţii, să mai pricepi politica lui Philipp? Nu, lui Frans nu-i rămînea decît să ridice din umeri. Era interesant ce va spune Philipp după şuierul de arcan al acestor noutăţi sufocante.

Şi Frans rămase să aştepte — ce va spune? Se scurse o oră, două. El îşi reluă plimbarea prin casă, ca printr-un muzeu, de la un dulap la altul. Nostalgia lui cîştiga teren. Furios, comandă dejunul pentru el singur. Dar abia dădu dispoziţia, şi auzi glasul destul de însufleţit şi glumeţ al lui Philipp.

Se duse să-l întîmpine. În antreu, dădu cu ochii de Klavdia. Ea ridică vag braţele, îi întoarse spatele şi, murmurînd ceva, un fel de: „O clipă! Mă întorc numaidecît!" se strecură pe uşa cealaltă.

Philipp îi tăie drumul și, ciocănind cu degetele lui tari ca într-o tobă pe umărul lui Frans, spuse:

— Am așteptat să mă chemi. Cum stai cu brațul?

Îl trase înapoi în cabinet, cuprinzîndu-l de umeri și lipindu-l de corpul lui masiv și tare:

— Pot să te felicit?

— Da! — i-o reteză Frans.

— Serios? Și cu ce anume?

— Cu un eșec definitiv.

— O! Nu-ți pierzi umorul. E bine.

Frans simți un miros de vin, un miros acru, pătrunzător, amestec unic în felul lui de ceva fermecător și dezgustător totodată, proaspăt ca vița însorită și stătut ca aerul de beci. Și chiar dacă aroma aceasta nu s-ar fi răspîndit în aer, gesturile libere ca niște hamuri dezlegate, gata să fie scoase, ale lui Philipp, ar fi dat în vileag totul.

Philipp se trînti pe canapea:

— Așadar, Kremlinul n-a binevoit să stea de vorbă cu noi?

— Nu.

— Cu concesiunea am isprăvit, da?

— Da.

Philipp scoase din buzunar tabachera:

— Vrei?

Fuma, mutîndu-și țigara dintr-o mînă într-alta ca un fumător nepriceput, plescăind și suflînd greu pe nas.

— Eram sigur, — declară el cu ușurința cu care, privind pe fereastră, ar fi vorbit de vremea de afară.

— Mi s-a părut că ți-ai închipuit altfel...

— Da, da, firește! Socoteam de cuviință să încerc tot pînă la capăt, pricepi? Dar am văzut numaidecît, la Moscova... și chiar mai înainte, mult mai înainte...

Philipp azvîrli cu o mișcare bruscă țigara în căminul rece, se așeză mai comod, lungit:

— Am avut timp să observ, pricepi? Să observ conjunctura. Ca și tine. Dar tu stai aici de ani de zile; eu am avut mai puțin timp. Și, înțelegi, am întîlnit, am descoperit un material uman atît de puțin maleabil... atît de... cum să-ți spun? Mi-am dat seama nu-

maidecît că era imposibil să te înțelegi cu ei. Le lipsește bunăvoința. Sau — nu simt necesitatea. Într-un cuvînt — orice posibilitate de înțelegere este exclusă.

Se ridică pe jumătate, lovindu-și ușor palmele:

— Dar ce-i de făcut în cazul ăsta? Ai văzut poșta? Da! Dragul meu! Au și mirosit că van Rossum are neplăceri. Justus Eldering-Gejsser — broscoiule! Aceste petarde bancare poartă pecetea îmbrățișării tale mîrșave. Această obstrucție nenorocită!

Se repezi la birou. Luă în pumn cîteva scrisori și începu să le fluture prin aer, de parcă ar fi vrut să le trîntească în nas nu se știe cui.

— Ei cred că mi-am pierdut echilibrul! Vor să mă sperie, ca să rup cu Sovietele.

Azvîrli scrisorile pe masă:

— De fapt, — spuse el ceva mai potolit, — n-ar strica să le dăm o lecție bună Sovietelor: v-ați scărpina la ceafă, dragi tovarăși, dacă van Rossum s-ar uni împotriva voastră cu Eldering-Gejsser... O, ce-ați mai juca, prea sti-mați...

Philipp își puse mîinile în șold și-l cercetă, legănîndu-se cu un aer arogant, pe Frans, ca și cum ar fi avut deodată în fața lui pe unul din acești „dragi și prea stimați..." După o clipă de triumf, își scutură disprețuitor capul și se răsturnă din nou pe speteaza canapelei:

— Dar nu e treaba mea să dau lecții bolșevicilor. Să-i învețe altcineva. Sînt elevi costisitori. Știi cît ne-au costat pe noi? Destul de mult. N-am nici un chef să fac pe misionarul. Am interesele mele... Ia spune-mi, te rog...

Se ridică din nou:

— Ia spune-mi, te rog: cu ce sînt mai prost decît un inginer mediocru, un oarecare elvețian Kasti? Cu ce?

Frans părea nedumerit:

— De ce trebuia să fii mai prost?

— Ei da, de ce? De ce orice stîrpitură de tehnician, pe care Europa nu știe unde să-l vîre, se aranjează aici în calitate de prooroc și-și umflă buzunarele, iar noi, eu... firma van Rossum, cu renume mon-

dial, trebuie să disprețuiască sursa firească de cîștig într-o țară cu care are...

— Să disprețuiască? — îl întrerupse prudent Frans.

— Mă gîndesc la ideile preconcepute ce le avem prin tradiții, pricepi? Ele ne leagă, ne lipsesc de elasticitatea necesară, ne imobilizează. Dacă vrem să rămînem pe picioare, trebuie să apelăm la o tehnică nouă de luptă. Altfel, orice școlar al unei școli marxiste ne va doborî. Și va trebui să părăsim arena, n-o să ne mai putem ridica. Nu-i așa? Vreau să spun că a venit timpul să întinerim. Nu mai avem dreptul să gîndim ca răposatul tău tată sau ca răposatul Lodewijk...

Frans ridică sprîncenele. Voia să priceapă mai bine cele ce spunea Philipp. Și i se păru chiar că l-a înțeles.

A înțeles ce se ascundea în dosul acestei limbuții, a înțeles unde duce debitarea aceasta grăbită de tirade.

O nu! Nu era vorba de întoarcerea sa acasă cu Klavdia, întoarcere complet lipsită de tact, nu era vorba de amețeala aceea de pe urma vinului care lămurea tot, și nici măcar de camuflarea faptelor prin perorații de afaceri — nu! Gesturile lui neașteptate, tonul lui, dorința lui cochetă și întrecînd măsura de a arăta mai tînăr, de a arăta viteaz, lipsit de griji — toată agitația lui, nu-l înșelau pe Frans. Aștepta doar o ultimă confirmare și, în așteptare, sta mut.

Philipp îi întinse atunci ceremonios mîna și rosti pompos, ca un actor:

— Felicită-mă și dă-mi voie, la rîndul meu, să te felicit: firma van Rossum trece la activitatea de *brokerage*. Am și căzut la învoială în această privință. Trustul pentru export de lemn de aici îmi garantează livrările după contractele mele cu fabricile de celuloză. Am primit însărcinarea de a organiza piețe de desfacere pentru lemnul sovietic în țările cu care Sovietele încă nu au relații.

Frans făcu o sforțare ca să strîngă mîna ce îi era întinsă. Dar strîngerea aceasta de mînă a lui Philipp

aducea a smucitură puternică ce te trezeşte din visare.

— Răspunde-mi la o singură întrebare, — spuse el. — Ai luat această hotărîre încă la Moscova?

Philipp deschise ochii. Obrazul rumen al lui Frans era ceva mai palid ca de obicei, dar o încordare stupidă îi amorţea trăsăturile, iar buzele le ţinea atît de strînse, încît cuvintele abia izbuteau să se strecoare printre ele. Philipp îşi vîrî din nou mîna în buzunar ca să scoată tabachera, deşi nu se arătase a fi niciodată un prea mare amator de tutun.

— Am luat această hotărîre atunci cînd s-a copt.

— Şi ea s-a copt la Moscova?

— S-a copt încetul cu încetul...

— Mi-ai ordonat să rămîn la Moscova după ce ai luat hotărîrea să nu mai stărui cu concesiunea şi să te învoieşti cu *brokerage*-ul?

— Să zicem. Ce importanţă are asta pentru fondul lucrurilor?

— Ai vrut să fii singur aici?

Se priveau, fără să clipească, cu o privire rece şi rea, ca două fiare ce se ciocnesc pe neaşteptate în desiş.

— Ce nevoie aş fi avut? — întrebă încet Philipp.

— Nu ştiu. Dar mă interesează, dacă aşa este.

O clipă tăcură, iscodindu-se unul pe altul. În această nemăsurat de scurtă clipă de tăcere, Frans îşi dădu seama că nu greşea, iar Philipp îşi dădu seama că trebuia să vorbească numai despre afaceri, că nu avea dreptul să se abată spre alte subiecte:

— Greşeşti, dacă-ţi închipui că nu am destulă încredere în tine.

— Tu — în mine? — strigă Frans ca o explozie.

Era atît de surprinzător, încît Philipp tresări tot şi se uită la Frans ca la un nebun. Dar ţipătul lui smintit putea să aibă şi o latură plăcută, şi Philipp îl şi interpretă în sensul că Frans e atît de credincios şi devotat, încît pînă şi cuvîntul „încredere" îl jigneşte profund. De aceea, Philipp urmă sfătos:

— Îţi încredinţez în totul tactica mea şi nu trebuie să te îndoieşti, da... Ce spui despre noul nostru rol?

— Te-am sfătuit demult să trecem la *brokerage,* — răspunse Frans împăcat.

Dar figura lui rămînea mai departe împietrită, cu buzele ca o dungă subţire, ca o cicatrice. Şedea în fotoliu, cu spinarea dreaptă şi pieptul bombat, ridicîndu-şi şi sprijinindu-şi din obişnuinţă braţul încă bandajat.

Philipp căuta să-şi ia iar un aer degajat:

— Se înţelege de la sine că am acţionat presat de împrejurări. Dar am avut de unde alege. Suedezii şi finlandezii mi-au făcut propuneri. Necesităţile mele erau asigurate cu vîrf şi îndesat în condiţii acceptabile. Ei au tot interesul şi ne vin în ajutor din plin. Şi atunci s-a ivit planul de a renunţa definitiv la colaborarea cu Sovietele. Închipuieşte-ţi că s-a găsit chiar cineva care s-a oferit să-mi uşureze ruptura... Ei, pe calea creării anumitor greutăţi în porturile de aici, pricepi? Dar nu! Ce mi-ar fi adus asta? Am rîs... Mi-am zis că, după cincizeci de ani de legături cu Rusia, dacă nu mai există nici o posibilitate să rămîn cu un picior pe acest teren încercat, trebuie barem să-mi las un deget!...

Observă între degetele sale ţigara şi şi-o aprinse:

— Van Rossum devine *broker.* Lui Lodewijk nu i-ar fi plăcut acest lucru. Philipp van Rossum va pleca în Spania, în Argentina, dumnezeu ştie unde, să caute comenzi pentru lemnul sovietic. Philipp van Rossum va transporta peste mări marfa altora în schimbul unui comision. Lodewijk s-ar fi simţit jignit. Dar Lodewijk a fost şi împotriva concesiunii. Spunea: „Pentru ce să le plătim cînd ei ne sînt datori? Ne vînd propriile noastre cămăşi. Îl strîng pe om de gît şi-i spun: cumpără cămaşa. Şi trebuie s-o cumperi, că n-ai ce face..." Lodewijk avea dreptate. El nu uita nici o clipă de proprietăţile noastre pierdute. „Proprietatea este o armonie supremă, spunea el. Pentru că omul ia numai ceea ce vrea să ia şi atît cît poate să ia." Aşa e... Din păcate însă, părerile lui Lodewijk s-au învechit. Cel puţin, în ceea ce priveşte legăturile cu Rusia. Ce-i de făcut? Aici se cere arta de a scoate profit din ceea ce aparţine unei fantastice fabrici mo-

nopoliste cu o sută cincizeci de milioane de muncitori. Şi ei îi aparţine tot. Aici se cere multă stăpînire de sine. Am închis ochii asupra pierderii pădurilor ce le-am avut şi am devenit concesionari. Acum a sosit momentul să renunţăm şi la concesiune. Ce să-i faci ? O să renunţăm.

Philipp îşi restabilea încetul cu încetul încrederea în sine şi liniştea. Fumul de tutun îşi desfăcea imperturbabil, deasupra capului său, îmbrăţişarea-i leneşă. Vorbele lui nu aveau numai înţelesul, dar pînă şi intonaţiile convingătoare ale unor cuvinte rostite de un pedagog. Iar Frans, ca un elev cuminte, asculta împietrit muzica hipnotizatoare a predicilor sale. Liniştea care cuprinsese solemn odaia dovedea limpede că era veche, dispărea în neant şi că pe mormîntul ei se cînta prohodul încheierii socotelilor.

În această linişte, Frans prinse deodată zgomotul paşilor Klavdiei care se apropia.

Dînd brusc draperia de o parte şi aproape alergînd imponderabilă ca pe scenă, ea năvăli în cabinet. Se dichisise în odaia ei cu toată atenţia — Frans observă lucrul acesta numaidecît. Nu rămăsese nici o părticică din figura ei care să fi fost dată uitării. Amprentele preparatelor cosmetice mai străluceau încă proaspete şi noi pe pielea, genele şi buzele ei. Purta o rochie proaspăt scoasă din dulap şi colierul pe care Frans îl văzuse cu puţin înainte pe toaletă ; părul se mai afla încă sub imperiul mîinilor care abia lăsaseră în pace coafura. Pudra şi parfumul ei miroseau atît de provocător, de parcă numai în tăria lor Klavdia şi-ar fi putut găsi refugiu.

— Frans ! Frans ! — exclamă ea intrînd în fugă şi aproape repezindu-se la el. — Ce-ţi face braţul ?

Frans avu timp să se uite la Philipp.

Acesta îşi păstra aerul calm. Dar în felul cum îşi schimbase poziţia — cum se cuvenea la intrarea unei doamne — se vedea prea mare încetineală şi nepăsare. Nu se simţea stingherit.

Frans se sculă. Klavdia îi atinse braţul bolnav. El îi depărtă mîna. Dar ea nu primi provocarea. Spera să găsească un sprijin în sporovăiala ei — năvalnică

cum îi fusese și intrarea în odaie — după cum își închipuise să-l găsească și în mobilizarea vertiginoasă a acelor nimicuri care adorm atenția. Cu fiece clipă, își pierdea încrederea în sine și credea tot mai mult, tot mai neputincioasă în refugiul ei, în paravanul de parfum și mătase.

— Am făcut o plimbare în port și am luat un dejun minunat pe vapor ! — strigă ea.

— Da, am uitat să-ți spun că am luat masa pe „Kahlbergen“ — își aminti deodată Philipp.

Ar fi putut să nu-i spună lucrurile acestea ! Frans simțea cum îi îngheață sîngele, cum îi încremenește tot corpul de încordare. Încercările de a convinge ale cosmeticei, milogelile și țipătul toaletei îi apăreau jalnice, să le plîngi de milă. dezgustătoare, pentru că nu făceau decît să scoată și mai mult la iveală ceea ce voiau să ascundă : Klavdia mirosea a vin — a același amestec de viță și beci pe care îl emana și Philipp, mirosea a țigări, și nici un parfum din lume n-ar fi fost în stare să acopere același miros de tutun cu care Philipp afuma odaia.

— De ce taci... Frans ? Ești supărat ? Tot mai ești supărat pe mine ?

Avea ochii roșii, pleoapele umflate, dar nu de la plîns. Nu, nu se înroșiseră de lacrimi, ci de la vin.

Frans a înghițit parcă o cană întreagă de vin arzător care i se scurge în goană prin vine pînă la inimă, se răspîndește țiuind în creier. Frigul care îl înțepenește dispare. Își simte brațele descătușate și trebuie să facă o sforțare uriașă ca să se împotrivească nevoii înspăimîntătoare ce o simte ca să și le ridice și să le prăvălească peste ființa aceasta care bolborosește ceva, lingușindu-se, cuprinsă de groază.

— Nu vrei să-mi răspunzi ? Nu ? Frans ! Asta-i curată tiranie !

— Pentru ce atîta neîndurare, Jupiter ? — se amestecă Philipp. — E cu putință oare să fii supărat pe Klavdia Andreevna ? E drept că bărbatul își cunoaște cel mai puțin soția. E o ființă minunată, Frans !

Frans întoarce capul spre el și-și descleștează cu forța buzele. Ele îi tremură, nevrînd să i se supună :

— Tot ce e rău provine din minunat...
Ar vrea să ţipe, dar se sileşte să vorbească potolit. Vocea i se frînge şi se pierde o clipă. Se uită ţintă la Philipp :
— Diavolii — din îngeri...
Şi întorcîndu-se stîngaci spre nevastă-sa :
— ... tîrfele — din fecioare...
Nu se mai poate stăpîni. Trebuie să se dezlănţuie şi să răstoarne şi să zdrobească tot în calea lui. Se năpusteşte afară, trecînd pe lîngă Klavdia, pe lîngă Philipp şi împingînd înlături mobila din cale. Aleargă prin camere, prin coridor, pe scară, dă buzna în stradă, îl îmbrînceşte pe şofer şi se aruncă în maşină. Are senzaţia că vîjîitul din vinele lui dă să ţîşnească afară şi-l prinde, îl goneşte în vîrtejul lui de uragan, îl trage ca într-o bulboană.
Porneşte motorul. La volanul maşinii pe care o cunoaşte în cele mai mici amănunte, conştiinţa îi revine. Dar vîjîitul din sînge persistă.
Ciudat. Frans nu pricepe nimic din ce s-a petrecut. Nu ştie ce s-a întîmplat. Doar îi plăcea şi lui să bea vin cu Klavdia. Şi a fugit. A fugit pe aceeaşi uşă, prin aceleaşi odăi pe care — atunci — plecase Rogov. Povestea cea veche, de demult, continua. O continua Frans. De ce, în locul lui Philipp, şi-a adus aminte de Rogov ?
Klavdia, Klavdia ! Îi aude numele, care străbate prin vîjîitul sîngelui. Măreşte viteza, dar îi pare totuşi mică ; ar vrea să se vadă cît mai repede afară din oraş, în largul şoselei, dar se tot învîrte, ca prins cu un ac, pe acelaşi loc, trecînd mereu, încolo şi încoace peste acelaşi pod.
De ce nu poate să priceapă nimic ? Şi-a stăpînit totdeauna inima, mintea. Altădată, putea să deschidă palma şi îşi avea sufletul în palmă. Sufletul său era străbătut de linii, ca parcul de alei. Oriunde s-ar fi uitat, peste tot putea vedea limpede şi pînă departe. Acum aleile s-au încîlcit. Şi Frans rătăcea, rătăcea prin rîpi negre şi îi era silă să le privească, şi îşi strîngea cu putere ochii.

Cînd îşi recăpătă vederea — se află din nou în faţa aceluiaşi pod afurisit. Să fi rătăcit în mijlocul oraşului? Frînează din toate puterile ca să lase să treacă tramvaiul ce urcă greu panta. Şi dă iar viteză în clipa cînd tramvaiul trece. Dar de sus, dinspre pod, se rostogolesc cu zgomot alte vagoane. Frans smuceşte maşina într-o parte, ieşind de sub tramvai. Încă de tînăr, a fost un automobilist perfect!

O, să fi avut viteza necesară — ce să mai vorbim! — ar fi făcut faţă şi la alte situaţii: de după tramvai şi ocolindu-l tot atît de repede ca şi Frans, apare un autobus. Afurisit pod!

Klavdia, Klavdia! îi răsună lui Frans în urechi. Şi ceva ascuţit i se înfige în mînă, ca şi cum cineva i-ar fi băgat un cui sub pansament. Pieptul îi este strivit de o greutate apărută nu se ştie de unde. Frans îşi dă seama că ceva absurd s-a întîmplat: maşina şi-a schimbat poziţia în unghi drept. Radiatorul autobuzului se înalţă ca un monstru deasupra capului.

Klavdia, Klavdia...

Autobuzul stîlceşte şi trage după el mica maşină. Oamenii sar din tramvai şi dau fuga. O mulţime imensă face roată de nepătruns în jurul maşinii.

XXII. INSULELE VIITORULUI

Senea Erşov şedea şi scria cu creionul pe nişte pagini rupte dintr-un caiet de aritmetică:

„De ce mă duc la universitatea muncitorească? Mă duc, fiindcă am o mare dorinţă de a învăţa. Vreau de aceea să-mi închin toate puterile ştiinţei şi nici viaţa să nu mi-o cruţ. Vreau să fiu un om cult, învăţat, ca să..."

Senea Erşov clătină din cap: jos cînta un tăietor, cunoscut sub porecla de Makintoş, concediat pentru beţie. După unul din pereţii de scînduri, doi ţărani de la depozitul de lemne, vecinii lui Senea de amar de vreme, îşi descărcau sufletul la o litruţă. Dincolo de celălalt perete, mormăiau fără încetare nişte babornițe prăpădite.

Îl supăra mai ales tăietorul de lemne. Duşumeaua lăsa nestingherit să treacă fiecare cuvînt al cîntecului lui, fiecare geamăt al patului de fier pe care se tolănise Makintoş, executîndu-şi repertoriul de după beţie. Fiind concediat, Makintoş trebuia să părăsească şi baraca; de aceea, furios, ameninţa mereu şi făcea dinadins cît mai multă gălăgie.

Plecarea sa fiind hotărîtă, Senea cedase unor tovarăşi dreptul lui la cameră în noul bloc muncitoresc. Ermolai, cel mai bun prieten şi tovarăş al lui, îşi şi sărbătorise mutarea in casă nouă pe cînd Senea tot se mai căţăra pe scara şubredă pînă la antresolul barăcii şi la etajul de sus care se clătina sub picioare, ca un ponton, la fiecare pas imprudent al locatarilor.

Senea se opri la marginea pontonului, fiind gata să plonjeze în abisul parterului ca să-l potolească pe beţiv. Dar, plictisit de el însuşi, Makintoş ieşi pe coridor, îşi trase pe frunte şapca zmeurie şi urlă:

Dacă vă-necaţi
Şi de fund voi vă lipiţi;
Vreo doi ani, acolo staţi
Şi-o să vă obişnuiţi...

Nimeni nu-i răspunse, şi atunci, potolindu-se, Makintoş îşi tîrî cu zgomot picioarele afară.

Senea se apucă din nou de scris:

«...să construiesc ţara sovietică socialistă. Intrînd în societate, voi aduce cu mine spiritul vieţii noi. Am trăit la Soroka, apoi în sat, în mijlocul maselor înapoiate, unde înflorea bezna, beţia, lipsa de cultură în toate ramurile vieţii de toate zilele — şi, în această situaţie, nu-ţi poţi ridica nivelul cultural. Încă pe vremea cînd mergeam la şcoala de gradul I, aveam dorinţa să învăţ, dar atunci n-aveam putinţa să urmez mai departe din pricina situaţiei de acasă şi fiindcă părinţii mei aveau nevoie de braţe de muncă; am rămas să lucrez la ţară. Dar dorinţa mea de învăţătură creştea mereu, şi atunci m-am făcut autodidact şi întrucîtva am căpătat mai multă ştiinţă de carte. Mai tîrziu, am început să lucrez ca corespondent sătesc al ziarului „Karelia roşie" şi am prins interes pentru

activitatea obştească şi am activat în mijlocul maselor, luînd parte cu tragere de inimă la această muncă, şi cetăţenii din sat m-au promovat la muncă de răspundere cu toată competenţa...»

Senea se opri ca să se mai odihnească. Nu-i venea uşor să compună, pentru că ceea ce scria era pentru ziarul „Fierăstrăul“, care îi ceruse să răspundă la întrebarea: de ce se duce la universitatea muncitorească? Şi, afară de asta, amintirea satului îl abătuse cu o uşurinţă perfidă departe de subiectul principal.

Iată-l în vîrstă de opt ani. Stă pe' o limbă de nisip, cufundat pînă la gleznă în apele rîuleţului. Peştele nu vrea să se prindă defel şi, jucîndu-se, Senea loveşte apa cu undiţa, parcă ar fi o biciuşcă. Apoi se plictiseşte şi de acest joc. Trage pentru cea din urmă, oară de sfoara undiţei şi vede deodată un peştişor, înotînd vesel după cîrlig. Opreşte undiţa. Şi, prin apa transparentă ca aerul, observă cum, în mişcarea lui, peştişorul saltă firicele de nisip de pe fund. Apoi, peştişorul adulmecă din toate părţile momeala de pe cîrlig şi deschide larg gura. Senea trage de undiţă şi leapădă peştişorul pe mal. Buza de jos îi este un piculeţ ruptă, şi peştişorul se zbate mlădios, lipindu-i-se de palmă cu argintul spălăcit al solzilor. Senea se gîndeşte să-i dea drumul înapoi în apă. Il mai ţine întîi puţintel în pumn, simţindu-i tresărirea convulsivă a bronhiilor neputincioase. Apoi îşi descleştează încet degetele şi lasă peştişorul să lunece în apă. O clipă, peştişorul rămîne locului, mişcînd din aripioare, apoi trage pe nisipul gălbui un zig-zag ca un fulger şi se face nevăzut. Lui Senea îi zvîcneşte inima: se simte minunat, aproape extaziat, dar totodată grozav ar vrea să fie şi el un peştişor tot atît de mic ca să tragă linii pe fundul de nisip al rîuleţului, în apa străvezie ca aerul.

Intr-o zi, Senea i-a povestit întîmplarea aceasta lui Ermolai, ruşinîndu-se cînd i-a mărturisit ce mult voise el să se facă un peştişor. Dar Ermolai, care avea obiceiul să cumpănească tot, i-a spus: „Noi avem în suflet cîte puţin din fiecare fel de animal: şi ceva din

peşte, şi ceva din pasăre, şi ceva dintr-un patruped domestic sau dintr-unul sălbatic. De aceea şi putem să ne dăm seama de bucuria lor sau cînd devin primejdioşi. Şi mie îmi place pescuitul. Lasă, o să mergem noi doi odată la pescuit..."

Purtat de visuri, Senea începu să tragă cu urechea, pe nesimţite, la bîrfa babornițelor de dincolo de perete. Ele beau ceai, pleoscăind cu buzele şi ciocănind cu fundul ceştilor de farfurioare. Pe gazdă — mătuşa Maşa — Senea o recunoscu după glas. Bătrîna se jelea :

— Era aşa de responsabil, aşa de responsabil, grozav... Şi tînăr de tot. Toţi au ţinut la el. Toată fabrica a plîns după el. Era aşa de responsabil...

— Păi, de ce a stat aşa de puţin la club ? — întrebă altă mătuşă. — Abia l-au adus şi seara l-au şi dus...

— Da, da, a stat puţin de tot, aşa de responsabil şi a stat aşa de puţin. Abia l-au adus şi l-au şi dus. Şi era aşa de responsabil.

— Nici n-a avut timp lumea să-şi ia rămas bun de la el.

— Uite aşa cum ar fi aseară — l-au spălat, i-au pus haine noi şi cum ar fi azi — l-au dus la club şi — gata, l-au scos. Nici n-a stat la club. Şi ce...

— Mătuşă Maşa, — o strigă Senea, — nu mă laşi să lucrez. Spune-ţi prejudecăţile mai încet.

Ducea o luptă pe viaţă şi pe moarte împotriva prejudecăţilor şi le descoperea peste tot.

— Poate mai crezi şi în prorocul Ilie, — se adresă el batjocoritor peretului.

— Tu ce treabă ai ? Poate cred. Ia te uită la el !

— Te pomeneşti că atunci cînd tună zici că prorocul Ilie merge cu căruţa ?

— Poate că merge.

— Păi, atunci iarna o fi la casa de odihnă, că nu se aude tunetul ?

— Păi, iarna merge cu sania ; de aia nu se aude.

Bătrînele se înăbuşă de chicoteli. Senea rîde cît îl ţine gura, apoi devine îndată serios şi, astupîndu-şi urechile, îşi ia capul în mîini. Rămîne cîteva clipe ne-

mişcat. Apoi se lipeşte cu corpul de masă, ridică umărul drept mai sus decît capul aplecat şi strînge cu putere creionul între degete:

„...Acum, am hotărît să învăţ mai departe şi să mă dăruiesc ştiinţei. Şi, cu orice preţ, să lovesc negreşit şi încă foarte tare în oboseală şi delăsare. In clipa de faţă, mă simt plin de energie şi înflăcărare şi-mi dau cuvîntul de tovarăş cinstit şi jur că-mi voi închina toate puterile pentru construirea socialismului în ţara noastră."

Senea căzu din nou pe gînduri: cum să semneze? N-a fost încă primit la facultate, dar a încetat de a mai fi muncitor la gater. Cu un picior, păşise într-o grădină pletoasă, scăldată în soare, ale cărei cărări alergau îmbietoare spre zare. Cu celălalt picior, mai era lîngă gaterul care, în zăngănit de fierăstraie, îl chema la munca cea de toate zilele.

De afară, îl strigă Ermolai: trebuia să se grăbească.

— Numai să mă încalţ, — răspunse Senea şi semnă hotărît ceea ce compusese:

„Semion Erşov, student la facultatea muncitorească."

Vîrî foile în buzunar, se repezi să-şi tragă cizmele şi dădu fuga afară, răsuflînd uşurat.

Sergheici nu chemase decît cinci comsomolişti la convorbirea cu ziaristul Rogov: odăiţa Anfisei Petrovna era prea mică, şi ziaristul nu se putea urni din pricina piciorului bolnav.

Zăcea de două zile. Prin muşchi, îi curgea în şuvoi neîntrerupt o apă fierbinte, dîndu-i o senzaţie atît de limpede, încît avea impresia că, dacă i s-ar tăia pielea de pe picior, ar ţîşni apa în valuri. Da, Rogov ar fi fost bucuros să-şi taie pielea, vinele, oasele (se şi gîndea, dealtfel, din ce în ce mai des la amputare) numai să scape odată pentru totdeauna de durerile astea imposibile, care făceau dintr-o dată din el un schilod.

Anfisa Petrovna îl îngrijea cu simpatie şi firesc, de parcă această îngrijire făcea parte din îndatoririle ei de gospodină. Rogov era şi jenat şi bucuros de aten-

ţia şi grija ei. La început, nu se gîndise decît că el, un străin, picase ca o povară şi zăcea acolo ca o piedică pentru bătrîna prinsă cu treburile şi viaţa ei de muncă. Dar apoi, simplitatea Anfisei Petrovna îl cuceri şi nu numai că îi primi serviciile cu uşurinţă, dar îi deveni chiar pacient, un pacient care înghiţea supus fiertura de scoruş ce i-o dădea pentru că ar curăţa sîngele.

— Să nu te îndoieşti de leacul meu, — îi spunea Anfisa Petrovna ; — e un leac bun, din popor şi nu nişte dresuri acolo. L-am învăţat de la răposata maică-mea. Eram mică de tot cînd venea pe la noi în casă plutaşul Andrean Adreanîci, care se plîngea mereu de picior, taman ca tine, nu putea deloc să calce pe el. Era un plutaş vestit, căpăta cîte o sută de ruble peste învoială, adică peste ce cîştiga. Şi măicuţa l-a tămăduit cu leacul ăsta, că să fi văzut apoi cum juca şi bătea din picior. Ne aducea totdeauna, mie şi surioarelor mele, cîte o turtă în sîn... Apoi, mult după ce m-am măritat, au venit nişte oameni din Şvezia, cu bărci cu motor, să prindă morun. Pescuitul era în anul acela prost. Pescarii şedeau mai mult pe ţărm decît pe mare. Şi-au venit la noi doi şvezi — tată şi fecior. Mi-au cerut apă. Mă uit : văd că pun sare în căuş şi apoi trag apa aceea sărată pe nas din pumn. „Ce faceţi ?“ „Ne curge, zic, sînge din nas la amîndoi.“ O boală. Le-am dat leacul maichii-mi. Apoi au plecat. A venit iarna. Şi am primit în iarna aceea carte de la ei din Şvezia că nu le-a mai curs sînge din nas, că leacul le-a luat boala cu mîna. Şi mi-au trimis mulţumiri amîndoi şvezii, şi tatăl, şi feciorul... Bea sănătos, să vezi cum o să-ţi ia boala cu mîna ; ai să joci şi tu ca Andrean-Andreanîci...

Şi Rogov bea fiertura aceea care îi tăia răsuflarea, invidiindu-l grozav pe Andrean Andreanîci şi amintindu-şi de alergăturile sale pe la medici şi diverse clinici, căutînd să-şi dea seama cine i-a fost de mai puţin ajutor : alopaţii [79]) sau homeopaţii [80]), medicii din clinicile ruseşti sau cele din străinătate, regretînd că n-a încercat şi tratamentul negrilor din Camerun, atît de slăvit în Europa, şi luînd hotărîrea să încerce neapă-

rat şi medicina tibetană, iar — dacă nu i-o fi nici asta de ajutor — apoi, înainte de a-şi face seama, să găsească şi pe cel mai prost vraci ca să culmineze, prin consultarea lui, recunoaşterea indiscutabilă a puterii omului în domeniul medicinei. Vai, o durere în lege trezeşte nu numai ironia, dar şi furia în stare pură, cristalină. Durerea îl culcase la pat ca pe un invalid, şi unica lui rază de speranţă era simpatia oamenilor din jur. Fu încîntat cînd văzu că se adună comsomoliştii.

Veniră numai patru. Lipsea Volodea. Sergheici o întrebă pe Şura : „Ce-i cu el ?" Ea îi răspunse zîmbind :

— E supărat.

— Supăraţii plătesc oalele spate, — mormăi Sergheici.

Patul lui Rogov fu împins mai aproape de perdeaua înflorată dată de o parte ; Rogov parcă era culcat pe avanscenă, iar spectatorii, luară loc unde apucară, răspunzînd la curiozitatea lui cu o îndoită curiozitate.

— Uite ce e, tovarăşe Rogov, — spuse Sergheici ; — băieţii au vrut să te cunoască. Şi eu mă voi folosi de acest prilej ca să spun cîteva vorbe. În curînd, va avea loc adunarea colectivului comsomolist. Bine ar fi ca fruntaşii noştri să ia cuvîntul. Am discutat cu biroul : de ce oare, în ultima vreme, la noi, în Nord, în industria forestieră, a sporit numărul avariilor ? Acum cîtva timp, ne-au sosit remorcate de la Suma nişte legături de buşteni — şi tot lemnul s-a dus în mare. Sînt oare, astăzi, legăturile mai prost făcute la Suma ? Odgoanele erau solide ; totuşi, n-au rezistat. Era şi timpul bun — nu balansa. Cînd citeşti „Fierăstrăul", nu-ţi vine să crezi ochilor. La fabrici fierăstraiele de gatere se rup din ce în ce mai des de la o lună la alta. Or fi alte gatere ? Or fi avînd vreun mecanism mai complicat, pe care noi nu ştim să-l mînuim ? Sau gateriştii au uitat deodată cum se bat penele ? Nu, avem gatere vechi, chiar prea vechi, uneori numai bune de pus în retragere, şi noi le folosim numai — ca să zic aşa — din respect pentru meritele lor. Să schimbi dimensiunile, nu-i cel mai greu

lucru din ceea ce am dobîndit ca moştenire din trecut. Ai zice că nu s-a schimbat mai nimic în tehnica noastră. Şi, totuşi, avariile se înmulţesc, productivitatea scade. Ce se-ntîmplă ? Se dau fel de fel de explicaţii. Vina se aruncă mai cu seamă pe neglijenţa muncitorilor, pe delăsarea lor în muncă și pe lipsa de disciplină. E oare valabilă această explicaţie ? Şi da, şi nu. De ce ? Pentru că neglijenţa poate fi de mai multe feluri. Una este cînd omul nu se pricepe, nu știe să lucreze cum trebuie. Și altceva e cînd omul ascunde sub lipsa de disciplină lipsa de dorinţă de a munci sau — uneori — lucruri şi mai grave. Care anume ? Noi sîntem preocupaţi să organizăm munca, dar există oameni, tovarăși, care sînt preocupaţi să organizeze trîndăvia. Deschis, nu pot face asta, pentru că riscă să capete una peste bot, dacă ar încerca să-i îndemne pe faţă pe muncitori la trîndăvie. Ei sapă în tăcere, pe ascuns. Fac din ţînţar armăsar la fiecare eşec, dîndu-şi seama foarte bine că eşecurile sînt un izvor de lașitate, de slăbiciune. Știţi şi voi că, dacă ridici buşteanul şi el îţi scapă din mînă o dată — nu-i nimic, a doua oară — e prost, iar a treia oară nu mai ai curaj să pui mîna pe el. Dar ce să facă aceşti oameni dacă nu sînt eşecuri ? Dacă nu sînt eşecuri, le creează ; cu alte cuvinte — sabotează. Sabotajul, tovarăşi, n-a fost născocit de noi ; sabotajul este un mijloc vechi, folosit în lupta economică şi politică. In lupta ce o duc între ei, capitaliştii se folosesc de sabotaj fără nici o remuşcare. Cît despre perseverenţa cu care e înarmată conștiinţa lor atunci cînd este vorba să lupte împotriva noastră — n-avem ce să mai vorbim.

— La ce concluzie ajungem, dacă cercetăm cu atenţie lipsa de disciplină și delăsarea din întreprinderile noastre ? — întrebă Sergheici, ridicînd încet faţa spre tavanul jos. — Ajungem la convingerea că succesele noastre l-au îndîrjit pe duşmanul de clasă și că el încearcă din toate puterile lui josnice să facă rău și să dăuneze cauzei noastre mărețe și invincibile.

Părea că Sergheici vorbeşte pentru el. La întrebările pe care le insera în cursul celor ce spunea, răs-

pundea după o scurtă gîndire, ca și cum și le-ar fi pus pentru întîia oară și le-ar fi rezolvat pe loc, acolo, în odăița aceea mică, cufundată în tăcere. Glasul lui concentrat și calm și felul acesta de a vorbi adresîndu-se lui însuși, șirului lăuntric, nerostit, al gîndurilor sale proprii, dădea cuvintelor lui o valoare nouă, ciudată, și le făcea să apară atît de covîrșitor de evidente, că Rogov, din patul lui, îl privea țintă, fără să clipească și uitînd de dureri.

— Delăsarea în muncă se face simțită și pe ici colo în fabricile noastre. Putem oare trece cu vederea acest lucru? In convorbirea pe care am avut-o cu tovarășul Rogov (aici, Sergheici se uită la Rogov, și comsomoliștii își întoarseră cu toții privirile în aceeași direcție, de parcă s-ar fi înțeles dinainte), el mi-a arătat că la noi vin fel de fel de oameni cu vapoarele străine și așa mai departe — știm noi oare totdeauna cu cine avem de-a face? Se înțelege că nu întotdeauna. Or, lucrul esențial este să căutăm a vedea ce țeluri urmăresc acești oameni în producția noastră. Dacă nu cumva leagă prietenie cu trîntorii și bețivii, de pildă. Acum două nopți, a fost arestat lîngă stăvilar un om beat. Ce căuta la stăvilar? Spunea că a mers, a mers și acolo a nimerit. Bani să plătească transbordarea n-avea. Era un individ pe care noi îl cunoaștem — cum îi zice? — ăla cu șapca zmeurie. Și i s-a dat drumul.

— Makintoș! — interveni Senea Erșov. — Palavragiul. Păcat că i s-a dat drumul.

— Firește. Tocmai ăștia de teapa lui sînt periculoși.

Senea se simți cuprins de neliniște și începu să salte și să se sucească pe scaun. Abia mai avu răbdare să asculte pînă la sfîrșit vorbele domoale ale directorului.

— O altă pildă, — zise el, — în legătură cu felul cum ajung la noi fel de fel de oameni. Iaca, la tine, mătușă Anfisa, a stat un burjui. Ți l-a trimis Sergheici. Cînd cu accidentul Șurei. Vă aduceți aminte? A venit în secția noastră și s-a uitat peste tot. Tocmai atunci, băieții de la tivit au avut o pană, și gaterul la care lucram cu Ermolai s-a oprit. Firește, m-am

uitat la burjuiul cela, să văd ce și-o fi zicînd el, ce impresie i-o fi făcînd oprirea noastră ? Și am văzut că a rînjit și a făcut cu ochiul — uite-așa.

— Cui ? — întrebă Sergheici.

— Lui însuși.

Sergheici izbucni în rîs și toată lumea se înveseli. Dar Senea continuă și mai grav :

— A stat, a stat și s-a uitat. Apoi, cînd a văzut că nu putem face față imediat împrejurării, a făcut iar cu ochiul și a plecat... I-am spus chiar atunci lui Ermolai : „Ce o fi ăsta ? A venit aici, umblă peste tot şi bagă la cap pesemne că, fără ajutorul lui, clasa muncitoare n-o să poată face față". Aşa e ?

Îşi încruntă spre Sergheici sprîncenele albicioase cerînd răspuns.

Îi răspunse Ermolai :

— Pe față, nu face nimeni rău. Un om ca ăsta, chiar dacă face cu ochiul, păi, o face doar aşa, că aşa e felul lui... Are o părere prea bună despre el însuşi. Dar nu-i mai puţin adevărat că aici vine fel de fel de lume. Senea şi cu mine am stat de vorbă cu Briwer — cu marinarul acela care a fost primit acum pe remorcher. L-am întrebat : „Pentru ce ai venit la noi ?" „Vreau, zice, să muncesc pentru clasa muncitoare şi pentru socialism și pentru altele." Vă dați seama ? „Mai bine, îi zic, rămîneai la tine acasă să te lupţi cu capitaliştii. Și eu, îi zic, m-aş duce să lupt acolo, dar nu cunosc limba. Că de cum aş veni şi m-ar auzi că ciripesc pe limba mea, ar pune mîna pe mine — haţ — să mă bage după gratii, la răcoare. Pe cînd tu, îi zic, eşti la tine acasă acolo. Ai aduce acolo mai mult folos decît aici. Intinde-o înapoi". Da' el de colo : „Tu, zice, n-ai prilejul să te încaieri cu capitaliştii ; pentru tine i-a dat pe toţi peste cap unchiaşul cel bun". Cred şi eu că fieștecine vrea să trăiască avînd totul de-a gata... îl înţeleg pe de o parte. Totuşi, trebuie să fim cu ochii în patru în ce-l priveşte.

Așa e. Oare o fi avînd dreptul un străin să se bucure de toate „de-a gata" cînd revoluţia din ţara lui încă n-a prins puteri ? se tulbură Senea. Găsi însă numaidecît singur rezolvarea problemei : străinul

poate să trăiască „de-a gata“ în scopuri instructive — ca să afle cum se pregăteşte revoluţia şi apoi să plece şi să-şi folosească cunoştinţele în patrie.

Sergheici încheie cu ce începuse: duşmanul e ingenios ca Cicikov[81]) care îşi făcea socotelile bizuindu-se pe prostia şi ticăloşia oamenilor, duşmanul se adaptează oricăror condiţii, ca animalele care trăiesc şi pe uscat şi în apă, şi de aceea, oriunde te-ai afla, trebuie să fii cu ochii deschişi de dimineaţă pînă seară, şi ziua şi noaptea.

Atît timp cît Rogov fu numai un ascultător, el îşi studie cu interes noii cunoscuţi. Dar deodată toţi se întoarseră spre el, de data aceasta cu gîndul de a-l face să vorbească. A fost în străinătate. N-ar vrea să le povestească şi lor cum e traiul pe acolo? Nu putea nici să refuze, nici să stea mult pe gînduri şi începu să le povestească ceea ce îi veni — cine ştie cum — atunci în minte:

— Oamenii trăiesc în fel şi chip... Acum cîtva timp, ziarele serioase au scris despre un preot care a oficiat un serviciu divin pe Mont-Blanc. Preotul acesta îşi propusese ca ţel în viaţă să facă o slujbă „cît mai aproape de cer“. Şi a pornit, urmat de un cortegiu de credincioşi, spre vîrful muntelui. N-a izbutit însă să ajungă prea aproape de cer, fiindcă credincioşii nu erau alpinişti de forţă. Tot ce-au putut a fost să ajungă la o altitudine de numai două mii metri. Chibzuind ce să facă, preotul a cîntat tot ce a avut de cîntat la altitudinea aceea, iar ziarele au adus ştirea aceasta lumii.

Auditoriul nu ştiu cum să reacţioneze la această povestire şi aşteptă, scrutîndu-l, explicaţia. In cele din urmă, Senea scoase anevoie un carnet de notiţe mai mare decît buzunarul şi un creion lung:

— Cum îl chema pe preotul ăla?

— Nu ştiu. Am uitat. Dar ce nevoie ai de numele lui?

— Ca să-l iau în zeflemea în „Fierăstrăul“ nostru.

Lumea se înveseli. Intrebările luară o ţintă mai precisă, şi Rogov îşi dădu seama mai bine unde trebuia să chitească.

Ochii care-l sfredeleau cu sete și nerăbdare știau bine ce se petrece pe lumea asta. Dar cunoștințele pe care le aveau nu le erau de ajuns. Ca soldații care au cucerit o poziție dușmană, atît Senea cît și Ermolai și toți tovarășii lor, voiau să studieze locul ca să vadă mai bine ce înălțimi mai au de cucerit. Mergeau cu toții pe același drum care se deschidea și în fața lui Rogov, numai că ei posedau o altfel de experiență și aveau de gînd s-o completeze cu experiența lui Rogov.

Și Rogov începu să le împărtășească gîndurile lui care — așa i se părea — se făuriseră de la sine...

De la Revoluția din Octombrie, nu s-a scurs o zi măcar în care Apusul să fi uitat de existența Sovietelor. Pentru unii, asta e o amintire frumoasă ; pentru alții, urîtă. Pentru unii, Sovietele constituie o stea strălucitoare de speranță. Pentru alții — un nor de furtună, prevestitor de rele. Forțele unora cresc ; puterea celorlalți se surpă.

Dar puterea celor care mai conduc și astăzi Apusul este încă o realitate. Această putere se întinde pînă la granițele noastre — acolo e limita ei. A trecut vremea cînd Apusul încerca să îngenuncheze revoluția prin forța armelor. A trecut și vremea cînd Apusul amenința lumea Sovietelor cu izolare, cu moartea prin înfometare.

— Vă aduceți aminte ce spunea în ultima sa cuvîntare în fața țării Lenin ? „Nu ne puteam aștepta la ajutorul puterilor capitaliste, trebuia să cucerim succesul singuri...“

Și am lucrat singuri. Dar a trecut și acest moment. Succesul a fost cucerit de noi. Cei ce stăpînesc în Apus s-au convins că de pe urma ruperii legăturilor cu Statul Sovietic suferă ei înșiși : breșele din economia lor s-au mărit, nevoia i-a împins să încheie acorduri. Astăzi, aceste acorduri sînt în vigoare. Au sosit alte timpuri. Apusul face negoț și colaborează cu noi.

Omul de afaceri din Apus, care călătorește prin țara lui, găsește în standul de ziare, atunci cînd se trezește dimineața și coboară în holul hotelului, noutăți despre statul care poartă numele de U.R.S.S.

Sînt multe noutăţi, care se ivesc, ca zorile, în fiecare dimineaţă. Aceste noutăţi se războiesc între ele, se distrug, se anihilează. Manevrînd printre ele, omul de afaceri este cînd amăgit de speranţă, cînd îngrozit. Ba îl trec fiori reci, ba i se face cald. U.R.S.S.-ul îl „ademeneşte", U.R.S.S.-ul îl „îngrozeşte".

Il ademenesc avantajele comerţului cu partenerul sovietic. Il îngrozeşte creşterea puterii sale economice. Omul de afaceri este mînat spre a colabora cu noi de dorinţa de a realiza un profit cît mai mare. Il ţine pe loc teama că ne va da „ceva în plus", că ne va aduce folos. Cel mai mult i-ar conveni dacă, după ce ar trage foloasele, ar putea să ne facă rău.

Totuşi, pe zi ce trece, Apusul îşi dă seama tot mai limpede că este imposibil să scoţi profit din colaborarea cu noi fără ca noi să beneficiem de pe urma acestei colaborări.

Ţara Sovietelor este o ţară a păcii. Sîntem pentru acorduri. Dar pentru acorduri care să se bizuie pe egalitate în drepturi. Oamenii de afaceri din Apus au fost prea răsfăţaţi în trecut de convenţii care robeau Orientul. După Octombrie, Rusia a încetat — cea dintîi din toate ţările din Orient — să mai fie un teren favorabil pentru astfel de combinaţii. Sau egalitate în drepturi sau nimic — iată condiţiile în care sîntem dispuşi să facem şi vom face comerţ cinstit cu Apusul...

— Cineva a amintit aici, — urmă Rogov, — de vizita pe care un om de afaceri de acest fel a făcut-o fabricilor din Soroka. Il cunosc foarte bine. El a încercat să apere o convenţie de concesiune dezavantajoasă pentru ţara noastră. Dar a trebuit să cedeze. El n-a rupt şi nu va rupe legăturile cu noi. Işi va scoate profitul. Insă a fost obligat să ţină seamă şi de interesele noastre.

Rogov îi surîse lui Senea Erşov:

— Senea l-a văzut pe acest om de afaceri făcînd cu ochiul... De făcut cu ochiul, a făcut, dar pesemne şi-a greşit socotelile. A ieşit cum am vrut noi, nu cum a vrut el. Şi aşa vor da greş toţi aceia care vor încerca să întoarcă colaborarea cu ţara noastră în

detrimentul nostru, pentru că vom şti să dăm ripostă orişicăruia dintre ei.

— Vom şti şi încă cum! — rosti încet Senea, şi Rogov îi zîmbi cu şi mai multă vioiciune.

Aşa luă sfîrşit conflictul cu Europa Apuseană în aşezarea muncitorească din Pomorie.

Rogov se dădu pe jumătate jos din pat, coborî piciorul cel sănătos şi se rezemă de pernele mototolite. Era roşu şi părul ciufulit îi cădea pe frunte. Senea era şi mai ciufulit; şedea drept în faţa lui cu bărbia rezemată în pumni şi coatele sprijinite pe genunchi. Nu scăpase nici un cuvînt din discuţie. Iar atunci cînd comsomoliştii se pregătiră să plece, Senea scoase din buzunar foile de hîrtie.

— Şi eu scriu din cînd în cînd, — spuse el cu un aer independent, dar se fîstîci numaidecît şi adăugă ceva mai modest: — N-ai vrea să îndrepţi ce-am scris aici?

Rogov despături foile. Pe măsură ce descifra literele aşternute neîndemînatic cu creionul, zîmbetul lui devenea mai larg. La urmă, zise rîzînd:

— Ia-le. Nu trebuie îndreptat. E mai bine aşa.

— Şi de ce rîdeţi?

— Nu ştiu, — zise Rogov. — Mă bucur pentru tine.

După ce-i înapoie foile, îi luă mîna şi i-o strînse tare, rezemîndu-se puţin şi pe piciorul bolnav şi îndreptîndu-se de spate.

— De ce te scoli? — îl apucă Senea. — Să nu-ţi faci rău. Culcă-te la loc.

Şi-i ajută cu o duioşie stîngace să se întindă în pat.

Şura dispăruse fără zgomot încă în timpul discuţiei. Spre sfîrşitul ei, se ridică şi Sergheici. Tavanul părea atît de jos încît se plecă. Ca să iasă pe uşă, se îndoi şi mai tare, de parcă s-ar fi simţit ruşinat că pleacă. Comsomoliştii ieşiră în grup după ce, rînd pe rînd, strînseră, fiecare în alt fel, mîna lui Rogov.

Rămas singur, Rogov încercă să se scoale. Durerea i se potolise. Nu putea să mai zacă. Şchiopătînd, ajunse la fereastră. Canaturile întredeschise se mişcau uşor în bătaia vîntului. Rogov scoase capul pe fereastră. Nu se zărea ţipenie de om. Doar construc-

ţiile cenuşii de lemn se iţeau ici şi colo, spirale mici de praf alergau pe podeţele de scînduri, odgoanele demult uscate se legănau pe nişte capre înalte de lemn, şi un dulău roşcat dormea ghemuit în mijlocul drumului. Dincolo de malul rîpos, Vîgul lat şi pustiu îşi ducea undele albastre ca indigoul.

Rogov se miră că în ţinutul acesta aspru trecuse acum prin senzaţii de o intensitate atît de covîrşitoare, încît nu-l mai tulburase deloc gîndul care pînă atunci nu-l părăsise nici o clipă.

Există în lume pierderi care aduc uşurare. Fuga sa din casa van Rossumilor, Rogov o privea ca ceva care-i închisese drumul înapoi. Klavdia ? Ii vedea perfect trăsăturile, şi le amintea pe fiecare în parte, una după alta, încet şi dezamăgit, ca obiectele unei colecţii vechi care te-a pasionat cîndva. Se gîndea la dînsa cum te gîndeşti la o deziluzie — cu asprime şi în acelaşi timp uşurat : ea rămînea în trecut. De uitat însă, n-o putea încă uita de tot. Trebuia să-şi reînceapă căutările şi era gata să le înceapă. Dar avea mai puţină speranţă ca, găsind în sfîrşit unicul drum ce duce peste stînci, să poată izbuti — ca acel argat norvegian — să se caţere pînă la ţintă.

Anfisa Petrovna îi aduse o cană de ceai de scoruşe.

— Ia te uită, — spuse ea, — te-ai şi aşezat la fereastră ! Bea — o să-ţi facă bine. Eu plec, trebuie să mă duc undeva prin apropiere.

Şi, adevărat, bătrîna fugi aproape din odaie, făcînd să răsune zăvorul de la uşă şi strîngîndu-şi din mers tulpanul. Trecu cu paşi mari, bărbătoşi, piaţa şi, luînd-o pe ulicioare dosnice, ocoli curţile liniştite ca să ajungă la casa directorului. In bucătărie, îşi puse şorţul. In odaia vecină, se auzeau rîsete. Cu coatele depărtate de trup, Anfisa Petrovna se apropie tiptil de uşă şi o întredeschise.

Masa era încărcată de farfurii. Un lighean uriaş cu apă abia încăpea pe bancă. Ceva mai departe, căsca gura un coş mare.

Sergheici şi Şura stăteau unul în faţa altuia, ţinînd fiecare cîte un capăt al ştergarului întins peste lighean. Sergheici îşi suflecase mînecile şi-şi legase

pe piept o cămaşă roşie care să-i ţină loc de şorţ. Treaba mergea strună : băgau farfuriile din coş în lighean, Şura le ştergea cu un capăt al şervetului, iar Sergheici le usca definitiv cu celălalt capăt. Farfuriile de pe masă îşi arătau fundul strălucitor bine spălat şi lustruit.

Deodată, Şura scoase o exclamaţie şi depărtă mîinile. Cioburi zburară în toate părţile ca nişte stropi. Şervetul căzu în apă. Sergheici îl pescui, rîzînd cu hohote şi udîndu-şi şorţul.

— De ce rîzi ? — strigă Şura speriată. — Farfuria e a clubului. Cum ai s-o dai înapoi ?

— Dar e semn bun ! — rîse directorul. — La nuntă, se sparg totdeauna farfurii, zău !...

Vai ce-ar mai fi păţit-o Sergheici, dacă aceste cuvinte le-ar fi auzit nu Anfisa Petrovna, ci Senea Erşov !

XXIII. CURS-VEST

Doliul îl urmărea pe Philipp van Rossum. Era ceva îngrozitor. Avînd dorinţa sănătoasă şi foarte cuminte de a găsi în toate latura plăcută, el nu putea s-o găsească în doliu. Doliul indispunea. Doliul aducea durere. Cum să spun ? Doliul rupea din viaţă un loc prea mare.

Philipp se uită la degetele sale. Unghiile lungi, tari, uşor bombate îşi păstrau culoarea lor naturală, trandafirie chiar şi fără prea multă manichiură. Palma-i puternică părea o lopăţică. O mînă ca a lui n-ar fi alunecat de pe volanul maşinii. Nu. Ancheta susţine că, dacă lui Frans nu i-ar fi alunecat mîna, el ar fi putut să scape cu bine de sub nasul autobuzului. Dar martorii spuneau cu toţii acelaşi lucru : că mîna rănită îi alunecase. Bietul Frans ! Ce sfîrşit şi toate din pricina acelei întîmplări stupide cu uşa.

Degetele nemişcate pe care le priveşte îl fac pe Philipp să se ducă cu gîndul la mîna răposatului Frans. Ce cuvînt stupid : Frans mort. Se poate ?

Philipp își vîră mîna în buzunar. Nu-i plac morții. Încă nu l-a văzut pe Frans. In Olanda, speră să poată spune că și-a luat rămas bun de la el în Rusia.

Klavdia însă își petrece prea multă vreme lîngă sicriu. E neplăcut. Cînd Philipp se apropie de dînsa ca s-o consoleze și s-o îmbărbăteze, îl trece un fior rece: Klavdia miroase a cadavru. Este nevoit să se stăpînească. Apoi senzația aceasta îi dispare: Klavdia e deosebit de atrăgătoare în durerea ei, atît de gingașă și de feciorelnic dulce!

Da. Astăzi, în această zi de rămas bun, cînd Frans pleacă din portul Leningrad, el, Philipp, împlinește șaizeci de ani. Acum trei zile, pe vapor, se înțelesese cu Klavdia să-și sărbătorească în veselie aniversarea. Au rîs: cea de a doua tinerețe! Se gîndeau să-și comande un iaht ușor, în culori deschise, căruia să-i spună „A doua tinerețe". Și să meargă cu iahtul pe noile canale din Zuidersee spre Marea Neagră. Fantezia aceasta i-a făcut să fie fericiți. Astăzi, Klavdia i-a dăruit o garoafă roșie. „Floarea asta — i-a spus ea — vrea să însemne că nici măcar moartea nu poate întuneca cea de a doua tinerețe a ta cu mine..." Philipp a fost mișcat. Dar de unde a luat Klavdia garoafa? Cumpărase flori pentru Frans. Poate că floarea aceasta apucase să stea și în sicriu? O mirosi. Cadavru: Se repezi s-o stropească cu parfum. Dar totul — și parfumul dulceag, și aroma umedă a petalelor, și arșița acestei amiezi de vară — aveau iz de adevărată înmormîntare. Philipp lăsă garoafa în odaia Klavdiei.

In orice caz, nu putea să poarte floarea: era doar în doliu.

Spre deosebire de doliul pentru Lodewijk care nu avea decît o valoare morală și de tradiție, doliul după Frans însemna o pierdere efectivă: cine va reprezenta pe van Rossum în Uniunea Sovietică atît de exclusiv ca Frans și tocmai atunci cînd trebuie să îndrume afacerile pe linia lor nouă? Această moarte încheia în chip lugubru toate pierderile lui Philipp în Rusia, pe cîtă vreme moartea lui Lodewijk încheia totalul îmbucurător al multor achiziții.

Philipp oftă: cele două doliuri coincideau în timp. Era firește mai bine așa decît dacă ele ar fi venit la distanță de luni de zile unul după altul, prelungindu-i-le. Și totuși: ce pierdere dureroasă! Și ce paradoxal, o moarte să joace un rol atît de uriaș în viață! Pășind în cea de a doua tinerețe, după ce obținuse în sfîrșit răspunsul încurajator al Klavdiei, Philipp era silit să-și fărîme forțele între acel sentiment nou și gîndurile plicticoase legate de un monument original pentru Frans, de cripta familiei de la cimitir și de dumnezeu știe mai ce.

Se ocupase personal de transportarea lui Frans în patrie, la Amsterdam.

Urmau să plece două vapoare van Rossum. Primul îl va duce pe mort. Cu al doilea, mai comod, pentru pasageri, vor pleca el și Klavdia.

Dăduse ordin ca primul vapor să renunțe la încărcătura de pe punte, ca să aibă astfel o înfățișare corespunzătoare, mai demnă. Calele nu fură descărcate, dar în cea de la prora se făcu în lemnul de celuloză o nișă adîncă; fu făcută cu multă iscusință, ca o mină armată. Jos și în părți fură așezate ligheane de tablă cu gheață. Și sicriul de metal fu introdus în nișă.

Totul era gata.

Paserela este ridicată, parîma de la prora de asemenea și, fumegînd, un remorcher ajută vaporului să vireze.

Dispozitivele, macaralele din Portul de Cherestea își încetară pentru o clipă activitatea; șefii de echipaj și mateloții de pe vapoarele aflate în apropiere priveau nemișcați.

Pe chei, la dună rămasă liberă, stau Philipp și Klavdia; în spatele lor, *skipper*-ii și alți ofițeri de pe vapoarele lui van Rossum aflate în port; ceva mai încolo, căpitanul portului, oficialitățile, un grup de funcționari sovietici dintre cei care au lucrat zi de zi cu răposatul.

Cînd intră în funcțiune și mașinile vaporului, lumea se împrăștie. Căpitanul portului se apropie ceremonios de Philipp și-i exprimă condoleanțe:

— Oamenii noştri îl preţuiau pe Frans Huberîci. Nici nu-ţi vine să crezi...

„Au învăţat să se poarte cuviincios“, gîndeşte Philipp, întinzîndu-i. mîna.

Apoi o conduse pe Klavdia pe vaporul care va escorta nava cu sicriul.

Klavdia îşi ia în pripă rămas bun de la tatăl ei. Acesta, un om cenuşiu, îmbătrînit, cu priviri ostenite, o sărută pe obraz şi izbuteşte să întrebe sfios :

— Pentru totdeauna ?

— Nu ştiu, nu ştiu nimic, nimic, nimic ! — bolboroseşte ea şi urcă în fugă paserela.

De pe vapor, lipită de balustradă, se uită în jos la tatăl ei. Bătrînul întoarce privirea în altă parte. Încă de pe vremea cînd Klavdia fugise peste graniţă, s-a simţit înstrăinat de ea. Căsătoria ei l-a condamnat la singurătate. Acest lucru nu i l-a putut ierta. Dar pentru că se uită acum ţintă la el, pentru că se lipeşte de balustradă, pentru că grilajul de sîrmă îi taie picioarele, simte cum inima i se strînge de o duioşie aproape uitată. Cînd Klavdia era mică, iar el lipsea zile întregi de-acasă, preocupat de viaţa lui, pe atunci viaţă de om tînăr, ea îşi scria pe un bileţel ce să-l întrebe cînd va veni. El venea, dar nu avea timp să răspundă la întrebările fetiţei, şi bileţelul rămînea strîns în pumnişorul ei.

Şi pentru că acum Klavdia îl privea ţintă de pe bordul vaporului, i se părea că ea ţine în mînă un bileţel cu o mulţime de întrebări şi că el poartă vina că n-a răspuns la timp la nici una din ele. Vede cum vaporul se depărtează, ar vrea să se uite mai bine la Klavdia ca să-şi întipărească în minte pentru tot restul vieţii chipul ei, dar parcă cineva îi pune pe ochi nişte ochelari negri.

Klavdia îi vede lacrimile. Omul acesta slăbit, pe care deodată îl simte atît de aproape, rămas singur ca un deget pe ţărm, se depărtează din ce în ce odată cu malul. Iată-l mic şi chircit. Iată-l acoperindu-şi faţa cu mîinile.

O clipă, se simte împinsă să sară în apă. Dar rămîne locului ca o condamnată.

Şi ei îi vin lacrimile în ochi, clipeşte şi-şi strînge tare pleoapele; îi pare rău, îi pare grozav de rău că nu-l zăreşte pe ţărm pe Ivan Rogov, încearcă să-şi aducă aminte de privirea lui, de fruntea şi de buzele lui — atît de ispititoare şi de dragi — dar nu izbuteşte să reconstituie în minte trăsăturile; ele se destramă în schiţe necunoscute dintr-un manual şcolar; schiţele se răsucesc în cerculeţe multicolore şi intră în ochii umezi ai tatălui. Klavdia ştie că de vină sînt lacrimile, dar nu le poate opri. Ghiceşte mai mult că tatăl îi flutură batista: vede apărînd deasupra capului lui, pentru o clipă, o pată albă, dar ea e înghiţită numaidecît de o dîră de fum ivită nu se ştie de unde.

Se şterge pe obraz cu batista şi îşi aţinteşte din nou privirile spre malul pe care depărtarea îl face să pălească.

Philipp o atinge uşor de cot.

— Nu trebuie să fii atît de emoţionată.

Klavdia rămîne nemişcată.

Philipp se îndreaptă spre prora. În faţa lor, pe canalul maritim, pluteşte vaporul cu trupul neînsufleţit al lui Frans. Philipp descoperă că o fatalitate leagă pe van Rossumi de mare: cît e parcă de cînd „Frans Hals“ a adus-o în cala lui pe Helena? Acum, valurile leagănă sicriul cu cadavrul vărului ei. Nu degeaba bunicul lor a consacrat acest obicei prin călătoria lui post mortem sub pînzele dragi ale „Rozei“.

Privirea lui Philipp e aţintită asupra urmelor albe de spumă pe care le lasă elicea vaporului. Insulele de pe canalul maritim salută vapoarele cu legănările vesele ale tufelor şi cu cîntecul păsărilor. Acest dans al naturii contrastează fără milă cu starea lui Philipp şi, revoltat, el caută deodată să descopere pe cei vinovaţi de moartea lui Frans. Nu există în lume întîmplări fără o cauză. Cineva trebuie să poarte răspunderea acestei nenorociri ireparabile.

Philipp se plimbă pe punte. Duşmănia ce s-a strîns în sufletul lui faţă de întinderile sovietice clocoteşte şi spumegă ca urma lăsată de vapor.

N-are curaj să ridice mîna împotriva Klavdiei. Fireşte — povestea cu ziaristul a fost o întîmplare prea

frivolă. A fost o greşeală. Dar greşeala a fost răscumpărată cu el, cu Philipp. În toate acestea, poţi vedea mai curînd o fatalitate care-şi alege victimele printre firile feminine nelinişţite. Dar chiar şi cel mai aspru judecător ar închide ochii cînd este vorba de o rătăcire atît de trecătoare.

Philipp o observă de departe pe Klavdia. Ea tot nemişcată stă. Geamandurile şi tufele de pe insuliţe o mai leagă încă de ţărm. Philipp rămîne la aceeaşi părere: o sensibilitate exagerată. Şi cel mai bun mijloc de luptă împotriva ei este s-o ignorezi.

De aceea, Philipp se caţără pe duneta căpitanului.

După Kronstadt, ia din mîna *skipper*-ului binoclul. Îndreaptă lentilele spre ţărmul drept al golfului. O dungă albicioasă de nisip, încadrată de o pădure neîntreruptă şi egală. Mici puncte negre se mişcă lîngă apă.

Lui Philipp i se pare deodată că vede Kurortul cu plaja ei şi mulţimea aceea de muncitori în halate care se plimbă. Ba vede chiar clar de tot o figură cu privirea strecurată printre gene, cu surîsul batjocoritor sub mustaţa scurtă, cu fruntea uriaşă prelungită în chelie pe creştetul capului. Figura asta l-a urmărit pe Philipp de cînd a păşit pe ţărm la Soroka, şi tot ea îl petrece acum, şi-l petrece cu aceeaşi privire strecurată printre gene.

Philipp lasă binoclul brusc jos.

Se uită exigent şi plin de severitate la vapoarele lui. Ele îi par neputincioase, mersul lor îi pare sfios şi ostenit. S-ar zice că se retrag după o luptă inegală, ducînd cu ele pe cei căzuţi în bătălie. Forturile ferecate, cenuşii ale cetăţii le lasă să treacă nepăsătoare ca pe nişte lucruri de nimic.

Philipp îşi spune: da, fără îndoială că sînt lucruri de nimic. Mai trebuie mult ca ele să fie ascultate şi respectate. Bine făceau compania Ost-India şi Hansa cînd împleteau limbajul de afaceri cu glasul aramei şi al prafului de puşcă.

Fără a întoarce faţa, Philipp înapoiază binoclul, nimerind de-a dreptul în palma slugarnică a *skipper*-ului.

— Ei poartă vina morții lui, — zice el răgușit.

— Pardon? — răsună glasul *skipper*-ului care nu auzise toată fraza.

— Am spus că ei l-au adus în halul ăsta de nervi care l-a făcut să-și piardă controlul... Am văzut asta deîndată ce am venit aici: sistemul lui nervos era completamente distrus...

— E îngrozitor ce fac ei din oameni... Cu ce se va sfîrși toată povestea asta, *mijnheer*? — întreabă zăpăcit *skipper*-ul.

Lui Philipp i se umflă buzele, pungile de sub ochi şi de sub bărbie încep să-i atîrne mai grele. Rămîne pe gînduri, uitînd să răspundă la întrebare. Apoi se uită împrejur şi rosteşte parcă fără voie:

— Vai celor învinşi! Da...

Rămîne locului multă vreme, nemișcat şi posomorît, privind apa tulbure, învolburată. Apoi se smulge din loc și intră în cabina căpitanului. I se destupă o sticlă de whisky scoțian, pregătită dinainte, Philipp îşi toarnă o jumătate de păhărel și bea, bea aşa cum n-a obişnuit s-o facă niciodată: golind dintr-o dată paharul în gura absurd deschisă.

1930—1935

NOTELE REDACŢIEI ROMÎNE

1) *Vikingi* — piraţi scandinavi din vechime, care se îndeletniceau cu jaful şi cu negoţul.

2) *Baedecker* — ghid pentru turişti (după numele unui editor german de ghiduri).

3) *Öre* — monedă divizionară din Suedia, Norvegia, Danemarca şi Islanda, egală cu a suta parte dintr-o coroană.

4) *Hagenbeck* — grădină zoologică din Hamburg.

5) *Hansa* — uniune comercială şi politică a oraşelor germane de nord — Hamburg, Bremen, Lübeck şi altele — în secolele XIV-XVII, a cărei scop principal era monopolizarea comerţului din Nordul Europei. In oraşele hanseatice puterea aparţinea vîrfurilor negustoreşti care reprimau cu cruzime răscoalele meseriaşilor şi ale sărăcimii.

6) *Marea de Răsărit* — vechea denumire a Mării Baltice.

7) *Time-charter* — contract de închiriere a unui vas comercial, pe termen fix, care de obicei nu depăşeşte 12 luni.

8) *Prinsen-gracht, Brauwers-gracht* — splaiuri de-a lungul canalelor cu acelaşi nume ce brăzdează în cercuri concentrice Amsterdamul.

9) *Coster Laurens-Janson* (născut în jurul anului 1370 — mort în jurul anului 1440) — olandez din Haarlem, considerat de unii istoriografi inventatorul tiparului.

10) *Hals Frans* — (născut în jurul anului 1580—1666) — vestit pictor olandez. Autor a numeroase portrete caracterizate prin trăsături realiste şi o deosebită măiestrie artistică.

11) *CIF* — simbolul unor tranzacţii comerciale cu mărfurile transportate pe mare. La aceste tranzacţii în preţul de

vînzare al mărfii intră costul încărcării pe vas precum şi costul transportului şi al asigurării pînă la portul de destinaţie. Expresia este formată din iniţialele cuvintelor englezeşti: *cost, insurance, freight,* care înseamnă cost, asigurare, transport.

12) *'S Gravenhage* — numele complet al oraşului Haga.

13) *Maurits-huis* (Casa Maurits) — palat din Haga în care se află o vestită galerie de pictură.

14) *Rembrandt Harmeusz van Rijn* (1606—1669) — genial pictor şi gravor olandez, unul dintre cei mai mari artişti realişti din istoria artei universale. Arta lui Rembrandt pătrunsă de ideile populare de eliberare s-a format în anii înfloririi artei în Olanda, care scuturase jugul spaniol. Tendinţele democrate şi realiste s-au manifestat viu în creaţia lui Rembrandt încă din deceniul al patrulea al veacului al XVII-lea. In creaţia lui s-au oglindit contradicţiile vieţii contemporane pictorului. Rembrandt reproduce cu simpatie chipurile din popor. Tablourile mai cunoscute sînt: „Lecţia de anatomie a doctorului Tulpe", „Autoportret", „Coborîrea de pe cruce."

15) *Rijksdaalder* — monedă de argint olandeză, de 2½ florini.

16) *Bushel* — unitate de măsură folosită în Anglia, egală cu 36,369 litri.

17) *Pip* — prescurtarea numelui Philip Piripet — personaj din romanul „Marile speranţe" de scriitorul englez Charles Dickens (1812—1870).

18) *Broker* — mijlocitor în tranzacţii comerciale care încasează un anumit procent din suma tranzacţiei, numit *brokerage.*

19) *Dumping* — în ţările capitaliste export de mărfuri la preţuri cu mult mai scăzute decît cele de pe piaţa internă. *Duping*-ul este unul din mijloacele de luptă dintre monopolurile capitaliste pentru pieţe externe. Preţurile mari de pe piaţa internă pe care le impun imperialiştii cu prilejul *dumping*-ului duc la scăderea salariului real şi la intensificarea pauperizării oamenilor muncii din ţara respectivă.

20) *Reichsbanner* — organizaţie înfiinţată în 1924 de către partidul social-democrat german. Oportuniştii din partidul social-democrat au folosit această organizaţie îndreptată iniţial împotriva reacţiunii şi a teroarei fasciste — împotriva muncitorimii revoluţionare, respingînd orice colaborare cu comuniştii.

21) *Polderi* — porţiuni de pămînt joase de pe litoralul Mării Nordului (în Olanda şi Germania) asanate şi redate agriculturii. Ele se află sub nivelul mării şi sînt protejate împotriva inundării cu ajutorul unor diguri.

22) *Festivalurile wagneriene de la Bayreuth.* — În oraşul german Bayreuth se află un teatru purtînd numele compozitorului Richard Wagner (1813—1883) şi destinat reprezentării operelor acestuia. Teatrul din Bayreuth a fost inaugurat în 1876 cu tetralogia „Inelul Niebelungilor" şi de atunci reprezentaţiile cu operele lui Wagner au loc periodic sub numele de Festivaluri wagneriene.

23) *Siegfried* — erou al vechilor legende populare germane şi personaj din ciclul de drame muzicale al lui Richard Wagner — „Inelul Niebelungilor" (1863) — inspirate din vechile legende eroice germane despre Niebelungi.

24) *Lohengrin* — eroul operei cu acelaşi nume de Richard Wagner, inspirată după o veche epopee eroică germană.

25) *Toscanini Arturo* (n. 1867) — celebru dirijor italian, unul din cei mai mari muzicieni contemporani.

26) *Abatele De Laporte* (1713—1779) — literat francez. A scris o serie de lucrări îndeosebi de critică literară. Este autorul lucrării „O călătorie pe glob sau Cunoaşterea Lumii Vechi şi Noi" (1765—1795).

27) *Staadhouder* — titlul pe care-l purta deţinătorul puterii supreme în Olanda din secolul al XVI-lea şi pînă la sfîrşitul secolului al XVIII-lea.

28) *Erasmus din Rotterdam* (1466—1536) — vestit umanist din epoca Renaşterii. Este foarte cunoscută satira sa „Elogiul prostiei" care demască racilele societăţi feudale, filozofia scolastică, intoleranţa religioasă şi dogmatismul bisericesc.

29) *Telemac* — unul din eroii epopeii Odiseea. Fiul lui Ulise şi al Penelopei, Telemac a pornit în căutarea tatălui său plecat de acasă din vremea războiului Troiei. Aventurile lui Telemac sînt povestite în primele cărţi ale Odiseii.

30) *Brabant* — provincie împărţită în Brabantul de Sud care aparţine Belgei, şi în Brabantul de Nord care aparţine Olandei. Brabantul a jucat un rol de seamă în istoria artelor dînd un număr mare de pictori, poeţi, cronicari.

31) *Cézanne Paul* (1839—1906) — pictor francez. La începutul activităţii, operele sale au trăsături realiste, apoi ele capătă un caracter impresionist. Cézanne a fost unul dintre cei mai cunoscuţi reprezentanţi ai picturii formaliste de la sfîrşitul secolului al XIX-lea.

32) *El Greco Domenico Theotocopuli* (1541—1614) — pictor spaniol de origină greacă. El Greco a dat în prima perioadă a creației sale o seamă de lucrări remarcabile prin veridicitatea imaginilor și originalitatea compoziției. Ulterior, în epoca plină de contradicții de la sfîrșitul secolului al XVI-lea și începutul secolului al XVII-lea, sub influența vechei aristocrații spaniole, arta lui El Greco s-a orientat spre convenționalismul religios și misticism. Portretele sale care au păstrat însă o mai puternică legătură cu viața, remarcabile prin expresivitatea lor, reprezintă cele mai valoroase creații ale lui El Greco.

33) *Internaționala sindicală de la Amsterdam* (Uniunea internațională a sindicatelor) — a fost creată în iulie 1919, la Congresul internațional de la Amsterdam. Din această uniune făceau parte sindicatele reformiste dintr-un număr de țări din Europa Occidentală și din S.U.A.; prin programul și prin tactica sa, uniunea stătea pe poziții antirevoluționare, ostile comunismului. Internaționala sindicală de la Amsterdam și-a încetat existența odată cu crearea Federației sindicale mondiale, la primul Congres mondial al sindicatelor (septembrie-octombrie 1945).

34) *Bizet Georges* (1838—1875) — compozitor francez a cărui muzică bazată pe tradițiile muzicii franceze clasice și pe cîntecul popular, se caracterizează prin expresivitatea melodiilor, bogăția armoniei și ritmului și printr-un strălucit colorit orchestral. Operele sale cele mai cunoscute sînt: „Pescuitorii de perle“, „Carmen“, „Arleziana“.

35) *Bismarck Otto* (1815—1898) — om de stat și diplomat al Prusiei și Germaniei. În postul de cancelar al Reichului (1871—1890) a încercat să înăbușe mișcarea muncitorească din Germania, recurgînd la represiuni și demagogie. A dus o politică externă dușmănoasă față de Rusia, socotind totuși periculos un război cu ea. A fost organizatorul intervenției armate împotriva Comunei din Paris (1871).

36) *Verdun* — oraș și fortăreață în nord-estul Franței. În timpul primului război mondial aci s-au dat lupte grele și sîngeroase.

37) *Spartacus* — organizație revoluționară a social-democraților germani de stînga constituită în timpul primului război mondial de către K. Liebknecht, R. Luxemburg, K. Zetkin, W. Pieck. Spartachiștii au desfășurat o propagandă revoluționară împotriva războiului imperialist, au demascat politica de cotropire dusă de imperialismul german și trădarea săvîrșită de conducătorii social-democrației. Totuși, pe lîngă importantele lor merite revoluționare, spartachiștii au avut serioase greșeli; ei respingeau principiul autodeterminării națiunilor, subapreciau rolul partidului revoluționar, se ploco-

neau în fața spontaneității mişcării. Pentru greşelile lor, V. I. Lenin i-a criticat pe spartachişti, ceea ce a contribuit la consolidarea ideologică a organizației „Spartacus". Activitatea revoluționară a acestei organizații a pregătit crearea în decembrie 1918 a Partidului Comunist din Germania.

38) *Landtag* — adunare reprezentativă burgheză în diferite provincii, regiuni din Germania şi Austria. La sfîrşitul anului 1952, Landtagurile au fost desființate în Republica Democrată Germană, în urma noii împărțiri administrative.

39) *Sedan* — oraş în nord-vestul Franței. In timpul războiului franco-prusian (1870—1871), aici s-au dat lupte grele între trupele franceze şi prusiene. Tot în jurul acestui oraş s-au dat lupte grele şi în cursul celor două războaie mondiale.

40) *„Mercur este tot atît de îndrăzneț ca şi Marte"*. — În mitologia romană Mercur era zeul comerțului iar Marte, zeul războiului.

41) *Şiiți* — adepți ai uneia din ramurile religiei mahomedane.

42) *„Alungați firescul şi el se va întoarce în goană"* — vers din comedia „Gloriosul" de scriitorul francez Destouches (1680—1754) — devenit proverb literar.

43) *Haakon* — numele unor regi ai Norvegiei.

44) *Moriana* — vînt care bate dinspre mare în regiunea golfului Onega.

45) *Pomori* — locuitori ruşi de pe țărmul Mării Albe.

46) *Iacobini* — membri ai clubului iacobin, reprezentanți ai păturilor revoluționare de jos ale burgheziei franceze în perioada revoluției franceze de la sfîrşitul secolului al XVIII-lea în Franța. În 1793—1794 iacobinii au realizat dictatura revoluționară.

47) *Poetul Nordului*. — Este vorba de Mihail Vasilievici Lomonosov (1711—1765) — genial savant rus, mare gînditor materialist. Lomonosov a fost unul din fondatorii ştiințelor moderne ale naturii şi poet care a pus bazele limbii literare ruse moderne.

48) *Demuraj* (de la cuvîntul englez *demurrage)* — sumă pe care o plăteşte proprietarul încărcăturii armatorului, pentru perioada cît stau vasele în port peste termenul prevăzut în contract.

49) *Iarus* — odgon lung, prins în ancore pe fundul mării pe distanțe foarte lungi, prevăzut cu cîrlige de care se prinde

nada. Se folosește la prinsul morunului de către pescarii de pe țărmul Mării Albe.

50) *Scînduri deals* — scînduri de o anumită dimensiune, pentru export.

51) *Ermitage* — muzeu în Leningrad în care se află o vestită galerie de pictură.

52) *Coloanele rostrale* — coloane împodobite cu rostre (sculpturi care reprezintă partea de la prova unei corăbii antice de război). La Leningrad există două coloane rostrale lîngă clădirea fostei burse.

53) *Inturist* — organizație de stat sovietică pentru organizarea vizitării Uniunii Sovietice de către turiști străini.

54) *Dostoievski Fedor Mihailovici* (1821—1881) — remarcabil scriitor rus. A debutat în literatură în deceniul al V-lea al secolului trecut, pe linia realismului gogolian. Ulterior însă, după o deportare de 10 ani în Siberia pentru participarea la cercul socialiștilor-utopici al lui Petrașevski, își reneagă concepțiile progresiste, propagînd filozofia smereniei și împăcarea cu răul social. Cele mai cunoscute opere ale sale sînt: „Oameni sărmani", „Umiliți și obidiți", „Idiotul", „Crimă și pedeapsă", „Frații Karamazov".

55) *Raskolnikov* — eroul romanului „Crimă și pedeapsă" de F. M. Dostoievski.

56) *Junona* — în mitologia romană, zeița căsniciei.

57) *Salma* (termen arhaic karelian) — strîmtoare între țărm și insulă sau între două insule.

58) *Eideri* — rațe sălbatice ce trăiesc în regiunile nordice.

59) *Nikonieni* — numele dat de staroveri ortodocșilor care țineau de biserica oficială.

60) *Staroveri* (în traducere textuală — de credință veche) — membri ai diferitelor secte religioase ce au luat naștere în urma rascolului (schismei religioase), mișcare îndreptată împotriva bisericii oficiale din Rusia. Rascolul a apărut în secolul al XVII-lea în urma introducerii de către patriarhul Nikon a unor schimbări în ritualurile bisericești, și a căpătat un caracter de mișcare de masă, oglindind protestul maselor populare împotriva intensificării exploatării feudale. Rascolul abătea masele populare de la lupta activă împotriva asupritorilor, ideologia și formele acestei mișcări fiind profund reacționare. Adepții rascolului, care se ridicau împotriva bisericii oficiale, erau prigoniți de guvernul țarist.

61) *G. P. U.* (Direcţia politică de stat) — organ al dictaturii proletariatului îndreptat spre apărarea securităţii statului sovietic. G.P.U. a fost înfiinţat în 1922; în 1934 funcţiunile sale au trecut asupra organelor Comisariatului poporului pentru afacerile interne.

62) *Zuidersee* — golf în Marea Nordului format în secolul al XIII-lea dintr-un lac pe care un flux foarte puternic l-a unit cu marea. În 1922 au început lucrări mari de secare a acestui golf pentru dobîndirea de noi pămînturi.

63) *ROSTA* (Agenţia telegrafică rusă) — agenţie telegrafică creată în 1918 pentru a furniza presei sovietice informaţii cu privire la viaţa politică, economică şi culturală a Uniunii Sovietice şi a altor ţări. În ianuarie 1935 a fost desfiinţată, funcţiile ei fiind preluate de Agenţia telegrafică a Uniunii Sovietice (TASS).

64) *Dispatch* — premiu plătit de armator proprietarului mărfii pentru terminarea înainte de termen a încărcării şi descărcării vasului.

65) *Ghepard* — fiară sălbatică înrudită cu tigrul, care trăieşte în Asia de Sud şi Africa.

66) *Arhimede* (născut în jurul anului 287—212 înaintea erei noastre) — cel mai mare fizician şi matematician grec din epoca antică. A stabilit legile pîrghiei, a descoperit legea hidrostaticei care-i poartă numele. În unele legende care circulă în jurul lui Arhimede se spune că lui i se datorează celebra frază: „Daţi-mi un punct de sprijin şi voi muta pămîntul din loc".

67) *Twain Mark Clemens Samuel* (1835—1910) — remarcabil scriitor-realist american. Sub influenţa ascuţirii contradicţiilor capitalismului, în opera lui răsună tot mai puternic critica socială care adeseori se transformă în satiră. Cele mai cunoscute opere ale sale sînt: „Aventurile lui Tom Sawyer", „Huckleberry-Finn", „Prinţ şi cerşetor", „Un iancheu la curtea regelui Arthur".

68) *Meduză-Gorgonă* — în mitologia greacă monstru înaripat cu chip de femeie, avînd şerpi în loc de păr şi posedînd puterea magică de a preschimba în piatră orice vietate care o priveşte.

69) *Phidias* (născut în jurul anului 490—430 înaintea erei noastre) — mare sculptor din antichitatea greacă. Arta lui Phidias a fost una dintre cele mai puternice expresii artistice ale epocii de înflorire a democraţiei sclavagiste.

70) *Tenerani Pietro* (1789—1869) — sculptor italian.

71) *Psyché* — în mitologia greacă întruchiparea „sufletului“ omenesc în imaginea unei fete. Psyché a inspirat o serie de opere de artă în literatură, muzică, pictură şi sculptură.

72) *Bacante* — la grecii antici şi la romani, participante la sărbătorile închinate lui Bachus. Bacantele au constituit motive de inspiraţie în literatură, pictură şi sculptură.

73) *Bienaimé Théodore* (1765—1826) — arhitect şi sculptor francez.

74) *Michel Angelo Buonarroti* (1475—1564) — genial sculptor, pictor, arhitect şi poet italian, unul dintre cei mai mari artişti ai Renaşterii. Primele sculpturi ale lui Michel Angelo („Bachus“, „David“, „Moise“) şi primele opere de pictură (Cupola capelei sixtine din Roma) sînt străbătute de un optimism eroic. Operele tragice de mai tîrziu, consacrate temelor luptei şi suferinţelor omului, însă pline de încredere în forţa lui, reflectă frămîntările artistului care n-a putut să se împace cu triumful reacţiunii feudale şi cu pierderea libertăţii oraşului natal — Florenţa (sculpturile din capela Medicis, bustul lui Brutus, „Sclavii înlănţuiţi“, fresca „Judecata de apoi“ din capela sixtină). Dintre operele arhitectonice ale lui Michel Angelo cele mai însemnate sînt lucrările pentru construirea catedralei Sf. Petru şi a clădirilor din Piaţa Capitolului din Roma.

74) *Quakeri* — sectă creştină. A luat naştere în secolul al XVII-lea în Anglia şi s-a extins şi în S.U.A.

76) *Settlemente* — anumite cartiere ale unor oraşe din ţările semicoloniale destinate supuşilor statelor capitaliste, care conform unei convenţii bazată pe inegalitatea în drepturi între popoare aparţin administraţiei ce reprezintă statul imperialist respectiv. De cele mai multe ori, băştinaşii sînt opriţi de a intra în aceste cartiere.

77) *Kitej* — oraş legendar despre care se spune că s-ar fi scufundat în lacul Svetloiar.

78) *Lafargue Paul* (1842—1911) — unul dintre conducătorii aripii marxiste din mişcarea muncitorească franceză, membru al Internaţionalei I-a, organizatorul partidului socialist muncitoresc francez (1880), autor a numeroase broşuri de popularizare a marxismului, precum şi a numeroase lucrări cu caracter istoric cultural.

79) *Alopatie* — nume dat metodei uzuale folosită de medicină care constă în combaterea bolii prin mijloace contrare naturii bolii respective.

80) *Homeopatie* — sistem terapeutic care constă în tratamentul bolilor prin agenți care determină o afecțiune analoagă aceleia care trebuie combătută.

81) *Cicikov* — personaj principal din romanul „Suflete moarte“ de V. Gogol (1809—1852).

NOTE

K. A. Fedin a lucrat la romanul „Răpirea Europei" timp de cinci ani, începînd din 1930. Partea întîia a acestuia a fost terminată în 1933, iar partea a doua în 1935.

Ambele părţi ale lucrării au fost publicate în revista „Zvezda" din Leningrad: partea întîia în numerele 4—8 şi 11—12 pe anul 1933, partea a doua în numerele 6—12 pe anul 1935. Diverse capitole şi fragmente din roman au văzut lumina tiparului şi în alte publicaţii periodice şi almanahuri.

Partea întîia a romanului a fost editată de „Izdatelstvo pisatelei v Leningrade", Leningrad 1934, iar partea a doua de Editura de stat „Hudojestvennaia literatura", Leningrad 1935. In 1936 ambele părţi ale romanului au fost publicate într-un singur volum în Editura de stat „Hudojestvennaia literatura", Leningrad. Textul acestor ediţii, precum şi cel al ediţiilor ulterioare se deosebeşte de cel publicat în revistă prin modificări neînsemnate de ordin stilistic.

Romanul a mai apărut în colecţia „Deşovaia biblioteka" a „Goslitizdat"-ului (partea întîia în 1934, partea a doua în 1936) şi în seria „Roman-gazeta" (Nr. 7, 1934 şi Nr. 7—8, 1936).

Episodul din roman care relatează despre soarta şomerului Rudolf Quast, a fost editat în seria Biblioteka „Ogoniok", Jurgaz, Moscova 1934, sub titlul „Moartea lui Quast" şi a fost reeditat de către Editura de stat „Hudojestvennaia literatura", Leningrad 1936.

Romanul „Răpirea Europei" a fost tradus şi publicat în limba ucraineană (partea întîia în Editura de stat „Hudojestvennaia literatura", Harkov 1935, partea a doua de „Gosudarstvennoe literaturnoe izdatelstvo", Harkov 1936).

Diverse capitole traduse în limba engleză, germană şi franceză au fost publicate în revista „Internaţionalnaia literatura", Moscova 1934, Nr. 4. In străinătate romanul „Răpirea Europei" a fost editat în limba olandeză.

In ediţia de faţă a romanului, autorul a făcut unele modificări.

CARTEA ÎNTÎIA

CARTEA A DOUA

ERATĂ

La pag:	*Rîndul:*	*În loc de:*	*Se va citi:*
202	15 de sus	Saden	Baden
209	13 de sus	Eldering-Cejsser	Eldering-Gejsser
216	2 de jos	sinucigaş?	sinucigaş cu bună ştiinţă. Nu? Nu vă daţi seama că sînteţi un sinucigaş?
222	6 de sus	se vedea	se va vedea
224	10-11 de sus	Ce profan	Ca profan
277	17 de sus	cocoş	cojoc
509	15 de sus	spate	sparte

FEDIN — OPERE III

Redactor de carte : I. Weigl
Tehnoredactor : L. Porubin
Corector : S. Clodnischi

Dat la cules 20.I.956. Bun de tipar 9.IV.956. Tiraj 15.000+100 ex. Hîrtie Semivelină ediţiuni mată de 65 gr. m.p. Ft. 84×108/32. Coli ed. 28,54. Coli de tipar 33,50. Comanda 9. A. nr. 44. Pentru bibliotecile mici indicele de clasificare 8 S. Pentru bibliotecile mari indicele de clasificare 8 S—31=R.

Tiparul executat sub com. nr. 96 la Combinatul Poligrafic Casa Scînteii „I. V. STALIN", Bucureşti R.P.R.